EVRENSEL BASIM YAYIN

DİMİTIR DİMOV

ROMAN

TÜTÜN

1

ÇEVİREN: BURHAN ARPAD

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Dimitır Dimov

Tütün-I

Çeviren: Burhan Arpad

Doğa Basın Yayın Tic. Ltd. Şti.
Galipdede Caddesi
Şahkulu Sokak
Şahin İş Merkezi
No: 10 Kat: 2
Tünel / İstanbul
Tel: 0 212 293 63 45-47
Faks: 0 212 293 63 31

Evrensel Basım Yayın-55

Tütün-I
Dimitır Dimov
Çeviren
Burhan Arpad

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Birinci Basım
1962 (İzlem-May)
On birinci Basım
Ekim 1998

ISBN 975-6865-01-6

Baskı
Kayhan Matbaası

T Ü T Ü N - 1

ÇEVİRENİN DOKUZUNCU BASIMA ÖNSÖZÜ

Dimitır Dimov'un Tütün romanının bu dokuzuncu basımı hazırlanırken otuz yıl gerilere uzanıverdim. O günlerden bu yana Alman ve Avusturya edebiyatından otuzun üstünde roman çevirim kitap biçiminde çıktı. Çevireceğim romanları rastgele değil, hep belirli bir açıdan değerlendirdim. Çevireceğim yazarla kendi yazar ve düşünürlüğüm arasında, yakınlaşmalar ve benimsemeler arandım. Bu arada ikinci dilden çeviriler de yaptım kimi zaman. İgnazio Silone, Henry Wallace, Villiam Saroyan, Kawabata ve Şalom Aljehem gibi yazarları ikinci dilden Türkçeye aktardım; ama kendi adımı kullanmadan. O çevirilerime güvenmediğimden değil, en iyi çeviri örneğinin bile yazarın metninden ister istemez uzaklaşmak olduğunu bildiğimden. Yazarın diliyle çeviricinin yazdığı dil arasında başkalaşmalar olduğundan. Çevirinin bir bakıma ihanet olduğu –İtalyanların kelime oyunu şakacılığıyla: "Çevirici, İhanet Eden Kişi"– gerçeğine saygı duyduğumdan.

Yazarlığımın ve gazeteciliğimin yanı sıra, kimi yıllar daha da önde sürdürdüğüm çeviri çalışmalarımda değişmez amacımdan hiç şaşmadım. Türk toplumu için yararlı bildiğim insancıl, militarizme karşı, faşizme başkaldırmış yazarları bilinçle seçtim. Çeviri kitaplarında *Erich Maria Remargue, Stefan Zweig, Thomas Mann, Anna Seghers*'in romanlarının ağır basması bir rastlantı değildir. *Dimitır Dimov*'un Tütün romanını bu açılardan seçtim ve Türkçeye aktardım.

1966 Nisan ayının ilk günü Rumen mesletaşlarının bir yemeğinde dostça söyleşiler arasında "Bir Nisan" şakası gibi ölüveren Bulgar romancısı Dimitır Dimov'la 1964 yazında birkaç saat birlikte bulunmuştum. Başka yazar dostlar da vardı. Dimov'un, az konuşan, çekingen görünüşlü bir dış kişiliği vardı. Ama söyleşilerde düşünce karşılaştırmaları ortaya çıkınca, o yumuşacık görünüşlü insan, çok nazik ve usul da olsa, kişiliğini belli ediveriyor, direniyordu; birkaç sözle; karşısındakini hiç incitmeyen usul sesiyle.

Dimitır Dimov'un edebiyat ve düşün kişiliği, sağlamlığını, doğrulardan ve halklardan yana olandan alırken, onun edebiyata olan saygısını, değil, yalnızca Bulgar edebiyatının, ama savaş sonrası dünya edebiyatlarının bence en ilginç eserleri arasında yer alması gereken Tütün romanını okuyunca daha da iyi kavradım.

Bulgar toplumunun İkinci Dünya Savaşı öncesinden başlayarak savaş sonrasına kadar bir on yılını destanlaştıran bu dev romanı sekiz dokuz gün-

de okumuştum. Daha doğrusu, roman kendini bu kısacık sürede bana okutuvermişti. Elimden bırakamamıştım. Oysa ne Türkçe, ne de başka bir dilde hiçbir romanı böylesine hızlı okumamıştım daha önce. Bunun tek nedeni vardı: *Dimov*'un romancı gücü ve *Tütün* romanında toplum olaylarını değerlendirirken sanat ve edebiyat kaygısından hiçbir yerde uzaklaşmaması. *Dimov*, 'sosyal realizm' türünün çok güçlü bir ustasıydı. Bir Alman meslektaşın sözleriyle: "Kişileri, halkın her toplum katından insanlardı. Hayatın kendilerine çizdiği yollarda yürümekteydiler."

Tütün romanı Bulgaristan'da ilk basıldığı günlerde oldukça hırpalanmıştı. Sosyal bir değişimin ilk yıllarında, bir toplumda, böylesine politik yadırgamalar olağan sayılmalıydı. Parti düşüncesine bağlı kimi yazarlar, çürümüş burjuva toplumunu *Dimov*'un gereği gibi sevimsiz göstermediği kanısındaydılar. Oysa, *Dimov* insanların şu ya da bu yanları üzerinde durmuyor, çöken bir toplumun çürümüş yanlarını, bozukluklarını ortaya koyuyordu. Bereket bu yol, o sırada işbaşında bulunan başbakanın –liseden arkadaşı– *Dimov*'u uyarmasıyla yapılan bir iki düzeltmesiyle, kavrandı. Tütün'ün yeni baskısı göklere çıkarıldı. Kısa sürede yalnız Bulgaristan'da 300.000 satıldı. Bulgaristan'ın en büyük sanat ödülü olan *Dimitrov Armağanı 1. Ödülü*'nü kazandı. On sekiz dile çevrildi.

Tütün romanı, sağlıksız ve bozulmuş bir toplum yapısının bütün çürük ve aksak yanlarını yansıtıyor, roman, atölyenin sarı tozlu havasında, tütün yapraklarını bin bir emekle kurutup, boğaz tokluğuna sağlıklarından olan emekçiler arasında geçiyordu. Anlatılanlar, emekçi yığınlarının alınterini ve kötü alınyazılarını sömüren belirli bir azınlığın, içki, kadın ve parayla satın alma dünyasıydı. Bu kirli dünya, kimi kısa görüşlüler için parlak dış yanıyla çekiciydi; oysa yaldızı kazıyınca, kirli sarı yanları ortaya çıkıveriyordu. Tütün atölyelerinin tozlu havasında benzi solmuş, ciğerleri çürümüş insanları sömürerek beslenmiş bir avuç azınlık, bir tür *Sarı Dünya*'da, tütün zehirinin, *Nikotiana Dünyası*'nda yaşıyordu.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında okuduklarım arasında en başlarda bildiğim *Tütün* romanını Türk okurlar da tanısın isteğine kapılıvermişim. Bulgarca bilmediğime göre, ikinci dilden metne başvuracaktım. Oysa, ikinci dilden çeviriden yana değildim. Ancak, o günlerde Bulgarca ve Türkçeyi iyi bağdaştıracak çeviriciler değil, tek bir çevirici bile yoktu. Bu durumda ilk kez tutumumu değiştirdim ve *Tütün*'ü ikinci dilden çevirme yoluna başvurdum. Yanılma ve yazardan uzaklaşma oranını düşürme isteğiyle *Tütün*'ün iki ayrı dilden çevirisini sağladım. 1960 Almanca ve Fransızca metinleri karşılaştırdım. İki metin arasında önemlice başkalıklar, atlama-

lar vardı. Fransızca metin daha kısaydı. Almancası dört bölüm daha uzundu. Bu durumda Bulgarcasının ilk baskısını soruşturdum. Sofya Ulusal Kitaplığında bulunan o metni, Bulgar tanışların aracılığıyla karıştırdım ve şu sonuca vardım: Bulgarca ilk basımın ışığında Almanca çevirisini izleyecek ve Fransızca çeviriye de gerektiğinde başvuracaktım. Bunu yaparken, anadilde yazarcasına ustalıkla Almancaya aktarmış olan çevirici Josef Klein'le buluştum ve birlikte çalıştım.

Josef Klein, Viyanalıydı. Birinci Dünya Savaşında İtalyanlara karşı savaşmış, savaştan sonra antimilitarist bir roman, şiirler ve oyunlar yayınlamış biriydi. Kimya mühendisiydi. İkinci Dünya Savaşından sonra Sofya'ya yerleşmiş ve Bulgaristan'ın ünlü devlet adamı Stambulsky'nin yeğeniyle evlenmişti. 1945'ten sonra Voroşilov kimya kombinasının ikinci müdürlüğünü yapmıştı. Tanıştığımda emekliydi. Çekingen, güler yüzlü ve çok yönlü bir Avrupa aydınıydı. Dimov'la yakınlığı, ailece dostluğu vardı.

Böylesine bir araştırma, çalışma ve işbirliğiyle Türkçeye aktardığım *Tütün* romanının ilk basımı *Sarı Dünya* adıyla 1967'de iki cilt olarak basıldı. Okuyanlar beğendiklerini söylüyorlardı. Yazar, gazeteci, çevirici tanışların çoğu aşırı övgüler ileri sürüyordu. Türkiye'de adı sanı bilinmeyen bir Bulgar *Dimov*'ın 900 sayfalık Sarı Dünya-Tütün romanı, bir yıl geçmeden iyice duyulmuştu ve gittikçe daha çok okunuyordu. Durumun ilginç bir yanı vardı. Sarı Dünya-Tütün'ü okuyanlar, değişik çevrelerin insanlarıydı. Ankara'da yüksek mühendisler ve politikacılar İstanbul'da aydınlar ve Haliç kıyılarının tütün emekçileri okuyordu. Durumda bir başka ilginç yan daha vardı: Bu roman için ne bir övgü, ne bir yergi, ne bir eleştiri yazıldı.

Ne var ki, bu roman, yazılı övgülerin desteğinden yoksun olarak da duyuldu, Türk okurlarınca benimsendi ve birinci basımı tükendi. 1971'de ikinci basımı yapıldı. 1972 Ekim ayında üçüncü basımı çıktı.

Edebiyatçıların en gerçekçisi bile topluma bir yığın diye bakan toplum yöneticilerine ve politikacılara göre, duygu ve hayal insanlarıdır; dünyayı ve dünya olaylarını olduğundan daha başka görmek isterler. Bunun tartışma yeri, bir roman çevirisinin dokuzuncu basımına yazılan bir sunuş yazısı değildir elbette. Ama namuslu edebiyat ve sanat kişilerinin hayal ettiği, daha doğrusu, gerçekleşmesini eserlerinde dirençle ve inançla savunduğu dünya, dünlerin, günümüzün, hatta yarının toplum yöneticilerinin, ideologlarının insanları zorladığı sevimsiz dünyalardan çok daha mutlu ediyor insanı.

Tütün'ü Türk okurlarına tanıttığım için mutluyum.

Burhan Arpad
Ocak, 1985

BİRİNCİ KİTAP

1

Asmalarda en son üzümler kaldı.

Bağlardaki küçük kır evlerinden ve balçık kulübelerden doğru neşeli halk danslarının hızlı uyumlu türküleri geliyor. Arada tek bir ses mavi gökyüzüne yükseliyor; hüzünle. Ilık bir güneş var. Dut, ayva ve armut ağaçlarının yaprakları, rüzgârın en hafif soluğuyla bile düşüveriyor. Yaprakları solmuş asmalar, dolgun salkımların ağırlığı altında yere eğilmişler. Çoğu delikanlı olan bağbozumcular, sırtlarında üzüm küfeleriyle, kütükler arasında oraya buraya koşuşuyorlar, bastıkları toprak kumlu ve gevşek. Birbirleriyle şakalaşan delikanlılar kahkahalarla gülüyor. Şakalaşmalar arada bir aşırı kaçınca, yaşlılar uyarıyor. Ufak taneli pamid üzümleri teknelere ve kocaman küfelere rastgele atılıyor. Ama hafif mavimsi, buğulu kehribar sarısı Bolgar ve Misket üzümleri, güzün en son günlerine kadar dayansınlar diye, ufak ve düz kutulara büyük bir dikkatle yerleştiriliyor. Delikanlılar koca teknelerin başında karşılaştıkça ya da yemeğe oturunca dut atıyorlar birbirlerine. Seslerine bir umursamazlık geliyor, şakalaşmaları daha kabalaşıp aşırılaşıyor. Yine de, güneş, aşk ve iç bayıltıcı üzüm kokularının sonucu böylesine kendinden geçmişliklerin yalnızca bir-kaç gün süreceğini biliyorlar.

İrina da, bu gürültülü ve neşeli havaya katılıyor. Polis komiseri olan babası Çakır'ı kentte herkes tanır. İrina, kibar kılıklı bir delikanlıyla konuşmakta; can sıkıntısını gidermek için gelmiş olan genç, babasının bağında çalışanlara yardımı aklından bil geçirmiyor. Yanından hiç ayrılmayan çoban köpeğinin ipini işaret parmağına dolayıp oyalanıyor. Babası milletvekili olduğundan kentte onu pek sayarlar. Ancak, İrina oğlandan hoşlanmıyor, şakalarını pek aşırı buluyor. Delikanlının, kendi çevresinden bir genç kıza böyle davranmayacağını iyi bi-

liyor. Genç adamın davranışlarından alınmıştır, kendi tutumundan da hoşnut değildir, –onun yaptığı şakalara böylesine yüksek sesle gülmemeliydi– eve dönmeye karar veriyor. Sofralık üzüm dolu küçük bir sepeti alıp bağdan usulca uzaklaşıyor. Romalılar zamanından kalma yola çıkan patikadan iniyor; öylesine dalgın ki, yeğeni Dinko'yu az kalsın görmeyecektir. Dinko, amcası Çakır'ın yanında başını sokacak bir yer ve bir lokma ekmek bulup liseye gidebilen bir köylü delikanlısıdır. Sırtında kaba yünlü giysiler, ayaklarında da çarıklar var. Amca, yaptığı iyiliğin karşılığı, yeğenini yazları bağında ve tütün tarlasında çalıştırır.

Dinko kentten geliyor. İrina'nın yaklaştığını görünce,

"Baban haber yolladı," diye sesleniyor. "Ortalık kararmadan dönmen için."

Genç kız, somurtkan bir yüzle,

"Eve döndüğümü görüyorsun ya," diye yanıtlıyor.

Çakır'ın gençlere güveni yoktur. Güneş battıktan sonra yeğenine bile güvenmez, İrina'ya bile. Ahlakın en çok karanlıkta tehlikeye girdiği önyargısında her zaman direnir polis komiseri; hele bağbozumu zamanı gençler kendilerinden geçtiğinde, kızının gün batmadan eve dönmesini ister.

"Baban, Misket üzümü de istedi," diye ekliyor Dinko, alayla.

Amcasından söz açtığında hep alaycıdır. Dinko, boylu boslu, gösterişli, yeşil gözlü bir delikanlıdır. Ama İrina onunla akrabalıktan utanç duyar; yamalı eski püskü giysilerle ve çarıklarla liseye gidiyor diye.

İrina, canı sıkkın, "Bunu da düşündük," diyor. Sonra, bağlar arasından geçen eski Romalılardan –tarih öğretmenine göre imparator Tajan'dan– kalma yolda yürümesini sürdürüyor. Toprak kaymasını önleyen duvarlar boyunca sararmış güz otları ve böğürtlenler dolu; yaban gülleri arasında sapsarı akdikenler ışıldıyor. Yamaçlardaki bağların çoğunun üzümleri toplanmış; ıssız ve bomboş görünüyorlar. İçi saman dolu korkuluklar, geniş kenarlı şapkalarıyla akşam rüzgârında hafifçe

sallanıyorlar, hüzünle. Çevrede sonlarını bekleyen bitkilerin alacalı dünyasından ve yol kıyısındaki her zaman yeşil dikenlerle çalılardan belli belirsiz bir hüzün soluğu yayılıyor.

Dağ yolunun şoseyle birleştiği yerde biraz mola veren İrina, ağır sepetini öteki koluna aldı ve kente doğru yürüdü. Bağlık yamaçlar arkada kalmıştı. Dönüp bir daha baktı geriye. Bu bağbozumunun, bu yazın ve bu yılın da olağanüstü bir şeyler getirmeden geçip gideceği düşüncesiyle üzüldü. Delikanlıların şakalaşmalarından hiçbir tat alımıyordu. Komşu kızlarla da dostluk kuramıyordu. Dış görünüşlerine pek önem vermeyen basit ve kaba saba yaratıklardı, ama bunun farkında bile değildiler; çünkü daha iyi bir hayat özleminden ve kültürlü olmak isteğinden yoksundular. Sokağa tahta ayakkabılarla çıkıyor, alacalı giysiler ve karmakarışık saçlarla pazaryerinde dolaşıyor ve kaba kaba takılan erkeklere bayılıyorlardı. Babaları, küçük zanaatçılar, hademeler ya da depo bekçileriydi; kent dışındaki küçük bir bağdan, tütün tarlasından ya da rakı yaparak dar gelirlerini biraz düzeltirlerdi.

Ne var ki İrina, iyi çevrelerin kızlarıyla da dostluk kuramıyordu; çünkü kendini beğenmişlikleri onur kırıcıydı. O kızlar, öğretmenlerine bile kaba ve üst perdeden yanıtlar verirdi. Birinin karnesinde bir numara kırık olsa babaları hemen okul müdürüne koşup açıklama isterdi.

Şosenin iki yanında, alçak tepeler, kırmızımsı topraklar ve sonu gelmeyen tütün tarlalarıyla bir vadi uzanmaktaydı göz alabildiğine. 'İlk el' ve 'uç', denilen en değerli tütünler, yaprakların en güzel kokulu türleri daha yeni toplanıyordu kimi tarlalarda.

İki tekerlekli bir köy arabası geçti İrina'nın yanından; arabadaki gençle az önce bağda biraz çene çalmıştı. Delikanlı, genç kıza biraz kararsız, biraz da üst perdeden şöyle bir gülümsedi. Delikanlı da kente dönüyordu. Ama kızı arabaya buyur etmeyi düşünmüyordu; çünkü kentin ileri gelenlerindendi ve saygıdeğer durumu, halktan bir kızla, sıradan bir polisin kızıyla görünmesine engeldi.

İrina başını önüne eğdi. Ne yol yormuştu, ne de genç adamın davranışından üzülmüştü; güzelliğini göklere çıkaran, saçları pomatlı müzik öğretmeninden, yanıp tutuştuklarını imzasız mektuplarla bildiren, bıyıkları özenle düzeltilmiş, boyun bağları göz alıcı bön suratlı taşralılar gibi boş ve gülünç herifin biri olduğunu öğrenmişti onun; akşamları pazaryerinde aylak aylak dolaşıp sinemada kabak çekirdeği çiğneyenlerden biriydi yalnızca.

İrina içini çekti. Okul bitse de tıp fakültesi sınavları için Sofya'ya gidebilseydi bir. Amacını iyi biliyordu. Çar Oswoboditel Bulvarı'nın toprak sarısı ve pırıl pırıl kaldırımları, alacakaranlığın gizemli mavisini aydınlatan neon reklamları, masalarında şık erkeklerin, güzel kadınların oturduğu kahveler, rahat koltuklu ve koskocaman beyaz perdeli sinemaları dolduran seçkin seyirciler canlanıverdi gözünün önünde; o sinemaları sürüyle sokak delikanlısı doldurmaz, kabak çekirdeği çiğneyip yere tükürenler ve ağızları sarmısak kokanlar giremezdi oralara.

Sert bir erkek sesiyle kendine geliverdi: "Biraz dur da bir üzümünü alayım!"

İrina, yalnızlığını hatırlatan, onu gerçeğe yeniden iten bu kaba istekten ürktü. Yüreği küt küt atıyordu. Gözlerini kaldırıp bakınca, Latince öğretmeninin oğluyla karşılaştı; öğrenciler, öğretmenlerine, alay olsun diye 'Redingot' adını vermişlerdi.

Redingot'un oğlu, kendine özgü düşünceleri olan, herkese uzak duran sevimsizin biri diye tanınırdı. Liseden ayrılalı beri belirli bir iş tutmamıştı. Kasabanın genç kızları ona sokulmazlardı. O da onlarla hemen hiç ilgilenmezdi. İrina onu bir zamanlar okulda görürdü; sokakta da ona pek çok kez rastlamış, bir kez olsun başını kaldırıp bakmadığından, şaşmıştı hep.

Ufak tefekti, cılız sayılırdı ve Redingot ailesinde ağır basan açlık, oğlanda da izlerini belli ederdi. Solgun bir yüzü, ısırır gibi derinden bakan kara gözleri vardı. İrina her rastlayışında uzun süre onu aklından çıkaramazdı. Kendince bu düzgün çizgili yüz, romanlarda anlatılan kadınları çileden çıkarırdı! Ama

onun hoşuna gitmiyordu pek. Okumaktan ya da günlük işten yorulup şöyle bir dinlendiği akşam alacakaranlığında kendince güzel erkek tipini bulmuştu. Onun gönül verebileceği erkek, iriyarı, güçlü, sağlıklı, güzel kalıplı, düzgün elli olmalıydı; köşeli bir yüzde sert tutkuların izleri okunmalıydı. Redingot'un oğlunda bunlardan hiçbiri yoktu; fakat yine de öyle bir yanı vardı ki, İrina'nın aklını karıştırıyordu. Kentteki gençlerin hiçbirine benzemiyordu.

İşte bu oğlan, şu anda İrina'nın karşısındaydı. İlgisini açıklamayan bir yüzü vardı. Başı açıktı. Sırtında ucuz, buruşuk bir giysi; ayaklarında tozlu kunduralar... Elinde küçük bir kitap tutuyor, ceket cebinden dergiler görünüyordu. Boş bir öğlen sonrasını ağaç gölgesinde geçirip eve dönen kişileri andırıyordu görünüm olarak. İrina'yı tanımadı her zamanki gibi. Dış mahallelerde oturan ve pazarda üzüm satan yarı köylü, yarı kentli bir kız sanmıştı belki de.

Genç adam, "Biraz üzüm verir misin?" diye sordu.

İrina, sert sert, "Kendin al!" dedi.

Oğlanın saygısız konuşması İrina'yı öfkelendirmişti. Babası da böyleydi; küçümseyen bir edayla, sen diye konuşurdu İrina'yla.

Redingot'un oğlu, "Parasını vereceğim elbette," diye bir açıklama yapıp cebinden nikel paralar çıkardı; son meteliklerini veriyormuş gibi onları uzun uzun süzdü.

İrina "Yanılıyorsun," dedi, "ben satıcı kız değilim."

Oğlan, şöylesine bir baktıktan sonra, "Doğru," dedi; gözlerinde bir parıltı beliriverdi. Kızın güzelliğini ve başka bir hamurdan olduğunu şimdi gerçekten görmüştü. Hiç bozuntuya vermeden "Doğru" diye düzeltti az önceki sözünü, "sen satıcı kızlardan değilsin."

Bakışlarını kızın eski bluzunda, soluk etekliğinde, çıplak ayaklarına giydiği bezden ayakkabılarda dolaştırdı soğukkanlılıkla. Kızın biçimli bir bedeni, güzel, canlı bir yüzü vardı. Güneşten hafifçe kararmış derisi tunç gibi parıldıyordu. Sık kara saçlarını özene bezene topuz yapmıştı. Hafifçe ileri çıkık bur-

nu, güzelliğine, bilinçle az buçuk kendini beğenmişlik karışımı bir ciddilik veriyordu. Kızın bu halleri oğlanı keyiflendirmişti. Arayan bakışlarını kızın üzerinde dolaştırmasını sürdürdü. Oğlanda bilinçdışı bir kendini beğenmişlik vardı. Yine de İrina, ona kızacağına, sepetini uzatıp, "Al," dedi.

Kızın güçlü kolları güneşten yanmıştı, oysa bileği ince, elinin tırnakları temiz ve bakımlıydı.

Oğlan, kitabı cebine koyup bir salkım üzüm aldı.

"O okuduğun kitap ne?" diye sordu İrina.

"Tütün türleri üzerine Almanca bir kitap."

"Sıkıcı olmalı. Hoşlanıyor musun?"

"Ne gibi kitaplar okumalıyım?"

"Romanlar."

"Hayır, böyle şeylere vaktim yok."

İrina, dudaklarını büzüp, hor görerek yüzünü buruşturdu. Sonra, bir salkım üzüm daha verip yoluna gitmek istedi.

Oğlan, "Kente kadar seninle geleceğim," derken üzüm tanelerini de belli bir keyifle yiyordu.

Boş veren bir tavırla gülümsedi İrina. Birlikte yürümesine bir diyeceği yoktu.

Oğlan, kendi babasıyla alay etmek istercesine, "Öğretmen Redingot'un oğluyum, adım da Boris Morev," dedi. "Redingot'u tanıyor musun?"

Genç kız, yapmacıklı bir korkuyla, "Hem de nasıl," diye yanıtladı.

Latince öğretmeninin hiç kimseye 'yeterli' not vermeyen tuhaf huyunu hatırlamıştı. Fakülteye girişi bu yüzden engellenebilirdi.

Genç Morev, şaşkınlıkla, "Onu nerden tanıyorsun?" diye sordu.

"Liseden."

"Demek liseye gidiyorsun!" derken şaşkınlığı artmıştı. "Kaçıncı sınıftasın?"

"Yedide."

"Latince durumun nasıl?"

"....."

"Sanırım iyi değil. Böyle zıpır bir heriften iyi numara almak kolay mı?"

"Zıpır herif de kim?"

"Babam."

"Zıpır falan değil, yalnızca işi çok sıkı tutuyor."

Boris, "Hiç de değil, zıpırın tekidir o!" diye direndi.

İrina, "Bitirme sınavında Latinceden geçeceğim," dedi.

"Öyle mi? Öyleyse Çiçero'nun Catilina'ya karşı demecini ezbere biliyorsun yüzde yüz ve su gibi okuyabileceksin?.."

"Hayır, bunu beceremem; baban da bu kadarını istemiyor bizden." Saçlarını düzeltti ve canlı bir davranışla sordu: "Ne diye böylesine babanın etkisi altında görüyorsun kendini?"

"Çünkü çok tanınmış biri o; herkes beni de ona pek benzetiyor."

"Hayır, hiç de öyle değil... İnşallah buna sevinmişsindir!"

Oğlan, "Evet," derken acı acı ve kötü kötü güldü; bir süre sonra da, "Ya senin baban kim?" diye sordu.

"Benim babam da çok tanınmış biridir. İlçenin komiseri Çakır. Adını duymuş olmalısın."

"Elbette, tanırım."

İkisi de sustular. O ana kadar sürdürdükleri canlı ve rahat konuşmalarından sonra, göze batıyordu bu halleri.

İrina, sert bir tavırla, "Ne düşünüyorsun?" diye sordu.

Oğlan ilgilenmeyerek, "Hiiiç!" dedi.

Kız, ona şöyle bir baktı. Onun alınyazısı da kendininkine benziyor gibiydi. Babalarından ötürü utanç duyuyorlardı, bakan ya da benzer sözügeçer kişilerden olamadılar diye onları bağışlamıyorlardı sanki.

İrina, kararlı bir tavırla, "Ben babam yüzünden utanç duymuyorum," dedi.

Boris, "Ben de utanç duymuyorum babam için," dedi. "Ama gülünç durumlara düşmesini de hiç mi hiç bağışlayamıyorum."

"Ne gibi?"

"Her zaman gülünç duruma düşüyor. Bütün öğretmenler gibi."

"Bunlar öğrenci gerekçeleri."

"Bugünkü gençlik, öğretmenlerinden daha akıllı; bu yüzden de onları alaya alıyor. Latince öğrenmek kadar saçma şey olmaz."

Genç kız, yaşlı Redingot'un hikmetlerini sıralayarak, üniversiteye gidecek herkesin ille de Latince öğrenmesi gerektiğini ileri sürdü. Boris karşılık vermeden şaşkınlıkla onu dinliyordu. Kızın düşüncelerini böylesine ustaca derleyip toparlaması hoşuna gitmişti.

Anlamadan kente yaklaşmışlardı. Boris, ayrılması gerektiğini fark ederek elini kıza uzattı ve sertçe, "Yarın buluşalım mı?" diye sordu.

Bu beklenmedik söz kızı allak bullak etti. Oğlanın ne gözlerinde, ne de sesinde herhangi bir heyecan belirtisi yoktu.

Müzik öğretmeninin sulu sevimliliğini andıran ya da tutkun lise arkadaşlarının koyun gibi bakan kara gözlerinin yabancısı değildi. Bu gözler, gizini ele vermeden karşısındakinin içini okurdu. Bu bakışlarda tuhaf, bambaşka bir parıltı vardı; böylesine şimdiye kadar kitaplarda rastlamıştı ancak. "İşim olacak yarın..." gibilerden kaçamaklı bir yanıtla geçiştirmek istedi, ama Boris sertçe,

"Yanıt ver! Evet mi, hayır mı?" diye sözü ağzına tıkadı.

Bunun üzerine, tutuk tutuk, "Yarın aynı yerde bekle," dedi. "Öğleden sonra... Karaağacın yanında..."

İrina soluk soluğa ve şaşkın döndü evine, ama sevinçten heyecanlıydı. Sonra her şeyi, bir bir yeniden düşünüp kendi kendini suçladı. Namuslu bir kız hiç tanımadığı birisiyle ilk konuşmadan sonra kentin dışında buluşabilir miydi? Üstelik gençlerin hiç göze batmadan oturabilecekleri küçük bir kahvede değil de –hem bunu kendi ileri sürmüştü– kent dışında bir karaağacın altında! Redingot'un oğlunu yalnızca ilginç buluyor, ona karşı tuhaf, heyecanlandırıcı bir merak duyuyordu; gözlerindeki o buz gibi yakıcılıkla kentin öteki erkeklerinden

ayrılıyor diye... Onun yüzünde, romanlardan yaratıp filmlerle tamamladığı 'kendi erkeği' tipinde bir şeyler de bulduğunu sanıyordu. Onun hoşuna gitmek istediğini yavaş yavaş iyice anladı. Sonra sonra, ona kimi durumlarda ileri gitmesine izin vereceği gibi aşırı bir düşünceye bile kapıldı. Hemen sonra da, kızarıp bu düşünceleri kafasından uzaklaştırdı.

Eski dinginliğine kavuşmak için bir kitap alıp bahçedeki ceviz ağacının altına oturdu. Rastgele okumaktan hoşlanırdı. Yabancısı olduğu ulaşılmaz dünyaları önüne seriveren zehirleyici anlatıları yutarcasına okurdu. Onlarla büyüleniyordu. Hele o kişilerin kendi kendilerini aşmak için boşuna çabalarına, uydurma dramlarının güzelliğine ve düşkünlük dolu hayatlarına bayılırdı. Daha el değmemiş bedeni, güçlü ve hayat dolu olmasaydı, doğa her yanını cömertçe güzel yaratmamış olsaydı –bütün erkekleri çekiveriyordu kendine– yaşadığı daracık küçük insanlar dünyasında yalnızca o masal ülkeleriyle oyalanmak zorunda kalır, hüzne kaptırırdı kendini kesenkes. Ne var ki, erkekler üzerinde yaptığı etki, bu dar kafalı insanlar ortamında bile yaşama sevincini güçlendiriyordu. Güzel ve zeki olduğunu bilıyor, bir avukat ya da doktor kızı değil, bir polis kızı olmasına karşın, bu değerini yeterli buluyordu. Okul arkadaşları çevresinde döneniyor, saçları her zaman pırıl pırıl pomatlı olan müzik öğretmeni gözüne girmek için çırpınıyordu. Çoğu imzasız bir sürü aşk mektubu alıyordu. Tutkunlarının hepsi de, taptıkları güzelin kendilerini tanıyacağını ve yalvardıkları buluşmaya geleceğini özlem dolu bir üzüntüyle umuyordu. Bu ürkek taşra çapkınları, başarılarına pek güvenemediklerinden ya da böylesine ileri gitmiş olmalarının belgesi Çakır'ın eline geçer diye, kimliklerini açıklamayı göze alamıyorlardı. İrina, bu mektuplarla alay etmiyordu. Aşkın, acıklı yönü ağır basan bir duygu olduğunu ve en budala kişileri bile alaya almamak gerektiğini, tutkulu yaratılışının içgüdüsüyle kavrıyordu. Bundan ötürü de mektupları yakıyordu, kimseye göstermeden.

Çakır, çoğu kez yorgun, ama keyfi yerinde dönerdi işinden.

Ellisindeydi. Güçlüydü. Omuzları çok genişti. Pırıl pırıl tıraşlı dinç yüzüyle, her şeye söz geçiren bir görünüşü vardı. Küçük kentli bir polisten çok, üst düzeyde bir güvenlik görevlisine benziyordu. Kasketini koridordaki tahta askılığa asıp üniformasının üst düğmesini çözdü, –bunu ancak evinde yapardı– akşam yemeği için hazırlanmış masanın başına oturdu. Karısı ve kızı karşısına yerleştiler. Çoğu zaman Dinko da sofrada olurdu, pek haklı olarak. Ne var ki, İrina, köylü yakınları olduğunu hatırlatıyor diye, bu duruma pek öfkelenirdi. Bugün Dinko sofrada bulunmadığından keyifliydi. Dinko, bağbozumuna yardım için köyden gelmiş birkaç yakınıyla geceyi, bağ kulübesinde geçirecekti.

Çakır, köylüydü. Karısıysa, Balkan Savaşında Selanik'ten kaçıp yoksul düşmüş Makedonyalı zanaatçı bir ailedendi. Masanın hazırlanmasında odanın ve evin her yanındaki temizliğe kadar her şeyde, köylü kaba sabalıklarıyla bağlarını koparıp kentli olmanın rahat yanlarını benimsemiş yalın bir kadının becerikli ve dikkatli eli göze çarpıyordu. Elde dokunmuş ketenden peçeteleri ve sofra örtüsü, ütülü, bembeyazdı. Bir boyda kesilmiş ince ekmek dilimleri düz bir sepetçiğe konulmuştu. Bıçak ve çatallar pırıl pırıldı. Bütün bunlar, kente göç etmemiş bir köylü kadın için olağan sayılmazdı; ama Çakır'ın karısı daha kocaya varmadan anasından öğrenmişti.

Polis Çakır'ın karısı gösterişli ve güzeldi; yumuşacık bir teni, kara gözleri vardı. Birinci Dünya Savaşından sonra büyük grevler patlak verip de polisler direnci kırmak için depolara girdikleri sıralarda Çakır onu görmüş ve –yoksulluğuna bakmadan– 'Nikotiana'da çalışan bu on sekizindeki işçi kızdan hoşlanmıştı.

Hem yatak, hem yemek odası olarak kullanılan gösterişsiz oda, temizlik ve aşırı bir düzen örneğiydi; eşyadan hiçbirinin yeri değiştirilemez gibi bir düzen vardı odada. Topuzları pirinçten demir karyolaya elde dokunmuş renkli ve kalın örtüler örtülmüştü. ketenden yastık kılıfları mis gibi çamaşır kokuyordu. Her hafta kiremit tozuyla oğulan yer tahtaları limon rengindeydi.

Basma perdeler, sardunya saksıları, herhangi bir panayırdan satın alınıp başköşedeki masaya yerleştirilmiş boyalı Napolyon büstü, köylüyle kentli arası giyinmiş büyükanneler, büyükbabalar ve akrabaların soluk fotoğrafları öylesine dinlendirici ve barış dolu bir hava yayıyordu ki çevreye, bütün bunlar Çakır'ı evine daha da candan bağlıyordu. İşinden çıkar çıkmaz elden geldiğince çabuk eve koşuyordu; meslektaşlarıyla kahvelerde, meyhanelerde oturmaktan hoşlanmıyordu. Çakır'lar sessiz ve mutlu bir hayat sürüyorlardı.

Akşam yemeği her zamanki gibi canlı ve neşeli geçti. İçlerinden birinin, kendinden hoşnut kalmadığı ya da öfkeli olduğu pek seyrek görülürdü. Az çeşitli ama bol yerlerdi. Çakır'ın köydeki tarlasından başka, kentin dışında bir bağıyla bir de tütün tarlası vardı; bunları borçlarını vaktinde ödemeyenlerden, görevinin ve mahkeme mübaşiriyle olan yakın dostluğunun yardımıyla ucuza almıştı. Çakır, bunu yapmakla yalnızca kendi çıkarını sağlamayıp borçluları da kelepircilere karşı koruduğu inancındaydı.

Çakır, yemekten sonra bir sigara yakıp bağdan ve tarladan söz açtı. Üzümlerini iyi parayla satın alacaklarına söz vermişlerdi. Tütün için de iyi para alacağını umuyordu.

Önemli bir açıklama yapar gibi, "Bu yılın tütününü de Generale satacağım," dedi. Çakır'ın sözünü ettiği kişi, Nikotiana Tütün Şirketinin o bölgedeki yöneticisi olan emekli General Markov'du. Onun adını söylerken, İrina'dan yana dönüverip, "Redingot'un oğullarını tanıyor musun?" diye sordu.

İrina, korkusundan sarardı; çekinerek, "Hayır," dedi, "nerden tanıyacağım?"

Çakır, kızına biraz da şaşkınlıkla baktı: "Liseden."

"Dur bakayım; sanırım, en küçüklerini tanıyorum."

"Liseden uzaklaştırılan Stephan'ı mı?"

"Evet."

"Sonra?"

"Sonrası yok. İyi bir öğrenciydi. Zeki oğlandı."

Çakır, sigarasını ağır ağır çekip dumanlarını savurdu. "Uy-

gunsuz işlere karışacak kadar zeki. Erkek kardeşleri de pek sağlam ayakkabı değil. En büyüğü solcu oldu, içeriye girip çıktıktan sonra ortadan kayboldu. Ortanca da hâlâ bir baltaya sap olamadı."

"Onu mu sormak istiyordun?"

"Evet, General ona bir iş vermek istiyor."

İrina'nın heyecanı artmıştı; kısık bir sesle, "Versin," dedi.

Çakır, ceketinin ikinci düğmesini de açarak, "Ben de böyle söyledim Generale," dedi. "Belki adam olur da bir işe yarar. Bir şeyler biliyor musun onun hakkında? O da solcu mu?"

İrina, "Hayır!" derken kızardı. "O solcu değil."

"Nerden biliyorsun?"

"Onu solcularla hiç görmüşlüğüm yok."

Çakır, kızının az önceki çekingenliğine kızar gibi, "Şu halde onu tanıyorsun," dedi.

İrina, karşılık vermedi, sofrayı toplayan anasına yardım etti. Çakır'ın öfkesi de yavaş yavaş geçmişti. Avluya gidip bir el merdiveni aldı ve evin ön yüzündeki tahtalarda ipe dizili tütün yapraklarını aşağıya indirdi. İrina da yaprakları dikkatle üst üste yerleştirip sebze bahçesinin yanındaki küçük sundurmaya taşıdı. Tütünler geceleri çiyden etkilenmesin diye bunu her gece yinelerdi. Tütün kurutmak çok zor işti; yaprakların rengi ve içimi buna bağlıydı. Yaprakları hemen güneşe bırakınca kuruyuverirler, parçalanırlardı. İyice soluncaya kadar kapalı bir yerde depolanmalıydılar önce. Ancak bundan sonradır ki, sırayla güneşte ve gölgede bırakılırlardı, altın sarısı bir renk alana kadar. Güneşte ve gölgede ne kadar bırakılacağı hakkında İrina oldukça deneyimliydi. Bir yaprak alıp babasına gösterdi bilgiç bilgiç. Yaprak iyice sararmıştı, ama orta damarında özsuyu vardı hâlâ; tütünlerin birkaç gün daha kurutulması gerekiyordu.

Eve döndükten sonra bir süre daha müzik dinlediler küçük radyolarından. Sonra, İrina kendi odasına geçti. Oda tertemizdi, ama döşenişi pek yoksuldu. Çünkü Çakır'lar, İrina'nın çeyizi için değil, tıp öğrenimi için para artırıyorlardı. Odanın bü-

tün eşyası, başucunda yumurta biçimi ucuz bir ayna bulunan demir karyola, kitap rafı ve masaydı. Tavandan bir kordonla ampul sarkıtılmıştı. İrina; *'Sıcak Deniz Kıyılarında Hurmalıklar'* adlı bir roman alıp gecenin geç vakitlerine kadar okudu. Sonra, pencereyi açtı, soyunup yatağa girdi. Hayalinde denizaşırı uzak ülkelerde yaşıyordu ve Redingot'ların ortanca oğlunun yüzü gitgide daha çok kendi 'tip'inin çizgilerini alırken bu yer değiştirmeyi İrina fark edemiyordu.

Belediye kulesindeki saat gece yarısını çaldı. Yakındaki nehrin çağıltısıyla kurumakta olan tütün yapraklarının hafif kokusu doldu odaya. Bir yerlerde bir köpek uludu. Bulutsuz gökyüzünde pırıl pırıl güz yıldızları ışıldıyordu.

İrina, ertesi sabah geç uyandı. Anası, elleri bozan her çeşit ağır ev işlerinden uzak tutardı onu. Açık pencereden ılık bir güz güneşi vurmaktaydı. İrina, komşu evlerin kiremitli damlarını, ağaçların renkli yaprak kümelerini, güneşle parıldayan nehri seyrediyordu. Doğuda, tül gibi ince güz sisleriyle sarılı dağ yamaçları yükseliyor, buğular arasında meşe kümeleri yer yer kırmızı lekeler gibi göze çarpıyor, yakındaki çamlıkların koyu yeşili parlıyordu. Üzüm yüklü öküz arabaları geçmekteydi ağır ağır. Başına renkli bir bez bağlamış olan anası, ceviz ağacının bahçeye dökülmüş yapraklarını süpürüyordu. Tel örgüyle çevrili kümesteki tavuklarla, dişi hindiler böbürlenerek dolaşıyor, kömür yığılı sundurmanın yanında besili bir domuz homurdanıp duruyordu.

Ana, çalışmasını yarıda bırakıp kızını süzdü: "Bağa ne zaman gideceksin? Baban erken erken gitmeni söyledi."

İrina, somurtarak, "Şimdi gidemem," dedi. "Ev ödevlerimi hazırlayacağım önce."

Yalan söylüyordu; oysa böyle huyları yoktu ve pek seyrek başvururdu yalana. Bundan ötürü de kıpkırmızı oldu utancından. Cebir ve Latince ödevlerini üç günlük tatilin hemen başlangıcında, cuma günü bitirmişti. Bağa öğleden sonra gitmek istemesi, Boris'le buluşmak için en uygun zaman olmasından-

dı. Hem babası o sıra içeride görevliydi, anası üzümlerin boşaltılmasına göz kulak olmak üzere evden ayrılamazdı, Dinko da bağbozumunda çalışırdı.

İrina, aşağıya inip kahvaltı ettikten sonra yine odasına döndü. Odası, tertemizdi. Bir gün öncesine kadar yüreği de tertemizdi. Ödev hazırlayacağına –eşşiz bir belleği vardı ve ders aralarında bellerdi ödevlerini– *'Sıcak Deniz Kıyılarında Hurmalıklar'* romanını okuyup bitirdi. Sonra romantizmin iç dünyasında uyandırdığı tatlı bir hüzne kendini bırakarak, *'Havai Çiçekleri'* adlı yeni bir romana başladı.

Çakır, öğlene doğru eve geldi. İrina'nın bağa gitmemiş olduğuna öfkelenmişti. Kızının bir akşam önceki çekingen davranışlarından da kuşkulanmıştı. İrina'nın söz dinlemezliğine biraz homurdandı, ama lezzetli yemek ve iyi şarapla keyfi çabucak yerine geldi. Üzümler iyi olmuştu, tütün fiyatları yükseliyordu. Yemek üstüne azıcık dinlendikten sonra çizmelerini parlatıp işine gitti.

İrina çıkmaya hazırlanıyordu. Saçlarını daha sabahtan yapmıştı. Daha güzel bir şeyler, şu beyaz ketenden eteğiyle koyu mavi ipekliden bluzunu giymeyi pek isterdi, ama anasını kuşkulandırmaktan korkuyordu. Bundan ötürü de, yeni spor pabuçları ve babasının son tütün satışında armağan ettiği ucuz gümüş bileziğiyle yetindi.

Evden çıkınca tedirginleşti. Korktuğundan falan değil, –çünkü panter gibi güçlüydü ve erkeklerden hiç ürkmezdi– ama o güne kadar yabancısı olduğu tuhaf bir çekingenlik duyuyordu. Bu buluşmaya neden gidiyordu? Hayatının bundan sonrası çetinleşecek, meslek tasarıları aksayacaktı. Bu yüzdendi belki de! Dönmesi daha iyi olmaz mıydı? Ama o eski giysili, işsiz güçsüz oğlanın sevimli yüzünde, o her şeye boş veren gözlerinde, karşı duramadığı bir çekicilik vardı.

Bağbozumu bitmiş sayılırdı. Şurda burda bir türkü, ya da bir armonikle gitarın ezgileri yükseliyordu. En son toplanmış üzümlerle tepeleme arabalar gacır gucur sesler çıkararak şosede yol alıyordu. Çalılar arasından ağustosböceklerinin cırcırı

duyuluyordu. Yuvasından fırlayan bir tavşan, ürünleri kaldırılmış tütün tarlalarında yıldırım gibi koşuyordu. Kış uykusuna hazırlanmakta olan doğanın mavi göklerinde, ılık güneş ışınlarında, dağlar, tarlalar ve tepelerde güney güzlerinin yumuşak hüzünlü sıcaklığıyla dopdolu, dinlendirici bir soluk alış vardı.

Boris, karaağacın altındaki sararmış otlara oturmuş; dirseklerine dayanmış, kitap okuyordu. Okumaya öylesine dalmıştı ki, İrina'yla buluşacağını unutmuş gibiydi. Genç kızı görünce ağır ağır yerinden kalktı, kitabı cebine soktu; sonra elini uzattı genç kıza:

"Bu kadar erken beklemiyordum seni."

"Yediden önce evde olmalıyım."

"Seninkiler pek mi sert?"

"Evet, bütün sıradan insanlar gibidirler Onların önyargılarına saygı duyarım ben de."

"İyi, iyi."

Onu bir süzdü, içinden geçenleri okumak istercesine, "Gereksiz çatışmalardan kaçınman, becerikli olduğunu gösterir."

"Anamı babamı sevdiğimden böyle yapıyorum."

Boris'in soğukkanlı ve sevimli yüzü, derinlerden bakan renkli gözleri şaşırtmıştı onu.

Oğlan, İrina'nın heyecanını fark edince, "Bahse girerim, bu senin ilk buluşman," dedi.

İrina, alıngan bir tavırla yalan söyledi: "Hayır, ilk değil. Daha önceleri de buluşmalarım olmuştu."

Boris, gizleyemediği bir hoşnutsuzlukla, "Nasıl? Kentin dışında mı?" diye sordu.

"Evet, kentin dışında; kibar baylarla elbette."

"Yalan söylemesini beceremiyorsun."

"Sen de çok kötüsün, beni yalana zorluyorsun."

Oğlan, alaylı alaylı, "Pek de kötü sayılmam," dedi. "Burası çok tozlu," diye ekledi. "Hem gelip geçenler bizi sevgili sanırlar. Tepedeki çam ormanının ötesinde küçük bir kilise var, oraya uzanalım mı?"

Küçük kiliseye kadar mı? Çok uzaktı orası! Geç kalır, eve

babasından sonra dönerdi. Ne var ki, bir yaşantıya kendini kaptırmak isteğiyle, buna yanaştı.

Dar ve dik bir patikadan reçine kokulu ormana doğru tırmandılar.

Dağ yüksekti. Küçük kilise en tepede, yaban gülleri, otlar, dikenli sarmaşıklar bitmiş bir çayırlığın ortasındaydı. Sürüklenip gelen taşların biriktirdiği yamaçlar ve kayalıklar oradan aşağıya doğru uzanıyor, ormanda son buluyordu. Kilisenin bulunduğu yer ıssız ve yabandı, ama, kasabanın, vadinin ve nehrin eşsiz bir görüntüsü vardı.

Çayırlığa varınca, Boris ceketini çıkarıp kuru otlara yaydı. Yüzlerini güneşe ve kente çevirip oturdular. Evler, nehrin kıyısına serpiştirilmiş küçük zarlar gibiydi; caddelerde, alanlarda oraya buraya giden insanlar karıncaya benziyordu. Sofya'dan gelen akşam treni, küçük ve uyuşuk bir tırtıl gibi ağır ağır sürüklüyordu gövdesini. Yolda şurdan burdan konuşmuşlar, şimdiyse susuyorlardı.

Boris, bir sigara yakıp hafif alaylı, "Demek, doktor olacaksın!" dedi.

"Evet."

İrina uzaklara bakıyordu. Yumuşacık teni dağa tırmanırken kızarmıştı.

Oğlan, "Evlenmeyecek misin?" derken güldü, ama İrina fark etmedi ve "Önce yükseköğrenim yapacağım," dedi.

Tasarılarını açıkladı, doktor olduktan sonra denizaşırı ülkelere gitmek istediğini de anlattı. Boris, kılını kıpırdatmadan ve küçümseyerek onu süzmekteydi.

Sonunda, "İyi tasarı," dedi. "Senin gibi kızların sürmek istediği bir hayat. Denizaşırı ülkelere gelince, düş ardında bir budala olmandan korkarım oralarda."

"Neden?"

"Çünkü insan bol para kazandığı yerde rahat eder."

İrina, düşünceli düşünceli, "Sen erkek kardeşlerinden çok başkasın," dedi.

"Evet, doğru. Onlar solcu."

"Senin büyüğün ne yapıyor şimdi?"

"Yasak kitaplar okuyor ve birtakım sersemleri hükümete karşı kışkırtıyor. Latince öğrenimi yaptı, ama eylül ayaklanmasından sonra hüküm giydiği için iş vermiyorlar. Şimdi çeviriler yapıyor. Ondan bundan para istiyor, ya da buna benzer şeyler ardında. Pek bilmiyorum."

"Yazık!"

"Niye yazık?"

"Solcu olması..."

"Öyle... bu sersemce ideolojiyi küçük kardeşime de aşıladı. Onun yüzünden ikimizin başına gelmedik kalmadı. Pek çok şeyden yoksun kaldık. Sözün kısası hem budala, hem de hayırsızın biri çıktı."

İrina, alnını kırıştırdı; "Fazla haksızlık ediyorsun. Kardeşin hiç de akılsız ve işe yaramaz biri değil. Sanırım benim sınıf arkadaşlarımdan bir kıza tutkun. Biliyor muydun?"

"Evet, haberim var. Yaprak tütün emekçisi Şişko'nun kızı Lila'ya değil mi? Kardeşim kente geldiğinde hiç ayrılmazlar birbirlerinden. Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş. İkisi de sol düşüncelere kaptırmışlar kendilerini; bundan ötürü de birbirlerine tutkunlar. Sözün kısası, solculuğu aşk gibi hoş şeylerle bir tutuyorlar."

"Sus! Lila dürüst kızdır."

"Tersini ileri sürmedim. Ben kardeşimden söz ediyorum yalnızca. Parası olmayanlar ya da para kazanmasını becerememyenler çıkar yolu solculukta ararlar. Erkek kardeşlerimin ikisi de bu yolu tuttular."

"Durmamacasına para sözü ediyorsun. Baban çok yoksul olmalı?"

Boris, yüksek sesle, "Evet," dedi, "korkunç bir yoksulluk içinde. Hem bütün kasaba bilir bunu. Bakkala, fırıncıya, kasaba hep borçluyuzdur. Her şeyden çok şu yoksulluktan nefret etmem de bu yüzden işte."

"Şimdi ne yapıyorsun?"

"Hiçbir şey."

"Ne gibi hiçbir şey?"

"Öyle işte. Tütün sanayiinin sorunlarıyla ilgileniyorum."

İrina, babasıyla olan konuşmasını anlatmak istediyse de, susmayı daha uygun buldu.

"Tütüncülükten bir umduğun mu var?"

Boris hiç karşılık vermedi. Dudaklarını büzdü. Tütüncülüğün geniş olanaklarından bir genç kız ne anlardı?

İrina, "Ne diye Sofya'ya gitmiyorsun?" diye sordu ve kestane renkli gözlerini oğlanda dostça dolaştırdı. "Orada hem iş bulurdun, hem de yükseköğrenimini yapardın."

Boris, "Erkek kardeşlerim gibi budala değilim ben!" karşılığıyla yetindi.

Öğütlerinin oğlanın böylesine düşmanca karşılaması, İrina'yı üzmüştü: "Peki tütüncülükte ne olabilirsin? Olsan olsan bir usta olursun, belki bir depoda yönetmen. Pek pek, bir tütün ortaklığında uzman. Bu amaca da ancak sağlık bozan, insanlık dışı çalışmalarla ve yaltaklanmalarla varabilirsin. Altın babası değilsin sanırım?"

Boris, hüzünle, "Hayır," dedi.

"Şu halde, bu aşırı tutkun daha başlangıçta çıkmazda. Bunu söylediğim için bağışla beni."

"Bir başkası olsa söyletmezdim."

İrina, oğlanı süzdükten sonra, "Belki de üstesinden gelirsin," dedi.

İkisi de sustu. Kız, kendisini buraya sürüklemiş olan isteğinin yerine gelmiş olduğunu hissediyordu. Güneş batıya doğru yaslanıyor, sıradağlar iyice belli oluyordu. Hafiften bir esinti çıkmıştı şimdiden. Nehrin üzerindeki buğu, uzun ve mavimsi bir sis kalınlığını almaya başlamıştı.

Boris, birden, "Bakalım!" dedi.

Sonra, dünyanın en olağan bir davranışını yaparcasına, kızı kucaklayıp kendisine doğru çekti, İrina karşı durmadı. Dudakları, beceriksiz ve buruk bir öpücükle karşılık verdi.

Güneş batıyordu.

Kente indiklerinde, alacakaranlık bastırmıştı. Akordeon sesi ve şen bağbozumu türküleri yükseliyordu bahçelerden.

Boris, kızdan ayrılınca kentin ortalık yerine doğru yürüdü. Kızın beceriksiz öpüşlerinin tadı vardı hâlâ dudaklarında. Azıcık aşk, diye aklından geçirdi, alaylı alaylı. Bu "azıcık" için kendi kendini de alaya almamazlık edemedi. Onun şimdi yapacak bir sürü işi vardı. Böylesine serüvenler Boris Morev'in iç dünyasında can sıkıntısına yol açıyordu, boşuna zaman öldürdüğü için; ne var ki, meteliksiz bir delikanlının tek gönül oyalaması da bu gibi serüvenlerdi. Kahvede bir el bilardo oynamak için bile beş leva* gerekliydi. Boris'de ise hiçbir zaman bu kadarcık para bulunmazdı. O ne dünyadan elini ayağını çekmiş bir keşişti, ne de aşırı bir düşkün; genç kızlar hayatından geçip giderler, ne sevinç ne de üzüntü bırakırlardı onda. İrina da o kızlardan biriydi. Boris bütün kadınları küçümser, tütün düşünden başka bir şeyin ardından koşmazdı; kızın dudaklarındaki buruk tatla sandığından çok daha derinden sarsıldığını, bundan ötürü anlayamadı.

Anacaddeye sapıp da bir sürü insanla karşılaşıverince İrina'yı unuttu gitti. Küçük bir iş kurmuş olmanın keyfi yüzlerinden okunan işadamları, bürodan yeni çıkmış devlet memurları, son moda giysileri, can sıkıcı suratlarıyla süsüne düşkün taşralılar ve güzel yüzlü, kalın bacaklı genç kızlar gezinmekteydi kaldırımlarda. Bütün bu insanlar, birbirlerine çarpıyor, karşılıklı gülümsüyor, birbirlerini selamlıyordu; yaşamalarının en yüce amacı akşamları anacaddede sürtmekmiş gibi. Boris, kendini ikide bir yol değiştirmek zorunda bırakan bu insan seline duyduğu öfke ve tiksintiyle, aşağılık şeyler, diye aklından geçirdi. Şu aşağılık kişilerden sıyrılıp yükselmek için benliğini satmaya hazır değil miydi? Bunu yapmaya çoktan kararlıydı. Ne var ki, ödeme gücü yeterli bir alıcıyı hâlâ bulamamış olmanın öfkesi içindeydi. Şimdiye kadar hep küçük küçük karşılıklar ödenmek istenmişti. Polislik, köy öğretmenliği, eczacı çıraklığı, sinemada gişe memurluğu, hatta yaşlı bir kadına tutkun görünmesi istenmişti ondan. Bütün bunları hiç kızmadan geri çevirmişti; önemsenmeyen küçük öneriler karşısında her

* Leva: Bulgar para birimi

zaman davranıldığı gibi. Yoksulluğundan ötürü bütün dünyaya kin duyan Boris için can sıkıcı olan, ahlakça düşüş değil, ödenmek istenilen karşılığın, ücretin azlığıydı. Küçük ama namuslu işlerin, kendini harcamak olacağını, jigololuk gibi işlerin de ruhça hasta kişilere özgü olduğunu biliyordu. Ne var ki, bir şeylere başlaması gerekiyordu.

Bundan ötürüdür ki, lise bitirme sınavına ve diplomaya boş verip bir tütün deposuna girmişti. Tütün denilen o altın sarısı yalancı dünyayla ilk olarak o depoda karşılaştı. Aklı ve insanlara üstten bakışlarıyla başkalarına sözünü geçirebilme olanağını ilk kez depoda buldu. Bir bir sıralayıp balya yaptığı, kokusuyla baş döndüren bu altın sarısı tütün yaprakları ona da lüks bir villa, bir Amerikan otomobili, bol para ve başkalarına söz geçirme gücü verebilirdi. Tütün işlemesini, satın alma yollarını, bilanço oyunlarını, rüşvet dağıtma sanatını, bir de grevleri bastırmasını hele bir öğrensindi! Yerlerini büyük bir kıskançlıkla koruyan ustalarla yönetmenler gibi küçük küçük hırsızların, budalalarla yalancıların koyduğu engelleri aşıp büyük sermayenin, ortakların, genel müdür ve başuzmanların gizemli dünyasına giden yolu bulmaya çalışacaktı. O güçlüler dünyasının insanlarını arada bir görmek mutluluğunu ele geçiriyordu. Yarım milyon leva değerinde lüks otomobillerle geliyor, büyük bir parti tütünü titizlikle inceledikten sonra dağ göllerine balık tutmaya gidiyorlardı yine. Kimilerinin zeki bir görünüşü vardı, kibardılar, az konuşurlardı. Ama gürültülü, hareketli halleriyle, kendini beğenmiş, aşırı zengin görünüşleriyle hayal kırıklığı uyandıranları da vardı. Aralarında bir zamanlar meyhanecilik, kasaplık etmiş olanlar, okur yazar olmayanlar, panayırlardaki at cambazlarına benzeyen kaba saba ve patavatsız olanlar da bulunuyordu; ama elli ya da yüz milyon leva edinmesini becermişlerdi. Onların yaptığını başarmaktan ne alıkoyuyordu Boris'i? Davranışları daha eğilip bükülür türdendi aklı daha keskin, isteği daha güçlüydü. Geceler gecesi durmadan öylesine kafa yorardı ki, tütün, yakıcı bir düş olup onu kemirmeye başlardı.

Ne var ki işine başladığından birkaç gün sonra gerçek bütün acımasızlığıyla ortaya çıktı. Tütün yapraklarının bayıltıcı kokusu dayanılır gibi değildi. Gündüzleri ciğerlerine dolan zehirli tozlar, geceleri bütün bedenini sarsan, ciğerlerini acıtan öksürüklerle sarı balgam olarak çıkıyordu. Rengi solmuştu. Başı dönüyordu sık sık. Çoğu zaman her yanını ter basıyor, kusuyordu. Bütün bunlar, hızlı bir nikotin zehirlenmesinin belirtileriydi; depodaki ustanın gözüne girmek için aşırı didinip gereğinden fazla çalışan acemilerde sık sık görülürdü. Bu aşırı çabalar, üç aydır sürüyordu ve Boris zam bekliyordu artık. Ama ustası ileri görüşlü bir insandı, onu balyacılığa geçirmekle yetindi. Genç adam, bir üç ay daha geçince, zekâsı ve bilgisiyle, müdürü bile yerinden edebilirdi. Tütün ticareti önemli bir gelişme göstermekte ve başuzmanlar, harıl harıl işe yarar kişiler aramaktaydı. Ancak usta, günün birinde öylesine tedirginleşti ki, Boris'e yol vermeyi daha uygun buldu.

Boris iki aydır işsiz güçsüz sürtmekteydi. Şu ara tütün ortaklarının en sağlamı, sermayesi en yüksek olanı Nikotiana'ya girme olanağı belirmişti. Gerçi pek önemsiz bir işti, ama hiç değilse, zehirli tütün tozlarını solumak zorunda kalmadan çalışmaların teknik yanını öğrenebilecekti.

Boris, kentin alanındaki büyük kahveye girdi, çevreye bakınıp General Markov'u arandı. Açık renk spor bir kılık giymiş olan General, yüzünün derisi pembe, kafası usturayla tıraş edilmiş bir adamdı. Rodop tütün ortaklığının müdürüyle ateşli bir tavla partisine dalmıştı. Boris, adamın keyfini bozup kendi işini sormayı göze alamadı. Kahvedekiler de sokaktakilere benziyordu; şu farkla ki, bunlar, sevişme, sinema, akşam gezintileri gibi gençliğe heyecan veren her şeye karşı vurdumduymazdılar. İçkiden burunları kızarmış emekliler, insan kurusu memurlar, işsiz güçsüzler, kentin ileri gelenleri, hep aynı masada oturan heyecanlı politika heveslileri ve uluslararası gidişi bilir geçinenler –ki aynı zamanda iyi kâğıt oynarlardı, bilardoda ustaydılar– bu kahvenin değişmez kişileriydi.

Bu kasaba boşboğazlarının çoğu, o sıra, ellerindeki bilardo

ıstakalarını, zarları ve iskambilleri bırakmış, radyoya kulak vermişlerdi. Ama kendi görüşlerini hoparlörün bildirdiklerinden üstün tuttuklarından, ciyak ciyak haykıran bir sürü maymun örneği bağırıp çağırıyor, radyodan söylenenleri bastırıyorlardı.

Boris, boş masalardan birine yorgun argın çöktü, kahve ısmarladı. Kahveyi getiren garsona, "Radyoda ne haberler var?" diye sordu.

Garson, can sıkıntısıyla, "Hitler'in konuşmasını veriyor," dedi.

"Önemli bir söz etti mi?"

"Yahudilere atıp tutuyor, hem de nasıl!"

Boris, general'den yana ürkek ürkek bakındı. Geçim durumunun düzelmesi ona bağlıydı. Markov tam da o sırada yeni bir partiye başlamak üzere pulları yerleştiriyordu; öyle kolay kolay oyun verenlerden değildi. Boris, şu sıra onun yanına yanaşmanın hiç doğru olmayacağını anlamıştı. Hesabı ödeyip çıktı.

Gece serindi. Boris titriyordu. Kışlık pardesüsü vardı, ama bu mevsime uygun bir üstlüğü yoktu. Sokak lambaları buz gibiydi ve güz gecesinin sisine vuran ışıklar, titrek yuvarlaklara benziyordu. Boris, kentin kuzeyine doğru yürüdü. Lambalar gittikçe seyrekleşiyor, sokaklar daralıyor, karanlıklaşıyordu. Kentin ortalık yerinde varlıklı tüccarların simgesi olarak yükselen modern yapılar burada ortadan kayboluyor, balçıktan yapılmış yıkık kulübeler, yemiş bahçeleri ve koca koca avlular alıyordu onların yerini. Açıkta yakılmış ateşte kadınlar reçel kaynatıyor, erkekler fıçıları kükürtlüyor ya da konyak kazanlarını onarıyorlardı.

Redingot'lar burada küçük bir zanaatçı evinde oturuyordu.

2

İşsiz bir sürü aydından biri olan Boris, Nikotiana'da işe başlayalı bir yıl olmuştu. İrina olgunluk sınavını 'pekiyi' dereceyle geçmiş, tıp fakültesine girmeye hazırlanıyordu. Dinko da liseyi bitirmiş, ama yedek subay okuluna askere alınmıştı.

Kasaba küçük küçük dedikodular ve kuru tütün kokuları arasında sessiz ve sıkıcı hayatını sürdürüyordu. İlçe insanları arada bir, o da pek seyrek, cinayetten ötürü bir Makedonyalı tutuklandığında, ya da tutuklu solcular zincire vurulup yakındaki il merkezine götürüldüğünde heyecanlanıyorlardı ancak.

Çakır'larda sessizlik ve düzen egemendi. Ama ağustos sonlarına doğru bir gün, komiser evine canı sıkkın döndü. Daha sabahtan, yanındaki bir iki genç polisi iyi temizlenmemiş diye haşlamış, sövmüş ve ilçedeki nöbetçiye, tıraşı uzamış diye uyarıda bulunmuştu. Şimdi de karısına homurdanıyordu, öğlen yemeğini tam vaktinde hazır bulduğu halde, "Sofrayı hazırlasana! Ne bekliyorsun?" diye söylendi.

Kadın şaşkınlıkla onu süzdü, çünkü sofra hazırdı.

Çakır, asık suratla oturdu; çorbasına acı bir biber doğradı, pençe pençe yüzü daha da kızarsın gibilerden. Sonra, lokmalarını ürke ürke yutan ve hır çıkmasını her an bekleyen karısıyla kızına baktı öfkeyle.

Karısına, "Güveci getir!" buyruğunu verdikten sonra, kızına daha da sert bağırdı: "Şarabı getir!"

İki kadın da hemen aynı anda yerlerinden kalktılar, istenilenleri getirdiler. Kızartılmış et parçaları, patatesler, patlıcanlar, küçük küçük doğranmış biberler bol yağlı pişirilmişti, Çakır'ın sevdiği gibi...

Çakır, şaraptan bir yudum aldıktan sonradır ki, kadınların pek bir şey yemediklerini fark etti. Öfkeyle, gidi köpekler! diye aklından geçirdi. Benden korkmasalar burnuma kandil asarlar. İrina şimdiden yapıyor ya.

Doymuştu. Bir sigara yaktı. Sonra, tutukluların sorgusunu yapmanın verdiği bir alışkanlıkla, suçluları daha da korkutup gerçeğe iyice saygı göstersinler diye, bir süre sustu kötü kötü.

Sessizlik kurşun gibi çökmüştü odaya. Kadınların başı öne eğikti. Ancak hiç de gerekli olmayan bir çabayla peçeteleri topluyorlardı. Sapsarı kesilmiş İrina, sofra örtüsündeki belli belirsiz şarap lekesini ekmek kırıntılarıyla temizlemeye çalışıyordu.

Çakır, sonunda, "Yüz karası!" diye gürledi. "Bana söylenenlerden yerin dibine geçtim."

Ana, heyecanla, "Yüz karası mı?" diye sordu. "Ne var? Ne söylediler?"

Komiser, küplere binerek, "Ağzı süt kokuyor numarası mı?" diye haykırdı.

"Bir şeyden haberim yok!"

"Eğer bir şey bilmiyorsan, başkalarına bir sor! Kızın bir serseriye metres oldu."

Ana, "Her dedikoduya hemencecik inanma!" diye söze karıştı.

Çakır, öfkesinden çıldıracak gibiydi, "Sus!" diye gürledi.

Yüzü mosmor oldu, dudakları sarktı ve suratı büsbütün korkunçlaştı.

Ana, kırgın bir tavırla yerinden kalkıp odadan çıktı; kapıyı öfkeyle vurdu. Sonra, yaptığından hoşnut, daracık koridorda durup kulak kabarttı. Böyle kafa tutmuş olmasının Çakır'ın aklını başına getireceğini, öfkesini azaltacağını biliyordu. İrina'ya bir ders vermek gerekiyordu.

Karısının dışarıya çıkmasından sonra Çakır, şaşkın şaşkın bir iki bakındı çevresine. Bir bu eksikti. Karı kısmını elden kaçırdın mı, arkalarından koşup yatıştırmak gerekir. Ah, onlar da köteği hak ediyorlar! Ama komiser, kabalıkla hiçbir işin düzeltilemeyeceğini hemen hatırladı; karısı buraların dayak düşkünü kadınlarından değildi, hele kızına hiç mi hiç böyle davranılamazdı.

İrina, "Ne var, baba?" diye sordu birden.

Çakır, rahat bir soluk aldı. Genç kızın sesi heyecanlı, ama, yine de suçsuz ve temizdi. Bunun üzerine, biraz yatışmış olarak, "Redingot'un küçük oğluyla dolaştığını söylediler bu sabah, doğru mu?" diye sordu.

"Evet."

Çakır'ın suratı yine morardı, şakaklarındaki damarlar ok gibi fırladı, alnında ter damlacıkları belirdi; İrina'nın yanıtından deliye dönmüştü, ama sorgusunu sürdürebilecek kadar kendini tuttu yine de. Asık yüzle, "Ne zamandan beri?" diye sordu.

"Geçen güzden beri."

"Nerede buluşuyorsunuz?"

"Küçük kilisede."

"Ya kışları?"

"Akşamları, Nikotiana'nın arkasındaki tahta köprüde."

"Daha başka nerelerde?"

"Hiçbir yerde."

"Gelecek için neler tasarlıyorsunuz?" Komiserin sesinde alaylı bir öfke vardı. "Bu serseri hemen evlenmek istiyor seninle, değil mi?"

"Gelecek için hiçbir şey tasarlamadık."

Çakır, kızına bakakaldı. Ahlak kurallarına bağlı bir kuşaktandı kendisi; sorumluluk taşımayan sevişmeleri alçaklık, kadınların budalalığından yararlanmak gibi bir vicdansızlık sayardı.

Kendini tutamayarak, "Demek öyle! Demek öyle!" diye haykırdı. "O serseri gönlünü eğlendirsin diye sen bir aşifte gibi evet deyiverdin ha!"

İrina, başı yukarda, "Benim öyle olmadığımı bilirsin!" dedi. "Ben o kızlardan değilim."

"Bildiğim bir şey varsa serserilerle sürttüğün ve herkesin beni alaya aldığı. Hiç değilse dürüst biri olsaydı, oysa şarlatanın teki. Acıdıklarından işe aldılar, hemen milyonları hayal etmeye başladı. Kıl kuyruğun teki o!"

İrina, başını önüne eğdi. Çakır sustu, sözlerinin etkisinden hoşnut kalmıştı. Eski model Osmanlıca kadranlı saatine bakınca yüzünü ekşitti; işe geç kalacaktı. Hemen kalktı, kılıcını şakırdatarak beline asıp çıktı; kapıyı gürültüyle kapattı.

Ana döndü odaya. İrina usulca ağlıyor, güneş yanığı tombul yanaklarına gözyaşları damlıyordu. Topuz yaptığı saçlarını açıp rastgele ensesine bırakmıştı. Düzeltmek için elini saçla-

rında sinirli sinirli dolaştırdı, ama büsbütün bozdu. Saygıdeğer biri olma konusunda beslediği duygu, Çakır'ın sözleriyle derin bir yara almıştı. Ana, yanına sokulup yanaklarını okşadı. İrina, hiç de istemeden anasının elini öpüverdi. İş görmekten bozulmuş, ama anlayışlı ve sıcak ellerde, o âna kadar hiç sezmediği bir ana sevecenliği, bir halden anlayış vardı. Ana, kızının üzerine eğilip çenesinden tuttu, yüzünü yukarıya kaldırdı: "Anlat bana her şeyi. Bir şey geldi mi başına?"

İrina, sorulanı anladı, "Hayır, hiçbir şey gelmedi başıma," diye kestirip attı. "Korkma!"

İrina, alnından öpüldüğünü hissetti, çocukluktan kalma bir içgüdüyle yüzünü anasının göğsüne gizledi. Anasının yanı başında bulunmanın anlatılması güç bir güzelliği, sevgi ve sevecenlik dolu bir yanı, güven vericiliği ve rahatlatıcılığı vardı. İşte bunlardan ötürü de büsbütün boşandı.

Ana, "Aranızda bir şeyler düşündünüz mü?" diye sordu.

"Bugüne kadar belirli bir şey düşünmedik. Önce fakülteyi bitireceğim. O da bu arada yükselmenin yolunu bulacak. Çok parası olsun istiyor. Bu amacına varacağından hiç kuşkum yok."

Ana içini çekti, tasalı tasalı, "Ne kazanıyor şimdi?" diye sordu.

"Bin iki yüz leva."

"Az. Bu onun kendisine bile yetmez."

"Şimdi kaç para kazandığına önem vermiyor. Doğu Tütün Ortaklığı'nın başuzmanı onu genel müdürlükte bir işe ayda on iki bin levayla almak istiyor."

Ana, hoşgörüyle gülümsedi. "Bunu o mu anlattı sana?"

"Evet. Ama Nikotiana'da kalmasının nedenleri var. Sen bilmezsin tütünün önemini."

Ana, pencereye baktı düşünceyle; içini çekti. Nikotiana ve Rodop tütün ortaklıkları depolarında çalıştığı günleri hatırlamıştı. Bir türlü bitmeyen günlük işte ciğerlerine dolan o koyu sarı tozlar gözünün önüne geldi; baş ağrılarına yol açan, yanaklarını solduran, kanını emen o zehirleyici duman duman havayı hatırladı. Polisin toplantıları dağıtıp acımasızca kırbaç-

layarak, coplayarak işçileri sağa sola kovalayışını düşündü. Bütün bunlar şimdi ne kadar da iğrenç ve öfkelendirici geliyordu ona! Sonra kızının yarınını düşünen gerçekçi bir ana yüreğiyle, on paraları olmadan tütün ticaretine başlayıp baş döndürücü bir hızla yükseliveren kimi kişileri hatırladı. Bu gibiler karınlarını doyurabilmek için birkaç yıl önce Çakır'dan borç para alırlardı. Ne var ki onlar çok akıllı, gözü pek oldukları kadar, yetenekli ve çalışkan kişilerdi de. Ama babası Redingot'un çapaçulluğu bütün kentçe bilinen şu genç oğlanda onların özellikleri var mıydı acaba? Böyle bir babanın oğlu bir istifçibaşından, sıradan bir ustadan daha öteye yükselebilir miydi? İrina için daha uygun bir koca bulunamaz mıydı? Hayır, hayır! Ana, kızını bağrına bastı ve kararlı bir sesle, "Şimdilik onu unutman doğru olur. Önce çalışıp yükselsin, para kazansın, sonra düşünürüz," dedi.

İrina düşmanca baktı. Başını önüne eğdi hüzünle. Anası gibi, okuması yazması kıt bir kadından ne beklenebilirdi?

Ana, "Bundan böyle onunla buluşmana baban hiç mi hiç göz yummayacaktır," diye sözlerini sürdürdü. "İyi düşün! Sözünü dinlemeyecek olursan Sofya Üniversitesi'ne göndermez seni."

İrina, sert sert, "Rahat bırak beni," dedi. "Babam bunu yaparsa ben de Dinko gibi tarlada çalışıp ekmeğimi kazanırım."

Genç kız küçük odasına dönüp ağladı. Babasının suçlamalarında bir gerçek payı bulunduğunu seziyordu. Boris'le ilişkilerinde, onları birbirine iyice yaklaştırmayan, bağlantılarına güvensizlik veren bir eksiklik, öylesine bir yan vardı. İrina onun tasarılarına, gelecek için kurduğu düşlere inanmayı pek istediği halde, bunu başaramıyor, Boris'in anlattıklarının doğruluğundan bile kimi zaman kuşkulanıyordu.

Doğu Tütün Ortaklığı'nın başuzmanı, ona genel müdürlükte on iki bin leva aylıkla iş veriyorsa, Nikotiana'dan ayrılmamak sersemlik değil miydi? Ne diye herkesi budala yerine koyuyor, onlarla dilediği gibi oynayabileceğini sanıyordu? Milyonları kazanmak böylesine kolay mıydı? Aşırı çalışmak-

tan güçsüz düşmüş, yüzü solmuştu Boris'in; ama yine tasarılarından başka düşündüğü yoktu; en akıl almaz tasarılar üzerinde kafa yoruyor, yabancı ülkelerde de şubeleri bulunan dev kuruluşlar kuruyordu. Bu halleriyle, sıtma nöbetleri geçiren bir altın arayıcısından, çılgın bir defineciden hiç farkı yoktu; Boris de onlar gibi amacına ulaşamadan para kazanmanın yollarını arıyordu. Boris için paranın taşıdığı anlam neydi? Bunun ne olduğunu belki kendisi de bilmiyordu ve paranın günlük kullanılış biçimlerinden habersizdi; ancak bu büyülü şey onu yine de çekiyordu, çünkü insanlara sözünü geçirecek, bugüne kadar katlandığı yoksullukların öcünü alabilecekti. İrina'yı öperken bile onu yaşamaktan ve sevişmekten ayıran buz gibi bir dalgınlık vardı gözlerinde.

İrina, küçük düştüğünü seziyordu. Ana babasının hakkı vardı. Sofya'ya gidince onu yavaş yavaş ve acısız unuturdu. Ama onunla bundan böyle buluşmamayı düşünmek bile dayanılır gibi değildi. Boris'le o küçük dağ kilisesinde geçirdiği saatleri düşündü. Karla örtülü yüksek tepeler çığ bir aydınlıkla parıldardı, oysa çevrede ilkbahar vardı; yaban gülleri, akdikenler açmış olur ve çayırlığın gür otlarında horozibiği çiçeklerinin altın sarısı parıldardı. Havada sıcaklık, ışık vardı ve bu çılgınca sevinç, mutluluk ikisinin de başını döndürüyordu. Boris'i genç kızdan ayıran o derin ve buz gibi uçurum böyle anlarda ortadan kayboluyor, delikanlı yumuşayıveriyor ve İrina'yı öpüyordu. Evet, Boris seviyordu onu. Geleceğin tutku dolu tasarılarında, bitip tükenmek bilmeyen alanlarında bulamadığı bir şey vardı İrina'da.

İrina'nın gözleri yaşarmıştı yine.

Saat kulesinin çalmasıyla yerinden fırladı. Boris'le buluşacaktı. Kent alanındaki küçük bir kahvede buluşacaklardı. Öğleden sonra ıssız olurdu orası. Çabucak giyinip evden çıktı, iç sıkıntısıyla.

Ağustos bitmek üzereydi. Havalar hâlâ sıcak gittiği halde, sararan yeşilliklerde ve güneşin donuklaşan ışınlarında güzün

ilk habercileri seziliyordu yine de. Yol boyunca akasyaların küçük küçük yaprakları sararıp dökülüyor, nehir yorgun bir tembellikle çağıldıyordu. Uykulu bir horoz ötüyordu zaman zaman. Balçıkla örülmüş ya da kireç badanalı, sivri damlı evlerin ön yüzlerine asılı yeni toplanmış tütün yapraklarından baş döndürücü, iç bayıltıcı bir koku yükseliyor, bahçelerdeki karanfil ve sarı şebboy kokularına karışıyordu.

İrina, bomboş yolda ağır ağır yürüyordu. Her dönemeç, her çit, her ev, şimdi arkada kalmış günleri hatırlatıyordu İrina'ya; şoseye varıp da küçük dağ kilisesine giden keçiyoluna bir an önce ayak basabilmek için soluk soluğa, ama mutluluktan uçarak bu yoldan geçişini... Ancak anılar güçlendikçe de şaşkınlığı artıyordu. Babasının sert sözleriyle anasının yürekten öğütleri birbirine karışıyordu kafasının içinde. Kırılmış onuru aşka karşı direniyordu. İrina, Boris'ten ayrılması gerektiğini seziyor, aynı anda da bunun olmazlığını anlıyordu.

Kafasının içi karmakarışık geçti kaldırımlı alanı ve kahveye girdi. Serin, loş kahve vanilya kokuyordu. Salonun en arkasında oturan bir çift, utanıp, birbirlerinden azıcık açıldılar. Beyaz önlüklü kahveci, baklava ve renk renk pasta tabaklarıyla dolu büfenin arkasında uyukluyordu. Duvarlarda ulusalcı derneklerin takvimleri, dükkân sahibinin pastacılık diploması ve ulusal futbol takımı oyuncularının bir arada çekilmiş fotoğrafı asılıydı.

Boris dondurmasını yiyordu. Sırtında hâlâ geçen yılki eskimiş kılık vardı. İrina yanına oturup elini tuttu heyecanla. O ana kadar güçlükle tuttuğu gözyaşları boşanıvermişti.

Boris, öfkeyle, "Ne oluyor?" diye sordu.

"Babam her şeyi öğrendi."

Delikanlı, güldü, ama sonra, Çakır'ın attığı bir ağa yakalanmış da kurtulamayacakmış gibi kötü bir duyguya kapıldı. Yapmacıklı bir soğukkanlılıkla, "Eeyy!.." dedi. "Ne çıkar bundan?"

Kız, ağlamaktan kızarmış gözlerle baktı sitemli sitemli: "Ne demek istiyorsun?"

"Kendimizi trenin altına mı atalım bundan ötürü?"

Boris'in sesindeki kabalıktan ezilivermişti İrina. Usul sesle, "Alay etme," dedi. "Hem daha da iyi olur."

Ne yapmamız gerektiğini bir düşünsen daha iyi olur, demek istemişti. Ama hemen sustu. Boğazına bir şey tıkanmıştı. İrina, şu anda içinde bulunduğu durumun küçültücülüğünü biliyordu. Buluştuğumuzu babam öğrendi, evlenmeliyiz, diyemezdi elbette. Bunu söyleyemezdi...

Boris, kızın geçirdiği iç çekişmesini gördü, durumdan yararlanmak istedi: "Alay etmiyorum. Hem sanırım bundan böyle hiç buluşmamalıyız da."

İrina'yla ilişkisi uzun süredir yük olmaya başlamıştı ona; bu yüzden başına gelebilecekleri düşününce kızdan ayrılmayı tasarladı. Daha uygun bir durum kolay kolay ele geçmezdi.

Genç kız, dehşetten kısılmış bir sesle, "Bir daha görüşmeyecek miyiz?" diye sordu.

"Hayır, hiçbir vakit. İlişkilerimiz hayat boyu süremez ya. Bunun böyle olacağını daha başlangıçta söylemiştim. Bakma yüzüme öyle!"

İrina, "Boris!" diye fısıldadı umutsuzlukla.

Boris, can sıkıcı bir olaydan çekinerek daha yumuşak bir sesle, "Sen Sofya'ya gidiyorsun, yükseköğrenim için; ben de burada kalıyorum." Sesi birden keskinleşti: "Ağlama! Bize bakıp gülüşüyorlar. Gülünç olma. İki, üç yıl sonra ayağımı yere daha sağlam basacağım. O zaman yine birbirimizi görebiliriz. Ama şimdi kendimi sana bağlayamam. Nedenini anlıyorsun, değil mi?"

İrina karşılık vermedi, yalnızca gözlerini yere dikip umutsuzlukla önüne baktı. Yakıcı bir acı ve sessiz bir kendini veriş, gözyaşlarının yerini aldı. Evet, nedenleri anlıyordu. Boris, taşralı bir kız için özgürlüğü elden gitsin istemiyordu. Ona hâlâ kapalı duran bir başka ortamın yolunu açacak ilişkileri, ya da bol parayı, İrina gibi bir kız çeyizinde getiremezdi. Boris, ilerlemesine engel istemiyordu. Çılgınca tasarıları, Boris'i, kocaları, babaları, ya da sevgilileriyle bindikleri lüks otomobillerle şu

küçük kente uzanan o güzel ve şımarık kadınların dünyasına yükseltecek miydi acaba? Hayır, bunu sanmıyordu. Ne yeterince güzeldi, ne de davranışları o kendini beğenmiş kadınları etki altında bırakacak gibiydi. İrina, acı acı, "Tütüncülük dünyasında bir şeyler olabilmen için çok paran bulunmalı," demekten kendini alamadı.

Boris, güvenle, "Bulacağım," diye karşılık verdi.

"Nereden?"

"Ya ortak ya da kredi bulacağım. Ekicilere yaprak tütünler satıldıktan sonra para ödeyeceğim. Sayısız olanaklar var."

Boris, duvardaki saate baktı sabırsızlıkla ve parmaklarını masaya vurmaya başladı.

İrina, boğuk bir sesle, "Bir daha buluşalım mı?" diye sordu.

Oğlan, omuzlarını kaldırdı ve üst perdeden, "Olabilir," yanıtını verdi.

"Tepedeki küçük kilisenin yanında mı?"

"Peki. Orada."

"Acele ediyorsun, nereye gideceksin?"

"Depoda işlerim var. Yarın patronlar geliyor. Her şeyi bir gözden geçirmeli."

İrina, hüzünlü gülümsedi. Düşünde gördüğü milyonlara birkaç yılda kavuşacağını kuruyor, diye aklından geçirdi. Boris'in bu çılgınca düşüncelerinde acınacak bir yan vardı, ama İrina da işte bundan ötürü onu daha çok seviyordu.

Kız, "Her şeyleri, bir bir, sen mi gözden geçireceksin?" diye sordu.

"Ya kim?"

"Bunu yapmak genel müdürün işi."

Boris, zorlukla gülümsedi: "Genel müdürün mü? Bütün sorumlulukları benimle Batakçiya'nın üzerine yükler o. Hem bir yerlere gitti yine, nutuk atmaya; patronların geleceğini de bilmiyor."

İrina, kaşlarını çattı. General Markov, babası Çakır'ı koruyan kişilerdendi ve tütünlerini hep o satın alırdı, Nikotiana için.

Genç kız, sitemli bir sesle, "Ona haber vermeliydin," dedi.

"Kime?"

"Generale!"

Boris, boş veren bir hareket yaptı: "Böyle bir sorumluluğum yok. Ama heyecanlanman gereksiz. General'in burada bulunması ya da başka bir yere gitmiş olması Spiridinov'a vız gelir. Markov ona yalnızca ulusal bir tabela olarak gerekli bura şubesinde. Spiridinov, işini bilir."

İrina daha çocukluğunda duymuştu Spiridinov adını. Onun adını duyunca, anlatılması güç, korkuyla düşmanlık karışımı bir duygu uyanırdı içinde. İlçenin pek çok şeyi bu adama ve yabancı ülkelerle ticaretine bağlıydı. Tütün satışının başlamasını, işçilerin alnının terini, yaprak tütünün dış değerini, ücretleri, hep o belirliyordu. Binlerce kişinin bir lokma ekmek bulması ya da yoksulluğa düşmesi onun elindeydi. Millet meclisinde bazı milletvekillerinin protestoları, birden patlak veren grevler, işçilerle polisler arasındaki çarpışmalar da onun yüzündendi ve babası Çakır'ın hayatı bundan ötürü tehlikeye girerdi. Spiridinov'un geleceği haberi İrina'da yine bir nefret uyandırdı, ona karşı.

Sessiz ve üzüntülü, dondurmasını yerken, İrina da "Bu kez gözüne çarpacak mısın Spiridinov'un?" diye sordu.

Boris, "Bunu bilemem," karşılığını verdi. "Olmazsa bundan Nikotiana zararlı çıkar. Çünkü hemen Doğu Tütün Ortaklığı merkezine geçerim."

İrina korkuyla titredi. Doğu Tütün Ortaklığı başuzmanının onu kendi merkezlerine almak istediği palavra değildi şu halde.

Lila, Pavel'le pek seyrek buluşmalarından birine gitmeye hazırlanıyordu. Genç kız, Rodop tütün deposunda yaprak tütün işçisi olarak çalışıyordu, ama o gün buluşma yüzünden işe gitmemişti.

Kulübenin küçücük tek odası sıcak ve karanlıktı. Yıkık dama vuran yaz güneşi içerisini cehennem gibi yakıyor, ufacık iki pencere, odayı serin tutmaya yetmiyordu. Su serpilip tertemiz süpürülmüş tabandan ıslak ıslak bir toprak kokusu yükseli-

yordu. Küçük odanın üçte birini, üstü keçi pöstekileriyle örtülü tahtadan kerevet dolduruyordu; geri kalan yerde de bir giysi sandığı, iki sandalye ve bütün ailenin çevresinde toplandığı kaba, tahta bir yemek masası vardı.

Küçük basma perdeleri yarı inik açık pencerelerden, komşu kadınla Lila'nın anasının konuşması duyuluyordu. Anası, Şişko'nun tam da mevsimde işsiz kalmasından acı acı yakınıyordu; ustayla çekişti diye işinden atmışlardı. Lila gülümsedi. Şube müdürüyle dün konuşmuştu bu konuyu. Müdür, keyfi yerinde olduğu zamanlar, hele güzel işçi kızların isteklerini az buçuk ilgiyle dinlerdi. Babasını işe alacağına söz vermişti; müdürün böylesine iyi davranmasından tedirginleşmesi için bütün nedenler vardı, ama Lila şu sıra bunları aklına getirmek istemiyordu.

Genç kız, kapıyı açtı; odayla avluyu ayıran küçük koridora, "Baba, biraz gelsene içeri!" diye seslendi.

Şişko, kentten getirdiği iki maltızı onarıyordu. Tütün depolarında iş bulamadığı zamanlar tenekecilik yapardı. Eski öteberi kullanırdı gerçi olarak, anacaddede iyi işleyen bir atölyenin sahibi olan kayınbiraderinden de ödünç alet alırdı. Şişko okula gitmemişti. Bütün kentte, solcu diye adı çıkmıştı. Bu ünü, bir vakitler kent dışındaki çayırlarda toplanarak örnek bir disiplin içinde spor gösterileri yapan Radikal Sosyalistler zamanından kalmaydı. Bu gösterilerde Şişko, herkesten daha başarılı oluşuyla göze çarpardı. Gençliğinde öylesine güçlüydü ki, partisinin merkezle savaşımında bedence ve ruhça büyük yararları olurdu. Solcular, Şişko'nun grev yönetmedeki büyük bilgisine pek değer verirlerdi. Bir grev sırasında polisle çıkan çatışma sırasında gözünün birini yitirmişti.

Sıcaktan ve işten ter içinde kalmış Şişko, odaya girdi; başı dazlak, yüzü yuvarlaktı. Bir vakitler bütün parti arkadaşlarını hayran bırakan göğüs ve sırt kasları, büyük bir dikkatle yamanmış eski gömleğin altında bile hâlâ göze çarpıyordu.

Lila, "Baba ben gidiyorum," dedi.

Şişko, tasayla, "Nereye? İşe mi?" diye sordu: Çünkü onla-

rın ailesinde iş dendi mi, yeraltı çalışmalarına katılan işçiler ya da partililerle buluşma akla gelirdi.

"Hayır. Pavel Morev'le buluşacağım."

Şişko, rahat bir soluk aldı. Pavel Morev ilçe komitesi üyesiydi, ama Sofya'da yasalara uygun bir hayat sürmekteydi.

"Benden selam götür ona ve de ki il komitesinin tütün depolarından sorumlu kişisi kendini beğenmişin biridir. Bjalo More deposundaki arkadaşları, onun disipline sokması gerekiyor. Taktik denilen şeyden az buçuk anlıyor musunuz, anlamıyor musunuz? Beni işten attılar diye gürültü patırtı yapmanız hiç gerekli değildi. Şunlar bende olduğu sürece çok şükür aç kalmam..."

Şişko, kocaman, kaba saba ellerini gösteriyordu. Güçlükle soluyordu, soluk darlığı çekiyordu, yaşlandıkça da artıyordu hastalığı.

Lila, "Gürültü çıkarmayıp da ne yapalım?" diye sordu. "Kesime götürülen inekler gibi kafalarımızı mı uzatalım onlara?"

"Böyle yürümez. Anarşist oluverdik. Usta, parti icra komitesinden olan herkesi attı, yaptıklarımızı bir bir bozdu. Sen de hırlaşıyorsun ustalarla her şey için."

Lila, güvenle, "Biz ne yaptığımızı biliyoruz," dedi.

Şişko, "Biliyorlarmış! Bir şey bildiğiniz yok," diye homurdandı. "Siz gençler son günlerde kendinizi aşırı beğenir oldunuz."

"Sizlerin yanlışlarınızdan çok şey öğrendik."

Şişko, kaşlarını çattı, ama neşesini bozmadan, "Ah, şuna da bak!" dedi. "Yaa! Bunları sana Pavel Morev öğrettiyse, biz yaşlıların da bir şeyler yapmış olduğumuzu söyleyiver ona. Bir yığın partisi kurduk, grevler düzenledik, şurada burada ayaklanmalar..."

"Pavel Morev de senin gibi düşünüyor, ama doğru değil."

"Demek, ona da akıl vermeye başlıyorsun?"

Şişko, kızına biraz kızgın, biraz da kıvançla baktı. Okuması yazması yok gibiydi, ama kültüre değer vermesini öğrenmişti. Uzun çekişmelerden sonradır ki kızını meslek okulu yerine liseye göndermeye razı olan Çakır'ın tersine, Şişko, kızı liseye gitsin diye her şeyi yapmıştı. Ne var ki liseyi bitirememişti. Ye-

dinci sınıftayken Marksist bir eyleme katıldı diye okuldan çıkarılmıştı.

Lila, boylu poslu, düzgün bedenli bir kızdı; biçimli bir yüzü, koyu kumral, parlak saçları, keskin parıltısıyla öğretmenlerin düşmanlığını çeken açık mavi gözleri vardı. Bir gün Latince dersinde Redingot, ona "Büyücü karı," demişti. Ne var ki Lila, biçimli omuzları, dimdik göğüsleri ve güzel bacaklarıyla çok cana yakın bir büyücüydü. Akşamları sinemanın önünde kabak çekirdeği çiğneyip kadınların arkasından bakan zamparaların gözünde kentin en ilginç kızlarından biriydi; oysa bir başka açıdan da yanına yaklaşılamayan korkunç bir yaban arısıydı.

Lila, yoksulluğun acı yanlarını bilirdi; tek odalı, toprak tabanlı balçık bir kulübede geçen hüzünlü çocukluk yılları; babanın ekmek bulmak için oraya buraya koşuştuğu o bir türlü bitmeyen uzun kış ayları, işsizlik ayları; okul parasının bir türlü ödenememesi; açlık yüzünden son derste mide bulantıları; güz yağmurlarında pardesüsüz ve yırtık pabuçlarla yapılan dolaşmalar...

Şişko, "Haydi, güle güle!" dedi. "Benim işim var."

Şu iki eski maltızı bir an önce onarıp akşam üzeri kasabaya götürecekti; para bulmak gerekiyordu.

"Dur biraz, baba. Sana bir şey söyleyeceğim."

Şişko, gülümseyerek, "Ne o?" diye sordu. "Pabuçlarını pençeletmek için para mı isteyeceksin? Akşam biraz para geçecek elime."

Lila'nın hafifçe çilli güzel yüzü al al oldu, ama gözlerinde kararlı bir ışıltı belirdi: "Hayır, para falan değil. Sana söylemek istediğim bir şey vardı. Diyeceğim şuydu: Pavel Morev'le ben birbirimizi seviyoruz."

Şişko, umutsuzluktan boğuluyormuş gibi hırıltılı sesler çıkardı yine. Haber pek tepeden inmeydi ve partinin verdiği bir ödevi yerine getiremediği anlardaki ruh hali içindeydi. Pavel'le Lila'nın tütün depolarında yasanın izin verdiği işçi birlikleri kurduklarını biliyordu, uzun süreden beri. Ama bu ilişkinin

böyle bir sonuca varacağını hiç getirmemişti aklına. Parti görevi, kişi duygularıyla karıştırılamazdı. Pavel Morev'e karşı korkunç bir öfke yükseldi içinden. Lila'yı saçlarından yakalayıp bir temiz patakladıktan sonra, yaşlı parti arkadaşlarına gidip Pavel Morev'in yaptığını anlatmak isteğini duydu şiddetle.

Lila suçlayan bakışlarla hiçbir fırtınanın eğemeyeceği bir fidan gibi dikiliyordu karşısında. "Beni dövmek mi istiyorsun?" diye sordu. "Senden bir şey gizlemediğim için mi bu?"

"Sen parti için bir yüz karası oldun!"

"Neden? Bir ihanette mi bulundum? Sersemliğimden ötürü bir kimseyi mi ele verdim?"

"Şu son davranışın parti için bir yüz karasıdır."

Lila öfkeyle, "Gülünç olma!" diye karşılık verdi. "Parti çalışmalarını yüzüstü bırakıp evlenecek değiliz. Papazın önünde evlenmemizi mi istiyorsun yoksa? Böyle düşünüyorsan hemen kiliseye koşup günah çıkart, çünkü beni bugüne kadar vaftiz ettirmiş değilsin."

Şişko, "Hiç de bundan ötürü değil!" deyip masaya öfkeyle bir yumruk attı.

"Ya neden ötürü?"

"Neden ötürü olduğunu kendin bilirsin. Bizim zamanımızda böyle şeyler olmazdı."

"Şuna bak! Biz toplum için çalışıyoruz, sen kalkmış papaz önünde evlenme töreni istiyorsun bizlerden!"

Şişko, içini çekip yerine oturdu; başını ellerinin arasına aldı. Kızın hayatına artık karışmaması gerektiğini anlıyordu. Lila, tek başına karar verecek yaşa çoktan gelmişti. Yetişkin yaşı geçeli epeyce olmuştu. Lila'nın kahvaltı etmeden okula gittiği buz gibi kış sabahları, geç saatlere kadar ödev hazırladığı geceler, okul kapanınca yoksulluktan tütün fabrikasında çalışmak zorunda kalışı gözünün önünde canlandı. Lila, gündelikleriyle daha iyi giysiler satın alan, sinemaya giden ya da akşamları anacaddede sürten öteki kızlar kadar bile hayatın küçük küçük tatlarını çıkarmış değildi. Kızı şimdiye kadar bir din ulusu hayatı sürmüştü. Ama Şişko bunun hiç farkına var-

mamış, Lila'nın örnek olacak erdemini, o bir genç kız değil de evde kalmış kız kurusuymuş gibi, çok olağan saymıştı. Kızına en küçük sevinçleri bile sağlamasına engel olmuş yoksulluğundan ötürü şimdi bir iç rahatsızlığı duyuyordu. Lila'nın davranışını haklı bulmak ya da suçlamak için gerekli gücü bulamıyordu; öylesine umarsız, öylesine kolu kanadı kırıktı. Bir çıkar yol bulamayınca, yerinden kalktı ve nasırlı eliyle alnındaki teri sildikten sonra, kapıya doğru yürüdü. Çökmüş yanaklarına birkaç damla gözyaşı düştü.

Lila, "Baba, tasalanma benim için!" diye seslendi arkasından.

Şişko, derin, derin içini çekti, ama yine de biraz rahatlamıştı. "Tasalanmıyorum kızım," dedi, "sen çoktan elimden gittin."

Lila, küçük evden çıktı ve kent parkının yukarısındaki çam ormanına doğru, güneş altında cayır cayır yanan işçi mahallelerinin küçük sokaklarında yürümeye başladı; Pavel'le orada buluşacaktı. Evde yaptığı açıklamadan hoşnuttu. Gerçi 'İhtiyar'ı heyecanlandırmış, üzmüştü söyledikleri, ama babası ona yüzde yüz güvenirdi, bundan ötesi de gerekli değildi. Lila, özel hayatını böylece bir kalem geçtikten sonra, her zaman kafasını kurcalayan düşüncelerine döndü. Çözümlenmemiş yığınla sorun birbirini kovalıyor, onu tedirginleştiriyordu. Partinin tuttuğu yol, yöneticiler arasındaki çatışmalar, kentteki tütün işçilerinin genel bir grev hazırlığı, sürüyle sorundu bunlar. İşçiler arasında çalışması bu sorunların açığa kavuşmasına bağlıydı. Pavel'le her buluşmasında bunları konuşurdu; ama hep yarım yamalak... Çünkü olayların nasıl gelişeceğini o da bilmezdi. Emekçi yığınları üzerindeki baskı günden güne artarken parti yöneticileri de kuram tartışmaları yapıp birbirlerini dar görüşlülükle suçluyorlardı. Pavel, ilçe komitesi üyesiydi ve yığınları kazanmak için yeni bir taktik geliştirmekle görevliydi. Lila onun gibi düşünmüyor ve düşünce ayrılıklarını işçiler arasına sokmaktan ürküyordu; alçacık evlerin, duvarların avuç içi kadar gölgesinde yürürken, işçi mahallesinde ağaç ya da bir çalı yok gibiydi. Partili kimi arkadaşlarının dar görüşlülüğünü düşünüyordu hüzünle.

Çam ormanına giden yol kentin ortasında uzanıyordu. Alanı geçmiş, öteki kaldırıma yaklaşıyordu ki, kahveden çıkan İrina'yı gördü; Boris'le yaptığı konuşmanın üzüntüsü vardı yüzünde. Lila ile İrina bir zamanlar sınıf arkadaşıydılar, soğuk bir selamla yetindiler. Birbirlerinden ayrı durmaları için pek çok neden vardı. Lila, iki yıl önce onu solcu bir ortama sokabilmek için boşuna çaba göstermişti. Polisin kızı onu öğretmenlerine haber vermemişti, ama herhangi bir eyleme katılmayacağını da bir çırpıda belli etmişti. Orta halli insanların rahatına düşkünlüğü ve küçük kızlara özgü sersemlikleri onu bu yoldan alıkoymuştu.

Lila, İrina'nın ağlamaktan kızarmış gözlerinin farkına bile varmadan yürüyüp gitti. Ama bu karşılaşma ona yine şu Boris'i hatırlatmıştı. Lila okula gittiği günlerden beri ondan nefret ederdi. Yoksul oldukları halde babasının gelenekçi ve eskiye bağlı görüşlerini paylaşırdı yine. Şimdi de Nikotiana'nın en iğrenç kişisi olmuştu. Batakçiya usta bile işçilere onun kadar kötü davranmıyordu. Acaba Pavel şu oğlanla bir konuşup da aklını başına getiremez miydi? Hayır, böyle bir davranıştan hiçbir sonuç alınamazdı! İki kardeş arasındaki bağlar çoktan kopmuştu. Birbirlerinden nefret ediyor, birbirlerine can düşmanı gözüyle bakıyorlardı. Redingot'un oğulları birbirlerinden ne kadar da başkaydı! Pavel bir devrimciydi. Boris ise eski düzenden yanaydı.

Ya Stephan? İşçi Gençliği üyesi olarak genellikle iyiydi gidişi. Ama zaman zaman Lila'nın hoşuna gitmeyen halleri oluyordu. Dikbaşlı ve kendini beğenmişti; kimi sağa, kimi sola kaymaları oluyordu. Okuldan çıkarılalı beri hiçbir karşı görüşe katlanamıyor ve kendini bir kahraman sanıyordu. Lila da okuldan çıkarılmış, gençlik örgütüne bile girmişti, ama kasabanın işçi gençlerinin başına geçmek gibi aşırı bir tutkusu yoktu. Stephan'ın böylesine kendini beğenmişliği günün birinde tutuklanmasına yol açabilirdi kolayca.

Lila'nın düşünceleri yine İrina'ya döndü tedirginlikle ve hemen Dinko'yu hatırladı. Onun da her hareketi istenildiği gibi

değildi, ama Dinko kaya gibi bir partiliydi. Yeğeni İrina'yı dirençli bir içtenlikle, sessizce seviyordu. Olgunluk sınavını başarıyla vermişti ve polisçe henüz mimlenmediğinden, yedek subaya gidebilecekti. Lila da onun bu kararından hoşnuttu, ama gene de derinden derine tasalanıyordu Dinko için. Çünkü onun içinde öylesine karanlık ve ulaşılmaz bir köşe vardı ki, gerçek düşüncesini kimse okuyamazdı.

Lila üzüntüyle iç çekti, Boris Morev'in ciğeri beş para etmez herifin biri olduğunu düşündü. Pavel'in de tehlikeli olmaya başlayan ideolojik tartışmalara kaymasına, Stephan'ın daha kötü huylar edinmesine ve Dinko gibi aklı başında bir oğlanın kendisine metelik vermeyen şu budala ve değersiz İrina'ya gittikçe daha aşırı tutulmasına da çok üzülüyordu. İnsanların birbirleriyle ilişkileri ne de karmaşık ve anlaşılmaz oluyordu! Ama bir eyleme girince bütün bunları, bu ilişkileri hiçe saymak gerekiyordu belki de!

Parkta kimsecikler yoktu; güneş kavuruyordu, ama buranın havası kentin boğucu sıcağından yine de değişikti; ormandan doğru esen belli belirsiz ve serin bir rüzgâr, Lila'nın hoşuna gitti; genç kızın içini açtı. Günleri tütün depolarının zehirli havasında geçtiğinden havaya ve güneşe özlem duyardı. Sessiz ve dinlendirici yaz günü, masmavi gökyüzü, öbeklerdeki parlak çiçekler, çam kokuları içini sevinçle doldurmuştu, ama Pavel'in sevgisine karşın yine bilinmez bir şeyin özlemini duymaktaydı. Akşamları parkların ağaçlıklı yollarında kahkahalar atan ve sarılıp öpüşen genç sevgililerin tasasızlığını, tam bir iç rahatlığını Pavel'in de kendinin de hiçbir zaman bulamayacağını seziyordu. Çalışmalarının kuralı bunu gerektiriyordu. Pavel'le Lila hep tehlikelerle karşılaşacak, aralıksız bir gerilim ve tedirginlik içinde yaşayacaklardı; sinirli ve sert olacaklardı hep.

Çınarların ve akasyaların gölgesinde, şurda burda aylaklar, sınava hazırlanan öğrenciler vardı. Lila önlerinden geçerken kitaplarından bakışlarını kaldırıp ona baktılar; uzun süre toparlanamadılar.

Lila bakmadı bile onlardan yana. İçlerinden bir ikisinin söz

atmasına da aldırmadı. Ama renkli bir boyunbağı takmış, sarı ayakkabılı biri gözüne çarpınca tedirginleşiverdi. Parti arkadaşları, bu yeni sivil polisten sakınması için uyarmışlardı. Yabancı adam iriyarıydı, yüzü şiş şişti ve rahatsız eden açık renk gözleri vardı. Hele elleri pek iğrençti; her an bir şeyler avuçlamak ister gibi duran iri elleri, ölü eli kadar solgundu.

Adam, Lila önünden geçerken, başını gazeteden kaldırdı, gözlerini dikip kötü kötü baktı. Ama sonra yine önüne eğdi başını ve gazetesine daldı. Bu yabancı sivil polisin kente yeni geldiği, olayları ve kişileri daha iyice öğrenemediği belliydi. Lila, arkasından gelip gelmediğini anlamak için hızla bir dönüp baktı adamdan yana. Sivil polis, gazetesini okuyordu ve Lila'ya arkası dönüktü. Genç kız bir soluk aldı, ama ancak ormanın patikalarına ayak basıp da Pavel'i düşününce rahatlayabildi.

Lila, uzun süren ateşli bir öpüşmeden sonradır ki, sevişmekten de önemli bir şey bulunduğunu düşünüp "Ne haber?" diye sordu çabuk çabuk.

Delikanlı güldü, ağır ağır soluyarak, "Sen aşkta bile partiyi düşünüyorsun!" diye karşılık verdi. Sonra sarılıp öptü. Yeniden yeniden öptü; Lila'yı pek seyrek görebiliyordu, kente parti çalışmaları için geldikçe. Böyle anlarda onun her şeyi sevişmeye iterdi insanı: Gergin memeleri, ıslak dudaklarının sıcaklığı ve gözlerindeki o mavimsi ateş.

Pavel, Lila'dan daha boyluydu ve Boris'e benzerdi. Teni kehribar gibi pırıl pırıldı, gözleri koyu renk, saçları kapkaraydı. Ne var ki, Boris'in genç kızları büyüleyen kararlılığı ve sert buz gibiliği onun yüzünde yoktu. Pavel'in kartal burunlu yüzü daha keskin çizgiliydi, bir Kartaca askeri gibi sert ve erkekçe bir yüzdü. Olağanlıktan şaşmamak duygusu giyimlerine dikkat etmek olanakları bulunduğu halde kılıkları dökülen ve saçı sakalı birbirine karışmış pek çok solcu aydının dar görüşlülüğünden, onu korumuştu. Pavel'in sırtında iyi dikilmiş yazlık bir giysi ve temiz bir gömlek vardı.

Lila, sonunda delikanlının kollarından güçlükle kurtulunca, "Yeni ne haberler var?" diye sordu.

Gözlerden uzak ve dar ağaçlıklı yolun kıyısındaki yarı çürümüş bir sıraya oturdular. Sevgililer buraya pek gelmezlerdi. Bugün kimsecikler yoktu çevrede.

Pavel, "Görüş ayrılıkları artıyor," yanıtını verdi; sigarasını yaktı. "İlçe komitesinden atılmamı istediler."

Lila, tedirginlikle, "Kabul ettiler mi?" diye sordu.

"Elbette olmadı. Lukan iki hafta önce Vitoşa'da yaptığımız toplantıda merkez komitesinin yetkili kişisiydi ve onun yanlışlarını yüzüne vurmuştum."

"Ondan pek nefret ediyorsun."

"Evet, nefret ediyorum ondan!"

"Babam onunla birlikte çalıştı... Sanırım dürüst insandır."

"Dürüst olduğu doğru, ama çok dar görüşlü ve inatçı. Sana ve buradaki partili arkadaşlara güvendiğimden söylüyorum bunları. İlçe komitesinden çıkarılsam ben de temel örgüte geçer, vicdanımın sesi ne söylüyorsa ona uygun çalışırım. Budalalığın her çeşidiyle savaşacağım."

"Bütün bunları söyledin mi o toplantıda?"

"Evet, söyledim."

Lila, gülümsedi dalgın dalgın.

"Neden soruyorsun?"

"Lukan bunun hesabını sorar senden, genel kurul toplandığında."

Pavel, öfkesini ele veren bir sesle, "Bunu zor başarır," dedi.

"Dikkatli olun ve işçilerin partiye güvenini sarsmayın. Yanlış gidişli de olsa hep birlikte yönetim, temsilcilerinin hiçbiri işe yaramayan tartışmalardan iyidir."

Pavel, öfkeyle, "Böyle şey olmaz!" diye haykırdı. "Bizim partinin asıl gücü her şeyin tartışılmasında. Dar görüşlülük çıkmaza götürür, emekçi yığınlarından koparır. Bunun sonunda da, birlik parçalanır, karşılıklı çekişmeler başlar."

"Ama şu sıra, bu senin dediklerin daha tehlikeli."

"Parti yönetiminde görüş ayrılıkları kaçınılmaz bir şeydir. Ne var ki, yöneticilikte sıkı bir disiplin gerekir."

Lila, delikanlının sesindeki buz gibilikten ürktü. Pavel öne

eğilmiş, sigarasını hırsla içiyor, dirsekleri dizlerinde, önüne bakıyordu durmamacasına. Geniş omuzlu ve biçimli bacaklı bedeninden, esmer yüzünden ve parlak kara saçlarından hayat kadar sonsuz bir güç taşıyordu. Lila, dayanamadı, elini delikanlının koluna sokup usulca sordu:

"Biraz gezinelim mi?"

"Hayır."

Lila elini çekiverip yerinden doğruldu, sonra bir şey olmamış gibi, "Öyleyse eve erken döneyim," dedi. "Ne zaman buluşuyoruz yine?"

Pavel, dalgın dalgın, "Bilmem!" dedi.

Lila, saçlarını düzeltti ağır ağır. Açık mavi gözlerinde üzüntülü ve bağışlayan bir gülüş vardı. Ayrılmadan, ilgisiz, kuru, "Nikotiana'daki işçiler arasında Maks Eşkenazi adlı biri var şu sıra. Tanıyor musun onu?"

"Evet."

"Ne biçim adamdır?"

"Çok akıllı ve namuslu bir arkadaştır."

Lila birkaç saniye daha durdu ayakta. Sonra alm kırıştı, birden, "Benim pek hoşuma gitmedi," dedi.

Ama Pavel onu canevinden vurmasını bildi: "Olabilir. Lukan da hoşlanmıyor ondan."

Boris, İrina'dan ayrılınca tütün depolarının bulunduğu semte gitti. Sıcak biraz hafiflemişti.

Eski çarşının içinden yürüyordu. Hanlar, meyhaneler, semerci, nalbant ve demirci dükkânları buradaydı; her cumartesi Yahudi satıcılar köylülerle bitmez tükenmez bir alışverişe girişirlerdi.

Bahçelerden gübre kokusu geliyordu, meyhanelerden de rakı ve ekşi şarap kokuları. Küçük küçük demirci dükkânlarının önünde kır sakallı, kirli kasketli Yahudiler oturuyordu; kürekler, kazmalar, çivi sandıkları ve bakır sulfat çuvalları arasında, yüzlerinde, geçenlerin akıl erdiremediği bir iç rahatlığıyla, tesbihi parmaklarının arasında kaydırı kaydırıveriyorlardı; sol-

gun yüzlü ve kemik hastalıklı oğulları da dükkânın içinde çalışırdı o sırada. Sinagog'un yanındaki sinemanın zili çangır çangır çalıyor, meraklıları, Buffalo Bill'in en heyecanlı kahramanlıklarına çağırıyordu.

Boris, bu sinemada gişe memurluğu önerildiğinden bu yana bir yıl geçtiğini düşündü; oysa şimdi Doğu Tütün Genel Merkezinde iş veriyorlardı. Bir yılda oldukça ilerlemiş, tütün üzerinde kurduğu hayallere daha renkli bir parlaklık gelmişti.

Eski çarşıdan ayrıldı. Yoksullar semtinin leş gibi kokan daracık sokaklarından geçerek nehre doğru yürüdü. Tek bir yeşillik bile göze çarpmıyordu. Görünüşleri pek yürekler acısı olan tek katlı, kireç badanalı evler, hallerinden utanıyorlarmışçasına birbirine sokulmuşlardı. Pis kokulu suların aktığı daracık avlularda, en olmayacak şeyden birbirlerinin saçına yapışmaya hazır, çileli kadınlar çalışıyordu. Güler yüzlü olmayı onlara kimse öğretmemişti ve sonsuz bir yoksulluk sinirlerini bozmuştu. Çocukları, sokakta oynuyordu. Miniminileri de sırtlarında tek bir gömlekle tozlarda yuvarlanıyor, her dönüşte o kupkuru ve donsuz kıçlarını ortalığa çıkarıyorlardı. Tütün depolarında ağır işe gönderilemeyecek yaşta olan daha büyükçeleri de koyun kemiğiyle aşık oynuyor ve kıyasıya kavga ediyorlardı. İnsanca yaşamanın ne olduğunu onlara hiç kimse anlatmamıştı; daha çocuk yaşta kin kaplıyordu içlerini.

Boris bu iğrenç semti de arkada bırakmış, tütün depolarına varmıştı. Milyonlara çıkmış gösterişli ve çok katlı yapılardı hepsi de. Küçük küçük pencereleri dümdüz ve modern ön yüzlerinde, bunları yaptıran tütün dünyasının sevimsizliğine uygun bir ruhsuzluk, bir buz gibilik vardı. Nikotiana firmasının antrepoları, komşu tütün depolarını ezmeye hazırlanan tufan öncesi canavarlarına benziyordu, daha uzaklardan.

İki kanatlı demir giriş kapısının yan duvarında –iç avluya girilirdi oradan– altın yaldızlı harflerle yazılmış bir tabela asılıydı:

NİKOTİANA
Tütün Eksport Anonim Ortaklığı

Altında da, bu dev kurumun parasal gücüne katılan bankalar, ticaret ortaklıkları ve kurumların adları yazılıydı.

Boris, Makedonyalı bekçiye soğuk bir selam verip dar ve upuzun avluya girdi. Yaprak tütünlerin elle bir bir ayrıldığı salonlarda çalışan işçileri ve işlenmiş tütünleri götüren kamyonlar bu avludan geçerdi. Eskiden, Yunanlı alıcıların deve kervanları buraya gelir, malları güneye, Ege denizi limanlarına taşırdı. Ama geçmiş bir dönemin bu en son kalıntıları da yerini Nikotiana'nın modern taşıtlarına bırakmıştı çoktan.

Spiridinov, yabancı ülkelerde ilk ilişkileri kurup Bulgar tütünlerinin taşınmasını Yunanlıların elinden kurtaranın kendisi olmasıyla övünürdü. Ne var ki, bundan ötürü işçiler de, ekiciler de daha mutlu olmuş değillerdi.

Avluyu çiçekler ve yemiş ağaçlarıyla bezenmiş bahçeden yüksek ve uzun bir duvar ayırıyordu. Bahçenin arkasında, dikenli tellerle çevrilmiş bir çimenlik ve alçacık kavaklar dikili bakımlı bir yol uzanıyordu. İşçilerin bahçeye geçmesi yasaktı. Yalnızca müdürün ve memurların hakkı vardı buna. Çimenlikle bahçe arasında, Rokoko düzeninde yapılmış iki katlı bir köşk vardı. Bir zamanlar Spiridinov'un oturduğu köşkün anahtarı şimdi veznedardaydı. Patron, eski beğeni ölçülerine göre ve aşırı bir süslemecilikle döşeli bu yapıda, tütünleri bir görmek için kasabaya uğrayan alıcılarla başuzmanlarını, ya da dağ göllerinde alabalık avından dönenleri ağırlardı.

Boris, avlunun sonuna kadar yürüdü; büroya girdi. Büro olarak kullanılan oda, bahçe kapısının tam karşısındaydı ve birkaç basamak merdivenle çıkılıyordu. Yapının öteki bölümlerine giden uzun, loş koridora, salonlarda çalışanların gürültüleri, vantilatörlerin uğultusu ve tütünlerin acı kokuları geliyordu. Müdürün çalışma odasının kapısı açıktı; işi tütün ticaretine dökmüş olan eski general daha görünmemişti. Veznedarla muhasebeci bundan yararlanıp sekreter bayanın odasına geçmişler, laf atıyorlardı. Genç kız, beceriksiz beceriksiz sigarasını tüttürüyor, şakalarına cırlak kahkahalarla karşılık veriyordu. Boris içeriye girince, gülüşüp oynaşmalarına son verip sustular. Ne sekreter bayan, ne veznedar, ne de muhasebeci

ondan hoşlanmaktaydı. Kız, kendisine boş vermesine öfkeleniyor, iki erkek de, aşırı çalışkanlığından ötürü ona içerliyorlardı. Odaya çöken düşmanca havayı, her zamanki alaycılığıyla veznedar bozdu: "Nasılsınız bay uzman?"

Veznedar, kırmızı suratlı, küstah ve hileci bakışlı iğrenç herifin biriydi; generalin yeğeni olduğundan, ilerisi parlak deniliyordu. İşin teknik yanından az buçuk anladığından ustabaşıyı tütün alımlarından uzaklaştırmak ya da hiç değilse onun büyük ölçüde dolaplarından pay almak niyetindeydi. Kendine çok güveni bulunmasına ve amcasının genel müdür üzerinde sözü geçen bir kişi olduğunu bilmesine karşın, Boris'in aşırı çabalarına pek öfkeleniyordu.

Boris, hiç istifini bozmadan, "Bir uzmanlık önerisi aldım gerçekten de," dedi. "Ama siz ömrünüz boyunca bürodan kurtulamayacaksınız," Sonra kahverengi kaba kumaştan iş gömleğini giyip odadan çıktı.

Sekreter, Boris odadan çıkınca, "Fena oturttu!" dedi gülümseyerek.

Veznedar, sigarasını yakmak için bir kibrit çaktı, ama öylesine öfkelenmişti ki, elinden düşürdü; az kalsın yepyeni giysilerini tutuşturacaktı.

Öfkesinden kıpkırmızı kesilerek, "Sersem!" dedi. "Babası gibi. Bugün müdüre gidip onu attıracağım."

Boris, bu küçük olaydan ötürü gülümseyerek, tütünlerin işlendiği salonlara doğru yürüdü.

Müdürle memurlardan, ustabaşı ve işçilere kadar kimsenin kendisinden hoşlanmadığını bir daha anlamıştı. Ama ayağına çelme takmak için geç kalmışlardı. Onda aşırı zeki insanın kılı kıpırdamayan üstünlüğünü seziyordu hepsi de. Önceden haber verdiği şey doğru çıkıyor, üzerine aldığı şeyi başarıyor, her söylediğini yapıyordu. Müdür, onun ileri sürdüklerine hiç yanaşmıyordu, ama kendi buluşuymuş gibi hemen uyguluyordu. Ustalar, Boris'e atıp tutuyorlar, ama yöntemlerini de değiştiriyorlardı usulca. İşçiler ondan nefret ediyorlar, ama sözünü dinliyorlardı. Tütün dünyasında yükselmek için yaratılmıştı

sanki! Gerçi kendi halinde kişilerin sıcaklığından yoksundu, ne var ki, tütün dünyasına böyle şeyler hiç de gerekli değildi. Çıkarcılığın acımasız kuralları için Boris gibileri gerekliydi ve onlar yükselebilirdi.

Boris, depolarda baş döndüren kokular arasında, ciğerleri yiyip bitiren ve kanı sulandıran o zehirli ve kalleş tütün tozları içinde yapılan ağır işleri arkada bırakmıştı. Tütün işlemesinin teknik yanının üstesinden geliyordu ve isterse kendi hesabına iş tutabilirdi. Ama o, küçük parti tütün alıp kendinden daha büyük soygunculara, kiloda birkaç leva kazançla satan bir aracı olmak istemiyordu; biraz daha dayanır, sıkıntıya katlanır, birkaç yıl sonra on kez daha çoğunu elde edebilirdi. Yabancı ülkelerde ilişkileri ellerinde tutan o az sayıda kişinin güçlü çevresine giden yol, Nikotiana'dan geçiyordu.

Büyük salonlardan birine girince, kulaklarına pamuk tıkamış gibi oldu; vantilatörler boğuk ve tekdüze gürültülerle dönüyorlar, ancak salonun havasını değiştiremiyorlardı.

Sarı sarı tütün tozları, işçilerin başları üzerinde zehirli gaz bulutları gibi uçuşuyordu. Saçlara, gözlere, ağza, burna, ciğerlere ve giysilerin kat yerlerine sokulan bu yakıcı, iğrenç, ince ince tozlar, işçiyi depodan ayrıldıktan sonra da kolay kolay bırakmazdı. Başlangıçta hoş gelen reçinemsi, afyonumsu kokuları, sonra sonra iğrençleşir ve dayanılmayacak gibi iç bayıltıcı olurdu.

Salonda bir başka iğrenç koku daha vardı; bu yaz sıcağında hiç ara vermeden çalışan, avurtları çökmüş, yüzleri solgun işçilerden havaya yayılan ter kokuları, gerçi tehlikeli değildi, ama tütün kokusu kadar bulantı vericiydi.

Çocukları daha dölyatağındayken hastalıklı yargısı yemiş gebe kadınlar, kışların boşta geçecek günlerini kara kara düşünen erkekler, yaşama gücünü tüketmiş hüzünlü genç kızlar, yarınlarından güvensiz delikanlılar, sağlıklarını Nikotiana'ya satmakla yoksulluktan kurtulabilmiş her yaştan tasalı ve asık suratlı insan çalışıyordu bu salonda. Kimilerine göre emeklerini isteye isteye satan bu bitkinler, çalışırken bağıra çağıra sö-

vüyor, veremli salyalarını tükürmeyip yutuyor, tozlu bez parçalarıyla terlerini kuruluyorlardı. Kuru ve sapsarı parmaklar, zehir saçan tütün yapraklarını acele acele ayırıyor, sonra küçük küçük paket edip sonunda balya yapıyordu. İşçilerden kimisi kaskatı olmuş bacaklarını oynatmayı deniyordu arada bir; tütün tozlarıyla tıkanmış ciğerleri taze havaya kavuşmak istiyor, pörsümüş yüzleri ve kızarmış gözleri, bitmeyecekmiş gibi uzayan iş saatlerine son verecek kampanayı sabırsızlıkla bekliyordu.

O tarihte tütünlerin işlenme yöntemi, patronla işçiler arasında tartışmalara yol açmıyordu. Tütünler "Şirok pastalı" ile işlendiğinden, çalışmalar ilkyazın gelmesiyle başlayabiliyor, işsiz geçen aylar epeyce kısalıyordu. Köylüler balyaları teslim edince, bunları "aktarmacılar" alıp açıyor; yapraklar, türüne göre ayrı ayrı yığılıyordu. Sonra da, tahtalar üstünde "pazar"a götürülüyordu. Usta ya da yardımcısı, orada beklemekteydi. Usta, getirilen küçük küçük yaprak tütün kümelerini daha büyük paketler haline getirirken "aktarmacı"ların yaptığını da gözden geçiriyordu. Bundan sonradır ki, paketler iş masalarına taşınıyordu. Her masanın başında bir seçici ve üç de yaprak tütün ayırıcı kadın çalışıyordu. Üç kadından biri "sol"da, ötekisi "sağ"da çalışıyor, üçüncüsü de en üst yaprakları işliyordu.

Pek kolay görünen bu iş, sanıldığı gibi makine düzeniyle yürümüyordu. Yaprakları bir bir ayırmak, işten olmayanların göremediği farkları görmek, aşırı bir çaba istiyordu; tütün firmaları karşılığını bol bol ödedikleri kanısındaydı. Oysa, çeşitli yollardan kazançlarını artırmayı deniyorlardı. Yasalar parça başı çalıştırmayı yasakladığı halde, kaçamak yapıp işçileri böyle çalıştırıyorlardı. Zehirli tütün tozlarıyla sağlıkları bozulan işçilerin her gün birkaç leva daha fazla kazanabilmek için aşırı çaba göstermekten sinirleri de yıpranıyordu. "Pazar yeri"nde ustanın yardımcısıyla "aktarmacı"lar, yaprak ayırıcılarıyla balyacılar arasında kavga eksik olmuyordu; yapılan yanlışlar, Boris'in her işçiye ayırdığı bir listeye geçiyordu.

Günlük geçim savaşı, erkekleri gözünü budaktan sakınmaz

ve kadınları kavgacı yapmıştı. Aralarında atışmalar olmaktaydı. Sonunda, en az para alan ve en hor görüleni olan yaprak ayırıcıların başına patladı kabak. Ustabaşı, tütün yapraklarının en değerlisi olan "kabakulak"ları kırıp bozmaya devam ederseniz işten atacağım," diye gözdağı verdi. Zavallıcıklar ağlayıp sızladılar ve yaprakları daha dikkatli işlemek için büyük bir çaba gösterdiler. Parça başına para alan "balyacılar" da, iş ağır gidiyor diye sövüp saydılar.

Boris salona girince, işçilerin hırgürü bitiverdi; en usul konuşmalara bile son verildi. Usta yardımcısı da –o güne kadar hemen kimseye sövdüğü görülmemişti– iş yapar görünmek için emekçilere atıp tutmaya başladı. Bu köpekler öylesine tembeldi ki, haramdı aldıkları para, haramdı; patronu meteliğe kurşun atar duruma düşüreceklerdi, bu gidişle. Kırk yaşlarında, ufak tefek, sakalsız, sık saçlı, incecik harem ağası sesli bir adamdı.

İşçiler aldırmadılar ona. Bu aşağılık herif, esen rüzgâra göre yön değiştiren bir ruh hastasıydı. Bunun böyle olduğunu Boris de bilirdi. İşçilerin önünde patrona atıp tutar, müdürün ve memurların yanında, işçileri kötülerdi. İşverenin keyfinin bozulmasının, grevlerin, dalaverelerin ya da işsizliğin hep kendine dokunacağı korkusuyla yaşardı. İşinin ustasıydı, ama ikiyüzlü zavallı bir dalkavuktu. Her yere sokulup kulak kabartır, en olmayacak suçlamaları genel müdüre "gizlice" ulaştırırdı. Boris'in kendine güvenen, soğukkanlı görünüşünü kendince yorumlamıştı. Boris, çalışmaları denetlesin diye patronların görevlendirdiği gizli bir ajandı. Bu düşünceyle daha bir çaba gösterdi. Yakası açılmadık sövgüler yağdırdı işçilere. Ama işçiler yine aldırmadılar. Tam tersine, tahta sıralarında, saman dolu minderlerinde sessizce oturup tütün yapraklarını daha da dikkatle ayırdılar. Salonda çıt çıkmıyordu. Vantilatörlerin uğultusundan, küçük küçük tütün yığınlarını tahta arkalıklarıyla masaya taşıyan "aktarmacı"ların ayak seslerinden başka bir şey duyulmuyordu. Boris'in salona girmesiyle herkese inme inivermişti sanki. Bu it oğlan her şeyi görüyor, en küçük bir aksaklığı not alıp hemen müdüre yetiştiriyor, ya da gevşek ça-

lışanları işten attırıyordu. Akrep iğnesi gibi zehirli bir dili vardı. Kimse ona karşılık vermeyi göze alamıyordu.

Boris salonda bir dolaştı; kırmızımsı tütün yaprakları yığınlarını dikkatle gözden geçirdi. Balyacıların yanında durdu. O güne kadar hiç görmediği bir işçiyle karşılaşınca şaşırmıştı. Yabancı, otuzla kırk arası gösteriyordu. Kızıl saçları, çilli, şiş şiş bir yüzü vardı. Sessiz ve çalışkan bir işçiye benziyordu.

Boris, "Adın ne?" diye sordu.

Adam, balyadaki tütünlerin son partisini de bıraktıktan sonra başını kaldırdı. Kül rengi gözleri, Boris'in ısırır gibi bakışlarıyla pek hoşlanmadan karşılaştı.

Zaman kazanmak ister gibi anlamamış görünerek, "Bana mı sordunuz?" dedi.

"Elbette, sana!.."

"Adım Maks Eşkenazi!"

"Nereden geldin?"

"Sofya'dan."

"Orada hangi fırmada çalıştın?"

"Cebel'de."

Yeni işçinin elleri kaba ve nasırlıydı, ama bakışlarında aydınlara özgü bir kendine güven vardı. Tütüncüler Birliği Haber Alma Servisinin bir ay önce duyurduğuna göre, işçiler arasına kışkırtıcılar sokulmuştu. Gündeliklerin azlığına karşı yapılan acı, yararsız ve tek tek yanıp yakınmaların yerini kuşku verici bir sessizlik almıştı şu sıra. Bir şeyler hazırlandığına bundan daha inanılır belirti olamazdı.

Boris, "Neden buraya geldiniz?" diye sordu.

Balyacının suratında saf, bön bir sırıtma belirdi, kendini yakından ilgilendiren bir konuyu açıklayacağından ötürüymüş gibi: "Nişanlandım da... Sevdiğim kız bu kasabada," dedi.

"Seni bize kim salık verdi?"

"Başuzman Bay Kostov."

Boris, kendini iyi güvene almışsın, diye aklından geçirdi, hınzırca bir alayla. Sonra, not defterini çıkarıp, Maks Eşkenazi'nin adını yazdı; 'Kuşku uyandıran kişi' anlamına bir istav-

roz işareti koydu yanına. İşçinin külrengi gözleri, not defterine kinle, düşmanca bakıyordu.

Boris, "İşine devam et!" dedi.

Yan salona geçti; solculukla suçlanıp liseden çıkarılmış öğrencilerin hemen hepsi, bir konferans masası çevresinde toplanmışçasına, oradaydı. Müdür onları işe almakla, Boris'in görüşünce, en büyük budalalığı yapmış, 'Çar' ve 'Vatan' sözleri bu suçluların suçlusu herifleri etkiler sanmıştı; liseden uzaklaştırılanlar, mahkemede söz vermişlerdi iyi birer yurttaş olmaya. Onların bu davranışı generalde öylesine bir yurtseverlik heyecanı yaratmıştı ki ciğeri beş para etmez herifleri hemen ertesi günü Nikotiana'ya almıştı. Böylece cezaevinden de kurtulmuşlar, solculuk zehrini saçmayı sürdürmüşlerdi. Firma bundan kötülük görecekti. Ama Boris'i öfkeden deliye çeviren bir şey daha vardı: O heriflerin arasında kendi küçük kardeşi Stephan da bulunuyordu. Boris'in Nikotiana'da ilerlemesini –memurlardan ustabaşı ve müdüre kadar– çekemeyen herkes için bundan uygun bir koz olamazdı. Bir solcunun kardeşi olmak, silinemeyecek kadar ağır bir leke, bir karakter düşüklüğüydü ve ilerleme olanağının her çeşidini yok ederdi.

İki kardeş birbirlerine düşmanca baktılar. Stephan şimdi on yedisindeydi. Redingot'un oğullarının en güzeliydi. Boylu ve incecikti; biçimli bir yüzü, ipek gibi bir teni, kara saçları vardı. Oğlanın karşısında elmacık kemikleri çıkık, burnu yassı bir genç kız oturuyordu. Kızın yeşil ışıltılı gözlerinde alaylı bir parıltı yanıp sönüyordu. Bir demiryolu işçisinin kızıydı ve öteki arkadaşları gibi liseden atılmıştı.

Boris'in masaya yaklaştığını görünce, hepsi de susuverdiler ve kendilerini işe verdiler; ama böylesine çabalar içinde görünmelerinde iki anlamlı ve kışkırtıcı bir yan vardı. Yüzlerinin anlatımı alaycı ve güvenliydi. Hareketleri sert, sırtları dikti. Ellerinin altındaki çok değerli malı hor gören bir haldeydiler. Tütün yapraklarını tavladan alır, ya da işlenmiş yığınları balyacılara verirken, başlarını yukarıya kaldırıyor, işte kalıcılardan değiliz demek ister gibi küçümseyen bir tavırla gülüyorlardı. Boris, haylazlar diye düşündü öfkeyle. Günün birinde tütün k-

ralları arasına karışınca onlara devlet eliyle ne gibi polis önlemleri aldıracağını düşünüverdi. Şu zavallılığıyla elinden bir şey gelmezken bile bunu düşünmüştü.

Demiryolcunun kızı, "Seçici!" diye bağırdı birden. "Kırılıp bozulan yaprakları da sağ yana koyuyorsunuz!"

Genç kız, bozulmuş bir yaprağı aldı ve seçici olarak çalışan Stephan'a gösterdi. Sesine ve "siz" deyişine öylesine bir ciddilik vermişti ki, güldürmek istediği belli oluyordu. Gençlerden birkaçı kıkır kıkır güldü. Stephan yaprağı alıp soldaki üst yapraklar yığınına fırlattı.

Genç kız, akıl veren bir edayla, "Biraz daha sorumluluk duygusu!"dedikten sonra, ustabaşının cırlak sesiyle, "Serseriler!" diye sürdürdü. "Yediğiniz ekmek gözünüze dizinize dursun!"

Bir başkası, tiz bir sesle, "Köpoğlu köpekler!" diye ekledi.

Gülüşmeler yayıldı, bütün salonu doldurdu.

Boris'in suratı allak bullak olmuştu öfkeden; "Susun!" diye haykırdı. "Haylaz herifler!"

Genç kız, "Ustabaşı daha mı terbiyeli?" diye sordu.

Boris, "Siz zorluyorsunuz onu böyle davranmaya!" dedi. "Vicdan denen şey yok hiçbirinizde."

Hepsi susuyordu. Birden, Stephan'ın sesi yükseldi: "Bırak böyle işgüzarlığı. Firmanın başlıca ortaklarından biri sanırlar seni yoksa!"

Boris, onu dövmek ister gibi birkaç adım yürüdü üzerine doğru; sonra da durdu olduğu yerde. Stephan yanına yaklaşılmaz bir tavırla, masanın öteki yanında oturmaktaydı. İki kardeş, meydan okuyan kinli bakışlarla süzdüler birbirlerini, her an kapışmaya hazırcasına.

Boris, "Pis kopuk!" diye söylendi. "Polisteki dosyanı unutma!"

"Hiç unutmuyorum."

"Oo, yine başlıyorsun!"

"Haydi, git ele ver beni!"

Bir rezilliği önlemek için, öfkeden boğulacakmış gibi döndü ve 'istifçi'lere doğru yürüdü.

Tütün yaprakları o salonda harman ediliyordu, 'istif', yaprakları bir bir ayırmak kadar önemliydi. Balyalar, değişik durumlarda konulmuştu, gerekli nemi alsın ve kurumasın diye. Nemli balyalar üst raflara yerleştiriliyordu, kurumuşları da alt gözlere ya da bodruma. Harman gereği gibi yapılmazsa tütün yaprakları ya küfleniyor ya da kuruyordu. Böyle olunca da o 'parti'ye bozulmuş tütün gözüyle bakılıyor değerden de kilodan da kaybediyordu.

Tütünlerin dinlendirildiği salonlarda toz daha azdı, buna karşılık tütün kokusu çok daha sert ve sarhoş ediciydi. Tütünlerin nemi azalmasın diye, buraya vantilatör konulmamıştı. Kepenkler ve perdelerle sıkı sıkıya örtülü avuç içi kadar pencereler bile ancak belirli saatlerde açık tutulurdu. Bu iyice loş ve koskocaman salonlarda yüz binlerce kilo tütün dinlendirilirdi. Balyaları, kokularının reçineli ya da eterli oluşuna, üstelik küflenme ve ter yapma kokularına göre, deneyimli bir 'istifçi' hemen ayırt ederdi. Yalnızca nikotin, koku vermezdi. Görünmez zehri daha çok, öteki salonda etkiliydi, 'istifçi'ler daha az tehlikeliydi. Ama onların işi de çetindi. Başlangıçta bir 'istifçi' üç yüz-dört yüz balyaya bakardı. Ne var ki dinlendirme yöntemleri gelişince, balya sayısı bine, iki bine yükseltildi. 'Kayme' denilen ortalama tütün işleme parasını gereksiz giderlerle artırmamak için. Bundan ötürü de kabarık sayıda işçiye yol verildi ve sağlıklarını firmaya kayıtsız şartsız verenler alıkonuldu.

Boris, bütün katları dolaştı. Sonunda, not defterini çıkarıp dört işçinin adını çizdi; bunları 'başistifçi' hemen o gün işten çıkarsındı. Spiridinov'un deposunda gerektiğinden çok işçiye yer yoktu.

3

Sara, "Kaçla sürüyorsunuz?" diye sordu.

Direksiyonda oturan erkek, kalın sesiyle, "Sayaca kendiniz baksanıza!" yanıtını verdi. "Doksan kilometre... Sözü olmaz bunun."

"Ah ne hoş! Yüzle gidin!"

Maria, "Baba, çocuk olma!" diye uyardı.

Hızın rüzgârı, sözleri alıp götürdü, ama Spiridinov, kızının sesindeki öfkeyi fark etti ve yolu kesti. Sayaç elliyi gösterdi. Bakımlı bir yol ve iyi bir otomobil için gülünç bir hızdı bu.

Sara, hayal kırıklığıyla, "Korkuyor musun Maria?" diye sordu.

Bu sözlerin yumuşak ve tatlı uyuşumu, Maria'nın sesindeki kuruluk ve keskinlikten ne kadar başkaydı.

Sara gülümseyerek arkasına baktı. Esmer yüzü bir cariye kadar güzeldi; tek okuduğu şey olan 'Lady's Home Journal'deki fotoğraflar gibi, çapkın, oynak, çok renkliydi. Başını süsleyen gök mavisi türban, bu renkliliği artırıyor, sırtındaki giysinin kusursuz şıklığını daha da göze çarptırıyordu. Ceketinin yakasında, İstanbul Amerikan Kolejinin rozetini arıyordu gözler; ama eski bir milletvekilinin kızı böylesine beğeni yoksunluğundan kaçınırdı. Ünlü kolejde yetiştiği, kişiliğinin kusursuzluğundan belli olmalıydı. Sara, Maria'nın soğukkanlı ve can sıkıcı haline işaret ederken, bir yandan da, Spiridinov'la oynaşmayı sürdürmek niyetinde olduğunu belli etmek istiyordu.

O bu oyuna uzun süre önce bir olay geçip de engel olsa diye gizli bir dilekle, ağır ağır başlamıştı. Birkaç gün önce bu geziye katılma kararını vermesi, kesin bir dönem olmuştu. Acı bir mutlulukla, "Olacak bu iş" diye aklından geçirmişti. Hemen arkasından da "Başka türlüsü de akla yakın değil," diye düşünmüştü. Spiridinov'un yaşının pek önemi yoktu; altmışına yaklaşmasına karşın, boylu boslu ve güçlüydü, kemerli burnu ve ışıltılı gözleriyle bir bakıma korsanımsı bir kişiliği vardı. Ne var ki Maria'nın babası olması, onu kararsızlaştırıyordu. Hiç de hoş olmayan bir durumdaydı.

Sara, umutsuzlukla evinin para durumunu düşününce, baş-

ka çıkar yol olmadığını gördü. Babasının borçları ödenemez halde yükselmişti ve emekli aylığıyla en son mücevherlerin satışı, kibar bir bayana yakışacak bir yaz geçirmeye ancak yetmişti. Sara, gönlüne göre bir gençle evlenme umudunu çoktan yitirmişti; bakışlarını daha başka olanaklara çevirmişti. Gönlüne göre bir insan deyiminin ona göre taşıdığı anlam, zengin, yaşamasını seven ve küçük burjuvaların dar kafalılığından uzak kişi demekti. Ne var ki, bu gibilerin gözü açılmıştı son zamanlarda; yoksul düşmüş soylu kişilerin kızlarını eş yerine metres yapmayı daha uygun buluyorlardı.

Maria, Sara'nın açıklamasını, olaylara karşı duramayacağını anlamış bir kişinin serinkanlı boyun eğişiyle kabullendi ve "Babam direksiyondayken flört etmeni istemiyorum yalnızca," demekle yetindi.

Bu kez sözleri iyice anlaşılıyordu. Sara'nın yüzünde bir suçluluk ve ürkme belirtisi dolaştı. Spiridinov, kızının sesinde hoşnutsuzluk mu, alay mı bulunduğunu anlamaya çalıştı, ama başaramadı. Ancak Maria'nın budala yerine konulmak istemediğini de kavradı. Bunu Sara da fark etti ve suçluluk duygusuyla utandı. Yalan söylememesi gereken tek kişi bu Maria'ydı.

Sara, yine döndü arkasına: "Kıskanç olmaya başlıyorsun!"

"Bir kaza olacak diye korkuyorum yalnızca. Bir kez başına geldiydi."

"Gerçekten mi kızdın?"

"Hayır. Ama onun budalalık yapmasına neden olma!"

"Onu biraz neşelendirsek iyi olurdu."

Yaşlanmış güzel korsan hiçbir zaman hüzne kaptırmazdı kendini, ama Sara'nın sözleri akla yakındı. İngilizce konuşuyorlardı, gösteriş için budalalığı göze alan yaratıkların mantığıyla. Evet, göz göre göre bir yalana inanmaya da hazırdılar. Maria, başıyla doğruladı; evet, onu neşelendirmeliydi. Ağır iş yükünün yorgunluğunu çıkarmalıydı. Buna da herkes inanırdı. Maria için önemli olan, görünüşü kurtarmak ve Sara'nın babasıyla flört ettiğini ve onun metresi olmaya kararlı olduğunu bilmezlikten gelmekti. Böyle bir ilişkiyi açıkça kabullen-

mek, her üçü için de alçaltıcıydı. Maria yüzünü buruşturdu; açık otomobilde sigara içmek hiç de keyifli olmadığı halde, küçük gümüş tabakasını çıkardı. Yanında oturan şoför hemen davranıp ateş uzattı. Buna saygıyla ve alevi avuçlarının içinde rüzgârdan koruyarak, büyük bir beceriyle yaptı. Ama adamın gözlerinde parıltı yoktu; oysa hizmetçi kızları kandırırken böyle olurdu gözleri. Sara'nın yanında oturmuş olsaydı yine o parıltı olurdu gözlerinde. Maria için erkeklerin yanıp tutuşması, babasının paraları içindi yalnızca.

Maria'nın yüz çizgileri Spiridinov'a benziyordu; ancak babasının yüzündeki sertlik, neyi elde etmek istediğini bilen ve yukardan bakan canlılık, onda yoktu. Maria'nın kül rengi gözleri, kanı çekilmiş dudakları, yağmurlu günlerin hüznünü hatırlatıyordu. Boyanmadığından, bu hali daha da artıyordu. O da başına renkli bir türban bağlamıştı, Sara gibi; ancak bu onun yüzünü daha soluk gösteriyor, çok açık kumral saçlarına hiç de gitmiyordu. Bedeninin tek çekici yanı, uzun ve biçimli bacaklarıydı; dümdüz göğsü ve bütün kişiliğinden taşan bir oğlan çocuğu soğukluğu, onların da değerini yitiriyordu.

Maria sigarasının dumanını içine doldurduktan sonra, hüzünlü ve donuk gözlerini uzaklara dikti. Sabah serinliği gitmiş, ekinleri biçilmiş tarlalara yaz günlerinin bunaltıcı sıcağı çöküyordu. Köy yakınlarında biçerdöverlerin motorları tembel tembel homurdanıyordu. Yüzleri güneşten yanmış, başları hasır şapkalı erkekler, demetleri boşaltmaktaydılar. Kuraktan kavrulmuş köy otlaklarında koyunlar hiç kımıldamıyordu. Üstbaşları yırtık pırtık genç çobanlar, sopalarına dayanmış, şosede yol alan otomobilin arkasından bakıyorlardı. Çoban köpekleri otomobile saldırıp bir süre kovalıyor, yetişemeyince, soluk soluğa geri dönüyorlardı.

Maria, Sara'yla konuştuktan sonra rahatlamıştı. Kurtarıcı çözüm yolu bulunmuştu: Sara'nın babasıyla flört etmesi, yorgun bir erkeği neşelendirmek amacını güden temiz bir düşünceye dayanıyordu. Arkadaşı Sara'nın, babasına aşırı sokulmalarında, aralarındaki şakalaşmalarda bundan böyle sıkılacak

bir yan bulmayacaktı. Anasının sevgilisine evlerinde göz yummak için bulunmuş bir başka çözüm yolunu hatırladı. Tavuskuşu gibi kendini beğenmiş, kırmızı üniformalı bir süvari yüzbaşısıydı adam. Maria ondan hiç hoşlanmadığı halde, kendisi için geliyormuş havasını uyandırmak için güler yüzlü davranmak zorundaydı. Kabalaşmamak için bulduğu bir üçüncü çözüm yolu da vardı; dayanılamayacak kadar güzel olduğunu kabullenmiş görünürdü. Bir sürü hayranı, aşklarını yeminler ederek kanıtlamaya kalkışınca, sözlerine inandığını, ama şimdilik evlenme kararı vermediğini ileri sürerdi. Maria'nın uyguladığı bir dördüncü çözüm yolu da, meslekten müzikçilerin yaltaklanırcasına kendini övmelerini kabullenip birinci sınıf bir piyanist olduğuna inanmış görünmekti. Beşinci çözüm yolu da arkadaşı zavallı Sara'nın onurunu kurtarıyor ve bir başka formülle, yalnızlığa düşkünlüğü vardır diyenleri yalancı çıkarıyordu.

Maria'nın bütün hayatı, çevresindeki insanların budala, bomboş ve bozulmuş yanlarını örtmeye çalışan bir sürü çözüm yolu arasında geçmekteydi. Bütün bu saçmalıkları şu anda hatırlamış, katlanmak için gösterdiği büyük sabır tükenivermiş, bitkin düşmüştü.

Maria'nın kendini böylesine yorgun bulması, içten geliveren bir öfkelenmeden ya da bir dirençten ötürü değildi. Yalnızca başını dinlemek, bu çözüm yolları çıkınazından kısa bir süre için kurtulmak istiyordu. Tek başına olmak, kimseleri görmemek, yabancı bir çevrede yaşamak isteği yükselivermişti içinden. Danssız ve barsız, yüksek sosyetesiz, Sofya'nın lastik ve benzin kokusundan uzak, gösterişsiz, olağan bir hayat sürmek gereksinimi duyuyordu, on güncük olsun. Akşam alacakaranlığının sessizliğinde piyano çalmak, çam dallarının hışıltısına kulak vermek, dağdan gelen serin esintileri koklamak ay ışığının hüzünlü ve yeşilimsi örtüsüne bürünmüş kırlıkları seyretmek isteğiyle kıvranıyordu. Böylesine dinlendirici havayı 'Çam-Koruya'daki köşklerinde bulabilirdi; ne var ki orada da anası ve süslü hüsar üniformalı tavuskuşu yavuklusu, yazın ta-

dını çıkarıyordu şu sıra. Onların keyfini bozmamalıydı. Çünkü ana kız arasında, birbirlerine engel olmamak konusunda anlaşma vardı.

Maria'ya zekiliği, insanları iyi tanıması ve biraz da bencillikle o korsan içgüdüsü, babadan geçmeydi. Ama onda, babasının o aşırı yaşama sevinci yoktu. Sağduyusu anasının budalalıklarından koruyordu Maria'yı. Maria ne kötü yürekliydi, ne de aşırı iyiliksever. İnsanların içini okuyup bütün yaptıklarının anlamını kavramaya, ne 'iyi' ne de 'kötü' diye bir şey bulunduğuna hiç mi hiç inancı kalmamıştı artık; aralarında bir ayrım yapmak da gerekli değildi. Her halleriyle ona bezginlik veren çevresini iyice anlıyor, bunu hiç sinirlenmeden öylece kabulleniyordu. Ne mutluydu, ne de mutsuz; filozofça tatlı bir şakacılıkla, kimseye gerekli olmayan sıkıntılı bir yaratığım ben, diyordu kendi kendine çok zaman.

Motorun homurtusu artmış, hız yine doksana fırlamıştı. Baba Pierre –firmadaki memurlar ve akrabalar bu adı takmışlardı ona– yine hıza kaptırmıştı kendini. Sara onda en çılgınca istekleri uyandırıp gençlik yıllarına itiyor, onu en tehlikeli şeylere atılmaya, her istediğini elde etmeye zorluyordu. Damar sertliğini, kalp kasındaki iltihaplanmayı ve son geçirdiği inmenin sağ gözde bıraktığı bozukluğu yine unutuvermişti. Maria eğilip sayaca baktı: yüze çıkmıştı. Karoseri titriyor, rüzgâr ıslık çalıyor, ağaçlar ve çalılar fırtınaya tutulmuş gibi uçup geçiyordu iki yanlarından. Yoo, baba gerçekten de aşırı gidiyordu. Maria, öfkeyle haykırmak isterken çözüm yolunu hatırlayınca sustu.

Kaza yapmasından korkmuyordu. Babasının çocukça davranışından ve Sara'nın ayıp hallerinden utanç duyuyordu yalnızca. Onlar geziyi Selanik, hatta Atina'ya kadar güneye doğru sürdüreceklerdi. Sofya'da, Varna'da herkesin önünde dolaşmalarından daha uygundu böylesi. Yunanistan'a giderlerse Maria bu küçük kentte, tütün fabrikasının yanındaki evde yalnız kalıp başını dinleyecekti; o küçük villadan ona bir çocukluk anısı, o da belli belirsiz kalmıştı yalnızca.

Sara, Baba Pierre'e omzunu dokundurdu hafifçe. Sonra,

hemen uzaklaştı; Maria gördüyse diye ürkmüştü. Maria bu oynaşma anını gözden kaçırmamıştı, ama görmezlikten geldi ve öfkelenip kızacağına, acıdı arkadaşına. Maria'nın gözünde Sara, pazaryerinde en çok artıracak kişinin üzerinde kalacak bir köleydi; bütün haklarını yitirmişti. Yeterince parası olan herkes onu satın alabilirdi. Açık mavi türban, güneşten yanmış ten ve koyu renkli iri gözler, güzelliğine bir yakıcılık, umutsuzluk ve acındırıcı bir yan veriyordu. Dişi köle, mal sahibini aramaktaydı. Maria onu kurtaramaz mıydı? Onunla açıkça konuşmakla, ona para vermekle! Gösteriş düşkünlüğünden, su gibi para harcama huyundan, pastaneye taksiyle gitmekten, her yıl ille de beş balo giysisi diktirmekten, dostça rica ederek vazgeçiremezdi onu. Hayır, yapılacak hiçbir şey yoktu. Sara, aşırı derecede kuş beyinliydi. İçinde yaşadığı çevre onu böyle yetiştirmişti. Hiçbir geliri olmadan böylesine kuş beyinli bir yaşayış, daha başlangıçta onu düşmeye, kurtuluş yolunu yitirmeye, alçalmaya tutsak etmişti. Şimdi oynadığı oyunu biraz sonra bir başka zengin ve yaşlı adamla yineleyecekti. Adamın kimliğinin hiç önemi yoktu.

Maria arkadaşına yine de acıdı. Yeni adımını attığı bu yolda Sara belki de deneysizdi ve babası için aşırı hayaller kuruyordu. Şimdiye kadar hiç kimsenin Baba Pierre'i yolduğu görülmemişti; hele kadınların. Pek pek, o da ilişkileri süresince, sevgilisine üç odalı bir ev döşer ve şöyle böyle de geçimini sağlardı. Varlıklı oluşunun yanında devede kulaktı bunlar. Sara, aşırı düşkün görünmesiyle belki biraz daha çoğunu koparsa da, Baba Pierre kesenin ağzını yine fazla açmazdı. Ne var ki Sara terzi faturalarını babasına ödetmeyi şimdiden başarmıştı.

Maria, hüzünle gülümsedi. Bütün bu küçük düşürücü şeyler söylentilere yol açacaktı. Sara'nın bu yeni ilişkisi ve gelirleri için yeni bir çözüm yolu bulmak gerekiyordu. Babasının sekreteri olsaydı hiç değilse. Ama kim inanırdı buna? Maria durumu kurtarıcı bir çözüm yolu düşünemeyecek kadar bitkin olduğunu anladı. Baba Pierre, hızı kesmişti. Yol, kırmızı tarlaların kapladığı tepeler arasından geçiyordu. Buğday tarlaları-

nın yerini zehir yeşili tütün yaprakları almıştı.
Küçük kente yaklaşıyorlardı.

Baba Pierre'in gelişi ortalığı biraz karıştırdı, ama çok geçmeden her şey yatıştı. Patron, firmasının işleriyle hiçbir konuda ilgilenmiyordu. Bir gezide şöylesine uğramış olmalıydı. İki genç bayanın varlığı –kızıyla kızının arkadaşı– bu görünüşü doğruluyordu; karşı firmalar rahat bir soluk almıştı. Nikotiana firması tütünü daha tarlada satın alacak diye korkmaları için hiçbir neden kalmamıştı. Baba Pierre, ustabaşı Batakçiya ile birkaç söz etti. Veznedar ve muhasebecinin yüzüne hiç bakmadı. Genel müdürünün bulunmadığını anlamadı bile. Depoya şöyle bir uğradıktan sonra, Maria ve Sara ile çayırlıkta bir aşağı bir yukarı dolaşarak çocukluk günlerini anlattı.
On bire doğru –bu arada hava iyice ısınmıştı– köşke çekildiler. Şoförle büro hademesi kadın, kentin en iyi lokantasından yemek getirdiler.
Bu arada dinlendirme salonunda geçen bir olay kimsenin gözüne çarpmadı. Geciktiğinden ötürü Bay Spiridinov'u selamlayamayan müdür, pek öfkeliydi. Boris'in yaptıklarını da yeğeninden öğrenmiş bulunuyordu. Onu yanına alıp hemen dinlendirme salonuna geçti; Boris tütün balyalarını gözden geçiriyor, birtakım hesaplar yapıyordu. Kısa konuşuldu. General işten çıkardığını bildirdi Boris'e. Başkalarını hor görmeye ve yakışıksız davranışlara Nikotiana'da yer yoktu. Nikotiana'da, alçakgönüllü ve dürüst memurlara iş vardı, açıkgözlere değil. Buna uymayan, kendisine bir başka firmada iş aramalıydı; burnunun ucunu göremeyen uzmanlar her önüne gelen haylazın ilerlemesine ses bile çıkarmazlardı.
Boris, "Haylaz sizin gibi olur," karşılığını vermişti. Sonra da, küçümseyerek şöyle bir bakıp çıkmıştı.

Baba Pierre, bu köşkü yirmi yıl önce, Nikotiana'nın ilk başarıları üzerine tütün deposuyla aynı zamanda yaptırmıştı. Bayan Spiridinova, yurtdışından getirttiği pahalı ama pek bayağı

eşyayla ve yeni zengin beğeni yoksunluğuyla tıka basa doldurmuştu köşkü. Altın yaldızlı tahtadan oyulmuş heykeller, aşırı koyu kırmızı ve uzun tüylü kadifelerle pırıltılı aynalar birbirine karışmıştı. Hiçbir sanat değeri olmayan yerli ressamların tablolarından, beğeni yoksunu alacalı vazolara, gülünç paravanalara ve Bayan Spiridinova'yı genç kızlığında Fransızca öğrendiği bir İsviçre yatılı okulunda gösteren renkli fotoğraflara kadar her şey vardı. İçeriye adımını atan herkes, buranın bir milyoner köşkü değil, bir taşra zenginin evi olduğunu hemen anlardı. Nikotiana bütün tütün ekim bölgelerine yerleşip Baba Pierre, Adlona Oteli görevlilerinin bile sezeceği kadar aşırı zenginleşince, Sofya'ya taşındılar. Ama bu köşkü, şimdikinden çok daha sağlıklı olan o günlerin gözle görülen bir anısı diye, olduğu gibi bıraktılar.

Baba Pierre, doktorların kesin yasağına bakmadan, yemekte şarap içti; dili çözüldü. Sara da daha belli ediyordu durumunu. Maria, çözüm yolu diye ileri sürdüğü sekreterlik işini ikisinin de yüzde yüz benimsemiş olduğunu şaşkınlıkla gördü. Baba Pierre bu konudaki görüşünü şöyle bir açıkladı ve Sara hemen yararlanıp, et kızartmasını sağlam bir hayvanın doymazlığıyla ısırarak, "Ben bunu şakaya almıyorum," dedi. "Sekreteriniz olmayı gerçekten istiyorum."

Baba Pierre, keyifli keyifli, "Maria izin verirse..." dedi.

"Maria, benim için iyi tanıklık eder."

Maria, "Evet, birçok dil biliyorsun," derken sesine olağan bir ton vermeye çalıştı, yine de tutuldu. Evet, hiç de kötü olmazdı.

Sara, "Şu halde bir deneme yapalım mı dersiniz?" diye sordu. "Beni Yunanistan'a giderken yanınıza alın şimdi."

Baba Pierre bile böylesi aşırılıktan sıkılmıştı. "Evet, elbette," dedi. "Ama babanızın haberi yok!"

"Telefonla bildiririm ona."

"Pasaportunuz da yok."

"Şoförünüzü Sofya'ya gönderip pasaportumu aldırtabilirsiniz."

Maria, Sara yerine kendinin utanması gerekirmişçesine kızardı. Arkadaşının böyle budalaca aceleciliği, en kolay çözüm

yolunu bile berbat ediyordu. Sara'nın pasaportunun çoktan hazır olduğunu biliyordu; valizinde bir gece tuvaleti ile şantuk ipekliden bir giysi ve sıcak güney için gerekli çeşitli ufak tefeklerin bile bulunduğunu da... Babasının Sara ve Maria ile birlikte yapacağı Atina yolculuğu, şimdiye kadar söz konusu edilen her şey gibi pek zavallı bir oyundu, onların çoktan kararlaştırılmış baş başa Yunanistan gezisini sanki gizlemek için. Her şeye bir çözüm yolu bulmaya alışkın Maria bile ikiyüzlülüğün böylesine dayanamadı. Yine de rollerini sonuna kadar oynamaları gerekiyordu.

Baba Pierre, Sara'nın ileri sürdüğü görüşü düşünüp taşınıyormuş gibi, "Şoför bir günde yaptırır pasaportları," dedi.

Pasaportlar mı? Baba Pierre'in çoğul konuşması Maria'yı kızdırmıştı; budala yerine konulmaktaydı yine.

Babasına, "Ne gibi?" diye sordu. "Söz konusu tek bir pasaport değil mi baba?"

Baba Pierre, "Ne diye bir tek pasaport oluyor?" diye öfkelenmiş göründü.

Kızına soruyla baktı ve yanıtı tedirginlikle bekledi. Maria kararını değiştirebilir, onlarla birlikte geliverirdi. Gülünç ve saçma da olsa, en son ahlak kalıntısıyla, çözüm yollarına değer veriyor ve kızını sayıyor görünmek istemekteydi.

Maria, "Ben burada kalacağım!" dedi kupkuru.

Baba Pierre, yemekten sonra çayırlığa ve kavaklı yola bakan odaya, Maria'nın odasına dinlenmeye çekildi. Şaraptan ötürü yüreği düzensiz çarpmaktaydı. Bu hastalık, hiç de hoş olmayan, can sıkan bir şeydi; ölçülü yaşamakla iyileşebiliyordu ancak ve Baba Pierre doktorlara bundan ötürü kızıyor, onları küçümsüyordu. Bir hastalığı iyi edemedikten sonra bu doktor bozuntuları neye yarardı! Hekimlerin öğütlerine aykırı olarak bir puro yaktı ve onları bundan böyle dinlememeye karar verdi. Anlaşılamaz bir nedenle, puro, yürek çarpıntısını yatıştırmışa benziyordu; doktorların budala kişiler olduğu kanısı daha da sağlamlaştı böylece. Baba Pierre az sonra uyuyakaldı.

Sara ve Maria, Spiridinov'ların ilk evlilik yıllarında yattığı iki kişilik karyolaya uzandılar. Pencereler sabahın erken saatlerinden beri açıktı, uzun süre kapalı kalmış evlere özgü küf kokusu odadan çıkmamıştı. Genç bayanların pijamalarından yükselen lavanta ve yaban çiçeği esansıyla daha da ağırlaşmıştı koku. Odanın sarımsı loşluğunda antika mobilyalar, altın çerçeveli aynalar parıldıyordu. Köşedeki küçük masanın üstünde bir kilise ulusunun heykeli duruyordu. Spiridinov'ların evlilik karyolasının başucunda, aşk tanrısının sevgilisini gösteren bir tablo asılıydı.

Yanlamasına, yatmış olan Maria, kendini çocukluk anılarına vermiş, uyumaya çalışıyordu. Sara da şöyle bir kestirmeyi deniyor, kafasını dolduran düşünceleri yatıştırmak için camda çırpınan bir böceğin tekdüze vızıltısına kulak veriyordu; Atina'dan şık şeyler alacaktı. Varlıklı yabancı gezginlere rastlayabilir, İngilizlerle hoşça vakit bile geçirebilirdi belki de.

Böceğin uyku getiren vızıltısı sürmekte, şarabın verdiği ağırlıkla, Sara'nın düşünceleri gittikçe silikleşmekteydi. Ama birden bir sinir sarsıntısıyla uyanıverdi yine.

Maria da, dirseklerine dayanarak doğrulmuş, bir sigara yakmıştı. Yıllardır bunaltı veren tasaların o görünmez sis benzeri perdesi, çocukluk anılarıyla bir anlığına parçalanmıştı. Ama sis perdesi belirsiz bir nedenle kapanıverdi yeniden ve Maria, hayatını uçsuz bucaksızlıklar gibi her yanından saran o sessiz ve tekdüze hüznü duydu yine. Sara, Maria'nın böyle birden geçirdiği değişimleri birlikte geçen kolej yıllarından bilirdi. Arkadaşına, "Uyumayacak mısın?" dedi.

Maria, düşmanca bir sesle, "Hayır!" yanıtını verdi.

Bu kısa yanıtın hemen arkasından çöken derin sessizliğe dayanamayan Sara, onun bir şeylerden kuşkulandığını düşündü. Maria, öfkeyle bakıyordu ona. Bir an her ikisi de apaçık konuşmak isteği duydular, ama o vazgeçilmez çözüm yollarına başvurdular hemen.

Sara, "Pek hoştu, değil mi?" diye sordu.

"Neymiş hoş olan?"

"Babanla flört oyunu." Bunu derken, anlamazlıktan gelme, diye aklından geçirdi.

Maria da, "Evet, dinlenmesi iyi olacak," derken Sara'nın ne aşağılık olduğunu düşündü.

"Ben de böyle düşünmüştüm."

"Yine de aşırı gitmemelisiniz."

"Elbette dostum."

Sara, karyolanın maun ağacından yapılma kenarına yaslanıp bir sigara yaktı. Sonra, kafalarındakinden bambaşka sözlerle konuşmayı sürdürdüler.

Sara, biraz ara verdikten sonra, "Korkarım, bana kızdın," dedi.

"Ne diye kızacakmışım? Haydi, alınmış numarası yapma."

"Babanla Yunanistan'a gideceğim diye."

"Sizin bileceğiniz şey bu."

"Sen ne diye gelmiyorsun?"

"Ben çok sıcaktan hoşlanmam."

"Otomobilde sıcaktan rahatsız olmazsın."

"Peki, bir düşüneyim." Bırak şu ikiyüzlülüğü artık. Yoksa gelir, burnunuzdan getiririm, diye söylendi içinden.

"Gelmen için direneceğim, çünkü babanla yalnız yolculuk benim için hiç de hoş kaçmayacak."

Maria, "Öyle mi?" derken güldü. Dış görünüşü korumak durumunda olmadığını bilmezlikten gelme!

"Çok üzgünüm. Bu kadar uzun bir yolculuğa gelemem." Senin onurunu koruyacağım diye sıcakta pişmeye hiç niyetim yok!

Sara, "Öyle olsun!" derken zorladı kendini. "Burada kalsan bile, senin yanımızda olduğunu söylemeliyiz."

"Kime?"

"Herkese."

İkisi de sustu. Maria sigarasını sonuna kadar içmişti, yataktan kalktı, giyinmeye başladı.

Sara, "Nereye?" diye sordu.

"Çimenlere. Burası çok sıcak."

"Ben de geliyorum."

"Beni yalnız bırakmanı rica ederim."

Maria, bir örtü alıp odadan çıktı. Tütün, lastik ve benzin karışımı bir koku çarptı burnuna. Şoför, arabayı ağacın altına çekmiş, kendi de bahçedeki sıraya oturmuş, yüksek sosyeteden birinin cinayetini anlatan bir roman okuyordu. Şoförün yanında, kılıksız bir genç oturuyordu. Maria'nın yolu onların önünden geçiyordu. Yaklaştığını gören şoför yerinden fırlayıp saygıyla eğildi, ama genç adam, hiç kımıldamadan hafifçe bir selamla yetindi. Isırır gibi bakan koyu renkli gözler, solgun, güzel ve üstten bakan yüz, Maria'nın dikkatini çekti. İncecik dudaklarını ısırmış gibi bakan gencin yüzündeki o tuhaf ve acı anlatıma şaşmıştı. Onu bir daha görmek isteğine kapılarak arkasına dönünce, delikanlının da alaylı alaylı kendisine baktığını gördü. Buna pek kızdı, dönüp kendinden yana bakmasını hınzırca beklemiş gibi bir hali vardı delikanlının.

Maria daha hızlı yürüdü. Çimenlere vardığında delikanlıyı unutmuştu.

Sıcak azalmaya başlamıştı. Dağdan doğru serin bir rüzgâr esiyordu; az ötede, köpüre çağıldaya bir nehir akıyordu. Çayır taze, ama bakımsızdı, sapsarı kayısı güllerinde hanımböcekleri dolaşıyordu. Bir yerlerden doğru bir eşek yanık yanık anırıyor, anırtısı sessizlikte dağılıyordu.

Maria, çayırın çevresinde dolaştı. Gölgelik bir yer arıyordu. Sonunda, evin hemen yanındaki küçük bir ceviz ağacının altında aradığı gölgeyi buldu. Örtüsünü yayıp uzandı; ellerini başının altına koydu. Yine çocukluk anıları canlandı gözünün önünde. Kafasından geçenler, gökyüzünün sonsuz maviliğinde kayan öfke ve hüzünlere bürünmüş, sarışın, tombul yüzlü ve hep şaşkın bakan gözleriyle ortaya çıkıverdi, odasında dağlar gibi oyuncaklar arasında, ya da dadısının gözetimi altında çayırlıkta koşup dolaşarak. Bu neşeli yaratığın, günün birinde, ağır ağır ilerleyen ve doktorların bir türlü nedenini bulamadığı, ya da söylemek istemediği bir sinir hastalığına tutulacağını kimse aklına getirmezdi. İşte annesi, yirmi yıl öncenin bütün güzelliği, kibarlığıyla. Yolunu şaşırıp da at yarışlarında gümüş

kupalar dağıtmaya ve muhafız subaylarından bir sevgili aramaya başlamadığı yıllarda. Sonra Baba Pierre, varlıklı yıllarının başlangıcında, bütün canlılığı ve gücüyle... Operet artistleri bayanlara tutulup pahalı evler armağan etmediği yıllarda...

İşte tütün yüklü develer, Maria'yı doğunun masallar ülkesine götürüveren kervanlar. Geniş deriden kemerli, kırmızı fesli ve abani sarıklı sürücüler. Anneleriyle birlikte gelmiş arkadaşları oradan oraya koşuşmakta. Bir ayağı inmeli, güzel ve üzgün yüzlü bir oğlan çocuğunu düşünüyor. Dadı onu çocuk arabasıyla dolaştırırdı. Sonradan kuşpalazından ölmüştü. Maria ona büyük bir sevgi duyardı. O sevginin anısı iç dünyasına tatlı bir ışık tutuyordu, şimdi bile. Geçmiş günler gittikçe daha parlaklaştılar, bir ışık ve sevinç denizinde yüzer oldular... Maria, uyuyakaldı, farkında olmadan.

Uyandığında ağacın gölgesi uzamıştı, güneş yüzüne vuruyordu. Maria kalkıp örtüyü topladı; başka bir yere yaydıktan sonra gene uzandı. Gökte güvercinler uçuyor nehir çağıldıyor, havayı taze ot kokuları dolduruyordu. Çocukluğunun pırıl pırıl düşleri yine gözünün önünde canlandı, ama derin bir yasa bürünmüşlerdi. Sonra, Maria'yı acılar içinde bırakarak sessizce kayboluverdiler; bomboşluk ve ölmüşlük duydu birden. İyice alıştığı hüzünlü yaradılışı ve nedeni anlaşılmamış sinir hastalığının kuruntuları geri geldi. Omuzlarında karıncalar dolaşıyor, tabanları uyuşuyor sandı. Sol gözkapağı ağırlaşıp kapandı; açık tutmak için aralıksız çaba göstermesi gerekti. Maria, danışmak için bir araya gelen, iğne yapan doktorları ve düşüncesini açıklamayan asık yüzlerini hatırladı. Hiçbir başarıya ulaşamayıp yalnızca acı çektiren doktorlardan, babası gibi o da nefret ediyor, onlara şarlatan gözüyle bakıyordu.

Maria, hüznüne boyun eğmişçesine, içini çekti derin derin. Ama buradan hoşlanıyordu yine de. Burada başını dinleyecekti; Sara'yla Baba Pierre gidince, dilediği kadar müzikle uğraşırdı, hiç kimse de onu tedirgin etmezdi. Piyanoyu akort ettirmeliydi. Bu küçük kentte akortçu var mıydı? Yoksa, Sofya'dan getirtirdi.

Maria, çimenlikte bir süre daha uzandı ve altın suyuna batırılmış ak inciler gibi göklerin maviliğinde uçuşan güvercinleri seyretti. Sonra, yerinden kalkıp örtüsünü topladı, eve döndü. Bahçeden geçerken, otomobille şoförün gitmiş olduğunu, eski giysili gencin sırada hâlâ oturduğunu gördü. Burada ne arıyordu? Burada bulunabilmesi büyük bir saygısızlıktı. Bu hoşnutsuzluğun, yabancı gence duyduğu meraktan ileri geldiğinin bilincinde değildi. Genç adamın ısırır gibi, ama alaysız bakan koyu renkli gözleri Maria'yı süzmekteydi yine. Ondan bir dilekte bulunmak ister gibiydi. Birden ayağa kalkıp kendine doğru gelince, Maria'nın bu konuda hiçbir kuşkusu kalmadı. Maria, kendi de farkında olmadan, adımlarını yavaşlatmıştı. Yanına yaklaşıncaya kadar geçen birkaç saniyede onu iyice gözden geçirebilmişti. Genç adamın yüzünde –iyi niyetli bir deyim kullanmak gerekirse– buz gibi bir madensellik vardı, ama kaba ve bayağı denilemezdi. Başkalarını kıskıvrak yakalayıp kendine bağlayan güçlü ve çelik istemli bir erkeğin yüzüydü. Maria bu yüzü pek çok görmüş olduğunu sandı, saçma bir düşünceyle. Hemen arkasından gerçeği kavradı; özlemini çektiği, beklediği ve arandığı erkeğin yüzüydü bu. Bakışlarını ondan kaçırmayı boşuna denedi; Boris kendisine yaklaşıp, "Bay Spiridinov'la görüşmek istiyorum," derken.

Maria, "Onu mu bekliyorsunuz?" diye sordu.

"Evet, acaba uyandılar mı?"

"Belki. Çünkü saat beş oldu."

"Kendisiyle görüşmem gerekiyor."

"Babam tanıyor mu sizi?"

"Hayır ben burada çalışırdım. Bu sabah yönetmen işten çıkardı. Bundan ötürü bazı şeyler söylemek istiyorum babanıza."

Maria, yüzdeki apansız bir değişimden, gözdeki bir titreyişten, sesin titremesinden, insanların iç dünyasını anlayabilirdi. Çevresindekilerin bitmez tükenmez ikiyüzlülüklerini hiç direnmeden kabullenmek alışkanlığı, bunu da sağlamıştı. Evet, bu genç adamı işten çıkarmışlardı. Ama ne konuşmasından, ne halinden, tembellik, beceriksizlik, ya da bir kusur yüzünden çı-

karılmış olabileceği akla gelmiyordu. Eski giysilerine ve sabırla bekleyişine bakınca, buyruklara boyun eğemeyecek, ya da firmanın önemsiz bir memuru kalamayacak kadar aşırı tutkulu biri olduğu söylenebilirdi. Yüzünün aşırı sabırsız ve güvenli anlatımı, hiçbir üstünün hoşuna gitmeyecek kadar keskindi. Firmaya karşı bir davranış yapamayacağını da işte yine bu yüz belgeliyor, böyle bir kuşkudan kurtarıyordu onu; sert ve buz gibi yüz çizgilerinde bir yakıcılık vardı.

"İşten çıkarma" sözü, Maria'yı acındırdı. Dişilik içgüdüsünün verdiği kibar görünme duygusuyla, bu aşırı serinkanlı kişiye ilgisiz davranmaya çalışıyordu. Ona yardım etmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu, hem de, konuşmayı sürdürmek için aşırı bir duygu beliriyordu içinde. Kendini kaptırdığı hüzün, böyle karşılıklı konuşmaların tadını çıkarmaktan uzun süredir alıkoymuştu onu. Böylesine değişivermesine şaştı. Bu hiç tanımadığı küçük memur, onun için böyle önemli miydi? Bu genç adamda olağanüstü bir yan bulmak gülünç sayılırdı.

Maria, "Bilmem ki," diye karşılık verdi, "Babam sizinle bu sorununuzu görüşür mü? Memurlarla ilgili işleri müdürlerine bırakmıştır."

Genç adam, Maria'nın işlerde böylesine bilgili ve ölçülü davranmasına şaşmış gibi, bir baktı. Gözlerinde düşmanca öfkeli iki alevcik yanıp söndü.

Boris, serinkanlılığını bozmadan, "Söylemek istediklerim öncelikle firmanızın çıkarlarıyla ilgili," dedi. "Benim işten atılmam daha sonra gelir."

Maria, oo, diye aklından geçirdi, benden nefret etmeye başladın bile. Kendini beğenmişin biri olduğunun yeni bir belgesi daha. Ama benim de babam gibi olduğumu sanma. Firma çıkarlarının beni sana yardıma zorlayacağını hiç düşünme. Ben senin sandığına hiç benzemem!

Biraz tutukça, "Şu halde müdüre başvurun," dedi.

"Beni işten müdürün çıkardığını söylemiştim."

"Ah sahi, yazık doğrusu!"

"Hayır, hiç de yazık değil!"

Genç adamın sesi, Maria'nın tedirgin boş verirliğine öfkelendiğini açığa vuruyordu, "Bir başka firmada hemen daha iyi bir iş bulabilirim," derken.

Maria, pek kendini beğenmişin biri diye aklından geçirdi yine. Yaltaklanmak ve kadınlardan yararlanmak istemiyor. Ya da çok usta da, böyle davranıyor.

Şaşarak sordu: "Ne diye kabul etmiyorsunuz?"

"Çünkü firmanızın yararına kimi şeyleri açıklamak ve burada kalmayı denemek istiyorum önce."

"Neleri açıklayacaksınız?"

"Sizin pek ilgileneceğinizi sanmıyorum."

Güzel, demek buna önem vermiyorsun, Peki, görürüz bakalım!

"Sanırım babam sizi dinlemeyecek. Şubelerden müdürler sorumludur; kendi de onların işlerine karışmaz."

"Çok önemli bir konuydu!"

"Babam ilkelerinden caymaktan hoşlanmaz."

"Ama ben yine bir deneyeceğim onunla görüşmeyi."

"Bilmem, başarabilecek misiniz?"

Boris gülümsedi; sen kalın kafalı, kendini dev aynasında gören ve şımarık bir milyoner kızısın, der gibiydi. Ama güzel ve çekici sanma kendini. Boris'in alnı kırıştı. Tasarladıklarına engeller çıkabilirdi. Her şeyi Spiridinov'a bir bir anlatamazsa hepsi boşunaydı. İşten çıkarılması, Batakçiya'nın hırsızlıkları, müdürün ve memurların tembellikleri pek önemli değildi; asıl anlatmak istediği, "Tonga" konusu ve tütün işlemeyi Nikotiana'nın bütün depolarında makineleştirmekti. Bu kozunu kullanmalıydı. Bunun sonucu, işin hızla artması ve Alman pazarının ele geçirilmesi olurdu. Boris'in cepleri hesaplar, tablolar, pusulalarla doluydu ve bunlarda, tütün alımlarının, işleminin, satış anlaşmalarının nasıl yapılacağı bir bir gösterilmişti. Emekçilerin her türlü direnmeleri, karşı firmalar, politikacılar ve ekonomi kurumları da göz önünde bulundurulmuştu. Akla gelecek her çeşit engelin üstesinden gelmek için bir sürü uzman bu taslağı hazırlamıştı sanki! Boris gecelerini uykusuz geçir-

miş, tütün depolarının zehir ve toz saçılan havasında hesaptan baş kaldırmamış, iğneyle kuyu kazarcasına tablolar, istatistikler düzenlemişti.

Ancak Nikotiana'nın patronu, bu masal benzeri taslağı anlatması için kendisiyle, işten çıkarılmış eski bir memuruyla, iki dakikacık olsun görüşmeyecekti belki! Kızı haklı olabilirdi! Patron için dinlenmek de para kazanmak kadar önemliydi belki! Böyle olursa Boris'e kalan tek yol, raporunu yazı makinesiyle yazıp genel müdürlüğe ya da bay Spiridinov'a göndermekti; ekonomik alanda kötüye gidişin nasıl önleneceğini gösteren tasarıları işbaşındakilere sunan akılsızlar gibi yapmaktı! Yine de ufacık bir umut vardı; Spiridinov evden çıkıp otomobile binerken konuşabilmek. Ama büyük adamlar da böyle anlarında pek dalgın olurlar; aceleleri vardır; dilencileri, ya da birtakım sersemleri görmek istemezler.

Boris, geçmesi gereken yolun nasıl çetin olduğunu ancak şu anda anlıyordu. Yine de umutsuz değildi. Daha başka firmalarda da şansını deneyebilirdi.

Maria, genç adamın yüzünde öfkeyle küçümseme karışımı bir anlatım belirdiğini gördü, sen de baban da kendinizi beğenmiş kişilersiniz, ama beni hiç ilgilendirmez bu. Benim için önemli olan, amacıma varmak. Hem şu genç kadın onun tasarılarından ne sezebilirdi! Maria'nın gözünde o, yeniden işine alınmak isteyen bir küçük adamdı. İşsizliğin yaygın olduğu şu sıra, işten çıkarılmak, belki de aylarca sürecek bir yoksulluk ve boşuna kapı kapı dolaşmaktı. Ne var ki o Maria'dan yardım falan dilenmiyordu. Bakışlarında bile böyle bir belirti yoktu. Koyu renkli, ölçülü ve ısırıcı gözlerinde buz gibi bir onur, dilekten çok üst perdeden oluşu ortaya koyan bir anlatım vardı. Şimdiye kadar karşısına çıkan erkeklerden çok başka bir yanı var gibi geldi yine; hayranlarının hepsi de güzelliğini, çekiciliğini, eşsiz yeteneğini ve erkekleri baştan çıkarıcılığını göklere çıkarmakta yarış ederdi birbirleriyle. Günün birinde bulmayı umduğu ve yapayalnız akşam saatlerinde hüzünle düşlediği güçlü, hayat dolu erkek, şu karşısında duran kişi olabilir mi,

diye düşündü yine. Ama bu görüşüyle yine de tam tamına uyuşmuş değildi. İkiyüzlülükler ve yalanlardan ötürü pek çok hayal kırıklığına uğramıştı. Karşısındakinin karakterini sıkı bir deneyden geçirmeliydi.

Maria, başını kaldırınca Boris'le göz göze geldi. Birkaç saniye birbirlerini süzdüler, düşüncelerini okumak ister gibi. Sonra, Maria gülümsedi. Güzel görünmeye çalışan hafif bir gülümseyiş vardı soluk gözlerinde, kanı çekilmiş dudaklarında; çok seyrek görülen bu hali, yağmur bulutlarının arasında güçlükle sıyrılan güneş ışıklarını andırırdı. Bu gülümseyiş, her şey bana bağlı diyordu. Bir an durakladıktan sonra gözleriyle konuştu sanki: Sen ötekilere benzemiyorsun, hoşuma gidebilirsin!

Maria yine bir an bekledi; ama bu isteği de karşılıksız kaldı, güzel ve buz gibi gözlerinin ulaşılmaz derinliğinde eridi. Çok kurnaz, diye aklından geçirdi. İşi nereye kadar götüreceğimi biliyor. Bu düşüncesiyle, son kozunu oynadı ve kararlı bir tavırla, "Babamla bir konuşayım," dedi.

Genç adam, "Bunu yapmanızı rica ederim," dedi. "Beni bir dinler belki!"

Daha önceki alaycılıktan iz kalmamıştı. Yoksa budalanın birisiydi de onu yanlış mı anlamıştı? Bakışlarında aşağıdan alan hiçbir borçluluk belirtisi ya da başarısızca yönelttiği yüreklendirmeden yararlanma isteği yoktu. İncelik gereği hafifçe bir eğilmişti yalnızca.

Maria, eve doğru yürüdü ve hole girdi. Hayatın en güzel yanını az önce tanımışçasına derin bir heyecana kapılmıştı; uyuşukluk ve sinirlilikten ötürü şimdiye kadar uzak kalmıştı bundan.

Alçıdan kabartmalarla süslü boy aynaları ve mermer masalarla dolu bu hole çocukluğunda her girişinde, çayırda, avluda, bahçede yeni bir şey ya da yeni kişiler görmüş olmanın sevinçli duyguları içini kaplardı. Şimdi içini yine böyle duygular doldurmuştu; yemek odasına koşmak, yeni buluşunu çocuksu bir sevinçle bir solukta babasına anlatmak istiyordu. Hemen kendini toparladı. O günden bugüne yirmi dört yıl, babayla

kızın arasına derin bir uçurum sokmuştu. Kızının isteğini yerine getirecekti belki, ama onu hiç mi hiç anlayamayacaktı.

Babasının kalın sesi geliyordu yemek odasından; başını gözünü yararak, İngilizce konuşuyordu Sara'yla. Sara, tiz perdeden şakalaşıyor ve Spiridinov'un İngilizcesini düzeltiyordu. İkisi de pek keyifliydi; Maria'yı beklemeden çayı getirtmişlerdi. Maria, bundan ötürü biraz alındı.

Yemek odasına girerken yine de hiç renk vermeden selamladı onları ve Sara'nın masa örtüsüne bırakıvermiş olduğu elektrikli semaveri, maden altlığa koydu. Sara, çayı az önce koymuş olduğunu söyleyerek pek gevşek bir özür diledi. Parlak mavi sabahlığını her fırsatta açıyor, dizkapaklarına kadar bacaklarını, oldukça açık göğüslerini hiç çekinmeden ortaya koyuyordu. Baba Pierre, utandırıcı bir etkiyi silmek için çaba gösteriyor, hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davranıyordu. Pek keyifliydi. Şimdiye kadar kızının yanında duyduğu biraz da öfkeli çekingenlik, Atina'ya gelmiyor diye, yerini bir borçluluk duygusuna bırakmıştı. Maria'nın kızarmış yanaklarına şaşkınlıkla baktı. Maria'yı neşeli ve sevinçli gördüğü pek seyrekti. "Ne o?" diye seslendi. "Çayırdan pek mi hoşlandın? Tütün rejisinin şu kör olası Fransızları için Atina'ya gitmem gerekmese ben de burada kalmayı pek isterdim."

Hollandalı tüccarlarla Hamburg'daki buluşmasını şu Sara serüveni yüzünden geri bırakmıştı. Ama Maria onun bu yalanına aldırmadı, çabuk çabuk, "Bir genç dışarıda bekliyor, seninle görüşmek için," dedi. "Onu hemen kabul et, lütfen!"

Baba Pierre, "Nasıl biri?" diye sordu; bu saatte onu rahatsız etmek kadar küstahlık olamazdı.

"Firmadan bugün çıkarılan bir memur."

Baba Pierre, dalgın dalgın, "Baş ağrıtacak boş yere." dedi. "Önemsiz şeylerle ilgilenmeye vaktim yok."

Maria, üstten bir tavırla, "İşten çıkarılmak, onun için hiç de önemsiz değil," dedi. "Onu dinleyip yine işe almanı istiyorum."

Baba Pierre ve Sara şaşkın şaşkın baktılar Maria'ya, ilk olarak yüksek sesle ve kafa tutarak konuşuyordu. Şimdiye kadar bir gün bile şımarıklığı ve huysuzluğu görülmemişti. Baba Pi-

erre kızıyla övünürdü. Maria, ölçülü, aklı başında, her zaman uzlaşmadan yanaydı; hareketlerine hep dikkat eder, alışılagelmiş biçimlerin hiç dışına çıkmaz, biraz soğukça da olsa, herkese aynı inceliği gösterirdi. Belki onun da bir gönül serüveni vardı, ama bunu kimse sezemiyordu. Herkesin arasında sessiz ve sıkıntılı bir gölge gibi dolaşıyor, saygıyla hoşnutsuzluk karışımı bir duygu bırakıyordu arkasında. Flört ettiğini, aşırılıklara göz yumduğunu, ya da bir insanı ötekinden üstün tuttuğunu kimse görmüş değildi. Böylesine birden ve üzerine basarak bir istekte bulunması olağanüstüydü.

Hâlâ şaşkınlığı geçmemiş olan Baba Pierre, "Nerde bu delikanlı?" diye sordu.

"Bahçede bekliyor. Çağırtabilirsin buraya. İyi yetişmiş birine benziyor."

İnsanları iyi tanıyanlar, Maria'nın kendisine hiç sokulmamış ve kur yapmamış birini günün birinde eş diye seçiveregeğini söylerlerdi. İnsanoğlunun güçsüz yanlarını tanıyan Baba Pierre de bu düşüncedeydi. Öyle olsun Maria! Hiçbir diyeceği yoktu. Böylesine çabuk bir karara varabilmesine şaşmıştı yalnızca. Kadınların nasıl bir erkek aradığını ve seveceğini kimse bilmez. Ama Baba Pierre, başına talih kuşu konacak o erkeği, Maria'nın çağrılarına keman ve viyolonselleriyle gelen şu kendini beğenmiş gençlerden, işe yaramaz müzik dünyası kişilerinden biri olacak diye düşünürdü; onlardan ne hoşlanırdı ne de nefret ederdi.

Baba Pierre ve Sara hâlâ şaşkınlıkla birbirlerini süzerlerken, Maria, "Haydi artık seslenin de gelsin buraya!" dedi sabırsızlıkla. "Yanında çalışmış biriyle çay içersek küçülmeyiz."

Evet, doğru; Maria'nın yardım etmek istediği delikanlının önemsiz bir işte çalışmış olmasının hiçbir sakıncası yoktu. Baba Pierre yine de şaşırmaktan kendini alamadı, Maria'nın bu görüşü karşısında, kalktı, açık pencereye gitti. Pek yoksulca giyinmiş olmasına karşın çok iyi bir izlenim uyandıran bir genç oturuyordu bahçedeki sırada.

Baba Pierre, bahçeye seslendi gülümseyerek: "Hey delikan-

lı! Benimle mi görüşecektiniz? Gelin buraya!"

Baba Pierre, tanrı vergisi seziş gücü ve uzun yılların işadamı görmüş geçirmişliğiyle, karşısındakinin en önemli özelliklerini hemen fark ederdi. Meraktan çatlayıp dışarıya koşmuş olan Sara, Boris'le döndü yemek odasına. Baba Pierre, karşısındakinin soğukkanlı ve hiçbir şeyden çekinmeyen biri olduğunu hemen anladı. Daha sonra, onun her yeni duruma hemen uyabileceğini sezdi. Genç adam, nasıl davranması gerektiğini hemen kavramış, aşırı güler yüzlü karşılandığı için hiç de şaşırmamıştı. Maria'ya hafif bir gülümseyişle belirtti borçluluğunu. Ama yalnızca Nikotiana'nm patronuyla görüşeceğinden, iki bayanın varlığıyla hiç ilgilenmedi. Baba Pierre'e göre bu delikanlı her hareketini hesaplayan çok dikkatli bir insandı. Böyleleriyle görüşürken ne kadar çeşitli konu ele alınsa, gerçek düşünceleri öğrenilemezdi. Bu genç adamın bir başka özelliği daha vardı: Isırıcı gözleri bir şeye bir an saplanıp sonra yine hareketsizleşebiliyordu hemen. Karşısındakini oyuna getirmek isteyen pokercilerin ya da pazarlık sırasında vuracak anı bekleyen işadamlarının gözleri de böyle olurdu. Acaba bu genç adam da enerjik ve çalışkan bir insan mıydı? Baba Pierre, tembelliğin de bütün kusurlu yanlar gibi insanın suratından okunduğunu bilirdi. Ama şu karşısındakinin yüzü gergin, bakışları bir amaca yönelmiş ve ağzı sertti. Keskin bir tütün kokusu geliyordu her yanından. Bütün gününü tütün atölyesinde geçiren kişinin derisine ve saç aralarına kadar sinerdi tütün tozları. Ama bu yabancı, tutarlı, hatta güzel görünen bir delikanlıya benziyordu; şık giyinip Adlona Oteli'ne giderek yabancılar arasına karışabilirdi.

Sara, tatlı bir tavırla, "Çay ister misiniz?" diye sordu.

Hırslı bakışlarla süzüyordu yabancının bütün hareketlerini. Onu önce kendisinin fark etmemesi tuhaftı! Maria'nın olmuştu şimdi o. Ama asıl bundan ötürüdür ki şimdi ona güler yüz göstermeliydi.

Baba Pierre, "Elbette bizimle çay içecek!" diye atıldı.

Maria, Boris'ten yana baktı. Yüzünde hiç değilse şimdi bir heyecan izi, hafifçe de olsa bir borçluluk belirtisi görmek iste-

mişti; ama hep o eski anlaşılmazlıkla karşılaştı. Nasıl bir insandı bu? Ürkek miydi? Duygusuz muydu? Yoksa budalanın biri miydi? Çekingen bir adamdı da Maria'nın bu işe karışmış olduğunu açığa vurmamak için mi böyle davranıyordu? Yoksa, aşırı hesapçı biriydi de, kapanık davranmakla daha büyük başarılar sağlamayı mı umuyordu? Yüzünden hiçbir şey anlaşılamıyordu. Baba Pierre'in çağrısını saygıyla, ama hiç heyecanlanmadan kabul etti. Çünkü genel müdürün kendine aşırı bir istek göstermediğini, yalnızca yemeğine ara vermemek için böyle davrandığını anlamıştı Boris; "Sizi rahatsız etmekten korkarım," dedi.

Sara, sıcak bir sesle, "Hiç de çekingen bir haliniz yok," diye cıvıldadı.

Boris, "Aşırı yüzsüzlük ettim belki de," diye hemen karşılık verdi. "Ama konu firma için de benim için de pek önemli."

Sara, bardağına çay koydu genç adama: "Bunları sonraya bırakın, lütfen!"dedi ve heyecanla şunları ekledi: "Siz Nikotiana'da hiçbir zaman ilerleyemezsiniz."

"Neden acaba?"

"Çünkü patronunuzun bayanlara özel eğiliminden yararlanmasını hiç bilemiyorsunuz."

"Bunu yapmaya başladım bile, belki de..."

Boris, Baba Pierre'e baktı.

O da, "Hayır delikanlım," dedi gülümseyerek. "Firmam kadınların yöneteceği duruma düşmedi daha."

"Ben de bu düşüncedeyim."

Sara, "Kendinize pek güvenmeyin," diye seslendi. "Böyle konuşursanız hesabınızı görüveririz."

Boris'ten gittikçe daha çok hoşlanan Baba Pierre, "Kulak asmayın bu sözlere," dedi. "Okula gittiniz mi?"

"Liseye gittim."

"Hoşuma gitti. Okur yazarların çoğu tütüncülüğü küçümser. Bunu kendilerine yakıştıramazlar."

"Gülünç önyargılar."

"Öyle. Benim firmamda ne iş yapıyorsunuz?"

"İşsiz aydınlar arasından kendi isteğiyle girenlerdenim."

"Ne zamandan beri?"

"Bir yıl oldu."

"Teknik bilgiler edindiniz mi?"

"Evet, sanırım."

"Neden çıkardılar sizi?"

"Formalite gereği, saçma ve boş bir nedenle. Bir tartışma yüzünden."

"Ya!"

Baba Pierre gerçekten şaşıp kalmıştı. Gevşeklik ya da söz dinlemezlik gibi suçlamalara karşı ezile büzüle bir savunma beklemişti.

Baba Pierre, güler yüzlülükle, "Ya!.. Demek tartışmasını da beceriyorsunuz," dedi. "Kiminle çekiştiniz? İşçilerden biriyle mi?"

"Hayır veznedarla, müdürün yeğeniyle."

Baba Pierre, genç adamı gittikçe artan bir ilgiyle süzdükten sonra, "Bunun üzerine müdür kızdı elbette," dedi. "Peki ama veznedara neden hakaret ettiniz."

Boris, "Kişiliğimle ilgili bir neden yüzünden," dedi kısaca. "Bana her zaman bay başuzman diyordu, alayla!"

Baba Pierre, güldü: "Anlıyorum. Aşırı çabalarınız onun sinirine dokundu. Batakçiya'nın yerine de göz dikmişti. Ama ustayı işinden çıkarmam hiçbir zaman. Batakçiya, çok kurnaz dalaverecinin biridir, ama çok iyi bir uzmandır."

Boris, "Ben de bu düşüncedeydim," diye doğruladı.

"İşten çıkarmak için bu tartışmayı bahane ettiklerini söylemiştiniz. Daha başka nedenler de var mı?"

Boris, bayanlara baktı, canlarını sıkar mıyım gibilerden. Sonra, başını evet anlamında sallayıp incelikle, "Çok özür dilerim," dedi.

Maria, "Rica ederim, hiç çekinmeden konuşunuz," dedi.

Boris, firmaya girdiği günden beri hep tütün sorunlarıyla ilgilendiğini anlatmakla söze başladı. İşinde ilerlemek için en uygun koşulları Nikotiana'da görmüş olduğunu da açığa vurmaktan çekinmedi. Sonra, genel müdürün, ustanın, memurların, belirli yanlarını anlatırken, özelliklerini ve çalışmalarını

beğenmediğini de işten anlar bir tavırla belirtti. Yaptıkları birçok yanlışı kendi uyarmasıyla düzeltebilirlerdi. Oysa bu yüzden ondan hoşlanmaz olmuşlardı. Daha sonra, bura şubesinin satın alma ve çalışma işlerinde görülen düzelmeleri saydı. Bunları kendi sağlamıştı. Bunu söylerken genel müdür ve ustabaşıyı kılını kıpırdatmadan suçladı. Bundan başka, tütünlerin ekicilerden alınmasında, ödemelerde bazı yolsuzluklar da olmuştu. Boris'e göre bunlar düpedüz hırsızlıktı. Bu suçlamalarını sözde bırakmamak için belgeleri de gösterdi. Bazı memurlar, hırsızlıklarını örtbas etmek için, meslektaşlarını genel müdürlükte küçük düşürme, leke sürme dalavereleri çevirmişlerdi. Bu yüzden de işler pek belli bir biçimde aksamıştı. Boris, bu yüzden bozulmuş bir sürü balyanın numaralarını veriyor, bunların dinlendirme salonlarında her zaman görülebileceğini söylüyordu. Bütün bunlar, güçlü ve düzenleyici bir elin yokluğundan ileri geliyordu. O, elinden geleni yapmış, ama her yerde düşmanca bir dirençle karşılaşmış, sonunda da işinden atılmıştı.

Bütün bunları çok sakin ve inandırıcı bir tavırla anlatıyordu. İleri sürdüklerini ya kanıtlıyor, ya da araştırılırsa kanıtlanacaklarını söylüyordu. Raporunu olaylar ve esprilerle süslemesi genç bayanları güldürüyordu. Baba Pierre, bir mumya kadar hareketsizdi. Yabancı genci bütün davranışlarını gözünü kırpmadan ve bütün dikkatiyle izliyordu. Nicedir hayal ettiğini sonunda buluvermiş olduğunu gittikçe daha iyi anlamaktaydı; gençlerin tembelliği, mızmızlığı yüzünden çoktandır yitirdiğini sandığı bir hayal gerçekleşecekti. Kendi için de, Nikotiana için de seviniyordu. Boris, bazı bazı şakacı, bazen ciddi bir tavırla anlatıyordu hâlâ. Konuşmayı 'Tonga' konusuna getirdi, dönüp dolaşıp: Sonra, tütünlerin işlenmesinin Alman pazarına göre düzeltilmesini ustalıkla ileri sürdü heyecan veren, iyi düşünülmüş bir taslak ekleyip bunun uygulanmasını da sayılar ve tablolarla gösterdi.

Baba Pierre, şaşıp kalmıştı dinlerken. Bugüne kadar hiç kimse, ne çalışma arkadaşı, ne de müdürleri ona böylesine açık ve inandırıcı öneriler hazırlamıştı. Kendinden gayrı tek ki-

şi yoktu, tütün ekiminin her alanını, işlenmeyi, alım satımı böylesine iyi bilen. Nikotiana'nın bütün şubelerinde birden Tonga'yı uygulayarak piyasa dalgalanmalarından yararlanıp Alman pazarını ele geçirmek ve büyük kâr sağlamak görüşünde yeni bir yan yoktu. Ama bu taslağın bütün ayrıntılarıyla hazırlanmış, bütün tarihlerin bir bir gösterilmiş olması ve bunu yaparken yeni şeyler ortaya çıkarılması –bunlar arasında elverişlileri de vardı, engelleyicileri de– bunların kimisinden yararlanıp kimisini ortadan kaldıracak önlemler de gösterip toptan başarıya giden yolu açması, çok önemliydi. Bütün bunları ancak Baba Pierre'in kendi ya da şu karşısında oturan genç gibi biri düşünüp bulabilir ve uygulayabilirdi. Son zamanlarda Baba Pierre, bu Tonga işini sık sık düşünüp taşınmıştı, Nikotiana'ya yeni ve önemli başarılar sağlamak için; ama her seferinde de aşılması çok güç engellerle karşılaşmıştı. Spiridinov'u bunu uygulamaktan alıkoyan engellerin başında, en küçük ayrıntılara kadar her şeyle ilgilenmek geliyordu; bir de, yaşı ilerledikçe artan bir çeşit uyuşukluk. Firmanın başuzmanı Kostov da gevşemiş, hantallaşmıştı. Tonga'nın uygulanabilmesi için her şeyin büyük bir çabayla, ama sessizce yapılması gerekliydi. Öneriler iyi yapılmalı, kılı kırk yarmakta usandıracak kadar aşırı giden Almanlarla anlaşmalar imzalanmalıydı. Hem de Baba Pierre, daha çok kazanmaktan keyiflenmiyordu artık. Üç yüz milyonu olan kişiyi, bir punduna getirip yirmi milyon daha ele geçirmek, çekmiyordu, bir sürü baş ağrısı sonunda. Evet, Baba Pierre yorulmuştu. Elden geldiğince daha çok yararlanmak istiyordu şu dünyanın keyiflerinden ve rahatlıklarından. Balık tutmak, otomobil kullanmakla, genç bayanlarla gönül eğlendirmekle geçiriyordu çoğu zamanını. Başuzmanı da böyle yapıyordu. Nikotiana firması, tıkır tıkır çalışan koca bir makine gibi ağır ağır ve yavaş yavaş gelişiyordu; kimsenin yeni başarılar için çaba gösterdiği yoktu. Baba Pierre, kollarını kavuşturup sigarasını tüttüren sessiz bir bekçi gibiydi. Yine de arada bir vidaları sıkıştırıyor, müdürleri, bazen azarlıyor, bazen işten atıyordu; bölge uzmanlarının birine tepeden inme

buyruk vermekle bir fren yaptığı, ya da sözü geçen kişilere para yedirip makineyi yağladığı da oluyordu.

Spiridinov'un, çoktandır uyuşmuş heyecanı, ininde yatan bir kurdun kan kokusuyla iştahlanması gibi, canlanıvermişti. Karşısındaki genç adamın gözlerinde, sesinde ve sözlerinde büyüleyici bir güç vardı. Tıpkı onunkine benzer çelik gibi bir istek, keskin bir kavrayış, hesaplı kitaplı bir soğukkanlılık, müthiş bir tutkuyla paraya düşkün olduğu kendi gençlik günlerini hatırlatmıştı.

Boris, tütün üzerine konuşuyor, bölgelere ve semtlere göre türlerdeki değişiklikleri şaşılacak kadar iyi bildiğini gösteriyordu. İşçi çıkarmanın gerekliliğini ileri sürüyordu. Nikotiana'da aşırı çaba gösterip iyi para alanlar çalışmalıydı yalnızca. Öteki firmalara güveni sarsacak yalan söylentiler yayıp fiyatları düşürmek için, Nikotiana'ya çok bağlı, başka bir deyimle, her şeyi göze alacak adamlar tutulup ekiciler arasında kullanılmasını salık veriyordu. Karşı firmaları atlatmak için bu yıl, daha Noel sırasında alıma geçilmesini de ileri sürmekteydi. Tonga'nın uygulanmasını da inceden inceye düşünmüştü. Makineleri sessizce satın alıp güvenilir kişilere kullanmasını öğretmeliydi. Tütünlerin işlenmesinde makineleşmeye geçiş büyük ölçüde emekçiyi ekmeğinden edeceğinden, grevleri ve her çeşit tedirginliği de göze almak gerekiyordu. Solculara karşı kıyasıya davranılıp, işbaşındakiler, polis, basın ve milliyetçi kurumlar gereğince aydınlatılacaktı. Depolara ajanlar yerleştirmeli, kuşku uyandıran kişiler ya hemen işten çıkarılmalı, ya da tutuklanmalıydı. Boris daha bir sürü şey anlattı ve bunları öylesine heyecanla açıkladı ki, Maria ve Sara bile can kulağıyla dinlediler.

Baba Pierre, onu, sessizce ve gözlerini ayırmadan, süzüyordu. Yalnızca, arada bir elini uzatıp sigarasını yeniliyordu. Nasıl da tuttuğunu koparan, akıllı, tutkulu biriydi, enerji doluydu; yolunda başarıya ulaşacaktı! Baba Pierre, Boris'in taslağına öyle pek hayran kalmış değildi. Başarılı olabilirdi; rakipler tarafından baltanabilirdi de. Çünkü Almanlar önce politikayla sonra ticaretle ilgileniyorlardı. Açıkçası, ticareti politikaları

için kullanıyorlardı. Tütünlerin elle işlenmesini Tonga yönteminden daha uygun bulabilirlerdi. İşbaşındakiler arasındaki ve saraydaki adamlarını diledikleri gibi oynatabilirse. Boris bunu bilmezdi, bilemezdi de. Ama birçok şey arasındaki ilişkileri kavrayış yeteneğine, gözlerinde parlayan enerji kıvılcımlarına, para kazanmak için duyduğu amansız isteğe Baba Pierre hayran kalmıştı. Ne kadınlar, ne lüks, ne de eğlence Boris'i yolundan alıkoyamazdı; yeter ki yorulmuş olmasın. Yürüyeceği yol belli olmuştu. Ya sonrası ne olacaktı? Hiç! O da günün birinde, Baba Pierre gibi yorgun düşecek, yaşlanacak ve bir Sara bulacaktı. Baba Pierre'in görüşünce bir erkeğin ömrü böyle geçer ve biterdi.

Bütün bunları düşünüyordu, Boris'i gözden geçirirken; filozofça bir rahatlığa kavuşmuş hayatın soluk kesen hızından yaşlanmasıyla Nikotiana'nın çöküşü de başlayacak diye bunaltılar veren o duygudan kurtuluvermişti. İşte şimdi karşısında duran bu adama, altın gibi ve güçlü Nikotiana'sını emanet edebilirdi.

Boris'in sözleri bitince, Maria bir uykudan uyanıyormuş gibi oldu. Sara, beyninin içini yakan bir merakla bir Boris'i, bir Maria'yı süzüyordu. Burada bir şeyler dönmeye başlamıştı! Bunu anlatacaktı beş çayında buluşacağı kadın arkadaşlarına. Maria'nın o adamı bir rastlantıyla görüp babasının yanına getirişini, sevimli görünen akıllı gencin, iyi bir etki uyandırmayı becerdiğini, bir bir anlatacaktı. Ancak Sara, anlatmanın tadını çıkaramayacağını seziyordu. Paranın böylesine güçlü olduğunu şu andaki kadar kuvvetle duymamış, hem güzel, hem genç, hem de yüksek sosyeteden olup da yoksulluk içinde bulunmanın ne üzücü şey olduğunu şu andaki kadar kavramamış, bilincine varmamıştı.

Baba Pierre, bir şeyler düşünüyormuşçasına, masa örtüsüne dikti gözlerini birkaç saniye. Sonra bakışlarını yukarı kaldırıp elini Boris'in omzuna koyarak şunları söyledi:

"Delikanlı, bütün bunlar güzel ve iyi şeyler. Taslağınız da eşsiz, iyi düşünülmüş, ama biz pek uygulayamayacağız. Almanlara hiç güven olmaz. Hangi firmayla işbirliği yapacakla-

rını ancak şeytan kestirebilir. Ancak, bunun önemi yok. Benim için daha önemlisi, sizi bulmuş olmam. Bu andan sonra Nikotiana başuzmanının yardımcısı olarak çalışacaksınız. Bunun ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Böyle bir karar verdikten sonra, ötesi kolay..."

Baba Pierre, bir sigara yaktı:

"Yarın Atina'ya gidiyorum; iki hafta sonra döneceğim. Bu sırada dinlenin, düşünün, ya da bir şeylere çalışın. Ne istersenız öyle yapın! Bu andan başlayarak aylığınızı Nikotiana Genel Merkezinden alacaksınız. Hemen şimdi Kostov'a yazacağım. Otomobiliyle İsviçre'de bir yerlerde sürtüyordur. On güne kadar dönmesi gerekiyor. O zaman benim mektupla ona başvurur, kendinizi tanıtırsınız. Çoktandır bir yardımcı istiyordu. Sizi tanımıyorum ama, insanların göz anlatımlarına ve konuşmalarına göre bir yargıya varmaya alıştım. Siz gözünüzü kırpmadan bakabiliyor ve apaçık konuşuyorsunuz, niyetlerinizin bazılarını gizlemeyi deneseniz de. Alnınızı kırıştırmayın. Gerekmez, dostum. İçinizi görüyorum. Yükselmek, uluslararası ilişkiler kurmak ve sonra kendi başınıza işler çevirmek istiyorsunuz. Güzel! Bunları başarabileceğinizi görürsem sizi desteklerim. Ama o duruma gelinceye kadar namuslu davranacak, çılgınlıklar, arkamdan dalavereler çevirmekten kaçınacaksınız. Yoksa sizi mahvederim ve çok önemsiz bir firmada usta olmaktan öteye geçemezsiniz. Söylediklerimi iyi anladınız mı? Akıllı kişisiniz. Kavradığınızı görüyorum."

Baba Pierre daha sonra, doğruluktan, çalışkanlıktan, bir iş başarınca duyulan sevinçten, ölçülü bir hayat sürmekten ve har vurup harman savurmanın kötülüklerinden söz etti. Akıllı kişi olduğundan ve insan ruhundan iyi anladığından, daha bir sürü şeyden söz açtı; ne var ki, sözünü ettiği iyi hallerin çoğu için kendi yaşayışından örnekler veremezdi. Boris'in yüzüne ateş basmıştı, heyecandan. Maria, ondaki bu değişikliğin kendi için değil, yalnızca Nikotiana'dan ve babasından ötürü olduğunu, yağmurlu bir sabah gibi gamlı haliyle hiç kimsede heyecan ve istek uyandıramayacağını biliyordu. Gizli ve çekingen bir sevinç duydu yine de; mutlu sayılabilirdi. Boris'e "Çayınız soğu-

du," dedi, "bardağınızı verin de çayınızı yenileyeyim."

Boris ayrıldığında iyice yorgundu. Heyecanını Spiridinov'dan ve iki genç bayandan gizlemek için büyük çaba göstermişti. Şimdi çevresinde her şeyi küçük ve önemsiz görüyordu. Şu avlunun, deponun, dinlendirme salonuna tütün balyaları boşaltmış olan şu kamyonun ne önemi vardı, bundan böyle? Nikotiana'nın milyonlarca kilo tütünü ve sonsuz zenginliği yanında bunlar ne de minik kalırdı. Müdür, ustabaşı, memurlar şimdi Boris'in gözünde zavallı cüceler, ipleri Sofya'daki merkezin elinde olan ve buyruk bekleyen birer uşaktılar. Bilinmez bir güce kavuşmuş, insanların üzerinde sonsuz bir kuvvet elde etmiş gibiydi. İşçiler kapılardan dışarıya fırlayıp ona bakıyor, birbirlerini dürtüyor, ürkek: "Nikotiana başuzmanının yardımcısı işte bu adam, haydi yürü, gözüne çarpmayalım daha iyi!" diyorlardı sanki.

Şimdi Boris'e her şey olağanüstü ve gerçekten daha başka görünüyordu. Kulaklarında daha hâlâ Spiridinov'un kalın sesi vardı; Maria'nın giysilerinden taşan lavanta kokusunu duyar gibi oluyordu. Böylesine bir başarıyı aklına getirmiş değildi. Ağır ve çetin bir yükselişe hazırlamıştı kendini. Oysa şu anda inanılmaz bir sıçrama yapmıştı; hemen hemen Nikotiana'nın en yüksek mevkiine ulaşmıştı. Bir tren yolculuğunda Alman sigara tröstlerinin genel müdürü Herr Knorr'u bir rastlantıyla tanımış olan Cohen'in meslekte ilerleyişi de tıpkı böyle olmuştu. Almanya'da Naziler işbaşına gelince Cohen de tröstlerden ayrılıp kendi adına bir firma kurmuştu. Şimdi milyonlarca leva kazanıyordu. Cebel firmasından Ermeni Torosyan'ın, Doğu Tütün'de Barutçief'in zengin olması da böyle başlamıştı. Önemli olan, o anı kaçırmamak, şanstan yararlanabilmekti. Boris bunun böyle olduğunu çok iyi biliyordu.

İşçiler geçti yanından. Seslerinin homurtusuyla tahta ayakkabılarının takırtısı birleşince, kulakları tırmalayan bir gürültü oluyordu. Boris, tanıdık bir ses duydu arkasından birden:

"Hey, bana bak! Hâlâ buralarda mı dolaşıyorsun?"

Kırmızı yüzlü, kafası usturayla kazınmış iriyarı müdürdü. Boris öfkeyle bir baktı, ama karşılık vermedi.

"Sana söylüyorum. Yarın yine buralarda görürsem, kapıcıyla attırırım, bir paçavra gibi!"

Boris, küçümseyerek gülümsedi.

Emekli general: "Anladın mı?" diye bir daha gürledi.

Öfkeden mosmor olmuş bir suratla uzaklaştı... Evde, kışlada, şirkette oldum olası kendisinden korkulmasına alışmıştı. İçki arkadaşlarının kendisini beklediği "Bulair"e doğru yürüdü.

Az sonra ustabaşı Batakçiya yetişti Boris'e; terli hantal elini omzuna koydu, dostça:

"Ey, ne haber? Şefin yanındaydın değil mi? Gizli şeyler konuşuldu elbette!"

Boris, soğuk bir edayla: "Bir şey olmadı!" dedi.

"Öyle mi? Bunu başkasına anlat! Sen yaman herifsin. Ne diye iki saat kaldın şefin yanında. Ben her şeyi gördüm üçüncü kattan."

"Bir şeyler sezdinse, susman daha iyi olur."

Batakçiya'nın sırıtkan ve şiş yüzü ciddileşiverdi:

"Tek söz yok... Ama önemli şeyler oldu elbette... Beni dinleyin, ikimiz çok iyi işbirliği yapabiliriz... Şu, ya da bu malı teslim alırken biraz komisyon... falandan, ya da filandan... Anlıyorsunuz elbette..."

Boris; "Ben siz değilim," diye uyarıp sözünü kesti. "Bırakın bu sözleri."

Batakçiya, tepeden bakarak: "Öyle, daha acemisiniz!" diye homurdandı. "Ama siz de öğrenirsiniz yakında. Birer kadeh yuvarlayalım mı?"

"Ben hoşlanmam. Bırakın beni."

"Öyle olsun! Bana güvenebileceğinizi unutmayın!"

Başında kasket, sırtında terden sırılsıklam olmuş ceket, şişman ve tıknaz Batakçiya, çekinerek uzaklaştı.

Redingot ve ailesi, lise yakınlarında, yoksul görünüşlü, küçük bir evde oturmaktaydı. Kirayı her ay ödemekte güçlük çeken Latince öğretmeni, ev sahibiyle sürekli çekişme halindeydi. Tek katlı evin görünüşü pek yürekler acısıydı; dökülen sıvaları, öne doğru sarkmış saçaklarıyla, kanatlarını açmış bir

yarasaya benziyordu.

Avludaki kaldırım taşları arasında yabani otlar çıkmıştı. Mutfaktaki gerdelden taşıp kapının önünde biriken çirkef sularının kokusu karşıladı Boris'i. Evde terkos falan yoktu. Yoksulluğun verdiği bir vurdumduymazlıkla çirkef sularından atlayıp geçmeye hepsi alışmıştı; hiçbiri de bunu gidermeyi düşünmezdi. Çünkü bu, evin hoş olmayan yanlarından en önemsiziydi, bu çirkef suları.

Ana, mutfakta çalışıyordu. Ceketini, çoraplarını çıkarmış olan Redingot, Stephan'ın yatağına uzanmış gazete okuyordu. Boris, açık kapıdan onu her zamanki durumunda gördü; çocukluğundan beri buna alışıktı. Uzağı göremeyen Redingot, gazeteyi gözlerine iyice yaklaştırmış, bacaklarını yatağa uzatmıştı boylu boyunca. Uzun, kuru, dazlak kafalı, asık yüzlü bir adamdı. Latincenin güçlükleriyle onun bu hali birleşince, öğrenciler yaşlılıktan tiksiniyorlardı.

Redingot, Boris'i görünce gazeteyi bir yana bırakıp: "Spiridinov seni kabul etti mi?" diye sordu, alaylı alaylı.

Babasının sesindeki alaycılığa kızan Boris, sert bir tavırla: "Evet" demekle yetindi.

Redingot, hemşerilerine, meslek arkadaşlarına, öğrencilerine, kendi ailesine karşı bile alaycı kavgacılığıyla tanınmıştı, bütün kentte. Bütün insanlara, kendini aldatmak, atlatmak isteyen serseriler, ikiyüzlüler gözüyle bakardı. Bu aşırı karamsarlığı, yoksulluğundan ve yaşadığı dünyayı hor görmesinden ileri geliyordu. Ona göre, ancak eski çağlarda vardı gerçekten örnek doğru kişiler ve erdemli yurttaşlar. Kafasının içi, Roma tarihinin büyük olaylarıyla tıka basa doluydu. Ders yılı başlangıcında ve liseyi bitirenlerin son dersinde bütün bunlarla bol bol kafa şişirirdi. Yoksulluktan aşırı alıngan olmuştu, Romalı yazarlarla aşırı ilgilenmesinden ötürü de dayanılmaz huysuzun biriydi. Aslında akıllı bir adamdı. Ama onu bir lokma ekmek parası karşılığı gençlere geçmişin erdemlerini öğretmeye zorlayan toplum düzeni, ruh yapısını berbat etmişti. Redingot, kendini, çok ilginç bir olay kahramanı olarak yurttaşlık anlayışının klasik görüşüne tam uygunluğunu bütün dünyaya

kanıtlamıştı. Acıya katlanmayı göze alan bir kararlılıkla, kendi oğlunu solcu eylemlerinden ötürü liseden attırıp Bakan'ı bile etki altında bırakmıştı.

Boris odaya girip kapıyı kapattı. Ama Redingot, Boris'in Spiridinov'la konuşması üzerine daha çok bilgi istiyordu. Yerinden kalktı, güler yüzlü ve bağışlamış bir tavırla oğlunun arkasından gitti. Boris günün birinde milyoner olmak gibi çılgınca bir hayale kaptırmıştı kendini, ama komünist etkilere kapılmamakla da, oğullarının en akıllısı olduğunu göstermişti.

Redingot, yarı övgülü, yarı küçümser bir bakışla süzerek: "Demek seni kabul etti!" dedi. İçinden de, işsizlik kötü şey, diye geçirdi, ama cebinde tek leva olmadan, zenginleşebilmek için durmamacasına tasarılar yapmak da hem saçma, hem gülünçtü.

Boris: "İki saat görüştük," derken bir sigara yaktı.

Redingot, yine alaycılığı ele almıştı: "Yaa!" dedi, "şu halde uzun uzun görüştünüz karşılıklı!"

Boris: "Evet, uzun süre," dedi.

Babasının zehir gibi alaycı ve ihtiyarlık çökmüş gözlerine kinle baktı; yoksulluk ve karakter zayıflığı, bu gözlerde hayatı, bir lokma ekmek parasına arı gibi çalışmaktan gayrı her şeyi ve umudu öldürmüştü. Redingot, oğlunun kafasından geçenleri biliyordu. Ama yüzünde, hiçbir budalalığın sarsamayacağı görmüş geçirmiş bir huzur vardı.

Boris, ilgisizlikle: "Nikotiana'da kalıyorum," dedi.

Redingot da başka şey beklemiş değildi. Yine de sordu, ısırır gibi: "Bu kadarcık mı?"

Boris, öfkeyle: "Sana göre bu kadarı bile büyük başarı değil miydi?" diye sordu.

Redingot, "Senin gibi biri için, öyle," dedi.

"Neden? Hiçbir işe yaramaz mıyım ben?"

Baba, hor gören bir bakışla: "Sen hayaller kurarsın yalnızca," dedi.

Boris, öfkeyle haykırıverdi: "Ya sen? Sen nesin?"

"Sizin gibilerin asla ulaşamayacağı biri!"

Düşün yanı fosilleşmiş olan Redingot, hüzünlü bir mutluluk duydu kendi sözlerinden. Tanrıların düşman evlatlarla cezalan-

dırdığı erdemli ama bahtsız Romalılara benzetiyordu kendini.

Boris, öfkeyle: "Sen bir öğretmenden başka bir şey değilsin!" dedi. "Zavallı, kılıksız, saçma düşünceli bir öğretmen! Bizlere katlanamıyorsun, bizimle konuşurken tedirginleşiyorsun; çünkü yoksulluk, alaycılık ve alçalmalarla sersemlemişsin. Dilenciye verilen sadaka kadar bir aylıktan ve geçen yıl Bakanlığın bir memuru eliyle yakana sallandırılan madalyandan başka neyin var? Sen böyle birisin işte! Bizler, senin çocukların olan bizler de sana bundan ötürü katlanamıyor, her birimiz kendi yolumuzu kendimiz seçiyoruz."

"Komünist, saygısız bir tütün işçisi olmak için değil mi?"

"Senin gibi sersemin biri olmaktansa!.."

Redingot, "Sus!" diye bağırdı.

"Şimdiye kadar hep sustum."

"Kovuyorum seni evimden."

"Ben kendiliğimden gidiyorum zaten."

"Haydi bas, çık derhal!"

Redingot odadan kendi fırlayıp kapıyı hızla çarptı.

Oda dardı, alçak tavanlıydı ve duvarları yamru yumru, çatlak çatlaktı. Bu odanın yoksul hali Boris'in çocukluğunu kararmış, bir kerecik olsun sevinmesini bile engellemişti. Bütün eşya, kaba bir tahta karyola, üstüne gazeteler serilmiş bir masayla bir giysi askılığıydı. Pencere pervazları çökmüştü, demir parmaklıklı aralıktan, avluda birikmiş çirkef sularının leş gibi kokusu geliyordu. Öteki odalar da tıpkı bu oda gibi pek yoksul ve öylesine döşeliydi. Evin bütün eşyası bir arabayı ancak doldururdu. Redingot'un aylığı günlük ekmeğine, giyime ve ilaca ancak yetiyordu. Gerekli mobilyayı almak için hiçbir para artmıyordu, azıcık olsun.

Odasına çekilmiş olan Boris, yatağa oturdu; yine Nikotiana'yı düşündü. Babasıyla kavgasına hiç üzülmemişti. Böyle saçmalıklar Redingot'larda günlük olaylardandı. Yoksulluk bir sürü hoşnutsuzluğa yol açıyordu; çocuklar babalarına, baba da çocuklarına kızıyordu bu yüzden. Yalnızca ana, haktan yana ve suskun bir gölge gibi, her şeye katlanıyor, hiçbiri onu suçlayamıyordu.

Mutfaktan çatal tabak sesleri geliyordu. Ana, akşam yemeği için sofrayı hazırlıyordu. Stephan gelmişti. Bir süre sonra, daracık mutfaktaki masanın çevresinde dördü yerlerini aldı; erkekler bunaltıcı bir düşmanlıkla susmaktaydılar. Para yüzünden ya da bir başka şeyden ötürü tatsızlık eksik olmazdı, hepsinin keyfi kaçardı. Redingot'un madalya aldığı o gün, masada iyi bir hava esmişti, üstelik şarap da vardı. Ama o neşeli havaya Redingot'tan başkası katılmamıştı. Redingot'un eski ceketinin yakasına Bakanlık adına bir memur eliyle takılan o maden parçasını oğulları küçümsemişti.

Ana; uzun boylu, zayıf, saçları ağarmış, gözlerinin altı kırış kırış olmuş bir kadındı, vaktinden önce çökmüştü. Yoksullukla ve dar kafalı kocasıyla yıllar yılı kahramanca savaş, yüzüne öylesine bir dinginlik vermişti ki, onu hepsi dinlerdi. Evin içinde kavga edilemeyen tek kişi oydu; Latince öğretmeni bile onunla pek çekişmezdi.

Evde herkes olağanüstü bir sessizlikle sayardı onu; çünkü geçim parasını ondan daha tutumlu, daha aklı başında hiçbirinin kullanamayacağını hepsi bilirdi. Ana, onlara karşı sevgisinde de sessiz ve ölçülüydü. Redingot'un huyu, duygu diye bir şey bırakmamıştı.

Ana, soğuk sığır etini ince ince kesip erkeklerin tabağına koydu. Kendi birkaç patates ve biraz makarnayla yetindi.

Boris, asık suratla, "Sen yemiyor musun?" diye sordu.

"Kalp rahatsızlığım perhiz gerektiriyor."

Oysa perhiz falan gerekli değildi; yalnızca erkeklerin iyice doymasını istiyordu. Boris, kendi önündeki etin yarısını alıp anasının tabağına koydu. Ama, onun ete elini sürmeyip ertesi güne saklayarak Stephan'a sabah kahvaltısında vereceğini de biliyordu; kardeşi zayıftı, iyi beslenmesi gerekiyordu.

Yine sessizlik çöktü. Redingot, ağır ağır ve gösterişli bir tavırla atıştırıyordu yemeğini. Boris'le kavga, yanına yaklaşılmaz bir havaya bürünmesine yol açmıştı. Zaman zaman, hiç nedensiz, ağzını buruşturuyor ya da alnını kırıştırıyordu; sessizliği daha da artırmak için. Bundan keyifleniyordu. Stephan tabağının üzerine iyice eğilmiş, sofradan bir an önce kalkabil-

mek için önündekileri çabuk çabuk yiyordu. Bodruma sakladığı bir kitabı gizlice okuyup bitirecekti bu akşam.

Boris, yemeğini bitirince bir sigara yaktı. Babasıyla kavganın üstüne bile bile yapıyordu bu saygısızlığı.

Ana, sofrayı toplamaya başlamıştı. Sessiz, huzurlu ve becerikli yapıyordu bunu. Redingot'un katlanılmaz huylarından o da hoşnut değildi, ama, dar kafalılıklarını umursamaz bir rahatlıkla karşılıyordu. Hiçbir şeyden heyecanlanmazdı; Redingot'un budalaca kavgacılığı, bozuk sağlığı, kendini paralarcasına çalışıp yıllardır hepsinin geçimini sağlaması bile anayı heyecanlandıramıyordu. Onun daha başka sorunları ve tasaları vardı. Para ay sonuna kadar yetecek miydi? Stephan acaba daha da mı zayıflayacaktı? Boris ilerleyecek miydi Nikotiana'da? Pavel şu politika kavgalarına büsbütün mü verecekti kendini?

Stephan, anasına dostça gülümseyerek odadan çıktı. Redingot, yelek cebinden çıkardığı bir kibriti sivriltip dişlerini temizlemeye başladı. Bu iş iki dakika kadar sürdü. Sonra karısıyla bir sigorta poliçesi üzerinde bir şeyler konuşup yatmaya gitti. Eski çağların filozofları gibi erken yatıp erken kalkardı.

Boris, anasıyla yalnız kalınca: "Bugün çok şeyler başardım," dedi.

Ana, "Sen hiçbir gün bana tasa vermedin," dedi.

Boris, "Öyle," derken sesinde hafiften bir heyecan titriyordu. "Bana güvenen tek insan da sensin. Spiridinov bugün bana ne dedi, biliyor musun?"

Ana, "Hayır," dedi ve aşırı ummuş olmaktan korktuğu halde, "Yoksa bundan böyle büroda mı çalışacaksın?" demekten kendini alamadı.

"Başuzman yardımcısı olacağım. Bunun ne demek olduğunu anlıyor musun?"

Ana, karşılık vermedi. Gözleri yaşarmıştı.

Bundan sonra Boris'in bütün günleri evde geçti. Tonga planının uygulanması, satın alma işlerinin yeni bir düzene sokulması ve bütün işlerin verimli hale gelebilmesi için sabahtan akşama çalışıyordu. Bütün bunları bir taslak olarak yazıyordu,

Spiridinov yararlanıp şube müdürleri için bir tüzük hazırlayabilsin diye. Ayrıntılar iyice düşünülmüş bir taslakta birleşiyor, firmanın merkezden yönetilmesi bölge ve şube müdürlerinin denetimini kolaylaştırıyordu. Yaprak tütün alıcılarından Batakçiya'nın çalması ve yönetmenlerin rüşvet alması böylece önlenmiş olacaktı. Taslak uygulandığında, emek sonuna kadar kullanılıp işgücüne ödenen gündeliklerden önemli kısıntı sağlanacaktı. Boris taslağını bitirip de Nikotiana bürosundan eve getirdiği makineyle yazarken, bir akşam odaya giren Stephan, "Yardım edeyim mi?" diye sordu.

Boris'in beklenmedik büyük başarısını anası anlatmıştı.

Boris: "Hayır!" diye sert bir karşılık verdi.

"Ben okurdum sen de yazardın."

"Sana güvenim yok."

"Eski huylarından hâlâ vazgeçmemişsin."

"Sen de hep o kötü insansın."

"Sana göre iyi insan kim?"

"Solculardan gayrı herkes."

"Tütün tüccarları acaba iyi insanlar mı?"

Stephan, kardeşinin öfkesinden yararlanıp biraz yaklaştı ve müsveddenin birkaç satırını okudu.

Boris hemen farkına vardı ve öfkeyle yerinden fırlayıp: "Defol odamdan, alçak!" diye haykırdı.

Stephan, asık bir yüzle: "Göreceğim kadarını gördüm," dedi. "Tonga yöntemini uygulayacaksınız."

Boris, Stephan'ın her zaman giydiği eski gömleğin yakasına yapıştı. İncelmiş kumaş yırtılıverdi.

Stephan, "Kendine gel!" diye haykırdı. "Başka giyeceğim yok."

Boris, kin dolu bir sesle, "Sana çok bile!" diye haykırdı. "Dışarda tek söz kaçırırsan ağzından seni yakalattırırım."

İki kardeş, birbirlerine saldırmaya hazır kurtlar gibi, birkaç saniye karşı karşıya durdular. Stephan'ın gözleri hüzünlendi birden; yavaş bir sesle: "Bırak beni," dedi.

Boris, kardeşini hoyratça itip çıkardı odadan.

4

Maks Eşkenazi, yattığı küçük odaya sokulan yaz güneşinin yüzüne vurmasıyla uyandı. Yeniden uyumaya çalıştı; becerememeyince bir sigara yaktı. Yatakta sigara içmek alışkanlığı çok eskilerden kalmaydı.

Bulgaristan'ın her yanına dağılmış kalabalık bir Yahudi ailesindendi. Akrabalarından kimi tenekeci, kimi de bankerdi; bu iki ayrı uç arasında avukatlar, hekimler, hahamlar ve tüccarlar da vardı, Eşkenazi aile adını taşıyan Maks, en yüksek ucunda bankerler bulunan bu toplumsal piramitin en alt tabanındaydı; bir tenekeci kadar yoksul, bir haham kadar zekiydi. Hekim, avukat ve tüccar olan öteki akrabalarından ayrılan yanı, kültürünü paraya çevirmesini bilmemesiydi. Varlıklı, ama düşüncesiz bir Eşkenazi, onu Almanya'ya gönderip ekonomi okutmuştu. Ne var ki Maks, bilgisi artınca, Spinoza ve Marx felsefesini daha derinlemesine inceledi; felsefeye aşırı kendini verişi sonucunda yine tenekeciler arasına döndü. Birçok işten atılınca, varlıklı akrabaları da hayır gelmeyecek bir aydın kişi gözüyle onu bıraktılar, Maks hiç kin duymadı; çünkü onları düşünce yanları çok sınırlı kişiler saymaktaydı. Onların o kirli alışverişler dünyasını hor görüyordu. Bundan ötürü partiye daha çok bağlandı. Kasketli, ucuz gömlekli, eski pantolonlu tütün işçisi Maks olmuştu.

Sigarasını sonuna kadar içtikten sonra kalktı, tıraş oldu, ev sahiplerinin mutfağında yüzünü yıkamak için, aşağıya indi. Gıcırtılı eski merdiven basamaklarını inerken zeytinyağı kokusu çarptı burnuna. Ev sahibi Jako, semerciydi. Köylerde kullanılan pek ilkel semerler yapardı. Büyük oğlu, yardımcısıydı küçük dükkânında; sonradan yerine o geçecekti. Ortanca oğlan, Sofya'da varlıklı bir akrabanın manifatura mağazasında çalışıyordu. Daha çocuk yaşta olan en küçük oğlan, kendi başına buyruk, iş tutmuştu, ev ev dolaşıp çengelliğne satıyordu. Ailenin Raşel adlı bir kızı vardı ki hepsi de bir yük gözüyle bakarlardı ona. Jako, kızını tütünde çalıştırmıyordu; yoksul öteki Yahudiler gibi, onuru buna engeldi. Elden geldiğince az iş

istiyordu kızından. Solgun yüzlü, çilli, sıska bir kızdı; on yedisinde kadardı; çiçekli basmadan hiç değişmeyen bir entari giyerdi. Jako, günün birinde kızı için drahoma ödemek zorunda kalacağını canı sıkılarak düşünürdü.

Maks mutfağa girince Raşel korktu, çılgınca koşup uzaklaştı. Sözünü geçirmekten hoşlanan şişman Rebekka ana, üstünde dün akşamdan kalma kirli bulaşıklar duran masanın yanma bir güğüm su koydu. Jako'ların evinde akarsu yoktu; musluk düzeni çok para isteyen bir işti. Kadınlar, suyu sinagogun yanındaki çeşmeden taşırlardı.

Maks, İtalyanca ve Türkçe karışık bir ortaçağ İspanyolcasıyla: "Söyle bakalım, Rebekka ana," dedi, "akarsu alacak mısınız günün birinde?"

Rebekka, "Bize gerekli değil," diye karşılık verdi umursamazlıkla. Onun da eli sıkıydı, Jako gibi.

Maks, öfkeyle, "Ama pis sularla yıkanmaktan da bıktım artık!" dedi öfkeyle. Güğümdeki suyun pek pis olduğunu görmüştü. "Hem temizlik sizler için de yararlı. Tifodan ne kadar çok sayıda Yahudi öldüğünü biliyor musunuz?"

"Bilmez olur muyuz! Hekim Pinkas da böyle söylüyor. Ama ne ben, ne kocam, ne de çocuklarım tifodan ölmeyiz. Oysa evinde bir sürü muslukla bir de banyo bulunan varlıklı Hekim Pinkas'ın kızı geçen yıl bu hastalıktan öldü."

Maks, sağlık bakımı üzerine kolay anlaşılır birkaç söz söylemek için, "Bu dediğin yalnızca bir rastlantı..." diye başladı.

Ama ev sahibi kadın: "Hiç de öyle değil," diye sözü ağzına tıkadı: "Tifonun akarsulardan geldiğini herkes söylüyor. Tifoya tutulmamak için suyu sinagogun yanındaki çeşmeden almalı. İşte bundan dolayı akarsu almıyoruz."

Rebekka, bu söylediklerine kendi de pek güvenmiyordu ama, her şeyi kanıtlamaya çalışmak gibi tuhaf bir huyu vardı.

Maks, kadının gözlerindeki kavgacı ve düşmanca parıltıyı fark edince, sağlık bakımı üzerine ders vermeyi uygun bir zamana bırakmanın daha akıllıca olacağını anladı. Uzlaşmak ister gibi: "Ellerime su döker misiniz lütfen?" dedi.

"Hayır!" dedi Rebekka.

Maks, kısa kollu ince bir keten gömlek giymişti. Çıplak kolları ve kırmızı kıllı göğsü aşırı bir saygısızlık gibi gelmişti Rebekka'ya.

Maks, "Budalalığı bırakın!" diye homurdandı. "Ne diye bana yardım etmiyorsunuz?"

"Sizin hizmetçiniz değilim de, ondan."

"Sizin için hiçbir zaman böyle bir şey düşünmedim. Yalnızca bir yardım rica ettim."

"Rahatınıza bu kadar düşkünseniz, banker Eşkenazilerde kalsaydınız. O zaman hekim Pinkas'ınki gibi akarsulu ve porselen lavabolu odanız olurdu."

Maks, ürküp titredi, biraz şaşırarak, "Banker Eşkenaziler için bildiğiniz şeyler mi var?" diye sordu.

Rebekka, düşmanca, "Hem de pek çok!" dedi. "Banker Eşkenazilerde çalışırken komünist olunca kovuldunuz."

"Boş sözler bunlar... Kimden duydunuz?"

"Hahamdan."

"Boşboğazın biriymiş sizin haham. Beni bir başkasıyla karıştırıyor herhalde!"

"Hayır, hayır. Sizi kimseyle karıştırdığı yok. Siz komünistsiniz. Çünkü sinagoga bile gitmiyorsunuz. İnançlı insanlara karşı gelmiş, lanetlenmiş bir insansınız."

"Doğru değil, Rebekka! Sizler gibi yoksul Yahudi'nin biriyim ben. Daha önce Eşkenazilerde çalışırken şimdi nasıl olur da işçilik yaparım? Böyle olmak için aklımı kaçırmış olmalıyım."

Rebekka, asık bir suratla "Öyle!" dedi. "Siz aklınızı kaçırmışsınız." Kadın, onu kuşkuyla süzüp, kapıyı öfkeyle çarparak mutfaktan çıktı.

Maks, elini yüzünü yıkadı; bu sırada ağzına kaçan bazı şeyleri tükürüp çıkardı. Liseden uzaklaştırılan, sonra da Nikotiana'da işe alınan lise öğrencileri aklından çıkmıyordu bir türlü. Stephan'la bir ilgilenmeliydi. Çünkü bu oğlanın aşırı davranışlarıyla kardeşinin başarıları için söylenenler arasında kolay anlaşılamaz bir çelişki vardı.

Maks, kurulandı, odasına çıktı. Mutfakta yıkandığı sırada

Raşel de kahvaltısını getirip, yığınla Rusça, Almanca ve Fransızca kitabın arasına, masaya bırakmıştı. Kira parasıyla ödenen kahvaltı, önce sütçülerin sonra da para canlısı Rebekka'nın iyice sulandırdığı bir bardak sütle bir dilim ekmekten oluşuyordu.

Maks, kahvaltısını bitirdikten sonra parkın yolunu tuttu. Ferahlık veren bir yaz sabahıydı; havada pazar günlerinin çan sesleri vardı. Belediye sarayı kulesinde güvercinler dem çekiyordu. Temizlik işlerinin arazözü anayolu yıkıyordu. Pazarlıklarını giymiş gençler, parka ya da kasaba dışındaki çamlığa gidiyorlardı. Gazete yönetim yerlerinden fırlayan kılıksız bir sürü oğlan, sabah gazetelerinin başlıklarını haykırarak, itişe kakışa kentin her yanına dağılıyorlardı.

Maks, iki yanına akasyalar dikili anayola saptı, parka gitmek için. Pazarlıklarını giymiş insanları görmek, onda geçmişe karşı hiçbir özlem uyandırmıyordu. Yalnızca bir an, loş bir resim atölyesi canlandı gözlerinin önünde; yağlıboya kokuları duydu; donmuş ilkeleri, kalıplaşmış sanatı savunan bir Yahudi kızının klasik güzelliğini düşündü. Ama bu hayal hemen kayboldu.

Bir camcının önünden geçerken, vitrinin yanına asılmış aynada kendini gördü: Çirkin, kızıl saçlı, yağlı kasketli, damalı gömlek ve eski pantolon giymiş bir adam. Tütün depolarında işçilik etmekten, geceleri de sabaha kadar kitap okumaktan yaşlanıvermişti. Gözlerinin altında, çenesinde ve boynunda kırışıklık ortaya çıkmıştı. Sık sık Yahudilere saldıran bazı ırkçı serseriler ön dişlerini kırmışlardı. Ağzını açınca bu boşluklar pek çirkin göründü gözüne.

Aynadaki görüntüsüne bakınca, bu dar görüşlü, kendinden hoşnut dünyanın üstüne yükselebilmiş, yüreğini ve kafasını ondan kurtarabilmiş olduğunu da hissetti birden. Şu eşsiz kadın tablosu hayali de, baskı altında yaşayan umutsuz bir halka hiçbir şey söylemeyen yalancı ilkeler de, ruhsuz ve gereksiz binlerce benzeri gibi donuklaştı, silindi.

Stephan, parktaki fıskiyenin yanında bekliyordu. Sinirliydi. Sonunda, kızıl saçlı ve uzun boylu balyacıyı, bir sürü züppenin arasında fark etti. Maks'ın uzun kolları, dar omuzlarında saat rakkasları gibi sallanmaktaydı.

Maks, "Burası pek kalabalık," dedi. "Ormana gidelim, daha iyi."

Stephan ona şaşkınlıkla baktı. Maks, şimdiye kadarki çekingenliğini bırakıp açık açık mı konuşacaktı? Ağaçlıklı yolda çamlığa doğru yürüdüler. Birkaç dakika hiç konuşmadılar. Bundan sıkılmaya başlayan Stephan, sonunda kararlı bir tavırla: "Sen haklısın galiba!" dedi. "Firmalar Tonga yöntemini gerçekten uygulayacaklar."

Maks, istifini bozmadan: "Nerden biliyorsun bunu?" diye sordu.

"Kardeşimden."

"Kendi mi anlattı bunu sana?"

"Hayır. Yazdığı bir taslaktan öğrendim. Okuduğumu görünce öfkesinden kudurdu."

Balyacı, biraz da kuşkuyla: "Bunu nasıl başardın?" diye sordu.

"Çok kolay oldu. Önce doğru eğildim ve dayağı göze alarak birkaç satırı okuyuverdim. Gömleğimi yırttı yalnızca. Bak!"

Maks, Stephan'ın eski gömleğini bir süzdü. Ana, yırtık yeri dikmişti. "Anlıyorum," dedi. "Firmalar bunu gizli tutuyorlar."

Stephan, "Sen ne düşünüyorsun bu konuda?" diye sordu.

"Tonga yöntemini uygulamak, firmaları ilgilendiriyor bence."

Stephan, "Elbette!" dedi. "Tonga yüzünden daha az gündelik ödeyecekler. Buna karşılık da emekçiler işsizlik mevsiminde daha çok aç kalacak."

Maks'ın yüzünde hiçbir değişiklik olmadı, yine bir şeyler beklermiş gibi "Başlangıçta böyle olabilir," dedi. "Devlet işsizlik sigortası yasası hazırlıyor. Almanya'ya daha çok tütün satacağız. Tonga yöntemi sağlığa daha yararlı, makineleştirilmiş bir tütün işleme yöntemi. Firmalar daha çok tütün alıp işleyecek ve dışarıya satacaklar. İş ayları daha da uzatılacak. Tonga, işçilere yararlı olabilir. Verimli bir çalışma yöntemine karşı bir şey söylenemez aslında."

"Evet, öyle!" diye doğruladı Stephan

Görüşme bir sonuca varmamıştı. Maks, gencin öfkeden

kıpkırmızı olmuş yüzüne baktı, bir sigara yaktı. Stephan, "Bu adam kışkırtıcının biri," diye aklından geçirdi tedirginlikle. Yüzde yüz bir kışkırtıcı, işveren adamı, ya da polis ajanı. Bu korkusuyla birlikte bir başka düşünceye de kapıldı: Maks çok dikkatli davranan bir partili de olabilirdi. Bakışlarındaki rahatlık ve gözlerindeki gülümseyiş, bunu akla getiriyordu daha çok. Stephan, içindeki kararsızlığı bir türlü atamadı. Ama ona yine de bazı sorular yöneltebilirdi: "Devlet, sigorta paraları fonunu hep işçilerden alacak, gündelikleri bir tek leva bile artırmadan! Biliyor muydun?" diye başladı.

Maks, "Çok dar bir görüş bu!" dedi.

Bakışları karşılaştı. Stephan, karşısındakinin gözlerinde yine iyilikle aşırı zekilik karışımı bir anlatım gördü. Oyun, sıkmaya başlıyordu. Stephan alnını kırıştırdı. Balyacının ise durumdan hoşnut olduğu belliydi.

Maks, "Belki de bir ajanım ben, ne dersin?" deyiverdi gülümseyerek.

"Hayır, böyle değilsin. Apaçık anlaşılıyor böyle olmadığın. Ama birbirimize karşılıklı rol yapmaktan vazgeçsek, ne dersin?"

"Sanırım bunu yaptık bile!"

"Şu halde apaçık davran!"

"Sen böyle yapıyor musun?"

"Bağışla beni, ama seni budalanın biri sanmaya başlayacağım."

Balyacı, sakin sakin: "Önemi yok!" dedi.

"Senin içyüzünü hemen okudum. Kendini sosyal demokrat göstermek isteyen bir anarşistsin sen. Ama bazı konularda anlaşmamıza bu durumun engel değil, öyle değil mi?"

Maks güldü; Yahudi düşmanlarının ağzında bıraktığı kahramanlık izlerini ortaya koymak ister gibiydi. Sonra, gri mavi gözlerini birden ona çevirerek: "Ya kendin için ne düşünüyorsun?" dedi.

Stephan, "Senin bildiğin şeyleri," dedi. "Lisedeyken yasak kitapları dağıttım, politik örgütler düzenledim, daha böyle işler, bunun gibi bir sürü iş... Sonra her şey ortaya çıktı; okul-

dan çıkarıldım. Buna da babam neden oldu. Latince öğretmenidir, fosilleşmiş zavallının biridir."

"Biliyorum."

"Benimle ilgilendin demek?"

"Neden olmasın?"

Stephan, sen anarşist değil misin?" diye sordu

"Hayır. Anlatsana!"

"Açık konuşacağım seninle, bundan bir zarar görsem de. Okuldan çıkarılınca işçiler arasında çalışmaya başladım. Geçen yıl Bir Mayıs günü dağda yapılan toplantıya katıldım. Döndüğümde bütün komite yakalandık. Sonra mahkemeye verildik, hapse atıldık."

Stephan'ın sesi heyecanlıydı.

Maks, küçümseyerek, "Büyütülecek bir şey değil," dedi.

Stephan, gülümsedi alaylı alaylı. Balyacı, kendini beğenmişin birine benziyordu.

Maks, sakin sakin, "Evet, önemsiz şeyler bunlar!" dedi. "O sırada üç arkadaş Sofya'da hiç yargılanmadan kurşuna dizildiydi."

Stephan, ürperdi. Soluğu hızlandı. Günlerden beri kafasını kemiren bilmece çözümlenmişti. Maks, kasketini çıkardı; terli kızıl saçları, bakır telden bir peruka gibi parıldıyordu güneşte. Ağaçlıklı yoldan ayrıldılar ve çamlardan dökülmüş kuru iğnelerle örtülü orman toprağında yürümeye başladılar.

Stephan, "Kendini niye ancak şimdi tanıtıyorsun?" diye sordu.

"Daha önce bazı şeyler öğrenmem gerekiyordu. Biraz oturalım mı?"

Ormanın yumuşacık bir halıdan farksız toprağına oturdular.

Balyacı, gencin omzuna dostça vurdu.

"Hemen parlama! Söz konusu, binlerce işçinin alınyazısı. Senden kuşkum, bu yolda görmüş geçirmişliğimden. Hem nedenler de var. Kardeşinin Nikotiana'da hızlı başarısından sonra senin sağlamlığın üzerinde düşünmem gerekiyor."

"Anladık. Düşün bakalım."

"Senin doğruluğundan hiç kuşkumuz yok. Ama kardeşin, başarının anahtarını cebine koydu. Birdenbire başuzman yardımcılığına fırladı. Eşsiz bir ilerleme, değil mi? Anlatıldığı gibi eğer bu başarısının birazını Spiridinov'un kızına da borçlu olsa, daha yeni başarılar beklemeli ondan. Kardeşin günün birinde Nikotiana'yı ele geçirecek. Bu yüzden seni de parlak bir yarın bekleyebilir."

Stephan, öfkesinden kıpkırmızı kesildi. "Yani ben!.."

Balyacı, hiç istifini bozmadan, "Şimdilik hiçbir şey düşünmüyorum," dedi. "Ya da, binde bir olasılık veriyorum. Evet, binde bir. Bizleri ele vermen pek çok zayıf bir olasılık. Ama binlerce işçi greve gider ve arkadaşlarımızın her şeyi bizlere bağlı olursa, bu binde bir olasılığı da gözden uzak tutmamak gerekiyor. Her şeyi kılı kırk yararcasına düşünmeli. Anladın mı?"

"Evet."

Sustular. Çam dallarının hışıltısını dinlediler. Parktan doğru uzaktan uzağa duyulan neşeli seslere kulak verdiler.

Stephan, bir süre sonra, "Nasıl davranacaksınız bana karşı?" diye sordu.

Maks, karşılık vermek için bir durakladı ve sonunda, "Bir süre için sana hiçbir görev vermemeyi kararlaştırdık," dedi.

"Sizler beni hiç tanımıyorsunuz. Bugüne kadar hiç kimseyi ele vermedim, polisin adamı kafama tabancanın kabzasını indirdiğinde bile."

Stephan'ın sesi titriyordu, gözleri çakmak çakmak olmuştu.

Maks, bir süre sonra, "Senin çok iyi bir arkadaş olduğunu biliyoruz," dedi. "Karar, seni bir yıl için izinli saymak anlamına geliyor. Bunda alınganlığa neden olacak bir şey yok. Bu sırada sen de kendi kendini yetiştirir, kültürünü artırırsın. Bizler bir düşünceye gözü kapalı saplanmış kişiler değiliz. Bir işçinin durumunun ne çetin olduğunu bilirsin. Hele gizli çalışıldığında... En ağır işkenceler ve sonunda kendi elinde bir tabanca kurşunu... Evet, bazen bu bile bir mutluluktur, yakayı ele vermeden, ya da onların kurşunuyla gebermeden kendi elinle becerebilirsen. Oysa, yanı başında hayatın nabzı atarken sen iç

karartıcı bir gölge gibi dolaşırsın ortalıkta. İnsanların sevişti-ğini, evlenip çocuklar yaptığını görürsün; kendi yaşayışın kör bir gaz lambası gibi görünür gözüne. Kimi zaman korkunç bir yalnızlık duyarsın, sinirleri alt üst eden bir yalnızlık. Böyle anlarda, bir karım olsaydı, çocuklarım olsaydı, onları sevip öp-seydim, ben de her şeyin tadını çıkarsaydım diye özlem duyar, yanar tutuşursun. Ama senden artık geçmiştir. Dünyanın öte-ki ucuna da gitsen arkanı bırakmayacaklardır. Evet kardeşim, korkunç durumdur bu, bilirim... Daha birçok arkadaşta da gördüm..."

Maks sustu. Dağdan yeni bir esinti geldi, çamlar hışıldadı yi-ne. Parktaki asker bandosu 'Traviata'dan bir parça çalışıyordu.

Balyacı, biraz sustuktan sonra, "Bu yıl sen de kendi kendi-ni incelersin," dedi. "İstersen, kardeşinin yanını seçersin. Onun yanında rahat ve huzur var. Bize zorla kahraman gerek-li değil. Ama bütün bunlara karşı durabilirsen, yine bize dö-nersin, bütün bir ömür boyunca kalmak üzere. O zaman şu köpekçe yaşayışımızdan yanıp yakınmayacaksın, kovalananlar-ın o korkunç yalnızlığından ve arkanı bırakmayanlardan hiç korkmayacaksın artık."

Stephan, "Beni bütün bir yıl karantinaya alman aşırı değil mi?" diye sözünü kesti karşısındakinin. "Boris'e şimdi gitme-diğime göre bunu hiçbir zaman yapmayacağım. Sizin bana şimdi güveniniz yoksa, hiçbir zaman güvenmeyeceksiniz de-mektir."

Maks, aynı ciddilikle, "Dur biraz, Stephan," dedi. "Güven-sizlik değil, hayat deneyimi, söz konusu olan. Tütün işçilerinin çoğu, kadınlar ve kızlar. Bütün gün nasıl saç saça baş başa gel-diklerini görmüyor musun? Bunlar bütün işçilerin en umutsuz-larıdır. Çoğu kendi gücünün farkında bile değildir; umutlarını yitirmişlerdir hayatta. İşte bütün bu umutsuz erkek ve kadının, bu bir sürü insanın bir düzen altına alınması ve büyük bir gre-ve hazırlanması gerekiyor. Bunun büyük bir dikkatle ve iyice düşünüp taşınılarak hazırlanması gerekli. Oysa daha bu denli güçlü değiliz. Sen, daha çok gençsin bu işler için."

Stephan, kararlı bir tavırla, "Nikotiana'da kalacağım ben," dedi.

Maks, hemen karşılık vermedi; çamların arasından görünen pırıl pırıl koyu mavi gökyüzüne baktı, dalgın dalgın. Az sonra, "Kal orada," dedi. "Seninle ilişkimizi kesmeyeceğiz."

Bir süre daha konuştuktan sonra kalktılar, mis gibi havayı içlerine doldurarak, çamlık tepeye doğru yürüdüler. Nikotiana'da bir haftalık çalışma sonucu ciğerlerine dolmuş olan tütün tozlarını çıkarmak için arada bir gırtlaklarını temizliyorlardı.

Sonra tepeden inmeye başladılar. Şosede, Spiridinov'un otomobili manastıra doğru yol alıyordu. Sara'nın güneş yanığı güzel yüzünü kahverengi bir tül örtüyordu. Spiridinov'da gri bir kasket ve güneş gözlüğü vardı. Maria ile Boris arabanın arka kısmanda oturmuş, heyecanlı heyecanlı konuşuyorlardı.

Maks, gülerek baktı onlara doğru. "Kardeşin ilerliyor işinde," dedi.

Daha sonraki günlerde Nikotiana'da öyle olaylar geçti ki, kentin tütün kodamanları arasında heyecanla uzun süre tartışıldı. Baba Pierre, Atina yolculuğunu birkaç gün geriye bıraktı. Şube müdürü, Boris'in yeniden işe alınmasını protesto için istifasını vermişti. Emekli general, böylesine bir adım atarsa kentin tütün tüccarlarını harekete geçirebileceğini ummuştu, boşuna. Baba Pierre, hiç beklenmediği halde, istifayı kabul etti ve ustabaşı Batakçiya'yı yeni müdür seçti. Eski müdür, bu hareketin Emekli Subaylar Birliği üyeleri arasında bazı davranışlara yol açacağını ileri sürdü. Bu sözlere çok kızan Baba Pierre, firmasını emekli subayların yönetmediğini açıklayan bir demeç vermek zorunda kaldı. Bu olay, tütün tüccarlarının toplandığı kahvelerde bitip tükenmez dedikodulara yol açtı. Her şeyi açıklayabilecek durumda olan tek kişi Batakçiya ise, esrarlı bir tavırla, "Hiçbir şey bilmiyorum," demekle yetindi. "Bundan ötürü de bir şey söyleyemem... Ama bu Boris gerçekten büyük bir adam."

Meraklılar, "Şimdi neler yapıyor?" diye soruyorlardı.

"Sabahtan akşama kadar hesap kitapla uğraşıyor."

"Bak şu bizim Redingot'un küçük oğluna! Patronlarla yine gezintilere çıkıyor mu?"

"Bilmiyorum. Beni ilgilendirmez de."

Batakçiya, bildiği halde bir şey söylemek istemiyormuş gibi bir tavırla başka konuya geçiyordu. Tütüncüler de Boris'e 'Redingot' demekten vazgeçmişlerdi; babasıyla karşılaşınca şapka bile çıkarıyorlardı. Latince öğretmeni, oğluna herkesin Nikotiana'nın ileri gelenlerinden biri gözüyle baktığına iyice aklı kesince, sık sık kahveye çıkmaya ve kutlayanlara, hiç önem vermezmiş gibi: "Ben Boris'e hep güvenirdim, en yetenekli oğlum odur," demeye başladı.

Boris'in başarıları Çakır'larda da duyulmuştu. Bir akşam tütün yaprakları bağlı ipleri toplarken, baba, kızına, "Redingot'un küçük oğlu Spiridinov'un kızıyla evlenecekmiş diye bir söylenti dolaşıyor," dedi.

İrina, donuk bir tavırla, "Olabilir!" dedi.

Baba: "Sana bir ders olsun bu," diye tamamladı sözlerini.

İrina sustu. Odasına gitti ama ağlamadı. Sessiz kuru bir öfke kaplamıştı içini.

Spiridinov'la Sara, Atina'ya gidince, Maria bir hizmetçiyle kaldı. Kadını Sofya'dan getirtmişti. Boris o sıra pek ateşli çalışıyordu. Kafasının içinde her gün yeni bir taslak gelişiyordu. Genel müdürün güvenini haklı çıkarmak ve Atina dönüşü onu, Nikotiana'nın bütün şubeleri için hazırladığı taslakların gözle görülür başarısıyla sürpriz yapmak istiyordu. Bu yüzden de yeni taslakları bir yana bıraktı. Eski genel müdürce Boris'ten geliyor diye geri çevrilen yeni yöntemleri, Batakçiya gözünü kırpmadan uyguluyordu, Nikotiana'da parlayan bu yeni yıldıza bağlılığını göstermek istercesine.

Boris, prim sistemini daha başka işkollarında da uygulamıştı. İşçiler biraz daha çok para alabilmek için iki kat çaba gösteriyorlardı. Maliyet yüzde iki düşmüştü. Batakçiya birkaç işçiyi çıkarıp da disiplini artırınca giderler yüzde bir daha düş-

tü. Sık sık hastalanan ya da ellerinden pek iş gelmeyenler de kapı dışarı edilince, yüzde iki daha düşme sağlandı. İşte kalanlar, nikotin zehiri yutarak ve bitkinlikten yuvarlanana kadar çalışıyorlardı. Ancak bunu Boris'in umursadığı yoktu. İşçiler arasında kaynaşma başlamıştı. Bazıları, prim sistemini açıkça protesto etmek istediler ve haklı olarak "Biz belli bir gündelikle iş alındık," dediler. "Bu yapılan iş yasaya da aykırı." Ancak bu görüşü ileri süren iki işçi polisçe dosyalıydı, hemen tutuklandılar. Ötekiler de protestoyu bir daha göze alamadılar. Boris, bu yasa yorumcularından böylece kurtulunca, giderin yüzde iki daha düştüğünü gördü. Baba Pierre geldiğinde, yeni uzmanın sağladığı ilk başarıları görmüş olacaktı.

Boris bundan sonra, yaklaşan alımlar için inceden inceye yeni bir taslak hazırladı. Taslağın en önemli yanı, rakipleri telaşlandırıp atlatmaktı, ama tütün ekicilerine karşı da bazı kozlar düşünülmüştü. Bu tasarıya göre, parayla tutulmuş adamlar köylere dağılıp gerçeğe aykırı söylentiler, çok düşük fiyatlar yayacaklardı. Köylülerin çoğu, tütünler elde kalacak korkusuyla, bu yalan söylentilere kanıp, aşırı fiyat istemeyeceklerdi.

Boris bütün bunları düşünürken Maria da piyanosunun başındaydı. Saatlerce ve hiç ara vermeden piyano çalıyor, müzik ve vantilatörlerin vınlayışı Boris'in odasına kadar sokuluyordu. Müzik bazen hüzünlü ve yavaş duyuluyordu bir yanıp yakınma gibi, bazen de, ateşli ve gürültülü bir protestoya benziyordu; Maria'nın yakasını bırakmak istemeyen bir felaketten korumak istercesine. Maria'nın böyle anlardan hemen sonra odasından çıkıp çimenliğe gittiğini ya da ağaçlıklı yolda gezindiğini, Boris bürosundan görürdü. İnsanları iyi tanırdı; Maria'nın müzik ve hüzünle dolu kendi dünyasında yaşadığını, ne eğlencelerle, ne de tütün depolarının pislik saçan korkunç gerçeğiyle ilgilenmediğini çok geçmeden anlamıştı.

Maria, bir sabah Boris'in büroya gittiğini görünce el sallayıp yanına çağırdı. Bahçeye gidip kitap okumak üzereydi. Açık renk bir yazlık giymiş, güneş gözlüğü takmış, çorapsız ayaklarına sandal pabuçlar geçirmişti. Burnu ve alnı güneşten yan-

mıştı. Güzel denmezdi, ama narin yapılı bir çekiciliği vardı.

Maria, Boris yaklaşınca, mavi mavi damarların belli olduğu bembeyaz elini uzattı ve gülümsedi.

"Başuzman dün akşam telefon etti. Sofya'ya dönmüş. Babamın bıraktığı mektubu ona götürebilirsiniz!"

"Babanız döndükten sonra onu görmek daha uygun olur sanırım."

Maria, şaşkınlıkla, "Neden?" diye sordu.

"Bay Kostov beni tanımıyor da... başını ağrıtmak istemedim. Adı sanı duyulmamış birinin çıkagelip ben sizin yardımcınızım, demesi hoş karşılanmaz."

Maria, "Hakkınız var," dedi gülerek. "Kostov biraz tuhaftır. Babam böyle şeyleri hiç düşünmez." Bir an düşündükten sonra: "Beni dinleyin!" diye sözlerine ekledi. "Onu buraya çağırır, sizi tanıştırırım. Kötü bir buluş sayılmaz, değil mi?"

Boris, "Bu kadarını isteyemem sizden," diye çabucak karşılık verdi. "Buna hakkım yok. Nikotiana'daki başarımı yalnızca size borçlu olduğum, bütün kasabanın ağzında."

Maria kızardı, ama kendini hemen topladı, ilgisiz görünmeye çalışarak, "Öyle mi?" dedi. "Siz de ününüze gölge düşmesinden korkuyorsunuz, demek?"

"Hayır, hiç de değil! Beni bütün kasaba, vicdansız biri olarak bilir nasıl olsa. Ben sizin için düşünmüştüm."

Maria, "Hiç tasalanmayın," dedi. "Kostov yarın sabah burada olacak. Mektubu verin bana!"

Boris, mektup zarfını cebinden çıkarırken Maria'yı biraz da tedirginlikle süzdü. Maria, onun bakışlarında ilk olarak bir heyecan gördü, ama görmesiyle kaybolması bir oldu.

"Bana güvenebilirsiniz. Dedikodulara kulak asmayın. Çaya beklerim."

Boris, yarım yamalak bir şeyler mırıldanıp borçluluğunu belirtti. Maria çayırlığa gitti; içinden yükselen gizli bir sevinç, alçak sesle bir türkü söyletiyordu genç kıza.

Kostov'un gelişi tütün tüccarları arasında yeni heyecanlan-

malara yol açtı. Nikotiana'nın tütünü daha toplanmadan satın alacağı söylentisi yayılmıştı. Batakçiya her yana çekilebilen bir yalanlama yaptı ki, yarım saat sonra Cebel ve Rodop yöneticileri alım hazırlıkları için köylere gittiler. Sonra, bu boşuna yolculuktan kan ter içinde, toza batmış ve öfkeyle döndüler. Batakçiya, öç almanın keyfiyle akşam üzeri onları kahvede sırıtarak selamladı. Cebel'in genel müdürü geçen yıl ona aynı oyunu oynamıştı.

Bunlar olup biterken Kostov da Maria'ya yeni model Amerikan otomobilini gösteriyordu; İsviçre'de almıştı. Makineyi tam yolla çalıştırıyor, fenerleri yakıyor, motorun üstünlüklerini anlatıyordu. Kostov'un konuşmasından ve davranışlarından taşan gençlik havası, Maria'nın hoşuna gidiyordu. Uzun yüzlü, gümüş gibi beyazlamış saçlı, mavi gözlü biriydi; ellisinde gösteriyordu ve hiç evlenmemişti. Kahverengi son moda ceket, golf pantolon, lüks spor ayakkabılar giymişti.

İriyarıydı ve biçimli bedeniyle göze çarpıcıydı. Bütün kibarca davranışlarında bir züppelik vardı, ama Maria buna alışıktı. Küçüklüğünde kim bilir kaç kere onun kucağına çıkmıştı: babası olabilecek yaştaydı, ama Maria'nın gözünde dünya çapında kibar bir erkek görünmekten hoşlanıyordu yine de.

Maria: "Otomobili kaça aldınız?" diye sordu.

"420.000," dedi.

"Sizin için hiç de önemli değil!"

"Ah Maria, zavallı yoksullarla alay etmekten pek hoşlanırsın."

Maria güldü. Babasının bölge müdürlerine bol keseden yılda artı iki maaş verdiğini, başuzmanına da yarım milyon leva ödediğini biliyordu. Ancak, bilmediği şeyler de vardı: tütün depolarında çalışan veremli kadınların günde yirmi iki leva aldığını bilmezdi.

Genç kız, "Yemek zamanı geldi," dedi.

'Zavallı' başuzman, opera artistlerinden bir bayanla kent dışında heyecanlı saatler geçirmeye hazırlandığı gösterişli otomobiline son bir kez baktı, Maria'nın arkasından yürüyüp ışıklar içindeki yemek odasına girdi. Maria, hizmetçi kıza bir

ziyafet sofrası hazırlamasını söylemişti. Masanın hazırlanmasına kendisi de yardım etmişti. Kostov, bu hazırlıkları bilgili bakışlarla süzünce, kendi payına böbürlendi. Evet, bu kızda sanatçı duygululuğu ve beğenisi vardı. Bu kanısını yeniledikten sonra, genç kızın karşısına, ziyafete uygun bir tavırla, oturdu. Bay başuzman, giyiminde otomobillerinde ve dost tuttuğu bayanlarda olduğu gibi, gösterişi severdi. Taşradaki akrabalarının çoğu hâlâ kuzu derisi kalpak giyer, sofrada bağdaş kurarlardı. Oysa Kostov, bir kibarlık örneğiydi.

Kostov, en iyisinden bir şişe şarap getirmişti, Sofya'dan. Konuşması gittikçe neşeleniyordu. Maria, biftek ve tatlı arasında –Kostov'un pek hoşlandığı cevizli pasta vardı– "Garmisch Kış Olimpiyatları Uluslararası Komitesi'ne üye seçildiğinizi gazetede okudum," dedi.

Başuzman, öylesine onurlandı ki, kıpkırmızı oldu: "Bulgaristan'a yöneltilen bu onurlandırmayı, geçen yıl tanıştığım Kont Ostermann'a borçluyuz, biliyor muydunuz?"

Maria, tatlı ve sevimli bir gülümseyişle güldü. Kont Ostermann'ın Avusturya tütün rejisinin bir memuru olduğunu biliyordu, bilmediği bir şey vardı; Kont, Nikotiana'nın rejiye sunmak istediği komisyonlar kibarca verilsin isterdi. Oysa bu seçilmenin, Kostov'a, Garmisch'in büyük otellerindeki ziyafetler için en azından bir yarım milyona patladığını da kestiriyordu.

Kostov akşam yemeğinden sonra, Basel'de Rotary Kulübü'nde onun için verilen ziyafeti anlattı; vereme tutulan ihtiyar Barutçiyef'in sağlık durumunun kötülediğini söyledi; Torosyan'ın İstanbul ve Kavala'da şubeler açma tasarılarından söz etti. Kostov yuvarlak hesapla bir yüz milyonu olan Ermeni'den küçümseyerek söz ediyordu; çünkü onun gözünde, türedinin biriydi Torosyan. Daha sonra, her zamanki konusuna değindi: çok yoruluyordu. Maria, bu sayede Boris'in sözünü açabildi.

Genç kız, ilgilenmez görünerek: "Babam size bir yardımcı buldu," dedi.

Kostov, gözlerini kırpıştırdı. "Öyle mi?"

Bu istek uzun süredir vardı, ancak, uygun birisi bulunamı-

yordu. Yanında çalışacak kişi yetenekli ve dürüst olmalıydı; bu iki ayrı özelliğin tek bir uzmanda birleştiği pek seyrekti.

Maria, "Evet," dedi, "okuyun şu mektubu."

Babasının mektubunu uzattı. Kostov, lüks bir kılıftan çıkardığı bağa gözlüğünü takıp dikkatle okumaya başladı. Baba Pierre, mektupta, Boris'in özelliklerini bir bir sayıyor, bu gencin ikinci uzman olarak görevlendirilmesini kesinlikle söylüyordu. Üstelik, aylığının miktarını bile kestirip atmıştı: ayda üç bin leva ödenecekti. Kostov, mektubu katlarken alnını kırıştırdı, kuru bir tavırla, "Nerede bu harikalar harikası?" diye sordu.

"Yarın size gösterirm onu."

"Onunla, daha doğrusu bu işle ne ilgin var senin?"

"Ben bulup çıkardım onu."

Kostov, şaşkın ve soru dolu bakışlarla, acele acele, "Hiçbir şey anlamıyorum," dedi. "Anlat bunu iyice!"

Maria, "Ben bulup ortaya çıkardım onu," diye yineledi. "Babam da iyice bir gözden geçirdi. Sizin uzun zamandır aradığınız adamın ta kendisi."

Kostov, suçlar gibi bir sesle, "Maria!" dedi. "Sen öyle sudan gönül oyunlarından hoşlanmazsın, bilirim. Budalanın birine kapılacağını hiç sanmam."

Maria, gülümseyerek, "Boris budala değil," dedi. "Yarın kendi gözünüzle görürsünüz.

Başuzman, sinirinden bir puro yaktı; oysa hiç doğru değildi, bir süredir nefes darlığı çekiyordu. Maria'nın Boris hakkında daha fazla konuşmak istemediğini anlayınca, Kostov daha da heyecanlandı.

Genç kız, "Size biraz piyano çalayım mı?" diye sordu.

"Lütfedersiniz."

Kostov müzikten hoşlanırdı ama, şu sıra hiç de istekli değildi piyano dinlemek için. Kafasının içi, bu hiç beklemediği haber yüzünden allak bullaktı. Maria'nın geriye doğru taranmış kumral saçlarına, solgun yüzüne, kansız dudaklarına ve donuk gözlerine baktı acıyarak. Genç kızın sol göz kapağı sağdakinden biraz daha aşağıya kaymıştı ve yüzünün sol yarısına

rastlayan dudak kısmı daha uzamışa benziyordu. Hareketleri aceleci ve sertti. Aşırı kahve tiryakilerine özgü tuhaf, birbirini tutmaz, keskin hareketleri vardı. Sinirleri pek sağlam olmamalıydı. Bu bir kanıdan çok, bir tahmindi ne de olsa. Bütün bunları iyi bilen Kostov, durumu hemen kavrayıp yargısını verdi ve kendi kendine, "Zavallı kız," diye mırıldandı.

Maria, bir Chopin etüdüyle başladı, ama az sonra fark etti kötü çaldığını. Çoktandır böyle oluyordu, parmaklarına söz geçiremezmiş gibi geliyordu. Ezgileri benliğinde bütün yüceliği ve eşsizliğiyle duyuyor, ama parmakları bozuk akortlu gürültüler çıkarmaktan ve kupkuru bir teknik gösterisi yapmaktan öteye gidemiyordu. Gerçek Chopin'in kimliğini duyuyor, içinde yaşıyor, onun nasıl çalınacağını biliyordu, ama beceremiyordu; parmakları hastalığın yavaş yavaş ilerlemesinden tutuklaşıyordu. Bunun yine farkına varınca piyanoyu bıraktı ve ellerini yüzüne götürüp usulca ağladı.

Kostov, genç kıza yaklaştı; şaşkın şaşkın, "Maria, boşuna heyecanlanıyorsun," dedi. "Elbette geçecek bütün bunlar... Sonbaharda yapılacak yeni iğnelere hekimler pek güveniyor."

Oysa, bunun da bir şeye yaramayacağını biliyordu.

Ertesi gün Kostov'la Boris bütün salonları dolaştıktan sonra birbirleriyle uzun süre konuştular.

Başuzman, öğle yemeğine geldiğinde, yüzü düşünceli ve kuşkuluydu. Masaya hiç konuşmadan oturdu.

Maria, yüzüne bakıp, "Ey, ne haber?" diye sordu sonunda.

Kostov, ürktü, bu soru sanki Boris için kafasından geçenleri çekip ortaya koymuş gibiydi. İlgilenmiyormuş gibi, "Akıllı oğlan," dedi.

Maria, biraz da hayal kırıklığıyla, "Hepsi bu kadar mı?" diye sordu.

Başuzman, "İyi bir görünüşü ve kusursuz davranışları var," dedi, hafifçe gülümseyerek.

Maria, "Hepsi bu kadar mı?" diye sordu yeniden.

Kostov, beklenmedik bir sertlikle, "Bir taş kadar da duy-

gusuz," diye tamamladı ve tepeden inme, "Onun nesinden hoşlanıyorsun?" diye sordu.

Maria, usulca: "Her şeyinden," dedi.

Kostov'un aklına genç kızın umutsuz sağlık durumu geldi yine. Ama sonra, Sofya'da arkasından koşan züppelerdense bu Boris'le ilişki kurmasının Maria için daha iyi olacağını düşündü.

Kostov, öğleden sonra otomobiline binip giti.

Akşam üzeri Maria kısa bir duraklamadan sonra, telefona gitti, Boris'i çaya çağırdı. Ahizeyi bıraktığında yüzü pembeleşmiş, nerdeyse güzelleşmişti.

Yağmur yağıyordu. Açık pencereden içeriye çayırın keskin ozon, ıslak toprak ve kır çiçeği kokuları geliyordu; evin ıssızlığında, yağmurlu günün sıcak ıslaklığı ve sönüp giden parıltılarında veriverdiği karar, eşsiz göründü genç kıza.

5

İrina evden çıktı, saate baktı ve üniversiteye doğru yürüdü. Anatomi dersine gecikiyordu.

Hayvanat bahçesinin karşısındaki kara yüzlü evlerden birinde oturuyordu. Sofya'ya birlikte gelen Çakır, kızına bir memur ailesinin yanında oda tutmuştu. Ev sahipleri genç ve biraz para canlısıydılar, ama çok namuslu insanlardı; çocukları da yoktu. Bütün bunları göz önünde bulunduran Çakır, gerçekten yüksek olan kirayı kabul etti. Önemli olan, kızının dürüst kişilerin yanına yerleşmiş olmasıydı.

Güz erken gelmişti, sisler ve yağmurlarla. Çar Osvoboditel Bulvarı'ndaki yüksek yapıların damlarına gri bir gökyüzü çökmüştü. İrina'nın geldiği günlerde koyu kırmızı lekeleriyle pek hoşuna giden Vitoşa Dağı, sislere bürünmüştü. Buz gibi bir kuzey yeli, kurumuş kestane yapraklarını savuruyordu yollarda. Taksiler, özel otomobiller asfaltta sessizce kayıp geçiyorlardı. Muhafız alayından bir manga, boru ve trampet çalarak saraya gidiyordu, nöbeti almak için.

İrina, üniversite rektörlük binasının önünden geçerken, Nervus Trigenimus'un ve çeneyi hareket ettiren bir sürü sinirin adlarını saymaya başladı. Bunu biraz zorunluluktan, biraz da her zaman içini bunaltan hüzün, umutsuzluk ve bomboşluğu yenmiş olmak için yapıyordu. Sofya, hayalinde yaşattığından ne kadar değişikti.

Tıp fakültesi eski, karanlık ve küf kokulu bir yapıydı. Teşrih salonlarının bulunduğu bodrum katında keskin bir karbol, ceset ve formalin kokusu vardı. İrina, mantosunu çıkarıp beyaz gömleğini giydi.

Bunu yaparken teşrih salonlarına ilk girdiği günü hatırladı; yirmi kadar masada, mumlu bezlere sarılı gri-kahverengi kadavralar yığılıydı. Her masanın üstünde bol ışık veren bir lamba sallanırdı. Fakülte arkadaşları, cansız bedenlerin karşısında çekinerek dururlardı. Mumlu bezlerin altından kalçalar, başlar belli olurdu. Örtünün altından bazen bir taban ya da parmak çıkmış olurdu. Ne de çok ölü vardı. Tıp fakültesine ya-

kınları tarafından bırakılan, pek küçük bir para karşılığı verilen ya da kimsesiz ölmüş olan bütün bu zavallılar gerçekten yaşamış mıydı şu dünyada? Öğrenciler ürkerek bakar ve aralarında kısık sesle konuşurlardı. Bir genç kız kusmuştu bir gün. İrina, hayatın geçiciliğini ve ölümün gücünü burada öğrenmiş, bu duygunun altında ezilir gibi olmuştu.

Ama artık alışmıştı buna. Salona girince, genç asistanı hafifçe selamladı. Aceminin biriydi, çabucak şaşırdı. Öğrenciler onu alaya alırlardı. Daha önce rastgele bir kitapta okudukları önemsiz ayrıntıları sorarlardı ona. Başasistan, bütün soruların yanıtını verecek durumdaydı. Topukkemiği üzerine iki saat boyunca şaşılacak ayrıntılar anlatabilir, kan damarlarının en incelerine kadar heyecan verici bilgilerini ortaya dökebilirdi. Bilimi bütün incelikleriyle böylesine elde ettikten sonra, öğrencilere gizliden gizliye ve hınzırca eziyetten hoşlanırdı sanki. Yüzünde hüzünlü bir anlatım vardı. Şefinin buyruklarını büyük bir titizlikle yerine getirir, seminerlere düzenli gelenleri sınavda çok iyi hatırlardı.

İrina, bir küme öğrencinin çalıştığı bir kadavra masasına yaklaştı. Üç kişiydiler ve aralarında bir ilişki yoktu. Kendini beğenmiş sayılan İrina'dan başka Cengiz ve Bimbi vardı bu kümede. Güçlü kuvvetli olan Cengiz, solcuların ünlü konuşmacısıydı. Bimbi ise, zamanını öğrenmek ya da politika tartışmalarıyla ziyan etmektense flörtü uygun bulan sessiz, sevimli bir delikanlıydı. Bimbi, şık giyimiyle göze çarpardı. Sarı saçlı, güçlü ve sevimliydi. İyi dikilmiş bir elbise, ipekli gömlek giyerdi hep. Her salı, hiç de çekici olmayan bir Alman bayanla, Royal Sineması'nın ilk gecesinde bulunurdu. Cengiz ise, tıknaz, geniş omuzlu, biraz kabaca görünüşlüydü; saçları kapkaraydı; adı, Moğol'u andıran yüzüne uygun düşüyordu.

İrina masaya yaklaştığında, Bimbi, bir kadavranın başında görülmemiş bir çabayla çalışıyordu. Cengiz, arkasından eğilmiş, onun neşterinin hareketlerini büyük bir dikkatle izliyordu.

Cengiz, birden öfkeyle, "Dur!" diye bağırdı. "Sinirleri kestin. Beceriksiz karılar gibisin. Sen olsan olsan pratisyen, ya da ruh hastalıkları hekimi olabilirsin."

Bimbi, neşteri bıraktı, suçunu kabullenmiş gibi, gülümsedi.

Cengiz, öfkeyle söylendi: "Kasları öğrenmeden sinirler ve damarlarda çalışmak cinayetlerin en büyüğüdür."

Bimbi, sigara içmek için koridora çıktı. Yalnızca kasları değil, kemikleri de bilmiyordu doğru dürüst.

Cengiz, İrina'ya: "Saçından bir tel koparıp ve," dedi. "Ama tuvaletini bozmamaya da dikkat et! Tamam! Ver bana!" Kopan sinirleri, İrina'nın saçıyla birbirine tutturduktan sonra, "Oku bakalım, şimdi!" dedi.

İrina, ders kitabını açtı ve yüksek sesle okumaya başladı; ama az sonra boşuna okuduğunu anladı. Öteki masalardan gürültüler, kahkahalar geliyordu. Ertesi gün, Yüksek Öğrenimciler günüydü ve doktorlar o törende hukukçuları bile geride bırakmak istiyorlardı. Kendilerini çılgınca bir keyfe kaptırmışlardı. Lambaların çiğ ışığı, kahkahalar, haykırışmalar, itiş kakışlar, teşrih salonlarını yamyamların şenlik yerine çevirmişti. Başasistan da dışarı çıkmıştı. Gençler, onun yokluğundan yararlanıyorlardı, gürültüyle masalar arasında koşuşarak.

İrina, "Olur şey değil!" diye haykırdı

Cengiz, "Doğru!" dedi, alnını kırıştırarak, "insana saygı yok hiçbirinde. Bu yüzden de asla doktor olamazlar pek pek bakkal çıraklığı yaparlar."

Cengiz, çalışmasını sürdürdü. Bir süre sonra, İrina'ya "Yarınki kutlama törenine kiminle katılacaksın?" diye sordu.

"Birlikçilerle."

Aslında henüz bir kararı yoktu, ama bile bile böyle söylemişti. Birlik'te, hiçbir yandan olmayan üniversiteliler vardı, ama Cengiz onlardan da hoşlanmazdı.

Sert bir bakışla: "Ya! Demek böyle karar verdin!"

"Evet."

Cengiz, düşmanca güldü: "Yani rahatına düşkünlerle birliktesin öyleyse. Gelecek yıla 'Yardımseverler'e girersin."

İrina, öfkeli bir sesle, "Hayır!" dedi. "Seni bu keyiften yoksun bırakacağım. Sen de hoşgörüden yoksun bir insansın."

Cengiz'in öfkesi geçmişti.

"Onlara girmeni pek isterim. Gir de işlerin ne kirli olduğu-

nu kendi gözlerinle görüp bize katıl!"

"Bunu hiç bekleme."

Cengiz, ısırır gibi bakan çekik gözleriyle süzdü İrina'yı.

"Umarım, eninde sonunda olacak bu; zengin bir koca bulmazsan."

İrina, "Benimle ilgilenmeye bir son ver!" diye köpürdü.

Suratını astı, çantasını topladı. Bu Cengiz'le politikaya dokunmadan konuşulamıyordu; İrina pek kızıyordu buna.

Başasistan henüz dönmemiş, gürültü gittikçe artmıştı. İrina usulca çıkmaya davrandıysa da Cengiz onu önledi; kestirmeden: "Ders kitabını bana bırak!" dedi. "Sana gerekli değilse."

İrina, kitabın ikinci cildini ve çok güzel bir Alman anatomi atlasını Cengiz'e uzattı. Oğlanın pırıl pırıl kara gözleri sevinçle parladı. Çok yoksuldu, kitap satın alacak parası yoktu. Geceleri ötekiler dinlenir ya da ders çalışırken, o bir lokantada garsonluk yapıyordu. İrina, hoşça kal falan demeden uzaklaştı. Cengiz farkına bile varmadı; atlasa dalıvermişti.

Bimbi koridorda sigara içiyor, can sıkıntısıyla fakülte arkadaşlarının gidip gelişlerini seyrediyordu. Gerçi 'Yardımseverler' üyesiydi, ama yürüyüşlere ve çalışmalara katıldığı yoktu. Solcularla dövüşüp kemiklerini kırmak hiç işine gelmezdi. Böyle budalalıkları, Sofya'da bir iş uman kafasızlar ya da Almanya'ya parasız bir gezi karşılığı milliyetçilik şamatası koparanlar yapardı. Bimbi, şu taşralı yaygaracılara katılmadan da rahatça para kazanmanın, eğlenceli bir hayat sürmenin, tek başına yabancı ülkelere yolculuk edebilmenin yolunu bulmuştu.

Bimbi, boylu boslu İrina'yı hazla ve yorgunca bir bakışla süzüyordu. Bu kızla her yerde görünülebilirdi. Çok güzel bacakları, taze bir teni, yüksek alnı, sevimli bir profili ve hafif kemerli bir burnu vardı. Her zaman topuz yapılmış saçları ışık altında koyu renk bir maden gibi parıldıyordu.

Bimbi onu süzerken, İrina, gardroba gidip üstünü değiştirdi. Cengiz'in sözlerine ders salonundaki kargaşalığa, düzeni sağlayamayan beceriksiz genç asistana kadar her şeye pek kızmıştı. Bir türlü kurtulamadığı o yalnızlık ve bomboşluk duygusu da sıkıntı veriyordu. Boris'le ayrılalı iki yılı geçmişti, ama

yüreğinin yarası iyileşmemişti. İrina, acı çektiğini göstermeyecek kadar onuruna düşkün, kolayca unutmayacak kadar ateşli, bağışlayamayacak kadar da kıskançtı. Acı, öfke, can sıkıntısı, aşk ve zedelenmiş onur karışımı duyguları yenmeye çalışıyor, bu yüzden daha da yalnızlık duyuyordu.

İrina, mantosunu giyerken, alışkanlıkla yine tasalarına dalıverdi. Bimbi işte bu sırada ona yaklaştı. İrina, hiç hoşlanmamıştı bundan. Onun yarı kapanık uykulu gözlerine, tembelliğine kızardı. Oğlanın yakınlaşma denemesini, soru dolu buz gibi bir bakışla geri çevirdikten sonra pişmanlık duyuverdi. Bu delikanlı ne yapmıştı ona? Ne diye insanları hep uzaklaştıracaktı kendinden? Fakülte arkadaşları, ona, insanlardan kaçan, kendini beğenmişin biri gözüyle bakıyordu.

İrina, oğlana güler yüzle, "Çıkıyor musun?" diye sordu ve onu bekliyormuş gibi davrandı.

Bimbi, "Evet," dedi.

Böyle bir niyeti yoktu, ama hemen giyindi ve loş koridorlarda yan yana yürürlerken, "Yarın tiyatrodaki törene gidecek misin?" diye sordu.

"Biletim yok."

"Ben bulurum sana bizim Yardımseverler'den."

"Teşekkür ederim. Onlardan hiçbir yardım istemem."

Bimbi gülümsedi ve hemen bir başkasını ileri sürdü:

"Elçiliklere de davetiye gönderildi. Alman elçiliğinde çalışan bir bayanla tanışıyorum. Bizim güruh parterde itişirken biz de o bayanla locada otururuz."

"Locada oluşum, arkadaşın bayanı rahatsız edebilir."

"Hiç tasalanma. Fraeulein Dietrich çok hoş bir bayandır. Ben ona senden söz açtımdı bir kere."

"Ne diye?"

"Bizim fakülte arkadaşlarından çok iyi bir kız var, Almanya'da bir inceleme gezisi bursunu çoktan hak etmiş biri, demiştim."

İrina, gülümsedi. Bimbi daha flörte başlamadan, rüşvet vermeye kalkışmıştı, bön ve zararsız bir oğlana benziyordu. Soğukça bir tavırla, "Teşekkür ederim," dedi. "Bir düşüneyim."

Delikanlı, heyecanlanarak, "Düşünecek ne var bunda?" dedi. "Fraeulein Dietrich'le tanışınan sana yararlı olur yalnızca."

Sonra, ertesi gün buluşmak için sözleşip ayrıldılar.

İrina, evin yolunu tuttu. Yalnızlık ve boşluk duygusu azalmıştı. Bimbi'yle küçük bir serüven hoş olabilirdi. Oğlanın sevimli bir yüzü ve sık sık kayak yapan bir erkek bedeni vardı.

Rüzgâr hafiflemişti. Kentin üzerine kirli gri renkte bir sis çökmüştü. Hava soğuk ve ıslak ıslaktı. Zanaatkârların bir bayram günü olmalıydı; sokaklar birbirleriyle şakalaşan, kol kola dalaşan, kâğıt helvası ve çörek yiyen gürültücü çıraklarla, genç hizmetçilerle doluydu. Toplum piramidinin en alt basamağında yaşayan, ağır koşullar altında çalışıp pazarları ve bayram günleri sokakları arşınlamaktan başka bir eğlence bilmeyen bu hepsi de köylü yaratıkların dünyası ne tatsız, karmaşık ve bunaltıcıydı! Kirli renkli damların üzerinde çirkin sesler çıkaran kargalar uçuşuyordu. Tramvay gıcırtıları arada bir sisi parçalıyordu. Kaldırım yosmalarının ve üniversiteli gençlerin uğrak yeri olan, adı kötüye çıkmış bir lokalden, teneke bir caz sesi duyuluyordu.

İrina eve gelince odasını ısıtılmış buldu. Ev sahipleri yemek odasında havadan sudan konuşuyorlardı. Karı kocanın pek tekdüze bir yaşayışı vardı; yemekler, fiyatlar ve evle ilgili buna benzer şeylerin dışında hiçbir konudan söz açmazlar, arada bir sinemaya giderlerdi. Bekledikleri bir miras işi olunca, erkek bir av tüfeği, kadın da kürk manto alacaktı. Adam, bir Alman firmasında çalışırdı, biraz kıskançtı, bütün alışverişi kendi yapardı. Kadın, kocasının miskinliğinden bıkmış, içinden küçümserdi onu; ama aldatmayı göze alamazdı yine de.

Ev sahibi kadın, biraz sonra İrina'nın odasına girdi; gözleri meraktan parlıyordu:

"Yarım saat önce sizi bir askeri okul öğrencisi sordu!"

"Bir askeri okul öğrencisi mi?"

"Evet, sarışın, sevimli, aslan gibi bir delikanlı. Bir omuzları vardı ki..."

Kadın, elleriyle anlatıyordu, omuzların genişliğini.

İrina, "Benim yeğen olmalı," dedi. "Biraz ilkel biri, değil mi."

"Hiç değil. Çok kibar konuşuyor. Size bir kâğıt bıraktı."

İrina, olgunluk sınavını verdikten sonra Dinko'nun yedek subay okuluna girdiğini hatırladı. O günden sonra bir daha görmemişti onu. Cumartesileri kentteki pazara geldikçe uğrayıp odasını sarmısak kokularıyla dolduran köylü akrabalarını hatırladı; onu pek sık aramaları, yoksulluktan değil, gecelemek için bir levaya bile kıyamayacak kadar eli sıkı olmalarındandı. Dinko'yu benzeri duygularla düşündü. Liseye kaba giysiler, çarıklar ve eski bir arka çantasıyla gelirdi.

İrina, kâğıdı okudu. Dinko, ertesi günü öğleden sonra uğrayacağını yazıyor, birlikte bir gezinti yapmalarını öneriyordu. Bundan hiç hoşlanmadı İrina, ama yine eli boş dönsün istemedi.

Fraeulein Dietrich, fasulye sırığına benziyordu. Islak ıslak gözleri, kış sporlarından yanıklaşmış bir yüzü vardı. Onu büsbütün çirkin görünmekten koruyan yanı, sporcu teni, boyanmaması, gösterişsiz ve kibar giyinmesiydi. Bir elçilik görevlisinden çok, bir Alman firmasında iyi para alan bir steno bayanı andırıyordu. Küçük bir şapkası, açık gri kumaştan geniş bir mantosu ve alçak ökçeli krepsol altlı ayakkabıları vardı. İnsanüstü yaratıkları bütün dünyada başa geçirmek isteyen yeni peygamberin simgesi olan gamalı haç, mantosunu süslüyordu pırıl pırıl.

Otuzun üstündeydi. Kafa göz yararak Bulgarca konuşmaya çalışıyordu. Bimbi, İrina'yı tanıtınca, iyi çevreden bir bayanın nasıl davranması gerektiğini bildiğini de ortaya koydu. Suskun ve can sıkıcı bir kişi olmadığını göstermek istercesine, hemen havadan söz açtı. Sonra, kar yağmadığından yakındı ve sonunda, tiyatroya gitmeyi önerdi. İrina, Fraeulein Dietrich'in, beğeniden yoksun olmasa bile önemsiz bir büro memuru olduğunu, hiç değilse daha çoğuna layık olmadığını anlamakta gecikmedi. Elçilikte kullanılmayan biletler ve davetiyelerden yararlanabilir miydi? Tiyatronun giriş kapısına kadar birbirlerini kaçamak süzdüler. Alman kadının gözleri bomboş, ama nobrandı. Bir semenderin gözleri gibi hep bir noktaya bakıyordu, dikkatle.

Tiyatro çabucak doldu. İrina'yla Fraeulein Dietrich, locanın önünde oturuyorlardı. Bimbi onların arkasındaki koltuğa oturmuştu.

Salonun ilk sıralarında profesörler ve eşleri, onların arkasında, protokola tam uygun olarak, doçentler, asistanlar ve Hunlardan kalma büyük büyük adları olan bir sürü birliğin temsilcileri oturmaktaydı. Profesörlerin eşleri, mumyaların bomboş ciddiliğiyle çevrelerini süzüp, ünlü kocalarının nefes darlığı, şeker ve böbrek hastalıklarını konuşuyorladı yavaş sesle. Profesörlerin çoğu, şu ya da bu doçent seçiminden ötürü kavgalı olduklarından birbirleriyle selamlaşmıyorlar, üstelik birbirlerinden nefret ediyorlardı. Bir başka kısmı ise, günlerinin üniversite dışındaki zamanlarında yanlarına kimseyi yaklaştırmazlardı. Asistanlar doçentlerin karşısında, doçentler de profesörlerin önünde iki büklüm oluyordu. Üniversitede yükselebilmek için, şefe karşı yıllarca ve yıllarca hep alttan almak, hep boyun eğmek gerekirdi.

Önce yaşlı ve saygıdeğer dekanlarıyla rektör geldi; sonra bakanlar göründüler; en son da, sivil giysileriyle kral ortaya çıktı. Profesörler onu alkışlar ve Hun birlikleri "Hurra!" diye haykırırken, ikinci sıradan doğru hiç de hoş kaçmayan sesler, hep birden "Yaşasın kültür!" diye haykırdılar. Koro gittikçe daha güçleniyordu. Bu konuda kimse solcuları suçlayamazdı, çünkü 'Yardımseverler' onları salona bile bırakmamıştı. Bu olayın sorumlusu, Köylü Birliğiydi. Kültür isteklerini açıklarken Çar'a düşmanlıklarını da ortaya koymuş oluyorlardı. Dekanlardan birkaçı dazlak kafalarını, çekinerek birbirlerine yaklaştırdılar. Fakat kral, çabucak locasına gidip oturmakla, tatsız duruma son verdi.

İrina, Bimbi ve Fraeulein Dietrich törenden çıkarlarken, partili olmayan 'Krum', 'Kardam' ve 'Terwel' dernekleri üyesi üniversiteliler, 'Yardımseverler'den güçlü kuvvetli delikanlıların önderliğiyle iki sıra olmuşlar, Çar'a saygı gösterisi yapıyorlardı. Polis de tam bu sırada yan sokaklarda solcuları kovalıyordu, Çar'a atıp tutmalarını önlemek için.

Kargaşalıklar ve atlı polislerin sağa sola saldırması, Fraeulein Dietrich'in pek canını sıkmıştı. Kaldırımda yan yana yürürlerken, suçlar gibi, "Sizde pek çok solcu var, değil mi?" diye sordu.

Bimbi, görünüşe aldırmamak gerektiğine, çok şamatacı, ama sayıca az bir topluluk olduklarına inandırmaya çalıştı.

"Peki ama, hükümetiniz onları zararsız hale getirebilir, değil mi?"

Bimbi, bunun pek yakında gerçekleşeceğini söyledi.

Fraeulein Dietrich'in, her sorusunun sonuna küçümseyiş, sabırsızlık ve alaycılık belirtisi gibilerden bir "değil mi?" eklemesi, Bimbi'yi bile kızdırmıştı. İrina, Fraeulein Dietrich'in kültür bakımından pek boş, ama müthiş inatçı olduğunu fark etmişti. Bimbi, kendisini evine bırakmayı önerdi. Alman kadın, Akaskov Caddesi'nde güzel bir villanın bir bölüğünü kiralamıştı. Ayrılırken ikisinin de elini sıktı ve İrina'ya gözlerini dikip, "Cumartesi akşamı konuğum olacaksınız, değil mi?" dedi.

İrina, üniversitede işi olduğunu ileri sürüp bu çağrıyı geri çevirdi.

Fraeulein Dietrich'in ıslak yeşilimsi gözleri, İrina'nın üzerinde öfkeyle parıldadı. Gününü İrina için harcamış olduğuna kızmış bir hali vardı.

Çar Oswoboditel Bulvarı'na yürüye yürüye dönerlerken, kar başladı. İrina, kar taneciklerine baktı, sevinçle Fraeulein Dietrich'le tanışması, yakışıklı ve sevimli Bimbi adına duyduğu tasa ve heyecandan kurtarmıştı onu. Bimbi'yle Alman kadın arasında sağlam bir dostluk olduğu belliydi.

Delikanlı, on adım kadar hiç konuşmadan yürüdükten sonra, canı sıkkın, "Çağrıyı geri çevirmemeliydin!" dedi.

İrina alaylı alaylı, "Neden?" diye sordu.

"Önce, naziklik değil... Sonra da, Fraeulein Dietrich'in birçok şeylerde sana yardımı dokunabilir. Ne var ki sen, karşına çıkan fırsattan yararlanmasını bilmiyorsun."

"Belki istemiyorum bunu!"

"Saçma! Neden direniyorsun?"

"Pek boş ve aşağılık bir şeye benziyor. Onunla dostluktan hiçbir yararım olmaz."

Bimbi, sinirli sinirli bir sigara yakarken, "Yanılıyorsun," dedi. "Bayan Dietrich, nasyonal sosyalizmin birinci hizmet nişanını kazanmış bir insandır. Elçilik sekreterleri bile onun dostluğuna değer veriyorlar. Onun sayesinde en iyi çevrelere adımını atabilirsin... Sana küçük bir iş de bulsa, fena mı olur?"

İrina, şaşkın şaşkın, "Ne gibi küçük bir iş?" diye sordu.

"Söz gelişi, bir gazetenin muhabirliği..."

"Benim Almancam yeterli değil ki."

"Pek de gerekli değil. Almanları ilgilendiren konuları sana o verir. Sen de malzeme toplayıp Bulgarca bir makale yazarsın. Ötesine karışma. Bundan sonrasını Fraeulein Dietrich'e bırak."

"Sen buna gazete muhabirliği mi diyorsun?"

"Ya ne sandın?"

İrina sustu.

Bimbi, aşırı gürültülü bir kahkaha atarak, "İşte," dedi, "Cengiz'in saçmalarıyla kafanı doldurursan sonu böyle olur. Rila Manastırı üzerine bir makale yazıp Alman dergilerinden birinde yayınlatsam, Alman kültürüne hayran olsam, Almanları biz Bulgarların en yakın dostu bilsem, Almanlar hesabına çalışan bir ajan sayılacağım, demek! Bunu demek istiyorsun, değil mi? Rica ederim duygunun payını unutma ve az önce aklına gelenleri bir daha düşün! Solcular, temiz giyinen ve Almanlarla dostluk kuran herkesi vatan haini sayıyorlar. Ne var ki, şu Cengiz gibi ağzı kalabalıklar da belki Sovyetlerin paralı adamlarıdır!"

İrina, hâlâ susuyordu. Bimbi'nin ayda en azından on bin leva harcadığını, oysa Cengiz'in çoğu zaman sömestr harcını yatıracak parayı bile bulamadığını, geceleri bir lokantada çalıştığını düşünüyordu.

Bimbi, birden "Hoşça kal," deyiverdi. Genç kızın susmasına öfkelenmiş, elini uzatmıştı.

İrina, pişmanlık duydu. Şimdi iyice sıklaşmış olan kar tanelerinin arkasından, Bimbi'nin öfkeden kıpkırmızı olmuş asık

yüzüne baktı. Sonra, delikanlının elini bırakmadan, "Dur hele!" dedi. "Sen alındın. Üzüldüm buna."

"Gerekmez. Kızıl dostların üzüntünü yatıştırırlar."

"Saçmalama! Benim dostlarım falan yok, hele kızıllardan hiç."

Bimbi'nin alınganlığı sürüyordu, ama İrina'nın sözleri hoşuna gitmişti.

Az önce iki sıra saygı duruşu yapmış, ve Çar için: "Hurra!" diye sesleri kısılıncaya kadar haykırmış üniversiteliler geçti yanlarından. Kırmızı kasketleri ve ulusal renkler taşıyan bantları vardı. Atlı polisler onlara yine de kuşkuyla baktılar. Çünkü solcular da bazı bazı bu kasketleri giyip kimliklerini gizliyorlardı. Şimdi de, "Chan Kardam" adlı faşist derneğin üyeleri geçiyordu. Alman üniversitelilerine benzemek ister gibi paslı kılıçlar takmışlardı.

Bimbi, onlara arkasını dönüp İrina'ya, "Bu akşam ne yapacaksın?" diye sordu.

İrina: "Karar vermiş değilim," dedi. "Ama bir yere gitmek de istiyorum."

Bimbi, başarısına güven duyarak, bir süzdü kızı. Kadınlardan yana pek çok deneyimi vardı. İrina'yı kazandığından hiç kuşkusu kalmamıştı. Kendine önem veren bir tavırla, "Seni Otel Bulgaria'da yemeğe davet ediyorum," dedi ve acı bir alaycılıkla, "Bu yüzden saygınlığını yitirmezsen, tabii," diye de ekledi.

İrina, "Sevinerek gelirim!" karşılığını verdi. "Şunu iyi bil: hiçbir şey benim saygınlığıma zarar veremez."

Bimbi'nin çağrısı hoşuna gitmişti çünkü Otel Bulgaria'nın lokantasında yemek yemeyi nicedir pek istiyordu. Ev sahipleriyle bir akşam sinema dönüşü otelin önünden geçerken, büyük, siyah bir otomobilden inen genç bir çifti hep hatırlıyordu. Astragan bir kürk giymiş olan solgun yüzlü, açık kumral kadının çok hoş bir görünümü vardı. Maria'yı yakından görmeyi pek istiyordu. Bu akşam onlara rastlardı, belki orada!

İrina'yla Bimbi, 'Haşove' adlı küçük bir lokalde ayaküstü bir şeyler yediler. 'Chan Krum'cular burada toplanıp kafayı

çekerlerdi. Her fakültenin en aşırı gençleri burada toplanır içerdi; şarap onların yurtseverlik duygularını daha da kamçılıyordu. O akşam ne yapacaklarını tartışıyorlardı bağıra çağıra. Gözünü budaktan sakınmayanları, Yugoslav elçiliğinin camlarını kırmak istiyordu. Daha yumuşak olanları ise, Yahudileri dövmek ya da sinagogları parçalamakla günü değerlendirmeyi düşünüyordu. Ancak, elçilik de, sinagoglar da atlı polis kordonu altında olduğundan, bir iki cam kırmaktan öteye yapacakları pek bir şey yoktu.

İrina, eve dönünce, Dinko'yu bekler buldu; ev sahipleriyle kahve içiyordu. Yedek subay okulunda geçen iki yılda daha da güçlenmişti. Atlet yapılı bedeniyle bir boksöre benziyordu. Hemen herkesten bir baş boyu daha da uzundu. Saçları kısa kesilmişti. Yüzünün bir Romalıyı andıran yandan görünüşü, Çakır'a benziyordu; soluk yeşil gözleri, iri elleri vardı. Bir boğayı ensesinden bir tutuşta yere serecek kadar iriyarıydı. Üniforma da yakışmıştı. Yine de İrina'nın hoşlanmadığı bir yanı vardı.

İrina, omzuna vurarak: "Kocaman olmuşsun,"dedi. Bir süre ev sahipleriyle kaldılar, sonra sinemaya gitmek için çıktılar.

Tramvay yolu da, kaldırımlar da karla örtülüydü. Fakülte arkadaşlarım beni Dinko'yla görürse, diye düşününce pek canı sıkıldı İrina'nın. Bu sıkıntısı yavaş yavaş geçti. Çünkü şık kadınlar bile, yanlarından geçerken gözlerini Dinko'ya dikip belli belirsiz kırıtkan bir gülümseyişten sonra başlarını hemen yere eğiyorlardı. İrina, yeğeninin dış görünüşünde sandığı kadar aşırı bir köylülük olmadığını kavramıştı. Delikanlının göğsündeki madalyayı göstererek, "Bu ne?" diye sordu.

Dinko, ilgisizlikle, "Bir nişan," dedi. "Yedek subay okulunu üçüncülükle bitirdim de."

"Bravo, Dinko! Demek bitirdin! Şimdi ne yapacaksın?"

"Orduda kalayım istediler ama, ben yanaşmadım!"

İrina'ya hafiften alaylı bakıyordu.

İrina, "Sen dik kafalının birisindir, eskiden beri," dedi ve kaşlarını çattı.

Dinko, birden ciddileşti ve aksi aksi, "İlkelerimden asla caymam," dedi. "İşbaşındaki on binlerin hizmetine girmek istemem!"

Bir süre, hiç konuşmadan yürüdüler. Bu konu bir tartışma kapısı açabilirdi, kolayca. Çocukluklarından beri ikisini ayıran uçurum, politika alanında da kendini gösteriyordu. İrina buna biraz da üzülüyordu. Dinko kendini fena kaptırmıştı hükümet düşmanı o dünya görüşüne. İrina'ya göre bu, onun ilkel köylü inatçılığındandı, eninde sonunda da başını yiyecekti. Şimdiye kadar polisle başının derde girmemesi, sağduyusundan ve soğukkanlı olmasındandı. Muvaffak subay olarak orduda kalmak, Dinko'yu hayatın bataklarından kurtaracak tek çıkar yoldu; ama o, buna yanaşmamıştı.

İrina, kızmış bir tavırla, "Bilgilerini savaş akademisinde neden daha da geliştirmedin?" diye sordu.

"Yedek subay okulunda öğretilenler yeter. Bizim savaş akademisi krala körü körüne bağlı kişiler yetiştiriyor."

"Belki de majesteyi kendiniz gibi biri sanıyorsun!"

"Yalnızca budala olsa yine iyi; hem dar kafalı, hem de zalim. Tahtı sallantıda bu yüzden; kendi ordusuna güvenemiyor artık."

Bir süre daha tartıştılar. İrina öfkesinden kıpkırmızı olmuştu. Dinko, onun, Çar için beslediği duyguları iyi bilirdi, görüşlerini hiç değilse daha kibarca söylemeli, yanıtlarında kışkırtıcılıktan kaçınmalıydı. İrina onu kabalıkla suçlarken, Dinko'nun babasının savaşta öldüğünü ve kemiklerinin Arnavutluk'un kim bilir neresinde çürüdüğünü unutmuş görünüyordu.

Sonunda, yeğeninin saçmalıklarına alışınca, "Şu dünyada ne olmak istiyorsun?" diye sordu.

"Sredorok köyünde öğretmen."

Sinemada bütün yerler satılmıştı. Yine sokağa çıktılar ve kaldırımda durdular. Kar hâlâ yağıyordu. Yumuşacık bir halıyı andıran karlarda ilk kızaklar geçmekteydi.

İrina, "Şimdi ne yapalım?" diye sordu.

Dinko, "Parkta gezinelim," dedi. "Şu karın güzelliğine

bak! Böyle havalarda ormanda odun kesmenin keyfine doyum olmaz."

"Sredorok köyünde öğretmenlik yaparken bıkıncaya kadar kesersin."

Dinko, alayını anlamamış gibi, "Evet," dedi. "Kar dinince tavşanların izleri belli olur ve avlanmaları kolaylaşır."

"Tam sana göre işler!"

"Parka gidelim mi?"

Ters ters, "Hayır, canım istemiyor," dedi İrina

Çevrelerinde insanlar kaynaşıyor, otomobiller korna çalıyor, hayat kaynıyordu. Dinko bir an durakladıktan sonra, kızın elini aldı ve usul bir sesle, "İrina!" dedi. "Seninle bir daha konuşmalıyım. Son bir kez daha."

"Ne konuşacaksın benimle?"

"Seni seviyorum! Hep seni düşünüyorum!"

İrina, fena halde kızmıştı, bir kedi gibi tir tir titriyordu; elini çekiverdi. Eski budalalığından vazgeçmemişti Dinko. Bununla üçüncü olacaktı ki, sevgisini açığa vurmayı göze alıyordu; tarlalarda çetin işlerden gayrısını bilmeyen bir köylü delikanlısının aşkıydı bu.

Birincisinde ona acımıştı, ikincisinde canı sıkılmıştı, ama şimdi çekilmez oluyordu artık. Babasının iyi yürekliliği sayesinde yetişmiş bu hükümet düşmanı uşak parçası, neler kuruyordu? Karısı mı olsun istiyordu? Köylü lehçesine, güneşten yanmış kalın ensesine, kızarmış kaba ellerine nasıl katlanabilirdi onun? Hem de yakın akrabaydılar. Onun bu olağandışı sevgisinde, üzüntü veren, tiksindiren bir yan vardı.

İrina, kendini tutamadı ve, "Defol!" diye haykırdı.

Dinko bir şeyler diyecek oldu; ama İrina, cırlak bir sesle: "Tasını tarağını topla, hemen uzaklaş yanımdan!" diye haykırdı yine.

Dinko'nun geniş omuzlu, biçimli bedeni kayboluverdi kalabalıkta. İrina tasalandı, birden. Dinko onu görmeye bir daha gelmeyecekti. Dinko, İrina'nın parlak çocukluk günlerinden bir parçayı, genç kızın söndürdüğü, ama her zaman terte-

miz kalacak ve onları ömürlerinin sonuna kadar bağlayacak bir aşkı da birlikte götürüyordu.

Bulgaria Oteli'nin salonlarından birinde sıkıcı bir ziyafet masasında bir araya gelen profesörlerle asistanlar, orada bulunmayanların arkasından atıp tutuyorlar, bilim alanındaki başarılarını karşılıklı göklere çıkarıyorlar, pek az şarap ve bol bol madensuyu içiyorlardı.

'Chan Krum'cular bir meyhanede durmamacasına şarap içip kadeh kırıyordu. Chan, Kardam ve Terwel'ci üniversiteliler ise, daha kibar davranıyor ve içkiyle flört, dans ve caz müziğini bağdaştırmaya çalışıyorlardı.

Çar Oswoboditel Bulvarı'nın sessiz bir pastanesinde oturan ve az sonra Bulgaria Oteli'ne gidecek züppelere ulaşmıyordu bütün o gürültüler. İrina, koyu renkli güzel bir tuvalet giymişti. Bimbi'nin açık renk giysisi de kalıp gibi oturmuştu bedenine.

İrina, biraz şaşkın, "Aralık ayında neden mayıstaymış gibi giyiniyorsun?" diye sordu.

Bimbi, "Şimdi moda böyle," dedikten sonra, İrina'nın böyle şeyleri bilmediğini göstermek ister gibi, az sonra göreceği bütün şık erkeklerin de bu kış açık renkler giyindiğini sözlerine ekledi. İrina, söz bu konudan açılmışken, tuvaletini nasıl bulduğunu sordu.

Bimbi, pek istemeyerek, "Biraz modası geçmiş." diye görüşünü belirtti. "Ama senin güzelliğin yeter!"

Genç kız, alıngan bir tavırla, "Ama rica ederim," dedi, "Daha geçen sonbaharda diktirdimdi."

Bimbi, acınarak bir baktıktan sonra gülümsedi. "Yüksek sosyetede giysiler bir ayda eskir. Sofya'da öyle kadınlar var ki bir giydiklerini bir daha giymezler."

"Çıldırmış onlar."

"Hiç de değil. Yalnızca hem şık, hem de çok zenginler."

"Öyleyse kocalarına acımalı."

"Tam tersine. Kıskanmalı böylelerini. Bol bol kazanıyorlar."

"Nereden?"

Bimbi, biraz da hasetle: "Her şeyden," diye karşılık verdi. "Dışarıya yumurta, sucuk, yemiş, tütün satıyorlar."

İrina, alnını kırıştırdı. Kızgın güneş altında tere batmış köylülerin tütün topladığı kırmızı topraklı, kumlu tepeler canlandı gözünün önünde.

Bimbi, "Nen var?" diye sordu.

"Hiç!"

"Elbisen içinse, hiç tasalanma!"

"Bunu düşündüğüm bile yok."

Bimbi, garsonu çağırıp hesabı ödedi.

Bulgaria Oteli'ne gitmek için sokağa çıktıklarında kar hâlâ yağıyordu. Bimbi bir taksiye el salladı, ama şoför durmadı; onları sarhoş üniversitelilerden sanmış olmalıydı.

İrina, şemsiyesini açarken, "Söylesene bana neler modern sayılıyor şu sıra?" diye sordu.

Bimbi, şık siyah pardesüsünün yakasını kaldırdı:

"Neler mi? Sözgelişi şu yüksek sosyete bayanlarının en küçük bir heyecanlanmada bayılıvermeleri."

"Neden bayılıyorlar?"

"Bilmem. Tertemiz görünmüş olmak için belki!"

"Başka?"

"Yaşlıca bayanların gençlerle lokantada akşam yemeği yemesi."

"Bunun modernlik neresinde? Oğulları ya da yeğenleri de olamaz mı o gençler!"

"Öyle ya. Bu gibi durumlarda oğulları ya da yeğenleri de olabilirler!"

Bulgaria Oteli'nin giriş yerinde üniversiteliler itişip kakışıyorlar, sarhoş olmadıklarına kapıcıyı inandırıp içeriye girmeye çabalıyorlardı. Görmüş geçirmiş kapıcı, hiçbir şeye kulak asmıyordu. Bimbi, pek güçlük çekmeden kalabalığın arasından sıyrıldı, kapıcıya bir kimlik belgesi gösterip, İrina'yla birlikte içeri girdi.

Gardroba manto ve pardesülerini bırakırken, İrina, "Ne belgesiydi o?" diye sordu.

Delikanlı, "Gazeteciler Birliği," demekle yetindi.

İçerisi sıcacıktı. Profesörlerin ziyafeti olan pastanenin üstündeki salondan rahatsız edici gürültüler geliyor, bara giden merdiven başından doğru caz müziği duyuluyordu.

Bimbi, dans yerinin hemen yanındaki bir masaya götürdü İrina'yı; masayı önceden ayırtmıştı. Genç kız, çiğ çiğ ışıklardan ve alışılmamış çevreden biraz şaşırdı. Herkes merakla onu süzüyormuş gibi geldi.

Bimbi, salondakilerin kimini çok nazikçe, kimini de şöylesine selamladı.

İlkler arasında, esmer güzeli bir bayanla ufak bıyıklı şişman kavalyesi vardı. Bimbi, o adamla birkaç sözle Fransızca konuştu.

İrina, masaya oturunca kendini topladı. Salonun aşırı lüksü, dikkatle ve düşmanca süzüp sonra başlarını çeviriveren yabancı kadınların bakışları, İrina'yı tedirginleştiriyordu. Çiftler, bir tangonun ağır temposuna uyarak pistte dönüyorlardı. Tepelerinde mavi sarı tütün dumanı bulutları vardı. Yanı başlarındaki masada oturan gözlüklü kumral bir genç, can sıkıntısıyla vermut kadehini yudumluyordu. Yanındaki bayanı dansa kaldırmışlardı herhalde. Bimbi, onu da büyük bir incelikle selamladı. Sonra, İrina'ya, "Alman elçiliğinin üçüncü sekreteri Heillborn," dedi. "Yakında geri çağrılacak, sanırım."

"Neden?"

"Almanlar diplomatları arasında değişiklik yapıyorlar."

Esmer bayan ve ufak bıyıklı erkek, İrina ile Bimbi'nin masasına doğru yaklaşmışlardı yine.

İrina, "Sen Almancayı da Fransızcayı da çok iyi konuşuyorsun," dedi.

"Öyle."

"Nerde öğrendin?"

"Paris ve Berlin'de."

Bir tanışını aranırmış gibi çevresine bakındı.

"Ne yapıyorsun o kentlerde?"

"Yükseköğrenim yaptım ve keyfettim."

"Tıp öğrenimi mi?"

"Hayır, makine mühendisliği."

"Öğrenimini bitirdin mi?"

"Hayır, bıktım."

"Hekimlikten hoşlanıyor musun?"

"Hiç mi hiç. Ama bizim ihtiyar, dayatıyor, diploma alayım diye." Bimbi güldü. Babasını alaya aldığı belliydi.

İrina, "Sen yaşamayı çok kolayından alıyorsun," dedi.

"Ne diye güçleştireyim hayatımı?"

Bimbi yine güldü ve yemek listesini uzattı İrina'ya. Genç kız, listedeki en ucuz yemek olan pane şnitzel ısmarladı. Bimbi küçümser bir davranışla listeyi geri aldı ve çerez, kestaneli hindi, tatlı ve şarap ısmarladı ikisi için de. Bir yandan da garsona, servisin nasıl yapılacağını bir bir anlattı. Garson söylenilenleri not alırken, İrina, bu akşamın yemek parasıyla Cengiz'in gece yarılarına kadar lokantada çalışmadan bir ay karnını doyurabileceğini düşündü.

Tango bitmişti. Esmer bayan, kavalyesiyle birlikte, Heillborn'un masasına yaklaştı. Yanlarından geçerlerken Bimbi masadan biraz uzanıp yarım sesle, "Sara," dedi, "Krzivanek'e söyle görüşmek istediğimi."

"Olur," dedi Sara.

Genç kadının güzel kirpikleri bir an titredi, ama yüzünün o sevimli, dalgın anlamı hiç değişmedi. İlgisiz, canı sıkkın onu süzen Heillborn'un yanına oturdu. Ufak bıyıklı kavalyesi, hafif bir selam verip uzaklaşmıştı.

İrina, içyüzünü biraz olsun anlayabilmek ister gibi, düşünceli düşünceli baktı Bimbi'ye. Onu biraz daha yaşlı buluyordu şimdi. Gülümserken gözkapaklarının altı kırışıyordu; ama yüzü genç kalmıştı, spor yapmaktan.

"Baban bol para veriyor sana herhalde?"

"Babamdan para almasam da ben kendim kazanırım."

"Nasıl?"

"Komisyon karşılığı iş aracılığı yaparak."

"Kolay iş değil."

Bimbi, "Öyle! Öyle!" diye doğruladı. "Birçok dil bilmek, ilişkiler kurmak gerekiyor. Yerli ve yabancı ihracatçılarla ahbaplık ediyorum. Bu işin püf noktası tütünü falan firma yerine filan firmadan almaya yabancıyı inandırabilmekte."

İrina ürküp titredi ve çabuk çabuk, "Tütünden biraz anlar mısın?" diye sordu.

"Hiç anlamam."

"Öyleyse nasıl inandırabiliyorsun onları?"

"İlişkilerimle."

İrina, kadınlığın çekici yanlarından tüm yoksun Fraeulein Dietrich'in ıslak gözlerini, fasulye sırığı bedenini hatırlayıverdi:

"Epeyce ilişkin olmalı?"

Bimbi, alçakgönüllü bir gülümseyişle, "Yetecek kadar," dedi.

Garson, şarabı ve çerezleri getirmişti.

İrina, Bimbi'yle kadeh tokuştururken, "Tıp öğrenimi yapacağına niye bir iş bürosu açmıyorsun?" diye sordu.

"O zaman hemen askere alırlar. Öte yandan babam da diploma almam için diretiyor. Yoksa beni mirasından edecek."

"Baban nasıl bir adam?"

"Yaman adamdır, ama biraz dik kafalıdır. Emekli yargıçtır."

Şarap İrina'da hemen etkisini göstermişti. Bimbi şaka ediyormuş, gerçek pek de öyle söyledikleri gibi değilmiş gibi geliyordu ona. Masanın altında bedenine dokunan dizi hissedince kızardı, ama bacağını geriye çekmedi.

"Yaşamını pek güzel yoluna koymuşsun."

"Bunu yapmak herkesin elinde."

"Ama nasıl?"

"Sen de yapabilirsin!"

"Ama ben bir kadınım."

Bimbi, "Bunun ne önemi var. Şu yandaki masada oturan kıza bak," dedi ve Sara'yı gösterdi. "Bir gün önce beş dakikada koca bir servet kazandı."

İrina, güldü kahkahayla. Kuvvetli şarap aklını biraz karıştırmıştı ama, Bimbi'nin şakalaştığı kanısı da kayboluvermişti. İlgiyle, "Nasıl?" diye sordu.

"Fransız rejisi temsilcisini, bir firmadan üç yüz bin kilo tütün almaya razı etmeyi iki briç partisi arasında becererek."

İrina şarabın etkisini şimdi iyice hissediyordu ama, içinde beliren acı bir gerçek duygusuyla yine de biraz kendindeydi. Babasının tarlasında tütünün nasıl da büyük bir dikkat ve bin güçlükle yetiştirildiğini hatırlamıştı. Tütünlerin dikilmesi, yetiştirilmesi, sonra iplere dizilip kurutulması, işlenmesi gerekiyordu. Tütünün yetiştirilmesinde binlerce köylü, güneş altında tere batarak o kumlu kırmızı topraklarda çalışıyordu. Tütünün işlenmesinde de binlerce işçi depolarda tozdan bunalıyordu. Böylesine çetin çalışmaların getirdiği kazanç, bir genç kızın eline nasıl geçebilirdi, iki briç partisi arasında? Aracılık payı denilen şeyin ne olduğunu sezince gülüverdi. Bimbi ciddiydi.

İrina, "Böylesine inandırıcı olabilme sanatının özellikleri neler?" diye sordu.

"Sevimli bir görünüş, kibar tavırlar ve görgülü davranış."

"Hepsi bu kadar mı?"

Bimbi, kaşlarını çattı. "Alay etme! Şu gösterdiğim genç kız, iyi bir ailedendir."

"Ben bunun tersini söylemedim."

"Neden güldün?"

"Sözle inandırabilme sanatına..."

"Bunun şerefine içelim mi?"

"İçelim."

İrina, bardağını bir dikişte boşalttı. Şarabın iyice sert olduğunu şimdi hissetmekteydi. Sarhoş değildi, yaptıklarını iyice denetleyebiliyordu, yalnızca şu Bimbi'nin budalalıklarına biraz neşelenmişti. Ne de olsa hayat güzel şeydi! Bu geceden hoşlanmıştı. Yandaki masada oturan bir genç, flört etmeyi deniyordu İrina'yla. Cazın ezgileri gülünç ve saçmaydı ama, heyecanlandırıyordu. Elektrikli sandalyeye sürüklenen bir gangsterin feryatlarını andıran ezgi, birden kesildi, yerini, özlemlerle dolu bir Arjantin tangosuna bıraktı. Acı acı yakınmalar, hüzünlü hıçkırıklar arasında bir insan, aşkını hayal ediyordu. Bu ezgilerde üstü örtülü de olsa, gerçek yasalar vardı.

İrina'yla Bimbi yemeklerini bitirdiler.

Genç adam, "Biraz hareket ettirelim bedenlerimizi," dedi.

"Benim başım dönüyor."

"Daha iyi dans edersin."

Genç adam, İrina'yı belinden öylesine sımsıkı yakaladı ki, dizkapaklarından göğse kadar bütün gövdeleriyle birbirlerine sokuluverdiler. İrina silkinmek istedi ama, buna gücü yetmedi ve farkında olmadan Bimbi'ye yaslandı. Projektörlerin kırmızı, portakal rengi ve mor ışıkları altında tangonun yavaş temposuna uyan çiftler, hayaletler gibiydiler. Minnacık bayanlar boylu boslu erkeklerle dans ediyordu. Donuk bakışlı, yaşını başını almış erkekler, genç kızları göğüslerine bastırıyorlardı sıkıca. Bütün yüzlerde budalaca bir durgunluk vardı.

İrina, Bimbi'nin yanağının önce saçlarına, sonra alnına dokunduğunu hissetti. Yüzsüzlüktü bu, ama başını şöyle bir geriye çekecek gücü bile bulamadı kendinde. Sırtında yakıcı bir ürperti dolaştı. Acı bir alayla, murdar iliğin ilk el merkezleri işleme başladı, diye aklından geçirdi. Sesi, kendini böylesine bir hazza kaptırmamasını uyarmaktaydı. İyi ama nesini koruyacaktı? Yaralanmış onurunu mu? Kırılıvermiş tutkusunu mu? Ayaklar altına alınmış aşkını mı? Bu gece, onu odasında geçireceği yapayalnızlıktan, acı ve tasalardan korumuyor muydu? Şu anda bedenlerin birbirinden haz duyması, Boris'in özlemiyle yanıp tutuşmaktan daha iyi değil miydi? Şarabın etkisiyle açığa vurulmuş hayvanca içgüdüleri, İrina'yı yaşamanın tadını çıkarmaya ve bu geceyi bir çılgınlıkla bitirmeye zorluyordu. Bimbi'ye daha da sokuldu. Bunu, Boris yüzünden çektiği onulmaz acıyı bir an olsun unutmak için yapıyordu; öfkesinden. Bu halin birkaç saniyecik sürüp tangoyla sona ereceğini ve Bimbi'yle bir daha çıkamayacağını biliyordu. Çünkü çılgınca yaşama isteği, aşksız hazları yasaklayan bir dürüstlük duygusuyla çelmeleniyordu.

Bimbi, "Pazar günü öğleden sonra konuklarım var. Sen de gelsene," dedi.

"Nereye geleyim?"

"Bize."

"Tek başına mı oturuyorsun?"

"Evet ayrı apartmanda."

"Hele bir düşüneyim."

"Ne var bunda düşünülecek?"

İrina, başını arkaya doğru atıp güldü. Acemi kızlara benzetilmemek için açıkça geri çevirmemişti Bimbi'nin çağrısını. Ama Bimbi onun kahkahasını kabul anlamına alıp, daha da çekti kendine.

"Kimler gelecek?"

"Fraulein Dietrich'i tanıyorsun, Krzivanek adında sevimli bir Avusturyalıyla birkaç çift."

"Biz de çiftlerden biri mi olacağız?"

"Burası sana bağlı."

İrina, yine güldü. "Ya Fraeulein Dietrich ne olacak?" Bimbi öfkeyle "Bu da ne demek?" dedi. "Dietrich öyle sandığın gibi budala ve kıskanç kadınlardan değildir. Biz seninle yalnızca iş çevirmek için bir çift olacağız."

"Peki, bir düşüneyim."

Caz susmuş, lambalar yanmıştı. Çiftler masalarına dönüyordu.

Bimbi, yerlerine otururlarken, "Bırak bu saçmalıkları artık," dedi. "Benimle ciddi konuşmak ister misin?"

"Elbette."

Delikanlı, İrina'nın bardağına şarap doldurdu. İrina, oğlanı kışkırtmak için bardağını bir dikişte boşalttı. Bimbi, kendini beğenmiş bir gülüşle güldü. Sonra, "Sana dürüst bir işbirliği öneriyorum." diye başladı. "Ama önce beni inandırmalısın kendine. Nasıl bir ailedensin?"

"Küçük burjuva."

"Hangi anlamda?"

"Babam memur."

Bimbi'nin uykulu ve boş bakışlarında bir hoşnutluk parıltısı dolaştı.

İrina, kibar erkeklerin kendini beğenmişliklerine ilk kez öf-

kelenmiyor, kendi hesabına üzüntü duyuyordu.

Bimbi, "Ya!" diye mırıldandı. "Ama sen hiç de böyle görünmüyorsun. Hem bunun önemi de yok. İyi yetiştirilmiş bir genç kız etkisi uyandırıyorsun."

İrina, birkaç yudum daha aldı şarabından. Sarhoş olmaktan korkusu yoktu; evden alışkındı. Çakır, öğle ve akşam yemeklerinde birer bardak şarap içmesine izin verirdi. Evindeki şaraplar, ağızları balmumu mühürlü şişelerde satılan Misketlerden çok daha güzeldi.

Genç kız, sakin sakin: "Benden ne isteyeceksin?" diye sordu.

Bimbi, yine güvenli bir tavır takınmıştı.

"Senin gibi önyargılı bir genç kıza bile kötü gelmeyecek işler. Bana yüzde yüz güvenmelisin İrina. Sana yardım edeceğim, kibar çevrelere girebilmen için. Bensiz başaramazsın bunu. Senin başarı sağlayacak pek çok özelliğin var."

"Öyle mi dersin?"

"Seni nicedir gözden geçiriyorum. Üniversitelerin olağan hayatı sana göre değil. Baban varlıklı mı?"

"Şöyle böyle."

"Sana yükseköğrenim yaptırdığına göre ona saygı duyuyorum. Böylelerine çok rastladım taşrada. Ama beş yıl sonra ne olacağını düşündün mü? Bir köy hekimi yalnızca! Bundan hiç hoşlanmayacağını sen de bilirsin!"

İrina, düşündüğünü saklamadı: "Hakkın var," dedi.

"Seni böyle bir sondan koruyacak ilişkileri şimdiden aramalısın!"

"Nasıl bulayım?"

"Dış görünüşün ve ustalıklı konuşmalarınla. Tanınmış ailelerin toplantılarına gitmelisin; poker, briç oynamalısın. Yazları, Varna'da ya da Çam-Koruya'da geçireceksin. Kışın da önemli baloların hiçbirini kaçırmayacaksın."

"Bütün bunlar çok para ister!"

"Parayı sen kendin kazanacaksın."

"Karşısındakini sözle inandırma sanatıyla mı?"

"Evet ama aşağılık anlamıyla değil."

"Ama yazık ki, ben o anlama çektim."

Bimbi, "Hayatta pişmediğin için böyle anlıyorsun," dedi. "Bırak da konuşayım. Diyelim, bugün önemli bir yabancı işadamı geldi; Fraeulein Dietrich, ya da bir başkası, bizi hemen onunla buluşturur. Bizler de onu otelde yalnız bırakmayız, canının sıkılmaması için. Ona kenti gezdiririz, neşeli dostlarla birlikte Çam-Koruya'ya şöyle bir uzanırız. Ona hoşça vakit geçirtirken zaman zaman da çeşitli mallar öneririz. Konuşkan, dil bilen ve ilişkileri olan biri için hiç de güç değildir bu. Üstünlüğü elde bulundurabilmemiz, can sıkıcı olmamaya ve açgözlü görünmemeye bağlıdır."

"Neden, 'biz' diye konuşuyorsun?"

"Sen ve ben yerine böyle diyorum."

"Peki, beni ne yapacaksın?"

"Önemli bir yabancıyı akşam yemeğine çağırınca masanın süslü olması gerekir. Sen yabancının gözünde bir sıcak ülke çiçeği olacaksın."

"Ne yapmam gerekir?"

"Sevimli cıvıltılarla dolduracaksın havayı. Bu kadarı yeter. Eşit koşullarda bizim mal seçilecektir."

"Cıvıldaşmalar yetmez de yabancı daha çoğunu isterse?"

"İş oraya varmaz," dedi Bimbi, öfkeyle. "Ben izin vermem o kadarına."

"Neden beni seçiyorsun? Fakültede çok güzel kızlar var."

"Senin çok değişik bir güzelliğin var; üstelik son derece namuslu bir insan etkisi yapıyorsun. Bunun önemi çok büyüktür. Bir başka kadın, çok cilveli de olsa, büyük başarıya ulaşamaz. Bilmem ki bu işin inceliklerini kavrayabildin mi, İrina?"

İrina, yüksek sesle gülmeyi pek isterdi. Bimbi'nin öylesine bön bir yanı vardı ki, sevimli ve konuşkan yapıyordu onu. Kızdırmak da kolay değildi. İrina incelikleri kavrayabiliyor mu da ne demek? Hem de nasıl! Bimbi'nin önerisini çabucak bir tarttı ve kabul edeceğini anladı. Bir yandan öğrenimini yaparken bir yandan da şimdiye kadar ona kapalı duran şu yüksek sosyeteye girecek, ağlarını kurup başarılı av bekleyecekti. Azıcık

becerikli davranmakla her şey yolunda gidecekti; kimseler farkında olmadan. Budala, dar görüşlü kadınlar beş on kuruş karşılığında metres oluverirlerdi. İrina'nın namusuna kimse toz konduramayacak, kimse ona dokunamayacaktı. Çünkü İrina'nın namusu demek, bundan böyle katıldığı şu yüksek sosyetenin namusu demekti. Dans eden bu insanların da namusuydu bu. Masasında oturduğu gencin de namusuydu. İrina'nın namusu demek, iki briç partisi arasında kucak dolusu komisyon almış olan şu yan masadaki esmer kızın da namusu demekti. Maria sayesinde Nikotiana'da ilerlemiş olan Boris'in namusu bile söz konusuydu. Ne var ki, Boris, şu Bimbi gibi önemsiz ve budala biri değildi. O gücünü biliyordu; haydut onuruna toz kondurmazdı; ama ahlak yanıyla Bimbi'nin tıpkısıydı. Boris de, Bimbi gibi kadın kullanıyordu çıkarı için. İrina da amacını elde etmek için bir erkeği neden kullanmasındı? Yine de, "Bir düşüneceğim," dedi, ciddi bir yüzle.

İrina'nın gözleri yana kayıvermişti. Bimbi, bunun yalancıktan bir kırıtma belirtisi olduğunu bilirdi ve karşısındakini sözle inandırma gücüyle yorumladı. Onun şimdiye kadar tanıdığı kadınlar, daha önce kararlaştırılmış şeyleri düşünürlerdi.

Bimbi, üçüncü şişe şarabı ısmarlayacaktı, ama İrina karşı koydu.

Müşteriler kalkmaya başlamıştı. Salon boşalıyordu. Pistte son birkaç çift saçma sapan hareketler yaparak dönmekteydi. Garsonlar hesap alıyorlardı. Gece yarısından sonranın sıkıntılı ve ağırlık veren saatleri gelip çatmıştı. İrina eve gitmek istiyordu.

Bimbi, "Hele dur, daha bara gideceğiz," dedi.

"Ne barı?"

"Üst katta çok güzel bir bar var. Orası bütün gece açıktır. Yüksek sosyetenin bir kısmı oraya damlamıştır bile."

Ama İrina kestirip atınca, Bimbi boyun eğdi. Biraz düşününce, bu akşam yeterince başarı sağladığını anladı. Gardroptan mantosunu giyip çıkarlarken İrina, bütün kanının yüzüne çıktığını ve kalbinin karmakarışık attığını hissetti.

Sokağın kenarında, öteki otomobillerin arasında, limon sarısı farlı, kocaman, kara bir limuzin bekliyordu. Arabada şoförden başka kimse yoktu. İçindekiler, iner inmez bara gitmiş olmalıydılar.

İrina, ömründe ilk defa olarak bir erkeğe numara yaptı: "Sarhoşluğu geçirici bir şeyler içilir barda, demiştin, değil mi?"

"Evet. Çayır istridyesi diye bir kokteyl. Konyak, yumurta, karabiber ve daha bir sürü berbat şeye kadar yok yok içinde, ama hemen etkisini gösterir."

"Bir içeyim isterdim."

"Az önce önermiştim ya!.."

Bimbi, genç kızın koluna girip bara götürdü, gerisin geriye, çayır istiridyesi kokteyli kendine gerekliydi; çünkü ikinci şişe şarabı tek başına bitirmişti. Merdivende, yaşlı profesörler ve lokantanın en son müşterileriyle karşılaştılar.

Bar pek büyük değildi. Acem halıları döşenmiş, kalın kadife perdeler asılmıştı. Duvarların önündeki masalarda krem rengi abajurlar soluk bir ışık yayıyordu. Lokantadan hoparlörlerle gelen müziğe ayak uyduran bir çift, yöntemine uygun bir rumba oynuyordu. Puroların hoş kokusunu taşıyan tütün dumanları salonu mavi mavi doldurmuştu. Rahat koltuklara gömülmüş on, on iki kişi çene çalıyordu.

İrina'yla Bimbi, boş bir masaya oturdular. Az önce lokantada süzmüş olanlar, burada da gözden geçirdi onları. İrina ile Bimbi güzel bir çift olarak hemen ilgi çekiyordu. Delikanlı, çayır istridyelerini ısmarladı ve bir sigara yaktı.

Neşeli bir kadın sesi, "Pek çabuk oluvermişsiniz!" dedi.

Bimbi, gülümseyerek arkasına döndü, İrina biraz çekingenleşti. Yanlarındaki masada yine Heillborn ile esmer güzeli bayan oturuyordu.

Bimbi, "Yükseköğrenim gününü kutluyoruz," diye açıkladı.

Alman, İrina'yı doymuş bir gülümseyişle süzdü.

Sara da, dalgın dalgın, "Tıbba mı gidiyorsunuz?" diye sordu.

"Evet."

Sara, konuşmayı yarıda bıraktı; boylu boslu, saçları karma-

karışık bir erkek, masalarına gelmişti. Barda hiç yabancılık duymayan insanların güveni vardı adamda. Onun giysisi de açık renkti.

Sara, Almanca, "Lichtenfeld, geceyi kaçırdınız," dedi.

Adam garsona gevşek bir el işareti yaparken, "Karşılığında koskoca bir gün kazandım," yanıtını verdi.

Heillborn, "Ne gibi?" diye sordu.

"Bizim şef Çam-Koruya'ya gitti, ben de Preibisch'le tavşan avına çıktım."

Lichtenfeld, bardakileri küstah ve üst perdeden şöyle bir süzdü; bakışları İrina'ya takıldı ve bir süre kaldı. Sonra, aceleyle, "Kim bu kız?" diye sordu.

Sara, "Hiç bilmiyoruz," dedi ve omuz silkti.

Heillborn, "Hoşunuza mı gitti?" diye sordu.

Lichtenfeld, monoklünü gözüne götürüp sonra hemen çekti ve, "Av tanrıçası Diana'nın ta kendisi," dedi, hayranlıkla. Sonra garsona dönüp, "Vermut!" diye seslendi.

İrina, kendisinin söz konusu edildiğini fark etmemişti. Barın öte yanına dikmişti bakışlarını. Boris'i elinden alan açık sarışın, sönük ve renksiz yaratık, yağmurlu sabahlara benzeyen gözleri ve solmuş karanfilleri andıran kanı çekilmiş dudakları olan o kadın, önünde, karşı masada bir bardak limonatayla oturmaktaydı. Boyanmamıştı hiç. Gerek bu hali gerekse biraz yatık, ama ustaca yapılmış saçları ve çok sade elbisesiyle, öteki kadınların hepsinden ayrılıveren bir kibarlığı vardı. Tuhaf ama, İrina bu kadının kendisine karşı nefret beslemediğini hissetmişti. Bu solgun yüzlü hoş varlığın İrina'nın acıklı durumunu hiç bilmediğini, bilmeyince de kınlenmesi için hiçbir neden bulunmayacağını yine o anda düşündü. Maria'nın yanında Boris oturuyordu; lacivert İskoç şayağından bir elbise giymişti. Genç kadının öte yanında, kır saçlı ve boylu bir erkek oturuyordu. Maria'nın babası tütün alımı için gezerken, onunla dolaşırdı. İrina, kibar erkekleri ötekilerden ayırt etmesini bu akşam öğrenmişti. Kostov da, Bimbi, Heillborn ve Lichtenfeld gibi açık renk giymişti.

İrina ile Boris'in bakışları bu sırada karşılaştı. Boris, genç kızı kibar ve soğukça selamladı. İrina da, onun gibi davrandı, başıyla selam verdi.

Bimbi, gevezeliğini hemen kesti ve: "Nikotiana'nın yeni uzmanını nerden tanıyorsun?" diye şaşkınlıkla sordu.

"Aynı kasabadınız."

"Bunu bana ne diye hemen söylemedin?"

"Çok mu önemli?"

"Onunla yakınlığın var mı?"

İrina, "Hayır!" diye kestirip attı. "Neden soruyorsun?"

"Hiç, sordum. Nerden tanışırsınız?"

"Liseden."

"Arkandan koşmuştur belki de?"

"Sarhoşsun sen. Yine saçmalamaya başladın."

Bimbi hem heyecanlanmış, hem öfkelenmişti. Kötü ve ısırıcı bakışlarını Boris'in masasından ayırmıyordu. İrina, zavallı çakalların güçlü yırtıcı hayvanlara duydukları cılız kıskançlığı buldu bu bakışlarda.

"Arkamda dolaşıp dolaşmadığını neden soruyorsun?"

Bimbi, hınzırca bir gülüşle, "Pek yaman bir kadın avcısı olduğunu söylerler de," dedi. "En önemli hikâyesini ben de biliyorum. Tütün deposunda önemsiz bir işteydi; iş arkadaşlarına baskı yapıyor, kadınların arkasından koşuyordu. Günün birinde Maria'nın ilgisini çekti, her gün çayırda kitap okumaya çıkan genç kızı kollayarak. Gerçekten yaman herif. Babası bütün kasabanın alay ettiği kaçık bir öğretmenmiş. Anası da, bakkaldan peynir dilenirmiş!.."

İrina, öfkeyle, "Hepsi yalan!" dedi.

"Ama öyle söylüyorlar."

"Kıskançlıktan. Babası şimdi lise müdürü, anası da bulunmaz bir kadındır."

"Peki Maria'yı nasıl elde etti sence?"

"Orasını bilmiyorum. Sanırım, seviyorlar birbirlerini..."

Bimbi, alaylı alaylı, "Yok canım," dedi. "Oğlan, kadınların aklını başından alıp onların sırtından geçinmesini iyi biliyor.

Yoksa, büro hizmetçiliğinden başuzman yardımcılığına yirmi dört saatte nasıl yükselebilirdi?"

"İşinden iyi anlıyor ve tuttuğunu koparmasını biliyor."

"Tehlikeli işler çevirmeyi seviyormuş, firmayı da batıracakmış, diyorlar. Onu işe almakla Baba Pierre büyük yanlışlık yaptı."

İrina, "Hiç sanmam," dedi. "Ama senin pek hoşuna gitmiyor sanırım."

Bimbi, doğruyu söyleyerek, "Ondan nefret ediyorum," dedi. "Kazançlı bir işimi bozdu. Nikotiana her yabancının arkasına düşüyor. Küçük işyerlerini ve aracıları boğup öldürüyor. Nikotiana, tütün piyasasını tekeline almaya uğraşan bir soyguncular çetesi."

İrina, gülümsedi. Çıkarı sarsılan Bimbi, solcuların bir ekonomi kuralını ileri sürüyordu. Büyük iş kurumları için Cengiz de böyle söylüyordu.

Bimbi kızdı, "Niye gülüyorsun?" dedi.

"Soyguncular çetesi deyimine..."

Bimbi, onun sözlerine pek inanmadı, barın öte yanında oturan şu türedi yüzünden İrina'nın gözünde küçülmüş hissetti kendini. Çayır istridyesi kokteyli şarabın etkisini giderecek yerde daha da sarhoş etmişti Bimbi'yi, her sözden alınıyordu. Oysa İrina, kokteylden sonra hoş bir heyecan duymaktaydı. Bimbi, "Kim olduğumu göstereceğim ona," dedi, güvenle.

"Kime?"

"Bu herife!"

"Bunu becerebileceğini pek sanmıyorum!"

Bimbi, sinirli sinirli kirpiklerini kırpıştırdı. Tütüncüler arasındaki ünüyle övünmek isteğine kapılıverdi. Kokteyl, dilini çözmüştü. Aşırı güvenin kendinden geçmişliğiyle "Görürsün!" diye başladı. "Nikotiana, Almanlarla yapılacak tütün satışı anlaşmalarından aslan payı almak istiyor. Ama bunu başaramayacak. Krzivanek adında bir Avusturyalının kurduğu bir ortaklık bütün işleri alacak. Ben de ortaklar arasındayım."

Bimbi, sözlerinin İrina'nın yüzündeki etkisini keyifle süz-

dükten sonra, "Bu Krzivanek'in Alman elçiliğindeki Fraeulein Dietrich'le arası çok iyi. Hem de yeni Alman hükümeti bakanlarından Bromberg'in damadı. Söylediklerimi anlıyorsun, değil mi? Alman sigara tröstü bütün siparişlerini Krzivanek grubuna verecek, bunda en küçük bir kuşku yok. Yalnızca son bir şey kaldı yapacak; tröstün Sofya'daki temsilciliğinin direncini kırmak, daha doğrusu, dik kafalı üç kişinin, Barutçiyefler'in küçüğüyle ya da Nikotiana'yla iş yapmak istiyorlar. Ama bir tanesi şimdiden elde edildi."

"Kim becerdi bunu?"

"Yandaki masada oturan kız. Az önce konuştuğum esmer kız."

İrina pek neşeliydi. "Bravo! Ya öteki ikisi?"

"Bir tanesini öyle bir oyuna getireceğiz ki bir daha belini doğrultamaz. Öteki de, Berlin'den buyruk gelince hazır ol durumunda selam çakar. Anlıyorsun söylediklerimi değil mi? Nikotiana'nın şu türedisi de avucunu yalayacak."

İrina, birden, "Kazandığınız kişi yandaki masada oturan şu adam olmasın?" diye soruverdi.

"Evet, seni monoklüyle süzen o bay. Baron von Lichtenfeld'in ta kendisi!"

"Korkarım, beni dansa kaldıracak."

İrina bu sözleri henüz söylemişti ki, boylu, şık ve saçları dağınık o erkek ayağa kalkıp masalarına geldi, büyük bir incelikle önünde eğildi.

Nikotiana masasında oturan üç kişi, gitmeye hazırlanıyorlardı; Kostov'un bir işareti üzerine vazgeçtiler. Başuzman, yüzü Sara ve Bimbi'nin masalarından yana dönük oturduğundan, Baron'un İrina'nın önünde saygıyla eğilişini görmüştü.

Kostov, "Eğlenceli olacak," dedi. "Baron sizin hemşeriniz genç bayanı dansa kaldırmak istedi ama yüz bulamadı. Bakın bakın, Lichtenfeld kafasına bir sopa indirilmiş gibi oldu; herkes de onlara bakıyor sırıtarak. Pek dokunaklı bir sahne! Sonunda, erkek yanındaki genç kızı baronla tanıştırdı ve Lichtenfeld'i masalarına buyur etti. Sara'mız ilgilenmez davranıyor. Durum kurtuldu."

Maria, "Gerçek şu ki, genç kızın eşsiz bir güzelliği var," dedi ve tabakasından bir sigara aldı.

Kostov, genç kadının sigarasını yaktı, "Evet, olağanüstü bir güzelliği var," diye doğruladı. "Yazık ki yanındaki erkek dolandırıcının biridir. Krzivanek'ten hiç ayrılmıyor. Ama ikisi de birbirine çok iyi uyuyor, bence!"

Boris, birden, "İtalyanlara bir parti tütün öneren bu değil mi?" diye sordu.

Kostov, "Evet," dedi. "Sonradan bu malı Sara Torosyan üzerinden Fransız rejisine sattı"

"İkisi arasında işbirliği olduğunu gösterir."

"Birlikte çalıştıkları su götürmez. Şimdi de Lichtenfeld onlara yanaştı. Sara'ya bundan böyle güvenmeyin, derim."

"Karşı bir saldırı için Sara'dan yararlanacağız."

"Nasıl?"

Boris sustu. İki erkek aralarında öyle yavaş konuştular ki, Maria tek söz anlayamadı. Yalnızca, Kostov'un Sara'dan söz ettiğini duyup kızdı. Onları suçlayan bir bakışla, "Bu bahtsız kızın yakasını ne vakit bırakacaksınız?" diye sordu.

Kostov, "Biz onunla değil, o bizimle ilgileniyor," karşılığını verdi. "Bize Alman elçiliğiyle ilgili yalan haberler satmak istiyor."

Maria güldü: "Lichtenfeld'in gelişini de bu yüzden ancak burada, barda öğrendiniz. Ömür şeylersiniz!"

Maria, rahat, sessiz ve sinirsiz bir gülüşle yine güldü. Kadınları iş alanından haber çalmaya zorlayan bu acımasız yönteme karşıydı yalnızca.

Üçü de susuyordu. Kostov, istifini bozmadan hâlâ İrina'dan yana bakmaktaydı; genç kız, Lichtenfeld ve Krzivanek'in arkadaşıyla bir ikinci kokteyl daha içti. Başuzman, bu kızı doya doya seyredebilmek için bardan hiç ayrılmamak isterdi. Kostov, genç kızın yüzünde çarpıcı bir güzellik bulmuştu. Seyredene acı veren, hüzün ve keder karışımı, bir yenilgi duygusu bırakıp zihinlerden silinemeyen bir güzelliği vardı. Maria, bir sinek vızıltısı gibi kafasını tedirginleştirmeye başla-

yan saçma bir kuşkuyu yenmeye çalışıyordu. Boris, dağdaki küçük kiliseyi, öpmeyi beceremeyen dudakların sıcaklığını hatırlamıştı. Bu anılardan silkinmek ister gibi, karısına baktı; Nikotiana'yı kazandırmış olan kadına. Ama Maria'nın dudakları buz gibi ve kansızdı. Bunu nasıl unuturdu?

Kostov, birkaç gün sonra Çam-Koruya'da operacı bayanla geçireceği günleri düşünüp yatıştı. Maria, ömrünün şu iki yılının rahat ve düzenli bir mutluluk içinde geçtiğini hatırlayıp o saçma kuşkuyu unutmaya çalıştı. Boris de, Alman sigara tröstlerini elde etmek için kafasını işletmekle, dağdaki küçük kilisenin anılarından kurtuldu.

Bardan çıkarlarken yine de sıkıntılıydılar. İrina, bir taş olup bu akşamın durgun göl sakinliğini bozuvermiş gibiydi.

Maria, otomobilde giderlerken, Boris'e, "Barda gözüme çarptığı için söylüyorum, hiç yapmadığın bir şeyi yaptın bu gece, üç konyak içtin yarım saatte," dedi.

Boris, dalgın dalgın, "Çok yorgundum," dedi.

"Krzivanek işine mi canın sıkıldı?"

"Hayır. Yorgunum yalnızca. İşlerin gidişi beni tedirginleştirmez. Her şey Herr von Geier'e bağlı. Ona karşı nasıl davranacağımı da biliyorum."

Lichtenfeld, İrina ile Bimbi'yi arabasıyla bıraktı evlerine. İrina, Lichtenfeld ve Bimbi'nin bir başka akşam yine birlikte olma dileklerini geri çevirdi. Odasına çıktı. Başı ağrıyordu. Üzgün ve canı sıkkındı.

Dışarda kar dinmemişti. Sokaklar boştu. Lichtenfeld, Bojana'daki villasına doğru sürdü arabayı. Bomboş bir sokakta otomobilden indi, gürültüyle kusmaya başladı.

6

Nikotiana genel müdürü, otomobilinden indi ve genel müdürlük yapısının yassı ve geniş basamaklı merdivenini çıktı. Dinlenmiş, gençleşmiş bir hali vardı. Siyah, kibar bir pardesü, günün modasına uygun dar kenarlı bir şapka giymiş, renkli ipekliden bir eşarp asmıştı boynuna. İlk katta görünmesi, koridorda rastladığı memurlar arasında her zamanki tedirginliğe yol açtı. Başmuhasebeci, her zaman çarpık duran boyunbağına elini uzattı ve derin bir saygıyla eğildi. Steno bayan, heyecandan az kalsın yere kapaklanıyordu. Emekli bir çavuş olan odacı, hemen topuklarını birbirine vurup, "Sağ ol!" diye bağırdı. Genel müdür, işaret parmağını şapkasının kenarına götürerek karşılık verdi.

Çok genç olduğu belliydi, ama ısırır gibi bakan buz gibi gözleri, ondan hiçbir yardım beklememek gerektiğini ortaya koyuyordu. Henüz deneyimsiz olduğundan böyle davranıyor diye akla gelebilirdi; onun hesaplı kitaplı konuşmalarını dinleyen kişi, onunla bir daha karşılaşmak istemezdi. Çabuk öfkelenen biri, diye düşünenler de olurdu belki, ama en küçük bir yanlıştan ötürü memurları acımasız bir soğukkanlılıkla sokağa attığını da bilmeyen yoktu.

Ne var ki, Genel müdürün işten anlamadığını kimse söyleyemezdi. Firmanın uzman yardımcılığına getirileli beri iki yıl, Maria'yla evleneli bir yıl kadar ve Spiridinov ölüp de yerini alalı sekiz ay olmuştu. Kayınbabasının uluslararası ilişkilerinden yoksun yeni genel müdürün büyük partiler halinde tütün satın aldığını görenler, firmanın felakete sürüklendiğini, batacağını ileri sürmüşlerdi. Oysa tersi olmuştu. Nikotiana, Struma ve Bjalo More'yi yutup birer şubesi durumuna getirdi. Pay dağıtımı altın zincirine yeni birkaç bakan daha ekledi ve küçük firmaları piyasadan uzaklaştırmaya başladı. Bütün bunlar, rakiplerine karşı açtığı savaşta, Boris'in başarılarıydı. Yalnızca Cohen'in Alman sigara tröstleriyle ilişkilerine, Naziler işbaşına geldikten sonra ve bütün entrikalara karşın dokunmadı. Yahudi Cohen, rakiplere karşı savaşta işe yarar bir öğeydi.

Tütün ekiciler ve işçilere gelince, Nikotiana onların gırtlağına öyle bir yapıştı ki, öteki firmalar da hemen arkasından gittiler.

Genel müdür, az sonra Amerikan yöntemince ve beğenisizce döşenmiş bürosundaydı. Yazı masasının camı üstünde bir telefon, bir dolmakalemle sigara tablası ve bloknottan başka hiçbir şey yoktu. Müdür şimdi iki yıl öncesine göre daha toplamış ve gençleşmiş gözüküyordu. Zayıf, kılıksız taşralı genç, tütüncülük dünyasının güçlü bir diktatörü oluvermişti. Bakışları da değişmişti; daha keskin, daha buz gibi ve çok daha kötü bakışlardı bunlar. Kirpikleri sinirli sinirli kırpışıyordu, avına saldıracak pusuda vahşi bir hayvanı andırır gibi. Giyimine ihmalci bir kibarlık gelmişti. Tam bir işadamı olmuştu.

Genel müdür zile bastı. Babası yaşındaki sekreteri hemen girdi ve elinde bir bloknotla masanın yanında durdu. Boris, soğuk bir bakışla süzdü; az konuşmak bir iş kuralıydı. Sekreter, bakışlardaki soruyu hemen kavradı: "Barutçiyefler'in küçüğü salonda bekliyor."

Boris, "Az sonra kabul edeceğim kendisini," dedi.

Sekreter, Barutçiyef'e bildirmek için odadan çıktı. Döner dönmez de, cebinden iyi yontulmuş bir kalem çıkarıp not almaya hazırlandı. Boris, şube müdürlerine şifreyle gönderilecek bir telgraf yazdırdı. Tütünlerinin daha çabuk işlenmesini bildiriyordu. Geçen yılın tütününden iki milyon sekiz yüz bin kilo, yurtdışına gönderilmek üzere önceden hazır olmalıydı.

Kısa bir ara verdi. Sonra, Boris'in madeni sesi yeniden yükseldi. Yabancılara yazışmalara geçmişti. Nikotiana, bazı yabancı firmaların yaptığı yeni önerilerdeki fiyatları kabul ediyordu. Mektuplar, tekdüze, kupkuru işadamı üslubuyla yazılıyordu. Ancak, sekreterin gün görmüş kafası, satırlar arasındaki gizli anlamı hemen kavradı. Parlak bir işten çok, yaklaşmakta olan bir buhranın ilk belirtileriydi bu. Nikotiana, stoklarını biraz kazançla elden çıkarmakta çabuk davranmak istiyordu. Bu taş yürekli ve soğukkanlı adamda şeytanca bir seziş vardı. Son yurtdışı gezisinde, fiyatların değişeceği konusunda koku aldığı belliydi.

Boris, "Dikkat edin!" dedi sert sert "Okuyun şu yazdıklarınızı!" İki yanlışını yakaladı genel müdür.

Sekreter, "Çok özür dilerim. Bağışlayın," diye kekeledi.

Boris, yazdırmasını sürdürdü. Sonunda yazışmalar bitti ve sekreter kapıya yöneldi. Sırtı buz gibi terlemişti.

Boris, "Bay Barutçiyef'in buyurmasını rica edin!" dedi.

Barutçiyef'ler, üç erkek kardeşti. İçlerinden ikisi, aynı taht için hak ileri sürenler gibi çekişirken, üçüncüsü de onların ticaret temsilcisi olarak Avrupa kaplıcalarında tasasız bir hayat geçiriyor, Alman sigara tröstleriyle olduğu kadar Nazilerle de eşsiz ilişkilerini sürdürüyordu. En büyük kardeş o sıra bir sanatoryumda bulunuyor, ortancası da Bavyera Alpleri'nde eğleniyordu. Barutçiyef kardeşlerin en küçüğü, tıknaz yapılı, kültürlü bir insandı, yüzünün yandan görünüşü Romalıya benzerdi ve bakışlarında kendini beğenmişlik vardı. Lükse düşkündü. Ağabeyi gibi kudretli olmayı pek isterdi ama, onun özelliklerinden yoksundu. Tutkulu oluşuyla, ticaretin temel kuralı olan dikkatli olmayı öğrenebilmişti ancak.

Barutçiyef kardeşlerin en küçüğü odaya girdiğinde, canı sıkkın bir ağırbaşlılık vardı yüzünde; türedinin biri yüzünden bunu yitiremezdi. Daha düne kadar kimsenin suratına bakmadığı şu it, onu bekletmişti.

Boris, zoraki bir incelikle oturmasını rica etti. Barutçiyef, bir koltuğa bıraktı kendini ve karşısındakinin dondurucu bakışlarıyla karşılaşınca şaşkınlığından elinde olmadan kirpiklerini kırpıştırdı. İkisi de susuyordu.

Sonunda, Barutçiyef, "Bay Morev," dedi "Size bir daha başvuruyorum. Duruşma ay sonunda görülecek."

Boris, "Evet," derken pek üzerine düşmeden bir sigara kutusu uzattı karşısındakine. Ön odada bekletildiğine alınmış olan Barutçiyef, istemedi.

"Teşekkür ederim. Öğleden önceleri sigara içmem."

Boris'in kendi sigarasını yakması bir yarım dakika sürdü. Sonunda, "Evet anlıyorum," dedi. "Ancak, sizin dilediğiniz biçimde konuşmaya yanaşamayacağımdan korkuyorum da..."

Barutçiyef, tedirginlikten sonuna kadar açılmış gözlerini

bir süre yere dikti. Aldığı yanıt hem öfkelendirmiş, hem canını sıkmıştı, ama bir açık kapı vardı yine de. İt herif şantajını sürdürmek istiyordu demek!

Barutçiyef, "Duruşmanın gidişi sizin raporunuza bağlı," dedi. Sesinde yaltaklanmadan çok, küçümseyiş vardı.

Boris, soğukça, "Anlıyorum," diye karşılık verdi "Ancak kendi çıkarlarımı da düşünmem gerekiyor."

"Gerçeği söylerseniz ne dokunacak çıkarınıza?"

Boris'in gözlerinde alaylı ve soğuk bir şaşkınlık parıltısı dolaştı: "Gerçeğin sizden yana olmadığını bilmez görünüyorsunuz. Sizden yana tanıklık edersem, kardeşinizin bankasıyla aram bozulacak. Bu, Nikotiana'nın çıkarlarına aykırı olur."

Barutçiyef, acıklı bir sesle, "Bay Morev!" diye haykırdı; batmak üzere olan bir milyonerin perişanlığı vardı sesinde. "Hangi ahlak, hangi yasa, tütün alımı sırasında, hem de dokuz milyon levayı bu işe yatırdıktan sonra, krediyi kesme hakkı tanır bankaya? Hangi dürüst kurum, hiç değilse tütünü ekicilerden kaldırmadan bunu yapar? Hayır, böyle şey olmaz!" Barutçiyef yerinden fırladı birden ve el kol hareketleri yapmaya başladı. "Göreviniz, varlığımı tehdide başlayan eski bir aile geçimsizliğini insancıl düşüncelerle incelemek. Erkek kardeşim, verem, aşırı kıskanç, çılgın bir bunak, bir canavardır. Benim ilerlediğimi gördükçe çileden çıkıyor. Varlıklı oluşum onu deli ediyor. Gizlice pusuda beklediğini biliyordum; sonunda canevimden vurdu. Her şeyime, evime, eşyalarıma kadar her şeyime haciz konuldu. Hakkım yok mu benim, dava edip tazminat istemeye?"

Boris, hiç istifini bozmadan, "Elbette var," dedi, "ancak, Nikotiana ile kardeşiniz arasında bir anlaşmazlık çıkarmaya hakkınız yok."

"Fakat ya adalet, Bay Morev?"

"Bu, yargıçların işi."

"Ama onlar sizin raporunuza göre yargıya varacaklar."

"Bundan dolayı da hiçbir yanı tutmamam gerekiyor."

"Sizden dilediğim de bu."

"Böyle davranacağım ben de. Kardeşiniz, bankasının çıkarlarını korudu yalnızca. Buna karşılık siz, onun sizi mahvetmek için böyle davrandığını söylememi istiyorsunuz. Oysa, doğru değil. Böyle söylediğim gün yalancı durumuna düşerim. Bunun anlamı, onun bankasından otuz milyon levayı alıp size vermek. Bundan başka, bu konuyla ilgili politika çevreleriyle de çatışacağım ve onların her çeşit yardımından yoksun kalacağım. Bir başka deyimle, size yardım için Nikotiana'nın çıkarlarını tehlikeye koymamı istiyorsunuz benden. Peki! Ne karşılığı, diye soruyorum kendi kendime! Neyin karşılığı?"

Boris, soğuk bir kahkahayla sarsıldı ve ikinci bir sigara yaktı, ağır ağır.

Barutçiyef, rahat bir soluk aldı. İt herif sonunda içyüzünü ortaya koydu; doyurucu bir çıkar karşılığı istenileni yapmaya hazır. Seni sefil taşralı türedi, seni soyguncu ruhlu herif seni! Barutçiyef, öğleden önceleri sigara içmediğini unutup kendi tabakasından aldığı bir sigarayı tüttürdü. Bu iti ve sarsılmaz Nikotiana'sını bir yıla kalmadan bir solucan gibi eziverecekti. Şimdilik sabır gerekliydi. Kendini büyük görme hastalığına kapılmış ihtiyar kurt, sigarasını derin derin çekti, karşısındaki genç kurdun omzuna babacan bir tavırla vurdu; ama gözlerindeki düşmanlık kaldı.

Barutçiyef, yatışmıştı yine: "Dinleyin, delikanlı!" dedi. "Baba Pierre'in ününe yaraşır bir işadamısınız! Şaştım! Ben de tıpkı böyle davranırdım. Açık konuşalım. Neyin karşılığı diye soruyorsunuz, değil mi?" Sesine aşırı bir gösterişlilik gelivermişti. "Yakında bütün tütünlerinizin tek alıcısı Üçüncü Reich olacak. Ben de, Alman sigara tröstlerinin yalnızca belirli kurumlara sipariş vermesini sağlayacağım. Açıklandı mı yeterince?"

Barutçiyef kardeşlerin en küçüğü, sözlerinin bıraktığı etkiyi ölçmek için, Boris'i süzdü, ama küçük kurt, sigarasının dumanlarını savurmakla yetindi. Isırıcı ve buz gibi gözlerinden bir şey anlaşılmıyordu.

Boris, büyük bir sakinlikle, "Yarın bugün sayılmaz," dedi. "Öyleyse şu andaki durumu size bir anlatayım. Satılan tü-

tünlerin yüzde sekseni, geçen yılın fiyatlarını tutturamadı. Stokların yüzde doksanı hâlâ alıcı bekliyor. İlginç, değil mi? Bizim sersem tüccarlarımız hâlâ bir şeyin farkında değiller."

Küçük kurt, yapmacık bir bönlükle, "Geçici bir durgunluk bu," dedi, "ben de stoklarımı elden çıkarmıyor ve uygun fiyat bekliyorum."

Barutçiyef, gönül yüceliğiyle, "Yanılıyorsunuz!" diye haykırdı. "Dostum, hem de çok yanılıyorsunuz. Şimdiye kadar görülmemiş büyüklükte bir buhran geliyor. Tarım ürünleri ve tütün fiyatları hızla düşüyor. Kargaşalık ve iflaslar yakındır. Bu konuda çok iyi kaynaklarım bulunduğunu bilirsiniz. Saraydan ve diplomatik çevrelerden bilgi alıyorum. İsterseniz buna Yahudi tüccarları da ekleyebilirsiniz. Kulak verin lütfen, Yahudilerden de! Çelişki diyeceksiniz, değil mi?"

Boris, "Hayır, hiçbir çelişki yok bunda," dedi. "Cohen'in güvenilir adamı olduğunuzu ve Nazilerin yanında da Yahudi düşmanı göründüğünüzü bilmeyen yok. Hem, Cohen Alman sigara tröstlerini kaybetti, sizin dalavereleriniz yüzünden."

Barutçiyef, "Yalan!" diye bağırdı, öfkeyle. "Nasıl söyleyebiliyorsunuz bunu? Yalan! Cohen benim en iyi dostum. Almanya ile ilişkilerim var ama, Yahudiler için onlar gibi düşünmüyorum."

"Doğru değil söylediğiniz. Siz Almanlarla olan ilişkileriniz için yarını hazırlıyorsunuz. Cohen'in her yerde Nazilere atıp tuttuğunu siz jurnal etmeseydiniz adamcağız bundan böyle de onlarla çalışabilirdi. Ama Cohen'le ilgili bütün bu şeyler, bizim ilişkilerimiz için hiç önemli değil." Sonra ekledi: "Erkek kardeşinizin, Alman sigara tröstlerinin doğu şubesi müdürlüğüne yeni getirilen Herr von Geier'le yakınlığını da biliyorum."

"İyi haber kaynaklarınız var. Herr von Geier, Almanların doğu tütün alımını yakında durduracaklarını söyledi. Bunun ne demek olduğunu anlıyorsunuz, değil mi?"

"Bu yalnızca bir Nazi manevrası, politikada baskı yapmak için. Çok geçmeden Bulgaristan Almanların dümen suyuna girecek, ekonomik buhran başlayınca da Alman tröstleri bizim

tütünleri sudan ucuza kapatacaklar. Bütün bunlar acı gerçekler, Bay Barutçiyef!"

"O kadar kötü olmayacak, delikanlım! Kötümser olmayın! Almanlar gerçi pek ucuza tütün alacaklar ama, çok büyük partiler halinde mal alacaklar. Yani kazançlarımızda bir değişme olmayacak. Seçilecek firmalardan demek istiyorum... Ayakta kalabilip de Almanlarla ilişkisini sürdürebilecek olanlardan..."

Boris, istifini bozmadan, "Hangi firmalar olacak bunlar?" diye sordu.

"Bizim firmalarımız. Benim ve sizin firmalar. Aslan payı bizlere düşecek."

Boris, umursamazlıkla, "O günlere daha çok var," dedi. "Beni ilgilendirecek, Nikotiana'ya şu anda ne sağlayabileceğiniz!"

"Yarını bugünden düşünmek daha akıllıca olmaz mıydı?"

"Ben, günü gününe iş çevirmeye alıştım."

Barutçiyef, az düşündükten sonra, "Haklısınız," dedi. "Ama ne demek istiyorsunuz bu sözlerinizle."

"Çok açık. Almanların sempatisini kazanmış olmanıza karşın Cohen'in yerini hemen alamazsınız."

"Neden?"

"Politika alanında sözünüz geçmez de ondan."

Barutçiyef'in yüzüne bir şaşkınlık geldi. Böyle şeylerle hiç ilgilenmemişti şimdiye kadar; bir süre sustuktan sonra, "Bunu deneyeceğim," dedi.

"Başaramazsınız. Paranız yok."

"Almanlardan alırım."

"Olmaz. Almanlar başkalarından sızdırabildikleri sürece kendi ceplerine el atmazlar." Boris, daha da açık konuştu: "Bütün iş, politikacıların iplerini elde bulundurabilmekte. Sizin böyle kuklalarınız yok. Ama benimkiler bu açıdan kusursuz işler. Almanlar benim tütünleri alırlarsa kuklalarımı da kullanabilirler."

Barutçiyef'in ağzı açık kalmıştı; halsiz ve hırıltılı bir sesle, "Cohen'in yerini siz almak istiyorsunuz," dedi. "Alman sipa-

rişlerinin aslan payı Nikotiana'ya verilsin istiyorsunuz! Bunları istiyorsunuz, değil mi? Ancak, benim pençelerimi unutuyorsunuz."

"Duruşmada keserler onları. Kaybedince işiniz bitiktir. Almanların bu duruşmayı izlemediğini mi sanıyorsunuz? Kardeşinizin tütün alımı için size açtığı kredinin Sofya'da lüks bir villa yapımına ve metresinize apartman satın almaya kullanıldığını Almanlar öğrenirlerse size on milyon kredi daha mı açacaklarını sanıyorsunuz?"

Barutçiyef, sapsarı kesildi ve öfkesinden iyice kısılmış bir sesle, "Ne adice yalanlar!" diye haykırdı. "İlk kez duyuyorum."

"Yargıçlar ve sosyete şu sıra bunları konuşuyor, sık sık."

"Sizi dava edeceğim."

"Çok güzel. Ben de söylerim bildiklerimi."

"Şimdi söyleyin, bana."

"Burada olmaz, yargıç önünde."

Barutçiyef, kendini kaybetmişti. "Utanmazın, alçağın birisiniz!" diye haykırdı. "Dalavereci, toplum dışı bir yaratıksınız."

"Bu sözlerinizle kimseyi inandıramayacaksınız."

"Kardeşinizin komünist olduğunu her yerde söyleyeceğim. Saray çevrelerine, Almanlara, herkese..."

"Ama davayı da kaybedeceksiniz. Bilirkişi olarak yargıç önünde ne söyleyeceğimi ben biliyorum. Adliye Bakanının Nikotiana ortakları arasında bulunduğunu da unutmayın. Otuz milyonluk davalarda en dürüst adliyeciler bile, eli terazili tanrıça kızın gözündeki bağları çözüverirler."

"Yüz karası işler. Yargıcın böylesi nerede görülmüştür!"

"Kardeşinizin yönettiği Demokrat Parti'dendir çoğu." Barutçiyef, başını elleri arasına alıp odada bir aşağı bir yukarı dolaştı.

Boris, nazikleşerek, "Yatışın biraz Bay Barutçiyef," dedi, "Görüşmemizi bir sona bağlayalım."

Barutçiyef bir koltuğa yığıldı kaldı. Ağır ağır soluyordu. Yüzü mosmor olmuş, yanakları ter içinde kalmıştı. Mendilini çıkarıp terleri kuruladı. Boğulurmuş gibi, "Nedir istediğiniz?" diye sordu.

"Önce bir iki şeyi açıklayalım da, bu işte sizin de bazı çıkarlarınız bulunduğunu anlayın. Davadan başka kazançlarınız olacak, demek istedim. Siz hiçbir zaman Cohen'in yerini alamazsınız. Alman tröstlerine büyük parti mal verebilecek bilgiden de, paradan da, örgütten de yoksunsunuz. Bu yıl size siparişleri verseler bile gelecek yıl başkasını arayacaklardır. Bunun böyle olduğunu siz de biliyorsunuz. Bu, işin yalnızca teknik yanı. Almanlar tütün alımıyla bir de politika baskısı elde etmek istiyorlar. Siz bu alanda hiçbir yardım sağlayamazsınız. Oysa Nikotiana'nın, işbaşındakilerle, milletvekilleriyle, muhalefet partileriyle, basınla, emekli generallerle, sözün kısası, gerekli herkesle ilişkileri var. Bunları tek başınıza başaracağınızı sanıyorsanız, budalalık edersiniz. Ben, Baba Pierre'den bana miras kalan kişilerle işbirliğimi sürdürüyorum. Bir koyundan iki post yüzen kurnazlar vardır. Sobrania'da bir önergeyle sizi kötü duruma sokabilecek gizli solcular vardır. Bütün bunları bilmemenize şaşıyorum. Çok basit gerçekler hepsi de..."

Barutçiyef, asık suratla yeri süzüyordu.

Boris, "Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç şu ki," diye sürdürdü konuşmasını, "Almanlarla iyi ilişkileriniz varsa da, şu sıra bundan yararlanacak durumda değilsiniz. Bende sizin olanaklarınız yok, ama politik gidişi değiştirebilecek manivelayı elimde tutuyorum. Hoş bir durum, değil mi? Şu halde bizler en olağan müttefikleriz, çekişmeyi bir yana bırakmalıyız. Gelelim sizin işinize. Raporunu dilediğiniz gibi vereceğim, telaşlanmayın. Bunu belgeler, hesaplar ve teknik doğrulama malzemesiyle yargıçlar önünde yapacağım. Ya da bankayı ürkütüp uygun bir anlaşmaya zorlayacağız. Siz de, böylece, evinizi, mallarınızı, adınızı kurtaracak, akıllı işadamı ününüzü temize çıkaracaksınız. Karşılığında ben de Alman sigara tröstlerine tütün vermeyi kazanmış olacağım. Yıl sonunda, kazancın yüzde onunu alacaksınız, parmağınızın ucunu oynatmadan."

"Yüzde on pek az."

"Pek mi az? Bence hiç de az değil."

"Hakçası, bölüşmekti."

"Olmaz öyle şey!"

"Şu halde yüzde kırk. Daha aşağısını kabul edemem."

"Yüzde ondan tek santim fazlasını vermem."

"Bir düşüneyim!"

"Pek uzun düşünüp taşınacak vaktiniz yok. Von Geier ve Preibich şu anda gelmiş bulunuyorlar belki de! Onları elden kaçırmamaya dikkat edin. Önceki gece Lichtenfeld'i gördüm."

Barutçiyef, şaşkınlıkla, "Olamaz!" diye haykırdı. "Nerde gördünüz?"

"Bir barda, Lichtenfeld'e elden kaçırılmış gözüyle bakabilirsiniz. Krzivanek çetesinin ağına düştü."

"Krzivanek dolandırıcının biri. Hiçbir şey başaramayacaktır."

"Bundan yana pek güven duymayın. Damadı yeni Alman kabinesinde bakan."

Barutçiyef, sersem sersem bakındı; yüzü şaşkınlıktan bitkindi.

Boris, "Önerimi kabul ediyor musunuz?" diye sordu.

Barutçiyef kardeşlerin en küçüğü, "Evet!" diye inledi.

Boris, Barutçiyef gidince başuzmanını çağırtıp onunla bir saatten uzun bir süre görüştü. İki erkek, mavi mavi sigara dumanlarına gömüldüler. Boris, hemen hiç ara vermeden, sakin ve hesaplı kitaplı konuştu. Kostov başıyla doğrulayıp notlar aldı. Arada bir karşıt görüşler ileri sürünce, Boris hemen çürütüyordu; ancak üst perdeden davranmadan. İki erkek arasında, Maria sayesinde tam bir güven vardı karşılıklı; öteki firmaların çeşitli dolapları bile bunu bozamamıştı. Kostov, kadın arkasından koşan, parasını har vurup harman savuran, biraz gevşek, ama akıllı ve dürüst bir insandı. Boris, Kostov'un özelliklerine saygı göstermesini biliyordu: Baba Pierre'in ölümünden sonra onun aylıklarını ve özel primini bir kat daha artırmıştı. Kostov da Boris'in sonsuz çalışkanlığını ve ölçülü yaşamını beğeniyordu. Ancak, içlerinden birbirlerini yine de beğenmiyorlardı. Boris, insanlara çok acımasız davranıyordu. Kostov ise güler yüzlü ve yardımseverdi. Halkın içinde yetiş-

miş olan Boris, yarı aç yarı toklar arasında bir kargaşalığın getireceği tehlikeyi ve eldeki üstün hakları götüreceğini çok iyi biliyordu. Bolluk içinde yetişen Kostov ise, eldeki üstün hakları doğa gereği sayıyor, işçilere acımanın nasıl olup da kendi rahatını bozabileceğini kavramıyordu.

Görüşmenin iş yanı bitince, Boris, şakalaşır gibi, "Kostov, bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

"Tongayı uygularsak grev patlak verir."

"Bastırırız!"

"Kan dökülmesinden yana değilim."

Boris, güldü. "Aşırı duygululuk. İnsanüstü bir ömür sürüyorsunuz ama, kafanız ancak bir karıncanınki kadar işliyor."

"Ya siz daha mı başkasınız?"

"Hangimizin yaşama biçimi daha akıllıca?"

"Elbette benimki. Ben her zaman daha keyifliyim sizden."

"Pek mi suratsız bir halim var."

"Evet, hem de pek çok. Durmadan kazanan, ama karşısındakinin oyununa gelmekten korkan bir kumarcı gibisiniz."

Boris'i bir düşünce aldı; sonra, "Kostov, hayat bir çekişmedir," dedi. "Büyük bir savaş, heyecanlanmalar... Ben de bundan hoşlanıyorum."

"Şimdi belki öyle! Ama sonraları sıkılacaksınız bundan."

"Ne gibi?"

"Bu size hiçbir şey sağlamaz!"

"Nasıl? Nikotiana ne olacak?"

"Nikotiana yalnızca bir yığın altın. Ama insanı mutluluğa götürmeyince altının ne değeri kalır."

Boris'in sesi tersleşti: "Bir düzine işçiyi hiç beklemedikleri bir anda sevindirmekle ne kazanıyorsunuz? Bunu ben de yapabilirim, ama pek saçma buluyorum." Sonra saatine bakıp kuru bir sesle: "Torosyan'a gidiyorum ben," dedi.

Otomobile binince bir sigara yaktı, ama hemen söndürdü.

Çok sigara içiyor, pek az yaya yürüyor ve aşırı tekdüze, sağlığa dokunacak bir hayat sürüyordu. Nikotiana'da çalıştığı o ilk yılda ciğerlerine yerleşmiş tütün tozunu ve balgamı söküp

atmak çok güçtü. Bunlar aklına gelince, şoföre durmasını söyledi ve otomobilden inip yaya yürümeye başladı.

Son günlerde yağan kar erimişti. Aralığın sessiz günlerinden biriydi. Vitoşa Dağı'mn yamaçlarını sis bürümüştü. Kurşun renkli gökyüzü, asfalt yola vurmuştu. Hekimler anıtının yükseldiği parktan doğru ıslak ve çürük yaprakların kokusu geliyordu. Krallık koşu yolunda atını büyük bir ciddilikle dört nala koşturan bir muhafız alayı teğmeni, durmamacasına dönüyor, hayvanı arada bir yüreklendiriyordu.

Boris, Krzivanek'i düşündü, can sıkıntısı ve tedirginlikle.

Torosyan'ın oturduğu ev, o andaki durumuna göre her zaman değişirdi. Ermeni iflas etmiş bulunuyorsa, ucuz bir oda tutardı; işleri yine yoluna girince, prensler gibi yaşardı. Bütün parasını birkaç ayda kaybetmek ve sonra yeniden, hem de daha çabuk kazanıvermek gibi şaşılacak bir yeteneği vardı. Elinin açıklığı ona her yerde politika ilişkileri sağlıyordu. Doğunun masallara özgü hayal gücüyle öylesine yalanlar söylüyor, gösteriş yapıyordu ki, o anda önemli bir iş mi başarmış ya da hiçbir iş yapmamış mı olduğunu kimse kestiremiyordu.

Torosyan o günlerde kıskanılacak bir zenginlik içinde yüzüyordu yine; bunu Amerikan firmalarıyla Fransız rejisine borçluydu. Evi pek lüks döşenmişti, ancak Barutçiyef'in saray yavrusu bu lüksle boy ölçüşebilirdi.

Boris, eski moda, ama kibar döşenmiş bir salona girdiğinde, Krzivanek yüzünden kafasında hâlâ o sıkıcı düşünceler vardı. Torosyan bu evi, bir bankerin mirasçılarından almıştı.

Boris, tekerlekli küçük bir barın çevresinde toplanmış on kadar erkeğin hepsini de çok yakından tanıyordu. Torosyan, bir odalık sabırsızlığıyla onu karşılamaya koştu. Ufak tefek, cılız, yerinde duramayan bu kumral bıyıklı, kurnaz yüzlü Ermeni, sevimli küçük bir tilkiye benziyordu.

Torosyan, "Sizi bekliyorduk," derken konuğunun ellerini öyle bir yakaladı ki, kucaklayacak sanılırdı.

Boris, saatine bir göz attı, Kostov'la konuşmak yüzünden gecikmişti. Önemsemez bir tavırla, "Başlasaydınız," dedi.

Torosyan, "Aman nasıl olur?" diye yaltaklandı. "Siz olmadan biz hangi işte bir karara varabiliriz!"

Boris, isteksiz isteksiz, saçma gevezeliklere başladı yine, diye aklından geçirdi. Alman sigara tröstlerine karşı bir cephe kurabilmeyi denemek için Ermeni'nin böyle bir toplantıya başvurduğundan kuşkulanıyordu.

Boris, ötekileri de selamladıktan sonra oturdu. Çoğu, ikiyüzlü bir güler yüzlülükle elini sıktı. Birbirlerini parçalamaya hazır kurtlara benziyorlardı. Yine de ortak çıkarlar yüzünden arada bir uyuştukları oluyordu. Kooperatifleri vurmak, devlete karşı bir dalavere çevirmek, ekicileri daha aşırı sömürmek, büyük bir grevi birleşik güçleriyle ezmek gerektiğinde böyle davranırlardı. Şu sıra bunlardan hiçbirisi söz konusu olmadığına göre, Torosyan'ın kendince bir çıkarı bulunmalıydı, yüzde yüz.

Sevimli küçük tilki, bara koşup bütün güler yüzlülüğüyle, "Morev, hangisinden vereyim?" diye sordu. "Konyak mı, sakız rakısı mı, yoksa mideye iyi gelen türden buruk bir erik rakısı mı?"

Boris, "Mideye iyi gelen türden bir erik rakısı!" dedi. "Mideye dokunacak görüşmeleri çabuk bitirmek için."

Yanı başında oturan Cohen, bir kahkaha attı. Yahudileri bekleyen karanlık alınyazısına karşın, keyfi yerinde görünüyordu. Amaç, ilerisini görebilmekti. Cohen, sermayesini gizli yollardan yurtdışına aktarmaya başlamıştı.

Torosyan bardağı kendi eliyle doldurdu. Hizmetçiler bu toplantıya alınmadığından, milyonerlerin kendi servislerini kendilerinin yapması gerekiyordu. Boris, koltuğuna döndüğünde Cohen hâlâ gülüyordu. İstakoz gibi kırmızı yüzlü, mavi gözlü, kumral ve sevimli bir Yahudi'ydi. Dazlak kafasındaki son birkaç saç telini fırçayla özene bezene yatırmıştı.

Cohen: "Alman sigara tröstleri üzerine Ermeni fıkraları dinlemeye hazırlanın," dedi.

"Sonuna kadar kalmayacağım."

"Ben de. Bir'de gitmek zorundayım?"

Boris, "Ama o fıkralar sanırım sizi ilgilendirecektir," demekten kendini alamadı.

Cohen, "Yalnızca eğlendirir," derken güldü. "Torosyan şimdi bize, canımıza kıyalım diye Alman tröstlerinin boynumuza ip geçireceğini anlatacak. Boşuna başımızı ağrıtacak. Hem de, çevirmek isteyeceği manevranın başarı kazanamayacağını bildiği halde."

"Ne diye zaman kaybettiriyor?"

"Fransız tröstlerine yaranmadan şöyle bir kolonya suyu sürünmek istiyor. Şurada toplanmış bir düzine serseme karşı Fransa'nın haklarını savunmayı denemesi, Fransız Dışişleri Bakanlığının kulağına gidecek, onlar da, Türkiye ve Yunanistan'da doğu tütünlerinin Torosyan aracılığıyla alınmasını, Fransız rejisi yöneticilerinden isteyecekler. Siz de böyle düşünüyorsunuz, değil mi? Kavala'da, İstanbul'da şubelerini açtı bile."

Boris, "Canı cehenneme!" dedi, birden parlayarak.

Cohen, hayranlıkla baktı ona. "Siz zeki insansınız, Morev. Adamlarınızın bana gösterdiği kolaylıklardan ötürü de size borçluyum. Alman sigara tröstlerinin siparişlerini alın isterim; ama izin verin de şunu söyleyeyim: Bulgaristan uçuruma sürükleniyor."

Bir susma oldu. Yalnızca Torosyan'ın sesi duyuluyordu. Ermeni, konuklarına sunduğu buruk erik rakısını nasıl hazırladığını anlatıyordu.

Boris: "Belki biraz kişisel düşünüyorsunuzdur."

"Evet, belki de..." Sonra, "Bugün Barutçiyef size geldi mi?" diye sordu birden.

"Evet, bu sabah."

"Sonra?"

"Anlaştık... Bilmem, güvenebilir miyim ona?"

"Acımasız davranın ona karşı. Elinize düşmüşken..."

Boris, kadehinden bir yudum alarak, "Krzivanek'ten çekiniyorum," dedi.

Cohen, "Krzivanek, Avusturya rejisinin en aşağılık dolandırıcılarından biridir," dedi. "Almanlar bunun böyle olduğunu eninde sonunda öğrenecekler. Ama Lichtenfeld'i ya da Preibisch'i elden kaçırırsanız tehlikeli olabilir."

"Lichtenfeld'i kaybettik bile."

Cohen, acımaklı bir sesle, "Ya!" dedi. "Nasıl oldu bu iş?"

"Sara onu Krzivanek'ten yana kazandı sanırım."

"Bilebildiğim kadarı, bu Sara, Alman elçiliğiyle ilişkiler kurup sizin aleyhinize bilgi topluyor."

"Krzivanek'in metresiymiş, dün öğrendim."

Ötekilerden biraz uzak oturmuşlardı. Fısıltıyla konuşmaları, başkalarının ve hepsinden önce de Torosyan'ın ilgisini çekti.

Ermeni, "Kime karşı gizli işler çeviriyorsunuz?" diye sordu.

Cohen, "İçkilerinden konuşuyoruz," dedi. "Bu erik rakısı berbat."

"Barı sizden yana iteyim öyleyse."

Torosyan, içini kemiren merakı belli etmemek için sırıtarak, tekerlekli küçük arabayı onlardan yana itti. Sonra, "Başlasak mı?" diye sordu.

Bir ses, "Çeneyi bırak da başla!" dedi.

Cohen koltuğuna iyice yerleşti; yüzünde, bir oyun seyrine hazırlanan kişinin anlatımı vardı. Boris'in bakışları, orada bulunanları bir bir dolaştı. Çoğu kaba saba kişilerdi. Birkaçının öyle budalaca yüzleri vardı ki, Boris anlatılması güç bir nefret duydu onlara karşı ve bu gibiler nasıl başarı kazanır, diye kendi kendine sordu. Aralarında yalnızca Cohen, bir de Barutçiyef kardeşlerin en büyüğü zeki görünüşlüydü. Torosyan bir panayır çığırtkanına benziyordu.

Barutçiyef kardeşlerin en büyüğü, canı sıkkın ve balmumu sarısı bir yüzle, ötekilerden az uzak oturuyordu, gözleri yarı kapalıydı. Yorulmuştu gürültüden. Bedenini ateş basıyor, tere batıyordu. Tütün kokusundan boğulacak gibi oluyordu. Ancak onlardan sigara içmemelerini rica etmiyordu, sağlıklı durumunun kötülediğini anlayıp da sevinmesinler diye. Doğu tütün firmasının hisse senetleri, bir banka, bir gazete ve Demokrat Parti elinin altındaydı onun. Buhranın yaklaştığını seziyordu, ama karşı koyamayacak kadar halsizdi. Depoları, satılmamış tütünle doluydu tıka basa. Yurtdışı yolculuklardan, pazarlıkların yoruculuğundan, üşümekten ve bronşit olmaktan ve

hastalığının hızla kötüye gitmesinden korkuyordu. Tuhaf bir yorgunluktan düşüncesi durmuştu; fiyat düşmesinin bir buhran belirtisi olmadığına kendini inandırmıştı. Onun her şeyinde karanlık bir şeyler vardı. Zenginliğinin başlangıcı için bile karanlık bir hikâye anlatılırdı. Söylentilere göre, amcasının vasiyetnamesi üzerinde oynayıp değişiklik yapmıştı. Oysa mirasını yasal yoldan elde etmiş, ticaretle yüz katına çıkarmıştı. Başlangıçları her zaman resmi belgelerle doğrulayabilirdi. Gençliğinde Makedonya devrimci hareketi sol kanadındandı. Sonra, doğduğu kentin belediye başkanı olunca su tesisleri yaptırıp tifo salgınını önlemişti. Zenginliği, Baba Pierre'le birlikte Bulgar tütünlerini dış pazarlara satmakla başladı. Zenginliği arttıkça gücünü yitirdi ve gittikçe karanlık, asık suratlı biri oldu. Demokrat Parti'yi kendi çıkarlarına kullanmaya başlamakla, sosyal davranışını açığa vurdu ve eski iyi yürekliliğin yerini, kıskançlık ve başkalarını çekememezlik aldı. Akciğerleri hasta olduğu halde, firmasının şubelerini bir bir dolaşıp o serin yeraltı depolarına giriyor, mendilini ağzına tutup dinleındirme salonlarını dolaşıyordu, zehirli tütün tozlarını yutuyordu.

Güçlülüğünün en yüksek tepesine varmış sayılırdı; Bulgaristan'ın en zengin kişilerinden biriydi ve gazetesi olayları etkiliyordu. Oysa gerçekte, durumu sallanmaya başlamıştı. Politikacıları yönettiği ipleri kopuyor, Nikotiana ve öteki büyük firmalar onu boğmaya hazırlanıyordu.

Cohen'in hikâyesi daha başka ve tuhaftı. Zeki, mavi gözleri vardı. Gözlerinde soygunculuk ve talancılık anlatımı vardı ama, yanı başında oturanlarınki gibi budalaca kendini beğenmişlik yoktu. Bu gözlerin derinliğinde, paranın sırlarıyla yakınlık kurmuş bir aklın sessiz ve kendine güvenen parıltısı vardı. O, Sosyal Demokratların altın merdivenini tırmanarak yükselmişti. Hikâyesinin ayrıntıları pek bilinmiyordu. Bilindiği kadarıyla, 1918'de Rusya'da Bolşevik ayaklanmasından kaçan Yahudi Knorr, Almanya'ya sığınmıştı. Adamın hiç parası yoktu ama, hazinelerin en değerlisi olan aşırı zekâsı vardı. İki yıl sonra İsveçli Nielsen kardeşlerin küçük sigara fabrikasını

satın almıştı. O tarihte bakan olan bir sosyal demokrat dost, Knorr'a bir kolaylık sağladı; bandrol resmini satıştan sonra ödedi. Bunun anlamı, devletten faizsiz para çekmekti. Küçük fabrika genişledi, büyüdükçe büyüdü ve engel olan bütün öteki fabrikaları yuttu. Birkaç yıl sonra, Nielsen'lerin küçük fabrikası, Dr. Knorr'un yönetimiyle, güçlü bir tröst olmuştu. Knorr, sonraları bu Cohen'i Hamburg'da tanıyınca, Bulgaristan'dan tütün alma işleriyle görevlendirdi. Cohen de sosyal demokrattı.

Salonun ötesinde, Barutçiyef'in oldukça uzağında, Çukurski oturuyordu; ikisinin arası açıktı. Ondan daha nankör kişi bulunmazdı. Yirmi yıl önce Barutçiyef'in yanına sıradan bir yazıcı olarak girmiş, az sonra muhasebeci olmuş, sonra eksperliğe ve en sonunda genel direktörlüğe yükselmişti. Şimdi kendi başına iş görüyordu. Çıkarına düşkünlüğü sağduyuyla sınırlıydı. Fakat hiç kimseye yardım elini uzatmazdı. Barutçiyef sanatoryumda bulunduğu ve firması zor duruma düştüğü sırada hiçbir yardıma yanaşmadığı da bilinirdi. Salondakilerin hiçbiri bundan ötürü bir gün bile ona yardım elini uzatmazdı. Çukurski, şişirilmiş bir hindi gibi tıknaz ve şişmandı; çok az konuşurdu. İşadamı olanakları vardı ama, dikkatliliği ve eli sıkılığıyla engelliydi. Bundan ötürü de, tehlikeli kişi olmaktan çıkıyordu. Boris'in bakışları onun üzerinde hiç durmadı.

Çukurski'nin arkasında Grujev oturuyordu. Kafası hızlı işleyen zeki ve kendi halinde biriydi. Yuvarlak ve kırmızı suratlıydı. Köylerden tütün alımında gösterirdi bütün ustalığını. Boris'le Cohen'in konuşmasını uzaktan izliyordu ve ne görüştüklerini yüz çizgilerinden anlamaya çalışıyordu. Babasının meyhanesinde müşterilere rakı taşımakla işe başlamış, sonra küçük bir tüccarın yanında bir şeyler öğrenip sonunda tütüncülüğe geçmişti. İlk büyük işi, iflas edip, orta halli kişilerin kurduğu bir bankayı batırmıştı. Şimdi Torosyan'ın başuzmanıydı ve ortaklarındandı. Uyanıklığı ve iş birliğiyle, Torosyan'ın aşırı hayalciliğini önlemeyi iyi başarırdı. Boris köylerde tütün alımı sırasında ona sık sık rastlardı.

Toplantı bitince terli yüzlerini kuruladılar öfkeyle, tütün kralları. Torosyan onları laf yağmuruna tutmuştu. Gevezelikle örtülmüyordu budalalık. Torosyan'ın Alman tröstlerine karşı bir cephe kurma teklifi kabul edilmedi. Fransızlar eğer Almanların Bulgaristan pazarını tekeline almasını istemiyorlarsa, tütün satın alsınlardı. Fakat şu sıra tek ve gerçek alıcılarını kızdırmak çılgınlıktı. Hayır, dünya tepelerine de çökse başlarını altın yığınlarından kaldırmaya hiç hevesli değillerdi. Büyük devletler arasındaki yarışmayla fiyat düşmesinin duracağına inanıyorlardı. Fakat Torosyan'la uyuştukları konular da vardı; gelecek bahara hepsi de Tongayı uygulayacaktı.

7

Boris, toplantının yapıldığı yerden ayrılınca, otomobilini kapıda buldu; telefonla çağırtmıştı. Kuşbaşı iriliğinde kar yağıyordu. Sokakları örten bembeyaz halı, yayaları heyecanlandırıyor, keyiflendiriyordu. Rektörlük yapısından çıkan üniversiteliler, kartopu oynamaya başlamıştı. Kaldırımın kenarına koşan bir köpek, bir an durup gezinmeye çıkan genç kızın yanına koştu.

Boris, otomobile kurulunca, gri yün perdelere sinmiş lavanta kokusu burnuna çarptı; Maria'nın sürdüğü kokuydu. Kanapenin üst yanına bir karanfil demeti iliştirilmişti. Hoş izlerdi bütün bunlar. Maria bütün bunları bilerek yapardı, arabaya bindikçe, kendini hatırlatmak için.

Otomobilin camına yapışan kar taneciklerine daldı Boris; eriyiveriyorlardı. Bir rahatlık ve hafiflik duydu içinde. Sonra, çocukluğunda ilk kar yağdığında delik pabuçlardan giren sularla eve dönüşünü hatırladı; ayakları sırılsıklam olurdu. Latince öğretmeni, oğullarına ancak iki yılda bir pabuç alabilirdi. Bir de şimdiki haline baktı! Boris bundan ötürü ilk kardan hiç hoşlanmazdı. Ama bütün bunlar, çoktan geçip gitmiş bir karabasan gibiydi Boris için. O şimdi Nikotiana'nın sahibiydi.

Otomobil, gösterişli bir villanın önünde durdu. Giriş kapısını bir uşak açtı. Boris, hole girdi. Bu modern ve yeni ev, Baba Pierre'in genç evlilere armağanıydı. Dul bayan, Spiridinova'nın oturduğu evden oldukça uzaktaydı. Kadın, damadının taşralı oluşunu bir türlü bağışlayamamıştı hâlâ.

Holden bakınca ilk katın iç bölümü görülüyordu; geniş bir salon, bir yemek odası, hol ve kış bahçesi vardı. İki yanında büyük seramik vazolar içinde koca koca sıcak ülke bitkileri bulunan tahta bir merdivenle ikinci kata çıkılıyordu. Maria, mimar ve dekoratörlerin burnundan getirmişti aylarca, evde modern ve kibar bir hava sağlanıncaya kadar.

Boris, eve her gelişinde olduğu gibi, bir mutluluk duydu. Ne güzeldi burası! Lüksle modern bir rahatlık, düz hatlar ve pastel renkler sayesinde bağdaşmıştı. Evin içi, Maria'nın gösterişsiz ama benzeri olmayan kibar giyimini hatırlatıyordu.

Boris, karısının kalın ipekli geceliğinin içinde solgun, çekicilikten yoksun, zayıf bedenini hatırladı, hafifçe ürperdi. Maria ne sitemlerle başını ağrıtıyordu, ne işinde rahatsız ediyordu onu, ne de aldatıyordu bir başka erkekle. Güzel kadın değildi. Evlenince de bütün o eski hayranları ortadan kayboluvermişti. Her şeyden ve herkesten uzak yaşıyor, pek az piyano çalıyor, çocuğu olmayacak diye ödü kopuyordu. Boris'in vicdanı rahat değildi. Çünkü karısını ancak eve gelince hatırlıyordu.

Uşak, "Matmazel Sara burada!" diye haber verdi.

Boris, acele acele, "Nerede?" diye sordu.

"Küçük salonda bekliyor."

"Peki."

Sara yarım saattir bekliyordu. Maria, onunla görüşmek istememişti. İki eski kolej arkadaşı arasında şimdi soğuk ve resmi bir ilişki vardı yalnızca. Boris pardesüsünü çıkardı; bekleme odasının yanındaki küçük salona girdi.

Selam yerine bir, "Yaa!" demekle yetindi.

Sara, karıştırmakta olduğu eski bir İngilizce dergiyi öfkeyle bıraktı. Kıpkırmızı olmuştu. "Sayın eşiniz biraz daha nazik davranabilirdi. Ben terzisi değilim, burada bekletilecek."

Boris, sert bir tavırla, "Anlat bakalım," dedi.

Sara, ona da kızgınlıkla bir baktı. "Bazen ikiniz de öyle adi kişiler gibi davranıyorsunuz ki! Öyle ya, bir deli karıyla bir türediden ne beklenir?"

Boris, sokak orospusu seni, diye düşündü, ama kendini tuttu ve bekledi. Yüzü bir mumya gibi hareketsizdi.

Sara'nın gözkapakları titriyordu, sinirli sinirli. Sesini biraz değiştirip, "Maria'nın bana karşı bu davranışının anlamı ne?" diye sordu.

Boris, kalleşçe bir güldü. "Hiç! Maria hasta."

Sara, az önceki gibi üst perdeden karşılık verdi: "Beni hiç ilgilendirmez. Şımarık kadınların hastalığı, genellikle işsiz güçsüzlüktendir."

Boris, tam bir sokak kızı, diye aklından geçirdi.

Sara, koyu renkli gözleriyle, eşsiz döşenmiş salonu öfke ve hüzünle süzüyordu. Bütün bunlar benim olsaydı, böyle küçül-

mezdim hiçbir zaman, diye aklından geçirdi.

Boris, "Ne var ne yok?" diye sordu.

"Önemli bir şey yok. Dün akşam elçiliğin kabul resmindeydim. Frau Trendelenburg beni eşine tanıttı. Kocası çok güzel İngilizce konuşuyor. Heillborn her an geriye çağrılmasını bekliyor. Lichtenfeld sokak oğlanının biri. Alman sigara tröstleriyle bir şeyler çevirdiğini sanıyorum."

"Yaa!"

"Sen kuşkulanmıyor musun?"

"Hayır."

Sara'nın kirpikleri titredi yine sinirli sinirli. Doğruluktan ayrılmadığını göstermek için, aslında açıklamaması gereken bir şeyi söyledi: "Elçilikte altı aydır bir memur çalışıyor. Dietrich adlı bir kadın. Heillborn'a göre, Gestapo'dan... Ama kabağın biri."

"Peki şu Krzivanek kim?"

Sara'nın ödü patladı, "Krzivanek mi?.. Bilmem!.. Krzivanek... Dur bakayım, hatırlar gibiyim... Sanırım, Avusturyalı... Alman uyruğuna geçmeye uğraşıyor!"

"Tütünle bir ilgisi var mı?"

"Bilmem. Bir sorayım."

Sustular. Sara, yatışmıştı yine; sonra, "Ya senin işler ne âlemde?" diye acele acele sordu. "Yeni bir şeyler öğrenebildin mi?"

Boris, sert bir tavırla, "Hayır!" dedi.

"Barutçiyef'le ne yaptın? Dur biraz, boyunbağın çarpılmış! Şimdi oldu... Kabul resminde Barutçiyef de vardı."

Boris, "Bana yardıma yanaşmadı," dedi.

Sara, bir durakladı. "Ya sen?"

"Ne olmuş bana?"

"Çok güvenmiştin ona, değil mi?"

Boris birden, "Seni köpek karı seni!" diye haykırdı. "Krzivanek için benden haber sızdıracaksın aklınca!"

Genç kadın, sapsarı oldu. "Hiçbir şey anlamıyorum... Neler saçmalıyorsun?"

"Haydi git de söyle o herife, sokak orospularının ticarette yeri olmadığını."

"Boris!"

"Hemen çık buradan!"

"Hepsi dedikodu bunların. Onu yalnızca iki kere Wagner'in yanında gördüm. Sen de hatırlamıyor musun? Anilinfarben'in temsilcisi Wagner'in..."

"Defol buradan, diyorum sana!"

"Dinle biraz. Benden bir şeyler sızdırmayı gerçi denedi ama, hiç başarı kazanamadı. Seni namusumla temin ederim ki..."

Boris, "Hemen çık evimden, diyorum sana!" derken köpürmüştü öfkeden. "Yarın da evini bırakacaksın, anlaşıldı mı?"

Sara, beyninden vurulmuşa döndü. "Evi mi?.. Ev benim, kendimin!"

"Hayır, senin değil."

"Neler söylüyorsun? Baba Pierre verdi onu bana, armağan olarak."

"Hayır, o böyle bir şey yapmadı."

Sara, gözlerinde isterili bir parıltıyla, "Boris!" diyebildi; kazancı elinden alınmış bir orospuya benzeyivermişti. "Ne demek istiyorsun, bu sözlerinle?"

"Kendi isteğinle evden çıkmazsan, polisle attırırım seni."

"Kim yapacak bunu? Sen mi, Maria mı?"

"Nikotiana ortakları."

Sara, umutsuz, acılı bir sesle, "Evin benim olduğunu kanıtlayacağım," dedi. Gözleri yaşarmıştı. "Göreceksin."

"Hiçbir belgen yok."

"Belge çıkartırım."

Sara'nın gözlerinden boşanan yaşlar, güzel esmer yanaklarını ıslatıyordu.

"Sen de Maria da birer canavarsınız! Ama, mahkeme var!"

Boris, acımasız bir kahkaha attı. "Baba Pierre'in metresi olduğunu mahkeme yoluyla mı kanıtlayacaksın?"

Sara'nın yüzü allak bullak oldu, dudakları titredi. Mahvolmak, hayatın keyiflerinden yoksun bırakılmak tehlikesiyle hiç karşılaşmamıştı böylesine. Oysa tam da şimdi, her yerlere çağrıldığı, kazandığı paralarla başına buyruk ve kibar bir sosyete bayanı görünebildiği sırada... Başını önüne eğip sessiz sessiz

hıçkırdı: "Ne kazanacaksın bundan? Neden yapıyorsun bütün bunları?"

"Adinin adisi bir karı olduğundan. Bir kaldırım kızı kadar aşağılık ve değerbilmez olduğundan. Senden her şeyi beklerdim ama, bunu yapacağını ummazdım."

Sara, kararlı bir sesle, "Boris," diye fısıldadı. "İzin ver de konuşayım. Her şeyi senden yana çevirebilirim. Sana öyle şeyler anlatacağım ki, Krzivanek'i mahvedebilirsin."

"İğrenç karı! Sana inanacağımı mı sanıyorsun?"

"Yalvarırım, dinle beni sonuna kadar! Von Geier ve Preibisch uzun süredir buradalar. Bojana'da bir villada kalıyorlar ve Bulgaristan ekonomisi üzerine Trendelenburg'un raporlarını inceliyorlar. Lichtenfeld çoktandır dümen suyumuzda ama Geier ve Preibisch hâlâ direniyorlar. Krzivanek, bir tuzak hazırlıyor, Preibisch'e."

"Nasıl tuzak?"

"Kadın tuzağı. Kadınlarla içki âleminde fotoğraflarını çektirip Berlin'e gönderecek. Hiç değilse gözdağı verecek fotoğraflarla."

"Kim bu karılar?"

"Bir tanesi ben olacağım. Anlıyor musun?"

Sara'nın sesi daha yavaş çıkıyordu şimdi; hüzünlü, hatta umutsuz bir sesti.

Boris alayla, "Demek böyle," dedi.

Bir sigara yakıp koltuğa oturdu. Beyni bir hesap makinesi gibi işlemeye başlamıştı. Sara da bu arada yüzündeki gözyaşlarını kuruladı ve pudrasını yeniledi. Boris, Krzivanek'in böylesine çocuksu ve budalaca oyunlar düşünmesine pek şaşmıştı.

Boris, başını kaldırıp baktığında, Sara'nın yüzü değişmişti.

Sara, yavaş sesle, "İsteyeceğin her şeyi yapmaya hazırım," dedi.

"Peki. Becerikli davranırsan evin tapu senedini de alırsın, bir yıllık paranı da. Ama yine aşağılık oyunlara kalkışır ve Krzivanek'e bir şey yapmazsan, Sofya'da kendini yok bil!"

Sara, umutsuzluk içinde, "Her şeye hazırım," dedi. "Neler yapmamı istiyorsun?"

"Krzivanek'in her dediğini yapacaksın. Ötesini bana bırak.

Haydi, git şimdi!"

Kadını kapıya kadar götürdükten sonra, dönüp telefonu aldı ve Barutçiyef'in numarasını çevirdi.

Emir verircesine sert konuşuyordu: "Von Geier'le hemen buluşmamı lütfen sağlayın! Siz de bulunabilirsiniz!"

Boris, ahizeyi bıraktıktan sonra, ikinci kat merdivenini ağır ağır çıktı. Ne Krzivanek, ne Sara, ne von Geier ne de Preibisch ya da Lichtenfeld'i düşünüyordu şimdi. Kafasındaki tek düşünce, Alman sigara tröstlerine yılda on, on iki milyon kilo tütün satabilmek, Bulgaristan'ın en zengin adamı olmak, Baba Pierre'nin ya da şu veremli Barutçiyef'in zenginliklerini aşabilmekti. Ya sonra?.. Daha sonra daha geniş ufuklar açılacaktı! Yabancı ülkelerde şubeler kuracak, bankalar yönetecek, Avrupa çapında, hayır dünya çapında bir işadamı olacaktı.

Birden olduğu yerde durdu.

Maria, merdivenin en üst basamağında durmaktaydı. Bir kolunu trabzana dayamıştı. Bakışları, merdiveni ağır ağır çıkan Boris'i izliyordu. Boris yaklaştı ve öpmek için ona doğru eğildi. Maria'nın gözleri, Boris'te hiç ummadığı bir başkalık buluvermişçesine, bakışlarını hâlâ üzerinden ayırmamıştı. Üstelik kocasının kucaklamasından kurtulmak ister gibi hafif bir çabaladı. Boris, onun Sara'yla konuştuklarını duymuş olduğunu anlamıştı. Maria'nın solgun mavi gözlerinde tuhaf bir donukluk vardı. Dalgın dalgın, "Gerçekten karışacak mısın bu işe?" diye sordu.

"Hangi işe? Sara ile Krzivanek'in budalalıklarına mı? Burunlarından getireceğim. İş alanında başkalarının ahlakını düşünemem."

"Ama bu seferki, iş falan değil. Düpedüz dolandırıcılık."

"Benim bir ilgim yok."

"Ama bundan yararlanmak istiyorsun. Sara'yı bundan alıkoyacağına, üstelik vaatlerde bulunarak onu yüreklendirdin."

"Olabilir. Ama bunu tam zamanında önlemeyeceğimi nerden biliyorsun?"

"Bir çıkarın olmadan böyle şey yapmazsın sen. Düşmüş bir kadını daha da çukura ittikten sonra şimdi onunla pazarlığa

girişiyorsun..."

"Dolandırıcılarla boğuşurken çıkar yolu seçecek durumda değilim."

"Bu kirli işlerden tiksinmiyor musun?"

"Sokaktaki çamur herkesin üstünü kirletebilir."

Maria, cılız ve hüzünlü bir sesle, "Boris!" dedi, "Babamın binlerce kusuru vardı, ama senin şu yaptığın gibi hiç davranmadı. Sara'yı çıkarın için kullanmakla sen ondan daha da aşağılaşmayacak mısın?"

"Baban onu metres tutarken başka türlü mü davrandı?"

"Ama daha başka şeyler de istemedi Sara'dan. O çocukça isteğinden başka her alanda onun kadınlık onuruna saygı gösterdi."

"Sokak orospularına karşı kibar davranayım ve itlerin Nikotiana'yı batırmalarına göz yumayım, öyle mi? Güzel düşünceler doğrusu!"

"Ben böylesini daha uygun bulurum."

"Ben Nikotiana'yı kurtarmayı..."

"Ya saygınlığın? Düşmüş bir kadına şantaj yaparak oyunu kazanacaksın. Evini elinden almakla gözdağı vermeseydin Sara yanaşmazdı buna."

"Sara'dan korunabilmek için böyle davrandım."

"Neden?"

Maria'nın gözleri dalgınlaştı ve bomboş oldu.

Boris, ürperdi. Bir yıldır gözüne çarpan o hasta hali, o tuhaf görünüşü yine karşısındaydı şu anda. Bir yıldır gittikçe içine kapanıyor, dalgınlaşıyordu. Hemen hiç piyano çalmıyordu. Düşünceleri bazı bazı düzenini yitiriyor, bomboşlaşıyordu. Boris önceleri onun bu hallerine kızmış, sonra sonra alışmıştı. Karısı gittikçe sararıp soluyor, zayıflıyordu.

Maria, tuhaf ve olağanüstü bir dik başlılıkla, "Buna hakkın yok," dedi yine.

"Sevgilim, biri senin kafana vurursa kendini korumaz mısın?"

"Ev, Sara'nın. Babam ölüm döşeğinde beni yanına çağırıp bu evi Sara'nın üzerine yaptırmamı rica ettiydi. Tapu senedi bizdedir. Bunu benden istediydi."

Boris, rahat bir soluk aldı. Maria, yine aklı başında konuş-

maya başlamıştı.

Ama hemen arkasından, yine, "Hiç hakkın yok, kendini ondan korumaya," deyiverdi.

"Neden?"

"Öyle işte!"

"Açıklar mısın lütfen, Sara benden bilgi sızdırıp düşmanlarıma satarken ben niye kendimi ona karşı koruyamayacak mışım?"

Maria'nın soluk mavi gözleri, yine bomboş ve şaşkın bakıyordu. Olaylar ve nedenler arasında ilişkiler kurabilen bir sağduyusu yoktu.

Boris, kaygı uyandıran o bellek boşluğunun yine belirdiğini fark etti. Onu göğsüne bastırarak, "Maria!" dedi. "Şu anda aklından geçenleri söyle bana! Baba Pierre evi Sara'ya verdiydi, doğru. Ama bundan ötürü onun beni zarara sokacak bütün aşağılık davranışlarına katlanmam mı gerekiyor? Ondan neden korunmayayım? Sorumu anlıyor musun? Bütün bunlar arasındaki bağlantıları bana açıkla! Rastgele bir şeylerle olsa da kanıtla!"

Karısını sarstı, ama kadının solgun gözlerindeki dalgınlık geçmedi. Cam gibi bakışlarını korkunç bir bomboşluğa dikmişti. Düşün yanı yine kopmuş, uzaklaşıvermişti.

"Maria! Maria!"

"Ne istiyorsun?"

"Bir şeyler düşünebiliyor musun hiç değilse?"

"Elbette. Bu ne biçim soru?"

Düşünce yanındaki parçalanış kayboluvermişti yine. Maria kocasına korkuyla baktı.

"Az önce neler sordumdu sana?"

"Çok tuhaf şeyler. Babam o evi Sara'ya verdi diye ondan korunman mı gerekir? Sana zararı dokunsa bile! Bunda anlaşılmayacak ne var? Adımı neden öyle yüksek sesle söyledin?"

"Maria!"

"Nen var senin?"

"Hiç."

Maria, yakınlıkla, "Çok yoruyorsun kendini," dedi. "Sara'yı çıkarın uğruna kullanmak için, daha çamura iterken,

kendinin de alçaldığını bu yüzden kavrayamıyorsun, belki! Senin gözünde rezil karının biri, ötekiler gibi onu da ezebilirim, diyorsun kendi kendine. Ancak, onun bir kadın olduğunu unutuyorsun. Zayıf ve desteksiz bir kadını uçuruma büsbütün itmen doğru mu?"

Maria, şimdi yine açık ve aklı başında düşünmekteydi.

Beyni işliyordu. Oysa birkaç gün sonra, daha beter olacak, eskisinden daha da perişanlaşacaktı.

Maria, "Yemek hazır," dedi.

İkinci kattaki küçük yemek odasına geçip masaya oturdular. Hizmetçi kız tabakları getirdi. Surdan burdan, söz açtılar.

Maria, yemeğin ortasında, "Senden bir dileğim var" dedi.

"Buyur!"

"Evin satış belgesini yarın onun üzerine yap. Krzivanek'in işlerine katılmaması koşuluyla. Onu kurtarmayı bir dene!"

"Olur!"

Boris hoşnuttu, Maria bu iyilikseverlik işinin uygulanmasını kendi üzerine almadı, diye. Evin tapusunu alması, Sara'ya büyük ölçüde bir avans gibi gelecekti. Boris, kararlaştırılanı yapmaktan Sara'yı alıkoymayı elbette düşünmüyordu. Karısının donkişotluklarının hatırı için bulunmaz bir fırsatı elden kaçırıp şu Krzivanek'i yere vurmayacak mıydı? Maria için tasalanıyordu ama...

Yaraya bir sonda yerleştiren doktorun dikkatliliğiyle, "Anlayamadığım bir şey var," dedi. "Ev Sara'nın diye ben kendimi ona karşı neden savunmayacağım? Bütün bunlar arasındaki ilintileri bana açıkla! Lütfen anlat bana!"

Maria, gözlerini açarak onu süzdü ve şaşkınca, "Kim söyledi böyle saçmalıkları sana?" dedi.

Sonra uzun düşüncelere daldı.

Boris, başını önüne eğdi. Hiç kuşkusu kalmamıştı. Onulmaz hastalık, yürek paralayıcı bir açıklıkla ortaya çıkmaktaydı. Boris, karısına karşı bir acıma duydu; aynı zamanda bir isteksizlik, ruhsal bir tiksintiyle karışık tuhaf bir duygu da.

8

O yıl firmalar her zamankinden daha çok tütün almışlardı ve depolarda güz sonlarına kadar çalışıldı. Şişko ve Lila, ilk kar düşünceye kadar çalışan az sayıda mutlular arasındaydılar, yine de bundan pek fazla yararlandıkları yoktu. İşsizlik sırasında çok sıkıntı çekmiş ya da hastalanmış olan komşulara yardım ediyorlardı. Herkesin şaştığı şey, babanın da kızının da birden pek sessizleşmesi ve geri durmasıydı. Politika konularına katılmıyorlar, işlerine bakıyorlardı sessizce; politikadan uzak kalmaya kararlı gibiydiler.

Aralık başlarında bir öğleden sonra, Rodop'ta dinlendirme salonunda çalışanlar paydos etmek üzereyken büro hademesi kadın, Lila'ya yaklaştı, "Müdür bey, paydostan sonra seni istiyor," dedi, sırıtarak.

Lila, kaşlarını çattı ve yaprakları bir bir ayırmaya devam etti. Büro hademesi kadın, güzeldi, biçimli bir bedeni vardı ama kötü huyluydu. Ağzı kara kişilerin söylediğine göre, müdüre işçi kızları götürüyordu. Oysa müdürün böyle bir kuşkuya hak verdirecek durumu yoktu; şıklığına düşkündü ve ancak iyi çevreden bayanlarla görünürdü.

Paydos zili çalmıştı. İşçiler salonlardan ayrılıyor, işlemiş gündeliklerini almak için konuşa gülüşe, vezneye gidiyorlardı. İş mevsiminin bitmesinden hoşlanan bir halleri var gibiydi. Ama bu, dış görünüştü. Çünkü işlerin bitmesiyle yeni yeni tasalar başlayacaktı. Bütün kış işsiz kalacaklar, çoluk çocuk açlıktan kıvranacak, ekmekçi, bakkal veresiyeye yanaşmayacaktı. Şu anda biraz sevinçli görünmeleri, tütün tozu yutup aralıksız yaprak açmaktan ve bir türlü bitmek bilmeyen iş saatlerinde paydosu beklemekten bir süre için kurtulmuş olmalarındandı. Küçük vezne odasından çıkan kadınlar, erkekler, ellerindeki yarı boş zarfları sallayıp gülümsüyorlardı birbirlerine.

Lila, ne heyecanlıydı, ne ürkekti, yalnızca öfkeliydi; müdürün kapısını vurup içeri girdi.

Müdür, masanın üstünü dolduran bir yığın liste ve cetvele

eğilmiş, kârı hesaplıyordu. Yaptığı işten canı sıkılmış bir hali vardı. Aydınlık odaya güzel bir halı serilmişti. Kapının yanında bir çini soba gürül gürül yanıyor, köşedeki radyodan hafif bir müzik duyuluyordu.

Müdürden sabun ve puro kokusu yayılıyordu çevreye. Hayatın keyfini çıkarmış, kırkında kadar ve yorgunca bakışlı bir bekârdı. Zeki, ama biraz şişkince yüzünde, yaşadığı hayatın izleri okunuyordu; içki ve pokerle geçen geceler ve hep aynı kadınların verdiği bıkkınlık... Gri bir elbise, ipekli gömlek giymiş, yeşil boyunbağı takmıştı.

Müdür, Lila'ya dikti gözlerini; öğlen paydosunda pencereden görmüş, biçimli bedeni hoşuna gidivermişti. Heyecanlanmıştı. Yeni biriydi. Öteki kadınların verdiği usançtan kurtaracağa benzerdi. Şu güzel gözlü kız bugüne kadar nasıl olmuştu da gözüne çarpmamıştı. Ancak, bu çelik mavisi parıltılı gözlerin sahibine çok dikkatli davranmalıydı.

Aklından bunlar geçerken, keyifle, "Ey, söyle bakalım," dedi, "mevsim kapandı, şimdi ne olacak?"

Lila, "Evet, bitti," dedi, rahat görünerek.

"Şimdi ne yapacaksınız?"

"Gelecek iş mevsimini bekleyeceğim."

"İşsiz olarak mı?"

Lila, bundan size ne, der gibi bir baktı ona.

Koltuğuna iyice yerleşen müdür, bir sigara yaktı. "Şöyle bir dönün bakayım! İşsiz kalacağa pek benzemiyorsunuz. Böyle güzel bir kızın daha şık giyinmesi gerekir."

"Ne bulabilirsek onu giyeriz biz."

"Ama üstünüzdekiler size hiç de yakışmıyor. Hiç güzel değil!"

Lila, yamru yumru pabuçlarını, yama içindeki mantosunu bir süzdü, boş verir gibi, "Elimize geçen parayla şıklık olmuyor," dedi.

"Biliyorum, biliyorum. Bunun için çağırttım sizi. Liseye gittiniz değil mi?"

"Evet."

"Neden bitirmediniz?"

"Okuldan çıkarıldım."

"Neden?"

"Politik nedenden."

Müdür, "İdeoloji desenize!" derken güldü. 'İşçi Gençlik' üyesi misiniz?"

"Hayır. Ama işçi sorunlarında görüşlerim var. Önünde sonunda işçi bir babanın kızıyım."

Müdür, yine gülümsedi. "Düşünce ve görüşlerden hiç çekinmem. Saygı bile duyarım; kargaşalıklara, vur kırlara yol açmamaları koşuluyla. Genel müdürlük, bir steno bayan kullanmamıza izin verdi. Bu işte çalışır mısınız?"

"Steno da bilmem, makineyle yazmasını da..."

İkisi de sustu. Lila önüne dikti bakışlarını. Öteki depolarda çalışan steno kızlar gözünün önüne gelmişti: Gençtiler, modaya uygun giyinirler, hemen her gün saçlarını yaptırırlar, arada bir de kadın hekimine giderlerdi. Kışın bütün balolara eğlencelere katılır, yazın emprime giysiler içinde, genel kitaplığın yanındaki bahçede, rumba oynarlardı, ya da izinlerini denizde geçirirlerdi. Şefle bir serüvenden sonra, iş arkadaşlarından biriyle ya da küçük bir memurla evlenmeyi başaranları da olurdu. Başlarından geçmiş olanlar yine de iz bırakırdı; bakışlarında, hareketlerinde, geçmişlerini ele veren aşağılık bir yan bulunurdu.

Müdür, "Kolay iştir," dedi. "Ayda bin iki yüz leva ve yılda bir aylık ikramiye. İsterseniz avans da alabilirsiniz. Hiç olmazsa bugünkü durumunuzdan kurtulursunuz."

Lila, hâlâ susuyordu. Çini soba gürül gürül yanıyordu. Radyodan bir tango duyuluyordu. Lila, düşmüş kızları, steno olup kaplıca kentlerinde iyice beslenmiş ve güneşten tunçlaşmış olarak büroya dönmelerini falan düşünmüyordu şimdi; işçilerin hüzünlü ömürleri ve insana saygıyı öldüren şu kör olası dünyayı düşünmekteydi. Aşağılanmış bir insan olarak haykırıp müdürün üzerine atılması, suratını tırnaklaması gerekirdi şu anda. Ama, hiçbirini yapmadı; sertçe bir baktı adama.

Müdür kalktı, yaklaştı; kızın yanağını okşamaya kalkıştı. Lila, geriye çekildi; adamın eli havada kalıverdi.

Müdür, ekşi bir gülümseyişle, "Bu da nesi?" diye sordu. "Akıllı kızsın. Numara yapmayalım birbirimize."

"Lütfen dürüst olun!"

"Dürüstlüğü hiçbir zaman elden bırakmayacağım. Siz de budalalığı bırakıp gelin bana! Pişman olmazsınız."

"Bunu aklınızdan çıkarın!"

"Siz bilirsiniz."

Müdür güldü, koltuğuna bıraktı kendini. Daha asılmalıydım, diye aklından geçirdi. Ama eski ateşliliğini yitirmişti artık. "Bu işe başlamanız için ille de metresim olmanız gerekmez."

"İstemem. Teşekkür ederim. Gelecek iş mevsiminde yine yaprak tütünde çalışmama izin vermenizi rica ederim yalnızca."

Müdür, "Elbette!" derken, gülümsedi.

Lila, incelikle selamlayıp odadan çıktı.

Odada yalnız kalan müdür, yaşamanın aşırı tadını çıkarmış olmaktan gelen buruk ve belli belirsiz tuhaf bir his duydu. Oyunu yenilgiyle başlamıştı. Ama böyle olması, onu daha da kamçılıyordu.

Isırıcı bir soğuk vardı ve havada karlar uçuşuyordu. Akşam oluyordu. Sessiz, karanlık tütün depoları, kış akşamlarının erken alacakaranlığında, mapushaneleri hatırlatıyordu. Avlularda, dış kapıların önünde, sakallı, tıknaz ve tüfekli adamların, Makedonyalı bekçilerin gölgeleri göze çarpıyordu arada bir. Sokaklarda atlı polisler dolaşıyordu.

Lila, okuldan kalma en azından beş yıllık eski ve ince mantosuna iyice sarındı, hızlı hızlı evin yolunu tuttu. Bu çirkin iş kılığının içinde bile güzelliğini yitirmiyor, erkekleri arkasından baktırıyordu.

Soğuktan titriyordu, delik pabuçlarından giren karlarla ayakları sırılsıklamdı, ama az önceki davranışına pişman değildi. Onurunu yitirmiş değildi. Az sonra caddede eski okul arkadaşı bazı öğrenci kızları görünce bile onurunu yitirmedi. Keyifli ve canlı bir görünüşleri vardı, yanlarındaki gençlerle şakalaşıyorlardı. Kalın mantolar giyinmişlerdi. Evlileri yüzlerine

sardıkları tüllerin arkasında daha güzel ve olağanüstü hoş görünmekteydi. Erkekleri kendilerine çekip varlıklı koca bulma sanatını daha lise sıralarında öğrenmiş, süslü, özentili kelebeklerdi hepsi de. Kendilerini beğenmişlikten ya da acınmaktan, Lila'yı görmezlikten geldiler.

Lila, yanından gelip geçen bu kızlara bakarken, yapayalnızlığını, yüzüstü bırakılmışlığını hissetti. Elinde bir yakınlık, mutluluk özlemi, onuru yüzünden çiğnediği aşka özlemler duydu. Pavel, şimdi bu kasabaya pek seyrek geliyor ve Lila'ya uğramıyordu. İlçe komitesiyle ilişki görevi, asık suratlı ve hiç tanımadığı birine, bir başka partiliye verilmişti. Adı Jossif'ti. Kısa cümlelerle buyruklar veriyor, hemen uzaklaşıyordu. Kasabadaki partililer arasında bazı çözümlenmemiş sorunlar için hiçbir görüş söylemezdi. Lila, şimdi bu Jossif'le karşılaşınca, Pavel'in kültürel ve politik sorunlardaki bilgililiğini, açık düşünebilme ve inandırma yeteneğini daha iyi anlıyordu.

Pavel'in yakınlıkla dolu içtenliği, partilileri kamçılar, her görevi seve seve yaptırırdı. Onun yanında Lila hayranlık, yaşama sevinci ve bir şeyler yapma isteği duyardı. Ancak, sağduyusu, bütün bunlara karşı direnirdi. Pavel'le uyuştuğu noktalar çoktu. Ama bunları uygulamaya kalkınca olmazmış gibi gelir, üstelik, partiye karşıt davranışlar sayardı. İç dünyasında bu ikiye bölünmeler bazen öyle artardı ki, zaman zaman uykusu kaçar, çeşitli görüşleri gecelerce ölçüp biçer, sonunda büsbütün umutsuzluğa kapılırdı. Bu çelişkili duyguların büyülü çevresinde Pavel'i karşısında görür gibi olur, gittikçe artan bir tutkuyla onu özlerdi.

Lila eve geldiğinde, anasıyla babası, az ötelerinde oturan Bayan Spassuana'ya gitmek üzereydiler. Anası, Şişko'nun aldığı yarım kilo salamdan bir dilim kesmiş, Spassuana'ya götürmek için kâğıda sarmıştı.

Spassuana, kocasız kalmış bir işçi kadın olarak çetin koşullarda yaşıyordu. Kocası iki yıl önce hiçbir iz bırakmadan kaybolmuştu ortadan. Yönettiği gizli bir grup yakalanınca onu ihanetle suçlamışlardı. Kadın şimdi yazları tütün depolarında

çalışıyor, kışları da varlıklı kişilerin çamaşırını yıkıyordu. İnsanların katlanamayacağı şeyleri göze alarak iki çocuğunu büyütüyor, okula gönderiyordu.

Lila, keyifle, "Haydi, gidin bakalım," dedi; bir dilim salam kesip acele acele yedi.

Şişko'yla karısı çıkınca Lila küçük dökme sobaya bir kürek odun attı; masaya örtü yerine temizce bir gazete yaydı ve yıkanıp silindikten sonra, pazarları konferansa ya da kitaplığa giderken giydiği yünlü tek giysisini sırtına geçirdi. Bu işleri bitirince, masanın başına geçip okumayı denedi, ama aklı başka şeylerdeydi. Heyecanı gittikçe artıyordu. Varvara'yı bir an önce görmek, ondan haberler alabilmek için sabırsızlıktan kıvranıyordu. Saatin yelkovanı ne kadar ağır dönüyordu! Bekleyiş, zamanı geriletiyordu sanki!

Sonunda tam saat dokuzda avluda hızlı ayak sesleri duyuldu. Biri kapıya yaklaştı ve bir duraklamadan sonra tık tık vurdu. Lila, hemen kendini toplayıp koridora çıktı, öfkeli bir sesle, "Kim o?" diye sordu. Neşeli bir kadın sesi, "Marangoz Milan burada mı oturuyor" diye sordu.

Lila, yavaş bir sesle, "Yandaki evde oturuyordu, ama taşındı," yanıtını verdi.

Kapıyı açtı, kar içinde eski mantolu ve başı bereli bir kadınla karşılaştı.

Yabancı kadın, hafif bir sesle, "Şimdi nerede oturuyor, acaba biliyor musunuz?" diye sordu. "Arjantin'deki kardeşinden bir mektup getirdim ona."

"Sanırım, istasyon yakınlarında bir yerde çalışıyor."

Lila, kenara çekilince, yabancı kadın buyur edilmesini beklemeden koridora girdi ve mantosundaki karları silkeledi.

Lila, "Adın ne?" diye sordu, fısıltıyla.

"Varvara. Ya senin?"

"Rosa."

"Evi, bahçedeki armut ağacından tanıdım."

"Buralarda başka ağaç yoktur."

Yabancı kadının acelesi vardı, mantosunu çıkarmaya ya-

naşmadı. Otuzunda kadardı. Sevimli bir yüzü, geniş bir alnı, parlak gri gözleri vardı. Bakışları, bir şeyler ararcasına odada dolaşıyordu. Pek hoşnut kalmamışa benziyordu. Sobanın yanındaki arkalıksız iskemleye oturdu; ellerini uğuşturarak sertçe, "Yalnız mı oturuyorsun?" diye sordu.

"Hayır, anam babamla."

"Neredeler şimdi?"

"Bizi baş başa bırakmak için gittiler."

"Onlar da bizden mi?"

"Evet."

"Ne zamandan beri?"

"Ben beni bildim bileli."

Varvara, bu sorularından ötürü özür diler gibi, bir hareket yaptı. "Otelden çıkarken bir ajan takıldı arkama. Sofya'dan tanırım. Şiş yüzlü, gözlüklü, iriyarı bir heriftir."

"Kim olduğunu anladım. 'Uzun' diyorlar ona. Arkana mı takıldı?"

"Hayır, başaramadı. Caddenin kalabalığına karışıp izimi kaybettim. Otele dönmemek, daha uygun olacak sanırım; valizim orada ama!"

"Kimlik belgen ne olacak?"

"Yanımda."

"Öyleyse bizde gecelersin."

"Bundan büyük budalalık olmaz. Polis beni nerede arayacağını bilmiyor mu sanıyorsun? Ancak birkaç dakikacık zamanımız var. Şimdi iyi dinle; ilçe komitesinin direktiflerini getirdim."

Varvara, kafasını toplamak ister gibi, bir an sustu sonra, yavaş ama iyi anlaşılır bir sesle: "Merkez komitesinin onaylanan kararı gereğince Pavel Morev partiden çıkarıldı. Merkez komitesinin kararlarını uygulamaya yanaşmaması ve partiyi karıştırıcı çalışmaları yüzünden. Bundan başka, ilçe komitesi de, arkadaşlardan Stephan Morev ve Maks Eşkenazi'den tütün depolarında parti çalışmaları görevini alıp onları köylerde çalıştırmaya karar verdi. Daha sonra, ilçe komitesi, partinin moral ve politik birliğinin büyük bir titizlikle korunmasını, Pa-

vel Morev'in yerine göre politika yapma görüşüyle zehirlenmiş kişileri aralarından atmalarını, bütün arkadaşlardan bekler..."

Varvara sustu.

Lila, uyuşmuş bir halde dinlemişti bunları. Sözler kırbaç gibi şaklamıştı üzerinde.

Varvara, "Hepsi bu kadar!" dedi. "İyi dinledin mi?"

Lila, cansız bir sesle, "Evet" karşılığını verdi. Lila bir makine gibi yineledi söylenenleri. "İyi." Lila kısık bir sesle, "Bir şey sorabilir miyim?" dedi.

"Rica ederim."

"Pavel Morev'in bu, yerine göre politika yapma ve partiyi parçalayıcı çalışmaları ne gibi şeyler?"

"İlçe komitesi bu konuda tartışmalara son verilmesini kararlaştırdı. Şu sıra gerekli olan söz değil, çaba göstermek."

Varvara, hızla kalktı yerinden. Sinirliydi ve polisten ürktüğü belliydi.

Lila, sustu; bezgindi. Varvara, düşünüp taşınmasına vakit bırakmadan, bundan sonraki buluşmasının gün, saat ve parolasını söyledi. Bundan böyle Jossif gelecekti yine. Varvara'nın bir daha gelmesi tehlikeliydi. Kentteki gizli polisler onu tanımıyorlardı daha.

Tam bu sırada, kapıya vuruldu. Lila'nın da, Varvara'nın da soluğu kesilmişti. İkisi de sapsarı oldular, birbirlerine bakıştılar. Yine vuruldu kapıya.

Varvara, sinirli sinirli "Bir bak!" dedi. "Kim olursa olsun!"

Lila, küçük perdeyi kaldırıp pencereyi açtı, buz gibi bir hava çarptı yüzüne. Önce hiçbir şey göremedi. Az sonra, komşunun küçük oğlunu tanıdı, karlar arasında.

Bacaksız oğlan, "Lila hala!" diye haykırdı, heyecanla, "Mahallede arama var!" Sonra öteki komşulara da haber yetiştirmek için hemen uzaklaştı.

Lila, pencereyi kapattı, Varvara'ya baktı; o da duymuştu oğlanın söylediklerini ve mantosunun düğmelerini acele acele ilikliyordu. Birden,

"Akarsu çok derin mi?" diye sordu.

Lila şaşkınlıkla baktı:

"Ne o? Sudan mı geçeceksin?"

Warwara, "Hiçbir şey bilmiyorum şu anda," dedi öfkeyle. "Yalnızca öğrenmek istedim."

"Derindir, ama kavakların orası sığdır."

Varvara, kapıya koştu. Evden fırladı, kovalanan bir av hayvanı gibi karlı gecenin bilinmezliklerine atıldı.

Emniyet amiri, işçi mahallesi aramasından iki gün sonra bir cumartesi ikindi üzeri evinden çıktı, gazinoya gitmeden önce göreviyle ilgili konularda bilgi almak için işyerine de bir uğradı. Tören üniformasını giymişti; koyu lacivert ceket pantolon, gümüş apoletler, kısa ve zarif hançeriyle, uçan kuşu vuran bilgili polis simgesi gibiydi. Danslı çaya giderken hep böyle giyinirdi.

Keyfi yerindeydi. Az önce banyosunu yapmıştı. Mis gibi kolonya kokuyordu. Çaydan sonra hep birlikte kızaklarla avcılar kulübüne gidilecekti. Başsavcının kızı da aralarında olacaktı. Orada şarap ve pirzola vardı. Bu heyecanlı ve insanın kanını kaynatan eğlence, bir bekârın evinde poker partisiyle sona erecekti.

Karakola girdi; koridor zayıf bir ampulle aydınlatılmıştı. Ter, ten ve karbol kokusu sinmişti her yana.

Polislerden birine, "Bana 'Uzun'u çağırın!" dedikten sonra, odasına girdi, pelerin ve eldivenlerini çıkarmadan yerine oturdu. Hayalinde başsavcının kızıyla tango yapıyordu. Kızın yumuşacık bir bedeni vardı. İyice kendine çekmesine ses çıkarmadığına göre, umut kapısı açıktı.

Bir süre sonra koridorda gürültülü adımlar duyuldu; 'Uzun' geliyordu. İçeriye girdiğinde ağzı leş gibi rakı ve çürük diş kokuyordu.

Emniyet amiri, öfkeyle, "Yine bulut gibi sarhoşsun," dedi. "Bu halde nasıl sorgu yaparsın? Sanığın bütün davranışlarına anlam verebilmen için, söylediklerindeki açıkları yakalayabilmek için ayık olmalısın."

'Uzun' küstah bir tavırla, "Siz yapın soruşturmayı," dedi.

"Karşı gelme! Aylığının artırılmasını istiyorsun ama, en kolay bir görevi bile yerine getiremiyorsun!" Biraz durduktan sonra, "Söyle bakalım," dedi. "Ne haber?"

"Hiçbir yeni haber yok. Hiçbir şey söylemiyor."

"Her şeyi denedin mi?"

"Evet. Bunun gibiler ikinci günü bir şey söylemezlerse sonuna kadar da söylemezler."

"Getir o karıyı buraya!"

'Uzun', şaşkınlıkla bir baktıktan sonra, suçlu suçlu, "Yürüyemiyor," dedi.

Amir, öküz herif, diye aklından geçirdi. Yine başı derde girecekti. Solculuk geçmişi olan, kirli bir sorgu yargıcına düşerse, epeyce sıkışırdı.

Dayak atılmasına karşıydı, hele dayak yemişleri görmekten hiç hoşlanmazdı; kentin ileri gelenleriyle ilişkilerinde bunu hatırladıkça küçülür, keyfi kaçardı. Böyle ruh hallerini önlemek için, komünizmin yalancıların ve serserilerin ideolojisi olduğunu savunan hukuk ve ekonomi kitaplarını okurdu. Bunları okuyunca, gerçekten adalet ve devlet düzeni koruyucusu olduğuna bir daha inanırdı. Dövülmüş bir insan görmeye duyduğu isteksizliği güçlükle yenebildi. Oysa bu kez göreceği, bir kadındı. 'Uzun'a, "Gidelim oraya!" dedi.

Karakolun bodrumuna indiler. Oradaki odalardan biri çöp odasıydı, ikincisi de olağanüstü amaçlar için kullanılıyordu. Odanın yeri çimentodandı, pencereleri örülmüştü. Odada bir masa, tahta bir kerevet ve bir su kabı vardı. Güçlü bir ampul odayı aydınlatıyordu.

Kerevete, fırlatılıvermiş bir bohça gibi, yüzü mavi lekeler içinde ufak tefek bir kadın uzanmıştı; dudakları şişmişti; gözkapakları patlak patlaktı. Hafif hafif inliyordu. Emniyet amiri, gördükleri karşısında yine o berbat alçalma hissini duydu. 'Uzun'a, "Kaldır şunu!" diye bağırdı.

Amirin arkasından odaya giren polisle 'Uzun', kadını kollarından tuttular. O anda acı ve kulakları tırmalayan bir çığlık koptu. Berikiler aldırmayıp sırtını duvara dayadılar. Kadın, dengesini kaybedip yine kerevete düştü.

Polis, "Numara yapıyor," dedi.

"Islatın şunu bir!"

Polis, kaptaki sudan döktü kadının üzerine. Ama o hiç kı-

pırdamadı. Polisle 'Uzun', tutup yine kaldırdılar. Öylece kaldı, hareketsiz. Yarı açık göz kapakları şiş şişti. Soluk almıyor gibiydi. Amir, tiksinti duygusunu yenip kadının tanınmaz hale gelmiş yüzüne eğildi. Yanaklarında ve boynunda kanlar kurumuştu.

Öfkeyle "Bayılmış!" dedi. "Öldürünceye kadar dövmüşsünüz kadını."

Polisle 'Uzun', gözlerini kırpıştırdılar, suçlu suçlu.

Amir hareketsiz yüze bir daha eğildi. Sonra, "Numara yapıyorsan çekeceğin var!" dedi, yüksek sesle.

Suratına bir tokat atmak isteğini duydu birden, ama eldivenlerinin kirleneceğini düşünüp caydı. Yırtılmış göz kapaklarından sızan kanlar, yanağın şurasında burasında toplanmış, koyu lekeler oluşturmuştu. Emniyet amiri, can sıkıntısıyla yüzünü buruşturdu.

'Uzun', canı sıkkın şefini hınzırca bir gülümseyişle gözden geçiriyordu. Sonunda, "Ne yapalım buna?" diye sordu.

"Sağlık memuru çağırın!" Bodrumdan ayrılıp birinci kata çıkarlarken, "Onu yarın Sofya'ya gönderin!" diye ekledi. "Beynini bir yıkasınlar. Kâğıdına işçi mahallesindeki arama sırasında kaçmaya çalışırken yakalandığını yazın!"

Pelerininin kollarını kokladı ve: "Karbol kokuyorum leş gibi," dedi öfkeyle.

Lila, her an tutuklanmayı beklemekteydi. Böyle bir durumda nasıl davranması gerektiğini iyice düşünmüştü; parti çalışmalarını ve bürün ilişkilerini inkâr edecekti. Korkunç işkenceler de yapılsa hiçbir şey söylemeyecekti. Bu kolunu kanadını kıran günleri hemen hemen hep evde geçiriyordu. Ya karakolda defter imzalamak ya da kitaplığa uğramak için evden çıkıyordu. Yağmurlu ve sıkıntılı kış günleri hava iyice kararıncaya kadar sabahtan akşama kadar pencerede oturup kitap okuyordu. Sonra, lambayı yakıp örgüye başlıyordu. Rastgele geçenlerin ayak seslerinden bile ödü patlıyordu. Geceleri en ufak bir gürültüyle uykusundan fırlayıveriyordu. Ama tutuklanma korkusu, yerini soğukkanlı bir sakinliğe, sıkıntılı bir heyecana

ve güven duygusuna bıraktı; bundan da yaşama umudu doğdu. Bu umutta da yine korku başveriyordu. Varvara'nın direnci her gün, her saat, her an kırılabilir ve yiğitliğin yerini ihanet alabilirdi.

Zaman geçip gidiyor, güvenle korku arasında bocalayış sürüyor, bir şey de olmuyordu. Kar yağıp sonra erimiş, daracık sokaklardaki su yolları çamur ve pis suyla dolmuştu. Kısa süren aralık gündüzlerini bir türlü bitmeyen tedirginlik dolu geceler izliyordu. Gün, puslu bir sabahla başlıyor, öğleye doğru hava açılıyor, akşamları yine ıslak bir soğuk çöküyordu. Yazdan artırılmış para tükeniyordu. Yemekten ve ısıtma malzemesinden kısıntıya başlamıştı. Lila zayıflıyor ve güçten düşüyordu. Az konuşuyordu; kısa ve kesik kesik cümlelerle. Solgun yüzünün çizgileri soğuktan durgunlaşıyor, gri-mavi gözlerine bir ısırıcılık geliyordu.

Lila'nın annesi evin içinde bir gölgeden farksızdı. Yakınıyor, çevresine kulak veriyor, polise ve işverenlere lanetler yağdırıyordu sessizce. Arada sırada kendinden geçmiş gibi ev işine dalıyor ya da Lila hâlâ küçük bir kızmış da elinden hiçbir şey gelmezmiş gibi onun giysilerini fırçalıyor, yamıyordu. Şişko, gücünü yitirmiş, sinirli ve kavgacı olmuştu. Sosyal Demokrat olan kayınpederiyle sürekli politika sorunları tartışılıyordu. Tek evladını yitirmek korkusu çökmüştü üzerine. Bunu bilen kayınbirader, aralarındaki görüş ayrılığına bakmadan, ona yine iş veriyordu yanında.

Varvara'nın bütün işkencelere karşı koyduğu ve Sofya'ya götürüldüğü haberi duyuldu bir akşam. Lila, onun bu gösterişsiz yürekliliğini uzun uzun düşündü. Rahat bir soluk aldı, ama kentteki partililerle hemen ilişki kurmaktan da kaçındı. Tehlike geçmemişti henüz. Lila, tutuklanmayı bekliyordu hâlâ, ama şimdi her gürültüyle yerinden sıçramıyordu, yakasını bırakmayan aşırı korkudan kurtarmıştı kendini.

Emniyet amiri, partili işçilerin her gün karakola başvurmaları buyruğunu kaldırdıktan birkaç gün sonra, gerginlik yumu-

şadı. İşçi mahallesi yine rahatladı. İş, yemek ve yakacak bulma tasaları yine öne geçti. Lisede dağıtılan bildiriler tartışılıyordu yalnızca.

O aramadan dört hafta geçtiği halde Lila dikkati elden bırakmamıştı. Kent komitesindeki arkadaşlarla buluşmuyor, ancak tütün depolarında çalışmış olanlarla görüşüyordu. Varvara, belki ele vermişti onları da, polis bekliyordu. Emniyet amiri, belki bir başka taktik kullanıp susuyor, Lila'nın en çok kimlerle görüştüğünü adamlarına kollatıyordu. Zamanla bu korku da geçti. Lila, gizli polislerin her an peşinde gezmediklerine iyice inanmıştı; böyle yapsalar bile öylesine acemi davranıyorlardı ki, Lila gülmekten kendini alamıyordu. Bundan ötürü yüreklendi ve Jossif'le buluşmaya gitti.

Bir kış akşamı istasyon yakınında buluşacaklardı. İnsansız sokaklar yas ve bırakılınışlık duygusu uyandırıyordu. Kapkara gökyüzünde yıldızlar titriyordu. Bir sokak fenerinin ışığında birbirlerini seçtiler ve kimsenin gözlemediğini anlayınca selamlaştılar. Lila, incecik mantosunun içinde soğuktan titriyordu. Jossif sıcak tutan deri bir palto giymiş, başına bir kürk kalpak geçirmişti. Tarım Bakanlığında mühendisti ve iş gezilerinden parti için de yararlanıyordu.

Jossif'in geniş bir yüzü, çekik gözleri, etli dudakları vardı. Her zaman yeni traş olmuş yüzünde bir maden parıltısı göze çarpardı. Yakalanma korkusundan olacak belki de, her zaman tersti. Ya da işinde sıkıntıları vardı. Lila, Jossif'in yanı sıra yürüdü.

Jossif, alaycı bir tavırla, "Ele geçme tehlikesi kalmadı," dedi. "Varvara'yı bıraktılar. Arkadaşlar sağlığının düzelmesine çalışıyorlar."

"Gerçekten hiç kimseyi ele vermedi mi?"

"Hayır. Kimse yakalanmadığına göre..."

"Burada da kimseyi yakalamadılar. Ama heyecan büyüktü."

Jossif karşılık vermedi. Sönmüş sigarasını yere tükürdü, yenisini yaktı.

Lila, sözlerinin üzerine basarak, "Çok şeylere katlandık," dedi.

Jossif, kabaca, "Yeter artık!" dedi. "Amma yanıp yakındın. Her yerde tehlike var. Kadife eldivenle mi okşayacaklar sanıyorsun?"

"Hayır, böyle bir şey beklediğim yok. Ama partili arkadaşlara söyle, buraya göndereceklerini iyi seçsinler. Varvara'nın sağlığını boşuna harcadınız."

"Biz yaptığımızı biliriz. Stephan ve Maks'la ilgili kararı başkalarına da duyurdun mu?"

"Evet."

"Karar uygulandı mı?"

"Belki!"

"Belki de ne demek? Evet mi? Hayır mı?"

"Aman Tanrım! Senin için bundan daha önemli bir şey yok mu şu sıra?"

"Korkudan titremekten partiyi düşündüğün yok."

Lila, sertçe, "Bana bak!" dedi. "Sen çekilmez birisin. Kimse seninle çalışamaz. Umarım ilişkilerimiz kesilir."

"Bunları partili arkadaşlara bildireceğim!"

Jossif'in sesi korkunçlaştı; kavga arayan kaba bir hali vardı. Paltosunun düğmelerini çözdü, ceketinin iç ceplerinde bir şeyler arandı.

Lila, "Bana başka bir diyeceğin var mı?" diye sordu.

"Evet."

Çevresini dikkatle süzdü ve katlanmış bir sürü kağıt verdi.

"Ne bunlar?"

"Grevin nasıl hazırlanacağıyla ilgili buyruklar."

Lila, kâğıtları cebine soktu. Jossif, bir daha ne zaman, nerede ve hangi parolayla buluşulacağını kısa, ama açık açık anlattı. Sonra, Lila'nın yanından ayrılıverip otele girdi.

İstasyondan doğru bir lokomotif düdüğü duyuldu. Bir yerlerde köpekler havlıyordu. Yakındaki meyhanenin kapalı kepenkleri arkasından bir gramofonun acıklı vızıltıları geliyordu.

Lila, pazar yoluna saptı, dayısının ışıkları hâlâ yanan küçük atölyesine doğru yürüdü. Yahudi bakkal ve hırdavatçıların dükkânları karanlıktı, kapalıydılar. Lila, dayısının dükkân kapısını

açıp içeriye bir göz attı; dayısı ve çırakları gitmişti. Daracık ve uzun dükkânın ta sonunda, Şişko, oturmuş bir şeyler onarıyordu.

"Daha çok kalacak mısın, baba?" diye sordu.

"Kalmam gerekiyor. Bunu bitirmeliyim. Gir içeriye"

Lila, kapıyı kapatıp girdi.

Şişko, alçak bir sesle, "Ne haber? İşler yolunda mı?" dedi.

"Evet. Varvara'yı Sofya'da serbest bırakmışlar."

"Bilsen bu ayı nasıl sıkıntılı geçirdiğimi?"

"Başka çare yok ki!" Sonra, yüksek sesle, "Ben eve yalnız gideyim mi?" diye sordu.

Şişko, yere çöktü yine ve onarım işini sürdürdü. "Git, peki! Bana bak, Simeon'un karısı doğum sancıları içinde kıvranıyor, anan yardımına gitti. Evde kimse yok."

"Biliyorum baba."

"Ateş yak. Kömürümüz kaldı mı?"

"Var ama, Simeon'lara götüreceğim."

"Gerekmez. Blashe biraz götürmüş olmalı! Sobayı yak da biraz olsun ısınsın. Yarın şu onarımın parası elime geçince yirmi kilo daha kömür alırım."

Şişko, çıkmaya davranan Lila'yı alıkoydu.

"Bak bana, balığa elini sürme sakın! Bozulmuş. Öteki yılan balığını yersin. Bakkal para vurmak için gizlice satarken, baytar, herifi yakaladı."

"Atarım."

Lila, küçük atölyeden çıktı. Sis daha da bastırmıştı. Pazar, aydınlık meyhanelerde insanların gayda ve mandolin dinleyip bol bol içmeleriyle sona ermekteydi. Hayvanların çekildiği ahırlardan gübre ve saman kokuları geliyordu. Pazaryerindeki Yahudi zanaatçı ve esnafın evleri iki katlıydı. Alt katta dükkân vardı, birinci katta oturulurdu. Bu evlerde yaşayanlar bitkisel bir ömür sürerlerdi.

Genç kız pazaryerinden ayrıldı, işçi mahallesinin dar sokaklarına saptı. Alçacık evlerin çoğu karanlıktı. İşçiler, ışık ve kömürü az kullanmak için erken yatarlardı. Nehrin üzerinde kalın bir sis vardı. Gecenin dondurucu havasında balta sesleri

yükseliyordu. Bir yerlerde odun kırılıyordu. Lila, oturdukları sokağa gelince, boylu bir erkek çarptı gözüne. Evlerinin önünde duruyordu. Sokak fenerinin ışığı altında, kalın sisten sıyrılmış bir görünüşü vardı. Yabancı adam zarif bir şapka ve günün modasına uygun bir pardesü giymişti. Lila, ürkerek, 'Uzun' olmasın diye aklından geçirdi. Yüreği küt küt atarak birkaç saniye durduktan sonra, kendini toparladı, komşunun bahçesine girip sundurmanın arkasına gizlendi. Cam sesleri geldi kulağına; yabancı adam, oda pencerelerine vuruyordu. İçerden ses gelmeyince, sokağa çıktı, yürümeye başladı. Lila'nın gizlendiği sundurmanın önünden geçiyordu. Genç kız, birden tanıdı: Pavel'di. İstemeye istemeye adıyla seslendi yavaşça.

Pavel, başını çeviriverdi.

Lila ona doğru koştu: "Ne arıyorsun burada?"

"Seni görmek istedim."

Birbirlerine uzattılar ellerini. Lila, heyecanını çabuk yendi, sert bir tavırla: "Neden istedin? Hiçbir şeye aklı ermeyen kazın tekiyim ben!"

"İçeriye girelim!"

"Evde kimse yok."

"Ben de onun için istiyorum girmeyi..."

Lila, kapıyı araladı. Pavel, titrek bir sesle: "Beni partiden çıkardılar!" dedi. "Biliyor muydun?"

"Evet."

Pavel, odaya girince hemen pardesüsünü çıkarıp oturdu. Lila, ateşi yaktı. Genç adam onu süzerken, şu bitik haliyle Lila'ya koşmuş olduğuna iyi ettiğini anladı. Çok kadın tanımıştı. Ama hiçbirinde bu kararlı ve biraz serinkanlı genç kızın güzel onuru yoktu. Hiçbiri, şu genç kız gibi çekici değildi. Hiçbirinin iç dünyası Pavel'in uğrunda savaştığı düşünceyle böylesine uyuşmuyordu. Lila, yoksulluktan ezilmiş şu işçi mahallesinin bir simgesiydi onun gözünde. Zayıflamış yüzünde kışın bitmesini bekleyen binlerce işçinin umutları ve tasaları okunuyordu. Ama Lila, yine de güzel kalmıştı.

Lila, sobanın önünde yere çömelmiş, ateşi üflüyordu; ateşin

kızıllığı sert çizgili yüzünü daha da güzelleştirmişti. Saçları da sırma gibiydi. Boynunun, güçlü omuzlarını ve yuvarlak kalçalarının çekiciliğiyle Pavel'e ateş bastı. Lila'ya uğramış olduğuna sevindi.

Alevler yükselmiş, odunlar çıtır çıtır yanmaya başlamıştı. Lila, ayağa kalktı. Pavel, içini kaplayan heyecanı onun yüzünde de bulmak istiyordu, ama iyice kısılmış dudaklar ve merakla süzen maden parıltısı gözlerle karşılaştı. İlk anda elini sıkarkenki içtenlik kaybolmuştu. Pavel aralarında bir duvar yükseldiğini, acı acı hatırladı. Görüş ayrılıkları değil, partiden çıkarılmasından ötürüydü bu duvar.

Masaya oturan Lila, "Bugün mü geldin?" diye sordu.

"Evet öğleye doğru."

"Partili arkadaşlarla görüştün mü?"

"Eşkenazi ile ve ilçe komitesinden bazılarıyla..." Birden öfkelendi. "Ne demek istiyorsun? Komitede ikilik çıkarmak istediğimi mi sandın?"

Lila, acı acı gülümsedi ve hâlâ bağışlamadığını göstermek ister gibi, "Hayır," dedi. "Hem sanmam bunu başarabileceğini. Partiden çıkarılmak şimdilik yeterli bir ceza. Ama birliği parçalamayı denersen, sana karşı acımasız davranırız."

"Ne yapabilirsiniz?"

"Çok iyi bilirsin sen bunu."

Pavel, küçümser bir tavırla, "Gerçekten eğlenceli olur," dedi. "Lukan'ı küçük bir Robespierre rolünde görmek. Söyle ona, başaramayacak bunu. Merkez komitesi üyelerinin çoğunluğu aklı başında kişiler. Gerçekler yakında anlaşılacaktır."

"Daha da mı ileri gitmek istiyorsun?"

Lila, derin derin soludu ve genç adamı tepeden tırnağa süzdü. Gözkapaklarını daha da kısmıştı; kirpiklerinin arasından kin fışkırıyor sanılırdı.

Pavel, öfkesinden köpürmüştü, masaya bir yumruk atarak, "Hayır, böyle bir şey yapmayacağım!" diye haykırdı. "Sizlerden korktuğum, bağışlamanızı beklediğim için değil! Grevden önce işçilerin bölünmesini istemediğimden susacağım. Çünkü gerçeğin günün birinde anlaşılacağına inanıyorum. Ama o gün

gelinceye kadar sizler de benden yana düşünenleri kovalayın ve işçileri polis coplarına teslim edin. Kendini beğenmiş dar kafalı kişiler olduğunuz gün ışığına çıkıncaya kadar yapın her istediğinizi. Bize düşman olan bile, daha uygun budalalar bulamazdı işçileri yönetecek."

Lila, pencereden yana bakarak, "Bağırma!" diye uyardı.

Sonra dirseklerini dayadı masaya, ellerini yüzüne kapadı. Söylenenlerde öylesine gerçekler vardı ki, sarsılmıştı. Pavel'in gözlerinden taşan dokunaklı anlamdan içi burkulmuştu. Bütün söylediklerinde korkunç bir gerçek vardı. Ancak, bu gerçekler her gün tartışılırsa tehlikenin büyüyeceğini, görüş ayrılıklarına yol açıp birliği bozacağını hatırladı. Lila, canevinden vurulmuş gibiydi.

Pavel, bir süre sonra, "Bütün bunların önemi yok!" dedi.

Lila, şaşkın şaşkın, "Neyin?" diye sordu.

"Budalalıklarınızın. Tarih sizleri suçlayacak. Partiyi sizin budalalıklarınız yolundan alıkoyamayacak. Günün birinde gerçek anlaşılacak ve beni yine partiye alacaklar."

Lila'nın yüzünde acıyan, inanmış bir gülümseyiş belirdi. "İyi. Sen de o günü beklersin."

Pavel de onu süzdü; genç kızın bedeniyle de, inançlarıyla da kendini nasıl çekmekte olduğunu hissediyordu. Gerçek bir kadındı, ama yine de çocuksu bir yanı vardı. Olgunlaşmıştı ama, bozulmamış, gençliğe özgü tazeliğini yitirmemişti. Bundan daha güzel, daha keskin anlamlı bir yüzü bugüne kadar görmediğini, hiçbir kadını böylesine istekli seyretmediğini sanıyordu.

Birden, "Lila!" diye haykırdı. "Seni seviyorum, her şeye rağmen!.."

"Şu sıra bunun pek önemi yok."

Sonra, hiç beklenmedik bir şey oldu. Pavel, sakin ve içe işleyen bir sesle, "Karım olur musun?" deyince, genç kız allak bullak oldu.

Heyecanını belli etmemek ister gibi alnını kırıştırarak, "Ne dedin?" diye sordu.

"Evlenir misin benimle?"

Lila, onun bütün bu davranışları şu anda içinde bulunduğu

ruh haliyle yaptığını anlamıyor değildi. Ama sözleri ok gibi göğsüne saplanıyor, kafasını allak bullak ediyordu yine de. Gerçekleşsin diye yapayalnızlık anlarında, bütün kadınlık yanıyla gizlice özlediği isteği oluvermiş sandı bir an. Şu ana kadar bir gün bile kafasından geçirmediği küçük bir ev, rahat döşeli bir oda ve hazırlanmış bir yemek masası, masanın başında da Pavel geliverdi gözünün önüne. Pavel'in kucağında oturan çok sevimli ve minicik yaratığa, küçük kaşıkla bir şeyler yediriyordu. Ama bu iç burkucu hayal yalnızca bir an sürdü. Pavel'in sözleriyle canevinden vurulmuş, mutluluk özlemi depreşmişti. Yaşlar boşanmıştı yanaklarına; umutsuzlukla, "Sus!" diye yalvardı. "Bırak beni ve uzaklaş!"

Pavel, ayağa kalkıp genç kıza yaklaştı. Lila da kalktı ayağa, kendini korumak ister gibi. Öylesine sert davrandı ki, aralarında ne büyük bir uçurum olduğu ortaya çıktı. Delikanlı onu yine de kucaklayabildi. Genç kız, mutluluk, hüzün ve acı karışımı birkaç saniyede Pavel'in öpüşlerini karşılıksız bırakmadı. İçini allak bullak eden düşünceler ve duyguların kargaşalığıyla yine kendini topladı ve delikanlının kollarından kurtulup, "Bırak beni!" dedi.

"Lila! Lila!"

"Sen beni bir bataklığa sürüklemek istiyorsun. Benim de partiden uzaklaşmamı, görevlerimi yüzüstü bırakmamı istiyorsun!"

"Lila, altı ay içinde, hangi yolla olursa olsun, değişecek partinin bugünkü gidişi."

Pavel, genç kızı ellerinden yakalamış, yine kendine çekiyordu, ama o, deli gibi bağırdı: "Bırak beni! Aramızda her şey bitti! Sen partiden çıkarıldın!"

Pavel, kinle dolu sesi duyunca, bıraktı kızı.

"Git buradan!"

Pavel, bir an hiç kımıldamadı ve gözlerini yerden kaldırmadı. Yüzü hareketsizdi, ufak bir istek belirtisi bile yoktu. Sonra, pardesüsünü giydi ağır ağır, tek söz söylemeden çıktı.

Lila, yatağa attı kendini ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ömründe ilk olarak aşk yüzünden ağlıyordu.

9

Pencerenın camında buz tutmuş mavimsi karlar pembeleştiler, sonra soluklaştılar, ama daha belirli ve pırıltılı göründüler, güneş doğarken. Baron Lichtenfeld'in yatak odasına aydınlık bir kış sabahı sokulmaktaydı.

Bu odanın da, bütün villanın da bir Baron Lichtenfeld'e yakıştığı söylenemezdi. Ama Herr von Geier'le Herr Preibisch'e yetiyordu. Onlar için her şeyden önce çalışmak gelirdi, güzel döşenmiş, rahat bir ev daha sonraydı. Gösterişsiz bir giysi dolabı, karyola ve komodin, daha çok ucuz bir otele yaraşırdı. Yere çiğ renkli ucuz muşamba döşenmişti, duvarın hiç de güzel olmayan yeşil badanasında Çar'ın resmi asılıydı. Beğeni yoksunu çini soba, Baron'la alay edercesine, keyifli çıtırtılar çıkararak yanıyordu.

Lichtenfeld, sarı, baş yanı pek temize benzemeyen battaniyenin altında uykulu uykulu gerindi. Baron, battaniyeden hiç hoşlanmazdı. Battaniyelere taşralıların pis ter kokuları sinmiş gibi gelirdi ona. Preibisch'in burnu fark etmezdi bu kokuları. Von Geier'in farkında olmaması olanaksızdı, ama umursamak istemiyordu herhalde! Lichtenfeld, bu villanın hiç de uygun olmayan yerine ve kirasına da kızıyordu. Villanın sahibi, Almanca konuşan, pek açgözlü bir milletvekiliydi, kira olarak istediği parayla, Lichtenfeld, Riviera'da bir ay geçirebilirdi. Ne var ki, Von Geier hiç direnmeden hemen kabul etmişti istenilen kirayı.

Lichtenfeld, canının sıkıntısını unutmak için –Von Geier'in onu durmadan bir çalışma düzenine zorlamasına pek tutuluyordu– ayı avı hayaline daldı. Kar yağalı beri Baron her sabah bunu hayal ediyordu. Bura dağlarında ayı var mıydı acaba? Hayır diyordu herkes, yoktu ayı buralarda. Ama o eşsiz hayvanlar Bulgaristan'da tükenmemiş olmalıydı daha! Bundan hiç kuşkusu yoktu. Bütün güçlük, o çok kötü yollardan Rila Dağı'na, ya da Rodop'lara tırmanabilmekti. Krzivanek anlatırdı hep, Bulgar köylülerinin hançer ve iple ayı avlamalarını. Bunlara pek inanmasa bile hoşuna giderdi.

Baron Lichtenfeld ayı avı hayalinden sonra köpeğini, av tüfeklerini, seçkin Fransız şaraplarını, Bulgar kadınlarını gözünün önünde canlandırdı ve en sonunda da işi düşündü. Acı, ama kaçınılmaz bir gerçekti: Baron Lichtenfeld çalışmak zorundaydı. Bu durum, Birinci Dünya Savaşının sayısız serüvenleri sonucuydu. Saygıdeğer bir barona hiç yakışmayan bir işte çalışmanın üzüntüsüyle ödemekteydi geçmişini. Alman sigara tröstlerinin Bulgaristan'daki dış ticaret ve denetim bürosunun yöneticisiydi. Buna katlanması, her şeyden önce para sıkıntısının artmasındandı; bir de, Üçüncü Reich'e, milyonlarca yeni Alman'ın kazanılmasında kendi payı da bulunsun istiyordu. Ancak, iş çok ağır geliyordu.

Her sabah o gün kendini bekleyen işi düşündükçe Lichtenfeld'in nasıl canı sıkılacağını, ancak köleliğe düşmüş eski bir Roma soylusu anlayabilirdi. Von Geier'in işi, Bulgaristan'ın tüm ekonomisini incelemekti. O bu işini, ağır ağır, yöntemiyle, gerçek bir Alman'ın sabırlılığı ve bilim adamının duyabileceği heyecanla yapardı. Von Geier, bir hesap makinesiydi. Lichtenfeld de o makinenin dişlilerinden biri. Bundan ötürüdür ki, Von Geier de acımasızca, ısrarla hep o dişliye basıyor ve Lichtenfeld, çıldıracak gibi oluyordu. Lichtenfeld'in işi, elçilik ticaret ataşesinin gönderdiği en son istatistiklerden, en yeni raporlardan ve broşürlerden özetler ve parçalar çıkarmaktı. Preibisch de aynı işi yapıyordu, ama yakındığı falan yoktu.

Duvar saati sekizi vurmuştu. Von Geier işe tam dokuzda başlanılmasını isterdi. Lichtenfeld esnedi ve uykusunu açmak için bir sigara tüttürdü, sonra, o kör olasıca battaniyeyi atıp kalktı.

Zayıf, biçimli bir bedeni vardı. Kumraldı. Küçük bir başı, yüzünde ekşimsi bir anlam ve hep alıngan gözleri vardı. Banyoya geçti. Tıraş olmuş ve canlılığını kazanmış olarak dönünce kolonya süründü, giyindi. Günaşırı çamaşır değiştirirdi.

Bütün bunlar bitince, yemek odasına geçti. Kahvaltı, masanın üstündeydi; kahve, süt, francala ve rafadan yumurta vardı. Preibisch sobanın yanında oturmuş, 'Die Woche' dergisini okuyordu. Her sabah yaptığı, köye kadar yürüyüşten döneli

çok olmuştu. Von Geier her zamanki gibi tam sekiz buçukta gelecekti.

Lichtenfeld, elleri pantolon cebinde, pencerenin önünde durdu. Güneş vurmuş kırlar, buz gibi bir mavilik içinde göz alabildiğine uzanıp gitmekteydi. Tarlalara yeniden kar yağmıştı. Sofya'nın üzerine duman ve kırmızımsı sis karışımı dümdüz, kocaman bir bulut çökmüştü; Aleksandr Newski Katedrali'nin kubbeleri, bulutu delmiş, miğferler gibi parıldıyordu. Çok uzaklarda, karlı dağ dizileri vardı; ayıların yaşadığı yerler oralar olmalıydı. Doğadan pek duygulanmayan Lichtenfeld, bakışlarını villanın bahçesine çevirdi. Çeşmenin önünde von Geier vardı; bedeninin çıplak üst yanını karla uğuyordu.

Lichtenfeld, "Çıldırmış!" dedi. "Zatürreeye tutulursa, Alman sigara tröstleri için de bizler için de büyük mutluluk olur."

Preibisch, dergiden başını kaldırdı, kendini beğencrek, "Ona hiçbir şey olmaz!" dedi.

Preibisch, tıknazdı, babacan görünüşü, köylü atalarını ortaya koyuyordu. Dergideki bir yazıyı belli bir hoşnutlukla okumaktaydı; dergiye göre, İmparator'un çocukları Nazi partisine üye yazılmıştı.

Baron, "Günün birinde bu yüzden hapı yutacağına kalıbımı basarım," dedi. "Böyleleri birden hapı yutarlar. Seifeld'i hatırlamıyor musunuz? Seifeld de onun gibi her sabah gövdesini ovalardı, ama nezle oldu ve kan zehirlenmesinden gidiverdi." Sonra, birdenbire, "Bu gün ne iş yapacağız?" diye sordu.

Preibisch, "Bugün mü? dedi. "Dünkü gibi..."

Baron, sözlerinin üzerine basarak, "Ama bugün cumartesi," dedi. "Hafta sonu izni için ben direneceğim. Beni destekleyeceğinizi umarım; ona bunu söylerken acemi bir er gibi durmazsınız herhalde!"

Preibisch, şaşkın, "Bunu yapacak mısınız gerçekten?" diye sordu. Çünkü Baron'un saman alevi gibi parlayıp söndüğünü bilirdi.

Baron Lichtenfeld, "Elbette!" dedi. "Bizlere sıradan hiz-

metliymişiz gibi davrandığına göre, iş zamanımızı da buna göre ayarlamaya zorlayacağız."

Lichtenfeld, bunları daha çok kendini düşünerek söylüyordu. Çünkü hiç değilse kendi işinin bir başkalığı, bir bakıma diplomatça bir yanı olduğuna iyice inanıyordu. Örneklerin gözden geçirilmesi, hesap kitap ve daha buna benzer sıkıcı teknik işleri, Preibisch yapabilirdi.

Preibisch, "Yanılıyorsunuz, Baron," dedi. "Bizler onun danışmanlarıyız."

Baron, elleri hâlâ pantolon cebinde, döndü, Preibisch'in besili yüzüne kötü kötü bakarak, "Danışman mı dediniz?" diye sordu. "Sıradan yazıcıyız biz! Tek başına karar alıyor."

Preibisch, şiş dudaklarını büzdü ve olmaz böyle şey gibilerden, başını salladı iki yana. Baron'un, Von Geier'i küçümsemek için gösterdiği inatçılık, disipline karşı beslediği derin saygı duygusunu zedeliyordu. "Krzivanek"i de bizlerden sayıyorsanız derim ki, kararları biz üçümüz alabiliriz!"

Lichtenfeld, masaya oturdu, "Beni dinleyin, Preibisch!"dedi. "Kiminle çalışacağımız, kiminle çalışmayacağımız yollu tartışmalardan usanç geldi bana! Krzivanek'e neden böylesine karşısınız?"

Preibisch, zeki bakışlarını şaşkınca Baron'a çevirdi. "Hiçbir iş gelmiyor elinden. Politika alanında da ilişkileri yok. Tütünden de pek anlamıyor. Sonra, geçmişi üzerine iyi şeyler söylenmiyor. Daha başka şeyler de gerekli mi sizce?"

"Ya öteki?"

"Ötekine güvenilir, Trendelenberg salık veriyor."

"Kurnaz tilkinin biriymiş!"

"Bizler de budala mıyız? Bize yararı dokunur ancak."

"Ya, Blomberg'in yazısı?"

"Önce Almanya'nın ve tröstümüzün çıkarlarını koruyacağız, Blomberg'in yakınlarını sonra düşünürüz."

Baron, sıradan adamın sağlam mantığına akıl erdirmiş olmalıydı. "Hakkınız var. Ama, Nikotiana'nın Polonya, Amerika ve Hollanda ile de ilişkileri var."

"Bundan ne çıkar?"

"Bize oyun edebilir..."

"Sonraları onu kıskıvrak bağlarız."

Lichtenfeld, düşünmeye başladı. İşten anlarlığını göstermenin sırasıydı: "Bana kalırsa, bunu şimdiden yapmalıyız."

"Nasıl?"

"Nikotiana'nın dizginlerini elimizde tutmak için siparişlerin birazını da Krzivanek'e verelim."

Preibisch, bir an düşünüp taşındı ve "Bak, bu doğru!" dedi. "Von Geier'e söylesenize!"

"Hayır, bunu ona siz söyleyin. Von Geier, benim, Blomberg'ten korktuğumu sanıyor. Oysa bundan gülünç şey olmaz. Lichtenfeld adını taşıyan kişi, hiç kimseden korkmaz. Ben bizim tröstün çıkarını korumak isterim, ama korkak sanılmak da hoşuma gitmez. Bu çeşit dokundurmalardan bıktım."

Lichtenfeld, birden sustu. Koridordan topal birinin düzensiz ayak sesleri geliyordu.

Von Geier, yemek odasına girdi. Odayı ilgisiz bakışlarla gözden geçirdi ve Naziler gibi somurtkan bir selamdan sonra oturdu. Yağız yüzü soğuktan kızarmıştı. Atlet yapılı bir bedeni, kocaman ağzı, çelik grisi gözleri vardı. Kırış kırış olmuş giyimi, Baron'un giyimiyle çelişiyordu. Von Geier'in yakasında, Demir Haç nişanı kurdelesi göze çarpıyordu. Geçmiş derebeylik çağının romantikliği, Prusyalıların duygusuz sertliği ve çalışkan bir Alman'ın rahatlığı vardı üstünde. Von Geier'in eski çağların soyguncu şövalyelerine benzeyişine karşılık Baron Lichtenfeld, soysuzlaşmış bir saray züppesini andırıyordu. Von Geier, Birinci Dünya Savaşında ünlü Alman havacısı Richthofen'in filosunda bulunmuştu. Bir hava çatışmasında düşmüş, topal kalmıştı.

Von Geier odaya girince, uşak sütle kahve getirdi. Yemek odasında soğuk, saygılı bir sessizlik havası esiyordu. Preibisch francalasından bir dilim kesip üzerine bolca tereyağı sürdü. Baron sütten bir yudum alınca, yüzünü buruşturdu: Süt iyi kaynatılmamıştı.

Von Geier, buz gibi bakışlarını Baron'a dikti. "Lichtenfeld, dün gece neredeydiniz?"

"Elçilikte. Frau Trendelenburg briç oynamaya çağırmıştı."

"Kiminle?"

"Heilborn ve Haase ile."

"Ya sonra nereye gittiniz?"

"Sonra mı?"

Lichtenfeld, önemsiz bir ayrıntıyı hatırlamak ister gibi, kaşlarını çattı hafifçe: "Ha, bir bara."

"Kimden izin aldınız?"

Lichtenfeld, alınmış bir tavırla: "Ben mi?" diye sordu.

Eski uçak subayı, sertleşti: "Elbette siz! Buraya gelişimizin gizli kalması gerektiğini kaç kere söyledim size."

"Kim görecek beni barda?"

Von Geier, öfkeden kıpkırmızı kesilerek, "Casuslar!"diye haykırdı. "Casuslar! Bizim gelişimizi kesinlikle bilmemesi gerekenler. Düşmanlarımız, yarından tezi yok ticaret görüşmeleri için, Bulgar hükümetine önerilerde bulunacaklar."

"Ama bir anlaşmaya varamayacaklar hiçbir zaman."

"Susun, diyorum size! Her gün bir yıl kadar değerli bizim için!"

Lichtenfeld karşılık vermedi ve kaymak bağlamış sütünü, gözünü kırpmadan bir dikişte içti. Lichtenfeld adını taşıyan soylu bir kişinin böylesine elini kolunu bağlıyordu diye Alman sigara tröstlerine, Hitler'e ve bütün Nazilere karşı belli belirsiz bir kin kıpırdanıyordu içinde.

Baron Lichtenfeld, bir bahar akşamı elleri meşaleli insan yığınları, Horst Wessel türküsünü böğürür gibi okuyarak, 'Ihlamurlaraltı Caddesi'nde yürüyüş yapıp üniversite önünde kitapları ateşe verirken, Nasyonal Sosyalist Partisi'ne girmeyi aklına koymuştu. Davul gümbürtüleri ve binlerce çizmenin rap raplarıyla kendinden geçmişti. O akşam bir meyhaneye gitmişti. Onlardan yana olduğunu göstermek için halkın arasına karışmıştı. Aristokratlar, sermaye adamları ve işçiler, kendilerine bütün bir dünyayı vereceğini bar bar bağıran o eşsiz insana bağlılık andı içiyorlardı.

Lichtenfeld böyle şeylere inanamıyordu artık. Lichtenfeld

adını taşıyan ona, budalanın biri dilediği gibi buyruk verebildikten sonra, her şeye lanet olsun! Bundan aşırı rezalet olamazdı!

Baron, ağırbaşlılığını bozmadan karşılık vermeye hazırlanırken, Preibich'in sus diye telaşla işaret ettiğini gördü.

Von Geier, öfkeyle, "Krzivanek nerden biliyor adresinizi?" diye sorularını sürdürdü. "Yanındaki kadın kim, onun adına sizle konuşan?"

Lichtenfeld, "Sekreteri bayan," diye ustalıklı bir yalan söyledi.

"Bu ilişkilerin anlamı ne?"

"Krzivanek burada yaşayan Avusturyalıların başkanı."

Von Geier sustu. Lichtenfeld kendini güvende sanıp karşı saldırıya geçti ve acı acı, "Bana karşı aşırı gidiyorsunuz, sanırım!" dedi. "Sonunda parti mahkemesine kadar gidebilir bu durum."

Prusyalı, göz kapaklarını ağır ağır kaldırdı. "Lichtenfeld, orada davacı yerinde ben bulunacağım."

Von Geier, saat tam on ikide işini bitirdi. İyi ütülü koyu renk bir kılık giyerken, öğleden sonrayı ve ertesi günü Trendelenberg'le 'Çam-Koruya'da geçireceğini açıkladı Preibisch ve Lichtenfeld'e; sonra da, sertçe: "Siz ne yapmak niyetindesiniz?" diye sordu.

Preibisch, "Tavşan avına gidelim yine, diyoruz," dedi. "Bir köylü de alacağız yanımıza."

Von Geier, yola çıkmadan az önce, uzmanının odasına girdi ve "Preibisch!" dedi. "Bu gece budala rolü oynayacaksınız."

Preibisch, babacan bir tavırla, "Bunda güçlük çekmeyeceğim," dedi. "İşin içinde kadın oldu mu pek kolay başarırım rolümü."

Von Geier'in yüzünde, gülümseyişe pek az benzeyen bir sırıtma belirdi. "Siz bulunmaz birisiniz, Preibisch. Demek anlaştık. Gece yarısına doğru size baskına geleceğim. Lichtenfeld'le Krzivanek'in hiçbir şey anlamamasına dikkat edin. Baronumuz, Alman sigara tröstüne salık verdiği herifin ne mal olduğunu kendi gözleriyle görsün. Krzivanek'in içyüzünü açığa vurursak, Berlin'in boş yere bizi suçlamaları da biter."

"Başüstüne, yüzbaşım!"

"Çok rahat davranın ve Krzivanek'in fotoğraf makinesi size tedirginlik vermesin. İlk iş olarak filmi alacağım makineden. Anlıyorsunuz, değil mi? Sizin için hiçbir tehlike yok."

"Anlıyorum, yüzbaşım!"

Preibisch, Von Geier'le, otomobilin durduğu ağaçlıklı geniş yola kadar birlikte yürüdü. Lichtenfeld de, onlara katıldı alaycı bir saygınlıkla.

"Heil Hitler!"

"Heil!"

Von Geier, otomobilin kapısını çekti. 'Çam-Koruya'ya falan değil, Barutçiyef'in bir öğle yemeği çağrısına gidiyordu; Boris de orada olacaktı. Otomobilin arka tekerlek zincirleri dona çekmiş karlarda şıngırtılı sesler bırakıyordu. Lülin Dağı üzerinde kızılımsı bir sis vardı. Karlı düzlüklerdeki çalılardan zaman zaman yükselen kargalar, çirkin sesler çıkarıp uçtuktan sonra yine yerlerine konuyorlardı. Vitoşa Dağı'ndan doğru buz gibi bir rüzgâr esiyordu. Köyden koyun melemeleri duyuluyordu.

İkisi yalnız kalınca, Lichtenfeld, rahat bir soluk alarak, "Sonunda gidebildi!" dedi. Baron için pek sıkıcı olan çalışma günü sona ermişti. Hafta sonu gelmişti ve Lichtenfeld güçlükle arkada bıraktığı iş günlerinin nasıl acısını çıkaracağını biliyordu. Preibisch'e, "Ava mı gideceksiniz gerçekten?" diye sordu.

"Şöyle bir dolaşacağım, tarlalar arasında."

"Tavşanın ayak izlerine bile rastlayamayacaksınız. Geçen hafta ben boşuna sürttüm. Ne diye burada kalmıyorsunuz?"

"Ne hazırlığınız var?"

"Konuklarım olacak. İki bayan gelecek. Krzivanek'le."

Preibisch, utana sıkıla, "Bana göre değil böyle şeyler," dedi.

Karlarla örtülü, iki yanı ağaçlıklı bir yolda yürüyerek, villaya dönmekteydiler. Uşak, arka bahçede odun kırıyordu. Aç serçeler, yemek odasının pencerelerinde sıçrayıp yiyecek bir şeyler aranıyorlardı. Sis, iyice alçalmış, güneşi sarmaya başlamıştı.

Lichtenfeld, "Sersemliği bırakın, Preibich!" dedi. "Dünyanın tadını çıkaramadan öleceksiniz."

"Evliyim, çocuklarım da var..."

Lichtenfeld, bir kahkaha attı. "Ne çıkar bundan! Pek mi ileri gideceğiz sanıyorsunuz yoksa?"

Preibisch çekinerek, "Ne biçim kadınlar?" diye sordu. Sesinde tedirgin bir merak vardı; Baron, bunu onun kararsızlığına yordu. Lichtenfeld her gece bir şişe Fransız şarabı alıp Preibisch'e gider, ona sayısız serüvenlerini anlatırdı. Bunu biraz kendini beğenmişliğinden, biraz da uyuyamamasından ve can sıkıntısından yapardı. Preibisch bu öyküleri çekingen bir gülümseyişle ve içinden de kızarak dinlerdi. Ama kaplıca kentlerinde, lüks kadınlar ve baş döndürücü hazlar arasında geçen o modern yaşayışa, sonra sonra heveslenmeye başladı. Baron Lichtenfeld, metreslerinin, düşmüş kadınlar olmadığını belirtmeyi de unutmuyordu. Çünkü onun gözünde düşmüş kadınlar, sokak orospuları ve kaldırım kızlarıydı. Hastalığa yakalanma korkusundan ve yaradılıştan eli sıkı olmasından, böyle şeylerden kaçınırdı. Preibisch, tröstten avuç dolusu para aldığı halde, Baron'un çevresindeki kadınlara yaklaşmayı bir gün bile aklından geçirmemişti.

Baron, "Bu bayanlar sosyetenin en yüksek tabakasından," diye ekledi. "Çok namuslu kadınlardır, sadece ötekilerden biraz daha serbest mizaçlıdırlar."

Preibisch, böyle kadınları her zaman hayal ettiğini utana sıkıla açığa vurdu. Bu halinden yüz bulan Lichtenfeld, Preibisch'in küçük burjuva kaygılarına takıldı; varlıklı bir insan gibi yaşamasının zamanı çoktan gelmişti Preibisch'in. Nedendi bu çekingenlik? Bu köylü çekingenliği daha ne kadar sürecekti?

Preibisch, sonunda, "Peki," demek zorunda kaldı. "Gelirim ama hiç konuşkan değilimdir."

"Hiç tasalanmayın. Çok hoş kadınlardır. Çok rahatlayacaksınız yanlarında."

Preibisch öğleden sonra bir saat kadar uzandı. Gece olup bitecekleri düşündükçe hem heyecanlanıyor hem de seviniyordu. Krzivanek'in içyüzünün açığa vurulacağı için hoşnuttu. Bunun başarılmasına 'görevli olarak' katılacağından ötürü de heyecanlıydı.

Sara, gece yarısına doğru yemek odasından bekleme odasına geçti; burası soğuk ve boştu. Çevresine dikkatle bakındıktan sonra, ayaklarının ucuna basarak portmantoya yürüdü. Yemek odasından piyano ve Baron'un müthiş falsolu bir sesle okuduğu piyasa şarkıları duyuluyordu. Krzivanek'in kürkünün ceplerini bir süre karıştırdıktan sonra fotoğraf makinesini buldu, kendi mantosunu da aldı ve yine sessizce yürüyerek ikinci kat merdivenini tırmandı. Von Geier'in oda kapısında durup tıktıkladı ve alçak bir sesle, "Yüzbaşım!" dedi.

Prusyalının kısık sesi duyuldu: "Evet!"

Oda, yalnızca sobadaki ateşin kızıllığıyla aydınlanmıştı. Von Geier, sobanın ağzını açık bırakmış, ısınıyordu. Sara'nın girdiğini görünce hemen ayağa kalktı, soğuk bir nezaketle, oturmasını rica etti.

"Teşekkür ederim. Gitmenin tam zamanı. Bir sigara verin, lütfen."

Von Geier, tabakasını uzatırken: "Kaç fotoğraf çektiniz?" diye sordu.

"Ondan aşağı değil. Onurlu bir eşi ya da kayınbiraderi çileden çıkarmaya yetecek kadar kışkırtıcı pozlar."

"Krzivanek, Lichtenfeld'in fotoğrafını çekmeyi becerebildi mi?"

"Ben bunu söyledimdi ya!"

Von Geier gülmedi; ya gülemiyordu, ya da gülmek istemiyordu. Preibisch ayrıntıları anlatırdı sonradan, belki. Sobanın kızıllığı vurmuş geniş yüzünde bir sevimsizlik, bir felaket haberciliği vardı. Sara, küçümsendiğini fark etti. Sigarasının dumanını iki kere çabuk çabuk içine çektikten sonra kalanını sobaya attı ve: "Ben gidiyorum," dedi.

"Otomobil sizi bekliyor."

"Motor gürültüsünü duyar da kuşkulanırlar."

"Bir önemi kalmadı artık."

Von Geier, mantosunu giysin diye yardım etti, fotoğraf makinesini elinden aldı ve otomobilin beklediği yola kadar götürdü.

Sara, "İyi geceler!" dedi.

Alman, karşılık vermedi.

Gecenin dondurucu karanlığında yıldızlar ışıldıyordu. Von Geier suratı asık, ama yaptığından hoşnut, villaya döndü. Bastığı karlar gıcırdıyordu. Önce hole girdi. Adımlarının sesine aldırış ettiği yoktu. Yemek odasına doğru yürüdü, kapıyı ardına kadar açtı. Masanın üstünde içki dolu bardaklar vardı. Lichtenfeld, piyanoda isteksiz isteksiz bir tango çalıyordu. Kızıl saçlı bir kadın, korkuyla yerinden fırladı. Krzivanek, bardakları doldurmak üzere eline yeni aldığı şarap şişesini şaşkınlıkla bırakıverdi ve saygıyla eğildi. Preibisch, hiç istifini bozmadı. Koyu mavi gözleriyle hiçbir şeyin farkında olmadan piyanonun tuşlarına vurup duran Lichtenfeld'e baktı hınzırca.

Von Geier, "Kesin şu cenabetin sesini!" diye bağırdı birden. "Duymuyor musunuz, Lichtenfeld?"

Piyano, düğmesi çevrilmiş bir radyo gibi, susuverdi. Odanın içine bir sessizlik çöktü. Lichtenfeld de arkasına dönmüş, gözlerini von Geier'e dikmişti. Beriki, filmi çabucak çıkarıp aldıktan sonra makineyi masaya koydu ve Avusturyalıya, "Alabilirsiniz!" dedi soğukkanlılıkla. "Bizi bundan sonra da rahatsız ederseniz, Preibisch'in çektiği fotoğrafları Berlin'e yollarız. Anladınız mı, anlamadınız mı?"

Krzivanek, bir şeyler söylemek istedi; ama von Geier kapıyı gürültüyle çekti, topallayarak merdiveni çıktı.

Kızıl saçlı kadın, "Bizi o ele verdi,"dedi.

Krzivanek, "Kim?" diye sordu.

"Sara."

Kadın aşağılık ve kısık bir sesle gülmeye başladı. Pek sarhoştu; böylesine keyiflenmesinin nedenini kendi de bilmiyordu. Sonra çirkin bir çığlık kopardı ve gözlerini Lichtenfeld'e çevirdi, dehşetle.

Baron, kadını elinden yakalayıp, "Söyle, kaltak!" diye bağırdı öfkeyle. "Kimi ele verdi o?"

Preibisch, "Biraz yatışın, Lichtenfeld,"diye sözünü kesti. "Fraeulein Sara bir tuzağa düşmememiz için bizi uyardı, yalnızca. Şef de, ben de gerekeni yaptık."

Lichtenfeld durumu kavrayınca beyninden vurulmuşa döndü. Kızıl saçlı kadının elini bırakıp Krzivanek'e saldırdı. Durumu şaşkın ve ürkek bakışlarla seyreden Preibisch, elinde olmadan çekildi. Bir saniye sonra da Lichtenfeld'in yumruğu, Avusturyalının suratına indi. Krzivanek sendeledi, kadın bir çığlık kopardı. Lichtenfeld, hiç vakit kaybetmeden kadını kolundan tuttu, öteki eliyle de ufak tefek ve sersemlemiş olan Krzivanek'i yakaladı; ikisini birden kapı dışarı sürükledi.

Preibisch, "Durun biraz!" diye bağırıp koştu arkasından. "Çıldırdınız mı?"

Lichtenfeld, hiçbir şey duymuyordu. Baron, sokak kapısını açtı ve az önceki konuklarını sokağa atıverdi. Sonra gardroptan aldığı manto ve pardesülerini de fırlattı arkalarından.

Preibisch, korka korka, "Ne yapıyorsunuz böyle?" diyebildi.

Lichtenfeld, "Hak ettiklerini!" diye homurdandı.

Preibisch, pencereden baktı aşağıya. Kadın ağlıyor ve mantosunu giyiyordu. Krzivanek, karlardan zorlukla kalktı, ayağını uğmaya başladı.

10

Dağın eteklerinde, baharda ve yazları tütün tarlalarının yeşiline bürünen alçak tepeler arasındaydı Sredorek köyü. Köyün orta yerinde yamrı yumru bir alan ve çevresinde alçacık evler vardı. Tek biri iki katlıydı. Kapısında, dumandan rengi değişmiş bir tabelada: 'Sredorek gazinosu ve konukevi' yazılıydı. İkinci bir tabelada: 'Tütüncü ve bakkal' yazısı göze çarpıyordu. Yapı, ötekilerden hem oldukça yüksekti hem de daha az eskiydi.

Meyhanenin penceresi önünde Stoişko Dankin oturuyordu. Tıknaz bir köylüydü. Solgun yüzünü suçiçeği delik deşik etmişti. Kırmızı kırmızı kocaman kulakları, paskalyadan paskalyaya kestiği kumral, küçük bir sakalı vardı. Çok canı sıkkın ve bitkindi. Eski püskü gocuğunun arasından görünen gömlek parça parçaydı. Kilot pantolonu öylesine yamalıydı ki, vergicileri bile acındırırdı. Stoişko Dankin'in, çevresine her zaman fıldır fıldır bakan açık mavi gözleri, bugün hüzünlü ve ağlamaklıydı.

Akşam çöküyordu. Karların rengi mavileşiyor, evler akşamın alacakaranlığına gömülüyordu yavaş yavaş. Küçük pencereler bir bir aydınlanmaktaydı. Köy yolunda odun yüklü atlar, arkaları sıra da sahipleri göze çarpıyordu. Ertesi günü pazara götürüp satacaklardı odunları; laf atıyorlardı keyifli keyifli. Stoişko Dankin de onlar gibi yapar, eline geçen parayla da evine un getirirdi. Ama bundan böyle bunu da yapamayacaktı, atı elden gitmişti.

Her şey yalnızca bir haftanın içinde çabucak olmuştu, hem de hiç beklenmeden. Stoişko Dankin, mavimsi alacakaranlığa dalmış, kendisini umutsuzluk ve tasalara boğmuş olan büyük felaketi yeniden ve bütün ayrıntılarıyla gözünün önünde canlandırıyordu. Atı önceleri yalnızca öksürmüş, sonra yem yemez olmuştu. Sonunda, burun deliklerinden yapış yapış sular akmaya başlamıştı. Bunu görünce atını ayıcı Çingenelere götürmüştü; onlar da hayvanın burun deliklerini tırnaklayıp kanatmışlar, kırmızı biberle ovalamışlardı. Bundan sonra bir fal-

cıya gitmiş, en sonunda da yakın bir köyün baytarına götürmüştü hayvanı. At, baytarın evinin önünde yere yığılmış, boynunu umutsuzlukla uzatmış, ölmüştü. Stoişko da yanı başına çömelip umutsuzlukla inleyip düşünmüştü. Bütün bunlardan sonra atın derisini yüzüp Çingenelere satmış, kederinden içmişti. Ağlaya dövüne, atın semerini sırtında taşıyarak ancak akşama doğru dönmüştü evine. Evde karısına atıp tutmuş, çocuklarını pataklamıştı. Bağırıp çağırırken yavaş yavaş ayılıp yatağa uzanmış, yorganı başına çekip acı acı ağlamıştı bir süre. Bütün bunlar yirmi dört saat önce olmuştu. Stoişko Dankin içini çektikten sonra, deri bir keseye uzanıp bir tutam kaçak tütün aldı, gazete kâğıdına sardı.

Meyhanede ondan başka iki yabancı konuk vardı. Soba başında ısınıyor, aralarında fısıl fısıl konuşuyorlardı. Başlarında kasketler, sırtlarında eski püskü de olsa, kentli giysileri vardı. Biri kızıl saçlıydı, Ötekinin iki ön dişi eksikti. Gencinin yağız bir yüzü, kocaman kocaman koyu renkli gözleri vardı. İkisi de küçük memurlara benziyorlardı. Az sonra Fitilçe girdi içeriye; yuvarlak yüzlü ve tombul yanaklı bir delikanlıydı, kooperatifin veznedarıydı. Meyhaneciye baktı, soru dolu bakışlarla yabancıların yanına oturdu. Yabancı konuklar fısıldaşıyorlardı hâlâ.

Fitilçe, az sonra meyhaneciye dönüp yüksek sesle, "Erik rakısı getir Jonny!" dedi. "Üç tane!"

Çatalları kurulayan meyhaneci işini bıraktı, üç küçük sürahiye erik rakısı doldurdu. Dazlak bir adamdı, Jonny. Çekik gözlerinde, hemen konuşuveren kişilerin hileci gülümseyişi vardı. Köylülerin giydiği kilot pantolonu bırakmıştı çoktan, kentliler gibi giyiniyordu o da. Jonny diye çağrılması, savaşta bir İngiliz askerini tutsak almasındandı. Bunun bir belgesi olan toprak rom testiciği, özel bir köşede dururdu. Bu kahramanlık olayına Dankin de katılmıştı ama ünü ve onuru Jonny'e kalmıştı.

Fitilçe, erik rakısını bir yudumda içti sonuna kadar. Kızıl saçlı, yarıya kadar içti. Delikanlı ise, dudaklarını değdirmekle yetindi. Stoişko Dankin'in tasalı ve hüzünlü gözleri, erik rakılarını lıkır lıkır içenlere hasetle baktı. Geberen atını unutmak

için sarhoş olmak isteği uyandı içinde yine; ne var ki, Jonny'ye olan borcunun artmasını da istemiyordu. Buraya gelişi, un istemek içindi; karısının yalvarıp yakarması, çocukların zırlamaları yüzünden gelmişti. Jonny, eski savaş arkadaşına un ve gaz verirdi borca, o da tütününü satınca öderdi. Stoişko, gelecek yıl da borç alabilmek için, tütününü hep Nikotiana'ya, daha doğrusu, onun bura alıcısı Jonny'ye satardı. Okuması yazması olmayan Stoişko bile, on beş yıl sonra iyice kavramıştı, Jonny ile Nikotiana'nın kendisini iliklerine kadar sömürdüğünü. Ama onları iyi yürekli yardımcıları olarak görmekten başka çaresi yoktu.

Stoişko, bir sigara sardı, kuzu pöstekisinden gocuğunun yeniyle burnunu sildi, sobanın yanına sokuldu. Fitilçe ile iki yabancı hemen kestiler yavaş sesle konuşmalarını. Stoişko, sobaya eğilip sigarasını yaktıktan sonra yine eski yerine döndü. Kızıl saçlı adam, üstü başı parça parça bu ufak tefek adamı acıyarak süzdü. Sonra, "Burada çalışılamayacağını söylüyorsun!" dedi. Yarım sesle, "Şu karşıdaki adam 'Kulak' mı?"

Fitilçe, kıkır kıkır gülerek, "Bir dene bakalım, inandırabilir misin?" dedi

Yağız yüzlü olan, "Deneyeyim mi?" diye sertçe sordu.

Fitilçe'nin yüzü tedirginleşti: "Yavaş konuş! Sersemliği bırak. Meyhaneci duyacak. Koşup haber verir köy muhtarına."

"Peki ne olacak? Sen hiçbir tehlikeyi göze almadan çalışmak istiyorsun? Ne diye bizleri buraya getirdin?"

"Benim evde daha da göze batardınız. Her hareketimi kolluyorlar."

Sustular. Kızıl saçlı, erik rakısını sonuna kadar içti. Fitilçe yeniden içki ısmarlarken yabancılar önlediler.

Genç olan, "Gitmemiz gerekiyor," dedi.

Fitilçe, şaşkın, "Nasıl?" diye sordu. "Şimdi mi?"

"Sen pek mi üşüyorsun?"

"Bu karanlıkta nereye gideceksiniz? Yakınlara kurtlar inmiş!"

"Ya ne yapmalı?"

Kooperatifin veznedarı, genç adamın karanlık birer kor parçası gibi parlayan gözlerini üzerinde hissedince başını önüne eğdi utançla.

Kızıl saçlısı, serinkanlılıkla, "Biz yalnız gideriz"dedi.

Fitilçe, "Elbette,"diye doğruladı bu görüşü. "Böylesi daha uygun; yoksa kuşku uyandırırız."

Genç olan, "Hayır," dedi. "Sen de bizimle geleceksin."

Fitilçe, "Ama yarın akşam yılbaşı," diye kekeledi. "Bir domuz kestik. Evde işim var."

"Bana bak! Şişmanova'daki partili arkadaşlarla buluşturacaksın bizi. Yapacak mısın bunu?"

Gencin sesi öylesine üst perdedendi ki, Fitilçe razı oldu ve "Peki," dedi. "Üstümü değişeyim de."

Kızıl saçlı olanı, "Vaktimiz çok değerli, ona göre!" diye uyardı.

Veznedar, bastonunu aldı, atkısını sarıp çıktı meyhaneden.

Stephan, yavaşça, "Hiç hoşuma gitmedi bu adam" dedi.

Maks, düşünceli bir tavırla, "Köylerde çalışmak hiç kolay değildir," dedi.

Jonny, Fitilçe'nin çıktığını görünce, incelikle, "Nereden geliyorsunuz?" diye sordu. "Şimdiye kadar sizi hiç görmedim de!"

Maks, "Tarım Bankası müfettişiyiz" karşılığını verdi.

"Buralara nasıl düştü yolunuz?"

"İş için geldik."

Jonny, şeytanca bir gülüşle, "Belki de kooperatif için gelmişsinizdir?" diye sordu.

"Öyle. Sizin kooperatifte hiç iş yok. İşten anlar, doğruluktan yana biri gerekli başına."

Stoişko Dankin, heyecanlanarak birden söze karıştı: "Hepsi soyguncu!"

Maks, "Neden?" diye sordu. "Sizi de mi aldattılar?"

"Hayır. Beni aldatamadılar. Ben tütünlerimi hiç vermem kooperatife. Başkaları için söylemiştim."

Stoişko Dankin, böyle sözlerin meyhanecinin hoşuna gittiğini, bir içki bile ısmarlattığını bilirdi. Jonny'ye bir baktı, amma

beriki hiç oralı olmadı. Gözlerini yabancılara dikmişti ve Dankin'in kooperatifler için atıp tutmasının farkında bile değildi.

Stephan, "Tütünlerini kime satıyorsun?" diye sordu.

"Nikotiana'ya."

"Pantolonundaki yamalardan belli."

Jonny, suratını buruşturdu.

Stoişko utancından kıpkırmızı oldu. Yoksulluğunu gizlemek ister gibi, bacaklarını kımıldattı, farkında olmadan. Sonra, yabancı delikanlıya, "Sen kendi işine bak!" dedi. "Tütün kumpanyaları da pek parlak değil ama, süründürseler de öldürmüyorlar."

"Ya kooperatifler?"

"Kooperatifler iki kere tütün satın aldılar, kanıp da mal veren sersemlere yalnızca yüzde on ödediler. Görüp görecekleri bu oldu."

Stoişko Dankin, meyhaneciye bir baktı, yine; ama Çingene herif, bu sözlerden sonra bile ona bir sürahicik rakı vermeyi akıl etmedi. Stoişko, babamın tarlalarını ucuza kapatan kentli tefecilerden de betersin sen, diye geçirdi içinden.

Stephan, "Suç sizlerde," dedi. "Kooperatifin yönetim kuruluna ne diye kumpanyaların adamlarını sokarsınız?"

"Sersemliğimizden. Kimin onların adamı olduğunu nerden bilelim?"

"Çok kolay. Kooperatif başkanının ne kadar toprağı var?"

Stoişko, meyhaneciden öç alırmış gibi bir baktıktan sonra, "Mezarlığın yanında bir tarlası var," diye saymaya başladı. "Bir tarlası da Akpınar'da var. İki de su değirmeninde. Hepsi dört tarla eder."

"Anlaşıldı. En azından beş bin kilo tütün kaldırır."

"Peki, peki. Tütününün ne kadarını kooperatife sattığını biliyor musunuz?"

Jonny, suratını asarak, "Ne kadarını?" diye sordu.

"Sekiz yüz kilosunu. Kumpanyaların geri çevirdiği malları, kilosu sekiz on levadan yukarı satılamayan tütünleri. Tütünlerinin geri kalanı, Nikotiana'nın depolarında."

Jonny, "Dedikodu hepsi,"dedi.

"Hayır, gerçeğin ta kendisi."

"Nerden biliyorsunuz bunları?"

"Bankadan."

Jonny verecek bir karşılık bulamadı. Bu sırada, Fitilçe girdi içeriye. Kilot pantolon ve kısa bir deri ceket giymişti. Maks, saate baktı. Veznedar, giyinmek için gerekli olandan daha fazla oyalanmıştı.

Fitilçe, hesabı ödedi, "Gidelim mi?" diye sordu.

Maks ve Stephan, ayağa kalktılar.

Maks Eşkenazi, gittikleri yönde meyhaneciyi yanıltmak için, "Malinovo'da kurt var mı?" diye sordu.

"O yanda yok. Ama Tvardiça ormanında görülmüşler."

Meyhaneci, yüzlerini iyice bellemek ister gibi yabancıları dikkatle süzüyordu. Onlardan gittikçe kuşkulanıyor, gözü hiçbirini tutmuyordu. Pardesüleri banka müfettişine yakışmayacak kadar eskiydi.

Son yıllarda Jonny epeyce kazanmıştı ama iç rahatlığını yitirmişti. Yabancıların çıktığını görünce, "Tanıyor musun onları?" diye sordu. "Git bir bak, muhtar evde mi?"

"Hayır, yoktur. Kente gittiydi."

Jonny'yi bir düşünce aldı. Yabancıların her hali, komşu köyden zengin bir çiftlik sahibinin kızıyla evlenmeden önceki Fitilçe'ye benziyordu. Şimdi köy ileri gelenlerine hükümete bağlılığını sık sık tekrarlasa da, Fitilçe'nin eskiden solcu olduğunu herkes bilirdi. Üçünün ne işi vardı onun meyhanesinde? Bir şeyler öğrenecek, bir şeyler çevireceklerdi herhalde. Bu gece evi ateşe verilirse ya da pencereden bir bomba atarlarsa içeriye hiç şaşmamalıydı. Kalleşçe bir kurşun bile yiyebilirdi ensesinden. Solcuları ele verenler, fiyat kıranlar, soyguncu tefeciler hep böyle korku içinde yaşarlardı. Ekicileri tütününü Nikotiana'ya satmaya zorlayanlar da... Fitilçe'yle birlikte çıkan o iki yabancı rahatını kaçırmıştı. Bu akşam muhtara hemen bildirecek; veznedarın kuşku uyandıran davranışlarını anlatacaktı. Ne var ki, o hayvan herif alaya alacaktı. Karı peşinde koşmaktan işe güce baktığı yoktu ki! Jonny, biraz rahatlamak için, bir küçük şişeye erik rakısı doldurup lıkır lıkır içti.

Stoişko Dankin, sitemli sitemli, "Sağlığına, Jonny!" diye seslendi.

Jonny, ürktü. Akşamın mavimsi alacakaranlığında pencerenin önünde oturan paçavralar içinde 'Dankin'le şu iki yabancı arasında bir bağlantı kurmuştu, kafasında. Bu kuşkusunun saçmalığını hemen anladı; ama eski savaş arkadaşına karşı içinde uyanıveren bu ürküntüden kolayca kurtulamadı: "Ne istiyorsun? Daha gitmedin mi? Daha ne kadar oturacaksın?"

"Unu bekliyorum."

"Yok unum."

Stoişko, Sredorek köylüleri arasında yarenliğe yol açan bir küfür savurdu.

Jonny, hiç değilse şu sıra bu herifle iyi geçinmek fena olmayacak, diye aklından geçirdi. Bu düşünceyle, "Kooperatif için neydi o sözler?" deyiverdi. "Karşılığında sana bir sürahi erik rakısı vermeliyim, değil mi?"

Stoişko Dankin, utanmış gibi sırıttı. "Ama, Jonny'ciğim!"

Meyhaneci, seni seni gibilerden kafasını salladı. "Seni ihtiyar tilki seni! Ne kadar un istiyorsun?"

"On okka kadar olsun da, çocukların zırlaması dursun."

"Bana borcun beş bin levayı aştı."

"Tütün satılır satılmaz hemen öderim borcumu. Şimdiye kadar seni hiç aldattım mı?"

"Bir senet isterim."

"Senet filan vermem."

"Öyleyse unu alamazsın."

"Öyleyse benim tütünleri de Fernandes kardeşler alır."

Dankin'in bu sözlerinin yalnızca bir gözdağı olduğunu da Jonny bilirdi. O ne Fernandes kardeşlere, ne de bir başka firmaya satmazdı tütününü; sonra kışın borca un alacak kimse bulunmayacağını bilirdi.

Jonny, meyhaneden dükkân bölümüne geçen kapıyı açtı, ikisi birlikte girdiler. Dankin, hiçbir zaman tadamayacağı yiyeceklerin sarhoş edici kokusunu ciğerlerine doldurdu. Koyun peynirine, zeytinlere, tuzlu ton balıklarına baktıkça ağzının su-

yu akıyordu. Bütün bunlar ona göre değildi. Kuşağının arasından çıkardığı nane kokulu bir torbayı uzattı. Jonny, un koydu torbaya ve parasını eski savaş arkadaşının borç hesabına yazdı. Stoişko'nun suçiçeğiyle delik deşik yüzünde bir an için bir gülümseyiş belirip kayboldu.

Jonny, babacan, babacan "İhtiyar tilki seni!"derken, "al şunu da çocuklar için!" dedi ve bir peynir parçası uzattı.

Jonny, böylesine iyi yürekli davranışından ötürü bir rahatladı. Stoişko'nun neşeli gülüşü, savaş anılarını canlandırdı. O sıra ölüm kol geziyordu aralarında. İngilizler yaylım ateş açarlar, sonra da saldırıya geçerlerdi. Saldırı geçer geçmez, Jonny deliksiz bir uykuya dalardı, hiçbir şeyden korkmadan. O tarihte ne parası ne malı mülkü, ne de meyhanesi ve dükkânı vardı. Ama yüreği rahattı. Köyündeki karısının ve çocuğunun yanına döneceği günü iple çekerdi. Ne güzel günlerdi!

Meyhaneye dönünce, iki küçük sürahiye erik rakısı doldurdu, bir tanesini eski arkadaşına uzatıp, "Al bakalım da çek kafayı!" dedi.

Dankin, "Şerefe!" dedi gülümseyerek. "Çocuklarının sağlığına!"

Jonny, savaş anılarına kendini bırakmış, iç rahatlığına kavuşmak isterken, damarlarında dolaşan erik rakısı Stoişko'yu mutlulukla dolduruyordu.

Dankin, şimdi her şeyi unutuvermişti. Ölen atını, karısının ağlayıp sızlamalarını, aç çocuklarının vızıldamalarıyla dolu karanlık ve buz gibi kulübeyi, düşük tütün fiyatlarını, gaz ve un borcuyla kıskıvrak bağlayıveren en iyi dostu, hepsini unutmuştu. Mutluydu şu anda. Çocuklar için on okka un bulmuştu ve erik rakısı içiyordu. Mutluluktan böylesine kendinden geçtiği bir anda, kente yine odun taşımak için attan gayrı hiçbir isteği kalmadığını düşündü. Tütün satışının hepsini borca kapatmayıp da yarısını sonraya bıraksa Jonny razı gelir miydi acaba? Bu olursa güzel bir at alabilirdi. Birden aklına gelen bu düşünce bütün benliğini doldurmuştu.

Dalgın dalgın "Jonny!" diye başladı ve dostunun sigara ta-

bakasına uzanıp sözünün arkasını getirdi. "Tütün işleri ne durumda? Alışlar için ne haberler var?"

Tütün alımı sözleri, Jonny'yi anıların mutlu dünyasından çekip uzaklaştırıvermişti. Soluk yüzü gerginleşti, gözleri hırsla parıldadı. İç dünyası yine kararıvermişti: "Hatırlattığın iyi oldu!" dedi. "Noel'de başlayacak."

Stoişko Dankin, şaşkınlıkla, "Noel'de mi? Nasıl olur?" dedi.

Jonny, "Öyle işte! Noel'de" diyerek alnını kırıştırdı. "Ne var bunda şaşacak? Patronlar ayın onunda başlamaya karar verdiler. Ama bizim patron bütün ötekileri atlatıp tütünlerin en iyilerini elde edecek. Parlak, değil mi? Şimdi beni dinle, rezil herif! Batakçiya'yı da razı edip sana da iyi para ödeyeceğiz. Ama sen de herkese kilosu otuz leva eksik fiyat söyleyeceksin ki, alış pazarlığına ucuzla başlayalım. Kavradın mı? Yeni bir at alabilirsin kendine."

Stoişko Dankin, hiç direnmeden başını salladı. Her yıl yeni yeni yalanlarla görevlendiriyorlardı. Ama bu yılki, kafasını allak bullak etmişti. Bir at satın alabilmek umudu bile sevindirmemişti. İçinde bir duygu kıpırdanmıştı. Jonny'nin istediği çok aşağılık bir şeydi. Bir süre sonra, "Jonny!" dedi. "Herkesi Noel'de aldatmak olur mu? Hayır kardeşim ben böyle bir günah işlemem."

Meyhaneci, küçümseyerek, "Çulsuz!" diye haykırdı. "Sersem doğdun, sersem öleceksin! Bana bak! Kimseye bir şey söylersen bir dirhem un yüzü göremezsin bundan böyle!"

Maks, Stephan ve Fitilçe, meyhaneden çıkınca paltolarına iyice sarınıp dere boyunca yürüdüler, köyün sonuna doğru. Bulutsuz gökyüzündeki ayın ışığı her yanı pırıl pırıl yapmıştı. Yaprak kımıldamıyordu. Dondan solukları kesiliyordu. Yıkılmaya yüz tutmuş evler karların içinde büzülmüş gibiydiler. Köyün üzerine hüzünlü ve buz gibi bir sessizlik çökmüştü. Arada sırada bir köpek uluyor ya da bir kuyunun zincir sesi duyuluyordu. Batı yanı iyice kararmamıştı daha; kilisenin kulesi ve çıplak kavak ağaçları karanlık bir gölge gibi yükselmek-

teydi. Üç erkek, mavi mavi ışıldayan karlarda, arka arkaya yürüyorlardı. Muhtarlık yapısının önüne gelince, Maks, sağa sapıverdi, ötekileri de bitmemiş okul yapısına doğru götürdü. Badanasız tuğla duvarlar, plansız köy işlerinden yakınmak ister gibi gökyüzüne uzanmıştı kasvetli kasvetli.

Fitilçe, "Arabanız nerede?"diye sordu.

"Dinko'da"

"Yaa!"

"Ne demek istiyorsun?"

"Ona pek güvenemiyorum da..."

Stephan, "Neden?" dedi, öfkeyle.

Onun gözünden de kaçmamıştı, Fitilçe'nin fazla geciktiği. Belirli bir kuşkusu olmamakla birlikte, yine de kızmıştı; hele Dinko için yaptığı şu dokundurmadan sonra.

Stephan, "Neden kuşkulanıyorsun ondan?" diye sordu, bir daha.

"Belediye yakınlarında pek dolaşıyor da."

"Ya, pek dolaşıyor demek! Ama o bilgi topluyor ve bir şeyler başarıyor. Oysa senin hiçbir şey yaptığın yok!"

Maks, "Yavaş biraz," dedi. "Konuşmaları daha sonraya bırakın."

Üç erkek, çitle çevrilmiş küçük bir köy bahçesini gözden geçirdiler. Dipte, alçacık bir kulübenin penceresinde ışık vardı; kulübenin yanında ahır ve karşısında da bir sundurma. Sundurmanın altında iki tekerlekli bir araba göze çarpıyordu.

Stephan karların arasından geçip küçük pencereye yaklaştı, tık tık vurdu. Kapı açıldı, iriyarı Dinko eşikte göründü. Tıraşı birkaç günlüktü. Kumral sakalı iyice büyümüştü. Fitilçe'nin selamına soğuk bir karşılık verdi. Sonra, ahıra gidip iyi besili güzel bir atla döndü.

Fitilçe, şaşkın, "Oooo! Bu atı da nereden buldunuz?"dedi.

Hiçbiri karşılık vermedi. Sıkıcı bir sessizlik oldu. Fitilçe, farkında olmamış gibi davrandı, hafif ıslıkla bir türkü geçerken, bir yandan da ay ışığında atı süzüyordu, iyice aklında kalsın diye. Dinko, iki tekerlekli arabayı bahçenin ortasına çek-

mişti. Stephan ile Fitilçe sundurmanın altında kalıp birer sigara yaktılar. Maks da arabanın koşulmasına yardım için Dinko'nun yanına gitti.

Dinko, "Onu yanınıza mı alacaksınız?" diye sordu, yavaşça.

"Evet. Gelmek istemedi ama, biz dayattık."

"Gözünü aç da savuşmasın. Geleyim mi ben de?"

"Üçümüzün birden tehlikeye girmesi doğru değil. Burada yararlı olmaya bak. Ben Şişmanova'da bir toplantı yapacağım. Stephan da sorumlu partili arkadaşlarla görüşecek. Tütün ıskartasını protesto hareketini de hazırlayabilirsek, grevin başarısı sağlama alınmış olur."

"Fitilçe'ye ne yapacaksınız?"

"Bundan böyle ona hiçbir görev verilmeyecek. Gözdağı verip susturmayı da başarmalıyız."

Dinko, hayal kırıklığıyla, "Hepsi bu kadar mı?" diye sordu.

Maks, sert bir tavırla, "Daha ne istiyorsun?"

"Bir akşam onu temizleyivermek!"

"Hayır, olamaz böyle şey."

Dinko, atı öfkeyle bağladı arabaya; ona kalırsa bu, kentli parliciler pek gevşek tutuyorlardı işleri. İçinden aydın sersemlikleri, diye söylenirken kendinin de onlardan olduğunu unutmuştu.

Maks, "Dinko!" diye fısıldadı.

"Ne var?"

"Acımasızca döğüşeceğiz. Ancak hiç başka çıkar yol kalmayınca insan öldürülür."

Dinko, "Bizleri ele verecek," diye homurdandı. "Belki de verdi bile!"

"Bilmiyoruz ki."

"Yakalandığımızda iş işten geçmiş olacak."

"O zaman da partili arkadaşlarımız bunun hesabını sorarlar ondan."

Dinko karşılık vermedi. Atın öte yanına geçip kayışlarını oka sıkıca bağladı; Maks gevşek bağlamıştı.

Maks, Fitilçe ve Stephan bindiler arabaya.

Yamru yumru köy sokaklarında tangır tungur yol alıp Şiş-

manova şosesine çabucak ulaştılar. Şimdi tekdüze bir hızda tırısla yol alıyorlardı. Karlarla kaplı ıssız düzlükler kayıyordu arabanın iki yanından. Kardaki tekerlek izlerine ve iki sıralı kavak dizilerine bakıp yolu çıkarabiliyorlardı ancak.

Ufukta alçak tepeler belirmişti, ay ışığında; Şişmanova'ya varmak için oradan geçilecekti.

Fitilçe, "Tek bir canlı kul yok," dedi tedirginlikle.

Stephan, "Korkuyor musun?" diye sordu.

"Kurtlardan korkuyorum."

Fitilçe'nin içine bir kurt düşmüştü. Stephan'ın sesine sert ve homurtulu bir eda gelmemiş miydi? Önce Maks'a sonra da Stephan'a bir baktı. Balyacı dizginleri yakalamış, gözlerini ileriye dikmişti. Yüzü dümdüz, ama ürküntü vericiydi. Sık kızıl sakalı, araba yalpaladıkça sallanıyordu hafifçe. Dudaklarının arasında sönmüş bir sigara vardı. Oysa Stephan'ın taptaze yüzü sevimliydi, ama alaylı bir düşmanlık taşıyordu bakışlarında.

Stephan, Fitilçe'nin bakışlarıyla karşılaşınca, "Ne var ne yok?" diye sordu.

Kooperatif veznedarı, yürekliliğini göstermek ister gibi sertçe, "Hiç!" dedi. "Az sonra varacağız. Köy şurada."

Stephan "Köye varacağız ve yolumuza devam edeceğiz" dedi.

Fitilçe, "Ne?"diye haykırdı.

"Daha önce de söylemiştim; Maks, Şişmanova'da kalacak, partili arkadaşlarla. Biz de Mitroviçe'ye gideceğiz."

"Beni niye götüreceksin yanında."

"Yalnızca yol arkadaşlığı edesin diye."

"Sen çıldırmışsın. Dağlar taşlar buz tutmuş, bir de beni geçitten aşırmaya kalkışıyorsun!"

Maks, "Böyle havalarda devrimciler en güvenli yolculuğu yapabilirler," diye söze karıştı, gülümseyerek.

Fitilçe, dehşete kapılmıştı; titrek bir sesle, "Mitroviçe'de hiç kimseyi tanımıyorum," dedi. "Ne işim var orada?"

"Zwetana'yı arayacağız. Şimdi üniversite kapalı olduğuna göre kız, yüzde yüz oradadır. Beni onunla tanıştıracaksın."

Veznedar, biraz düşündükten sonra, "Dinle beni," dedi.

"Bir zamanlar ona tutkundum ben. Şimdi hiç yakışık almaz."

"Hiç önemi yok bunun."

Fitilçe, rastgele bir yalan daha söyledi: "Doğruyu söylemem gerekirse, önceki gün domuzu kestim. İyice de üşüttüm kendimi o sırada..."

Stephan, "Kes şu palavraları!" diye bağırdı.

Veznedar, yaptığı sersemliğe pişman olmuştu, ama yine de alınmış gibi davranarak, "Bu da ne demek?" diye sordu.

"Bizi sersem yerine koyma, anladın mı?"

Fitilçe, titremeye başladı.

Maks, birden, "Meyhaneden çıkınca nereye gittin?"diye sordu.

Fitilçe'nin kanı donuverdi damarlarında. Her ikisinin üstünde de silah bulunduğu aklına gelmişti. Korkuyla, "Nereye mi? Eve gittim... Evime!.."dedi.

Marks da, Stephan da hiçbir şey demediler.

Veznedarın soluğu kesilmişti. Ama kısık bir sesle de olsa, "Siz... siz benden kuşkulanıyor musunuz?"diye soracak gücü bulabildi kendinde.

Yine hiçbir yanıt alamadı.

Stephan, asık bir yüzle, "Neden titriyorsun?" diye sordu.

Fitilçe, beynini sonuna kadar zorladı. Bütün bedeni titriyordu. Birden, kurtarıcı düşünceyi yakalamıştı: "Korkuyorum sizden. Bana karşı bir şeyler tasarlıyorsunuz. Beni..."

"Seni ne yapacakmışız?"

"Öldüreceksiniz..."

Bir sessizlik oldu.

Veznedarın dişleri birbirine çarpıyordu.

Sonunda, Maks, "Sersem herif," dedi. "Aşağılık bir şey yapmadıysan kimse kılına dokunmaz."

Fitilçe, rahat bir soluk aldı. Tehlike geçmişti. Bir şeyler sezıyorlar ama, bilmiyorlardı. Güvenliliği geri gelmişti. Acı acı, "Beni ne yüzünden suçluyorsunuz?" diye sordu.

Maks, sert bir tavırla, "Davranışlarından," karşılığını verdi. "Hiçbir şey yaptığın yok. Palavracı korkağın birisin. Sen devrimci falan değilsin."

Fitilçe, "Her hareketimi kolluyorlar," dedi, kendini savunmak için.

Stephan, "Sus be!" diye sözünü ağzına tıkadı. "Kolluyorlarmış! Hangimizin durumu daha başka?"

"Bir yıl önce tutuklamaya kalkıştılar."

"Maks hüküm giydi ve hapis yattı."

Veznedar, pişmanlık duyar gibi, "Bundan böyle daha iyi çalışacağız,"diye kekeledi. "Zaman verin biraz. Beni atmayın aranızdan. Yalvarırım size."

Balyacı, "İyi düşünüp taşın!" dedi. "Bir halt karıştırmadan kendini bu işlerden çekebilirsin henüz. Bu kez daha fazla bir şey söylemeyeceğiz, sana."

Şosenin kıvrıla kıvrıla tepeye tırmandığı yere varmışlardı.

Maks, atı durdurdu. Stephan arabadan atladı, hayvanın üstüne kalın bir örtü koydu, burun deliklerindeki kalın buzları kırdı; sonra bir sigara yaktı. Gökyüzünde pırıl pırıl bir ay vardı. Soluk kesen bir sessizlik kaplamıştı her yeri. Çıplak ağaç dalları ve çalılar, sonu gelmeyen karlı düzlüklere ürkütücü gölgeler uzatmışlardı. Stephan, atı birkaç dakika dinlendirdikten sonra, örtüyü aldı ve arabaya bindi. Yokuşu ağır ağır tırmanıyorlardı. Arabanın dingilleri hafifçe gıcırdıyordu.

Birden at kişnedi ve kulaklarını dikti, tedirginlikle. Uzaklardan, tepelerin ardında bir yerden doğru, güç duyulur acı acı bir uluma geliyordu. Bir erkeğin iniltisi gibiydi, sonra bir küçük çocuğun ağlamasına benzedi.

Fitilçe, dehşetle, "Kurtlar!" dedi. "Dönün!"

Maks, güldü. Stephan tabancasını kemerinden alıp paltosunun cebine koydu soğukkanlılıkla. Veznedarın dişleri birbirine çarpmaya başlamıştı, yine.

Balyacı, onu yatıştırmak için, "Rüzgâr bize karşı esiyor," dedi. "Kokumuzu alamazlar."

Fitilçe, "Dönün geriye dönün!" diye haykırdı deli gibi, "Tepelerin arasından uzaklaşmadan dönün, dönün geriye! Ben köyde büyüdüm, kurtlar böyle havalarda herkese saldırırlar!"

Stephan, hiç istifini bozmadan, "Biliyorum," dedi.

Veznedar, yol arkadaşlarının suratlarının iyice gerginleştiğini, dehşetle fark etti. Maks, ağzındaki sönmüş sigarayı yere tükürdü, dudaklarını ısırdı ve ata bir kırbaç vurdu sinirli sinirli. Hayvan daha hızlı bir tırısla tırmanmaya başladı; kulakları yine öne doğru uzanmıştı, tedirgin tedirgin.

Korkunç uluma, açlığı ve acımasızlığı haber verircesine yine duyuldu. At kişnedi, ve daha ileriye gitmekten çekinirmiş gibi ağırlaştı. Maks, öteki eliyle dizginleri tutarken, tabancayla birkaç kurşun çıkardı cebinden. Fitilçe öne atıldı şaşkınlıkla ve dizginlerin birine asılıp bütün gücüyle çekti. At, yol boyundaki çukura doğru yöneldi.

Maks, öfkeyle, "Sersem!" dedi. "Arabayı devireceksin!"

Maks, tabancasını doldursun diye dizginleri Stephan aldı.

Veznedar, "Siz çıldırmışsınız!" diye haykırdı. "Kurtlar öte yandalar, bizi tam tepede karşılayacaklar. Böyle gecelerde sürü olup hep birden saldırırlar! Siz en çok iki ya da üçünü öldüreceksiniz. Ya ötekiler? At, aralarından geçip uçurumdan yuvarlanacak, parça parça olacağız kayalarda. Didik didik dişlenmiş kemiklerimizi bile bulamayacaklar. Anacığım, mahvoldum ben! Dönün, dönün geriye!"

Fitilçe'nin sesi, gecenin buz gibi sessizliğinde umutsuz umutsuz yükseliyordu.

Stephan, "Sersem herif, kapat çeneni!" diye haykırdı ve bir dirsek vurdu. "Korkun bize vız gelir! Yapılacak görevlerimiz var bizim."

Araba bir yokuş iniyordu. Ulumalar kesilmişti. Solda dik kayalar yükseliyordu, sağda bembeyaz, dümdüz bir derinlik vardı.

Fitilçe susuyor ve Şişmanova'ya varmak için geçecekleri tepeler arasındaki uzun yolu dehşetle düşünüyordu. Sonra evini hatırladı. Genç ve tombul bir karısı vardı. Komşu köyden almıştı; on iki dekarlık bir yemiş bahçesi vermişti, drahoma olarak. İki gün önce kestikleri domuzu eliyle tuzlamış, karısına yardım etmişti, sucuk yaparken. Bu gece domuz pirzolası yiye-

ceklerdi. Bunlar aklına gelince, partiye ve partili arkadaşlarına müthiş kızdı. Bunlardan yakasını kurtarabilseydi bir! Ama yine kurtları ve çok yaklaşan tehlikeyi düşündü, çünkü bu tehlike her şeyden daha büyüktü. Çocukluğunda dinlediği korkunç öyküleri hatırlayıverdi.

At güçlükle yol alıyordu. Hayvanın yükünü biraz hafifletmek için, Stephan arabadan indi, yaya yürümeye başladı. Yarım saat kadar sonra yüksek bir tepeye vardılar. Şişmanova'ya varmak için birkaç tepe ve geçit daha vardı. Kurt uluması yine duyuldu; uzaklardan geliyordu ama şimdi daha iyi duyuluyordu. Uluma hafifleyip bir iniltiyle biterken, buz gibi geceyi korkunç ulumalarla parçalayarak daha başka kurtlar katıldı.

Fitilçe, korkusundan donup kalmıştı.

Balyacı, Stephan'a, "Bin arabaya!" dedi.

"Uzaktalar daha."

Açlıktan gözleri dönmüş yırtıcı hayvanların korkunç korosu yine yükseldi ve iki dakika kadar sürdü. Stephan, arabaya bindi. At gürültüyle soluk alıyordu; daha hızlı tırısa kalkmıştı; arada bir kısa kısa, heyecanlı kişniyordu.

Veznedar, kısık bir sesle, "Üç, dört..." diye saydı. "Sürüyle."

Maks, "Saçmalama!" dedi. "Olsa olsa iki kurt. Yankıyla daha da çokmuş gibi geliyor ulumaları. Al şu dizginleri!"

Veznedar, dizginlere yapıştı, elleri titriyordu.

"Biz ateş ederken dizginleri sıkı çek de, at yuvarlanmasın yere."

Bir tepeye varmışlardı. Altlarında derin bir uçurum vardı. Sonra, karla kaplı ve daha yüksek tepeler.

Birden bir ses yükseldi: "Heeey!" diye.

Görünürlerde kimseler yoktu. Maks ile Stephan kurtları unuttular ve tabancalarına daha sıkı yapıştılar.

Stephan, "Heeyy!" diye haykırdı. "Kim var orada?"

"Buradayım. Ağacın üzerinde."

Stephan, "İşin ne orada?" diye haykırdı.

"Kurtlar geliyor. Duymuyor musunuz ulumalarını?"

Maks, "Donacaksın orada!" dedi. "Gel yanımıza!"

Cılız bir ses, "Kaskatı oldum bile," diyebildi. "İnemeyeceğim ağaçtan. Yardım edin!"

Stephan, arabadan atlarken Maks tuttu onu.

Balyacı, sert bir tavırla: "Kimsin sen?" diye sordu.

"Sredorek köyünden Stoişko Dankin'in oğluyum. Stephan be, tanımadın mı beni?"

"Yaşa delikanlı. Tanıdım, tanıdım. Stoine'ydi adın değil mi?"

"Evet. 'Bir Mayıs' günü öğretmenler odasına bildirileri atan bendim."

"Her rastlantıda bundan söz açma!"

Stoine, kuru dalların arasında kıpırdandıktan sonra ölü gibi yuvarlandı yere ve karlarda boylu boyunca kaldı. Maks ile Stephan, oğlanın ellerinin donmuş olduğunu hemen anladılar.

Uzaklardan doğru gelen ulumalar yine duyuldu ve birden kesiliverdi. Canavarlar av kokusu almışlardı. Sürü yaklaşıyor, yakınlarındaki bir boğazı geçiyordu belki de. Kaybedecek vakitleri yoktu. Maks ile Stephan arabadan atlayıp oğlanın yanına koştular. Stoine yerinden doğrulmaya çabaladı, ama donmuş ayaklarıyla başaramadı. Kumral ve ufak tefek bir oğlandı, bütün lisenin en yoksul, en yanına yaklaşılmaz köylü çocuğuydu; Stephan onu güçlükle yola getirip Gençlik Birliği'ne almış, adam etmişti.

"Stoine ne haber?"

Stoine, "Kaçın buradan!" diyebildi güçlükle. "Sizi ele verdiler."

Suratı masmavi olmuştu soğuktan. Eski püskü bir pösteki yeleği ve parça parça çarıkları vardı. Ayaklarını soğuktan biraz olsun koruyabilmek için paçavralar sarmıştı, onları da iple bağlamıştı. Stephan ve Maks, oğlanın ellerini ovdular.

Stephan, "Yavaş konuş," dedi. "Anlat bildiklerini. Tavşan gibi ürkek olmuşsun. Kaldır başını şöyle bir delikanlı!"

Oğlan, bir şeyler mırıldandı. Donmuş ellerini kaldırmayı denedi, ama beceremedi.

Stephan, "Haydi!" diye yüreklendirdi. "Delikanlılar hiçbir şeyden korkmaz! Anlat bakalım."

Oğlan, güçlükle soluk alarak, "Kentten bir kamyon dolusu polis geldi," dedi. "Zwetena'yı yakaladılar ve onun evine gizlenip size pusu kurdular. Fitilçe, Şişmanova'ya gittiğinizi belediye başkanına telefonla bildirdi."

"Nerden biliyorsun bütün bunları?"

"Belediye hademesi İvan anlattı bana. Kapının arkasından dinlemiş. O da bizdendir."

"Yaşa! Sen ne yaptın, peki?"

"Partili arkadaşlardan biraz un istemek için Şişmanova'ya gittim, polis sözünü duyunca hemen döndüm ve buraya kadar geldim. Sonra kurt sesleri duyunca, ağaca tırmanıp sizi bekledim. Bereket, hava çok soğuk! Yoksa sizi şosede yakalamak için polisler hemen yola çıkarlardı."

Maks ile Stephan, hiç konuşmadan birbirlerine baktılar.

Stephan, kuru bir sesle, "Bu işi bana bırak!" dedi.

Balyacı, başını salladı. "Buna hakkımız yok. Partice bir yargıya varılmadan..."

Kaskatı olmuş Stoine'ye arabaya taşıdılar. Kurt ulumaları şimdi daha yakından geliyordu. At şaha kalkıp kişniyordu. Fitilçe, hayvanı dizginlemeye çabalıyordu. Tabancası olsa ve kurtların arabaya yetişeceklerinden korkmasa, çoktan sürüp uzaklaşacaktı. Stoine'i getirdiklerini görünce, "Siz çıldırmışsınız!" diye haykırdı. "Araba taşımaz bu ağırlığı. Bırakın şu geberesiceyi!"

Stephan, "Rezil herif!" dedi, ıslık gibi bir sesle.

Maks, "Küfretmeyi bırak!" dedi.

Tam bu anda, yolun yanındaki çukurlardan kurtlar çıkıverdiler. Ay ışığı altında mavileşmiş karlarda gölgeleri uzuyordu. Hırlayarak saldırdılar arabaya doğru. Fitilçe, vahşi bir çığlık kopardı ve at ileriye atıldı. Birkaç metre ötede araba büyük bir gürültüyle duruverdi. Maks ve Stephan hemen koştular. Fitilçe arabadan yuvarlanmış, canavarlarla boğuşuyordu. At durmamacasına kişniyor, şaha kalkıyordu. İkisi hemen aynı anda ateş ettiler. Ötekiler, kurşun gümlemesinden ve namlunun ateşinden ürküp uzaklaştılar. İkisi yine dönünce, Maks birer kurşunda yere seriverdi. Çok sakindi ve attığını rast getiriyordu. Oysa Stephan'ın eli titremekteydi.

Kurt sürüsünün geriye kalanı bir yüz metre kadar çekildikten sonra oldukları yerde durmuş, boğuk sesler çıkararak hırlıyorlardı. Stephan ile Maks, yeni bir saldırıya hazırlanan insanlara benzettiler kurtları, bir an için. Maks, Fitilçe'ye yaklaştı. Veznedar, yüzükoyun ve hiç hareketsiz uzanmıştı. Balyacı, tutup çevirdi başını. Fitilçe'nin sağ kulağının arkasında derin bir kurşun yarası vardı. Kısık bir sesle: "Kurşun ona rastlamış" dedi.

Stephan, karşılık vermedi. Tehlikeyi atlattıklarını biliyordu ama, hâlâ titriyordu. Atın yanına yaklaşıp boynunu okşadı, yatıştırmak için. Maks, tekerleklerin önünde duran ölüyü kenara çekti. Sonra arabaya bindirdiler ve yokuş aşağı sürdüler.

Fitilçe'nin cesedi yolun üzerinde kaldı. Ay gümüş gibiydi. Dondurucu sessizlikte aç kurtlar ulumaya başladılar yine. Sonra kesiliverdi ulumalar.

Stephan, araba düzlüğe varınca ancak kendine gelebildi. Kente giden dümdüz yolda dönmeye başlamıştı tekerlekler.

Maks, "Kendini topladın mı, artık?" diye sordu. "Çok heyecanlıydın!"

"Evet. Ama şu anda hissettiğim sakinlik çok tiksinti verici bir şey!"

At, yorgun bir tırısla yol alıyordu. Stephan, kendi elleriyle öldürmek istemişti veznedarı; ama sonra kurtlardan ürkmüştü o ve... Şu andaki sakinliğinden ötürü vicdan azabı çekiyordu.

Maks, insanoğlunun çelişmelerle dolu iç dünyasını ve çetinliğini düşündü, hüzünle. Bir süre sonra, "Hayır," dedi. "Kendin ölümle karşılaştığın anda da böylesine soğukkanlı olabiliyorsan eğer..."

11

Güzel bir bahar günü rakı içmek için en güzel yer, çamlıklı bir tepede bulunan avcılar kulübüydü. Ya dönemeçli şoseden ya da ormandan geçerek varılırdı oraya. Birinci Dünya Savaşında Sırp savaş tutsakları için yaptırılmıştı, generallerden birinin yazlık köşkü olarak. Sonraları avcılar birliğinin eline geçince bir gazinocuya kiraya verilmişti.

Nisan sonlarına doğru bir pazar öğleden öncesi taşra çapkını kılıklı iki kişi ormandan geçerek tepeye tırmanıyordu. Gece yağmur yağmıştı. Çamların arasında hafif bir sis, havada hoş bir reçine ve taze ot kokusu vardı. Erkekler, bu güzel kokulardan ve bahardan yarı sarhoştular. Kentin güzelliğini tepeden doya doya seyrettikten sonra bahçeye oturdular, birer erik rakısı ısmarlayıp sözü gönül işlerine getirdiler.

Emniyet amiri, "Mutluluktan uçtum eve,"dedi. "Dudak boyasının izini yüzümden silmeyi bile beceremedim sokağın karanlığında."

Rodop tütün kumpanyasının müdürü: "Demek öptünüz onu!" dedi.

"Daha ileriye gidemedim. Onu gerçekten sevdiğime inansın istedim."

Müdür, hafifçe güldü, ama beriki farkında olmadı ve içkiyle uyuşmuş bedenini canlandırmak ister gibi gerindi. Sonra yeni bir sigara yakıp, "Her şey kendiliğinden oluverdi,"diye sürdürdü anlatmasını. "Ama benimle olan serüvene öylesine çılgınca atıldı ki; beni seviyor mu acaba diye düşünüyorum. Benimle evlenmeye yanaşacak mı? Böyle olursa, şimdiki işime eyvallah der, polis üniformasını çengele asıveririm. Sonra, babasının yanında stajyerlik yapar, iki yıl bitince de devlet sınavını veririm. O zaman bütün buranın müşterileri bana gelir... İşte böyle dostum!"

"İyi bir avukat olabilirsiniz."

"Evet, konuşmasını bilirim."

"İşin kötü yanı şu ki, kızın babası son derece hasis."

Müdür, bir yandan hıyar turşusunu ısırırken, dostunun umudunu hemen yitirmemesi için, şunları da ekledi: "Zengin bir damat arıyor. Kızın şimdiki sevgilisinin babası da, büyük babası da ta Osmanlı zamanından beri tefecilik yapar. Para içinde yüzerler..."

"Peki, ama paradan daha başka şeyler de var. Beriki içkiden hapı yutmuş şimdiden."

"Ama parası var. Hele para çok olursa, kimse caymaz bundan; herkes aklını yitirmedi. Günümüzde her şey paranın çevresinde dönüyor. İnanın bana, anlarım bu işlerden biraz."

"Belki."

"Belki değil, sevgili dostum, değil. Neyse anlatın bakalım siz kendi olayınızı."

"Ötekiyle evlenmeye karar verdiyse, benimle bir serüvene mi atılacak, dersin?.."

"Neden olmasın? Hem sizinle serüveni belki de ciddidir!"

"Değil mi?"

Emniyet amirinin içkiden süzgün bakan mavi gözlerinde mutluluk vardı.

Müdür, arkadaşını alaya almaya karar vermiş gibi, birden, "Sizi sevecek," dedi. "Sayın amirim, gerçekten yaman bir av ele geçirdiniz. Yüklü bir drahoma, tek kız çocuk. Üstelik Amerikan Kolejinde yetişmiş! Ama iş dönüp dolaşıp yine babasına dayanıyor."

"Onu dize getirmeyi başaracağız. Dayatırsa, dağlardaki manastırlardan birinde evlenip ona da haber veririz."

Emniyet amiri, hayaller kurarak, bahçenin çevresindeki çamlığa baktı: Sofya'da lüks döşeli bir ev, adliyenin tam karşısında bir avukat bürosu ve yarınki kayınbabasının taşradan göndereceği bir sürü müşteri.

Parlak bir yarın bekliyordu.

Sonra, "İşte böyle yaparız biz de,"dedi, kararlı bir tavırla ve erik rakısını sonuna kadar içti.

"Anlamadım!"

"Biz de evleniveririz."

"Aman dikkatli olun da, beriki ya da kızın babası koku almasın! Yoksa hesabınızı görüverirler!"

"Nasıl? Benim mi?" Emniyet amiri, üst perdeden konuşmasını sürdürdü: "Nasıl olurmuş bu?"

"Sizi bir başka kente gönderirler görevle. Onlar için pek kolay iş. Her yerde adamları var."

"Öyle diyelim, buradan uzaklaştırdılar! Ya sonra?"

Müdür, "Ya sonra da ne demek?" diye sordu, alaylı alaylı.

"Benim de ilişkilerim yok mu?"

"Emekli bir generalin yeğeni olduğunuzu mu söylemek istiyorsunuz? Küçük bir polis memuru olduğunuzu unutuyorsunuz sanırım." Müdürün sesinde acınmalı bir hava vardı. "Ben yüksek bir aylık alıyorum, keyfimce yaşıyorum, dilediğimi yapıyorum... Yine de hoşnut değilim halimden. Anlıyor musunuz?"

"Neden ama?"

"Nedenini bilmiyorum, ama hoşnut değilim halimden. Baştakiler parayı kürekle kazanıyorlar, saraylarda yaşıyorlar, İsviçre bankalarında hesapları var. Bizlerse zavallı uşaklardan başka bir şey değiliz. Redingot'un küçük oğlu, yalnızca bu bir tek yılda on iki milyon leva kazandı. İşte bunlardan hoşnut değilim."

Emniyet amiri, onu suçlar gibi, "Siz çok yükselmek istiyorsunuz," dedi.

"Neden istemeyecekmişim? Siz de böyle değil misiniz? Varlıklı avukatın damadı olmak istemiyor musunuz?"

"Evet, ama ben daha alçakgönüllüyüm isteğimde."

"Heyecanlanmayın. Başaramayacaksınız istediğinizi. Bizim gibilerin yükselmesi gittikçe çetinleşiyor. Para babaları korunmasını iyi biliyorlar. Az buçuk bir şey harcarlarsa, daha çoğunu geriye almak için çalışıyorlar."

"Siz sarhoş oldunuz, saçmalıyorsunuz. Yüksek aylık alıyorsunuz. İkramiyeniz de var. Bir otomobiliniz de... Ben sizin yerinizde olsam, mutluluktan başka hiçbir isteğim olmazdı."

"Hayır dostum, siz de benim gibi olurdunuz. Depo müdürü olsaydınız, bölge uzmanlığı görevini isteyecektiniz. Daha

sonra başuzmanlığı, sonunda da kendi hesabınıza iş görmek isterdiniz."

Emniyet amiri, "Siz de işçi kızların arkasından koşmaya başlardınız," dedi, gülümseyerek.

"Yok, arkalarından falan koştuğum yok, yalnızca hoşuma gidiyorlar. İnanın!"

Emniyet amiri, aklma parlak bir şey gelmiş gibi, "Bana bakın! Sizin avukatla aranız iyidir, değil mi?" dedi, ciddi ciddi.

"Evet, eskiden poker oynardık, sık sık."

"Şu halde uygun bir anında benim için birkaç söz ediverin. İyi bir insan olduğumu, yükseköğrenim yaptığımı ve bu gibi şeyler... Anlıyorsunuz, değil mi? Ben de size bir başka konuda yardım ederim."

Müdür, "Siz mi?" diye sordu. "Ne gibi?"

"Öyle bir iş çevireceğim ki, Lila olmuş bir armut gibi kucağınıza düşecek."

Arsız arsız gülüyordu, bunu söylerken.

Müdüre, bu adama karşı daha önce de duyduğu belli belirsiz bir tiksinti geldi. Ama o sözler yine de içini hoş etti, sönmek üzere olan bir ateşi yeniden alevlendirdi ve "Nasıl yapacaksınız bunu?" diye sormaktan kendini alamadı.

"Kızı biraz korkutacağız."

"Sonra?"

"Sonra da siz koruyucusu rolünü oynayacaksınız... Anlıyorsunuz değil mi, ne demek istediğimi? Bırakın bana bu işi."

Müdür, erik rakısının kalanını sonuna kadar içti ve dudaklarını yalayarak, "Yaman adamsınız," dedi. "Kadınları böyle yollardan elde etmekten hoşlanmam, ama bir deneyelim. Belki olur."

Açık duran pencereden baygın leylak kokuları geliyordu. Güneye akan nehirden sıcak bir Ege rüzgârı esiyor ve çiçek kokuları getiriyordu.

Pencerenin tam karşısında, yüksek duvarlarla çevrili bir alanda, polisler tabancayla atış eğitimi yapmaktaydı. Pazar yerinden doğru davul sesleri geliyordu.

Emniyet amiri, odasında oturmuş, Lila'nın son zamanlarda iyice şişkinleşmiş dosyasını karıştırıyordu. Ancak, yeterli bir şeyler yine de yoktu dosyada. Tütün depolarındaki ajanlar, –ki çoğu 'istifçibaşı'lardı– sendika seçimleri dolayısıyla önemsiz çalışmalar gibi sudan haberler vermişti. Lila'nın işçi mahallesindeki eylemleri konusunda ise pek az ve hiç de önemli olmayan şeyler vardı. Önemsenebilecek tek rapor, 'Uzun'dandı. Tarım Bakanlığında çalışan bir memurla Lila'nın istasyon yakınlarında iki kere buluştuğunu görmüştü. Gerçi, o memurun geçmişinde solculuk vardı ama bugünkü durumunda kuşku uyandıracak hiçbir hali yoktu.

Can sıkıntısıyla dosyayı bıraktı ve açık pencereden dışarıya baktı. Bahar, leylak kokuları ve avukatın kızını düşünmek, kafasını karıştırmıştı. Dosyalardan biraz olsun başını kaldırmak, buyruklarının uygulanıp uygulanmadığını denetlemek için, zili çaldı iki kez ve bir sigara yaktı. Genç, tığ gibi bir polis girdi odaya.

"Şişko'nun kızı geldi mi?"

"Bir yerde bulamadık. Ne evinde, ne de tütün deposunda."

"Nerde öyleyse?"

"Sofya'ya gitmiş."

"Sofya'ya mı? Neden? Anası ne diyor?"

"Burada dışarıdan lise sınavına girilmiyormuş da Eğitim Bakanlığına dilekçe verecekmiş!"

"Bunu benim külahıma anlatsın. Yüzde yüz bir parti toplantısına gitmiştir. Sofya'ya hemen bildirelim bunu."

Amir, hemen telefona uzandı, ama bozuk olduğunu da hatırladı; öfkeyle: "Wojnikov!" diye haykırdı. "Benim telefon hâlâ bozuk! Kepazelik! Bundan böyle size daha başka davranacağım."

"Bugün sabah üç kez haber yolladım. Onarımcı yolda olmalı!"

Odaya yine leylak kokuları doluvermişti rüzgârla. Amir yatışıverdi. "Ne güzel hava," dedi. "Tam da otomobil gezintisi yapılacak hava. Ne dersin, Wojnikov?"

"Sredorek'ten dün telefonla bildirdiler; yine bildiriler bu-

lunmuş. Oraya bir otomobil gezintisi yapsak, sayın amirim!"

Emniyet amiri, hülyalı gözlerle masmavi gökyüzüne baktı, hemen görevini hatırlayarak:

"Parti elebaşlarının listesini alıp tütün depolarına bir baktırın," dedi. "Hangileri bugün işe gitmemiş diye! İşe gitmeyenlerin kentten uzaklaşıp uzaklaşmadıkları hemen araştırılsın"

"Başüstüne sayın amirim!"

Amir, sigarasını sonuna kadar içtikten sonra, Fitilçe'nin öldürülmesi dosyasına daldı. Bu olaya her gün kafa patlatıyor, hiçbir başarıya ulaşamıyordu. Stoişko Dankin, birbirini tutmaz şeyler söylüyordu, onun birlikte çıktığı kişiler için. Ödlek Jonny de, o adamları doğru dürüst anlatamıyor, kuşkuyu suçsuz kişilere yöneltiyordu. Cinayetin nedeni de pek anlaşılamamıştı. Ayık olduğu zamanlar kafası işler görünen 'Uzun'a göre, öldürenleri, Fitilçe'nin karısının köyündeki bekârlar arasında aramalıydı; işin içinde bir öç alma olabilirdi. Araştırmalar hiçbir sonuca varamamıştı. Başka bir yönden başlamalıydı. Ama nereden?

Amir, yeni bir sigara yaktı ve yine zile bastı; odasının kapısında görevli bekleyen genç polis içeri girince sert bir tavırla, "Sivil memurların kısım şefini çağırın!" dedi.

Birkaç dakika sonra, 'Uzun' göründü. Temiz giyinmişti. Amir, bir sandalye gösterdi ve sigara sundu. Asık bir yüzle aldığı sigarayı yakan 'Uzun'un iri ve sarı elleri titriyordu. Amir, ölü ellerini andıran bu ellerden tiksinirdi.

"Delikanlı, pek fazla içiyorsunuz. Her yanınız titriyor."

'Uzun', somurtarak, "Siz de içmiyor musunuz?" diye sordu.

"Ama ben sızana kadar içmiyorum. Farkımız bu."

'Uzun', gülümsedi. Senin de sızıncaya kadar içeceğin günler gelecek, diye geçirdi içinden, kötü kötü. O zaman ne böyle şık giysilerin, ne de lüks boyunbağların olacak. Bütün paranı içkiye vereceksin. Para bulamayıp içemeyince de böyle benim gibi her yanın titreyecek.

Karşısındakinin kafasından geçenlerin farkında olmayan amir, "Kızıl saçlı Yahudi'yle şu Redingot'un en küçük oğlanı gözlüyor musun?" diye sordu.

"Hayır."

"Neden?"

"Onlar anarşist."

"Belki de bizi şaşırtmak için böyle görünüyorlar. Geçen pazar özel bir otomobille Malinovo'ya gittiğimde orada gördüm ikisini de. Ne arıyorlar bu itler orada?"

"Anarşist toplulukları köylerde de var."

Amir, biraz sonra, "Bir şey geldi aklıma," dedi. "Onları şu Jonny'yle bir karşılaştıralım."

"Boşuna!"

"Neden?"

"Jonny'nin aklı başında değil. Kimseyi tanımıyor. Bizim kılık değiştirmiş Wojinkov'u katillerden birine benzetti. Morev'lerin en küçüğünü suçlamak tehlikeli olur. Kardeşi saygıdeğer bir kişi. Ekmeğimiz elden gidebilir."

Emniyet amiri, 'Uzun'u doğruladı, içinden. Sonra, "İşçilerden ne haberler var?" diye sordu.

"Hiçbir haber yok. Parti yöneticileri, greve kışkırtıyorlar."

"Kışkırtsınlar, kışkırtsınlar... da elebaşılarını yakalayalım. Adamlarınız Lila'yı iyi kolluyorlar mı?"

"Hayır."

"Neden? Ben bunu kesin olarak emretmedim mi?"

"Önce kimi izleyeceğiz? Yeter sayıda eleman yok."

Amir, öfkeyle haykırdı: "Yeteceksiniz! Anlaşıldı mı? Meyhanelerde daha az sürtün! Devletin temelleri sarsılıyor, ama sizlere vız geliyor! Aşağılık herifler! Reziller! Buradan alınmamı isteyeceğim. Sizlerle daha fazla çalışamam!"

Yerinden kalkıp bir aşağı bir yukarı dolaştı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Biraz yatışınca, ruhsuz bir sesle, "Sofya'ya hemen yazın. Tarım Bakanlığındaki o memuru taşra yolculuklarında iyi kollasınlar."

Lila, tramvay durağına doğru yürüdü. Heyecanını belli etmemeye çalışıyordu. Parti toplantısı için gelmişti Sofya'ya ama kendisiyle ilgili bir konuda içinden yükselen tuhaf bir duygu

da, parti toplantısı kadar heyecanlandırıyordu onu. Az önce uğradığı ve hiç tanımadığı partili arkadaşlarla konuşurken, Pavel'i yine görmek isteğini şiddetle duymuştu birden. Pavel belki de yanlışını anlamış, pişmanlık duymuş, değişmeye karar vermişti. Bugünkü durumlarda Lila'dan başkası onu görmeye gider miydi? Ona yardım etmek ister miydi? Pavel'in yeniden partiye alınmasını düşünürken, karısı olmasını istediği o kış gecesinde yaptığı öneriyi geri çevirmekle, delikanlıya bütün kalbiyle bağlanmış bulunduğunun pek farkında değildi.

Tramvaylarda yoksul ama temizce giyinmiş insanlar vardı; öğleden sonrayı Sofya'da geçirmeye gelmişlerdi belli ki. Vatman, bir türkü mırıldanıyor, yolcular neşeli neşeli çene çalıyorlardı. Sıcak bir pazar günü ikindisiydi. Zanaatçılar ve işçiler pazarın tadını çıkarıyorlardı. Masmavi bir ilkbahar göğü altında ve aydınlık güneş ışınlarında her şey daha neşeli ve sevimli gözüküyordu. Lila, insanlara, hayata ve ilkbahara karşı gizli bir sevinç duyuverdi içinde. Saçının biçimi, giysileri, pabuçları, istediği gibiydi. Taşradan ucuz bir dükkândan aldığı giysi yakışmıştı. Lila ömründe ilk olarak başkalarının kendisine bakmasından hoşlandı.

Lila, Sweta-Nedelja Alanı'nda tramvaydan inip dokuz sayılı hatta işleyen bir başka arabaya bindi. Pavel, Ewigoi Georgiev Bulvarı'nda, askeri okul yakınlarında bir yerde oturuyordu; adresi araları açılmadan önceki mektuplaşmalarından biliyordu. Son durakta indi, evin numarasını bulmak üzere köprüye doğru yürüdü. Bulvarda yürürken bir yabancılık duyuverdi. Kauçuk, benzin ve parfüm kokuları geliyordu burnuna. Granit kaldırım döşeli yolda lüks otomobiller kayıyor, yaya kaldırımında şık kadınlarla erkekler yürüyordu. Lila, düşman bir çevreye düşüvermiş gibi olmuştu; kaba pabuçları, ucuz kumaştan giysisiyle göze çarpacaktı buralarda. Demek bu mahallede yaşıyordu Pavel. Böyle yerlerde oturup da partiye yararlı işler görülebilir miydi? Lila, içinin burkulduğunu hissetti.

İşte, Pavel'in oturduğu evin önündeydi. Kapıcıya sorduktan sonra en üst kata çıktı. Eski bir kapının pirinç tabelasının al-

tında, Pavel'in kartviziti vardı ve el yazısıyla "Özel Latince dersleri verilir" eklenmişti. Evet, Pavel yükseköğrenimini Latince yapmıştı.

Lila, çekinerek çaldı zili. Hızlı hızlı ayak sesleri duyuldu ve kapı hemen açıldı; kara gözlüklü bir genç kız göründü eşikte. Kızın yüzü, şaşkınlık, tasa ve öfke karışımı duygular uyandırdı Lila'da. Renksiz bir sesle, "Bay Morev evde mi?" diye sordu.

Genç kız, cırlak bir sesle, "Bekleyin de bir bakayım,"dedi.

Sonra içeriye gidip birkaç saniyede yine göründü ve güler yüzle, "Buyurun," dedi. "Bay Morev tıraş oluyor. Hemen gelecek."

Lila, orta halli döşenmiş küçük bir bekleme odasına girdi. Geldiğine pişmandı. Az önce duymuş olduğu öfkenin yerini acı veren bir can sıkıntısı almıştı. Genç kızın incecik yüzünden, son moda güzel giysilerinden, kırmızı tırnak cilalı parmaklarından bir türlü ayıramıyordu gözlerini. O parmaklar, kirli çamaşır, bulaşık ya da tütün yapraklarına bir gün olsun dokunmamıştı elbette.

Lila, koltuklardan birine sıkıntıyla oturdu.

Genç kız, "Bay Morev'le akraba mısınız?" diye sordu.

"Hayır."

"Latince dersi için mi geldiniz?"

"Hayır. Daha başka bir nedenle."

Genç kız, sustu çekingenlikle. Gözlerinin uzaktan iyi seçmediğini gizlemek için taktığı kara gözlükle daha büyük gösteriyordu. Lila'nın kızgınlığı artmıştı. Genç kızın kendisini nasıl da merakla süzdüğünü fark edince, bu budala onun sevgilisi diye aklından geçirdi öfkeyle. Demek parti arkadaşı Pavel Morev, Lila'yı seven devrimci, şimdi böyle olmuştu. Şimdi onu, palavracı bir geveze, sevgilisinin evinde yan gelmiş züppe bir çapkın olarak gözünde canlandırıyordu. Partiyle ilişkilerinde ayırıcı tutumlarını şimdi daha da iğrenç buluyordu.

Merakının sonu gelmeyen genç kız, "Bay Morev'le aynı kenttensiniz, herhalde?" diye sordu.

Lila, alnını kırıştırarak, "Evet," demekle yetindi.

"Ne iş yaparsınız?"

"İşçiyim."

Kız, iyi yürekli bir gülümseyişle, "Ya!" dedi, "neden söylemediniz hemen?"

"Ya siz ne iş yapıyorsunuz?"

"Lisede okuyorum, ama çıkardılar. Şimdi papaz Mihailov'dan özel ders alıyorum."

"Neden okuldan çıkarıldınız?"

"Bir sabah dua okumak istemedim diye. Budalalık ettim elbette. Babam, bir dua yüzünden kültür tehlikeye sokulur mu diyor."

Lila, okuldan çıkarılışını hatırlamıştı; lise müdürüne faşist demişti. Onun yaptığı da, şu kızın duadan kaçınması gibi bir sersemlikti.

"Babanız ne iş yapar?"

"Avukat."

Lila, genç kızın bakımlı ellerini, giysilerini ve güzel ayakkabılarını inanmamış gözlerle süzdü. Şu yaratık, yalancının ya da kışkırtıcının biri değilse, ilericiliğe özenmiş gülünç bir öğrenciydi olsa olsa.

Kız, "İşçi hareketindensiniz elbette?" diye sordu.

"Hayır. Politikayla hiç ilgilenmem."

"Nasıl olur? İşçi değil misiniz?"

"Evet, ama benim daha başka tasarılarım var."

"Evlenmeyi mi düşünüyorsunuz?"

Lila, kızararak, "Beni niye sorguya çektiğinizi anlayamıyorum," dedi.

Kız, hiç beklenmeyen bir tavırla, "Sizden çok hoşlandım da," dedi. "Partili arkadaşlardan Lila değil misiniz? Hemen tanımıştım. Morev arkadaş bize hep sizden söz açardı."

Lila'nın karşılık vermesine vakit kalmadan Pavel girdi içeriye. Sırtında her yanı kapalı bir bornoz vardı, elinde de havluyla tıraş bıçağı.

Genç kız, içtenlikle, "Morev arkadaş! Lila'nın böylesine güzel olduğunu bize niye hiç söylemedin?" dedi.

"Çünkü güzellik kendiliğinden belli olur. Görüyorum ki

sen yine dilini tutmuyorsun. Gerçekten yine köteği hak ettin." Sonra, Lila'ya döndü. "Eey, hoş geldin bakalım! Haydi, benim odaya geçelim."

Lila, öfkeyle Pavel'in gösterdiği kapıya doğru yürüdü. Geniş ve aydınlıktı oda. Kitaplar ve eski mobilyalarla doluydu.

Lila, kapıyı çeken Pavel'e "Ne demek bunlar?" diye sordu ıslık gibi bir sesle.

"Heyecanlanma! Her şeyi açıklayacağım."

Jilet makinesini temizlemeye başlamıştı gülümseyerek.

Lila, öfkesinden boğulacakmış gibi, "Ne biçim bir aile bu?" diye söylendi. "Ne biçim bir avukat bu adam?"

"Bulunmaz bir arkadaş. Sizler yaptığınız sersemce şeylere kavuk sallamazlar diye bu gibilere sol sosyalist diye yan gözle bakarsınız. Karısı yok. Bu gördüğün de kızı."

"İlişkilerimizi yabancılara anlatmak hakkını kim verdi sana? Beni herkese anlatma iznini kimden aldın?"

Lila'nın bakışlarından kıvılcımlar fışkırıyordu.

Pavel, tıraş fırçasını temizliyordu.

"Seni herkese anlatmış değilim. Kışın seninle evlenmek istediğim sırada bir odalarını daha bana kiralamalarını rica etmiştim, onlar da olur demişlerdi. Ev çok büyüktür. Rahatça sığardık."

Lila, acı, keskin ve yakıcı bir şeyler duydu yüreğinde. Yine de bir yuvası olsun diye hep çektiği özlemi bastırdı. "Çoraplarını yamayıp gömleklerini ütülemek için parti çalışmalarını bırakacağımı mı sanıyorsun?" dedi. "Bütün amacın evlenmekmiş senin! Sana tutkun şu budala kızın baygın bakışlarını seyretmek düşecekti bana da!"

Pavel güldü. "Bir çocuğu kıskanabileceğini hiç düşünmemiştim."

"Telaşlanma. Kıskanç falan değilim. Güzel kokular sürünmüş şu taşbebeğin sana tutkun olup olmadığı da beni ilgilendirmez. Partiden çıkarılmanın çok yerinde olduğunu şimdi daha iyi anlıyorum."

Pavel, asık bir yüzle, "Hiçbir şey anladığın yok," dedi ve

bir sigara yaktı. Sonra birden, "Sen neden böylesin, biliyor musun?" dedi.

"Söyle bakalım!"

"Yalnız işçilerin gerçek birer solcu olabileceğini sanmaktan. Bu yargıya bağlanacak kişilere her yerde rastlanabilir... Tiyatrocular arasında... üniversitede bile."

"Poliste bile, tütün kralları arasında bile, deyiversene!"

Pavel, sustu. Karşılık vermeyi gereksiz bulmuştu. Söyleyeceklerini anlayamayacaktı. Ancak, bütün bu karakter zayıflıklarına, gülünç ahlak hocalıklarına ve dar düşün yanına karşın onu yine de sevdiğini şimdi daha iyi kavrıyordu.

Bir suluboya tabloyu andıran hafif kumral güzelliğiyle, gri mavi gözlerinden taşan kıvılcımlar arasındaki çelişme, onu kucaklamak isteği ve onun tarafından kabaca itilivermek gerçeği, ona karşı sevgisi ve Lila'nın kuşkuları, hüzün vericiydi. Pavel, birbirlerine hiçbir zaman yeniden yaklaşamayacaklarını anlıyordu. Günün birinde Lila gerçekleri kavradığında ise hayat akıp geçmiş ve aşk çoktan ölmüş olacaktı. Bundan ötürü, bunu burada kesmeli, diye geçirdi aklından. Onu nice görevler bekliyordu. Masaya eliyle sinirli sinirli vurdu ve bir sigara daha yaktı.

Lila, alaylı alaylı süzüyordu.

Pavel, sert ve öfkeli bir sesle, "Neden geldin?" dedi.

"Böyle bir kızla burada karşılaşacağımı hiç beklememiştim de..."

"Senin neyi beklediğin beni hiç ilgilendirmez. Bana düşen görev, partili bir arkadaşın kızını kötü sanılara karşı savunmak. İstersen git babasından da sor."

"Soruşturma falan yapacak değilim."

"Şu halde hiçbir kanıtın olmadan iftiraya kalkışıyorsun."

"İftira falan etmiyorum. Yalnızca senin sersemliklerine karşıyım."

"Neden bu hakkı buluyorsun kendinde?"

"Aramızdaki eski ilişkiler ve bir zamanki arkadaşlığımızdan. Bundan böyle düşündüklerini bana söylemek zorundasın."

"Böyle bir zorunluluğum yok. Ama için rahat etsin diye

söyleyeyim: Parti sırlarını ele verecek ya da senin ününü ve onurunu tehlikeye koyacak değilim. Buydu seni ilgilendirenler, değil mi?"

"Hayır. Kardeşinin batağına sen de saplanmayasın diye üzülmüştüm."

Pavel, acı acı güldü, "Bundan yana da için rahat olsun. Birkaç güne kadar yurtdışına gidiyorum."

"Yurtdışına mı?"

"Evet."

Lila, delikanlıyı uzun uzun süzdü; iyice kıstığı gözlerinden soluk mavi kıvılcımlar fışkırır gibiydi.

"Evet, gidiyorum. Orada yeni arkadaşlar bulurum, aralarında özgürce soluk alır, düşündüğüm gibi konuşabilirim. Bıktım sizin saçma çözüm yolu palavralarınızdan, stratejik nedenlerinizden, şu sıra işbirliği yapmamız gereken 'Köylü Birliği'ne saldırılarınızdan..."

"Kendini haklı görüyorsan, neden burada kalıp da partinin yanlış bulduğun yönetimini düzeltmek için savaşmıyorsun?"

"Çünkü sizler, yanlışlarınızı göstermek isteyen her kişiye gözünüzü kırpmadan yükleniyorsunuz. Beni attınız, adımı zararlı kişiye çıkardınız. Sen öylesine ileri gittin ki, bir çıkarcı, bir düşman, kardeşim Boris gibi çıkarcının biri olabileceğimi bile söyledin."

Lila, kekeleyerek, "Öfkeyle söylemiştim," dedi.

"Hayır, gözün kararmıştı senin. Sizler, baskı altında yaşayan düşünce emekçileri de olduğunu unutuyorsunuz. Yalnızca bedenle çalışanları emekçiden sayıyorsunuz. Oysa bunun böyle olmadığını en kültürsüz işçiler de biliyor. Onlar, kendilerine yardımcı olmak isteyen bütün dürüst aydınları bağırlarına basıyorlar."

Lila gözlerini hiç ayırmadan bakıyordu Pavel'e. Gözleri yaşarmıştı. Onun hakkında aşırı düşüncelerinden ötürü çok üzgündü. Canevine sivri bir bıçak saplanmış gibi olmuştu. Yarası ömrü boyunca kanayacaktı. Pavel'den önce davranmak istercesine, yaklaştı ona ve elini omzuna koydu. Gözleri ıslaktı; alçakgönüllülükle sevgi aranan anlatımları vardı.

Pavel, yavaşça itti onu, fısıldar gibi, "Git şimdi," dedi. "Bizi parti birleştirmişti, yine parti ayırdı. İnançlarımıza bağlı kalacağız ve kendimize göre bir yol tutacağız."

Sustular. Bulvardan doğru sokağın gürültüleri geliyordu hafiften. Dışarda hayat vardı, bahar sinmişti her şeye ve her yere. Oynayan çocukların kahkahaları, otomobil kornaları duyuluyordu. Lila, ürperdi. Görüşmenin bitmiş olduğunu kavramıştı. Çıkmak için doğruldu yerinden. Pavel, kapıya kadar götürdü, sonra hiç konuşmadan ve çabucak kapattı Lila'nın arkasından.

Lila sokağa çıkınca köprüye doğru yürüdü. Biri yüreğini koparıp almış gibi bir boşluk vardı içinde. Koskoca Vitoşa Dağı, mavimsi ve aydınlık bir tüle bürünmüş gibiydi. Bulvardaki ağaçlar ve çimenliklerde canlı bir yeşerme göze çarpıyordu. Küçük ırmak çağıldıyordu. Hava sıcak ve ıslak ıslaktı. Menekşe kokuları vardı. Bütün bunlar Lila'yı daha da kederlendiriyordu. Pavel'in aralarındaki bütün ilişkileri koparıvermek kararı, bir topuz gibi inmişti beynine. Bundan böyle aşk diye bir şey tadamayacaktı; bütünüyle savaşa adanmış yaşamının tek sevincini yitirmişti. Pavel'e karşı duygularında bir şey bütün yaşamı için yok oluvermişti. Bunu düşününce, şu güneşli gün ve dağdaki toplantı için duyduğu sevinç gidiverdi.

Köprüye varınca, Kral Boris Parkı'na saptı. Gölgeli yolların serinliği, çiçeklerin ve çimenlerin mis gibi kokusu çarpıverdi burnuna. Parkın sıralarında emekliler, yaşlı insanlar oturmuş, baharın, bütün güzelliklerini gözleriyle tadıyorlardı. Kum havuzlarında çocuklar oynuyordu, teneke kova ve küreklerle.

İşçilerden yana diye liseden çıkarıldığı için öğrenimi yarım kalmış bir kızı, rastgele yükseköğrenim yapmış bir gencin dar kafalılıkla suçlamasından daha büyük bir haksızlık olamazdı. Lila, yine de çekici bir yan buluyordu Pavel'de; kendini ona her zaman bağlı hissedecekti. Onun üstün yanlarını, yaptığı yanlışları yine düşününce duyguları allak bullak oluverdi. Sonunda öylesine yorgun düştü ki, Pavel'i düşünemez oldu.

Park yolları insanla doluydu, ancak pazar günleri biraz dinlenebilen insanlarla.

12

Gece yağmur yağmıştı, gökyüzünde kara kara bulutlar vardı hâlâ. Ama taze yeşil, ıslak toprak kokusu ve çiçek kokuları baharı haber veriyordu.

İrina, evden çıkıp tıp fakültesine doğru yürüdü. Ilık bir güney rüzgârı, yeşil ormanların ve yemyeşil tarlaların iç açıcı kokularını getiriyordu. İrina, bedence ve ruhça sapasağlam olduğunu hissediyordu. Ama yıllarca önce, baharla uyanıveren sevinçliliğini yitirmişti. Bu sıcak ve bulutlu bahar sabahında, Boris'le o küçük dağ kilisesinde ilk buluşmasını ya da evlerinin çiçeklerle donanmış ağaçları altında özlemle hayal ettiği uzak ülkeleri bile hatırlamıyordu. Şimdi ayaklarını sağlam toprağa basmaktaydı. Gerçek dünyanın budalaca özlemlerinden çok daha geniş, çok daha zengin olduğunu anlamıştı. Şimdi tek isteği, yükseköğrenimini bitirdikten sonra bilim alanında çalışmalarını sürdürmekti. Aydınlık klinikler, kar beyazı gömlekler, pırıl pırıl mikroskoplar ve kitaplıktaki yığınla tıp dergisi çekiyordu şimdi İrina'yı. Sakin bir hayata, meslek arkadaşlarıyla tartışmalar ve araştırmalar sürdürmenin sessiz sevincine verivermişti kendini.

Bunlar yetecek miydi İrina'ya? Şu yağmurlu bahar sabahında bir eksiklik duymaktaydı iç dünyasında. Hiçbir zaman vazgeçemeyeceği bir şeydi bu. Ama geçmişin anılarına kapılmamak için de kendini tutuyordu. Oysa bu duyguyu birden ve şiddetle hissetmişti. Boris'ten daha başka bir şeye karşı beslenen bir duyguydu, iç dünyasında tasalar ve sevinçler uyandıran bir duygu.

Sokaklarda küçük topluluklar halinde üniversiteliler dolaşıyordu. Şuraya buraya yürüyorlar, oldukları yerde bir an kalıp esrarlı bir tavırla birkaç söz ettikten sonra, yollarına gidiyorlardı yine.

Din işleri yapısının yakınında ve devlet basımevi önünde, üniversitelilerin en büyük düşmanı atlı polis birlikleri bekliyordu. Polisler, kamçılarını sabırsızlıkla evirip çeviriyorlardı;

Hiçbir şey yapmamaktan canları sıkılmışa benziyordu. Atlar, tedirgin tedirgin yeri eşeliyordu. Rektörlük yapısının önünde gerektiğinde konferans salonlarına saldırmak üzere elleri coplu iki saldırı ekibi nöbet tutmuştu; İrina, günlerden 'Bir Mayıs' olduğunu hatırladı birden.

Tıp fakültesinin holüne girdi. Politikaya pek karışmayanlar burada bir oraya bir buraya dolaşıyorlardı. Korkaklar, ki meraklı da olurlardı, konferans salonlarına girmişler, elleri sopalı olarak giriş yerlerini tutan arkadaşlarının koruyuculuğunda, pencere arkalarından rahatça seyre hazırlanmışlardı.

İrina, bu sabah seminer yapılmayacağını hatırladı. Ama gelmişken de sorup soruşturmak istedi. Parmaklığa tırmanan birkaç solcu genç taş ve kiremit parçası yağmuruna tutulmuştu. Avlunun dibinde duran ve birinci dönemden gözü dönmüş on, on iki oğlan, topçu gibi çalışıyordu. Taş ve kiremit parçalarıyla birkaç camı kırılan karşı evlerin sahipleri, bağırıp çağırmaktaydı. Olup bitenler, hiçbir yana bağlı olmayanların pek hoşuna gitmişti. Çığlıklar atıyor, bazen bir yanı, bazen öteki yanı alkışlıyorlardı.

Sokaktan doğru bir ses, "İrina, senin yerin bizim yanımızda!" diye bağırdı.

İrina, Cengiz'in sesini tanıdı. Parmaklığa tırmanmıştı. Onun bu gözü pek davranışına öfkelenen birinci dönem oğlanları, yeniden kiremit yağdırdılar, ama atik davranmasıyla hepsi de üzerinden aşıp gitti. Bu kargaşalığı gören İrina, yine sokağa çıktı. Tam bu sırada, dışardaki bütün üniversiteliler, belki de önceden kararlaştırılmış bir işarete uyarak, rektörlük yapısına koşuştular. İrina tek başına kalmıştı. Yolun alana çıktığı yere gelince, o ana kadar parkta bekleşen fizik ve matematikçiklerin de rektörlüğe doğru koştuğunu gördü. Devlet basımevi önündeki atlı polis, yollarını kesmek istediyse de başaramadı.

Atlı polislerden biri hayvanını dörtnala sürdü İrina'ya doğru ve tam önüne gelince dizginleri çekerek hayvanı art ayakları üstünde kaldırdı. İrina, iki adım kenara çekilmekle yetindi.

Polis, "Kimsin sen, ne işin var burada?" diye gürledi.

"Bir yurttaş!"

"Haydi şu yana!"

Polis, kamçısını sallayıp Rakowski Caddesi'ni gösterdi. İrina, hiç sesini çıkarmadan o yana döndü ve kaldırımda yürüdü, saraya doğru. Ama kara kadife kasketli müzik akademisi gençleri de, rektörlük yapısına koşmaktaydılar. Atlı polislerden bir kısmı, onlara karşı doludizgin ileri atıldı. Bunu gören gençler, Benkoviç Sokağı'ndan Çar Osvoboditel Bulvarı'na koştular. Atlı polisler rektörlük yapısına varmışlardı. Az önce tartaklanmış olan ufak tefek bir üniversiteli, yerde yatmaktaydı hâlâ. İrina, yardımına koştu. Tam bu anda, tıp fakültesinin önünde sopalı oğlanlar ortaya çıktı. Ötekilerin birdenbire kaybolmasına şaşmış görünüyorlardı. İçlerinden biri, "İrina, geri dön!" diye haykırdı. "Atların altında ezileceksin."

Çevrelerine korkuyla bakındılar. Çünkü öfkeden ne yaptığını bilmez durumda olan atlı polisler, önüne geleni pataklıyorlardı.

İrina, seslenenlere kulak asmadı. Yerde yatan fakülteli arkadaşının yanına vardı, tutup ayağa kaldırdı. Gencin bir gözü şişmiş, burnundan kan akıyordu. İrina, mendiliyle sildi kanları.

Üniversiteli, "Kudurmuş köpekler, itler!" diye inledi.

"Ne diye karışıyorsunuz böyle şeylere?"

"Ne demek, ne diye?"

Üniversiteli, sağlam kalmış gözüyle İrina'yı şaşkınlıkla süzdü ve sustu. Sokağın kaldırım taşlarında duran çantasından kimya kitabı düşmüştü. İrina alıp uzattı.

"Haydi, gidin de yaranızı sardırın. Köşede bir eczane var. Yaranız önemli değil."

Oğlan, çantası kolunun altında, mendili burnunda, topallayarak yürüdü, eczaneye doğru.

Tıp fakültesi gençleri, "Yaşa, İrina!" diye haykırdılar. Ellerinde sopalar vardı, ama yaya kaldırımından inmeyi göze alamıyorlardı.

İrina, "Çılgınlar!" diye bağırdı öfkeyle. "Gözü dönmüşlüğünüzün nelere yol açtığını görüyor musunuz?"

İrina, parlamento önündeki alana vardı. Kalabalık ve kar-

makarışık gençler toplanmıştı bulvarda. Saraydan geliyorlardı; türküler ve marşlar söyleyerek. Çoğunun yüzü kan içinde, başları sarılıydı. Kalabalık, yan sokaklardan katılan topluluklarla daha da artmıştı. Dışişlerine yaklaşıyorlardı. Sesleri gittikçe daha gürleşiyordu. Bulvarın öteki yanından bir atlı polis birliği dörtnal gelince, türküler ve marşlar hafiflemiş, ama büsbütün kesilmemişti. İrina, yürüyüşü sürdüren üniversitelilere baktı, dehşetle. Çıldırmış olmalıydılar. Atlı polisler dörtnala gelmekteydiler. İrina, köşedeki bir pastaneye giriverdi.

Türküler ve marşlar bir anda kesilmiş, çılgınca haykırışmalar ve nal sesleri yükselmişti.

İrina bütün gün evde okumuş, akşam olunca kitaplığa giderek Almanca kalın bir operatörlük kitabında fıtık bölümünü çalışmıştı. Kitaplıktan çıktığında, yemek zamanıydı. Yağmurlu bir günün alacakaranlığı çökmekteydi sokaklara. Hafif bir sisle sarılı sokak lambalarının ışığı vurmuştu ıslak kaldırımlara. Güneyden doğru ıslak ve sıcak bir rüzgâr esiyordu.

Bir lokantaya gitmek üzere Moskova Caddesi'ne saparken, Aleksandre Alanı'ndan gelen bir otomobilin farlarıyla karşılaştı. Otomobil sert bir fren yaptı. Gözleri kamaşan İrina, yaya kaldırımına koştu. Sonra öfkeyle dönüp baktı arkasına. Otomobilden inen bir adam, ona doğru geliyordu hızlı hızlı. Yabancı erkeğin üzerinde bir palto vardı, başı şapkasızdı. Bir sokak lambasının ışığı, adamın yüzünün yarısını aydınlatınca, İrina onu tanıdı. Büyük bir heyecanla, "Boris!" diye haykırdı.

Boris, "Gel, bir yerde akşam yemeği yiyelim birlikte!" demekle yetindi.

İrina, tanışalı bunca zamandır ilk olarak Boris'in de sesinin titrediğini fark etti.

İsteksizlikle, "Nerede?" diye sordu.

"Neresi olursa olsun! Bana kalırsa, bizim evde yiyelim."

İrina, şaşkın baktı. "Aklını kaçırdın galiba! Maria ne olacak?" "Maria yok bundan böyle!" Soğuk ve hüzünle gülümsedi.

İrina hiçbir şey anlamamıştı. Bu tanış ses, bu koyu renkli

gözler, İrina'nın düşüncesini uyuşturmuş, isteklerini geri itmiş, bütün varlığını dayanılmaz bir güçle doldurmuştu. Dört yıl önce ona ilk rastladığı o ekim öğleden sonrası da böyle olmuştu.

İrina, kendini toplamaya çalıştı, ama başaramadı.

Boris, "Bin otomobile" dedi.

İrina, "Daha önceden haber vermeliydin!" diye fısıldadı. "Böyle acımasız davranma. Biraz düşünüp taşınmam için vakit gerek."

"Bir rastlantıyla görüverdim seni."

"Bunun önemi yok. Ama böyle de olmaz!"

"Peki! Gideyim mi?"

İrina, umutsuzlukla, "Rica ederim," diyebildi.

Boris, tek başınaymış gibi yavaşça güldü. Sonra, "Seni yalnız bırakmam," dedi, "Haydi, bin!"

"Olur! Ama bırak da biraz düşüneyim. Birlikte görülmekten çekinmiyor musun?"

"Hiç önemli değil."

İrina, otomobile bindi, Boris'in yanına oturdu. Boris hızlı sürüyordu.

"Nereye gideceğiz?"

"Union Club'e."

"Her akşam yemek yediğim lokantaya gitsek bence daha uygun olur. Çar Osvoboditel Bulvarı'ndan Krakra Caddesi'ne saparken, köşedeki lokanta."

"Olur."

Dışişleri Bakanlığının önünde karşılarına çıkıveren bir kamyona çarpmamak için yana kırdı ve düdük çalan trafik polisine aldırmadan hızlı sürdü.

"Dikkatli ol, kaza yapacaksın! Yarın gazeteler yazar, otomobilinde olduğumu."

"Bundan kime ne?"

"Babamı unutuyorsun. Ortaklaşa geçmişimizi unutmuşa benziyorsun. Bir zamanlar seni sevdiğimi..."

Tasa, korku ve mutluluk karışımı bir duygu vardı içinde. Lokantada biraz yatıştı. Boris hiç değişmemişti. Sıcak, oldukça da kibar konuşuyordu, ama gözleri yine durgundu ve İri-

na'nın yüzünü, kafasının içinden geçenleri anlamak ister gibi süzüyordu.

İkisi de hiç değişmemişti. Yalnızca, yeniden başlıyorlardı. Yeniden başlamaları bile eskisi gibi oluyordu. Boris, belki bugün de, onu hiç ileri gitmeden evine bırakacaktı; ertesi gün amacına daha bir güvenle varabilmek için. Boris'in tuhaf bir özelliğiydi bu; insanları anlamak zorunluluğunu duymadan onları kullanmasını başarıyordu.

İrina, onun ciddi, genç yüzünü gözden geçirdi. Pörsümüşlük; fazlaca yağ gibi aşırı bir hayat sürme belirtileri yoktu. Para onu henüz bozmamıştı. İrina, yıllar öncesinin sonbahar günündeki gibi düşündü yine: Sözün gerçek anlamıyla henüz alçalmamıştı, hırstan gözü dönmemişti; yalnızca yoksulluğun verdiği öfkeyle Nikotiana'nın altın çarkına itilmişti. Şimdi geriye bakınca o da bir eksiklik duymuş olmalıydı! Belki de o küçük dağ kilisesinde geçirdikleri saatleri arıyordu? Belki de, iç dünyasını dengeye kavuşturmak istiyordu? Acaba? Her şeyi elde etmesine karşın başarılarından hiçbirinden tam hoşnut değildi belki de! Nikotiana'nın dev çarkı ve yeni çabalar, onu hayattan uzaklaştırıyordu. Altından buzağı tanrının çevresinde tütün oyunları onu uçuruma sürüklüyordu. Ama onu bütün zayıf yanlarıyla yine de seven İrina görebiliyordu bu durumu.

Boris, alaycı bir tavırla: "Ne süzüyorsun beni öyle?" diye sordu.

İrina, "Düzinelerle insanı aldattığın için kendini de aldatabileceğini sanıyorsun," dedi. "Bu akşam olup bitenleri fark etmiyorsun. Günlük hayatında yolu bundan böyle tek başına gidemeyeceğin için bana döndüğünü görmüyorsun. Sevgi değil, dayanılmaz yapayalnızlık duygusu seni bana geri getirdi. Ama belki de, sana karşı dayanacak güçten yoksun olduğuma iyice inanmaktasın."

"Hayır, böyle bir şey aklımdan geçmedi."

"Yine rol yapmaya başladın."

"Sen de kendini alçaltıyorsun gözümde. Seni metresim yapmak niyetinde değilim."

"Yalan söylüyorsun! Şu anda sen de benim kadar biliyorsun bunun olamayacağını."

Boris karşılık vermedi ve sevgi dolu gözlerle baktı.

İrina, yemek bitince, "İşlerin nasıl gidiyor?" diye sordu.

Boris ölçülü bir tavırla, "Çok iyi," diye yanıtladı.

"Almanlarla iş yapacak mısın?"

"Evet, büyük çapta."

"Epeyce kazanacak mısın?"

"Eskisinden daha çok."

"Bu kadar çok parayla ne yapacaksın?"

"Nikotiana'yı büyük bir tröst yapacağım. Yurtdışında da şubeler açmayı düşünüyorum. Ama senin para konusunda çok yanlış bir görüşün var. Aslında paranın hiçbir değeri yoktur; budalalar sarılır paraya sımsıkı. Önemli olan, paranın verdiği güçtür. Bunun değerini sonraları anlayacaksın."

İrina, alnını kırıştırdı, sert bir tavırla, "Senin parandan bana ne?" diye sordu.

"Yavaş yavaş anlarsın. İyice düşünüp taşınmadığım şeyler söylemek zorunda bırakma beni."

"Bu gibi şeyleri uzun boylu hiç düşünmemeni rica ederim. Senin iş hayatındaki başarılarını da asla paylaşamam."

"Bunu çok iyi bilirim."

"Şu halde beni tasarılarına karıştırma. Beni nereye götüreceksin şimdi?"

"Bizim eve!"

"Bir bu eksikti! Maria'yla tanıştırmak da aklına gelmiştir belki!"

"Niyetim de bu."

İrina, Boris'i acır gibi süzdü. Şaka ettiğinden hiç kuşkusu yoktu. Böyle bir şeyi göze alabilirse, demek ki, Maria'yla hayatı katlanılmaz bir hal almıştı. Belki de Maria onun bencilliğine, buz gibiliğine, baskılarına dayanamaz olmuştu. Onu kendine bağlayamamıştı herhalde. Çünkü onu Nikotiana ile birlikte satın almıştı ve şimdi sadece fiziki yanıyla onundu.

Sokağa çıktıklarında hava düzelmişti. Karanlık gökyüzün-

de yıldızlar parıldıyordu. Otomobilde giderken karmakarışık ve üzücü duygular hissediyordu. Üç yıldır sürdüğü sessiz ve tekdüze hayat bir anda çöküvermişti. İrina, Boris'i o güz ikindisi bağbozumunda bir anda sevivermişti; belki bütün hayatı boyunca değişiklikler de hep bir anda oluverecekti. Geçen yıllarda Boris'e karşı her gün duyduğu belli belirsiz özlem, benteki sular gibi birikmiş birikmiş, şimdi her şeyi önüne katıp sürükleyen bir güçle boşanıyordu. Kitaplıkta geçen sıkıcı saatler, evin kasvetli sessizliği ve aşırı onurluluğu bu akşamı hazırlamış, şimdiye kadar çok bağlı kaldığı ahlak kurallarına boşverivermişti. Kendini bilime vermek hayallerini şimdi gülünç buluyor, yaşadığı çevre sıkıcı geliyordu ona. Gerçekten yaşamayı ancak Boris'te bulabilecekti.

Boris, fren yaptı ve otomobil durdu. İrina, evin önünde olduklarını gördü.

İrina, "Sen aklını kaçırmışsın," dedi yavaşça ve Boris'in elini yakaladı.

"Korkacak bir şey yok. Az sonra her şeyi kavrayacaksın."

"Ne yapmak istiyorsun?"

"Eve gireceğiz."

"Hayır! Bir başka yer bulalım."

"Bana güven! Maria'yı görmemiz gerekiyor."

"Bundan büyük çılgınlık olamaz! Beni karınla tanıştırıp bir rezalete mi yol açacaksın? Her şeyin bir sınırı vardır..."

"Rezalet falan olmayacak. Bundan böyle Maria'yla birlikte yaşamamın olanaksızlığını gözlerinle görüp inanmanı istiyorum."

"Yani hep çekişiyorsunuz. Benim bunu görmem neden gerekiyor?"

Boris, "Çünkü bundan sonra bir söyleyeceğim var," derken sesi titriyordu. "Senin kararını öğrenmek istiyorum. Maria'yı kendi gözünle görmezsen beni hayat boyu suçlayacaksın."

İrina, şaşkınlık içinde, "Hiçbir şey anlayamaz oldum," dedi. "Nedir bütün bunların anlamı?"

"Gir eve, kendi gözünle gör!"

"Durum gittikçe gülünçleşiyor."

"Rica ederim."

Gece serinliğiyle yatışmış, kafası işlemeye başlamıştı. Birçok şey geçiyordu kafasından. Birden ürperdi ve Boris'i elinden alan kadına karşı duyduğu kötü duygular bir anda uzaklaştı. Maria'nın onulmaz bir hastalığa tutulduğu yollu söylentileri hatırlamıştı. Çabuk çabuk, "Maria'nın nesi var?" diye sordu.

"Sağlık durumu çok kötü."

İrina, suçlayan bir sesle, "Böyleyse gelirim elbette," dedi. "Hasta hasta yalnız mı bıraktın onu? Nedir hastalığı?"

Boris sustu ve bronz zil düğmesine bastı. Kapı açıldı. Siyah giysili, beyaz önlüklü sarışın bir hizmetçi kız karşıladı onları, hemen yana çekilip durdu. Boris ve İrina, bekleme odasına girdiler.

Genç kızın uyku akan gözlerinde hiçbir şaşkınlık belirtisi yoktu. İrina'nın güneşten yanmış yüzünü ve sağlık taşan bedenini şöyle bir süzdü. Sonra, hoşlandığını belli etmemeye çalışarak mantosunu aldı.

Boris, kıza bir iki şey söyledi ve "Şoför otomobili garaja çekmesin," dedi. "Sonra yine çıkacağız. Bayan, doktordur."

Hizmetçi kız ilgilenmez bir tavırla başını salladı, anladım gibilerden.

İrina, durgun bir sesle, "Hanımınız bugün nasıl?" diye sordu.

"Birkaç saniye öncesine kadar piyano çalıyordu, şimdi notaları karıştırıyor."

"Demek, sağlık durumu pek kötü değil."

Hizmetçi, biraz da şaşkınca, "Bugün her zamankinden daha kötü," dedi.

Boris, bir çocuktan söz edermiş gibi, "Sonra buraya getirin onu." dedi. "Odasını alt üst etmiştir yine. Görmek hiç de hoş olmaz."

Hizmetçi, başıyla selamlayıp sessizce merdivenlere yöneldi.

Boris, İrina'ya döndü, "Gel, bir şeyler içelim."

Sonra, önden yürüyüp bütün elektrikleri açtı. Geniş hol, büyük yemek odası, bir salon ve kış bahçesi, İrina'nın şaşkın bakışları önünde bir bir aydınlandılar. Gizli ışıklar, maun ağa-

cından panoların parıltısı, birbirleriyle uygun renkte ipekli ve kadifeler, eve bir masal havası vermişti.

Hayat boyunca göremediği bütün bu lüksü Boris'e getiren, Maria'ydı! İrina, iki dünyayı birbirinden ayıran bir uçurumun önündeymiş gibi bir eziklik duydu içinde. Bir yanda paranın karşı konulmaz madde gücü, öte yanda, alınyazılarını olağan karşılayıp her şeye boyun eğerek çalışan çok sabırlı binlerce insan.

İrina da onlardan biriydi; gerçi şimdiye kadar aşırı varlıklılar gibi çalışmamıştı, ama ilerde bunu da yapacak ve onların dediğim dedik buyruklarına sessizce katlanacaktı. Grev yapan işçilerin attığı bir taşla yaralanmış babasının bir akşam eve gelişini hatırladı; geçen sonbahar da, Batakçiya'nın ekicilerin getirdiği tütünlerin yüzde kırkını geri çevirişini düşündü ve Maria'nın Boris'i nasıl elinden almış olduğu gözünün önüne geldi.

İçinde bir sıkıntı duyması acaba kıskançlıktan mıydı? Hayır, hiç kimseyi kıskanmıyordu. Ne açıkça bir şey düşünebiliyordu, ne de belirli bir kin duyuyordu. Ama milyonlara çıkmış olan bu lükste, bu halılar, vazolar, maun paravanlar, kadife ve atlasta, yoksulların yapış yapış alınterleri var gibi geliyordu!

Bu evin her yanından haykıran yığınla haksızlığın altında ezilivermiş İrina, içini dolduran hüzün ve öfkeyi belli etmemeye çalışarak yürüdü Boris'in arkasından. Kıskanıyorum herhalde, diye de kendini suçladı içinden.

Holün arkasındaki lüks bir büfeye yaklaştılar. Büfenin yanında, küçük bir sigara masası ve çevresinde koltuklar vardı. Boris, bir şişe konyakla iki kadeh aldı büfeden.

İrina, "Ben içki içemeyeceğim artık," dedi.

Kendini toplamıştı yine. Sesinde güven vardı.

"Ben içeceğim, biraz daha. Hiç keyfim yok."

"Alışacaksın böyle böyle."

Boris, "Hayır, buna dikkat ediyorum," derken, dolu iki kadehi birbiri arkasına yuvarladı. "Genellikle seyrek içiyorum."

İrina, lüksün üzerinde yaptığı büyük etkiyi Boris'in fark etmediğini anlayınca rahatladı; ya Maria'yı düşünmesinden ya da aşırı yorgunluktan olmalıydı. Boris, yeni bir sigara yakıp tablaya bıraktıktan sonra, bir konyak daha içti.

İrina, "İçkiye alışırsan çok kötü olacak," demekten kendini alamadı.

Boris, yapmacıklı ve güvensiz bir sesle, "Nasıl? Ben mi?" dedi. "Telaşlanma. Hiçbir zaman alkole düşkün olamam. İşler çok zamanımı alıyor."

İrina onun bu sözlerine inanmıyordu şimdi. Çünkü lokantada içmeye başlamıştı. Belki de günlük yaşayışının aşırı heyecanları onu içkiye sürüklüyordu.

Boris birden yaklaştı, eğilip öpüverdi İrina'yı. Dudakları birkaç saniye birbirinden ayrılmadı. Sonra, İrina onu hafifçe geriye itti, bir gören olursa diye. O anda ikisi birden aynı şeyi düşündüler; küçük dağ kilisesindeki saatler bir daha geri gelmeyecekti, son yıllar iç dünyalarının genç ve sevgi dolu yanlarından çok şey götürmüştü.

Boris, İrina'nın şu andaki duygularını okuyormuş gibi, "Bana yüzde yüz güvenmelisin," dedi.

"Hiç önemi yok, bu akşamdan sonra olacakların!"

Üst katta bir kapı gıcırdadı. İrina ve Boris, merdivenden yana baktılar.

Maria ağır ağır iniyordu.

İrina, önce hınzırca bir hoşnutluk, sonra da şaşkınlık duydu ve sonunda korkuyla kaçmak isteğine kapıldı. Ama yine kendini toplayıp yerinden hiç kımıldamadı ve basamakları ağır ağır inen korkunç hayaleti süzdü. Boris'i elinden alan, onu kıskançlıklar, tasalar ve öfkeler içinde kıvrandırmış olan kadın, demek şu çirkin hayaletti!

Maria, pembe renkli kalın ipekliden bir sabahlık giymişti; pek temize benzemeyen sabahlığının şurasından burasından görünen bedeni, iskeletten farksızdı. Yüzündeki derin çizgilerle bir mumyayı andırıyordu. Bakışlarında donuk bir parıltı, aptalca bir gülümseyiş vardı. Bu korkunç yaratık, robottan farksız, sert ve kesik hareketlerle iniyordu basamakları. Hizmetçi kız, her an yuvarlanabilecek bir çocuğa ya da kurulu bir oyuncağa göz kulak oluyormuş gibi ellerini uzatarak arkasından geliyordu.

Boris, hizmetçiye, "Neden giysi değiştirmeden getirdiniz?" dedi, sert bir sesle.

"Yeni bir kriz gelmesinden korktum. Çünkü bu bayanın, konserini dinlemek için gelmiş olduğunu sanıyor." İrina Boris'e baktı dehşetle.

O ise, "İşte görüyorsun," demekle yetindi.

İrina, her şeyi anlayıvermişti. Karşısında duran kadın, nefret ettiği rakibi falan değildi artık. Düşüncesini yitirmiş bir robot vardı karşısında. Arkasında Nikotiana'nın dağlar gibi altını parıldayan Maria, acınacak bir yıkıntı, işe yaramaz bir yaratık olmuştu. İrina'nın bir zamanlar nefret ettiği zeki ve hüzünlü gözlerde, hiçbir şeyin farkında olmayan bir anlamsızlık vardı şimdi. Deli, bütün bedenini birden iyice gerdi, başını yukarıya kaldırdı ve İrina'yı acınacak bir kendini beğenmişlikle süzdü.

Boris, bir koltuğa çöküvermişti. Dalgın bir sesle, "Maria, tanımadın mı bu bayanı?" diye sordu.

Hasta, ağırbaşlı bir tavırla, "Beyoğlu'nda oturan bütün Ermenileri tanırım. Oturun da, konseri dinleyin!" dedi, üst perdeden.

Boris, "Hangi konser?" diye sordu.

Hasta, "Yoğun bir konser," dedi. "Ermeniler yararına."

Boris, başını çevirdi İrina'dan yana. Dudaklarında öylesine çirkin ve duygusuz bir gülümseyiş vardı ki, İrina güç katlandı.

"Böyle bir konser hiç dinledin miydi?"

İrina dönüp, "Bir kez karşılaşmıştık, nerde olduğunu hatırlamıyor musunuz?" diye sordu.

Maria'nın soruyu anladığı belliydi. Yüzündeki o kendini beğenmiş ve hareketsiz anlam, şaşkınlıkla karışık bir kavrayış oluverdi. Bilincinin bir köşeciğinde belli belirsiz bir anı, beğenmekle haset karışımı bir duygu, ela gözlü bu güzel yüzü hatırladığını gösteriyordu. Birden, kendine güvenen sağlıklı bir insan gibi, "Evet, hatırlıyorum," dedi. "İstanbul Amerikan Kolejindeki arkadaşlarımdan Alis Baklayan'ın kız kardeşisiniz."

Boris de, hizmetçi kız da, cümle yapısının derli toplu oluşundan şaşırmışlardı ki, hasta, donuk bakışlı bir yüzle, "Kuştüylerinden bir tuvaletiniz vardı," deyiverdi. Yüzü yine az ön-

ceki gibi olmuştu. Üst perdeden bir tavırla, kendisinin eşsiz bir sanatçı olduğunu söyledi. Londra, New York ve Paris'te konserler vermişti ve hayatı hep turnelerde geçiyordu. Halk her yerde çiçekler yağdırıyordu ona. Bunları söyledikten sonra, üst perdeden bir baş sallayışıyla eğildi ve 'yoğun' konserini vermek üzere piyanoya gitti. Kirli sabahlığını bir balo tuvaleti gibi savurarak yürüyordu. İrina, hastadan ekşi bir ter kokusu yayıldığını fark etti. Nikotiana'nın varlıklı kızı, doğdukları kentin yoksul genç kızlarının bir masal yaratığı gözüyle baktığı Maria mıydı şimdi şu gördüğü?

İrina, Boris ve hizmetçi salona geçtiler yavaşça ve piyanonun yakınına oturdular. Boris, alçak sesle, "Söylediklerine hiç karşı gelme!" diye uyardı.

İrina, "Ne zamandan beri bu durumda?" diye sordu.

"Birkaç aydan beri."

"Tedavi görüyor mu?"

Boris, yüzünde o hiç değişmeyen buz gibi gülümseyişle, "Doktorların elinden ne gelir?" derken, Maria'nın hastalığının iyileşmemesinden hoşnut olduğunu ele veren bir hali vardı. "Salvarsan iyi gelmedi. Şimdi daha yeni ilaçlarla akyuvarlarını harekete geçirmek istiyorlar. Sen ne dersin, umut var mı?"

"Hayır."

Hasta, kuyruklu piyanonun kapağını kaldırmıştı. Birkaç saniye öylece kaldı. Sonra döndü ve başını hafifçe eğerek dinleyicilerini selamladı. Boris ve hizmetçi kız hemen alkışladılar. İrina, hastanın kemikleri çıkmış acınacak yüzüne, seyrekleşmiş saçlarına ve birbirine uymayan hareketlerine bakakalmıştı; büyük bir üzüntüyle.

Hizmetçi, "El çırpın!" diye fısıldadı. "Yoksa bağırır suratınıza."

İrina, ellerini bir iki kez birbirine vurdu.

Hastanın kanı çekilmiş ölü elleri uzandı ve rastgele dokundu tuşlara. Piyanodan çıkan ezgiler, konuşmalarından daha başka değildi. Daha bir yıl önceye kadar eşsiz bir teknikle çalan parmaklar korkunç gürültüler, uyumsuz sesler çıkarıyor-

du. Ama birden parmaklar en son refleksleri sıralarmış gibi, gürültünün yerini Debussy'nin bir mezürü aldı ve hemen arkasından Beethoven'den parçalar geldi. Sonra yine korkunç gürültüler duyuldu. On beş dakika kadar hep böyle sürdükten sonra, parmaklar yine bilinçle dokundu tuşlara ve Chopin'in Noktürn'ünü çalmaya başladılar. Az sonra Chopin'in müziği yine ciddilikten uzak bir teknikle çalınır oldu. Ne var ki, Boris de, İrina da, hizmetçi kız da, bunu kavrayacak müzik anlayışından yoksundular. Bütün bu birbirini tutmaz ezgiler ve icra edişler, Maria'nın loş bilincinde, güneş görmüş buğdaylar örneği yüzmekteydi. Dinleyicilerine hiçbir şey söylemeyen bu ezgiler ve gürültüler, hastayı, belli belirsiz, ama yakıp kavuran ve anlatılamayacak kadar hoş duygularla sarıyordu. İrina da, hizmetçi de, güneşin bulutları yakıverdiği o yağmurlu, sıcak günde, Maria'nın kocasına bu Noktürn'ü çaldığını nerden bilebilirdiler. Cinnetin yarı karanlık dünyasını sağduyu aydınlatır gibiydi. Sonra öyle bir an geldi ki, Maria bütün geçmişini Boris'le aralarında olup bitenleri hatırladı. Onunla serüveninin Sara ile babasının Yunanistan'a gitmesiyle başladığını, sonra karısı olduğunu ve ilk mutlu anında kendini verircesine Noktürn'ü çalışını iyice biliyordu şimdi.

İyi çalmadığını hissetti ve ne parmaklarına ne de pedala basan ayaklarına söz geçiremediğini, istediği incelikleri belirtemediğini fark etti. Allak bullak olmuştu. Hastalığı artmıştı demek! Tuşlara dokunan parmaklara söz geçiremiyordu artık; yabancı birinin elleriyle çalar gibiydi.

Maria, evin birinci katında piyano çalmakta olduğunun farkındaydı şimdi. Sonra o kirli sabahlığını, tırnakları kırılmış bakımsız ellerini fark ediverdi. Bunlar neden bu hale gelmişti? Ekşi ekşi ter kokusu da yükseliyordu bedeninden. Nasıl da böyle bırakıvermişti kendini? Hem ne diye birinci katta piyano çalıyordu? Maria'nın şaşkınlığı gittikçe artıyordu. Arkasından doğru Boris'in öksürdüğünü, bir kibrit çakılışının cızırtısını ve bir kadın sesinin fısıltısını duydu. Böylesine kötü çalışından ve giyiminden, halinden utandı. Piyanoyu bırakıp arkasına döndü.

İrina ve Boris, yüzündeki cinnet belirtisinin kaybolmuş olduğunu, çekingen ve şaşkın da olsa, gözlerin çevreyi seçmeye başladığını hemen anladılar. Gözler gerçi hasta ve tedirgin bakıyorlardı, ama düşünce gelmişti anlatımlarına!

Maria'nın yüzü kıpkırmızı oldu. Yabancı bir kadının orada bulunması, kendi perişan durumunu hatırlatmıştı. İrina'yı tanıdı da. Onun sağlık taşan yüzüne, çekici omuzlarına ve göğüslerine bakınca içi cız etti. Ne işi vardı onun burada? İrina'nın taptaze güzelliği karşısında ezilmişti. Birkaç ay önce onu bir barda gördüğünde, Boris'in eski sevgilisi diye kuşkulandığını hatırladı. Öfkeyle kıskançlık karışımı bir duyguya kapıldı. Boris ileri gidiyordu! İlle de buraya getirmesi mi gerekirdi onu? İrina'nın böylesine birden karşısına nasıl çıktığını düşünmeyi akıl edemedi. Çok kızmıştı. Maria, içinde kıpırdayan korkunun saçma ve gülünç olduğunu hissediyordu az buçuk; ama korku her an artmaktaydı. Karşı koymaya çabaladı boş yere; başaramadı. Bir türlü yenemediği korku dayanılmaz oluyordu. Sonunda, yine cinnet ağır bastı. Maria, karşısında oturan kadını, onu öldürüp parçalamak için arkasını bırakmayan can düşmanı biri sandı. Üzerine atılmak için uygun bir an kollayan düşman kadının kestane rengi gözleri gittikçe kocamanlaştı ve korkunçlaştı. Maria'nın yüzü dehşetle buruştu birden ve bütün bedeni titremeye başladı. Vahşi bir çığlık koparak yerinden fırladı ve kovalanıyormuş gibi ikinci kat merdivenine koştu. Hizmetçi kız da arkasından koştu.

İrina, dehşetle, "Beni tanıdı," dedi.

Boris, "Evet, seni tanıdı!" diye doğruladı. "Bundan ötürü de bilincini yitiriverdi yine. Sağduyusunda hafif bir kıpırdanma başlamıştı. Oysa şimdi yine hiçbir şeyin farkında değil ve seni görmüş olduğunu unuttu bile."

İrina, elini alnına bastırdı ve koltuğa iyice yaslandı. Hastanın, beyni tırmalayan çığlığı kulaklarındaydı hâlâ. Perişan bir halde, "Korkunç şey!"dedi.

"Gözlerinle görmeni istemiştim."

"Niçin?"

Boris, girişin gerekli olmadığını düşündü ve dosdoğru ko-

nuya geçip, "Ondan ayrılmak istiyorum," dedi.

İrina, ürkerek, "Buna hakkın yok böyle bir durumda!" diye haykırdı.

Boris, buz gibi bir sesle, "Neden?" dedi. "Yasalar izin veriyor. Avukatlarla görüştüm."

İrina, öfkesinden sözleri güçlükle söyleyerek, "Yasalarla insanlık görevini birbirine karıştırma!" diyebildi. "Onu bu halde bırakamazsın! Babası ölüp de Nikotiana'ya onun sayesinde konduktan sonra zavallıyı bir paçavra gibi fırlatıp atamazsın! Boris, anlıyor musun?"

İrina, hayal kırıklığına ve öfkesine karşın her bakımdan yine de hak veren ortak bir duyguyla süzdü Boris'i.

Boris, sakin bir sesle, "Seninle evleneceğim," dedi; dünyanın en olağan bir şeyinden söz açıyormuş gibiydi.

İrina, heyecan, zevk ve onurla sarsıldığını hissetti, yine de kesinlikle, "Ben razı değilim," dedi.

Ama bunu söylerken, biliyordu razı olduğunu.

Boris, yumuşak bir sesle, "Sen hep böyle terslik edersin," dedi bu yanıtı beklemiş gibi, "Hayatımızın en güzel yılları geçip giderken ben bir deliyle hayatımı mı bölüşeyim? Ya sonra ne olacak?" dedi.

"Sonra ne demek?"

"Hayatımız böyle geçince!"

"Telaşlanma! Bir şey geçip gitmeyecek. Sen yaptığında haklıydın. Nikotiana'yı ele geçirmeden mutlu olamazdın."

"Şimdi Nikotiana benim oldu, ama sen benim değilsin. Kendimizi de düşünmeliyiz."

"Ya Maria?"

"Maria için hayat bitti. Akıl yoksunu bir yaratığa karşı görev diye bir şey kalır mı?"

İrina, "Evet, kalır!" derken bakışları şu saray yavrusu evin her yanından taşan lüks ve uyum üzerinde dolaştı. "Maria olmasaydı sen Nikotiana'yı asla ele geçiremezdin. Şu yuvayı o kazandırdı sana. Burada her şeyi onun seçip yerleştirdiğini sanıyorum. Hem az önce kendin de gördün, aklını kullanabildiği de oluyor."

"Pek seyrek böyle anları."

"Böyle anlarında çekeceği acıyı bir düşün!"

"Yine unutuveriyor, hemen."

"Ama ben unutamayacağım. Az önce gördüğüm gözlerdeki anlamı hayatım boyunca hatırlayacağım."

Boris, biraz düşündükten sonra, çabuk çabuk, "Seni seviyorum ve karım olmanı istiyorum," dedi. "Bir ailem ve çocuklarım olsun istiyorum."

İrina, şaşkınlıkla, "Bir aile ve çocuklar!" diye yineledi.

Onun böyle eğilimleri olacağını hiç sanmazdı.

Boris, "Evet," dedikten sonra, asık bir suratla, "Maria'nın ölümünü mü bekleyelim?" diye ekledi.

"Bırak şu ölüm sözünü! Nerede buluşabileceğimizi düşünüp taşınsan daha iyi olur!"

"Sana bir ev ya da güzel bir apartman satın alacağım."

İrina, öfkeyle, "Ev satın almayı geç bir kalem," dedi. Buluşabileceğimiz küçük bir daire kiralaman yeter. Kapatma karılardan olmaya hiç niyetim yok."

Boris, onu daha da kırmamış olmak için sustu.

İrina, saate baktı. Gece yarısını çoktan geçmişti. Birlikte evden çıkarlarken, piyanodan acıklı ve karmakarışık gürültüler yükseldi yine; beyinle bağlarını koparmış parmaklar, tuşlarda dolaşıyordu. Hasta, 'yoğun' konserine başlamıştı.

13

Açık pencereden içeri haziran gecesi serinliğiyle kauçuk ve benzin kokusu geliyordu. Bulvardaki gürültüler dinmişti. Hayvanat bahçesinde bir aslan böğürüyordu. Ariana'nın cazı 'Kırmızı Güller'i çalıyordu, bıktırıncaya kadar.

Kostov, sigarasını içerken can sıkıntısıyla düşünüyordu, altı aydır içinde bulunduğu şu tatsız durum daha ne kadar sürecek, diye. Maria hastalanalı beri Çar Oswoboditel Bulvarı'ndaki bu geniş apartmanında bütün ziyaretçileri o kabul ediyordu. Ziyaretçilerin sayısı da gittikçe artıyor, Kostov'un keyfini kaçırıyordu. Boris onlarla ilgilenemiyordu. Bir bakan, bir iki milletvekili ve bir sürü gazeteci, poker oynamaya geliyorlardı. Birkaç saat kaldıktan sonra, Nikotiana başuzmanının aşırı konukseverliğinden ağzı kulaklarına vararak gidiyorlardı. Çünkü başuzman Kostov, rüşvetleri kibarca vermesini bilen eski zaman insanlarındandı. Poker ya da briçte kaybediyordu, rüşvet verircesine. Önemli durumlarda bütün gece, dalgın eli açık ve cömertçe hep kaybediyordu; başkasının paralarını har vurup harman savuran kişilerin rahatlığıyla. Ertesi sabah vermut ve sigara sersemliği hâlâ kafasında, kaybettiği paraları Nikotiana'nın hesabına geçiriveriyordu kılı kıpırdamadan.

Kostov'un apartmanından Baron Lichtenfeld de pek hoşlanıyordu. Böyle geri bir ülkede böylesine hoş insanlara rastlayacağını hiç ummamıştı.

Yüksek sosyetinin güzel, ama biraz geçkin kadınları, operanın yeni primadonnası, usanç verici yaşlı bir iki züppe, koyu mavi Husar üniformasıyla evin havasına renk katan ünlü binici bir muhafız subayı da geliyordu Kostov'un apartmanına, sık sık.

Kostov sıkılmaya başlamıştı bunlardan. Bütün dünyayla alay etmek fırsatını veren gevezeliklerden de hoşlanmıyordu artık. Sanatçı çevrelerden, genç kızları desteklemekten de bıkkınlık gelmişti. Bir sürü spor komitesine katılmak ise boşuna zaman kaybıydı. Parlak serüvenlerinden yorgunluk duyuyordu. artık.

Kısacası, Kostov yaşlanıyordu; hele bu akşam kendini her zamankinden daha bitkin ve yalnız hissediyordu. Bu akşam bir bakan bekliyordu; her zaman poker oynamaya geleni değil, bir başkasını. Ertesi gün Boris ve Almanlarla bir yurt gezisine çıkacaktı. Bakan, kendini akşam karanlığında gündüzden daha rahat hissediyormuş gibi, akşam geç vakit geleceğini söyledi.

Kostov, bekleme sırasında yararlı bir iş yapmak için masanın başına geçti, elektrik lambasını yaktı ve Nikotiana'nın son günlerde yaptığı anlaşmaların dosyasını açtı.

Bu anlaşmalar, Bulgaristan'ın politika alanındaki alınyazısını gösteriyor ve Boris'in inanılmaz becerikliliğini ortaya koyuyordu. Nikotiana'yı çıkmazdan kurtarmayı başarmıştı Boris. Tütün fiyatları hızla düşmeye başlamadan önce, İtalyan ve Polonya rejileriyle, Hollanda, Amerikan ve Çekoslovakya firmalarıyla oldukça uygun anlaşmalar yapmıştı. Amerika işinde Cohen'den yardım görmüştü. Fransızlarla işi Torosyan bozmuştu. Ermeni, Fransa'da oldukça para yedirmiş olmalıydı. Fransız rejisi, onun düşük cins tütünlerini almış ve Nikotiana'nın daha uygun koşullarla yaptığı öneriye gülünç nedenler ileri sürüp yanaşmamıştı. Avusturya rejisiyle işi, öç almak hırsıyla kuduran Krzivanek bozmuştu. Bütün bunlar küçük başarısızlıklardı. Boris, Fransız ve Avusturya rejilerini kaybetmiş, onlara ufak partiler halinde orta mal tütün satabilmişti ama, Alman sigara tröstleriyle bir anlaşma imzalamıştı. Bundan böyle Nikotiana'dan yılda sekiz milyon kilo tütün alacaktı Almanlar. Tütün piyasasının ağzı açık kalmıştı buna. Nikotiana'yı batıracağını sandıkları bu az konuşan ve hesaplı zıpçıktı, hiç beklemedikleri bir başarıya ulaşmış, tütüncülük dünyasının bir devi oluvermişti.

Kostov, başını kâğıtlardan kaldırdı yorgunlukla. Boris'in hayatı, karanlıklarda göz kamaştırarak göklere fırlayan donanma fişekleri gibiydi. Bunları neden yapıyordu? Yaşlanınca Boris de yorulacak ve dünyadan tiksinecek, hiçbir şeyden hoşlanmaz olacaktı. Şu anda Kostov'un olduğu gibi.

Kostov hiç değilse keyfince bir ömür sürmekteydi. Bulgaris-

tan'ın en varlıklı kişileri bile onun gibi otomobille İspanya'yı gezmiş, Mısır ve Fas'a geziler yapmış değildi; masmavi gökler ve bol güneşle kendinden geçerek Yunan adalarının keyfini çıkaran yoktu onların arasında. Ne var ki bütün bunlar bile şimdi Kostov'un can sıkıntısını, keyifsizliğini ve yalnızlık duygusunu önleyemiyordu. Belki de evlenmeli, çoluk çocuğa karışmalıydı. Ama Boris'in, Maria'dan çocuğu olmasını istemesinin ne anlamı vardı.

Maria'yı hatırlayınca büsbütün tasalandı. Sonra kızdı ve masadan kalkıp bir sigara yaktı. Maria'nın ruh hastalığı, Nikotiana'nın protokol işlerini alt üst etmişti. Boris, ne Maria'yı Sofya'dan bir başka yere gönderiyordu, ne de konuklarını evde ağırlamak istiyordu. Nikotiana'nın yabancılara hoş görünmek için verdiği kabul resimlerinde ve yemeklerde ev sahipliği görevi hep Kostov'a düşüyordu. Böyle akşamlarda yemekten sonra kabarelere gidilip sızıncaya kadar içiliyor ve arkasından yurt gezileri yapılıyordu. Boris, yabancıların en şımarıkça isteklerinin bile yerine getirilmesini kesin olarak emretmişti.

Oysa böylesine aşırı istekleri yerine getirmek Kostov'un kişiliğine hiç uymuyordu. Bir çeşit muhabbet tellallığına benzeyen böyle kirli şeylerden hiç hoşlanmazdı Kostov. Atina ve İstanbul'da gözüne çarpan bazı çirkin sahneleri tiksinerek hatırladı. Sarhoş Yunan tütün kralları, Von Geier'in dizini öpmüş ve İstanbullu milyonerler, Tokatlıyan Oteli'nde Lichtenfeld'e karı bulmuşlardı. Bütün bunlar, tütün stoklarını Alman sigara tröstlerine az kayıpla satıp yaklaşan buhranın pençesinden kurtulmak için yapılıyordu.

O yıl birçok firma yeniden tütün satın almaya cesaret edememişti. Çoğu, şubelerini bile kapatmıştı. Cebel, stokunu maliyetinden aşağı fiyatla elden çıkarabilmişti. Trakya Tütün Ortaklığı, otuz milyon levalık bir zararla yakasını güç kurtarmıştı. Bjalo More, temellerinden sarsılmıştı ama, arkasında bazı büyük bankalar olduğundan yine de dayanabilmişti. Rodop iflas etmiş ve borçlandığı bir bankayı da batırmıştı. Torosyan'ın durumu bilinmiyordu. Ermeni, kimine yanıp yakınıyor, doğru

işadamlığının insanı zarara soktuğunu söylüyordu; kimine de Amerika'ya yapacağı satışlardan büyük kârlar beklediğini anlatıyordu.

Barutçiyef'in durumuysa pek kötüydü. Kostov, onu Çam-Koruya'da görmeye gitmişti bir kere. Villasının balkonunda bir şezlonga uzanmış, üstüne bir örtü çekmişti; yüzü sapsarı ve kupkuruydu. Onu görünce; "Ey" demişti, "sizin patron, Nikotiana'yı buhrandan kurtardı ve piyasadaki kârın aslan payını aldı. Peki, şimdi kimi kurtarmak niyetindesiniz?"

Kostov, "Hiç kimseyi!" dedi. Patronun onu buraya bir görevle gönderdiğini söylemekten utanmıştı.

Barutçiyef, acı bir gülüşle, "Alışverişin altın kitabı, boğulan birini gördün mü kafasını suya daha da batıracaksın ki rakip ortadan kalksın! der," dedi. "Ama ihtiyar Baba Pierre bile bu işi bu dereceye vardırmamıştı. Eey, söyleyin bakalım, benim orta cins stoklarla ilgileniyor musunuz?"

"Evet, ben de bunun için gelmiştim. Patron kilosunu seksen iki levadan almak istiyor."

"Seksen iki leva mı?" Ölüm halinde olan milyonerin sapsarı yüzünde bir kahkaha donuvermişti. "Bana kilosu doksan levaya mal oldu bu tütünler. Oysa siz Almanlara, anlaşmanız gereğince bunları kilosu doksan üç levadan satacaksınız. Yaman vurgun, değil mi?"

Barutçiyef, öksürmeye başlamıştı birden.

"Rica ederim, heyecanlanmayın!"

Hasta, bir el işareti yapmış, yanakları pembeleşmişti. "Kendisine armağan etmemi istemez miydi acaba? Beni dinleyin Kostov, bu fiyatla ona mal satmaktansa hepsini yakarım daha iyi. Bunu böylece anlatın patronunuza. Almanların da, kardeşimin de suratına tüküreyim."

Hasta, yeniden öksürmüştü. Kostov, öksürük kanamaya yol açacak diye pişman olmuştu geldiğine geleceğine. Özür dileyerek çıkmaya hazırlanırken, Barutçiyef "Gitmeyin Kostov!" demiş ve mendiline tükürmüştü, hafif pembe renkte. "Sizin bir suçunuz yok. Bir konyak içer misiniz?"

Barutçiyef, çıngırağı çalmış ve bir hastabakıcı bayan görünmüştü. Konuğu için konyak getirmesini söylerken yatmıştı. Kısık bir sesle, "Benim sonum geldi,"dedi. Göçeceğim bu dünyadan, ama hiç değilse bir şeyler başarmış olmanın iç rahatlığıyla. Bulgar tütünlerini dış pazara ilk ben sattım. İhtiyar Pierre benden sonradır, öteki sırtlanlar da. Tanrı günahlarını bağışlasın hepsinin. Çalışkan gördüğüm birçok kişiye yardım elimi uzatmışımdır. Ama soyguncular, itlere yardım etmiş olduğumu şimdi anlıyorum. Kostov, bizim dünyamız, bizim sınıf batacaktır! Bencillik yüzünden hem de. Günlerce hiç kımıldamadan yatıyorum ve daha kaç saatim kaldı, diye sayıyorum, sayıyorum. Bizim sınıfın açgözlülük yüzünden kendi kendini mahva sürüklediğini böyle saatlerimde daha iyi anlıyorum. Alışveriş, her zaman para denen güçlü bir kavrama boyun eğer. Ne var ki, para hiçbir zaman gözleri kamaştırmamalı, kör etmemelidir. Bugünkü kuşaklar, kendinden öylesine geçti ki! İhtiyar Pierre'den nefret ederdim. Çaba gücünü kıskanırdım. Hovardalığını, metreslerini, çılgınca para harcamasını horgörürdüm. O da beni çekemez ve dürüst aile hayatımla alay ederdi. Hatta selamlaşmazdık bile. Ama rekabetten gelen bu düşmanlık, belirli sınırları aşmadı hiçbir gün! Birbirimiz için hiç de iyi konuşmazdık ama, ölçüyü de kaçırmazdık. Rekabet ederdik ama aşağılık şeylere başvurmazdık. Kendi kendimize saygı duyardık. Şimdi ise hırsızlar, şantajcılar ve türediler aldı bizim yerimizi."

Kostov, verecek karşılık bulamamıştı.

Barutçiyef, daha uzun süre konuşmuştu.

Kostov, Sofya'ya dönüp de hastayla görüşmesini Boris'e anlatınca, "Ben size demedim miydim, naziklikle iş yürümez?" karşılığını almıştı. "Karşı önerilerinizi yazılı yapmalıydınız!"

Ama Boris, Barutçiyef'in, tütününü gülünç bir fiyatla satmaya yanaşmamasına da şaşmıştı. Ölüm döşeğinde ihtiyar tilki, belki de tütünlerini, son günlerde mantar gibi yerden biten 'generalli firmalar' aracılığıyla Almanlara elden çıkarmak istiyordu. Emekli generallerle işsiz uzmanlar ve iflas etmiş firma-

ların işsiz uzmanları arasında yeni 'dış ticaret evleri' kuruluyordu. Bu ortaklıkları Almanların el altından paraca desteklediğini gösteren bir sürü belirti yüzünden Boris tedirginleşmekteydi. Bulgar tütünleri ağır ağır, ama gittikçe daha çok hep Almanya'ya akmaya başlamıştı. Öteki ülkelerin alıcıları azalıyordu günden güne. Boris bunun tehlikeli, ama kaçınılmaz bir durum olduğunu görüyor, Almanlarla ilişkilerini daha da sağlamlaştırmaya çalışıyordu. Bir gazete satın almış, birkaç gazeteci ve bir düzine kadar milletvekili eliyle gürültülü bir kampanya açtırmıştı; ekonomiyi devletin yönetmesi ileri sürülüyordu. Bunun altında yatan amacı gören Almanlar, Nikotiana'nın kontenjanını on milyon kiloya yükseltmişti.

Kostov yine oturdu yazı masasına. Evet, Boris son günlerde çok kirli işler çeviriyordu ama, başka çaresi de yoktu! Nikotiana'nın ayakta kalabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi, işbaşındakilere dağıtılacak paralara bağlıydı. Boris'in yaptıkları kirli işlerdi, ama kaçınılmazdı. Kendisinin zevk ve sefa içinde geçirdiği hayat da tiksinti vericiydi, ama kaçınılmazdı.

Kostov aradığını bulamayınca, dosyaları kapadı. Yine kalkıp bir sigara yaktı ve odada bir aşağı bir yukarı dolanmaya başladı kızgınlıkla. Boris'in yeni tanışı bayana takılıyordu aklı. Geçen hafta üçü birlikte akşam yemeği yemişlerdi 'Union Kulüp'te. Kostov, göstermelik kişi olarak çağrıldığını bildiği halde, yine de hoşlanmıştı o akşamdan. İrina'nın sıcak ve içtenlikle dolu bir yanı vardı.

İrina gözünün önüne geliyordu hep. Başka şeyler düşünmek istediği halde yine kız geliyordu gözünün önüne. Sinirliliği, öfkelenmeleri ve herkesten nefret etmesinin nedeni, böyle bir genç kıza hayatının güzünde rastlamasıydı; bunu iyice anlamıştı. Nikotiana'dan şu sıra ayrılamaması, İrina'yı sık sık, hem de her gün görebilmek olanağından yoksun kalmamak içindi.

Kostov'un ziyaretçisi, yönetimin en verimsiz dalının başında olan İçişleri Bakanıydı. Ufak tefek, asık suratlı ve ince sesli bir adamdı. Koruyucularından bir tanesi kaldırımda bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, ötekisi de Kostov'un evinin giriş merdiven sahanlığında bekliyordu.

Başlangıçta kendi çıkarı için gelmemiş gibi davrandı bakan. Ama Nikotiana başuzmanını çıkarsız görmeye sosyetenin geçkin güzelleri gelirdi yalnızca. Kostov, Bakanın damadının yönettiği küçük ama hızlı gelişen bir tütün firmasıyla ilgisini hatırlayıverdi.

Başuzman, sabırsız ve soru dolu bakışlarla konuğuna baktı. Nikotiana'nın yardımlarına sürgit bel bağlamamalıydı, ama Sayın bakan bunu anlamamış görünüyordu. Karşısındakinden hiç ayırmadığı o buz gibi bakışlarında fırsatları kolay kolay bırakmayan güvenli kişilerin parıltısı vardı; bu da Kostov'u sinirlendiriyordu.

Sayın Bakan, suratını asıp kaşlarını kaldırarak, "Tütünleri almadılar," dedi.

"Ya! Öyle mi?"

Kostov, o bölge uzmanından gelen şifreli bir telgrafı hatırladı; unutkanlığı yüzünden yanıtlayamadığı telgrafta: "Mariça'nın teslim ettiği tütünler kötü. Talimat bekliyorum." yazılıydı.

Kostov, "Bir bakalım," dedi. "Bilgi edineceğim. Yarın Güney Bulgaristan'a yola çıkacağım."

Bakan "Uzmanlarınız pek güç beğenir olmuşa benziyorlar," diye sözlerini sürdürdü. "Yoksa bizden pay mı istiyorlar? Ama Mariça bu yollardan iş görmez."

Sayın Bakan, dudaklarını büzdü, omuzlarını kaldırdı. Özel firma görevlilerinin rüşvetçiliğine çok kızmıştı; ama kendini de unutmuştu.

Kostov, öfkeyle, "Hayır, bundan ötürü değil!" diye sözünü kesti Bakanın.

O bölge uzmanının dürüst olduğunu ve komisyon falan almadığını biliyordu. Oysa, Mariça firması işe yaramaz kişilerin elindeydi ve Bakanın ilişkisini sömürerek Nikotiana'nın sırtından geçiniyordu. Evine kadar gelen şu Bakan, ensesinden yakaladığı hırsızı bir kadeh rakı ısmarlayınca bırakıverecek bir polisi andırıyordu. Sayın bBakanın Boris'e yaptığı yardımlar, hiç de önemli değildi; Stephan'ın durumuyla ilgiliydi yalnızca. Onun asıl yardımı, tütün işçilerinin bir grevinde önem kazanabilirdi.

Kostov, bu ziyaretin biraz da şantaj olduğunu düşünüp fena halde kızdı. Asık bir suratla, "Ben yoluna koyarım," dedi. "Ama siz de görevinizi yerine getirmelisiniz!"

Bakan, kuru bir sesle, "Hangi görevi?" diye sordu.

Kostov, daha da kızgın bir sesle, "Bakanlık görevinizi!" dedi. "Basını biraz dizginleyin. Sol eğilimli gazeteler Nikotiana'ya karşı sütunlar dolusu yazı yayımlıyorlar, buna bir son verilmeli. Mariça'nın tütünlerini satın almamızı istiyorsunuz, ama bunları kime satacağımızı düşünmüyorsunuz. Almanlar mırıldanıyorlar, açık ya da kapalı, tutumumuzu yeriyorlar. Yani sosyalizme giden bir ülkeyle alışveriş edilir mi, diye kesin bir karar vermek istiyorlar, açıkçası."

Kostov birden sustu. Gerektiğinden çoğunu söylediğini düşünmüştü.

Bakan, asık bir yüzle, "Bitirdiniz mi diyeceklerinizi?"

"Evet."

"Demek Almanlar soruyorlar, sosyalist bir ülkeyle alışveriş yapılır mı diye?"

Kostov, bu ufak tefek ve kolay kolay kızmayan adama karşı yine köpürdü, "Evet!" dedi. "Bana soruyorlar! Umarım ki işlerin daha kötüleşmesine göz yumup günün birinde size ya da saraya resmi dille sormalarına yol açmazsınız."

Ufak tefek adamın yılan gibi hareketsiz bakışları daha da durgunlaştı ve buz gibileşti. "Peki! Vereceğim yanıtı şimdiden biliyorum. Sosyalist bir ülkeyle alışveriş yaptıklarını söyleyeceğim Almanlara. En büyük iş yaptığınız firma sahibinin erkek kardeşi bir komünisttir, diyeceğim. Polisler onu dün gece yakaladılar, diyeceğim Almanlara."

Kostov'un gözleri faltaşı gibi açıldı. Sayın Bakanın neden böylesine güvenli olduğunu şimdi anlamıştı. Bir bakıp, "Onu hemen serbest bırakacaksınız!" dedi.

"Bir düşüneceğim."

Kostov, onu öfkeyle süzüp, "Öyle mi?" dedi. "Bakanlar Kurulunu böylesine önemsiz bir iş için rahatsız etmeye değmez."

Sayın Bakan, "Bir düşüneceğim dedim size,"diye tekrarla-

dı. "Saraya ya da Bakanlar Kuruluna götürülecek pek çok şey bulunur."

Kostov ile Bakan ayrılırlarken, Stephan'ın serbest bırakılması ve Mariça'dan alınacak tütünler işi sonuca bağlanmıştı. Nikotiana'nın başuzmanı Kostov, şu dünyanın ne aşağılık ve kirli olduğuna bir daha inandı.

Ertesi gün, iki otomobil X'e giden şosede ilerliyordu.

Toz yutmamak içindir ki, Herr von Geier, Baron Lichtenfeld, Preibisch ve Alman ordusundan Tuğgeneral Frischmut öndeki arabaya binmişlerdi. General sivil giyinmişti ve görünüşüne bakınca, onu alışverişten daha başka işlerle suçlamak güçtü. Bindikleri araba sıradan bir mercedes'ti. Alman sanayicileri son günlerde pek tutumlu olmuşlar, hatta temsilcilerinin Alman otomobillerden başka bir marka satın almalarını bile yasaklamışlardı. Otomobildekilerden Baron Lichtenfeld, arkalarından gelen gösterişli bir studebaker'e baktıkça, biraz kızıyordu.

Arkadaki arabada Nikotiana'nın genel yöneticisiyle başuzmanı vardı. Arabayı kullanan Kostov'du. Preibisch'in balık takımlarını ve Lichtenfeld'in av köpeğiyle tüfeğini yola çıkarken yanlarına almış olduklarına canı sıkılmıştı. Dağ bayır sürtecekti onlarla yine.

Olgun buğday tarlalarının üzerinde masmavi bir gök vardı. Tarlakuşları cıvıldaşıyordu. Ormanlardan doğru serin bir rüzgâr esiyordu. Yeşil yamaçlarda sığırlar otluyordu. Havada çıngırak sesleri ve taze otların hoş kokusu vardı. Haziran, altın sarısı ve gök mavisi renklerle parıldıyordu.

Boris, "Kostov,"dedi birden.

Başuzman, ters ters, "Buyrun!" dedi.

Boris, onun bu hallerine alışmıştı, anlamamazlıktan geldi. "Öğlen yemeği için neler hazırlattınız?"

"Mayonezli alabalık, dana eti, kızarmış tavuk, elmalı pasta, dondurma ve yemiş."

"Muhasebecinin karısı doğru dürüst servis yapabilecek mi?"

"Sanırım, yapar. İstanbul Amerikan Kolejini bitirmişti."

"İçkilerden ne var?"

"Benim İspanyol şarabından bir sandık yanıma aldım."

Boris, hoşnut, "Çok güzel," dedi. "Bu şaraptan daha var mı?"

Başuzman, ekşi bir suratla, "Son sandıklar," dedi.

"Yine ısmarlayın."

"Gümrüğü çok yüksek."

Boris, "Hiç önemi yok. Hepsini ben öderim," derken gülüyordu.

"Siz gülebiliyorsunuz, ama ben utanç duyuyorum."

"Neden ötürü?"

"Bu yaptıklarımıza. Kadın bulmadığımız kaldı bir. Bunu da yaptık mı, Yunanlılardın hiç farkımız kalmayacak."

"Şu halde başarılı işadamı olacağız."

"Siz olacaksınız, ama bende iş yok."

"Yine terslik. İnsanlara tepeden bakmasını bilemiyorsunuz. Herhangi bir Alman'ın ahlakça zayıf yanından çıkar sağlamak ödünüzü koparıyor. Sizin daha anlayışlı olacağınızı sanırdım. Şu insanüstü yaratıklar bizi koyun gibi yönetsin diye mi namuslu davranacağız?"

Kostov, biraz düşündükten sonra, kararlı bir tavırla, "Sizin sonunuz iyi olmayacak,"dedi. Sonra, konuyu değiştirerek, "Lichtenfeld kaçamak yapmaya başlarsa nasıl davranayım?" diye sordu.

"O zaman da Preibisch'e dönersiniz!"

"Ama Preibisch de bulanık suda balık avlamasını bilir."

"Şu halde von Geier'le ya da benimle görüşün. Biz kuru gürültüye hiç pabuç bırakmayız."

Kostov, "Söylemesi kolay," diye homurdandı. "En azından üç gün sürecek."

"Belki daha da çok."

Başuzman, söver gibi, "Almanları eğlendirmek burama geldi artık," dedi.

"Benim gibi yapın siz de; alaya alın onları."

"Yaradılışıma uymuyor."

"Yaradılış ve beğeni, oldum olası tartışma konusudur. Söz-

gelişi, ben de sizin şu usanç verici züppeliğinize hiç dayanamıyorum."

Kostov, "Hakkınız var," dedi. "Züppelik para kazandırmaz."

"Demek ki ben sizden daha doğruyum. Yaradılışıma uymayan şeyi yapmıyorum." Boris, gülümseyerek şunları da ekledi: "Siz hem direniyorsunuz, hem de Nikotiana'daki aylığınızdan vazgeçmiyorsunuz. Öyle değil mi?"

Kostov, dramatik bir pozla yan tarafına tükürdü.

"İğrenç bir şey bu. Ama Nikotiana'nızda para için kalmıyorum. Yeterince varlıklıyım."

"Peki neden kalıyorsunuz bizimle?"

"Böyle işte. İç tembelliğinden. Alışkanlıktan. Can sıkıntısından. Zayıf istekli oluştan. Kendimi hor gördüğüm anlar oluyor, gerçekten."

"Gördünüz mü? Sonra da işini bilir bir işadamına sövüyorsunuz."

"Siz işadamı falan değilsiniz. Siz tam bir gangstersiniz."

Boris, onu şaşkınlıkla süzüp bir kahkaha attı. Bu ölçüsüz şaka bile, İrina'yla geçirdiği gecenin keyfini bozamamıştı. Bir süre sonra, "Kostov!" dedi.

Başuzman, yola bir bakıp önlerinin serbest olduğunu gördükten sonra, patronunu bir an süzdü.

Boris, "Nikotiana'dan hoşlanmamaya mı başladınız?" diye sordu, üzüntülü bir sesle.

"Hoşlanmamak da ne demek. Tiksiniyorum."

"Ben böylesine mi kötüyüm?"

"Siz değil, başvurduğunuz yöntemler."

"Öyleyse ben pek o kadar iğrenç değilim?"

Kostov, bir süre sonra, "Siz hayaller kuran bir insansınız," dedi. "Bundan ötürü sizi bir dereceye kadar bağışlıyorum."

"Öyle diyelim! Hayaller kuran bir insanın ortağı olmak istemez misiniz? Kazançtan yüzde alacaksınız ve sizi ben yöneteceğim."

"Hayır, istemem."

"Beni bırakmaya kararlısınız şu halde?"

"Henüz böyle bir şey söylemedim."

"Öyleyse niye kabul etmiyorsunuz?"

"Yalnızca şundan ötürü: Ortağınız olmak istemiyorum. Beni ne yapacaksınız?"

"Dostça çalışabileceğim tek insan sizsiniz de..."

Kostov, acı acı, "Şu halde ben gerekliyim size," dedi.

"Sorunu böyle koymayın! İnsan olarak hoşuma gidiyorsunuz, hepsi bu. Lütfen söyleyin: Nikotiana'da kalıyor musunuz?"

Kostov, "Evet, kalıyorum!" derken, sesinde tuhaf bir kızgınlık vardı. "Ama ortağınız olarak, hayır! Ortağınız olmaktan utanç duyacağım."

İlerdeki arabada Lichtenfeld ve Preibisch önde oturuyordu, arkaya da von Geier ve Frischmut oturmuşlardı. Dördü de, güneyin parlak güneşinden korunmak için kara gözlükler takmıştı. Preibisch ile Lichtenfeld yavaş sesle konuşuyorlardı.

Baron, acı acı, "Şurası gerçek ki, bize saygı duymuyorlar," dedi.

Preibisch, "Ne bekliyordunuz bunlardan?" diye sordu.

Lichtenfeld, sol elini bir an direksiyondan uzaklaştırıp küçümser bir hareket yaptı. "Siz Selanik ve Atina'da bulunmadınız. Yunanlılar nasıl davranırlar, bilir misiniz? Kotra sefaları, villalarda ziyafetler ve kadınlar, her şey emrinizdedir. Eğlence mi istiyorsunuz, en seçkin bir kulübe götürürler hemen. Fotoğraf çekmek mi istiyorsunuz, bütün ülkeyi gezdirirler. Avlanmaktan biraz söz açsanız, ertesi gün hep birlikte dağlara çıkılır. Varlıklı, eli açık ve kibar bir halktır Yunanlılar. O ülkede işadamları aristokrasisi vardır."

Preibisch, haktan ayrılmayarak, "Burası oraları kadar varlıklı değil," dedi. 'Aristokrasi' sözüne biraz sinirlenmişti.

Baron, nefretle, "Varlıklı değil mi dediniz?" dedi. "Arkanıza dönüp de şu limousine'e bir bakın! Böyle arabalara ancak Deauville ve Biaritz'de rastladım."

Preibisch, aşağıdan alan bir tavırla, "Onların patron, bizle-

rinse memur olduğunu unutuyorsunuz," dedi. "Sonra da, ordu için tutumlu olmamız gerekiyor."

Lichtenfeld, umursamayan bir el hareketi yaptı yine. Preibisch, köylünün biriydi, onu anlayamazdı. Preibisch'in inceliklerden anlamadığına bir kez daha inandıktan sonra, Bulgarların saygısız davranışlarından söz açtı yine ve "Bu firmanın başuzmanının davranışlarını nasıl buluyorsunuz?" diye sordu. "Benim köpeğime ve av tüfeğime nasıl da küçümseyerek baktığını fark etmediniz mi?"

Preibisch, isteksiz isteksiz, "Hayır," dedi.

Baron'un aşırı kendini beğenmişliğine kızmaya başlamıştı. Bildiği bir şey varsa o da, Lichtenfeld'in Bulgarlardan köpeğini otomobile almalarını kabaca istemiş olduğuydu.

Lichtenfeld, inatçı bir çocuk gibi, "Kostov eğlence isteklerimizden hoşlanmadığını bize göstermek istedi," dedi.

"Oo, siz de balık takımlarınızı almışsınız yanınıza!" Yem kutusunu alaylı alaylı süzerek, "sizi alabalık tutmaya götüreceklerini sanıyorsanız, aklınıza şaşarım!"

Preibisch, gevşek bir tavırla, "Bunu yapmazlarsa ben de balık tutmaktan vazgeçerim," dedi.

Baron, kesin bir tavırla, "Preibisch," dedi. "Onlara kendimizi saydırmalıyız. Onlardan tütün alırken nasıl davranacağımızı da ben bilirim."

Otomobilin arkasında oturan von Geier ve Tuğgeneral Frischmut, yavaş sesle daha ciddi şeyler konuşmaktaydılar. Dizlerine açtıkları bir haritayı dikkatle inceliyorlardı. Von Geier, piposunun ucuyla haritaya vurarak, "Bu vadide en azından dört tümen ilerleyebilir," dedi.

Frischmut, başıyla doğrulayarak, "Savaş uçakları için çok uygun yerler ve gizlenebilecek depo yerleri var. Bundan ötürüdür ki, Güney Bulgaristan'dan üç tümen hemen denize varabilir."

"Savunma Bakanlığının da görüşünü bir sorsanız!"

Frischmut, dalgın dalgın, "Bulgarların mı?" diye sordu.

"Evet. Onlar üç savaş geçirdiler, deneyimleri var, bunları iyi biliyorlar."

Frischmut, "Evet," dedi. "Ama bence biraz erken. Bromann'ın bildirdiğine göre, Bulgar subayları arasında krallıktan yana olmayanlar daha iyice temizlenmemiş. Trendelenburg da, hiçbir konuda çok acele etmememizde direniyor. Ama bütün bunlar ayrıntı. Önemli olan yollar. Bir baksanıza şu dönemece. Yeri yanlış. Bu yolda tanklar ve topçular ilerleyemez. Asla."

Von Geier, "Bütün yolları görmek ister misiniz?" diye sordu.

"Nereye kadar?"

"Yunan sınırına kadar."

"Çok güzel. Kuşku uyandırmamak koşuluyla."

Von Geier, sönmüş piposunu yeniden ateşlerken, "Tedirginleşmeyin," dedi. "Lichtenfeld ve Preibisch tütün teslim alırken biz güneye doğru yolculuğumuzu sürdürürüz. Geçen savaştan kalma Alman mezarları göreceksiniz."

"Mezarlar mı? Ya!"

Richthofen filosu eski havacılarından Vvon Geier, heyecanlı bir sesle, "Mezarlar," diye yineledi.

Birinci Savaşın bu son kalıntıları onu pek heyecanlandırırdı. Tuğgeneral Frischmut ise, kurmay örgütünün sıradan bir kişisiydi; yeni bir savaş ve yürüyüş için bilgi toplarken, mezarları düşündüğü yoktu. İncelik göstermek için, "Mezarlara burada iyi bakılır mı?" diye sordu.

Von Geier: "Evet, çok iyi bakarlar," karşılığını verdi. Bulgarlar ölülere saygı gösterirler."

Bir saat sonra, kentin yoksul, bakımsız dış sokaklarına vardılar. Kurutulmuş tütün, yemiş ve lağım kokuları çarptı burunlarına. Ağız kenarları iltihaplı, yarı çıplak ve kir içinde çocuklar yuvarlanıyordu sokağın tozlarında, köpeklerle çöpler arasında. Alçacık evlerin bahçelerinde, duvar diplerinde kışları yakılan tezek yığınları vardı. İç açıcı masmavi bir gök altında bu kasvetli semtin yoksulluğu, daha da sıkıntı veriyordu; yarı köylü, yarı emekçi olan bura insanlarının çoğunluğu tütün depolarında çalışırdı. Oysa depoların çoğu şu sıra kapalıydı ve işsizlik, halkın yoksulluğunu daha da artırmıştı. İki oto-

mobil halk arasında canlı, ama düşmanca bir heyecan uyandırmıştı. Umutlarını yitirmiş erkekler, asık suratla uzun uzun baktılar arabaların ardından. Pislik içinde bahçelerde çamaşır yıkayan kadınlar, aralarındaki çekişmeyi bir an bırakıp öfkeyle başlarını kaldırdılar. Çocukları aç analara özgü, yürekten seslerle cıyak cıyak sövdüler. Yırtık giysili çocuklardan birkaçı, Almanların arabasına taş attı. Taşlar çamurluğa çarpmıştı.

Lichtenfeld, "Burada polis yok mu?" diye bağırdı. Öteki otomobildekilere homurdanırcasına öfkeyle arkasına döndü.

Frischmut hiç oralı almadı; von Geier ise, suratını asıp alnını kırıştırdı.

Preibisch, "Burası işçi mahallesi," demekle yetindi.

Von Geier, "Yoksulluk aşırı ölçüde," diye homurdandı. "Bulgarların durumu çok kötü."

Genelkurmayın hesap makinesi gibi düşünebilen Frischmut, "Bundan biz Almanlar sevinmeliyiz," dedi. "Bize katılmaları için bir neden de bu!"

Hiç kimse yanıtlamadı. Tuğgeneral Frischmut, tanklar ve ağır topçu için geçilmesi hemen hemen olanaksız olan Bulgaristan dağ yollarını düşünmeye başladı yine. Lichtenfeld bu ayaktakımı insanlara içinden de olsa atıp tuttu. Preibisch, babalık duygularını inciten bu sıska ve pis çocukları görmemek için başını öte yana çevirdi. Von Geier, yeni bir savaş hayalinin heyecanına kaptırmıştı kendini; Almanya'nın büyüklüğünü, yüzlerce yıllık düşmanı Slavları, kıtaları, okyanusları ve havaları alt üst edecek dev savaşları, zaferin yüceliğini ve yenilginin acılığını düşünüyordu.

Yoksullar semti arkada kaldı. Kentin ortasından geçtiler. Nikotiana deposuna doğru. İstasyona yöneldiler.

Patronların gelişi, memurlar arasında her zamanki gibi, göze çarpma çabasına yol açtı. Önce, şubenin yeni müdürü Batakçiya, karşıcı geldi. Boris dostça selam verdi ona. Batakçiya'nın köylerde alım sırasında sağladıkları, dalaverelerinin zararını kat kat aşıyordu. Patron onun değerini bilirdi.

Ne var ki, Batakçiya durumundan hoşnut değildi; sıradan bir

görevli olmaktan öteye geçemeyecekti. Patronun ilgisini kendine çekmek için bu sıcakta boşuna terliyordu. Rugan ayakkabı, çizgili pantolon, siyah ceket giymiş, kolalı yaka takmıştı. Akşamları tavla oynadığı yaşlı züppe eczacının öğüdüyle almıştı bunları; olağanüstü durumlar için. Ama Boris'le başuzman, onu hemen unuttular, Almanlar da yüzüne bile bakmadılar.

Oysa beyaz pantolon ve kısa kollu bir gömlekle konukları karşılayan yeni muhasebeci ilgi topladı. Kostov'un buyruğuyla deponun yanındaki villada oturuyorlardı ve karısı o lüks eşyayı korumakla görevliydi. Muhasebeci, Almanca biliyordu, Almanya'da yüksek ticaret okulunda öğrenim yapmıştı. Kolejde okumuş olan karısı İngilizce ve Fransızca biliyordu.

Lichtenfeld'in bile beğendiği bol ve çeşitli yemekten sonra dinlenmeye çekildiler. Frischmut notlarını gözden geçirip temize çekti, sonra biraz uzandı. Hemen de uyudu. Mide yanmasından hasta Lichtenfeld, karbonat almıştı; Riviera'daki hayatıyla şu bitkisel zavallı yaşayışını kıyaslayıp Preibisch'in kafasını ağrıtıyordu. Aynı odaya düşmüşlerdi. Preibisch Führer'in aristokrasiye karşı haksızlık ettiğini dokunduran sözlerini yine anlamazlıktan geldi. Kaba bir tavırla, "Durumunuzla yetinmelisiniz," dedi. "Hammadde satın alabilmek için devlete döviz gerekli. Savaşı kazandığımızda izninizi yine Riviera'da geçirebilirsiniz."

Baron, heyecanla, "Bir zafer kazanacağımıza inanıyor musunuz?" diye sordu. Midesinin sancısıyla ve Preibisch'in köylü bönlüğüyle kızıp hiç düşünmeden bağırıvermişti: "Ayaklar baş oldu! Lichtenfeld'lerin soyundan biri burada tütün tozu yutarken, polis komiseri elçilik danışmanı oluyor!"

"Ama siz de tütüncülük uzmanı oldunuz."

Lichtenfeld, acı acı, "Orası öyle!" dedi ve bir kahkaha attı; kendi alınyazısının kaçınılmaz tuhaf sonucuna gülüyordu! Bu duruma gelmişti! Lichtenfeld, şu Preibisch'le dertleşmek zorunda kalıyordu.

Preibisch, büyük bir yakınlık göstererek, "İlerde diplomatlığa dönebilirsiniz belki," dedi.

Baron, "Dönmek mi?" derken, kendinden geçmişti öfkesinden. "Bunu hiçbir zaman yapmayacağım."

"Ya ne düşünüyorsunuz?"

"Bizim tröstte kalacağım."

"En akıllıcası da bu."

Preibisch, Lichtenfeld'in yaptıkları burasına geldiği halde onun yarınıyla ilgileniyordu. Preibisch'ler, Lichtenfeld'lerin topraklarında kuşaklar boyunca yarıcı olarak çalışmışlardı. Toprak sahiplerinin bütün saçmalıklarını dinlemeye yüzyıllardır alışkındırlar. Derebeylik çağı geçmiş olsa da, Alman sigara tröstlerinin işletmeciliğinde yüksek bir yer sahibi Preibisch, Lichtenfeld'lerin şu en son temsilcisinin gevezeliklerini, atalarından kalma bir alışkanlığın verdiği saygıyla, düşünüp taşınıyordu. Bundan ötürüdür ki "Bu gibi çetin sorunlarda görüşünüzü yüksek sesle açıklamasanız," dedi.

Lichtenfeld, alaylı alaylı, "Neden?" diye sordu.

"Birliği tehlikeye sokabilirsiniz."

Oysa, biri duyabilir, demek istemişti.

Karbonatın etkisiyle midesindeki ekşime azalmış olan Baron, "Gülünç şeyler bunlar, Preibisch!" dedi ve yumuşak bir sesle, "Ben Almanım ve birliği hiçbir zaman tehlikeye düşürmem!" diye sürdürdü. "Ama soyumun onuruna da önem veririm. Lichtenfeld'ler üç yüz yıldır büyük yararlıklar gösterdi Almanya'ya." Sonra birden, "Yoksa beni bundan böyle hiç işe yaramaz biri mi sandınız?" diye sordu.

Preibisch, çekinerek, "Asla böyle bir şey düşünmedim!" diye düzeltti az önce söylediklerini. "İyi bir tütün uzmanı oldunuz. Ekonomi alanında yararlı işler yaptınız."

Bu son sözleriyle Baron'u nasıl da canevinden vurduğunun hiç farkında değildi.

Lichtenfeld, can sıkıntısıyla sustu. Midesi rahatlayınca, nasyonal sosyalistleri bu Preibisch'in yanında eleştirmenin ne tehlikeli bir şey olduğunu kavradı. Lichtenfeld, nasyonal sosyalizmin Almanya için bir yıkım, bulaşıcı bir hastalık olduğunu çoktandır kavramıştı.

Lichtenfeld bu tehlikeli sözlerini von Geier duydu mu diye, düşündü tedirginlikle.

Bereket, von Geier, hiçbir şey duymamıştı.

Bir zamanlar Maria'nın oturma odası olan salonda, divana uzanmış, yarı uykuda, daha güçlü bir Almanya hayal ediyordu. Bu hayal ona her zaman gizemli ve yüceltici gelirdi; Wagner operalarında olduğu gibi, acılar ve acıklı olaylarla dolu, zamanın ve uzayın ötesinde, insanoğlu bilincinden uzaklarda bir hayaldi.

Ama von Geier yine de heyecanlandı, savaşı düşününce. Açlığın ittiği ve altının çektiği atalarından geliyordu bu hali belki de. Romalı lejyonerlerle bin beş yüz yıl önce atılan Almanların bu yanı Almanya'ya yönetenlerde, belki de bütün Almanlarda vardı. Hayır, onun heyecanlanmasının daha başka bir nedeni olmalıydı. Bugünkü savaşların tröstler ve karteller arasında pazar kavgasından patlak verdiğini von Geier'den daha iyi bilen az bulunurdu. Kim bilir, Almanya yeni savaşı kazanacaktı belki de!

Sonunda yorgun düşüp uyuyakaldı. Yaz sıcaklığı çökmüş kırlarda bir horoz uykulu uykulu öttü.

Preibisch ve Lichtenfeld altıya doğru kalktılar, muhasebecinin hazırladığı kahveleri içtiler. Sonra, uykulu gözlerle bahçeye çıktılar. Muhasebeci onları görür görmez hemen bürosundan fırlayıp yanlarına geldi. Bir istekleri var mı, diye sordu. Hayır, hiçbir istekleri yoktu. Çalışmaya başlamadan önce keyifle sigaralarını tüttürüyorlardı.

Sıcak azalmıştı. Güneş batıya doğru yanlamıştı. Gökte güvercinler uçuşuyordu. İkindi sessizliğinin yerini akşam üzeri canlılığı almıştı. Fabrika ve depoların durmamacasına yankılar bırakan zilleri çaldı; paydos olmuştu. Az sonra Kostov da bahçede göründü. Baron'u ve Preibisch'i, aşırılığa kaçmayan bir incelikle selamladı. Oysa tütününü satacak bir uzman böyle davranmazdı.

Kostov, "Başlasak mı?" diye sordu.

Baron Lichtenfeld, "Hemen!" dedi.

Ertesi gün von Geier ve Frischmut daha güneye doğru yola çıktılar. Kostov, Preibisch ve Lichtenfeld'le çalışmalarını sürdürdü. Boris de, kentin boşta gezen işçileri adına gelen bir topluluğu kabul etti.

Yoksulluktan avurdu avurduna yapışmış, ama temiz giyimli iki erkek ve kardeşi poliste çalışan ufak tefek bir kadın, genel müdürün önünde saygıyla durmaktaydılar. Belediye başkanı nasıl davranmaları gerektiğini bir bir anlatmıştı. Durumlarını aşağıdan alarak ve boyunlarını bükerek anlatmalıydılar. Hiçbir partiden olmamaları, onların çıkarınaydı.

Önce, daha yaşlı olan erkek konuştu. Yumuşak ve hüzünlü bir yüzü, açık mavi gözleri vardı; kekeleyerek başladıysa da az sonra kendini topladı ve bir sürü gerçeği sayıp döktü.

Adam, yalın, inandırıcı bir dille anlatıyordu. Çünkü anlattıkları gerçeğin ta kendisiydi; yoksulluğu dile getiriyordu. Sesi titriyordu yalvarırken: "Müdür bey, sekiz aydır işsiziz. Son meteliğimize kadar bitirdik; oysa yaşamak için para gerekli. Çocuklarımız hasta. Doktora, ilaca verecek bir kuruşumuz yok. Kiliseye gidince bir mum bile yakamıyoruz. Oysa kötü insanlar da değiliz, solcularla da hiçbir ilişkimiz yok. Çarımızı ve yurdumuzu seviyoruz. Tek isteğimiz çalışabilmek."

Adam, kafasındakileri toparlamak için bir ara verdi, ama arkadaşı, bir toplantıda söz istermişçesine, elini kaldırdı. Boris, başını salladı, konuş bakalım, gibilerden. İşçi genç, güzel bir delikanlıydı, koyu renkli ve çok canlı gözleri vardı. Saçları özene bezene taranmıştı ve halinde bir kendini beğenmişlik göze çarpıyordu. Güve yeniği içinde, ama iyi dikilmiş ceketi, işçiler arasında yeni görüşler yayan eczacının armağanıydı. Sırtında, milliyetçi örgütlerden birinin üniforması olan beyaz çizgili kara bir gömlek vardı. Bu gömlekleri, zengin üyeler armağan ederdi yoksul arkadaşlarına. Gür bir sesle, "Milliyetçi işçilerin temsilcisi olarak bu komiteye katıldım," diye açıkladı. "Durumumuz çok çetin. Bunu siz de görüyorsunuz. Böyle sürüp gidemez, sayın müdür: İtalya'da ve Almanya'da olup bitenlere baksanıza."

Üst perdeden, üstelik gözdağı verircesine konuşuyordu. İş-

çiler ve işverenler milliyetçi olduğu gün bütün sorunlara çözüm yolu bulacak bir hak tanırlıktan söz ediyordu. Yuvarlak sözlerle. Genç işçi, Belediye Başkanının öğüdünü tutup da alçakgönüllü davransaydı Boris'in de hoşuna gidecekti bu sözleriyle. Ama bu yeni biçim milliyetçilerin önderi olan eczacı, üç yüz leva ve güve yeniği bir ceketle onu coşturuvermişti.

Boris, "İşsiz misiniz?" diye sordu.

Adam, "Evet!" demekle yetindi.

Genel müdür, başını işçi kadından yana çevirdi hafifçe.

Ufak tefek kadın, genel müdürün bakışlarını üzerinde hissedince, "Açız" diye doğruladı genç işçiyi, "Durum böylesine kötü. Kendimi düşündüğüm bile yok, ama üç çocuğum var. Yetim yavrucaklarım uyuz kedi yavrularına benziyorlar. Çalışkan bir kocam vardı. Makedonyalılar öldürdü, Tanrı cezalarını verir elbette!"

Genç işçi, "Özel sorunların önemi yok," diye sözünü kesti kadının.

Kadın, yersiz bir söz etmiş olmak korkusuyla susuverdi.

Boris, "Durum ortada," diye açıkladı. "Hepimiz buhrandan sarsıldık.

"Hepimiz mi?" Hiçbir partiden olmayan ve koyun kadar sabırlı duracağına, Belediye Başkanına yeminle söz veren işçinin yumuşacık bakışlarında bile alaycı bir parıltı görüldü. Solcu sanılmak korkusuyla ağzını açıp bir şey söylemedi. O, Çara, yurduna bağlı bir insandı ve böyle davranmakla işlerin düzeleceğini sanıyordu.

Odada bir sessizlik oldu.

Boris, "Haydi, konuşsanıza!" diye sesini yükseltti. Kızgın ve sabırsızdı. "Ne istiyorsunuz benden?"

Üçü birden, "İş!" dediler.

Sayın genel müdür, "Ben nerden iş bulayım size?" diye sordu düşmanca. "Yeter sayıda işçim var. Daha çoğunu alamam işe! Nikotiana firması yardımseverler kurumu değil!"

Ceketinin içine karısının gelinlik gömleğini giyinmiş olan yaşlıca işçi, "Açız!" dedi hüzünle.

Boris, omuz silkti ve "Ben ne yapabilirim!" dedi. "Gelecek iş mevsimine kadar sabredin!"

Kadın, "O zamana kadar hepimiz açlıktan ölürüz evladım," dedi.

"Bu kadar çabuk ölmez insanoğlu."

"Veremlilere sorun bir!"

"Orasını da doktorlar düşünsün."

Boris elini uzattı ve masanın üstündeki zile bastı.

Milliyetçilerden olduğunu söyleyen işçi, "Hiçbir şey yapmayacak mısınız?" diye sordu. "Bu davranışınızla solcuların ekmeğine yağ süreceksiniz."

Boris, suratını asıp bir sigara yaktı. Gelen hademeye Batakçiya'yı çağırttı.

Batakçiya, soluk soluğa girdi ve Boris'in asık suratını görünce, üç işçiye, "Sizi kim bıraktı buraya?" diye bağırdı.

Kadın işçi, "Bekçi Klime!" karşılığını verdi.

"Utanmıyor musunuz hiç?"

Genç işçi, "Nemiz var utanacak?" diye sordu.

"Buraya böyle mi girilir? Babanızın evi mi burası?"

Batakçiya, patronuna baktı, suçlu suçlu.

Boris, kuru bir sesle, "Kaç kişi daha alabiliriz?" diye sordu. "Tek kişi bile alamayız!"

"On kişi daha alacaksınız. Bu üçü de aralarında olmak üzere."

Milliyetçi işçilerin temsilcisi olan işçi, acı acı, "Daha fazla alamaz mısınız?" diye sordu. "On kişinin sözü mü olur. Kentte bin sekiz yüz işsiz var."

Batakçiya, "Ne demek?" diye haykırdı. "Hepinizi biz mi besleyeceğiz?"

Genç işçi, tasalı tasalı önüne baktı. Eczacının ortaya attığı görüş suya düşmüştü. Asık suratla yürüdü kapıya. Yaşlıca olanı ve kadın, bin teşekkürle onun arkasından çıktılar.

Küçük kente geldiklerinin üçüncü günü, Boris anasıyla babasına gitti öğle yemeğine. Onlara küçük ve güzel bir ev yaptırmıştı; geçmişin, utancını ailesinden silmek için.

Bir zamanki Latince öğretmeni, şimdi kentin en gözde ve sözü geçen kişilerindendi. Emekliye ayrılmış, kitaplığın yöneticisi ve 'Otez Paissi' örgütünün bölge başkanı olmuştu. Bayram günleri halka Latince deyimlerle dolu söylevler veriyordu. Alaycı kişiler bunları not alıp kahve söyleşilerinde kullanıyorlar, ancak o kibar dilin cümle yapısını ve okunuşunu bozuyorlardı. Ortanca oğlunun inanılmaz bir parlaklıkla yükselişi, Redingot'u, dediğim dedik Romalı bir konsül yapıvermişti. Onun onayından geçmeden kentte hiçbir işe başlanamıyordu.

Oysa ana, geçmişin ezici anılarını korumak istercesine, iyice geride yaşıyordu. Kadınlar Birliği'nin başkanı olmasını rica etmişler, ama kabul etmemiş, yetimlerevinin geçimini sağlayan pek tanınmamış bir onur komitesi üyeliğiyle yetinmişti. Kabuğuna çekilmiş, kendi halinde bir yaşam sürüyordu. Maria'nın hastalığına çok üzülmüştü. Bu felaketten ötürü Boris için pek tasalanıyordu. Kibar ve iyi yürekli Maria'nın yerini hiçbir kadın dolduramazdı. Saf ana yüreğiyle, Boris'in bundan son derece sarsıldığını sanıyordu.

Stephan da, Pavel gibi tehlikelerle dolu bilinmez yollara sapmıştı. Bildiri dağıtmayla ilgili görülerek yakalanmış, ama hemen serbest bırakılmıştı. Bu olay, anayı iyice tedirginleştirmişti. Onu görünmez tehlikelerle her an karşı karşıya buluyordu.

Nasıl bir alınyazısıydı bu, oğullarının her birini ayrı ayrı yollara sürükleyen?

Üçünü de sık sık düşünür, kişiliklerini birbirleriyle karşılaştırır, hangisini daha çok seviyorum, diye sorardı kendi kendine. Her birinde ötekinden daha değişik bir özellik ve kendi ruhundan bir yan vardı. Pavel güzeldi ve ruhça olduğu kadar bedence de hepsinin en güçlüsüydü. Onda, romantik genç kızlık hayallerini doldurmuş bir başıboşluk, bir dik başlılık vardı. Boris'in düşün yanı ve iç dünyası sınırlıydı ama, uyanık gerçekçiliği ve direnciyle varlıklı olmuştu; öteki kardeşlerine düşmanca davranışından ötürü çok üzülüyordu, ama aileyi acı bir yoksulluktan ve ezilmişlikten kurtarmış olduğunu da hiç unutmuyordu. Stephan'a gelince! Kafasının dikine giden ve kendi-

ne güvenen bir oğlandı. Pavel'e benzerdi ama, daha da aşırı giderdi. Onun tuttuğu tehlikeli yol, ana yüreğini pek üzüyordu.

Bütün oğullarıyla övünüyordu. Hepsi de kendi isteklerinde eşit güçte ve dik başlıydılar. Onları gizli bir sevgiyle bağrına basıyor, ancak yetiştirdiği çocuklarının her birinin bir başka yolu seçmesinden biraz da üzülüyordu; ana yüreğinin hiç şaşmaz sezişiyle, hepsinin de yarınları için tasalanıyordu.

Ana, Boris'i bir yıl öncekinden çok daha yabancı bulmuştu. İlk olarak geliyordu Maria'sız. Karısının hastalığına hiç üzülmemiş gibi, yüzünde rahatlık ve güven vardı.

Boris, anasının elini saygıyla öptü, babasını biraz da zorla selamladı ve Stephan'ın da orada bulunmasına, büyüklerin hatırına şaşmış görünmedi. İki kardeş birbirlerinin elini sıktılar ve yemekte hiçbir olay çıkarmayacakları konusunda, gözleriyle anlaştılar. Ana bunu üzüntüyle anladı. Ana hatırına böyle bir oyuna katlanıyorlardı, oysa aslında aralarında kardeşlik bağı diye hiçbir şey kalmamıştı. Belki de, duygulu birkaç anı yalnızca!

Ana, çocuklarının kişiliklerindeki uzlaşmazlığı bildiğinden, önceden haber vermeden çağırmıştı ikisini de. Boris alışkanlıktan gelmişti bu çağrıya. Anasıyla babasından iyice ayrılmış olan Stephan ise olağanüstü bir davranış yapmıştı gelmek için. Stephan, geçimini kendi sağlıyordu. Nikotiana'da önemsiz bir yazıcılık işi vardı. Aşırı bir onurlulukla işine dakikası dakikasına gidiyor, desteğin her türlüsünden kaçınıyordu. Bir öğle yemeğini, ancak anasının üzüntülü ve hanım hanımcık gülümseyişi hatırına kabul edebilirdi.

Masaya oturuldu, yemek küçük şakalarla başladı. Latince öğretmeninin yorgun ve suratı asık oturduğu, somurtkan çocukların yarı aç kalktığı yemeklere hiç benzemiyordu bu sofra. Anaları, kızarmış tavuk ve baklava sunmuştu, onlar da büyük bir iştahla yiyorlardı. Redingot, öyküler anlatıyor, bardakları sık sık yeniden dolduruyordu. Oğlunun varlıklı oluşu, Redingot'u konuşkan, zeki ve şakacı yapmıştı. Bir süre sonra konuşma ciddi konulara geçti. Eski öğretmen, sözü döndürüp dolaştırmış, kente ille de bir müze gerekli olduğuna getirmişti.

Kitaplıkta eski Roma yapıtlarından pek çoğu vardı, Osmanlı elyazmaları, Bulgar Rönesansı belgeleri de boldu. Bütün bunların bir müzede bir araya getirilmesi çok yakışık alırdı.

Boris, "Neden bir müzeniz yok?" diye sordu.

"Bir yer bulduk. Ama vitrinlerimiz ve sergileme dolabımız yok."

"Satın alın!"

"Çok pahalı. Kitaplığın da parası yok."

"Nikotiana'nın parası var demek mi istiyorsun?"

Redingot, güldü ve oğlunun adının altın kitaba geçmesini istediğini söyledi.

"Sizin altın kitap dediğiniz şey, kirli bir defter!"

Stephan bir kahkaha attı. Boris'in şakası hoşuna gitmişti.

Redingot, büyük bir ciddilikle, "Cimrinin biri olmazsın dilerim," dedi.

Boris, birden, "Anne, sen ne dersin?" diye sordu.

Ana, bir irkildi. Stephan'ın kahkahası içine işlemişti. Kardeşlerin arası iyileşse de hep böyle neşeli olsalar, diye hayal kuruyordu. Kocasını kızdırmayı göze alarak, "Sanırım, yetimlerevi daha önemli," dedi. "Çocukların giyecek çamaşırları kalmadı."

Boris, "Öyleyse bugün çocukları düşünelim de..." dedi. "Müzeyi gelecek sefere bırakalım."

Ağırbaşlı bir sessizlik çöktü havaya. Boris on bin levalık bir çek yazdı. Ama ana bile, bunu aşırı cimrilik saydı.

Hizmetçi kız kahveleri getirmişti. Babaları bol bol konuşsun diye Boris ve Stephan bir saat daha kaldılar. Redingot, uluslararası durumun gelişmesi üzerine akıl almaz görüşler ileri sürüyordu. Hitler'in yardımıyla antlaşmaları parçalıyor, orduları yere seriyor, sınırları değiştiriyordu. Bütün bu dediklerine göre, Hitler'in büyük Bulgaristan yaratmaktan gayrı bir amacı yoktu. Oğulları hoşgörüyle dinliyorlardı. Damar sertliği çekenlere karşı gelinmezdi.

Sonra çıkıp gitti oğulların ikisi de. Ana, odasına kapanıp ağladı.

14

Dağda yapılan toplantıdan sonra Lila kendini partiye verdi iyice. İşçiler sinirli, aşırı eleştirici ve kavgacı olmuşlardı. Lila'nın sözlerini can kulağıyla dinlemiyorlar, sonra da bir sürü soru yöneltiyorlardı. Polis coplarına budalaca karşı çıkmaktan bıknış bir hal vardı işçilerde. Hele eski İşçi Partisi üyelerinin birçoğunun tutumu hiç anlaşılamıyordu.

Gerginlikler, güçlükler ve tartışmalar, Pavel için duyduğu tasayı unutturmuştu hemen hemen. Hayali gittikçe siliniyor ve uzak ülkelerde sürten rastgele bir gölge oluyordu. Pavel, ona Fransa'dan, sonra Brezilya'dan ve en son olarak da Arjantin'in petrol bölgesinden mektup göndermişti. Mektupları dostça yazılmıştı ama, pek içten değildi. Pavel durumundan hoşnuttu, neşeli satırlar yazıyordu. Lila ise acı acı gülümsedikten sonra, "Amacına kavuştun sonunda!" diye alaycı satırlar yazıyordu. "Güle oynaya dünyayı dolaşıyorsun ve yurdun önemli görevlerini bizlere yüklüyorsun... Sana küskün değilim, çünkü aramızda bulunduğun sıradaki kızgınlıklarının disiplinden ileri geldiğini anladım. Buradaki hayatım tekdüze ve çetin; günü gününe yaşayan insanlarla omuz omuza tırmanmaya çabalıyorum çetin yokuşu. Burada ne palmiyeler var, ne de sıcak ülkelerin güneşi. Ama inan bana, bundan ötürü mutluluğumu yitirmiş değilim."

Son mektubuna Pavel'den yanıt almamıştı. Suçlamalarından ötürü kırgınlık duymuş olmalıydı. Ama Pavel'den mektup alamayınca o bir zamanlar çok yakından duyduğu beden sıcaklığını daha da hatırlıyor ve genç kızlık hayalleri tedirginleşiyordu. Bundan kurtulmak için genç ve yakışıklı parti arkadaşlarını düşünüyordu. Lila'ya aşırı yakınlık da gösteriyorlardı. Bunlardan biriyle neden evlenmesindi? Ama onlarla tütün deposunda ya da bir parti toplantısında karşılaşınca, bunun olmazlığını anlıyordu. Böyle durumlarda Pavel'in görüntüsü aşırı bir belirlilikle yine karşısına dikiliyordu.

Eylül sonu yaklaşıyordu. Tütün depolarının bulunduğu semt-

te, işlenmekte olan yaprak tütünlerin ısırıcı kokusu sinmişti her yere. İstasyon yolundaki akasyaların sararmış yaprakları hüzünle dökülüyordu. Tek yaprak kımıldamayacak kadar esintisiz ve sıkıntılıydı hava. Tütün taşıyan kamyonlardan saçılan tozlar, sıcaklığı daha da bunaltıcı yapıyordu. Toz, işçilerin terli suratlarına yapışıyor, ağızlarına ve diş aralarına doluyordu.

Lila'nın çalıştığı depo, Nikotiana'nın yakınındaydı. Bir ikindi üzeri, evine dönerken Maks Eşkenazi'ye rastladı. Balyacı, onu görünce, "Dur biraz!" diye seslendi kalabalığın arasından. "Diyeceğim var!" Pavel'den mektup aldım... Bir boza içelim mi?"

Lila, o hiç geçmeyen acıyı yine şiddetle duydu, ama hemen kendini toplayarak, "Olur!" demekle yetindi.

Küçük bir pastaneye girdiler. Maks, iki bardak boza ısmarladı.

Pis ve küçük masalardan birine oturdular. Dükkân sahibi bozaları bırakıp uzaklaşınca, Lila, "Nerelerdeymiş şimdi?" diye sordu.

Maks, Lila'yı süzerken "Arjantin'de," yanıtını verdi.

"Arjantin'de mi? Palmiyelerin altında keyif sürüyor, desene!"

"Ona haksızlık etmekten vazgeçmedin hâlâ. Petrol bölgesinde patlak veren greve katılmış."

Lila, "Ya!" demekle yetindi. Biraz sonra sinirli sinirli, "Neler yazıyor?" diye sordu.

Maks'ın bakışları, Pavel için neler düşündüğünü anlamak ister gibi üzerinde dolaşıyordu. Tedirginleşti ve kızdı.

Balyacı, "Yaralandığını yazıyor. Kalçasının üst kısmından yaralanmış. Kurşun çıkmış. Önemli değilmiş. Şimdi daha iyiymiş, savaşanların arasına yakında yine katılabileceğini umuyormuş."

Lila'nın yüreği küt küt atıyordu. Gözleri kararardı. Sokağın gürültüsünü, çok uzaklardan geliyormuş gibi duyuyordu. Çok sarsılmıştı bu son haberden. Bu heyecanını karşısındaki fark etmesin diye, hemen kendini toparladı ve elden geldiğince yatışmış görünmeye çalışarak, "İyi olur elbette," dedi. "Kalçada

bir kurşun yarası tehlikeli değil... Pek pek bir bacağını kaybeder ya da orası kötürüm kalır."

Maks, şaşkınlıkla baktı genç kıza; sonra söylediklerinin üzerine basarak, "Pavel eşsiz bir partiliydi, ama sizler onu çıkardınız," dedi.

"Ne eşsizlik gösterdi?"

"Her şeyden eşsizdi. Sizin şimdi bulunduğunuz çıkmazı, güçlükleri önceden görebildi."

Lila, kıpkırmızı oldu; öfkesinden dudakları titriyordu. "Gerektiğinde daha başkalarına da ona yaptığımız gibi davranırız."

Maks, genç kızın gözlerindeki aşırı inatçılığı fark edince, umutsuzlaştı ama, yine de bir denedi gerçekleri kavraması için, "Bir şey sorabilir miyim?" dedi.

"Buyur."

"Partinin şu sıra tuttuğu yolun doğruluğuna inanıyor musun?"

"Elbette!"

"İşçilerin parti buyruklarını dinlemez olmalarına ne dersin?"

"Sizin yüzünüzden, Birliği bozdunuz."

"Sence başka nedenler yok, değil mi?"

"Yok."

"Dosdoğru mu konuşuyorsun?"

"Evet!"

Lila, öfkesinden kuduruyordu. Yüreği sıkışıyordu. "Sen de, senin gibi düşünenler de günlük durumlara göre dümen tutan politikacılarsınız," derken, söylediklerinin farkında değildi.

Maks, bozaların parasını masaya bıraktı ve çıkmadan, "Bana bak," dedi, "şimdiye kadar parti için çok çalıştım. Grev için yapılacak toplantıya katılmak ve işçilere görüşlerimi açıklamak isterim. Beni bundan yoksun bırakırsanız, gerçeklerden korktuğunuz kanısına varacağım."

Lila, asık yüzle, "Seni de çağıracağız," dedi.

Maks, başka hiçbir şey söylemeden dükkândan çıktı. Lila, masaya Maks'ın bıraktığı paraları gösterip sokağa çıktı. Balyacı yüz metre ilerisinde yürüyordu. Uzun kollarını sallayarak

ağır ağır ilerlemekteydi. Bir kitapçı vitrini önünde durdu ve sergilenmiş kitaplara baktı. Lila yanından geçerken, tanımazlıktan geldi.

Gökyüzü kara bulutlarla kaplıydı. Güzün ilk serin sabahlarından biriydi. Geceyi uykusuz geçiren Lila, yorgun ve bitkindi. İşçiler, depolara doğru koşuyorlardı, karıncalar gibi. Seslerinde, aceleciliklerinde ve tahta altlı ayakkabılarının takırtısında, Lila'yı kızdıran bir boyun eğiş vardı. Ancak bu dış görünüşün gerçeklere uymadığını da hemen hatırladı. Gündelikler ve çalışma koşulları için ustabaşılarla yapılan ve arada bir döğüşe kadar varan tartışmalar, sürüp gidiyordu.

Lila hızlı hızlı yürüyordu. Düşünceleri gittikçe bir noktada toplanıyor ve sıkıntı verici oluyordu. Hayır, bu duruma bir son vermek gerekiyordu. Partiyi bu duruma düşürenlerden birkaç kişi daha atmak gerekecekti.

Öğlene doğru tütün deposunda müthiş bir heyecan dalgası sardı herkesi. İşçiler, aralarında fısıldaşıyorlar, tedirginlik veren bir haber ağızdan ağıza dolaşıyordu: Emniyet amiri gelmişti depoya. Kimi işaretle, kimi dışarıya koşmakla, durumu partili arkadaşlarına bildiriyordu.

Bu aşırı heyecan havasını fark eden ustabaşı, "Hiç kimse yerinden ayrılmayacak!" diye haykırdı. "Şeytan mı girdi içinize? Yoksa, zehirli örümcek mi ısırdı bir yerinizi? İçinde kötülük olan serseriler korkar polisten." Sonra yatıştırmak ister gibi, "Sersemler, korkacak bir şey yok!" diye sürdürdü konuşmasını. "Müdürümüz iyi insandır. Aranızdan birini buradan alıp götürmelerine göz yummaz."

Balyacılardan biri, "Ya!" dedi. "Emniyet amirinin amiri mi oldu?"

"Böyle bir şey demedik. Ama birlikte içerler."

"Rakı içmek başka, görev başka!"

"Çeneni kıs da önündeki işe bak!" Sonra işçiyi korur görünmek ister gibi, "Hiçbir tehlike yok. Namusum hakkı için." dedi.

Kimse ona aldırmadı. Olay gittikçe şişirildi ve heyecan, gerektiğinden de aşırı oldu.

İşçilerden biri, "Emniyet amirinin yanında iki de sivil var," dedi.

Bir başkası, "Polisler de geldi," diye ekledi.

"Şu halde birisinin hesabını görecekler!"

Hepsinin bakışları Lila'ya çevrildi. Fısıldaşmalar sürüyordu.

"Genç kız mahvoldu."

"Kızı döverler."

"Güzelliği kalmayacak."

Lila, haberi sessiz karşıladı. Yüreği sıkışıyor, ağzı kuruyordu. Sezdiği tehlikeye rağmen kendini tutabiliyordu. Yalnızca yüzü gerilmiş, sararmıştı. Tam bu sırada dedikoduculara göre müdüre aracılık yapan boyalı hademe kadın göründü. Kadın geçerken salon öyle sessizleşti ki, tahta altlı ayakkabılarının taktakları duyuluyordu. Hademe kadın Lila'ya el işareti yaptı.

Lila, kuru bir tavırla, "Ne istiyorsun?" diye sordu.

"Müdür görüşmek istiyor seninle."

Lila yerinden doğruldu ağır ağır, tütün yapraklarını önlüğünden silkeledi ve salonun ortasında yayılı yol keçesinden yürüyüp büroya gitti.

Büroya giderken Lila'nın korkusu yerini sevince bırakmıştı. Şimdi korku falan duyduğu yoktu, işçilerin ondan yana olduğunu anlamanın sevinci içindeydi. Son günlerde işçilerin parti ilişkileri üzerine bütün kuşkuları boşunaydı demek.

Müdürün odasına girince, o her zamanki lavanta ve yaprak sigarası kokusuyla karşılaştı. Müdür, koltuğuna tembel tembel yayılmış, bacaklarını masaya dayamıştı. Emniyet amiri, sigara masasının yanındaki divanda oturuyordu. Masada duran çiçek demetindeki karanfili kokluyordu arada bir.

Lila, hiç konuşmadan, başıyla selamladı.

Müdür, "Ne haber?" diye sorarken bir sigara yaktı.

"Beni çağırtmışsınız?"

Müdürün sigara yaktığı çakmağın alevi titreşip küçüldü ve söndü. Lila, zeki, iğrenç ve şehvetli bir çift gözün sigara du-

manları arasından baktığını fark etti. Dumanların arkasına gizlenmiş bu gözler, bacaklardan başlayıp göğsü ve omuzları dolaştıktan sonra bütün bedenine saplanıp kaldı.

Müdür, birden, "Bir Ankara kedisine benziyorsun sen," dedi.

Lila, kızgınlığını belli etmemeye çalışarak, "Bana söyleyeceğiniz bu kadar mı?" diye sordu.

Müdür, "Hayır, elbette bu kadar değil," dedi. "Seninle görüşmek istemiyorum aslında. Çünkü adın lekelenebilir."

"Orası öyle. Düşündüğünüze teşekkür ederim."

Müdür, yüzünü ekşitti. Sonra yine gözlerini dikti Lila'ya. Onun, bu hırslı ve sıkıntılı bakışlarında acınacak bir yan, hayvanca bir şeyler vardı:

"Seni emniyet amiri bey istetti!"

Lila, soru dolu bakışlarla süzdü emniyet amirini. O ise, bir karanfil alıp dostça, "Bu ne gürültü böyle, Lila?" diye sordu. "İşçiler neden bu kadar haykırıyor?"

"Sizin gelmenizden heyecanlanmış olmalılar!"

Emniyet amiri, kurnaz bir gülümseyişle, "Yaa?" dedi. "Önemli olan, benim heyecanlanmamam. Otur! Dostça konuşmamız gerekiyor." Masanın yanındaki koltuğu gösterdi, tabakasını uzatarak, "Sigara içiyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır."

Oturmadı da, ayakta bekledi.

Emniyet amiri, alışkanlıkla sigarasını birkaç kez tabakaya vurdu ve "Nasılsın?" diye sordu. "Ne yapıyorsun?"

Lila, sersem, diye düşündü. Bu halinden kuşkulanmıştı.

Emniyet amiri, sigara dudaklarının arasında, "Derslere çalışıyor musun?" diye sordu. "Olgunluk sınavı için hazırlanıyor musun?"

"Evet."

"Demek böyle! İşbaşına sizinkiler geçti mi sen de bakan olacaksın, değil mi?"

Lila, aklınca bana gözdağı vermek istiyor, diye aklından geçirdi.

Emniyet amiri, konuyu birden değiştirdi. "İşçiler ve parti yöneticileri arasında anlaşmazlık var değil mi?"

"Ne gibi?"

"Anlamazlıktan gelme! Biraz biz de çakarız bu Marksizm denilen şeyden."

Lila, şaşırmış gibi omuzlarını silkerek, "Elbette," dedi. "Ama benim çalışmalarım yasal sınırlar içinde ve sendikalarda. Başka hiçbir ilişkim bulunmadığını siz de biliyorsunuz."

Emniyet amiri gülümsedi ve yapmacıklı bir iyi yüreklilikle, "Yine bir araba yalan söyledin," dedi. Sonra, müdüre döndü ve odada ikisinden başkası yokmuş gibi, "Marksizmi çok iyi incelemişimdir," dedi. "Hayatta ilerleyemeyen bönlerin ve yetersizlerin ülküsü olarak gücünü hiç de küçümseyemem. Devlet memuru olarak zararlı bulduğum bu ideolojiyle her rastladığım yerde savaşırım. Ama ikiye bölünüp birbiriyle çekişen komünistlerden sol kanat bana daha az tehlikeli görünüyor. Benim görüşüm, bu yolda. Bu gibiler hiç değilse apaçık oluyorlar. Öteki kanatlar gibi her şeyi yakıp yok etmek istemiyorlar. Aydın kişi olanlar, işçi gömleğiyle dolaşır ve yakayı ele verince yanıldığını söyleyiverir. Öteki kanatta olanlar çok aşağılıktırlar. Görünüşe göre gizli bir yanları yoktur. Sessizce işleriyle ilgilenirler, ama alttan alta yine de boş durmazlar. Yakalandılar mı, suçsuzluk numarası yaparlar. Hiçbir şeyden haberleri yokmuş gibi davranırlar."

Emniyet amiri, sözlerine ara verip Lila'ya döndü birden, "Bu hilecilerden siz de hoşlanmazsınız değil mi?" diye sordu.

Lila, sapsarı olmuştu, ama korkusundan değil. Emniyet amirinin sözlerinde ağır hakaretler vardı. İlk kez karşılaşıyordu böyle bir durumla. Partinin yönetimi üzerine bu bilgileri nereden sağlamıştı? Nereden biliyordu ve neden onun önünde söylüyordu bütün bunları?

Lila, "Emniyet amiri bey" dedi. "Çok şaşırdım. Söylediklerinizin hepsi de çok yeni benim için."

Emniyet amiri, birden kabalaşarak, "Ben bildiğimi iyi bilirim." dedi. "Birkaç kere buluştuğun o kara saçlı tarım uzmanını yakaladık. Aklı başında biriymiş. Paçasını kurtardı. Her şeyi gramofon plağı gibi bir bir tekrarladı."

Lila, "Yalan söylüyorsun," diye aklından geçirdi. "Jossif

bütün bunları bir bir söylemiş olsaydı, sen bu görüşmemizi hiç de gerekli bulmadan beni hemen tutuklardın." Böyle düşünüyordu ama, yine de yüzü kireç gibi olmuştu. Ağzı kurumuştu yine. Tutuklanıp ölesiye dayaktan ödü patlamıştı. Böyle anlarda nasıl davranılması gerektiğini belirten Pavel'in öğütlerini hatırlayıverdi. Kısacası şuydu: "İnkâr etmek, sonuna kadar hep hep inkâr etmek."

Emniyet amiri, "Şimdi anladın mı?" diye sordu.

"Hayır."

Müdür, ayağa kalktı, elleri ceplerinde, odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Kolonya ve yaprak sigarası kokusu geldi genç kızın burnuna yine.

Emniyet amirinin mavi gözleri alayla parıldadı. "Şu halde bu konuyu daha başka bir yerde konuşuruz. Senin eski partili olduğunu biliyorum. Parti yönetiminde eski görüşten yanasın. Bundan ötürü de benden hoşgörü umabilirsin. Her şeyi sonuna kadar anlatırsan, olabilir."

Lila karşılık vermedi. Odaya bir sessizlik çöktü. Emniyet amiri, yeni bir sigara yaktı, elleri cebinde hâlâ dolaşan Müdüre soru dolu bakışlarla baktı; Lila korkacağına, kızmıştı.

Müdür dolaşmasını yarıda bırakıverip Lila'ya yaklaştı, elini omuzna koyarak, "Bu kızı rahat bırakın," dedi.

Emniyet amiri, sert bir tavırla, "Neden?" diye sordu.

"Onu ben koruyacağım, bundan böyle bırakın yakasını."

Emniyet amiri, yapmacıklı bir tavırla, "Sayın müdür, şakanın sırası değil," dedi.

"Şaka etmiyorum. Aramızdaki dostluğun hatırına bunu istiyorum sizden."

"Ya üstlerime ne diyeceğim ben?"

"Siz örtbas edersiniz onların bir şeyden haberi olmaz! Haydi, bırakın bu işin arkasını!"

Emniyet amiri, müdürün söylediklerini düşünür gibi başını önüne eğdi.

Lila, müdürün ellerinin omzunu gittikçe daha sıktığını hissediyordu, ama konuştuklarını sonuna kadar dinlemek için, kendini tutuyordu.

Emniyet amiri, sonunda, "Peki," dedi, "bir deneyeceğim. Ama bir koşulum var. Buradaki partililer için bana biraz bilgi versin."

Müdür, Lila'nın yerine karşılık vererek, "Olur canım," dedi. "Önemli bir şey değil." Sonra, genç kıza döndü ve göz kırptı. "Dik kafalılığı bırak. Şuna bir şeyler anlat da seni rahat bıraksın. Biliyorsun, bunların elinden bir şey kurtulmaz. Haydi şimdi salona dön ve yarın da, stenograf olarak işe başla. Böylece kuşkulardan kurtulursun."

Lila, Müdürün ellerini itti ve "Benim yerim o dik kafalı dediklerinizin yanı!" diye haykırdı. "Beni parça parça edebilirsiniz, ama pis oyunlarınızda kullanamazsınız." Ve kapıyı hızla vurup çıktı. Koridoru koşarak geçti. Merdiven başında tedirginlikle bekleşen işçileri gördü. Balyacı da vardı aralarında.

"Ne oldu?"

Lila, hızlı hızlı yürürken, "Beni tutuklamaya kalkarlarsa yalnız bırakmayın, direnin," diye seslendi. "Ama ancak tutuklarlarsa."

Balyacı, "Öteki depolara da haberciler gönderdik," dedi.

Lila, odadan çıkınca, müdür yeni bir şişe açtı, ağır ağır bardakları doldurdu. Bir rezalet çıkmasından korkan bir insanın hınzırca ve soğukkanlı gülüşüyle güldü.

"İşi berbat ettiniz. Umduğumuzun tam tersi oldu. Kadın işlerinde becerikli değilsiniz."

"Peki siz neden buna razı oldunuz?"

"Sizin gibilerle içe içe ben de sersemledim."

"Onun derisini yüzeceğim. Elimden leşi kurtulur, ancak."

"Haydi, için de biraz yatışın."

"Aklınızı mı oynattınız, serbest bırakalım da elini kolunu sallayarak dolaşsın mı?"

"En akıllıcası bence bu."

"Ya bu iş duyulursa."

"Kız gevezelik etmez. Siz de dosyasından 'Uzun'un raporlarını yok edersiniz."

"Yapamam bunu."

"Neden?"

"O 'Uzun' herif bunu öğrenirse jurnal eder."

"Dayarsınız ağzına içki şişesini, olur biter."

Emniyet amiri, heyecanla, "Olmaz!" diye inledi. "Görevimi böylesine kötüye kullanamam. Sofya bunu öğrenirse yerimden olurum."

"Biliyorsunuz, kaymakam ve garnizon komutanı sizi şikâyet ettiler. Çingene mahallesi olayınız ve doktorun dul karısıyla hikâyeniz yine ele alınır. Hiç de hoş olmaz! Hemen Deliorman'a gönderilirsiniz. Bir düşünün!"

Emniyet amiri, sinirli bir tavırla kadehini boşalttı. Alnında terler birikmişti. Şakaklarında damarlar ok gibi ortaya çıkmıştı. Kinle, "Sizin yüzünüzden başıma geldi bu iş," dedi. "Siz de o karıdan yana çıkıyorsunuz. Gülün bakalım, para tulumları!"

"Ne dediniz bakayım?"

Emniyet amiri, öfkeyle, "Para tulumları!" diye yineledi.

Müdür, "İlginç bir deyim!" derken sırıttı. "Varlıklı bir yurttaşa karşı bir polis memurunun kullandığı böyle bir söze diyecek yok. Marksizmi iyi incelediğinizi az önce söylemiştiniz. Yoksa etkisine mi kapıldınız?"

Emniyet amiri, içkiden durgunlaşmış gözleriyle bir baktı. "Bana karşı neden böyle düşmanlaştınız? Oysa tutukluları dövmesini 'Uzun'a söylerken devleti ve sizleri koruyorum ben. Haklı değil miyiz?"

"Evet çok haklısınız."

"Alay etmeyin benimle. Başka çıkar yol bulamayınca buna başvuruyorum."

"Yoo, siz hukukçular neler neler bulmazsınız, ucu paraya dokununca."

"Bak müdür bey, siz her şeyi alaya almak istiyorsunuz. Varlıklı kişilerin oğlusunuz ve yoksulluğun ne olduğunu bilmiyorsunuz. Ama benden en az on kez daha akılsızsınız, anladınız mı?"

Müdür, "Nedenmiş!" derken, emniyet amirini alaycı ve zeki bakışlarla süzdü. Her şeyi anlayan ve dünyaya metelik vermeyen gözlerle, "Size durumu açıklayayım," dedi. "Lila'yı tu-

tuklarsanız, işçiler ayaklanacak, çalışmalar bir hafta kadar aksayacak. Bunun anlamı, bir milyon levalık kayıptır. Beni yalnızca bu ilgilendirir! Bundan ötesine siz kafa patlatın! Şimdi anladınız mı? Haydi, bu konuyu burada kapatalım da, ben de ustabaşıyla işleri görüşeyim. Güle güle!"

Emniyet amiri odadan çıkınca, bir kadeh daha içti. Olaydan ne tedirginlik, ne de iç rahatsızlığı duymuştu. Yalnızca canı sıkılmıştı. Yorgun gözlerinde alaycı bir gülümseyiş vardı. Avukatın kızıyla eski milletvekilinin nişanlanmak üzere olduğunu hatırlamıştı. Emniyet amiri yaya kalmıştı.

15

Buraların kışı türlü dertler getirirdi. Kar yağar, ancak Ege'den doğru esen sıcak rüzgârlarla eriyiverir, işçi mahallesini geçilmez bir bataklık yapardı. Nehir, yatağından taşar, evlerle bahçeleri su basardı. Sular çekilirken bıraktığı sarı gölcükler ilkbahar sonuna kadar havayı zehirlerdi. Alçacık evler, çocukların bütün yaz toplayıp kuruttuğu tezekle ısıtılırdı. Karanlık gökyüzünden kimi kar, kimi de yağmur düşerdi. Havalar ısınınca grip salgını başlar, kirağı düşünce de yoksulların hayatı daha çekilmez olurdu. Bu havasız ve ışıksız kulübelerde hayat yaşanılır gibi değildi.

Ayakta durulamayacak kadar alçacık ve leş kokulu kulübelerde beş altı kişi bir arada yatardı. Veremlilerden hastalık geçerdi sağlamlara. Çocuklar ekmek diye ağlaşır, kadınlar birbirleriyle çekişirdi. O yıl yaz işsizliğinden sonra yoksulluk açlığa çevirmişti. Bura insanlarının yaşamı hastalık, kavga ve yoksulluk içinde geçiyordu.

Yoksulluk herkesi ters yapmıştı.

Sol eğilimli bir gazete, Nikotiana ve öteki tütün kumpanyalarına saldırdı. Gazete, hükümetin yeni bir gelir vergisi almasını ileri sürüyor, kumpanyaların işsizlerle aç tütün emekçileri için ne yardım yaptığını soruyordu. Gazete, yasaklandı. Bunu daha utandırıcı olaylar izledi. Kostov'la poker oynayan gazeteciler, komünizm tehlikesi diye alarm verdiler. Otuz bin tütün işçisinin bahtsız durumu böylesine yalan yanlış sömürülmemeliydi. Bulgar halkı, yalnızca bu tütün işçileri değil. Bütün yıkımlar, büyük buhrandan geliyordu ve işverenler de bunu yenmek için bütün güçleriyle çaba gösteriyorlardı. Sonra, tütün işçilerinin bilmesi gerekli bir gerçek daha vardı: Onlar mevsimlik işçiydiler ve bütün yılın geçimini tütün kumpanyalarından çıkarmayı düşünmemeliydiler. Bütün bunlara göre, tütün emekçileri tembel yaratıklardı ve başka işler aramaktansa aç kalmayı daha uygun buluyorlardı.

Partili olanlar, işçileri daha yüksek gündelikler için savaşıma

çağırdılar. Stephan ile Maks bu savaşımda diledikleri önemli rolü alamayacaklarını anlamakta gecikmediler. Hazırlıkları yöneten partili arkadaşlar onları küçümsüyorlardı. Maks, kabuğuna çekildi, ama Stephan homurdanmadan edemedi.

Maks, bir sigara yaktı ve odanın küçük penceresinden baktı dışarıya. Kapalı kış havası, hüzün ve tasa veriyordu. Gökyüzü kapkaranlıktı. Kar yağıyor, yağar yağmaz da eriyiveriyordu. Karşı sokağın köşesinde çamura saplanmış tekerlekleri kurtarmaya çalışan bir arabacı, yapıştırıyordu kırbacı ata.

Balyacı, "İç dünyamızda hazırlıklı değiliz bu işlere," dedi. "Bize böyle davranmaları yerinde."

"Ne demek istiyorsun, daha açık konuş!"

"İşçi çocukları değiliz ikimiz de."

"Buna dar görüşlülük derler. Parti bunun acısını çekiyor. Bizim savaşmamız gerekiyor bu görüşe karşı. Sen de onlara hak verir bir tavır takınıyorsun. Yalnızca benim yanımda mı böyle konuşuyorsun?"

"Hayır, daha başkalarıyla da, Lila'yla da tartışıyorum bunları."

"Saçmalıyorsun. Kendine güvenin kalmadı, kararsızlaştın galiba! Şu durumda söylediklerinin tartışılır bir yanı yok."

"Böylesine sorumluluklarla yüklü bir sırada buna olayları önceden görmek derler."

"Partiye sırtımızı mı çevirebiliriz demek istiyorsun?"

"Kural olarak, evet. Şu anda karşısında bulunduğumuz çevreye her an dönebiliriz. İçimizde görünmez ve baştan çıkarıcı bir bağlantı var hâlâ onlara karşı. Buna, rahata ve dinlenmeye, onların lükslerine ve çürümüş, güzel dış yanlarına duyulan bir özlem diyebiliriz. Her yanı kitap dolu, aydınlık, küçük sevimli bir odam olsa, diye düşünürsün bazı bazı. Bir zamanlar seni heyecanlandırmış güzel kadına özlem duyarsın. Büyük savaşım açısından böyleleri kararsız, üstelik tehlikeli kişilerdir. Anlıyorsun, değil mi? Ağabeyinin yeni bayan dostundan bana aşırı hayranlıkla söz açmadın mı geçenlerde? Anlıyorsun, ne demek istediğimi değil mi? Bu kadının güzelliği seni heyecan-

landırıverdi. Bazı zayıf anlarımda, bir zamanlar tutulduğum kadının aşağılık güzelliğini hatırlarım. Oysa o kadının iç dünyasından nefret ederdim. Neden heyecanlanırım yine de? İç dünyama o kadının zehri bulaştığı için, o kadını yaratmış olan çevreye, düşünsel cambazlıklarla hak veririm ve zayıf anlarda böyle heyecanlar tehlikeli olur. Ama işçi çevresinden gelenler, karşı sınıfın çekiciliklerine kolay alt olmazlar. Çünkü onlar, açlığın, yoksulluğun ve emir kulu olma acılığının at koşturduğu bir toplum katından gelmişlerdir."

Stephan, asık suratla, "Hiç mi yararlı olmadık?" diye sordu.

"Sen hâlâ bencillikten vazgeçmedin! Heyecanlanma. Başkalarına kıyasla, biz pek yararlı olmuş değiliz."

"Ya köylerdeki çalışmalarımız?"

"Övülmeye değer ama, bu yüzden başkomutanlığı bize verecek değiller, ya!"

"General olmak isteyen kim?"

"Sen."

Maks, gülümsedi. Stephan, kızgınlığından bir sigara yaktı. Bir süre sonra, "Yapılacak grevi aydınların yönetmesini istiyorum," dedi.

"Ama işin başında, Şişko var."

"Kendini dev aynasında gören boş kafalı bir işçi."

"Hiç doğru değil. Şişko yaratılıştan zekidir, üstelik soğukkanlı ve dürüst kişidir. Bütün bunlar, öğrenim görmüş olmaktan çok daha önemlidir."

Stephan, Redingot ailesinin erkeklerine özgü bir dik başlılıkla, "Hayır!" dedi. "Şişko iyi konuşamaz, yığınları arkasından sürükleyemez. Toplantıda yönetimi elden kaçıracaktır. Grev, ekonomik bir anlamdan öteye geçemez. Sosyal Demokratları bir düşün! Öyle adamları var ki, dinleyenlerin ağızlarının suyu akıyor. Sizler ne güne duruyorsunuz?"

Maks, gülümsedi. "Toplantıda Şişko'yu destekleyeceğiz."

"Demek, işi biz göreceğiz. Şişko da buyruk verecek!"

"Buna pek mi kızıyorsun?"

"Doğruyu söylemek gerekirse, evet!"

Maks, yerinden doğruldu, eski paltosunu giydi. "Haydi, sen de giyin! Simeon'da bir toplantımız var."

Stephan, alaycı bir öfkeyle, "Ben güvenilir kişi değilim," dedi.

Maks, evden çıktı, pazaryerinden geçip işçi mahallesine doğru yürüdü.

Stephan, Maks'ın evinde, onun dönüşünü bekliyordu. Sert yatağa uzanmış, 'Komsomolska Pravda'nın eski sayılarını okuyordu. Maks'ın odaya girdiğini görünce, "Nasıl oldu toplantı?" diye sordu.

"Olağanüstü bir şey yok. Depolarda nasıl çalışılacağı üzerine önemsiz görüşmeler yapıldı."

"Daha başka?"

"Yukarıdan buyruk bekleyeceğiz."

"Grev üzerine görüşüldü mü?"

"Pek az. Şöyle genel olarak."

"Senden sonra kalanlar oldu mu?"

"Birkaç kişi."

"Yabancı var mıydı aralarında?"

"Bir tane. Lukan'dı belki de."

"Ne saçma. Seni kapı dışarı ettiler şu halde?"

Maks, şaşkınlıkla bir sigara yaktı ve "Beni mi?" dedi. "Önemsiz birkaç soruyu daha görüşmek için kaldılar. Çay ister misin?"

Stephan, "Bana göre hava hoş, ama seni kapı dışarı ettiler!" dedi. "Bizden kurtulmak istedikleri açıkça anlaşılıyor. Belki ağırdan alıyorlar, korkuyorlar belki, kızarız da polise koşarız, diye."

Maks, "Çok büyütüyorsun her şeyi" dedi ve sobadaki odunları tutuşturup çaydanlığı üzerine koydu.

Genç adam, "Benim büyüttüğüm falan yok dedi öfkeyle. "Bu onların sistemi. Ama bundan böyle heyecanlanmayacağım. Kafalarını taştan taşa vursunlar. Ben bundan sonra kurumlara göre incelemeler yapacağım, sorunlar üzerine. Biraz felsefe, dergiler, şiirler ve buna benzer şeyler! Marksizmle bundan böyle kendi keyfim için ilgileneceğim."

Sonra, küçümser bir tavırla güldü.

Maks, "Gülme öyle!" diye bağırdı. "Dilediğin an partiden çıkmaya hakkın yok!"

Gözlerini dikip pencereden dışarıya, karanlıklara baktı. Odanın yoksul eşyası, demir karyola, abajursuz ampul, bir yığın kitap ve gazete cama vurmuştu. Dışarısı kapkaranlık, ıslak ve buz gibiydi. Maks, gevşeyiverdi. Arkada bıraktığı bambaşka dünyanın kış gecelerine, lacivert ve şık giysisini, ressam bayanın atölyesinde sanatın gelişmesi üzerine aşırı görüşler tartışmasını hatırladı.

Sobanın önündeki sandalyeye oturdu ve su almış ayakkabılarını çıkardı.

Bu delik delik deşik pabuçlar benim diye baktı şaşkınlıkla. Sonra yine öteki, ressam bayanın eski çağları hatırlatan Yahudi güzeli yüzünü düşündü ve içi tasayla doldu.

Su kaynamış, çaydanlığın sesi duyulmaya başlamıştı.

Yağmurlu bir mart günüydü. Nikotiana'nın bahçesinde, her zaman olduğu gibi Batakçiya, tütünlerini satmaya gelmiş Sredorek köylüleriyle çekişiyordu. Bahçe, tütün yüklü öküz arabaları, at ve eşeklerden geçilmiyordu. Köylüler, sundurmaların altına ya da balyaların üstüne oturmuş, tütünlerinin teslim sırasını bekliyorlardı. Bir yandan sert tütünlü sigaralarını tüttürüyor, bir yandan da Batakçiya'ya atıp tutuyorlardı. Nikotiana'nın şimdi Bölge Müdürü olan Batakçiya Usta, tütünleri ıskartaya ayırmakta hiçbir zaman bugünkü kadar acımasız davranmamıştı.

Batakçiya, sabahın erken saatlerinden beri tütünleri teslim almaktaydı. Üstü defter dolu masanın yanındaki bir kantara, iki hamal, aralıksız tütün balyası taşıyordu. Batakçiya, kimseye güvenmediğinden, tartıya kendi bakıyor, kantarın gösterdiğini deftere geçiriyordu. Çok yorgun düştüğü halde, köylülere bol bol sövgüler savurmaktan ya da şakalaşmaktan vazgeçmiyordu. Kısık bir sesle, hepsinin soygun u ve serseri olduğunu, firmayı dolandırmaya kalkıştığını söylüyordu. İçi kurt pöste-

kisi kaplı kısa bir deri ceket giyinmiş, başına da bir kasket geçirmişti. Yusyuvarlak suratı, haykırmaktan kıpkırmızı olmuştu. Köylüler, ha şimdi bayıldı, ha şimdi bayılacak sanıyorlardı. Ama umdukları bir türlü olmuyordu. Çünkü, Batakçiya numaracının tekiydi, heyecanlandığı falan da yoktu. Teslim alduğu tütünün yüzde otuzunu, kırkını, ellisini ıskartaya ayırdıktan sonra, aldattığı köylücüğün eline teslim pusulasını tutuşturup vezneye yolluyor, bir yandan da, "Batırıyorsunuz firmayı" diye homurdanıyordu. Gübreden beter tütünleri aldığından ötürü patron işten atacaktı onu. Köylülerin bazısı, teslim pusulalarını öfkeyle yırtıp tütünlerini yine arabaya yükleyerek gerisin geri dönüyordu.

Batakçiya'nın yanı başında, Jonny durmaktaydı. Aracılık görevi gereğince, arada bir karışıp ıskarta oranını azaltmasını diliyordu. Jonny, son yıllarda iyice ürkekleşmiş, bu yüzden köyde alay konusu olmuştu. "Caniler arkamda," diye yakınmalarına kimsenin aldırdığı yoktu. Bu yüzden de Jonny eskisi kadar iyi bir alıcı değildi. Korkusu yüzünden köylüleri soyup soğana çevirmesindeki yırtıcılığını yitirmişti. Batakçiya onu işten çıkarmayı düşünüyordu.

Jonny bu sabah, ekicilerin Batakçiya'yla çekişmelerini seyrederken, bunlardan biri, evini de, nesi var nesi yok her şeyini de ateşe verecek, diye aklından geçiriyordu. Birden daha da tedirginleşti. Nikotiana'da çalışan işçilerden, teslim alınan balyaları taşıyan kızıl saçlı birini gözü ısırmıştı. Yakasını hiç bırakmayan korkuyla usta bir hafiye olmuştu. Kızıl saçlı işçinin davranışlarından kuşkulanmıştı. Bu adamı nerede görmüştü? Ama yakasını hiç bırakmayan korku, kafasını yormuştu. Yüzleri birbirine karıştırıyordu. Sonunda, Batakçiya'ya eğildi, "Şu adam kim?" diye sordu usulca. Ama, işi başından aşkın depo müdürü, rahat bırak gibilerden öfkeli bir hareket yaptı ve köylülerle çekişmeyi sürdürdü. Kızıl saçlı adam o sırada yine geldi. Jonny, adamın kendini süzdüğünü fark etmişti. Batakçiya'dan terslenmiş ve yeni bir tehlikenin korkusuna kapılmış olan Jonny, Stoişko Dankin'i orada görünce hemen yanına

yaklaştı.

Arabası olmadığı için birkaç balya tütünü başkalarının araçlarıyla getirmiş olan Dankin, "Ne haber?" diye sordu.

Kalın kafalı, tehlikelere boş veren Batakçiya'ya çok kızmış olan Jonny, "Derinizi yüzüyor, canlı canlı," dedi. "Ama günün birinde bunun hesabını verecek. Sonra benimle de..."

Dankin, yakınlık duyan bir tavırla, "Ne o? Bir şey mi var?" diye sordu.

Jonny, kolu kanadı kırılmış bir halde, başını salladı. Stoişko Dankin, başını ona çevirdi ve mavi küçük gözlerini kırpıştırdı.

Jonny, titrek bir sesle, "Bak şuraya, kantarın yanına," dedi. "Balyaları taşıyan kızıl saçlıyı görüyor musun?"

Dankin, gözlerini öyle bir açıp o yana baktı ki, gözlerinin akı kaldı yalnızca. "Ey, ne var?"

"Herif hep bana bakıyor."

"Korkma; ben buradayım."

"Onu gözün ısırmıyor mu hiç?"

Dankin, baskülden yana bir daha baktı çabucak ve; "Aaa!"diye haykırdı, korkuyla.

"Ne var? Söylesene!"

"Fitilçe'yi alıp götüren adam. Zavallıyı kurtlar parçalamıştı."

"Aman tanrım, neler söylüyorsun?"

Jonny sarardı, dudakları titremeye başladı. Unutup gittiği Fitilçe olayını bütün korkunçluğuyla hatırladı. Kurtların parçaladığı cesedin kafasında kurşun izi bulunmuştu. Yabancı adam durumu fark etmişti, kendisini süzüyor, konuştuklarını izliyormuş gibi geldi Jonny'ye. Kekeleyerek, "Yanılmayasın?" diye sordu.

Stoişko Dankin, hiç kuşkusu kalmadığını söyledi. Birisini bir kere görsün, hemen hatırlayıverirdi.

Jonny, can vermek üzereymiş gibi bitik, "Şimdi ne olacak?" diye sordu.

"Şimdi ne olacak, ne demek! Ağzını tutarsın olur biter. Ben de buradayım."

Ama çabucak bir şeye karar vermişe benzeyen Jonny, bah-

çe kapısına koştu.

Sredorek köylülerinden birkaçı, "Nereye be Jonny?" diye arkasından seslendiler alayla.

Köylüleri yatıştırmak görevini unutup hızla uzaklaşan Jonny'yi Batakçiya da görmüştü. Arkasından, "Hey, nereye?" diye bağırdı. Ama beriki duymamazlıktan geldi. Batakçiya, "Korkak herif!" diye söylendi. "Şeytan girmiş sanki içine."

Sredorek köylüleri kahkahalarla güldüler. Jonny'nin hastalık halini alan korkularını çoğu biliyordu. Batakçiya da onu umursamıyordu artık. Bunların hiçbirini umursamayan Jonny, doğru polise koştu.

Maks, Jonny ile Dankin'i fark edince depodan hemen uzaklaşmaya karar verdi. Kaybedeceği her dakika alınyazısında ağır basacaktı. Ama birden karşılaştığı bu yeni tehlike karşısında, hayat gücünü iyice yitirmiş olduğunu şaşkınlıkla fark etti. Onu yakalayacaklar ve Fitilçe'nin öldürülmesini üzerine alsın diye zora başvuracaklardı. Sorguya çekecekler, işkence edecekler ve yargıç kararı olmadan öldürüvereceklerdi. Ee, ne olurmuş sanki! Lukan ile arasında geçenlerden sonra geriye itilmiş ve yararsız bir kişi sayıyordu kendini. Partinin yanlış bulduğu yönetimine karşı savaşmak istiyordu ama, bütün isteğini ve gücünü yitirmişti.

Maks, acı acı gülümsedi; kendisini tam bir işçi önderi sanırdı bir zamanlar. Oysa, böyle olmasına karşın bir şeyler direniyordu içinde. İşçilerin onu yabancı saymasından geliyordu bu duygu belki de! Onların çevresine boşuna katılmıştı. İşçilerin güvenini kazanmak için çabaları boşunaydı.

Maks, yaklaşan tehlikeden yakayı sıyırabilmek için, korkusuz ve sakin görünerek, ustaya yaklaştı.

Beriki, Makedonyalı, lehçesiyle: "Ne o?" diye sordu, onu görünce.

"İyi değilim," dedi Maks. "Başım çatlıyor."

"Benim de öyle, çalışıyorum."

"Dayanamayacağım. Gidiyorum."

"Gündelik ne olacak?"

Maks, bir şey demeden uzaklaştı. Bahçeyi geçerken aklına geldi; Stephan'a da bildirmeliydi. Depodan çıkınca onların evine yöneldi. Stephan bir aydır ailesiyle birlikte oturuyordu ve işçiler bundan ötürü büsbütün kuşkulanır olmuşlardı.

Kapıyı Stephan'ın anası açtı. "Stephan'ı mı arıyorsunuz?" diye sordu. "Burada değil. Dün gitti Sofya'ya."

Maks, rahatladı. Hiç değilse şimdilik tehlikeden kurtulmuştu Stephan.

"Çok teşekkür ederim, bayan."

Yürümeye davrandı, ama yaşlı kadın alıkoydu: "Bay Eşkenazi. Lütfen biraz buyursanız. Sizinle görüşeceklerim var."

Konuk odasına girdiler.

Stephan'ın anası, söyleyecek sözlerini güçlükle toparlıyormuş gibi, "Evet Bay Eşkenazi," diye başladı. "Çok zeki ve aydın bir kişi olduğunuzu biliyorum. Siz ve Stephan, ortak amacınız için birlikte daha başka bir yolda da çalışamaz mıydınız acaba? İşinize karışmak istemem elbette..."

"Anlıyorum, sayın bayan."

"Depolardaki bu işler, sizlere göre değil. Sizi boş yere yıpratıyor. Öyle değil mi? Size bunu söylemek istemiştim. Özür dilerim. Bir de..."

Kadın kızardı ve çekingenleşiverdi yine. Maks yakınlık duyarak baktı kadına ve ana tasası, diye aklından geçirdi. Sonra, "Bu konuda sizin gibi düşünmüyorum, ama siz açıkça her şeyi söyleyin, lütfen," dedi.

"Teşekkür ederim. Dediklerimden yana olmasanız bile, Stephan'ın bir yandan da üniversiteye gitmesini sağlayın. Önce yükseköğrenimini bitirsin."

"Anlaştık. Bunu yapacağım, söz veriyorum size, Lise sınavına dışardan girmek için başvurdu, benim isteğimle."

"Doğru mu? Çok teşekkür ederim size. Stephan size çok bağlı. Bir kahvemizi içseniz?"

Maks, istemedi. Çabucak ayrıldı. Çok değerli dakikaları yitirmekten korkuyordu.

Evden çıkınca, pazaryerine doğru yürüdü. Orada oturuyor-

du. Mart güneşi yerleri kurutuvermişti. Ağaçlarda ilk tomurcuklar patlak vermişti. Masmavi gökyüzüne bakınca bahara, yaşamaya ve dünyaya karşı hafiften bir özlem duydu. Yine geçmişi, o güzel kadını hatırladı; dört yüz yıl önce İspanya'dan gelen ve alışverişle hiçbir ilgisi olmayan hahamlar, hukukçular ve hekimler soyundan eskiçağ Yahudilerinin romantik yüz çizgilerini taşıyan kadını. O gözlerde, geçmişin romantizmi ve geleneği alaya alan oynak bir canlılık parıldardı.

Maks, nehrin alt yanına doğru yürüdü. Kafasının içinden türlü şeyler geçiyorsa da burun buruna geldiği tehlikeyi hemen hiç umursamıyordu. Geçmişe özlemi gittikçe daha çok içini dolduruyor, günlük olaylara her an çok kızıyordu.

Pazar yolunda işsizlere rastladı. Tütün depolarına gidiyorlardı. İlk işe alınanlar arasına girebilmek için her gün kapılarda bekleşiyorlardı. Oysa pek azı iş bulabiliyor, günlük sıkıntılardan az buçuk kurtulabiliyordu. Maks'a hiçbiri selam veremedi. Oysa, Nikotiana'dan tanırlardı onu. Maks daha da kızdı bu yüzden. Ama sonra, daha başka türlü de davranamazlardı, diye aklından geçirdi. Lukan'ın çevresinde toplananlar, onu parti içinde tehlikeli kişi diye yaymışlardı hepsine. Hem, onlarla ortaklaşa bir yanı kalmış mıydı ki artık? Bir süre düşündü. En son amaç, ortak ülkü, belki! Hayır, bundan yana da pek güvenli değildi. Böyle olsaydı kendini onlara daha bağlı sayardı.

Jako'nun pazaryerindeki semerci dükkânına varmıştı, hemen odasına çıktı. Elden geldiğince çabuk, bavulunu hazırlayıp Sofya'ya gitmesi gerekiyordu. Şoseye çıkıp oradan bir kamyonla gitmek en iyisiydi. Tren yolculuğu hem uzun, hem de tehlikeliydi. Birkaç parça öteberisini kartondan bavula yerleştirirken, yine bir umutsuzluk çöktü üzerine; yaşamı çoktan sona ermiş gibi oluverdi. Bundan böyle olup biteceklerin hiçbir önemi yok gibi geldi. Acele etmenin hiçbir anlamı yoktu. Sofya'ya kaçmayı düşünmüştü. Ama ne yapacaktı orada? Orada da benzeri duygulara kapılacak, partili arkadaşlarının ondan yüz çevirdiğini hissedecek, yine bir eziklik duyacak, uzak

akrabalarına gidip küçük bir iş isteyecekti.

Bavulunu yerleştirmeye ara verip bir sigara yaktı, pencereden dışarıya baktı dalgın dalgın. Sokağın karşı yanında uzun boylu, solgun, şiş suratlı bir genç duruyordu. Bir eli paltosunun cebindeydi.

Maks, sivil polisi hemen tanıdı. Yine de hiçbir üzüntü duymadı. Yalnızca tabancasını çıkardı ve tetiği hazır etti. Sonra, masanın önüne oturdu ve yüzünü kapıya çevirip sigarasını tüttürdü yine.

'Uzun', kaldırımda bekliyordu sabırla. Yüzünü alana dönmüştü. İki dakikada bir çabucak bir göz atıyordu, Jako'nun evine. Korkunçluk ve korkaklık yanlarını ele veren çirkin ve tasalı gözleri vardı. Bu sivil polis, dayakla söyletmekte çok ustaydı, ama o kadar da korkaktı. Şimdi nedenini bilmeden korkuyordu. Kuşku altındaki işçiyi yakalamak için, bir meslektaşını beklemekteydi.

'Uzun', bir türlü gelmeyen arkadaşına atıp tutuyordu içinden. Maks'm odasına tek başına gitmeyi de bir türlü göze alamıyordu. Az önce telefon etmiş, meslektaşının yola çıkmış olduğunu öğrenmişti. Az sonra gerçekten geldi de. Tıknaz, sırıtkan bir adamdı. Mesleğini ciddiye alamayan bir hali vardı. Fındık yiyordu ağzını oynatarak.

'Uzun', "Ne diye resmi polis de getirmedin?" diye homurdandı.

Şişman polis, "Bırak yahu!" diye sırıttı. "Böyle ufak işler için de resmi polis mi alacağız yanımıza?"

'Uzun', öfkesinden kıpkırmızı olmuştu. Suratını astı ve dişlerinin arasından, "Öküz herif!" diye sövdü. "Her şeyi kolayından alıyorsun. Ama günün birinde delik deşik edecekler seni. Siyasal sanıkların çok tehlikeli kişiler olduğunu bilmiyor musun yoksa?"

Onun, böylesine akılsızlığı hor gören ve kurbanlarından nefret eden bir hali vardı. Gizli polislik de çekilir meslek değildi! Zavallı görünüşlü birinin karşısında hiçbir şeyin farkında olmadığınız bir anda, bir şarjör dolusu kurşunu karnınıza ya

da beyninize boşaltıverirlerdi. Kurşunla delik deşik polis arkadaşlarının cesetlerini morgda görmüştü. Gözünün önüne geldikçe karabasan sarardı her yanını.

Şişman polis, yatıştırmak ister gibi, "Anlaşıldı!" dedi. "Ben önden giderim."

'Uzun', üst perdeden bir tavırla, "Haydi, öyle olsun bakalım, yürü!" dedi.

Şişman polis, alayla bir baktı; bilirdi ne yüreksiz olduğunu onun. Fındıklarını yerken, "Ne varmış sanki!" dedi. "Ben yapacağımı bilirim ve her zaman da buna göre davranırım. Ben senin gibi yüreksiz biri değilim."

'Uzun', sustu, alınmış gibiydi. Korkusu, ağzını açıp bir şey söylemekten alıkoyuyordu onu. Eve varınca, semerci dükkânına girdi ve şişko giriş kapısında kaldı.

Jako, bağıra çağıra çekişiyordu köylülerle. 'Uzun' adamcağızın sözünü ağzına tıkadı. Jako, şaşkınlıkla baktı ona. Gelenin kendine pek güvenir halini görünce, resmi kişi olduğunu anlamıştı.

Sivil memur, "Evinde kiracın var mı?" diye sordu, kaba bir tavırla.

"Anlayamadım efendim! Kiracı mı dediniz? Evet, bir bay var."

Jako, durumu hemen kavramıştı. Maks, yüzünden polisle başının belaya gireceğini çoktan sezmişti ama, oda kirası hatırına onu çıkarmamıştı. Ama işte bela gelip çatmıştı.

Sivil, "Göster odanın yerini!" diye emretti.

Jako, Başına bir şeyler geleceğini sezmiş dizleri titremeye başlamıştı. Kekeleyerek, "Başüstüne bayım, şimdi," dedi. "Ama dükkân yalnız kalmasın diye karımı çağırayım, izin verirseniz... Rebekka! Ven aqui* Lütfen bir dakika. Rebekka! Ven aqui, mujer."**

Rebekka, sonunda kapıda göründü, ıslak ellerini önlüğüne silerken, öfkeyle; "Qui hay?" *** diye sordu.

Jako karısına "Quedate aqui" **** diye emretti ve sivile de

* Buraya gel!
** Karı, gel buraya!
*** Ne var?
**** Sen burada dur.

arkasından gelmesini işaret etti.

Sokağa çıktılar. 'Uzun', sinirli sinirli yüzünü kırıştırıyordu. Korkudan kıvranıyordu. Her şeyden kuşkulanıyor, bir kötülük gelecek sanıyordu. Herif bir bomba atamaz mıydı?

'Uzun', korkusunu belli etmemeye çalışarak, öteki sivile, "Sen git bu herifle!" emrini verdi.

Şişman polis, onun bu korkaklığıyla alay eder gibi, "Ben mi?" diye sordu.

'Uzun', kızgınlıkla, "Yoksa ben mi gideyim?" dedi. "Sen daha gençsin ve öğreneceğin çok şey var. Şefe söyleyim de sana ikramiye versinler."

Şişman polis, güldü ve Jako'nun arkasından yürüdü. Palto cebindeki tabancayı sıkı sıkı tutuyordu.

'Uzun', rahat bir soluk aldı ve içeri girmedi. İki kapı vardı. Kapılardan biri, semerci atölyesine açılıyordu. Ötekisi de eve. Polis ve Jako, ikinci kapıdan girdiler. Evin bir başka çıkış yeri olmadığına iyice aklı kesen 'Uzun', herif kaçmaya kalkarsa ateş etmek için, kapının yanma gizlendi. Polis ile Jako'nun tahta merdiveni çıktığı duyuluyordu. Korkusu ve gerginliği iyice artmıştı. Ne kötü meslek, diye aklından geçirdi. Kurumuş dudaklarını ıslattı, diliyle. İçeriye girenlerin üst kat sahanlığına varmış olmaları gerekirdi. Çıt yoktu. Birden tabanca sesleri ve bir çığlık duyuldu. Ağır bir şey, belki de arkadaşı, yuvarlandı paldır küldür. 'Uzun', duvara iyice yapıştı ve tetiği çekmeye hazır bekledi. Sonra bir el daha tabanca patladı. Arkasından, Yahudice sözler, yanıp yakınmalar, kesik kesik haykırışlar duyuldu. Merdiveni ağır ağır indi birisi. Sonunda, Jako göründü. Kapının ağzında. Ellerini havaya kaldırıp sokağa koşmaya başladı. Yüzü dehşet içindeydi. Sonuna kadar açılmış kırmızı bir ağzın altında, kırçıl ve titrek sakalı havada uçar gibiydi.

Sivil, tabancasını göğsüne dayayıp, "Kim ateş etti?" diye haykırdı.

Jako, tabancayı görünce, büsbütün dehşete kapıldı, "Ne?... Ne?..." diye kekelemeye başladı.

"Söylesene sersem herif! Ne oldu?"

Jako, titriyor, "Ne?.. Ne?.. Ne?.. diye kekeliyordu durmadan. 'Uzun', onu kenara itip kapının ağzında bir süre daha bekledi. Bazen beklerler, sonra yine ateş ederlerdi. Ağır yaralanmış bile olsalar yine ateş ederlerdi. Bu arada resmi bir polis, arkasında bir sürü insanla girdi bahçeye.

'Uzun', "Yardım ekibi çağırın!" diye haykırdı.

Beş dakika sonra Çakır ve polisleri göründü. Heyecandan biraz sararmıştı. Ama evin her yanını ustaca sardırdı adamlarına. İçerdekine, "Teslim ol!" diye seslendi. Ama hiçbir karşılık alamadı. Sonra, tabancasını çekip, gelen var mı diye sordu yanındakilere ve hiç kimse sesini çıkarmayınca, dişlerini gıcırdatıp girdi tek başına. Kara bıyıklı, güzel yüzlü genç bir polis, arkasından gitti; en arkadan da, 'Uzun' yürüdü, çekine korka. Üst sahanlıkta, Şişman'ın cesediyle karşılaştılar. Başı öne düşmüş, kolları ileri uzanmıştı. Yüzü kurşunlarla delik deşik olmuştu. Çakır, üstünden atlayıp yürüdü. Böyle anlarda, görevine yaraşır biri olmaya çalışırdı. Maks'ın kaldığı küçük odanın kapısı yarı açıktı. Çakır; "Teslim ol!" diye haykırdı ve duvara yapıştı. 'Uzun', ve resmi polis, cesedi siper aldılar. İçerden hiçbir karşılık gelmedi. Çakır, kapıya iyice yaklaşıp bir daha aynı şeyleri haykırdı. Yine ağır bir sessizlik. Çakır, arkasına baktı merdivene doğru. Cesedin kollarının arasından 'Uzun'un ve kara bıyıklı genç polisin tabanca namluları görünüyordu. Çoluğunu çocuğunu ve evini düşündü bir an, sonra zehir gibi bir yüzle, kapıya bir tekme attı.

Yerde bir kan gölü ve Maks Eşkenazi'nin cesedi vardı. Balyacı, en son kurşunu kendi ağzına boşaltmıştı.

16

Nikotiana genel müdürünün sekreteri, kulağı kirişte, zil sesini bekliyordu. Bugün çok korkuyordu, patron kızacak diye; illerden kötü telgraflar gelmişti. Beş dakikadır telgrafları gözden geçiriyor, hangisini en üste koysam diye düşünüyordu. Sonunda, zil çaldı.

Sekreter, öğretmenin çağırdığı suçlu bir öğrenci gibi odaya adımını attı. İllerden olup bitenlerden kendisi sorumluymuş gibi titriyordu. Genel müdürün yüzünün pek asık olmadığını görünce biraz rahatladı. Patronun yüzünden, hafta sonunu sevgilisiyle geçirmiş bir insanın pazartesi sabahı seçilen canlılığı, hoşnutluğu vardı. Sekreter, ürkerek, masaya yaklaştı. Şu telgraflar olmasaydı.

Genel müdürün yüzü değişiverdi, her zamanki buz gibi yüz oldu. "Ne haberler var?"

Sekreter, kısık bir sesle, "Grev!" diye kekeledi. "İşçiler yeni istekler ileri sürüyorlar ve grev yapacaklarını bildiriyorlar."

"Grev mi?"

Boris'in yüzü sarardı, sonra kızardı ve hiç beklemediği anda tokat yemiş bir insanın yüzü gibi donuklaştı. Gerçekten de bir tokattı bu haber. Nikotiana'nm başına büyük işler açabilir, Almanların güvenini sarsabilirdi.

Boris, kendini topladıktan sonra, sert bir tavırla, "Nerede?" diye sordu.

"Her yerde. Bütün şubelerde ve bütün firmalarda. Genel bir greve benziyor."

"Nedir istekleri?"

"Pek çok. Her şeyden önce bağımsız sendikalar kurmak, Tongacılığın kaldırılması ve gündeliklerin artması."

Sekreter, telgrafları masaya bırakmış, şefin diyeceklerini bekliyordu korka korka.

Boris, telgrafları okuyup bir yana koyduktan sonra öfkeyle, "Sersemler!" dedi. "Çıldırmışlar."

Sonra, bir sigara yaktı ve başını önüne eğerek birkaç saniye düşündü. İşler nasıl gelebilirdi bu duruma? Şube müdürleri

de kafasız heriflerdi, polislerin de tümü yüreksizdi! Başını kaldırdı, öfkeyle. Sekreter, kalem ve bloknot elinde, genel müdürün diyeceklerini stenoyla yetiştirebilecek miyim diye, korkuyla bekledi. Ama Boris, herhangi bir buyruk yazdırmadı, "Telefonla, Cebel'i bulun bana!" demekle yetindi. Sonra da, Endüstriciler birliği başkanını ve başbakanı arayın!"

Sekreter, odasına koştu. Telefon telleri vınladı, görüşmeler birbirini kovaladı.

Cebel, kumpanyanın sahibi Tütüncüler Birliği'nin de başkanıydı; Emperyal Bar'da sabahlamış olduğundan hâlâ uyanmamıştı. Telefona, kumpanyanın başuzmanı çıktı.

"Neler oluyor, Papasov?"

"Büyük çapta bir hareket karşısındayız, Bay Morev, hiçbirimiz beklemiyorduk."

"Polis uyumuş olmalı!"

"Gerçekten utandırıcı bir olay."

"İyi kulak verin, sözlerime! Beni desteklerseniz, grevi hemen bastırmayı üzerime alırım."

"Elbette destekleriz. Nasıl davranmamızı istersiniz?"

"Yalnızca tam yetki. Bütün tütün tüccarları adına hareket edebilmem için."

"Patron uyanır uyanmaz herkesi toplantıya çağırmasını söyleyeceğim."

"Birleşme olabileceğine güveniyor musunuz? Nikatiana'da tütünlerin işlenmesinin gecikmesinde sevinecekler olacaktır."

"Biliyorum. Bunlar topu topu üç beş çakal. Ne yapmayı tasarlıyorsunuz?"

"Tütün işleyenleri bizden yana kazanıncaya kadar, grev komitesini oyalamak ve yıpratmak. Bunu sağladık mı, işçileri her yandan çevirir, diretiriz. Kıştan aç çıktıklarından uzun süre dayanamazlar."

"Planınız çok yerinde, Bay Morev."

Boris telefonu kapadı. Sekreter, Endüstriciler Birliği Başkanını her yerde aradıktan sonra, Gabrovo'da bulabildi. Çabalamaktan ter içinde kalmış olan sekreter, güçlü iki adamın tele-

fonunu bağlayabilmişti. İkisi de çok güçlüydü. Biri Bulgar ordusu üniformalarını dokuyordu fabrikalarında, öteki, Bulgar tütünlerinin üçte birini Almanya'ya satıyordu.

Nikotiana Genel Müdürü, isteğini özel bir incelikle anlattı ve Endüstriciler Birliği Başkanı, büyük bir anlayış gösterdi. Başkan, grevcilerden hiçbirini işe almamaları için bütün birlik üyelerine bir genelge göndereceğine de söz verdi.

Sekreter yine telefona uzandı. Başbakanı arıyordu şimdi. Ancak, başbakan ya devlet işlerinden pek yorgun düşüp bir yerlere dinlenmeye gitmişti, ya da aşırı dinlenmekten bıkıp olağanüstü bir durumla devlet işlerine bakıyordu. Başbakan, hem aşırı tembel, hem de sarayın adamı olarak bilinirdi. Briç masası başında pineklemekten kızarmış uykulu ve şiş şiş bir yüzü vardı. Gevezenin biri, eşsiz bir devlet adamı olduğunu söyleyince pek inanmıştı buna; bütün yabancı devlet temsilcilerine durmamacasına manevralar çeviriyor, her esen rüzgâra göre yön değiştiriyordu. Bundan ötesini memurlarına bırakıyordu. Ne var ki, şu anda hiçbir yerde ele geçirilemiyordu.

Boris, açık kapının eşiğinde durmuş şaşkın şaşkın bakan sekreterine, "Arayın, her yerde arayın!" dedi. "Onu ille bulmamız gerekiyor."

Sekreter, büyük bir umutsuzlukla, telefona uzandı yine. Başbakanın yakınlarına, ailesine müthiş kızıyordu içinden. Diller döküyor, yalvarıp yakarıyor, yeminler ediyordu. Sonunda başbakanın, cumartesi akşamı varlıklı dostlarından birinin çiftlik evine gitmiş ve henüz dönmemiş olduğunu öğrenebildi. Bunu genel müdürüne bildirdi ve buyruk bekleyen bakışlarla dikildi.

Boris Morev, "Orada arayın!" dedi kısaca.

Başbakanın kısık ve uykulu sesi telefonun öte ucunda duyuldu az sonra ve konuşanın kimliğini öğrenince hemen nazikleşti.

Boris Morev rica etmiyor, istekler ileri sürüyordu. İçişleri Bakanıyla araları iyi değildi şu sıra. Parlamento üyelerinin çoğunluğuna, polis müdürüne, genel iş müfettişine ve önemli tütün merkezlerindeki garnizon komutanlarına gerekli talimat

verilmeliydi. Başbakan sık sık, "Evet, elbette!" diyordu. "Evet, elbette!" Saray çevrelerine ve varlıklı dostlarına hep böyle davranmaya alışkındı. Bundan ötürüdür ki, İsviçre bankalarında kabarıkça bir hesabı vardı.

Kralın silkip atamayacağı insanlardan olduğuna, sağlam kişiliğini de böylece ortaya koyduğuna inanırdı ayrıca.

Nikotiana'nın Genel Müdürü, telefonu kapadıktan sonra, sekreterine bütün şubeler için bir genelge yazdırmaya başladı. Acımasızlık konusunda bütün ustalığını göstermek ve aç yığınları daha da çıkınaza sokmaktı amacı. Grev patlak verince gelecek işçi temsilcileriyle görüşmeye yanaşmamalarını emrediyordu şube müdürlerine; aralarında kışkırtıcılar bulunduğu ileri sürülecekti. Bundan sonra da 'düzen'i polisçe güvene alınmış toplantılar yaptırılacak, yeni temsilciler seçilecekti. Görüşme yetkilileri, partisizler arasından seçilmeliydi. Genelgede, "hiç acele edilmemesi," tam tersine, "beklenmesi," açık açık belirtiliyordu. Sözün kısası, işçiler meteliklerini yitirinceye kadar oyalanacaktı. Yazı, işçilere karşı "son derece dürüst davranılması," isteğiyle sona eriyordu. Daha sonra "Çok gizli," kaydıyla bir ikinci yazı daha yazdırdı. Firmaya bağlı, ya da 'milliyetçiliği denenmiş' işçilerin bir bir bulunup yeterince parayla harekete geçirilmesi isteniyordu. Bekçi sayısının üç kat artırılması ve telefon başından hiç ayrılınmaması, hemen polise bildirilmesi ve gerektiğinde asker getirilmesi de yazılıydı. İlk gelecek işçi temsilcileriyle görüşmeye yanaşılmaması ısrarla emrediliyordu.

Boris Morev, birden, "Kostov nerede?" diye sordu.

"Rila Manastırı'na gitti."

"Ne zaman?"

"Bu sabah."

"Grevden söz açmadınız mı ona?"

"Söyledim. Ancak, bir ay izin yapacağını ve hiçbir biçimde rahatsız edilmemesini size söylememi istedi benden. Özür dilerim, ama onun sözlerini olduğu gibi aktarıyorum size."

"Demek grev yapıyor o da!"

Sekreter, öfkesinden köpürmesini beklediği genel müdürün güldüğünü gördü. Patronun güldüğünü ilk kez görüyordu, üstelik bir başkasının çok haklı olarak öfkeleneceği bir durumda. Bu para babalarının işine akıl ermiyordu! Sekreter, naziklik gereği gülümsedi. Sayın genel müdürün keyfi yerindeydi. Sevgilisinden ötürü böyleydi belki de! Sekreter o kadını bir kere otomobilde görmüştü. Bir milyonerin metresine hiç de benzemiyordu. Güzeldi. Ama boyanmamıştı, takıp takıştırmamıştı. Sade giyinmişti ve genel müdürle görülmekten pek hoşlanmıyor gibiydi.

Boris, "Mektupları hemen hazırlayın, imzalayayım!" dedi. "Bekliyorum."

Boris Morev bir sigara yaktı ve açık pencereden dışarılara baktı. İlkbahardı, nisan sonlarına doğru güneşli bir gündü. Gökyüzü maviydi ve havada leylak kokuları vardı.

Nikotiana Genel Müdürü, Bulgaristan'ın öteki tütün kumpanyalarından da geniş yetkiler aldıktan sonra, iyice düşünülmüş planını uygulamaya geçti.

İllerdeki şube müdürlerinin görüşmelere yanaşmaması üzerine işçiler, işverenlere isteklerini Sofya'da iletmek için bir temsilci kurulu seçtiler. Kurulda on erkek ve iki kadın işçi vardı. Boris Morev onları kabule yanaşmadı ve gelenlerin "ajan" olduklarını ileri sürdü. Aracılık eden iş müfettişine sendikalarca değil, ama bütün işçilerin yapacağı bir toplantıda seçilecek temsilcilerle görüşebileceğini açıkladı. Sofya'da ucuz bir otelde kalan işçileri dört gün beklettikten sonra bunları ileri sürmüştü. Aracılık etmek isteyen bazı politika adamlarından da ustalıkla kaçınmış, gizlenmişti. Bu arada, illerdeki şube müdürleri, genel müdürden gelen buyrukları bütün ayrıntılarıyla uygulamışlardı. İşçilerin arasına kışkırtıcı adamlar salmışlardı. Bu gibiler grevi gerekli bulduklarını, ancak komitenin yeni bir seçimle kurulması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Dediklerine göre, şimdiki komite, yabancılardan para almakta ve işçilerin sırtından geçinmekteydi. Hem işverenler öyle sanıldığı gibi uzlaş-

maz kişiler de değillerdi. Üstelik grevsiz de işçilerle anlaşmaya hazırdılar. Böylece dövüşler ve kan dökülmeler de önlenmiş olurdu. İş müfettişleri bu sözleri doğruluyorlar, Almanya ve İtalya örneklerini ileri sürüyorlardı.

Sıcak mayıs günleri başlamıştı. Yeniden toplantılar yapıldı. Polisin görünüşte iyi davranışlı denetimi altında ve önceden onayladığı konuşmacılar söz aldılar. Uzun çekişmelerden sonra, üçte biri eski üyelerden olan yeni bir komite seçilip Sofya'ya gönderildi. Görmüş geçirmiş bazı işçiler, çok değerli günlerin boşuna harcandığını, işin bırakılmasının, hele tütün işlenmesinin hemen durdurulmasının işverenler için büyük tehlike olduğunu ve yola gelivereceklerini çok iyi biliyorlardı.

Yeni kurul da üç gün bekledi Sofya'da. Nikotiana Genel Müdürü Çam-Koruya'ya, üç günlük bir dinlenme iznine gitmişti. Sonunda dönünce, işçiler beklemedikleri bir durumla karşılaştılar yine.

Toplantı, geniş iş müfettişliği yapısında oldu. Altı temsilci arasında, Blaşe de vardı. Çekingen, ama iş müfettişinin inceliklerinden pek hoşlanmış olarak oturdular masaya. Eski ama temiz ve iyi ütülenmiş giysilerinden tütün kokusu çıkmamıştı. Bir ikisi ucuz boyunbağları bile takmıştı.

Nikotiana Genel Müdürü, kuru ve soğuk bir tavırla, öteki tütün firmalarından aldığı yetkiyi de belirterek söze başladı.

Önce, Tongadan söz açtı. Bunun ulusal bir ekonomi sorunu olduğunu ileri sürdü. Bundan vazgeçilemezdi. Bundan böyle Tongasız ne alıcı bulunabilecekti, ne iş olacaktı. Bundan ötürüdür ki, Tonga konusunda hiçbir istek ileri sürülmemeliydi.

İş müfettişi, önündeki bloknota kurşunkalemiyle bir yelkenli çiziktiriyor ve başıyla doğruluyordu genel müdürü. Almanya'da hukuk öğrenimi yapmış yakışıklı bir gençti. Sağlık taşan bir yüzü ve ipek gibi yumuşacık, kapkara saçları vardı. İlk bakışta bir tenis şampiyonu, ya da ticaret ataşesi sanılırdı.

Blaşe, birden, "Tonga yüzünden açıkta kalan işçiler ne olacak?" diye sordu.

Genel müdür, yakınlık duymayan bir davranışla, "Onları devlet düşünecek," dedi. "Firmaları ilgilendirmez bu iş."

Blaşe: "Ne yaptı devlet bu konuda şimdiye kadar?" diye sordu.

Gözlerinde acı ve alaycı bir parıltı ve sesinde kafa tutan bir hal vardı. Blaşe'nin bu görüşmelerden bir sonuç beklemediğini hepsi anlamıştı.

İş müfettişi, somurtarak, "Ne demek istiyorsun?" diye homurdandı.

Genel müdür işçilerin öteki isteklerine geçti. Kendi başlarına buyruk olmak, örgütlenmek, onların kendi bileceği bir işti. Firmaları ilgilendirmezdi. Bunları, işçiler politikayla uğraşıp durumu daha da zorlaştırıyorlar gibisinden, ve önemsemez görünerek söylüyordu. Daha sonra, gündeliklerin yükseltilmesiyle ilgili isteği, ayrıntılarıyla ele aldı. Yüzde yirmiydi istek. Tütün piyasasında buhran patlak vermesinin nedenlerini ve firmaların ekicileri korumak için yiğitçe katlandığı güçlükleri ve şu sıra nasıl zor bir durumda bulunduklarını bir bir anlattı. Çantasından çıkardığı bir tomar kâğıtla, istatistik sayıları da okuyarak sözlerini belgeledi.

Bir sessizlik oldu. Askeri bandonun çaldığı ezgiler duyuldu dışardan. İşçi temsilleri, genel müdürün şık giysilerini süzdüler; binlerce tütün işçisi yarı aç gezerken, bu adam nasıl böyle giyinebilir gibilerinden. Sofya'nın en güzel semtindeki villasının değeri milyonlarca levaydı. Çam-Koruya'da ve Varna'da köşkleri, son model bir Amerikan otomobili vardı. Öteki tütün krallarını, çok yüksek aylıklar alan uzmanları ve müdürleri de düşündüler.

Bu arada, genel müdür, umursamazlıklarını daha da aşırılaştırarak, sözlerini sürdürdü: "Gündeliklerinizin yüzde yirmi artırılmasını istiyorsunuz!"

İşçi temsilcilerini buz gibi bakışlarla bir süzdü, duygunun bu konularda yeri olmadığını göstermek istercesine, "Firmaların bu yüzde yirmiyi nerden sağlayacağını hiç düşündünüz mü? Dış pazarlarda en iyi alıcılarımızı kaybettik, yükün bütün

ağırlığını omuzlarımıza aldık. Yüksek vergiler ödüyoruz. Yeni makineler için bunca gideri göze alıyoruz. Sağlık kurullarını daha iyi bir duruma sokuyoruz, hastalık ve kaza sigortalarınıza para ödüyoruz." Durdu ve onları şöyle bir süzdü. "Sizlerden daha iyi yaşadığımız doğru. Ama karşılığında daha tedirgin ve daha tasalı bir yaşam sürüyoruz. Sizler pek pek bir kişinin karnını doyurmayı düşünmektesiniz, biz ise dört bin tütün işçisini açlıktan nasıl kurtaralım diye kafa yoruyoruz. Bir bakıma, sizlerin karılarınızı ve çocuklarınızı biz sizden daha çok düşünüyoruz. Çünkü sizler, gündeliklerinizi yükseltip firmaları batırmak peşindesiniz."

Genel müdür sustu ve daha geniş ölçüde belgeler arandı. İş müfettişi bu arada yelkenli resmini bitirmiş, bir tenis raketine başlamıştı. Grev, gündeliklerinin yüzde beş artırılmasıyla önlenebilirse, işverenlerin vereceği ödeneklerle, yaz tatilini Varna'da geçirebilecekti, varlıklı kişiler gibi. Hiç söze karışmadan susması, Genel Müdürün söylediklerıyle tam bir görüş birliği içinde olduğunu ortaya koyuyordu. Sonra, önceden kararlaştırıldığı gibi, yüzde on gündelik arttırılmasını ileri sürecek ve en sonunda, işçiler aşırı direnir de tütün stoklarının bozulması tehlikesi belirirse, yüzde üçle beş arasında uyuşulacaktı. Ancak bu da, görüşmelerin ikinci, ya da üçüncü günü yapılacaktı. Komiteye katılan sosyal demokratlar ve partisiz işçiler, susuyordu. Genel müdüre karşı çıkıp da komünistlikle suçlanmak istemiyorlar, yüzde on artırımla grevin önlenmesini yürekten diliyorlardı.

Yalnızca Blaşe, konuşmak yürekliliğini gösterebildi ve öfkeli bir davranışla, "Sanırım, sizin ve bizlerin tasaları arasında oldukça büyük bir başkalık var!" diye başladı. "Bunu böyle bilin ve bizi budala yerine koymayın!"

Genel müdür, bir an durakladıktan sonra, "Ne gibi?"diye kekeledi. "Ne demek istiyorsunuz?"

"Böylesine akılsız olmadığımızı söylemek istedim yalnızca. Tütün alışverişleri kötüleseydi, paralarınızı hemen daha başka işlere yatırırdınız. Bizleri gerçekten düşünseydiniz, çocukları-

mız verem olmaz, bizler de greve kalkışmazdık. Az önce söylediklerinizi doğru değil."

Genel müdür öfkeyle, "Kışkırtıcılıklarınızı sürdürüyorsunuz, demek?" diye haykırdı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Şakaklarında ok gibi damarlar ortaya çıkmıştı, yumruğunu masaya vurdu. "Sus diyorum sana!"

"Susmak için hiçbir neden yok. Görüşmek için geldik buraya."

"Orası öyle. Ama sen baltalıyorsun."

"Ben yalnızca sizin yanlış sözlerinizi yanıtladım."

İş müfettişi, sert bir çıkış yaptı: "Sus diyorum sana."

Yine bir sessizlik oldu. Görüşmelerin çıkmaza girdiğini hepsi anlamıştı.

Genel müdür, soğukkanlı ve kuru sesiyle yine başladı: "Depolar sizin değil, kumpanyaların malı. Gündelikleri de bizler biçeriz. Buna karşılık sizler de dilediğiniz yerde çalışmakta özgürsünüz. Tek kuruş fazla ödeyemeyiz. İşinize gelmezse, gidebilirsiniz. Sersemliklerinizle daha fazla oyalamayın beni!" Sonra, genel müfettişe döndü ve üst perdeden bir tavırla, "Toplantı sona ermiştir," dedi.

Yine bir sessizlik oldu. Nikotiana'nın Genel Müdürü, kâğıtlarını çantasına yerleştirdi. İşçi temsilcileri birbirlerine şaşkın ve umutsuz baktıktan sonra, Blaşe'yi bir süzdüler.

Blaşe, "Bay müfettiş!" dedi yüksek sesle. "Yarın Bulgaristan'ın bütün tütün işçileri greve başlayacak."

Simeon, o sabah çok erken uyandı; o gün geçecek olayların karabasanıyla tedirgindi. Seçimin polisçe bozdurulması üzerine, komiteye Şişko'nun yerine girmişti. Grev, işçiler toplandıktan sonra, saat sekiz on beşte başlatılacaktı. Simeon, bir gün önce ikindi üzeri aldığı telgrafı, sendikalı işçilere duyurmuştu.

Yatakta öylece kaldı birkaç dakika. Sabahın ilk kızıllıkları vuran pencereye baktı. Alınyazılarını çizecek çetin bir gün başlıyordu. Derin ve vurucu bir tasa duydu birden. Yanı başında karısının rahat solukları duyuluyordu. Beşikte çocuğu uyuyor-

du. Onlardan yana baktı ve bu sevgili yüzlerle karşılaşınca korku, tasa ve şaşkınlık karışımı duygulara kapılıverdi. Onları son olarak görüyordu belki de! Bugün tutuklanabilir, öldürülebilir, ölesiye işkence görebilir, Sofya Cezaevini boylayabilirdi. Oraya gidince de bir daha dönüş yoktu. Grevin ilk günü, yöneticiliği o yapacaktı. İşçiler işi bıraktıktan sonra patronları daha çabuk yola getirmek için bir gösteri yapmak zorundaydılar. Bu da, sokak kavgalarına ve kan dökülmesine bile yol açabilirdi. Simeon, duraklamalarını ve kuşkularını çoktan bırakmış, bu çetin sorumluluğu yüklenmişti. Ama şu anda, şu en son dakikada, karısını ve çocuğunu düşününce sarsılmıştı. Yüreği acıyla burkuldu. Blaşe de Sofya'da olduğuna göre, grevi yönetecek tek insan kendisiydi. İki bin tütün işçisinin boş mideleri, acıları ve güvenleri onu bekliyordu.

Yorganı üzerinden itip karısını ve çocuğunu uyandırmaktan çekinerek sessizce kalktı. Tahta karyola gıcırdayınca, karısı bir gözünü açtı, Yarı uykuda gülümsedi, ama az sonra bakışları karardı; başlayan günün önemini, ağırlığını hatırlayıvermişti. Dün gelen telgrafı biliyordu.

Karısı usulca, "Saat kaç?" diye sordu.

"Beş. Altı buçukta gitmeliyim."

Kocasının sesindeki yapmacık rahatlık, kadını tedirginleştirdi. O da kalktı Simeon'la. Kocası tıraş olurken kahvaltı hazırladı. Kahvaltı, ekmek ve çaydı yalnızca. Bütün işçilerde olduğu gibi. Sütü yalnızca çocuğa alırlardı. Ama kadın bu sabah süt koydu kocasının bardağına.

Simeon, karısının tasalı halini görünce, "Ne o?" diye sordu. "O kadar korkulacak bir şey yok. Biraz patırtıdan öteye geçmez, korkma."

Kadın usulca, "Kan falan dökülmese bari..." derken, içini çekti.

Koca, sütün yarısını kadının bardağına döktü, "Ben grev komitesinde görevliyim. Biz tehlikede değiliz. Gençlere yol göstereceğiz, sırasında."

Ama kadın, grev komitesindeki kocasının tehlikenin en bü-

yüğüyle karşı karşıya olduğunu biliyordu. Geçmişteki kanlı grev olaylarını hatırlamıştı. Elebaşıları öldürülen ya da hiçbir iz bırakmadan siliniveren grevleri. İşçiler arasında büyük tedirginliklerin sürdüğü, atlı polislerin suratları kan içinde kalmış kadın ve işçilerin üzerine dörtnala saldırdığı grevler, gözünün önünde canlandı. Böyle günlerde üzüntüden kıvranarak Simeon'u bekler, her geçene onu sorardı. Bütün bunlar bugün yine olabilirdi. Birden ağlamaya başladı. Sessizce ağlıyordu, kaçınılmaz bir alınyazısı karşısındaki insanların çaresizliğiyle. Onu bir daha göremeyecekmiş gibi geliyordu. Kocası için, çocuğu için ve kendi bahtsızlığı için ağlıyordu. Başı dinç bir hayata hiçbir gün kavuşamayacağına, işçilerin kara bahtına ağlıyordu.

Simeon, sert bir sesle, "Yeter!"dedi, karısının ağladığını görünce. "Bir kocakarı gibi uluyorsun. Beni cezaevine götürmüyorlar! Bir greve başlayacağız, hepsi bu kadar..."

Karı koca, ev işlerinden konuşmaya başladılar. Kafalarının içindeki üzüntüyü uzaklaştırmak için. Çocuklarından, tanışlarından söz açtılar. Az sonra Simeon, parasını çıkarıp karısına verdi: Haftalığı ve anasından kalmış bir altından eline geçen birkaç yüz levaydı hepsi. Altını darda kalacakları günler için saklamıştı.

Karısı ağlamaya başlamıştı yine. Simeon, görmemiş gibi davrandı ve bahçeye çıkıp odun kırdı. Altı buçukta odaya döndü ve uykudaki çocuğa yaklaşıp bir an baktıktan sonra öptü. Yüreğini sıkıştıran tasa hafifler, güçlenir gibi olmuştu. Karısıyla hemen vedalaştı ve kentin alanına doğru yola çıktı. İşçi mahallesi sessiz ve bomboştu henüz. Küçük küçük evlerin, daracık avlu ve bahçelerin, yoksullukların ve sıkıntıların üzerinde pırıl pırıl bir mayıs sabahı ışıldıyordu.

O sabah Spassuana da erken uyanmıştı. Çocukları uyurken ev işlerini bitirdi, her günkü gibi. Her sabah tütüne gitmeden önce böyle yapardı. Sonra fırından ekmek, bakkaldan da taze beyaz peynir aldı çocuklarına. Bu arada pahalılığa ve madrabazlığa atıp tuttu. Dönüşte, hiç aklında olmadığı halde meyhaneye uğradı. Dükkâna girince, "Günaydın lanet herif!" dedi

meyhaneciye. Adam yerleri süpürüyor ve masaları düzeltiyordu. Spassuana, "Hayırlı bir şey olsa açmazsın bu saatte," dedi. "Bir içki ver bana!"

Sabah sabah içmesinden meyhaneci sorumluymuş gibi bir hali vardı. Bir kadeh şarap içip sinirlerini yatıştırmak istiyordu, patlak verecek olaylara karşı hazırlıklı olmak için.

Meyhaneci, "Erik rakısı mı?" diye sordu.

Spassuana, "Erik rakısı ver, gözü çıkasıca herif!" diye haykırdı. Daha ucuz bir içki yerine erik rakısı ısmarladığına kızdı kendi kendine. "Meyhanen yanıp kül olur inşallah ve buraya gelenlerin hepsi geberir. Çocuklarım mahvoluyor senin yüzünden." Sonra bir soluk aldı: "Bir kutu Tomasyon üçüncü ver," dedi.

"Parası peşin mi?"

Spassuana, bir on levalık fırlattı. "Veresiye bir şey aldığım var mı senden?"

Bunun böyle olduğunu meyhaneci de bilirdi; ağzından söz almak istiyordu. "Bugün bir şeyler olacak değil mi? Esrarlı işler çeviriyorsunuz. Grev mi yapacaksınız?"

Spassuana, kadehi bir dikişte boşalttıktan sonra, bütün kabalığıyla, "Sana ne bundan, pis herif!" dedi. "Veremden geberirsin inşallah!"

Meyhaneci, işçilerle pek içli dışlıymış gibi üzüntülü, "Bu da nesi?" dedi. "Bana da mı anlatmayacaksın? İliklerinizi sömürüyorlar, gebertin hepsini!"

Ama Spassuana'da kışkırtılacak göz yoktu. Bir sigara yakıp, hırsla içine çekti.

Meyhaneci, "Bu da benden!" dedi ve tezgâha bir kadeh bıraktı.

Spassuana, meyhanecinin kırçıl bıyıklarına bir baktı ve istemez, derken, it herif diye düşündü, grevden para kazanacağını umuyor. Meyhaneci, bugün bir şeyler olacağını hemen kavramıştı. Kargaşalıklardan korkardı, ama grevde para da kazanırdı. Gürültülerden ve bağırıp çağırmalardan sonra, bir bezginlik çökerdi herkese ve işçiler tasalarını unutmak için içkiye verirlerdi kendilerini.

Meyhaneci, iyi yürekliliğini göstermek ister gibi, "Senin büyük oğlanı ne zaman yanıma vereceksin?" diye sordu. Spassuana'dan çekinirdi.

"Ben oğullarımı uşak yapmayacağım."

"Peki, ne olacaklar?"

"Önce okusunlar."

"Sonra da aç kalsınlar."

"Olsun."

"Öyle olsun. Ama ben kendi başıma buyruk oldum bak!"

Spassuana, "Sen mi?" dedikten sonra bir an sustu ve kahkahayı bastı. "Hayır, sen hâlâ uşaksın. Sarhoşların karşısında da, polis komiserinin önünde de iki büklüm dolaşıyorsun."

Bunları söyler söylemez, çıkıp gitti meyhaneden. Gülüyordu hâlâ.

Eve dönünce hamur çorbası yaptı ve çocukları uyandırdı. İki oğlan hemen çorbaya saldırdılar. Taze peynir ve tereyağıyla hazırlanmış çorba bu evde pek az görülen bir lükstü. Başka günler kuru ekmek ve taze biberle karın doyurulurdu sabahları. Ana, düşünceli düşünceli süzdü çocuklarını. Oğlanların biri on yaşındaydı, öteki de on ikisinde. Babalarına benzerlerdi. Onun gibi iri kemikli, ince yüzlüydüler; sakin, parlak, aydınlık gözleri vardı; babaları gibi. Ama upuzun kolları ve bacakları incecikti, yüzleri de sapsarı.

Onları lise üçü bitirinceye kadar bir okutabilseydi! Bu amaç, dul bir kadın, bir tütün işçisi için ulaşılır gibi değildi, çekilir yoksulluk değildi. Spassuana, derin derin içini çekti. Kocasının hayatta olduğu günleri, Doğu Tütün Kumpanyasında birlikte çalıştıkları günleri hatırlayıverdi. Çocuklara büyükanne bakardı.

Karınları doyan çocuklar, ananın isteğine uyarak bahçeye çıkıp ders çalışmaya başladılar. Spassuana yalnız kaldı. Çocuklardan arta kalan çorbayı içti ve bir sigara daha yaktı. Mayıs sabahının sessizliğinde saat kulesinin yediyi vurduğunu duydu.

Daha vakit var, diye düşündü; sigarasını rahat rahat içebilir ve kocasını hatırlayabilirdi. Yedi yıl önce sıcak güz akşamlarından birinde alıp götürmüşlerdi, bir sepet üzümle eve döndüğünde; o

akşamı ne zaman hatırlasa her yanını bir titreme alırdı. Polisler tabancalarını çekip saldırmışlardı içeriye. Döşeme tahtalarını kırmışlar, saman dolu çuvalları parçalamışlar, her şeyi alt üst edip küfrü basmışlar, atıp tutmuşlardı. Sonunda bir çoğaltma makinesiyle bir sürü bildiri bulunca, kötü kötü sırıtmışlardı. Ağlaşmaktan gözleri kızarmış çocuklarını bugün gibi hatırladı. Kocasının en son sözleri de kulaklarındaydı hâlâ: "Karı, bağışla beni... Benim işim bitik... Çocuklara iyi bak, okutmaya çalış onları."

Kocasını sürükleyip götürmüşlerdi. Bir daha da dönmemişti. O günden bu yana müthiş bir kin duyardı işbaşındakilere.

Çocuklar, okula gitmeye hazırdılar; ikisi birden "Allahaısmarladık, anne!" diye seslendiler.

Spassuana, "Gelin yanıma bakayım!" dedi

Çocuklar, renkli arka çantalarıyla koşup geldiler. Ana, okşadı onları, solgun yanaklarını öptü. Şımartmaktan çekinir gibi, asık bir yüzle, "Haydi bakalım, uslu uslu gidin okulunuza!" dedi. "Yarın gelip öğretmeninizle görüşeceğim, durumlarınızı soracağım."

Bir sigara daha içti sinirli sinirli. Sonra kente doğru yürüdü.

O sabah Stephan Morev de erken uyandı. Maks, öleli, kendi evlerinde kalıyordu. Şu sıra tutuklanmaktan pek korkuyordu, ama bu da kolay kolay olmazdı.

Başını dinlemek istiyordu, grev komitesinin yanlışlarını bulmak için. Stephan'da da babasının zayıf yanları vardı; onsuz hiçbir işin yürütülemeyeceğini sanırdı.

Keyifli ve canlıydı o sabah. Ama bol kahvaltıyı önünde bulunca, hayatının çelişmelerle dolu olduğunu hüzünle anladı. Boris'in parasıyla satın alınmış olan bir evde oturuyordu, Boris'in köylü ve işçilerden sömürdüğü paralarla alınmış bir evde... Bir grev başlayacak, tedirginlikler, tutuklamalar, dövüşmeler olacaktı ve o, güvenli yerinden izleyecekti bütün bunları. Şu sıra binlerce işçi son meteliklerini bir bir sayıyordu ve ekmeksiz kaç gün dayanabiliriz diye düşünüp taşınıyorlardı. O ise, rahat ve tok bir yurttaş olarak, kahvaltısını etmekteydi.

Bunları düşünmekten keyfi kaçan Stephan, kahvaltısı bitince terasa çıktı; bahçe, yol ve kitaplık önündeki alanın bir parçası görünüyordu oradan. Kentin bitiminde yükselen yeşil tepeler güneş içindeydi. Bahçede bir bülbül şakıyordu. Hava, baharın hoş kokularıyla doluydu. Baba Redingot, gül fidanlarını suluyordu. Anası, pazardan dönüyordu. Arkasından da, alınanları taşıyan hizmetçi kız geliyordu.

Stephan, saate bir göz attı. Sekize çeyrek vardı. İşçiler her günkü gibi tütün depolarına akın ediyorlardı. Avurdu avurduna çökmüş sürüyle erkek, tahta ayakkabılarını tak tuk vurarak yürüyen basma giysili kadınlardı hepsi de. Arada bir, genç kızlar da göze çarpıyordu, kırmızı bir karanfil, ya da gül takmış. Bütün işçilerin yüzünde olağanüstü bir anlatım vardı. Hızlı yürüyorlar, alçak sesle, sinirli sinirli konuşuyorlardı. Alınyazılarıyla yakından ilgili günün bilincine varmış bir halleri vardı.

Onlara baktıkça büsbütün içi kararardı Stephan'ın. Böylesine herkesten kopmuş, hiçbir işe yaramaz, küçülmüş ve acınacak durumda hissetmemişti kendini. Yakında ilerici düşüncelerle oyalanan ve insanları seven bir kişi olmaktan öteye gidemeyecekti. Nikotiana başuzmanının bir örneği. O da gençliğinde sosyalistti. Bu grevi duyunca otomobiline atladığı gibi Rila Manastırı'na kapağı atmıştı, başı dinç kalsın diye.

Ama Stephan, işçileri seyreder ve bu acı gerçeklerle kafası allak bullak olurken, içinde bir alevlenme hisseder gibi oldu; bir zamanlar lisede parti gençlik kollarında çalıştığı sıralarda hissettiği aleve benzeyen bu ateşli yüreklilik, umut ve kendini hiçe sayış birbirine karışıyordu.

Terastan ayrıldı; kafasının içi karmakarışık, Nikotiana deposuna doğru yürüdü.

O sabah Lila da erken uyanmış, gecenin son karanlıklarıyla sabahın gümüş ışınlarının çekişmesini seyrediyordu. Şişko horul horul uyuyordu. Lila, bir süre henüz uyanmamış olan anasına babasına baktı. Üzüntüyle sevgi karışımı bir duygu kapladı içini. Sabahın alacakaranlığında yüzlerinin tatlı ve rahat bir görünüşü vardı. İçi temiz insanlara özgü bir iç rahatlığıydı yüzlerin-

deki. Bu iki insan, pek çok aydından daha zeki ve daha geniş görünüşlüydü. Kanıları ve düşünceleri açık, aydınlıktı. Lila, kent komitesinin son kararlarına babasının direndiğini hatırladı. Pavel'in çıkarılması kararını, horgören bir gülümseyişle karşılamıştı. Eski ve yaşlı parti arkadaşlarını çıkarma kararına köpürüp bağırmış ve Blaşe'nin partiden çıkarılmasını istedi diye Lila ile bir ay hiç konuşmamıştı. Şişko, teorilerin inceliklerini bilmezdi ama, hayat okulunda yetişmişti.

Lila, açık pencereden bakıyordu hâlâ. Sabah kızıllığının parıltısı pembeleşmiş, az sonra da gökyüzü yeşilimsi bir maviye boyanmıştı. Genç kız, yakında başlayacak günün olaylarını düşünmeyi denedi, ama başaramadı. İşçilere karşı ağır bir suçluluk duygusu, düşüncelerini hep geçmişe, gerilere sürüklüyordu.

Küçük pencerenin aydınlık dörtgenini dolduran toz pembe renkler gittikçe aydınlandı. Mayıs sabahı, gecenin son loşluklarını itiyordu ama, Lila'nm içini dolduran suçluluk duygusunu ve bu duygunun verdiği sıkıntıyı uzaklaştıramıyordu. Şu anda bütün bir geçmiş olanca tasaları ve ezicilikleriyle Lila'ya yüklenmekteydi. Pavel'i ne diye haksızca suçlamıştı? Kendi babasıyla neden böylesine üst perdeden çekişmişti? Blaşe'nin ve Maks'ın partiden atılmasını neden ileri sürmüştü? Budalaca istekleri ve hareketleriyle en değerli, kendini adamış ve yürekli parti arkadaşlarının öldürülmesine niçin yol açmıştı?

Lila, içini çekti. Sabah kızıllığının yerini bulutsuz bir gökyüzü almıştı. Uzaklarda, nehrin kıyısındaki söğütlükte bir bülbül ötüyordu. Hiçbir suçluluk duygusu hissetmeden grevin ilk günü işçilerin önünde yürüyebilmek, tehlikelerle dolu da olsa, ne güzel bir şeydi. Ama Lila, işçilerin bana güveni sarsıldı duygusuna kapılmıştı şu anda. İşçilerin gözünde ateşli, öfkeli ama sağduyusu kıt bir kişiydi Lila. Resmi grev komitesine bile seçilmemişti. Olayların acımasız gelişmesi onu bir kıyıya itivermişti.

Yavaş yavaş yükselen güneşin odayı dolduran ilk ışınları önce turunculaştı, sonra da aklaştı. Sabah mavi ve altın sarısı ışık çağlayanları saçıyordu yeryüzüne. Nehir kıyısındaki bülbül susmuş, serçeler cıvıldaşmaya başlamıştı. Lila tuhaf bir duyguya ka-

pıldı. Pişmanlık duygusu geçmemişti ama, tasa ve üzüntüsü azalmıştı. Geçmişin külleri arasında, gittikçe daha aydınlık ve belirli kesin bir karar yükseliyordu. Onun şu sıra yeri, işçilerin yanı, sokaktı.

Lila, saate baktı. Altı buçuk olmak üzereydi. Yorganı üzerinden atıp kalktı, çabuk çabuk giyinmeye başladı. Az sonra da çalar saat duyuldu ve anasıyla babası uyandı. Şişko, öksürürken sigarasını yaktı. Tütün iyi gelmiş, öksürmesi durmuştu.

Ana, tedirginlikle, "Nereye?" diye sordu. "Depoya gitmeye kalkışma sakın!"

Lila, kararlı bir tavırla, "Elbette oraya gideceğim," dedi.

Ana, "Sen çıldırmışsın!" diye haykırdı. "İlk yakalayacakları, ya da tepeleyecekleri sen olursun!"

"Saklanıp da herkesin alay konusu mu olayım?"

Şişko, "Kimse alay etmez seninle," diye kızının sözünü kesti. "Yüreksizin biri olmadığını bütün partili arkadaşlar bilir. Ben ve anan gidiyoruz. Bu da yeter."

"Sonra ne der partisizler? Bizleri öne sürüp de kendileri saklanıyor, demezler mi?"

"Ne söylerlerse söylesinler, vız gelir."

"Ben gideceğim."

"Şişko, öfkeyle, "Hiç kimsenin gittiği yok!" diye haykırdı. "Sus bakalım! Böyle davranışlarınızın nelere yol açtığını gördük."

Lila, sabun ve diş fırçasını alıp yürüdü öfkeyle.

Şişko, kızına baktı. Sonra, yatışmış bir sesle, "Tatlı kızım benim," dedi, "boylarına bakmadan bizlere öğüt vermeye kalkışıyorlar. Saçlarımızı grevlerde ağarttık biz. Dur sana yardım edeyim, ibriği ben tutayım."

Lila, yüzünü sabunlarken, "Haksızlık ediyorsun, baba," dedi. "Partili arkadaşlar ne düşünürler benim için?"

Şişko, kaygıyla, "Partili arkadaşlar tanır bizi," dedi. "Seni gözümüzün bebeği gibi korumamız gerektiğini geçen hafta Blaşe söyledi. Burnun büyümesin diye açmadım sana."

Lila, şaşkınlıkla, "Blaşe mi?" dedi.

"Evet, Blaşe! Sen de onu partiden attırdındı. Sen önce aklını başına topla, işe yarar kişi olabilmek için."

Lila, sabun köpüklerinin arasından baktı babasına ve mutlulukla gülümsedi.

"Yüzünü kurula da ibriği tut! Ben de yıkayayım yüzümü."

Lila, kuruladı ve ibriği tutup su dökmek için havluyu babasının omzuna bıraktı. Yüksek bir yerden düşen taş sesleriyle irkildi birden. Komşusunun küçük sebze bahçesini ayıran duvara bir oğlan çocuğu tırmanmıştı. Blaşe'nin oğluydu. Oğlan soluk soluğaydı.

Şişko, korkuyla, "Ne oldu, Peterço?" diye sordu.

Oğlan koşarak yaklaştı ve çevresini dikkatle süzdükten sonra, "Kötü," diye fısıldadı. "Sofya'dan gelen bir arkadaşı yakaladılar."

"Ne zaman?"

"Dün akşam."

"Kimden duydun?"

"İstasyon büfecisinden. Grev için bildiriler attım perona. Dönerken arkamdan seslendi, çabuk koş Lila'ya haber ver!" diye.

Baba kızın yüzleri hafifçe sarardı. Birbirlerine baktılar, şaşkın şaşkın.

Şişko, "Kimdi Sofya'dan gelecek?" diye sordu.

"Lukan."

"Bir bu eksikti. Şimdi ayıklayın pirincin taşını bakalım!"

"Hiç kimseyi ele vermez."

"Sen hemen buradan uzaklaşmalısın."

"Nereye gideyim?"

"Gözünün yettiği her yere."

Lila ibriği yere bıraktı. Sonra, "Buraya geldiğini gören oldu mu?" diye sordu oğlana.

"Bizimkiler, yalnızca... Ama nehrin yanında 'Uzun' duruyor ve bakkalların köşesinde de yeni bir sivil bekliyor."

Lila ile Şişko her şeyi anlamış gibi, bakıştılar.

Sonra odasına koştu Lila. Şişko da arkasından yürüdü, nedenini bilmeden. Bu arada ana da giyinmiş, yatakları yapıyordu.

Lila, çabuk çabuk tarandı. Eski, yazlık giysisinin üzerine kostüm ceketini giydi ve yüklükte saklı küçük tabancayı alıp çabucak cebine soktu.

Ana, tabancayı görünce, "Yavrum, ne yapıyorsun böyle?" diye haykırdı.

Şişko, "Sus bakalım!" diye bağırdı. "İşleri büsbütün berbat etme. Siviller yola çıkmışlar bile."

Lila, anasını babasını çabucak kucakladı.

Ana, "Sağ ol yavrum!" diyebildi.

Şişko, kısık bir sesle, "Sağ ol yavrum!" dedi. "Yürekli ol. Böyle gerekiyormuş!"

Lila, hızla çıktı evden. Ana, yatağın üstüne yığılıverdi. Karmakarışık sözleri usul ve tekdüze bir inilti oluverdi. Şişko da karısının yanına oturdu, başı önüne düşmüştü. Gözlerinde bir ıslaklık parıldadı. Ama gözyaşını siliverdi. Lila bahçeden çıkınca nehre giden yola sapmaya karar verdi. Ancak, sokağa çıkınca, kentin içinden geçmenin daha akıllıca olacağını düşündü. Yeni sivil buraları ve insanları pek bilmezdi henüz; onu 'Uzun'dan daha kolay atlatabilirdi sokaklarda. Kentin alanına doğru giderse, sivili daha kolay şaşırtabilirdi belki. Hem evlerin arasında kurşunlardan korunabilirdi de az buçuk. Kafasının içinde bütün bu düşüncelerle hızlı hızlı yürürken, sivil polisi bakkal dükkânlarının köşesinde gördü birden. Hemen ters yola yöneldi. Dörtyol ağzına gelince, arkasına baktı ve yine sivil polisi gördü. Arkasından geliyordu. Sersemin biri diye geçirdi aklından. Nereye gittiğimi öğrenmek istiyorsa, biraz daha becerikli davranmalı. Ama az sonra, sivilin gizlenmeyi hiç de düşünmediğini fark etti. Çünkü ondan daha hızlı geliyordu arkasından. İki kez düdük çaldığını duyunca, bu kanısı daha da güçlendi. Bunun anlamı, nehir kıyısında bekleyen 'Uzun'a işaret vermekti anlaşılan. 'Uzun' da, söğütlerin oralardan bir yerden düdükle yanıtladı sivili. Hiç kuşkusu kalmamıştı, hemen tutuklanacaktı. Evde değil, sokakta yakalamak istiyorlardı. Üzerinde bildiriler bulacaklarını umuyorlardı belki. Böyle olursa, yasaların yasakladığı bir suçla yargıç önüne çıkarırlardı. Lila'nın yüreği küt küt atıyordu. Ama kafası

işliyordu. Büyük bir soğukkanlılıkla, 'Uzun' gelmeden bu sivilin elinden ne yapıp yapıp kurtulmalı, diye düşündü.

Lila adımlarını hızlandırdı. Sivil polis de hızlandı. Güneş arkadan vuruyordu Lila'ya. Gölgeler, sivil polisin gittikçe yaklaştığını gösteriyordu. Elini cebine sokup tabancanın sapına yapıştı sımsıkı. Sonra parmağını tetiğe götürdü. Yüzü taş kesilmişti. Köşedeki alçak eve varınca, hemen öteki yola saptı ve duvara iyice yapıştı. Gözleri pırıl pırıldı. Adımlar gittikçe yaklaşıyordu. Kirli kaldırımlara vuran bir gölge hızlı hızlı yaklaşıyordu. Lila'nın bakışları, evin köşesine dikilmişti. Sivil görünür görünmez tabancayı boşalttı üzerine. Adam, tabancasına bile uzanamamıştı. Bedeni bir titreyip yere yuvarlandı ve eli tırnaklarcasına toprağı avuçladı. Havayı yutmak ister gibi açılan ağzından kan boşanıverdi.

Lila, yaptığının anlamını kavramadan, yerdeki ölüye birkaç saniye baktı, sonra kendini toparladı ve caddeye doğru koştu.

Koşmuyor, uçuyordu. Sokaklar henüz bomboştu; erkenden kalkıp fırına gitmiş birkaç işçiden başka kimseler yoktu. Tabanca seslerini duymuşlardı. Onu görünce, "Kaç Lila!" diye seslendiler. "Devriyeler bu yana geliyor, fırının köşesinden sap!"

Lila, caddeye varınca ağırlaştı ve soluğunun kesildiğini o zaman fark etti. Yüreği küt küt atıyor, ciğerleri körük gibi soluyordu. Derin derin soluk alıp biraz yatıştı. Anayol uzanıyordu önünde; bir yan sokak kadar bomboştu. Ecza deposunun köşesinde küçük bir kamyon duruyordu.

Atlı iki polis beliriverdi, az ötesinde. Lila, dükkân tabelalarını okuyormuş gibi davranarak, ağır ağır yürüdü.

Polislerden biri, "Hey, kız!" diye seslendi. "Nerede silah atıldı?"

Lila, soğukkanlılıkla, "Bilmem!" karşılığını verdi. Sonra, işçi mahallesini gösterdi. "Belki o yanda bir yerde!"

"Koşup geçen biri oldu mu?"

"Hayır."

Polisler, atlarını hızla o yana sürdüler.

Lila, ecza deposuna yaklaştı. Kamyon hâlâ oradaydı. Direk-

siyonda şişman, orta yaşlı, kır bıyıklı bir şoför vardı. Saçlarını dikkatle arkaya taramış genç eczacı, on kilo kaçak Anethol için pazarlıktaydı şoförle. Lila yaklaştığı sırada yüksek sesle konuşuyorlardı.

Genç eczacı bir ara, "Hasırlı bir şişe Melnik şarabını da unutma!" dedi.

Bunu duyan Lila, "Melnik'e mi gidiyorsunuz?" diye sordu şoföre.

"Evet."

"Çervenareka'ya gideceğim. Arkaya bineyim mi?"

"Atla bakalım. Yirmi leva vereceksin. Otobüs kırk leva."

"Oldu."

Lila, kamyona tırmanıverdi.

Üstü muşamba örtülü kamyonun içerisi güzellik müstahzarları sandık ve paketleriyle doluydu. Lila, en arkada bir yere büzüldü. Dışardan göremezlerdi. Kamyon alandan geçerken, herhangi bir kargaşalık belirtisi gözüne çarpmadı. Geceyi uykusuz geçirmiş devriye polisler, atların sırtında yarı uykulu bakınıyorlardı. Lila, muşamba örtünün aralığından, cezaevini, istasyonu ve Yahudi mezarlığını gördü sırayla.

Kamyon kent dışına çıkınca, rahat bir soluk alabildi. Düşünmek istedi, başaramadı. Müthiş yorgundu. Bitkinlik duyuyordu. Bir adam öldürmüş olduğunu bu durumda kavradı. Sonra, bir başka suçluluk duygusuna daha kapıldı. İşçilere ve partiye karşı da suç işlemişti. Sivil polisin öldürülmesi, grevi tehlikeye sokabilir, polisin sert davranmasına, tutuklamalara ve baskıya yol açabilirdi. Ama hayır, hiç de böyle olmazdı. Belki de tam tersi olurdu. Onun bu yaptığı, işçileri güçlendirecek, patronlara ve grev bozanlara bir gözdağı, bir uyarı olacaktı belki de! Durumları gerektiğince değerlendirmek ne güç işti!

Kamyon yarım saat sonra, şosenin alçak tepeler arasından geçtiği bir yere vardı. Yamaçların kırmızı topraklarında yeşil renk ağır basmaya başlamıştı; göz alabildiğine tütün ekiliydi. Gökyüzü masmaviydi. Havada bir sıkıntı vardı. Dinko'nun evine giden köy yolu buralarda bir yerden ayrılıyordu.

Lila, örtüyü açtı ve önce bir ayağını, sonra öteki ayağını çıkarıp basamak tahtasına bastı. Hemen arkasından da örtünün aralığından sıyrılıp kendini yere bıraktı. Şoseye yuvarlandı ve tozlar yükseldi düştüğü yerden. Bir iki kere yuvarlandı. Kolu müthiş ağrıyordu. Birkaç saniye öylece, hiç kımıldamadan kaldı. Sonra kendini bir zorladı ve kolunu kımıldatmayı denedi. Dirsekleri biraz hareket edebiliyordu. Kolunun kırılmış ve şişmeye başlamış olduğunu gördü. Bir bu eksikti, diye aklından geçirdi. Ama hemen gülümsedi. Kolunun kırılmış olması, polisin eline düşmenin yanında pek önemsizdi.

Lila, inleyerek yürüdü Dinko'nun köyüne doğru; her yanı buz gibi ter içindeydi. İnliyordu hafifçe.

Lukan da o sabah uyandı ama, uykudan değil; poliste dayaktan bayılmıştı da şimdi kendine geliyordu. Bir gece önce istasyon büfesinde tutuklanmıştı. Gece mi, gündüz mü, cezaevinde mi yoksa karakolun bodrumunda mıydı şu anda, bilmiyordu. Yeniden hayata kavuşacak mıydı, yoksa ölüm müydü onu bekleyen? Bütün bunların hiç önemi yoktu. Tek korkusu, kendini kaybedip de gizliden gizliye çalışan arkadaşlarını ele vermekti.

Karakolun çimento sıvalı ve penceresiz bodrumunda olduğunu anlamıştı. Hiçbir şey söylemeye yanaşmadığından buraya atmışlardı. Çıplak bir ampul aydınlatıyordu bodrum hücresini. Kapının yanındaki bir masanın başında duran, asık suratlı doktor, iğne şırıngasını kutusuna koyuyordu. Onun arkasında, suçlu ve korkulu bakışlarla, basık yüzlü genç bir polis duruyordu.

Doktor, şırınga kutusunu cebine sokarken, kızgın kızgın, "Bu gibi olaylara beni çağırmayın bir daha!" dedi.

'Uzun' ona bir baktı, alaylı alaylı ve "Ne dediniz?" diye sordu.

Doktor, "Hiç!"dedi.

'Uzun' bir güldü korkunç korkunç ve "Doktor, dikkatli konuşun," dedi. "Yerinizden ve emekliliğinizden olmayın da!"

Doktor, asık bir yüzle, "Bana göre hava hoş!" dedi ve korkusu hâlâ geçmemiş olan genç polis arkasında, koridora çıktı.

Yapılan iğneyle biraz kendine gelmişti Lukan. Görmeye ve ba-

şından geçenleri kavramaya başladı. Göğüsteki ve kırılmış koldaki ağrılar dayanılmaz bir biçimde artmıştı. Bu durumda bile grevi düşündü. Maks, zavallı Maks, haklı çıkmıştı. İşçilerin hepsi katılmış değildi greve. Lukan daha fazlasını düşünemedi. Müthiş ağrılardan bayılacak gibi oluyordu. Yalnızca tek bir düşünce, tek bir duygu ve içgüdü yakasını bırakmamıştı daha: Konuşmayacaktı. Sonuna kadar dayanacaktı. Biraz daha dişini sıkarsa bütün acıları dinecekti; celladı o zaman bütün gücünü yitirirdi, elinden bir şeyler gelmezdi artık. O sona kadar kendini kaybetmeseydi, düşüncelerini dilediği gibi yöneltebilseydi.

'Uzun' eğildi yerde yatan Lukan'ın üzerine; ama pıhtılaşmış kanlar, şişmiş etler ve ezilmiş bir burundan başka bir şey göremedi. İnsan yüzüne benzer yeri kalmamış bu tuhaf cisimde, buz gibi, maden pırıltılı iki göz açılıverdi. Sivil polis müthiş bir korkuya kapıldı. Öyle bilinen gibilerden bir korku değildi bu, bambaşka, çok daha derinden derine sarsan bir korkuydu. İçkiden uyuşmuş zihniyle nedenini bir türlü bulamadığı bir korku. Islık gibi bir sesle, "Köpek!" diye haykırdı. "Konuşacak mısın?"

"Hiçbir şey bilmiyorum."

"İstasyon büfesinde kimi bekliyordun?"

"Hiç kimseyi."

Maden gibi parıldayan gözlerdeki bakış, sivil polisi allak bullak etmişti. Bugüne kadar işkence ettiklerinin hepsi şu anda bu bir çift gözden ona bakıyormuş gibi geldi.

"Dinle beni. Konuşmazsan buradan leşin çıkar. Karın ve çocuğun var mı?"

"Evet."

"Onları düşün de konuş. Kimleri tanıyorsun işçiler arasında?"

"Hiç kimseyi."

'Uzun' kırık kolu tutup sarstı. Lukan, acısından boğuk boğuk inledi. Sivil polis, Lukan'ın kolunu birkaç kere daha sarstı, sinirli bir gülüşle. Sonra kurbanının üzerine eğildi yine. Lukan konuşamıyordu, yine bayılmıştı. Ama gözler, hayvan herif ben senden daha güçlüyüm, der gibi parlıyordu donuk donuk.

O sabah Çakır da her zamankinden daha erken uyandı. Hiç de canlı ve keyifli değildi. Kötü düşler görmüştü. Yeşil ve zehirli bir yılan bütün gece arkasını bırakmamıştı. Çakır yılanın başını ezmek için uğraşmış, başaramamıştı. Yılan, kayıp kurtuluyor, yeniden ortaya çıkıp üzerine saldırıyordu. Sonunda ter içinde uyanmıştı. yılanın sokup sokmadığını hatırlamıyordu. Düşe pek inandığından sabah sabah küçük ve yaprakları sararmış düşler kitabına el attı; babadan kalma bir kitaptı. İçinde şunlar yazılıydı: "Düşünde yılan gören kişiye bir kadından kötülük gelecektir."

Çakır, asık suratla kitabı kapattı. Demek böyleydi! Bir yıldan beri zihnini kurcalayan ve kırk sekiz saattir de açık belgelerini elde ettiği şey, gördüğü bu düşe uygundu.

Kızgınlıkla gidip yüzünü sabunladı, tıraş olmaya başladı. Bir gün önce adamlarının getirdiği haberlere göre işçiler grev yapacaktı. Ama bundan tedirginlik duyduğu yoktu. Onun öfkesi, İrina'nın yaptıklarınaydı. Kızının Redingot'un ortanca oğluna metres olduğu dedikodusu gittikçe artıyordu. Oysa, Çakır'ın gözünde Boris'in bugün de hiçbir değeri yoktu. Sonsuz varlıklı oluşuna, bütün yeteneklerine karşın Boris onun gözünde hâlâ pis ve değersiz herifin biriydi. Bütün bura insanları Boris'in tütün alımındaki aşırı fiyat kırmaları ve adamlarının doymazlığı yüzünden inim inim inliyordu. Çakır bir soyguncuyla, ekicilerin hakkını yiyen hem de cezaya çarpılmayan bu Nikotiana Genel Müdürü arasında ne gibi bir başkalık var, diye düşünürdü sık sık; bir sonuca da varamazdı.

Körleşmiş usturayla kazıdı durdu suratını öfkeyle. Yanakları mosmor olmuştu. Kızının o herife metreslik ettiğinden şimdi en ufak bir kuşkusu kalmamıştı. Önceleri bunu ona söylemeyi kimse göze alamamıştı. Ama insanların bakışları ve davranışlarındaki tuhaflıktan bunu anlamakta gecikmemişti. İrina'nın adı geçince hemen susarlardı. Nikotiana'nın ondan tütün alırken ödediği yüksek fiyatlardan ve sokakta rastladığı Batakçiya'nın yerlere kadar eğilip selamlamasından da anlaşılıyordu bu. Şube müdürünün bu derin saygı gösterisine zor katlanıyordu. Sonunda İrina'nın değişmiş hallerinden de durumu anladı. Sömestr tatille-

rinde ancak birkaç günlüğüne geliyor, dalgın ve canı sıkkın dolaşıp, bir sürü işin kendisini beklediğini bahane ederek Sofya'ya dönüyordu çabucak. Yüzünün o sevimli genç kız havası kaybolmuştu. Daha güzelleşmişti ama, dudaklarını aşırı boyaması, güvenli ve keskin bakışları, kalınlaşmış sesi, kendine güvenen hareketleri, sigara içişi ve her haliyle Çakır'ı pek kızdırıyordu. Kuşkusuna yine de iyice inanamıyor ve bütün bunları büyük kent hayatıyla yorumluyordu. Ne var ki, bir akşam önce bir meslek arkadaşı gerçeği söyleyivermişti ona. Çakır'ın yaşındaydı ve hemşerisiydi. Sofya'da görevliydi ve çoğu zaman İtalyan elçiliği önünde nöbet tutardı. Kısa iznini geçirmek üzere gelmişti. Bir yerde karşılıklı birer rakı içmişlerdi. Arkadaşı, alnını kırıştırarak, "Kızın ne alemde?" diye sormuştu.

Çakır, "Yükseköğrenimini bitiriyor," karşılığını vermişti.

Arkadaşı, "Hayat deneyimi olmayan bir kız Sofya'ya gönderilir mi?" deyip alnını kırıştırmıştı. "Başım dinç olsun diye benim kızı ticaret okuluna gönderdim ben."

Bu konuda aşırı alıngan olan Çakır, "Ne demek istiyorsun?" diye sormuştu. "Bir şey mi duydun İrina için?"

"Çok üzgünüm ama, sana söylemem gerekiyor. Onu birkaç kere Morev'in otomobilinde gördüm, birlikteydiler. İki kere Alman ve iki kere de İtalyan elçiliğine gittiler birlikte. Bak Çakır, benim hiç hoşuma gitmedi bunlar. Bir genç kızın evli heriflerle dolaşması doğru değil."

Çakır'ın içi burkuldu. Gözleri kardı. Umutsuzluktan gelen bir öfkeyle inilti karışımı bir hırıltı çıktı dudaklarının arasından ve boğuk bir sesle, "Gördün mü sen?" diye sordu.

Sofya'dan gelen arkadaşı, "Elbette," dedi. "Uydurdum mu sanıyorsun?" Sonra da, Çakır'ı yatıştırdı: "Belki de hiçbir kötülük yoktur," diye. "Gençler eğlenceyi severler. Benim kız da bir sürü haylazla sürtünce evlendirdim, çoluk çocuğa karışınca da uslandı."

Çakır, öfkeli dönmüştü eve ama taş gibi sessizdi. Karısına hiçbir şey söylemedi. Öğleden sonra da işe gitmedi ve akşama kadar kalkmadı rakı şişesinin başından. İlk kez yapıyordu böyle bir şeyi. Akşam üzeri birden patladı, birkaç bardak kırdı ve

karısını tokatladı küfrederek. İrina liseyi bitirsin, sonra da üniversiteye gitsin diye direnen oydu. Çakır'a göre bütün kötülükler bu yüzden olmuştu. Bağırıp çağırmalarına gelen komşular, içten bir ilgiyle onu yatıştırmak istediler. Kızı için kötü düşünmenin yeri değildi. Boris'in karısının ağır hasta olduğunu ve bugün yarın öleceğini kentte bilmeyen yoktu. Bütün bunlar Çakır'ın babalık onurunu daha da incitti. Biraz ayılınca, yatışır gibi oldu. Akşamın dokuzunda emniyet amirinin yanma çağrılmıştı.

Emniyet amiri, dostça bir tavırla, "Kızı rahat bırakın!"diye başladı. Evde olup bitenleri öğrenmişti. "Kızınız biriyle dolaşırsa ne kötülük var bunda?" Sonra, sertleşerek, "Gülünç olmayın!" dedi. "Kızınıza herkes büyük bir saygı besliyor. Olmaz bu yaptığınız!"

Çakır susmuştu. Kızının evli adamlarla otomobil gezmelerine hiçbir zaman göz yumamazdı.

"Biraz da başka konulardan söz açalım," derken emniyet amirinin sesine resmi bir eda gelmişti. "Tütün işçileri yarın grev başlayacak. Solcuların bundan yararlanıp bir gösteri düzenleyeceğini haber aldık. Sizin bu gibi durumlarda bilginiz vardır ve nasıl davranılacağını bilirsiniz. Bunu söylemek istemiştim. Haydi, gidin şimdi ve güzel bir uyku çekip yarın ne yapacağınızı düşünün iyice."

Çakır eve döndüğünde babalık duygusu, namus anlayışı hâlâ direniyordu. Grev konusundaki uyarı vız geliyordu ona. Kendi yorganı ateş almıştı, kızı kötü yola sapmış, aşağılık bir orospu olmuştu. Gördüğü düşten büyük bir sıkıntıyla uyandıran zehirli yılan kendi kızı olabilirdi.

Usturayı bir daha geçirdikten sonra yanaklarına şap sürdü. Canından bezdiren bir öfkeyle, aşırı bir umutsuzlukla yaptı bunu. Grevi düşündüğü bile yoktu. Şu anda tek düşüncesi, kızının yükseköğrenimini yarıda bıraktırıp eve kapamaktı. Sonra da güçlü bir adamla evlendirecekti. Böyle yoldan çıkmış kadınlarla bu gibiler başa çıkabilirdi ancak; gözünü bile kırpmadan uygulayacaktı bu düşüncelerini.

Bu kararı aldıktan sonra yatıştı ve bir kahvaltı yaptı. Sonra,

gümüş apoletli lacivert üniformasını giydi, çizmelerini ayağına çekti. Asık suratla evden çıktı, karakola doğru yürüdü. Kesin kararından hoşnuttu.

O sabah Batakçiya da erken uyandı. Durumu gözden geçirmek için sabahın altısında depoya gitti. Batakçiya bu gibi işlerde de aşırı bir çaba gösterirdi. Bütün salonlara su hortumları ve yangın söndürme aletleri koydurmuştu. Sokağı bahçeden ayıran çite dikenli tel sardırmıştı. İşçilerin bahçeye saldırabilecekleri nehir yanı ise, bir gecede ele geçirilmez sağlam bir kale durumuna getirilmişti. Tel örgülerin arkasında, gerektiğinde ateş açmak için çukurlar kazılmıştı. Bahçe ve avluya açık hava gece şenliklerinde olduğu gibi, kocaman ampuller sallandırılmıştı. Geceleyin çiti ve dikenli teli aşmayı becerecek bozguncular, bu yüzden yakayı hemen ele verecekti. Makedonyalı bekçilerin sayısı artırılmıştı. Omuzlarına astıkları tüfekleriyle kasıla kasıla dolaşıyorlar, bıyık buruyorlar, Batakçiya'ya elleriyle işaret ediyorlardı, akşama kuzu kızartması isteriz, diye.

Her memura bir görev ve sorumluluk yükletilmiş ve yerine getirmeyenin işten atılacağı, gözdağı olarak ileri sürülmüştü. Telefon, sürekli, güvenilir kişilerin denetimindeydi. Depoyla kenti bağlayan telefon ve elektrik tesisierini de bir bekçi denetliyordu.

Batakçiya, genel müdürün bütün buyruklarının fazlasıyla yerine getirildiği kanısıyla, çalışma odasının penceresine yaklaştı. İşçilerin gelişini görmek istiyordu. İşçiler asık suratlı ve öfkeliye benziyorlardı.

Batakçiya, elinde olmadan pantolon cebindeki tabancaya uzandı. On beş yıl öncenin bir grevini hatırlamıştı. O sırada işçiydi ama, grev bozanlardandı. Grev nöbetçiliği yapan bir iki kadın, demir çubuklarla üzerine yürümüşlerdi, pestilini çıkarmak için.

Bu arada işçiler salonlara giriyor, yerlerine geçiyorlardı. Hamallar, açılmış tütün balyalarını taşıyor, elektrikli motorlar ve vantilatörler, aralıksız vınlıyordu. Ustabaşılar bu sabah her zamankinden daha güler yüzlü, işçileri çalışmaya çağırıyordu.

Ama hiç kimsenin işi ciddiye aldığı yoktu. Yaprak ayırıcılar pek dalgın görünüyorlar, tütünleri yanlış sandıklara koyup kaliteyi düşürüyorlardı. Taşıyıcılar, gevşek ve isteksiz davranıyordu. Yavaş ama heyecanlı konuşmalar yaygın bir uğultu gibi dolduruyordu bütün salonları. Yüzlerce işçi, grevin başlangıç işaretini beklemekteydi.

Birden, saat tam sekiz on beşte, parti sorumlularından soluk yüzlü, zayıf, parlak bakışlı bir genç kızın sesi yükseldi salonlardan birinde. Kız, sandıklardan birinin üstüne çıkmış, işçiler onu korumak için hemen görev nöbetçileriyle sarmışlardı çevresini.

Genç kız, yüksek sesle, "Arkadaşlar!" diye başladı. "Dün akşam Sofya'dan aldığımız haberi dinleyin! İsteklerimize yanaşmadılar. İşverenlerle görüşmeler çıkmaza girdi. Görüşmelere gönderdiğimiz temsilcilerimiz tutuklandı. Bunca baskıya, Tongacılığa ve sadakadan farksız gündeliklere daha nice katlanacağız? Arkadaşlarımızı yüzüstü mü bırakalım? Ağzı var dili yok örneği susacak mıyız hâlâ? Hayır, arkadaşlar! Bizler de insanız! Bizler de karnımız doysun, keyiflenelim ve insanca yaşayalım isteriz! İşverenler isteklerimizi geri çevirdiğinden, komite, Bulgaristan'ın bütün tütün bölgelerinden seçilmiş olan genel komite, grev ilanına karar verdi."

Derin sessizliğin yerini kızgınlıkla karışık alkışlar aldı.

Partili genç kız, "Sakin olun, arkadaşlar!" diye haykırdı. "Birkaç sözüm daha var sizlere! Grev bugün başlıyor. Düzeni bozmamak, kışkırtıcılıklara kapılmamak, hepimizin yararına olacaktır. Grev yöneticileri her şeyi düşünüp taşındı; ne yapacağını iyice biliyor. Onlara güvenin! Şimdi hepiniz bahçeye ve avluya çıkın! Alanda yapılacak gösteri toplantısı için orada yola çıkılacak. Öteki tütün depolarının işçileri de alana gelecekler."

Ateşli sesler, öfkeli bağırmalar ve atıp tutmalar duyuldu yeniden. Nikotiana işçileri, dikenli tellere ve Makedonyalı bekçilere pek kızmışlardı. Hepsi birden fırladılar yerlerinden, ellerini bile sürmemiş oldukları balyaları ittiler kenara, ayrılmış tütün yaprakları dolu sandıkları, tütünlerden hınç alırcasına hiç umursamadan tekmelediler. Teknisyenler, makineleri durdurttu. Vantilatörler boğuk boğuk vınlayarak duruverdi.

Bu çelimsiz kız, gerekli ateşlemeyi sağlayıvermişti. Sesler yükseldi:

"Kahrolsun Tongacılık!"

"Metelik zam vermiyorlar!"

"Temsilcilerimizi hapse attırdılar!"

"Neden? Ne hakları var?"

Bu kargaşalığa, patronun tutulmuş adamları da karışıverdi. Sandalyelere ve sandıklara çıkıp başladılar nutuk atmaya:

"Arkadaşlar! Önce bir düşünüp taşınsak! Aramızda tartışmalıyız! Neden grev yapacağız?"

Fakat grev nöbetçisi seçilmiş, güçlü kadınlarla erkekler, onları hemen alaşağı ettiler, sille tokat susturdular.

Buna benzer olaylar bütün öteki salonlarda da geçti. Elektrik motorları durduruldu. Kargaşalık gittikçe arttı. Dört katlı dev Nikotiana yapısı, kızgın böceklerin dışarıya fırladığı bir arı kovanına benzemişti. Avluda birkaç yüz işçi toplanmıştı şimdiden. Makedonyalı bekçiler, büyük demir sokak kapısını açtılar ve işçilerin bahçeden çıkmasını istediler. Yoksul dağ köylülerinden ufak tefek, zayıf yapılı bekçiler, yığının taşkınlık yapmasından korkuyorlar, ancak tüfekleri elde olunca biraz güven duyuyorlardı. İşçiler onların bu isteğine aldırmadılar. Hepsi avluda toplandıktan sonra büyük alana gidilecekti.

Çalışma odasının pencere perdesi arkasına gizlenen Batakçiya, yığını gözden geçiriyordu. Sapsarıydı yüzü, şaşkınlaşmıştı. Yine de biraz kendini tutabiliyordu. Grev pek gürültülü, korkutucu belirtilerle başlamıştı; sert çekişmeler ve döğüşmeler olacağa, kan dökülmesine yol açacağa benziyordu.

Masanın başına geçti ve öteki firmalara telefon etti. Fumaro kumpanyasında bir bekçinin başına kiremit atmışlar, yaprak tütün salonu şefi yaralanmıştı. Doğu tütün deposunda anarşistlerle komünistler arasında döğüş patlak vermiş, bundan da firma yararlanmıştı. Buna karşılık, sosyal demokrat eğilimli ve örnek gösterilen yumuşak başlı işçilerin kalesi sayılan Bjalo More'de, yalnızca beş işçi, herkesi ayaklandırıp sürükleyivermişti. Müdür telefonda korkuyla soruyordu ne yapsam diye.

Batakçiya, dalgın dalgın, "Bilmem ki!" derken, öteki kum-

panyalarda da grev patlak vermiş diye seviniyordu. "İşçileri kovuverin ve deponun kapılarını kilitleyin."

Telefonun öteki ucundaki titrek ses, korkuyla, "Ya sonra?" diye sordu.

"Sonra birer kadeh erik rakısı yuvarlarız."

Batakçiya güldü; böylesine gerilimli anlarda bile soğukkanlılığını ve şakacılığını koruyabiliyordu. Telefon konuşması bitince, açık pencerenin önünde görünmeyi göze alamadı yine de. Perdenin aralığından gözetlemekle yetindi.

Hayır, hayır, Batakçiya yüreksizin biri değildi! Ertesi gün yiyecek ekmekleri olmayan üç beş serseriden korkmak budalalıktı. Canı cehennemeydi bütün işçilerin! Arka arkaya iki kadeh rakı içtikten sonra, daha bir yüreklendi ve merdivenleri indi. Avluya ayak basınca geri dönmek istedi korkusundan. Her yandan o çirkin seslerle, "Yuuuuh!"lar yükselmişti. Makedonyalı bekçiler ve dikenli teller yüzünden işçilerin ona pek kızmış olduğunu bilmiyordu.

Bir işçi, "Pis çanak yalayıcı!" diye haykırdı.

Bir başkası, sert ve acı bir sesle, "Utanmıyor musun, Batakçiya?" diye bağırdı. "Bizler ekmek istiyoruz sen tüfekle üzerimize yürüyorsun."

Batakçiya, "Delikanlılar!" diye söze başlamayı denedi. Ama sesi kısıldı. Haykırması yarıda kaldı. Kin dolu yüzlerle çevriliydi her yanı. Düne kadar küfrettiği, korku saldığı ve alçalttığı kadınlarla erkeklerle çevriliydi. On adım ötesinde soluk bluzu ve renkli basma etekliğiyle Spassuana duruyordu. Başını önüne eğmiş, güçlü ve kaslı ellerini havaya kaldırmıştı; korku saçarak atlamaya hazır dişi bir aslana benziyordu. Batakçiya'nın şimdiye kadar onunla hiçbir çekişmesi olmamıştı. Ama Spassuana'nın taşlaşmış durgunluğu, Batakçiya'yı tedirginleştiriyordu. Çünkü bu kadının bir çılgınlık yapmadan önce hep böyle olduğunu bilirdi.

Batakçiya, yavaş yavaş kendine gelip yine söze başladı. Ürkerek, kekeleyerek konuşuyordu ve budalaca sözlerine işçiler kahkahayla gülüyorlardı.

İşçilerin kahkahalarından ve alaylarından yüreklenip, "Du-

rumunuzu biliyorum," dedi. "Beni dinleyin çocuklar! Düşünüp taşının! Grev hiçbir zaman iyi bir şey değildir. Grevden kimsenin yararlandığı görülmemiştir. Grevler bizlere kayıplar, sizlere de açlık ve yoksulluk getirir." Batakçiya'nın sesine gittikçe güven geliyordu: "Her biriniz kendi başınıza verin kararınızı! Dileyen grev yapar, ama grev istemeyeni de bırakın işine dönsün!"

Spassuana: "Çeneni tut, köpek herif!" diye haykırdı birden. Sesi bütün avluyu doldurmuştu. Batakçiya'ya saldırmak ister gibi ileriye atıldı. Beriki, hemen dönüp merdivenlere koştu, yukarı çıktı. Spassuana ve öteki işçiler gülmekten kırılıyorlardı.

Bütün bunlar olurken ilk boşluklar, grevin hazırlanmasındaki ilk zayıf noktalar ortaya çıkmaya başlamıştı. Avluda hâlâ bir kargaşalık vardı. İşçiler bu çok değerli ilk anları boşuna yitiriyorlardı ve yöneticiler görünürde yoktu hâlâ. İşçilerden savuşmaya başlayanlar görülmekteydi. Kimi karısının evde doğurmak üzere olduğuna yeminler ediyordu, kimi çocuklarına ekmek bırakmayı unuttuğunu ileri sürüyordu. En önemsiz şeyler için çekişiyorlardı birbirleriyle.

İkiyüzlü ve korkaklar belli oldukça yarın grev bozanlık edecekler de bir bir anlaşılıyordu. Bu arada, yanında resmi grev komitesinden birkaç kişi olduğu halde, Simeon da gelmişti. İçeriye girmemiş, yalnızca kapıdan seslenip işçileri grevde birliğe, disipline, sükûnete çağırmıştı.

Simeon, "Başarı bizimdir!" diye haykırdı. "Korkmadığımızı gösterir ve herkes görevini yerine getirirse!"

Sonra, partinin sorumlu kişilerine buyruklar verip saatine baktı ve öteki tütün depolarına gitti. İşçiler hep birlikte büyük alana yürüdüler.

Sessiz, karışık, ama kararlı adımlarla ilerliyorlardı. Şakadan hoşlananlar güldürmeye çalıştılar arkadaşlarını ama hiç yüz bulamadılar. Güvensizlik hepsini eziyordu. Yürekliler bile, polisin ortaya çıkmasını büyük bir tedirginlikle beklemekteydiler. Her an polisler çıkıp gelebilirdi. İşte o zaman bir şeyler geçecek ve grevin gidişine yön verecekti. Kimi, birkaç taş alıp yerden cebine koyuyordu gizlice. Erkekler, kızların ve kadınların önünde yürüyorlardı. Spassuana, bir başka görüş ileri sürdü. Ona bakı-

lırsa, kadın ve kızlara polis kolay kolay vuramazdı. Erkekler bu görüşe karşı çıktılar. Ama onun kendileriyle birlikte önde yürümesine izin verdiler.

İlk dörtyol ağzında boğuk boğuk ayak sesleri duyuldu uzaktan uzağa. Sessizlik daha da ezici oldu. İşçilerin yüzleri gerildi, eller sopaları, değnekleri ve taşları daha sıkı avuçladı sinirli sinirli. Ama az sonra rahat bir soluk aldılar. Köşeyi dönünce başka yönden gelen grevcilerle karşılaşmışlardı. Fernandes kardeşler; Bjalo More ve Doğu tütün kumpanyalarının işçileriydi; bu sonuncusundan ancak küçük bir topluluk greve katılma kararı almıştı. Açlar topluluğu gittikçe büyüyordu. Şimdi sekiz yüze varmıştı sayıları; öteki depolardaki işçilerin de şu anda toplantı yerine yürüdüğünü biliyorlardı. Güçlerinin bilincine varmış, neşeleri yerine gelmişti. Tam bu sırada iki polis ortaya çıktı, ama grevcileri görünce geri dönüp hızla uzaklaştılar. Grevciler bu kaçıştan pek keyiflendi. Hemen arkasından dağınık düzende ve az sayıda polis göründü. Grevciler durumu kavrayıverdiler. Emniyet amiri, polis bölüğünü ya alan için elde bulunduruyordu ya da batıdan doğru yaklaşan yığınları dağıtmak için kullanacaktı. Polislerin önünde kumral bıyıklı, ince yapılı bir komiser, elinde kamçısıyla yürüyordu. Onları görünce, "Durun!" diye bağırdı. "Hemen dağılacaksınız!"

Spassuana, üstüne atılacak oldu, ama arkadaşları onu tutabildiler. "Ne söyleniyorsun be?" diye kükredi.

Spassuana'nın böyle davranmasından ve grevcilerin sayıca üstünlüğünden ürken ve şaşkınlığı gittikçe artan komiser, "Geriye!" diye haykırıyordu.

Buyruğu altında yalnızca otuz polis vardı. Çizmeler, ayakkabılar ve tahta kunduraların gürültüsünden başka bir şey duyulmayan sessizlikte, onun bu sözleri yankılar yapıyordu.

Grevcilerden biri, "Onların hakkından geliriz!" dedi gözünü kırpmadan. "Sayıları pek az."

Bir başkası, "İleri!" diye haykırdı.

Polislerle grevciler arasındaki uzaklık gittikçe kısalıyordu.

Komiser, "Dönün geriye!" diye haykırdı. "Ateş açtıracağım yoksa!"

Tabancasını çıkardı birden. Buyruğu altındaki polisler de onun gibi davrandılar. Ön sıralardaki grevciler bir irkildiler ama sonra yine yürüdüler. Polisi ilk görüşte duyulan korku, yerini kızgın bir kararlılığa bırakmıştı. Otuz polisin sekiz yüz kişilik yığma bir şey yapamayacağını hepsi biliyordu. Polis komiserinin ateş aç emrini kolay veremeyeceğini en korkaklar bile seziyordu. Korkudan titreyen sesinden anlaşılıyordu bu.

Her kafadan bir ses çıkıyordu:

"Onu tükürükle boğarız!"

"Korkudan ayaklarının bağı kesildi!"

"Ağzı süt kokuyor daha!"

Grevciler böylece durumu alaya alırken polisler havaya birkaç el ateş ettiler. Yığın bir an için kaldı olduğu yerde, sonra dev bir dalganın kayalıklarda patlaması gibi, geriye aktı. Kargaşalık ve şaşkınlık başgösterdi. Tiz çığlıklar yükseldi.

Dehşete kapılan biri, "Kaçın!" diye haykırdı. "Üzerimize ateş ediyorlar!"

Oysa havaya ateş edilmişti ve yalnızca kadınlar ürkmüştü. Gereken korkuyu sağladıklarını uman polisler, ön sıralardaki işçilere saldırıp vurmaya başladılar. Ama topluluğun başında ilerleyen Spassuana ve eski grevlere katılmış ötekiler, taşlarla karşıladılar polisleri. Komiser, oynamak istediği oyunu kaybetmişti. Onun aceminin biri olduğunu hepsi anlamıştı. Grevcilerin ilk sıralarına dalan polisler, çevrilivermek korkusuyla, daha ileri gitmeyi göze alamadılar; kötü duruma düşebilirlerdi. İçlerinden biri yine ateş etti havaya ve grevciler bir taş attılar kafasına. Başkanlarının yanlış davranışını kavrayan öteki polisler kaçıştılar.

İlk çarpışma işçilerden yana sonuçlanmıştı. Komiser, bir yenilgi duygusuyla bunu anladı. Hem korkmuş, hem öfkelenmişti. Dudaklarını ısırdı. Yüzü ter içindeydi. Biraz kendine gelince, adamlarını toplayıp yeni bir saldırıya sürdü. Polisler çekine duraklaya uydular onun buyruğuna.

Komiser, "Sorgudan falan korkmayın!" diye haykırdı. "Bunlar vatan haini!.. Bozguncu bunlar!.. Yollarını kesmek için kesin buyruk var elimizde!"

Bunu söylerken ateş etti ve grevcilerden birini ayağından ya-

raladı. Kurşunu yiyen, boğuk bir çığlık atıp dizini tuttu ve yere kapaklandı. İki erkek işçi onu kaldırıma taşıdı. Bunu gören arka sıralarda bir duraklama oldu, ama ön sıralardaki yaşlı ve görmüş geçirmiş işçiler, polisleri öyle bir taş yağmuruna tuttular ki, dövüşü hiçbiri göze alamadı. Komiser ilerde sorgudan falan korkmamalarını söylemişti, ama ateş için hiçbir buyruk vermiş değildi. Sorumluluğu onların üzerine yıkmak istediği belliydi. Ölenler olursa kabak kendi başlarına patlayacaktı. Bu gibi düşüncelere kapılınca yığının önünde geriliediler. İşçiler de alana yaklaşıyordu gittikçe. Durum gerginleşiyordu. Komiser, heyecandan bitkinleşmiş, ter içinde ve sararmış yüzünü geriye çevirdi. Nerede kalmıştı şu kör olasıca bölük? Onlar gelse, kimsenin burnu kanamadan bir dakikada dağıtılabilirdi yığın. Tam da bu sırada bölüğün sopa ve kamçılarla başka göstericileri dağıttığını nereden bilsindi! Komiser iyice şaşırmıştı ve adamları gibi düşünüyordu: "Emniyet amiri denilen korkak, sorumluluğu benim üzerime yıkmak istiyor!" Meçini sallandırıp böbürlenmek ve kaçamaklı buyruklar vermek kolaydı. Komiser öfkelenmişti.

Grevcileri durdurtamaz da öteki yandan gelenlerle birleşmelerini önleyemezse, korktuğuna uğrayacak, belki de yerinden ve işinden olacaktı. Çünkü üstleri, sorumlu arayacaklar, onu beceriksizlikle, korkaklıkla suçlayacaklardı. Evet, ateş açmazsa korkak diyecekler, ateş edince de beceriksizin biri sayılacaktı. Bu işlerden ne anlardı üstleri olacak herifler! Sırıtmaktan, karılara gözlerini dikmekten ve akşamları tütün deposu müdürleriyle kafayı çekmekten başka ne bilirlerdi!

Komiser, zeki bir gençti. İşten sonra özel bir okula gidiyor ve olgunluk sınavına hazırlanıyordu. Geceleri geç vakit lambayı söndürünce, yüksek polis okulunu bitirip emniyet amiri olduğunu, meç ve gümüş apoletler taktığı gün hayatın güç ve alçaltıcı yanlarından bütün bir yaşam boyu kurtulacağını umardı! Evet, insanlara ateş açması gerekiyordu, kötü de olsa!

Buyruk vermek için, derin bir soluk aldı. İşçiler onun bu kararını yüzünden okumuşa benziyorlardı. Farkında olmadan adımlarını ağırlaştırdılar.

Komiser, bu anda yeni bir güçlükle karşılaştığını gördü. Grevcilerin en ön sırasında, nereden geldiği anlaşılmadan, Redingot'un en küçük oğlu ortaya çıkıvermişti. Arkadaşlarını sağa sola itip öne atılmış ve duraklayanları yüreklendirmişti.

Stephan, "Polisler!" diye haykırdı, "Ateş açarsanız başınıza gelecekleri bilin!"

Komiser, "Bay Morev!" diye seslendi, işçilerin duyamayacağı kadar alçak ve çekingen bir sesle, "bunu siz de düşünmelisiniz!"

Güçlülerin güçlüsü ağabeye duyulan derin saygıdan ötürü küçük kardeşe, "Bay Morev!" diye seslenmişti. Aralarında tütün kralının kardeşi bulunan bir işçi yığınına, emniyet amirinin de, başkomiserin de ateş et buyruğu vermeyeceğini kavramıştı. Bu yeni şaşkınlık içinde, biri işçi, öteki milyoner, iki kardeş arasında olağanüstü bir anlaşma bulunduğunu ve bunun da kendisini hiç ilgilendirmeyeceğini düşündü. Güçlü kişilerin gizli niyetlerini hiç direnmeden kabullenmeye alışkındı. Stephan'ın ortaya çıkıvermesi, zor durumdan bir kurtuluş yolu gösteriyordu ona; işçilerin genel alana yürümelerine engel olmayacaktı. Ateş buyruğu yerine tabancasını kılıfına soktu. Polisler de rahat bir soluk alıp onun gibi yaptılar. İşçiler, kötü bir sonuçtan onları Stephan'ın koruduğunu anlamışlardı.

Birkaçı, "Bizden hâlâ," dedi. "Oysa ona inanmamıştık."

Başkanları, kuşkuyla, "Bunu daha sonra göreceğiz," dedi.

"Daha ne istiyorsunuz. İşte aramızda ve bizimle tehlikeye atıyor kendisini."

"Tehlike var ama, bizlere; ona değil. Polis, Boris Morev'in kardeşine ateş açmayı göze alamaz."

Stephan'ın aralarında olmasının yararlılığını hepsi de anlamıştı. Stephan az sonra, "Korkacak bir şey mi var?" diye haykırıp sonuna kadar direnmeye çağırınca onların bu inancı daha da arttı. "Birkaçınız ölebilirsiniz, hepsi hepsi o kadar. Ama tehlikeyi göze almadan da hiçbir başarı sağlanamaz."

"Ölürsek ölelim. Başarıya ulaşalım da!"

"Bu bizlere bağlı."

"Neden yalnızca bizlere bağlı?"

Stephan yumruğunu salladı. "Alandaki toplantıda onlara dişlerimizi göstermeliyiz! Şakaya gelmediğimize ve depolarının gece alevler içinde yanabileceğine akılları ererse..."

Partili arkadaşlardan biri, kuşkuyla, "Sonra ne olacak?" diye sordu; genç Morev'in kışkırtmaya geldiğinden kuşkulanmıştı.

"Daha sonrası da yine bizlere bağlı. Nöbetçilerinizi ödleklerden değil de yürekli erkeklerden seçtinizse, onlar da yaprak tütün işleme salonundakilerin üstesinden gelirse, on güne kalmaz tütünler küflenmeye başlar, patronlar kendi elceğizleriyle balyaları temizlemeye kalkışsalar da..."

"Doğru. O zaman onları vurabiliriz."

"Elbette. Bunu başardınız mı yüzde otuz artırabilirsiniz gündeliklerinizi. Ama buna da yürek ve bilek gücü ister. Kan da akabilir."

Şimdi iyice anlamışlardı, Stephan'ın onlarla birlikte tehlikeye atıldığını, ikiyüzlülük etmiyordu. Onlar Maks'tan da kuşkulanmışlardı, ama o, yürekliliğini göstermiş, gözünü kırpmadan ölüme gitmişti. Stephan'ın inandırıcı, kulağa hoş gelen etkili sözleri onlarda hüzünle hayranlık karışımı bir duygu uyandırmıştı. Alkışlar ve sevinçli sözler yükseldi. Yığın gittikçe daha gürültülü ilerledi. Komiser şimdi, işçileri önlemeye çalışıyor gibi davranıyordu yalnızca.

İşçilerden biri polislere, "Bir lokma ekmek ve bin levacık için biz kardeşlerinize ateş etmekten utanmıyor musunuz?" diye haykırdı.

Polislerin birkaçı da, "Buyruk buyruktur!" diye karşılık verdiler.

"Buyruk da ne demek? Trenin tekerlekleri altına atın kendinizi deseler ne olacak?"

Polisler geriliyor, işçiler ilerliyordu.

Komiser, polisleri bu durumda görse emniyet amirinin kendisini hemen işten attıracağını biliyordu. Yine de hiç istifini bozmadı.

İki kardeş arasındaki gizli anlaşmanın kanısıyla, "Bay Mo-

rev, anlayın durumu, rica ederim!" diye yalvardı. Ama onun hiç kulak asmadığını görünce, ona gösterdiği özel davranışı belirtmeyi gerekli buldu: "Bu böyle süremez Bay Morev; lütfen kavrayın durumu. Sizin hatırınıza ateş açtırmıyorum üzerlerine. Ağabeyiniz iyi bir Bulgar, saygıdeğer bir yurttaştır... İşimden olacağım bu yüzden. Yerimden olmayı göze alıyorum sizin için."

Stephan ve öteki işçiler gülüştüler. Sonunda yığın, büyük alana vardı, zayıf polis kordonunu yardı ve her şeyi sürükleyen deli bir su gibi, düzlüğe yayılıverdi.

Grevciler, alanda atlı polis falan görmeyince yatışmışlar, kitaplığın önünde toplanmışlardı. Çevredeki evlerin balkon ve pencereleri işsiz güçsüzlerle silme doluydu; böylelerine kendi güvenliğinden gayrısı vız gelirdi. Bunların gözünde şu alan bir arenaydı; grevcilerle polisler ilginç bir gösteri yapacak, can sıkıntılarını giderecekti.

Kahvedekiler, grevcilerin kitaplık önünde toplandığını görünce tedirginleşmeye başladı. Saldırılar başlarsa, grevciler kahveye de dalıp tavla keyfini bozarlar, Hitler'in olanaklarıyla ilgili o bitmez tükenmez söyleşileri yarıda bıraktırırlardı. Bu insanlar, gürültülü olaylardan hoşlanmaz, ama bu gibi şeylerin sözünü etmesini pek severlerdi.

Emekli bir matematik öğretmeni, burnuna geçirdiği gözlüğünü özene bezene temizlerken, "Göreceksiniz," dedi, "Müthiş bir kargaşalık olacak."

Eczacı, isteksiz bir tavırla, "Yok yahu!" dedi, "hemen dağıtıverirler."

"Bunca insanı dağıtıvermek kolay iş değil."

Matematik öğretmeni, ufak tefek, iyi giyinmiş, kafasında saç kalmamış bir ihtiyarcıktı. Kırk yıldır düşünceleri matematikten başka konuya değinmediğinden Hitler'in, Bulgar ulusuna büyük bir yarın getireceği konusundaki sözlerine inanamıyordu.

Eczacı, sert sert, "Polis üstesinden gelir," dedi. "Hem unutmamalı ki, garnizon da var."

"Birliklerin de karışmasını gerektirecek durumlar olduktan sonra..."

Eczacı, gerektiğinde kaçabilmek için tezgâhın arkasındaki ufak kapıya bir göz atarken, "Bay Deşev," dedi, "nedir istediğiniz? Demokrasi mi? Buyrun alın işte! Grevler, bozuk düzen, çatışan sınıflar... Kısacası, yaratıcı çalışmadan gayrı her şey, değil mi?" Garsonun getirdiği lokumu iki parmağıyla ağzına götürdükten sonra, dudaklarını şapırdatarak, "Evet, bu onların isteği," diye sürdürdü. "Çalışmak olmasın da. Ama Almanlar yine bir düzen getirecek Avrupa'ya."

Pırıl pırıl tıraşlı tombul yanakları, eski biçim giyimiyle, ellisinde bir bekârdı. Bayer firmasının temsilciliğini alıp eczanesini sattıktan sonra Sofya'ya taşınmak için can atıyordu. Lokumunu bitirip yaratıcı çalışma konusundaki övgüsünü sürdürdü.

Çakır, kaymakamın buyruğunu dudaklarını kısarak dinledi. Kaymakam çıldırmış olmalıydı.

Komiser, yaşamında ilk olarak, "Olamaz!" yanıtını verdi.

Kaymakam; "Ne demek?" diye gürledi.

Çakır, kararlı, hem de düşmanca bir sesle, "Olamaz da ondan!" diye direndi. "Silahlı da olsa yirmi polisle bin beş yüz insan dağıtılamaz. Bir bölük atlı polisin gelmesini bekleyeceğiz."

"Ne? Kendinize güveniniz mi yok? Emrediyorum!... Sofya emrediyor, anlıyor musun? Firmalar beceriksizliğimizi bakanlığa duyurmuşlar! Ödlek herif! Korkuyorsan, komutayı başkasına ver."

Çakır bir an duraksadıktan sonra, topuklarını birbirine vurup selamladı ve kapıya yöneldi. Bugüne kadar hiçbir üstü onunla böyle konuşmamış, meslek onuruna böylesine dil uzatmamıştı. Komutayı başkasına vermek mi? Olamazdı! Firmalar, bakanlığa mı şikâyet etmişler, hiçbir iş yapılmıyor diye? Bundan aşağılık yalan olamazdı! Ama görev kuralları gereği kireçlenmiş beyninde bunu düşününce tuhaf ve belli belirsiz bir kızgınlık, bir aydınlanma oldu ve polisin çoktandır polislikten çıktığını kavradı. Kentte hemen her hafta bir cinayet işleniyordu. Katillerin kim olduğunu herkes biliyordu. Gurljo Voyvoda'nın adamlarıydı. Ama kimse onlara dokunmayı göze alamıyordu. O halde ne-

redeydi polis?.. Karakol, dolgun aylıklı sivil polislerle doluydu; bu içkici ve kötü yaratıkların işi gücü, komünist damgasını vurdukları kişiyi tutuklayıp işkence yapmaktı. Bunlara düzenin koruyucusu denilebilir miydi? Az bir süre önce patlak veren kargaşalıklarda bir polis tehlikeli biçimde yaralanmıştı; Çakır'ın köylüsü, zavallı biriydi polis. Adamcağızı acınacak bir emekli aylığı ve iki çocuğuyla yüzüstü bırakıvermişlerdi. Hakkın savunulması için mi o duruma düşmüştü, zavallı hemşerisi?

Çakır, ağır ağır, güçlükle kafasını işletiyor ve tek tek gerçeklerden genellemelere varıyordu. Devlet makinesinin gizli bir anlaşmayla birbirine bağlı kişiler yönetiyordu. Varlıklılar arasında bir bağlantı vardı. Her kararda ağır basıyorlar, acıma nedir bilmiyorlardı. Redingot'un ortanca oğlu da onlardan biriydi. Tütün kralları, saray yavrusu villalarda oturuyor, lüks otomobillerde dolaşıyor, öteki yurttaşların aile onurlarını kirletiyorlardı. Çakır bunu düşünürken İrina'yı hatırlayınca büsbütün köpürdü.

İşçiler ise yoksulluk içinde sürünüyorlardı. Çakır bile, az buçuk iyi durumuna, köyündeki üç beş parça toprağına ve buyruğu altındaki polislere karşın, zavallı bir uşak, para babaları çetesinin aylıklı bir uşağı değil miydi?

Çakır, sokakta adamlarının önüne geçti ve bir an duraklayıp dalgın dalgın bakındı. Koyu mavi gökyüzü altındaki bu bol güneşli mayıs gününde gittikçe genişleyen şu yığın, başarının güveniyle sevinçten uçuyordu. Uzun süredir işçiler toplanma olanağını elde edememişlerdi. Ve ancak bugün konuşma olanağına kavuşmuşlardı. Özgür bir hayat özlemiyle coşturuyorlardı birbirlerini.

Emekli matematik öğretmeni, düşünceli düşünceli, "İşçilerle şakaya gelmez!" diye görüşünü açıkladı.

Kahvenin vantilatörünü onarıp merdivenden inen bir elektrikçi, "Adamlar haklı," dedi.

İki tekerlekli küçük arabasıyla o sıra alandan geçen bir bölge baytarı, "Ha göreyim sizi, aslanlar!" diye seslendi usulca. Şefinden serum almış geliyordu.

Okuma salonunun bahçesinden bir serçe sürüsü havalandı, ürkerek. Nikotianalı işçilerin gelişini önleyememiş olan polisler,

alanın ta sonunda, toplantı yerinden uzakta, bir arada durmuş, emniyet amirinin yanlış davranışlarını heyecanlı heyecanlı tartışıyorlardı: Atlı birliği kentin merkezinden uzaklaştırmak kadar saçma iş olamazdı. Grevcilerle çekişmelerden sonra yüzleri de, üniformaları da oldukça hırpalanmış görünüyordu. Başlarında bulunan kumral bıyıklı genç komiserin apoletlerinden biri ve bir iki düğmesi kopmuştu. Yeni buyruklar almak için, Kaymakamlığa gidiyordu. Çakır'ın önünden geçerken selam vermedi. İkisi arasında gizliden gizliye bir kin vardı. Genç komiserin sivil polislerle sızıncaya kadar içmesi yaşlı meslektaşına tiksinti verirdi. Çakır, kafasının içini dolduran düşüncelerle allak bullak olmuş, emrindeki polislerin önünde yığına doğru bir robot gibi ilerlerken, kaymakamın sesi duyuldu. Açık pencerenin önünde duran kaymakam, sinirli sinirli, "İleri!" diye haykırıyordu. "Dağıtın şunları! Ateş edin!" Belediye başkanı, Gurljo Voyvoda ve tütün kumpanyaları onu suçlarsa diye çılgınca düşünmüştü korkusundan.

Kaymakam, "Daha çabuk, daha çabuk!" diye avaz avaz bağırıyordu. "Korkaklar! Hepinizi hapse attıracağım! Eşşek herif! Post elden gidecek diye korkuyorsun değil mi? Komutayı öteki komisere bırak, haydi!"

Genç komiser, aşağıdan alarak, "Başüstüne!" dedi.

Çakır, yüzüne kamçı yemişçesine irkildi. Kafasını kurcalayan düşünceler kayboluverdi. Kafasının içi boşalıvermiş gibiydi. İçerisinde bomboşluk vardı yalnızca. Bu bomboşlukta, alışageldiği söz dinlerlik, soyguncu çetecilerin uşaklarına aşıladığı o sözüm ona onurluluk, yine canlandı. Çakır'ın şu anda bildiği tek şey, buyruğu altındaki polislerin komutasını bir başkasına vermesini kaymakamın emrettiğiydi. Korku mu? Neden korkacaktı? Bir bu eksikti! Çakır, derin bir soluk aldı ve copuna daha sıkı yapıştı. Uzun yıllar meslekte olmanın verdiği alışkanlıklar, az önceki Çakır'ı yeniden eski robot yapıvermişti. Genç komisere, "Dur bakayım!" diye bağırdı. "Adamlarımla ben kendim komuta ederim. Sen otel yanından doğru ilerlersin!"

Genç komiser, "Ama, bay kaymakam..." diye direnecek oldu.

Çakır, "Haydi, bas git karşımdan!" diye haykırıp onu sindirdi.

Düdüğünü dişlerinin arasına sıkıştırdı ve toplantı işareti verdi. Polisler, hemen toplandılar çevresinde. Çakır, onları dağınık düzende yığına karşı yürüyüşe geçirdi. Alanın öteki yanında da genç komiser aynı şeyleri yaptı. Polisin yeniden saldırıya geçtiğini gören grevciler, onları karşılamaya hazırlandılar. Sopalar, tahtalar ve taşlarla silahlanmış işçiler, bir duvar oluvermişlerdi. Bir kısmı da, Simeon'un üstüne çıkıp konuştuğu masanın çevresinde toplanmıştı. Bir başka kısmı ise, daha çok kızlar ve kadınlar, yan sokaklara koşuyorlardı.

Çakır insan yığını duvara yaklaştı ve boğuk bir sesle, "Haydi, evlerinize!" diye bağırdı.

Bir işçi, "Çakır!" diye haykırdı. "Ne diye şu para babaları için kendini maskara ediyorsun? Ceviz ağacının altında oturup rakını içmene bak sen!"

Komiser, "Onu da yapacağım!" dedi. "Ama önce sizin hakkınızdan geleceğim."

Az önce seslenen işçiyi yakalayıp arkadaşlarından ayırdı. Ufak tefek, cılız yapılı grevci, yere kapaklandı. Arkadaşları, Çakır'a karşı gelmeyi göze alamadılar. İriyarı ve atlet yapılı komiser, korku salıyordu çevresine. Çakır'ın az sayıda iyi ve doğru polislerden biri olduğunu hep bilirlerdi; gerekli olmadan hiç kimseye kötülük etmezdi.

Komiser, grevcilere asık suratla, "Delikanlılar," dedi, "dövüşmemiz gerekiyor."

Yere kapaklanmış işçi, "Vur! Vur bakalım!" diye seslendi, acı acı. "Bunun için para alıyorsun."

Ayağa kalkan grevciyi iki polis ensesinden yakaladı. İşçi kadınlardan Zyrna Mika, "Hey! Morev'lerin ortanca oğlu senin kızı orospu etti, sen yine de bize karşı dövüşüyorsun!" diye haykırınca, durum daha da kötüledi.

Bir kahkaha duyuldu. Taşı gediğine koymuşlar, Çakır'ı canevinden vurmuşlardı.

Yaşlı komiser, yaralı bir hayvan gibi, "Ne dedin?" diye böğürdü.

Zyrna Mika, çevredekilerin kışkırtıcı kahkahaları arasında, "Kızın orospu oldu!" diye yineledi.

Çakır, daldı grevcilerin arasına ve Mika'nın göğsüne copuyla vurdu. Kadın bir çığlık kopardı. Bu sırada dirseğine bir tekme yiyen Çakır, acısından sapsarı oldu ama, yine de sustu ve önüne gelene vurmaya başladı. Bunu gören adamları da saldırıya geçtiler. Yığından boğuk çığlıklar yükseldi. Alanın öbür ucundan silah sesleri duyuldu.

Çakır tam bu sırada adamlarından birinin, "Bay komiser, Spassuana'dan korunun!" diye seslendiğini duydu. Dönüp arkasına bakınca, Spassuana'nın kanlı yüzüyle karşılaştı. Elinde tuttuğu kocaman taşı bütün gücüyle Çakır'ın kafasına yerleştirmek üzereydi. Uyarı gecikmişti, kenara sıçrayamadı, ama çok kısacık bir anda, polislerden birinin Spassuana'ya yakından ateş ettiğini görebildi. Çakır yere yuvarlandı, üzerine de öldürücü kurşunla vurulan Spassuana kapaklandı. Bunu gören yığın, güvenini yitirdi, durakladı ve müthiş bir korkuyla istasyon yoluna doğru kaçıştı.

Atlı polis bölüğü, ağızları köpürmüş hayvanlarını alana doğru dörtnala sürdü.

17

Çakır'a hazırlanan büyük cenaze töreni, görevine bağlılığının söz konusu edilmesinden çok, kızı üzerine dedikodulara yol açtı. Nikotiana Genel Müdürü törene geleceğini Batakçiya'ya bildirmeseydi Çakır'ın böylesine onurlandırılmayacağını hep biliyorlardı. Belediye başkanı ve emniyet amiri bunu duyunca, Çakır'ın cenaze törenine öylesine çaba gösterdiler ki, Çakır'a gerçekten saygı duyan yurtsever hemşeriler bile yalnızca meraktan törene katıldılar.

Çakır'ın evinin önünde acılılarla meraklılar karışımı bir sürü insan toplanmıştı. Komşular, komiserin akşamları altında rakısını içtiği koca ceviz ağacına bakıyorlardı arada bir. Bunlar Çakır'ın ölümüne gerçekten yas tutan iyi yürekli, kendi halinde kişilerdi. Onun öfkeli, güvenilir kişiliğini hatırlıyorlardı şu anda.

Buna karşılık birtakım gençler de, Çakır'ın evinin karşı kaldırımında durmuş törenin başlamasını gizli bir alaycılıkla bekliyorlardı. Çakır'ın bağıyla sınır komşusu olan eski bir milletvekilinin oğlu, köpeğiyle gelmişti. Törene gelen din adamlarının sayısını bir bir inceledikten sonra, ölünün toplum içindeki durumuna göre bu sayının gülünç derecede kabarık olduğunu ileri sürdü.

Belediye Yolları Müdürlüğünden bir mühendis de, "Garnizon komutanı bile gelmiş," dedi.

Kentin en ünlü avukatının kızı, "Oldu olacak, hükümetin temsilcisi de gelseydi," dedi. Maria'nın İstanbul Amerikan Kolejinden arkadaşıydı.

Şişman değirmenci, "Almanlar nerede?" diye sordu. "Alman sigara tröstlerinin ileri gelenleri nerede?"

Çelimsiz, soluk yüzlü bir genç, "Onları da pezevenkleri temsil ediyor," diye bir söz attı ortaya.

Bunu söyleyen delikanlıya kentin ortasında babasından bir sürü ev kalmıştı. O da, Sofya barlarında Donjuanlık ününü sürdürmek için, bunları bir bir satıyordu. Boris'i daha da alçaltmak için, Almanların yanındaki başarılarını İrina'nın yardımına borçlu olduğunu ileri sürdü.

Avukatın kızı, "Aşırı konuşuyorsun," dedi, sert sert. Aşırı iğnelemelerden hoşlanmazdı ve kibar görünmeye pek önem verirdi.

Solgun yüzlü delikanlı, "Hiç de aşırı konuşmuyorum," dedi. "Ne diye onunla yapılıyor Çam-Koruya gezileri? Neden İrina çağrılıyor briç partilerine?"

"Saçmalama! İrina nerede, briç nerede? Güldürme insanı!"

Ona göre, briç güç bir oyundu, lisede çözümlemeye uğraştığı cebir problemleri kadar güç. Halkın arasından sivrilmiş kişiler bu oyunu asla öğrenemezlerdi.

Barlar DonJuanı, "Dilediğini düşün sen," dedi, "Ama briçi Yıldız Bar'ın karıları bile oynuyor."

Evin önündeki kalabalık birden karıştı. Yolun alt başında büyük ve kara bir limuzin durmuştu. Nikotiana Genel Müdürü geliyor diye düşündü hepsi; metresinin onurunu kurtarmaya geliyordu. Otomobilden Boris ve Kostov indiler. Toplananlar arasında halktan kişileri selamladılar ve kibarları görmezlikten geldiler.

Eski avukatın oğlu, "Nasıl da kabarıyor" diye mırıldandı öfkeyle. "Daha dün ciğeri beş para etmezin biriydi, şimdi ise bir bakan gibi şişiniyor."

Maria'nın kolej arkadaşı, "Yanlarına gidip başsağlığı dilememiz gerekir, başkalarının yaptığı gibi," dedi.

Boris'e gizliden gizliye hayrandı, hatta şu namuslu görünüşünü bile onun uğruna fedaya hazırdı.

"Sen git, o kadar istiyorsan!"

Boris'i beklemiş olacaklar ki, ölü evinde ve bahçede bir hareketlilik göze çarptı. Papazlar omuz örtülerini koydular. Ellerinde kara bayraklar ve çelenkler tutan çocuklar, sokakta sıralanıp can sıkıntısıyla bekleştiler. Kumral bıyıklı genç komiser, onur bölüğüne "Hazır ol!" komutunu verirken, kollarına kara bantlar bağlamış ve geçit töreni üniforması giymiş yaşlı dört komiser, tabutu merdivenlerden indirmeye başladı. Önce Çakır'ın kız kardeşleri, baldız ve görümceleriyle yeğenleri başladılar haykırıp ağlaşmaya. Sonra da, kendiliklerinden gelmiş semtin ağıtçı karıları feryadı kopardılar. Hep bir ağızdan ağlaşmaları öylesine kulak tırmalayıcıydı ki, bura geleneklerini bilmeyen bazı resmi ki-

şiler öfkeyle suratlarını ekşittiler. Kadınlar, Çakır'ın bütün özelliklerini sayıp sayıp ağlaşıyorlardı; suratları kıpkırmızı olmuş, sonunda gerçekten gözyaşlarıyla ıslanmıştı yanakları. Yaşlı komiserler tabutu arabaya koyduklarında ağıtçı karılar öylesine haykırıştılar ki, bütün sesleri ve gürültüleri bastırdılar.

Maria'nın kolej arkadaşı, köylü biçimi bir cenaze töreni, diye düşündü. İrina, aydın kişilik tasladığa göre bu gülünç oyuna izin vermemeliydi. Zavallı Boris!

Çakır'ın karısı hıçkırarak indi merdivenleri. Onun arkasından da İrina. Güzel ve kederliydi. Çok şık bir yas giysisi giymişti. Yaşsız gözlerini yere dikmişti. Kalın tülün arkasındaki genç kadının bir zamanların genç kızıyla hiçbir bağlantısı olmadığını herkes anlamıştı. Ulaşılmaz bir dünyanın kadınıydı şimdi o. İrina'mn arkasında Boris Morev, Kostov, belediye başkanı ve garnizon komutanı yürüyordu, resmi yaslı yüzlerle. Kaymakam yoktu görünürlerde. Kendini suçlu buluyor, durumunun sarsıldığını biliyordu. Nikotiana Genel Müdürü, gelir gelmez belediye başkanına onu sormuş ve kaymakam ne diye ille de en yaşlı ve değerli bir komiseri böylesine tehlikeli bir göreve sürdü, demişti. Boris Morev, çok anlamlı bir tavırla: "Bu adamın durumuyla," ilgileneceğini de açıklamıştı. İşte bundan ötürüdür ki, kaymakamın hesabının görülmüş olduğunu ve çok yakında görevinden uzaklaştırılacağını herkes biliyordu.

Kilise sancakları ile çelenkleri taşıyanlar, tozu dumana katarak yürümeye başlamışlardı. Çok beklemekten kızmış papazlar ve Çakır'ın nişanını bir yastık üstünde taşıyan polis yürüyordu arkalarından. Daha arkadan cenaze arabası yol alıyordu. En geriden de, ölünün yakınları, onur bölüğü ve meraklılar kalabalığı geliyordu. Arkalarında kalın bir toz bulutu bırakarak ağır ağır yürüyorlardı. Arada bir papazların boğuk sesle okudukları ilahiler duyuluyordu buhurdanlıkların şangırtısına karışarak. Cenaze arabasının arkasında Boris Morev'i görenler, şaşkınlıkla duruyorlardı.

Spassuana'yı pek çabuk gömdüler. Mezar kazıcılarının kürek kürek attığı toprak yığınının yanı başında yakınları, işçi kadın-

lar ve kasketlerini ellerine almış birkaç erkek vardı. Öldürülenin kız kardeşi, yavaş sesle hıçkırıyordu. Ağlamaktan gözleri kızarmış olan iki oğlu, yüzüstü bırakılmış köpek yavruları gibiydiler. Yaşlı ve zayıf bir papaz, omuz örtüsünü çabuk çabuk sarıp topladı.

Tam bu sırada eski üniformalı, ufak tefek ürkek yüzlü bir polis, topluluğa yaklaşıp, "Çabuk olun!" diye haykırdı. "Amma da uzattınız!"

Emniyet amiri yollamıştı onu, büyük cenaze töreni başlamadan mezarlıktan uzaklaşsınlar, diye.

Mezar kazıcılar işlerini çabuklaştırdılar. Yoksul mezarın üstüne yükseliveren küçük toprak yığınına kadınlar, fesleğenler, karanfiller diktiler. Suratı kırış kırış polis, işçilerin uzaklaşmasını istedi yine. Mezar kazıcılar otlara oturup yüzlerini kuruladılar. Biri de sigara yaktı. İşçiler ağır ağır uzaklaştılar. En son gidenler Spassuana'nın kız kardeşiyle çocukları ellerinden tutmuş yaşlı bir kadıncağızdı. Mezarlık yeniden, yakıp kavuran güneşin altında uykulu, dalgın sessizliğine kavuştu.

Birkaç dakika sonra toz bulutlarıyla örtülü, uzun bir cenaze alayı görüldü şosede. Çakır son dinlenme yerine taşınıyordu törenle.

İrina, anası ve akrabalarıyla eve döndü; yakınları bir gün önceden gelmişler, ama otelde kalmışlardı. Dinko da yanlarındaydı. Amcasının ölümünden hiç söz açmaması, bu konuda ayrı bir görüşü olduğunu gösteriyordu. İrina, giydiği şık yas giysisini, kırmızı ojeli bakımlı ellerini ve saç tuvaletini süzen Dinko'nun alnını kırıştırdığını fark etti. Bütün bunlara parası yetiyor mu, diye düşünüyordu belki de! Ancak dış görünüşünün herkesin gözüne çarptığını anlamakta gecikmedi. Yine girdiği toplum katının isteklerini karşılayabilmek için, terzi giderlerini birkaç aydır Boris'e ödetiyordu.

Eve gelince İrina, kimseye görünmeden odasına çıktı. Yorgun ve kederliydi, ama babasının ölümüyle baskıdan da kurtulduğu için tuhaf bir rahatlık duyuyormuş gibiydi. Babasının bıkkınlık veren suçlamalarından, öfkeli mektuplarından, Sofya'ya en beklenmedik anlarda gelmesiyle duyduğu utançtan artık yaşamı bo-

yunca kurtulmuş bulunuyordu. Çakır'ın Sofya'ya resmi giysiyle gelmek gibi hiç de hoşlanmadığı bir alışkanlığı vardı. Kliniklerin ve ders salonlarının önünde kızını beklerken gören gençler alay ederlerdi. Babası gerçi her zaman iyi ve temiz giyinirdi, ama sokakta birlikte yürürlerken utancından kıpkırmızı olurdu. Ölümüyle, bütün bunlardan kurtarmıştı kızını. Bu hiç de hoş olmayan düşüncelerini fark edince, kendi kendinden ürktü.

İrina'nın odasında hemen hiçbir şey değişmemişti. Üzerine uzanıp hayallere daldığı gösterişsiz, demir karyola eski yerindeydi. Kitap rafları, anasının dokuduğu örtü yayılı masa da yerli yerinde duruyordu. Nehrin şıpırtılarıyla ceviz ağacının hışırtıları geliyordu açık pencereden.

Birden anılar bastırdı, sardı her yanını. Babasına tütün toplamada yardım ettiği parlak yıldızlı güz gecelerini hatırladı. Yükseköğrenimini yapabilsin diye her yılın tütün gelirini bankaya yatırdıklarını biliyordu. Babası uzun süredir bankaya para koyduğu için Sofya'da altı yıl tasasız ve sıkıntısız yaşayabilecekti. Babası her şeye rağmen ne iyi yürekli ve aklı başında bir insandı.

İrina, geçmiş günleri ve babası için ağlıyordu şu anda. Babasının sert ve kaba görünüşlü varlığında kızına karşı içten bir sevgi gizli olduğuna, kendisinin ise onun orta halli insan onurunu korumak için hiçbir şey yapmadığına ağlıyordu. Sessiz, yatıştıran ve iç rahatlatan bir ağlayıştı bu.

Kapı vuruluyordu. İrina gözyaşlarını çabucak sildi ve açtı kapıyı. Dinko'ydu.

"Allahaısmarladık demeye geldim. Köye dönüyorum."

İrina, sanki düşmanca salladı başını; yeğeni değil de rahatsızlık veren bir tanıştı gelen sanki. Dinko'nun güvenli görünüşüne hep kızardı. Bu duygusuna bir de ürkeklik ekleniyordu. Boris'le olan ilişkisi için babasının ona ne kadar kızdığını komşular anlatmıştı Dinko'ya belki de! Bütün akrabalar adına bu konuda onlarla konuşmuşa benziyordu. İrina'nın işlerine karışmamaları için onlara her şeyi önceden açıklaması daha akıllıca olmaz mıydı?

Kuru bir sesle, "Dini törene kalmayacak mısın?" diye sordu.

"Hayır. Hemen gidiyorum. Senden bir iyilik, bir yardım dilemeye geldim."

İrina, şaşkınlıkla baktı genç adama. Onun böylesine gösterişli, yakışıklı olduğu şimdiye kadar gözüne çarpmamıştı. Kumral saçlarını özene bezene taramıştı. Açık yeşil gözlerinde keskin, buyuran öyle bir aydınlık vardı ki, hiçbir kadın karşı duramazdı. Köylü kumaşlarından giysiler giymekten bir vazgeçse, herkese tanıtabilirdi yeğenim diye. Sonra, komünizmle böylesine zehirlenmiş olmasaydı, Boris ona Nikotiana'da bir iş de verebilirdi.

Dinko, odadaki tek sandalyeye gıcırdatarak oturdu. Yavaş sesle, "Senden dileğim, bir insanın canını kurtarman!" dedi. "Ama önce bana söz ver onurun üzerine, bunu kimseye açmayacağına. Söz verir misin?"

İrina, biraz düşündükten sonra, "Evet söz veriyorum," dedi.

Dinko, gittikçe daha yavaş, fısıldar gibi konuşuyordu: "Bir insanın hayatı söz konusu. Benim köy evinde bir genç kız yatıyor, kırık koluyla. Durumu kötü. Ateşi yüksek ve sayıklıyor. Kolu şişti, morardı."

"Ne diye hükümet doktorunu çağırmadınız?"

"Adam faşistin teki. Kızı da polis arıyor, ele verir."

İrina bir irkildikten sonra, alaylıca bir sesle, "Ha, demek böyle bir durum?" dedi. "Oraları da karıştırıyorsunuz demek? Kim bu kız?"

"Partili bir arkadaş."

İrina, sivil polisin öldürülmesini hatırlamıştı. "Lila olmasın?"

"Evet."

İrina'yı bir düşünce aldı. Dinko onu ilgiyle gözden geçiriyordu. İrina, bir süre sonra düşünceli, "Babamı öldürenleri kurtarmam gerekiyor şu halde," dedi. "Öyle değil mi?"

Dinko, sert bir sesle, "Seninle tartışacak değilim," dedi. "Senden istenilen, bir hastaya yardım etmen. Yapacak mısın bunu?"

İrina, acı bir gülümseyişle, "Bunu yapmakla görevliyim!" karşılığını verdi.

"Ama onu ele vermen dünyanın en büyük alçaklığı olur."

İrina, buz gibi ve hüzünle gülerken, "Senin gözünde ahlaksızın biriyim, değil mi?" diye sordu.

Dinko, "Hayır, böyle düşünseydim, gelmezdim," diye kestirip attı.

İrina, hep o acı gülümseyişle, "Teşekkür ederim," dedi. "Elimden geleni yapacağım."

"Yarın sabah gelip küçük arabamla götüreceğim seni."

"Olur, gel!"

Dinko, ayrılmak için ayağa kalktı, ama İrina tutup alıkoydu ve iğneli bir sesle, "Başka söyleyeceklerin de vardı, değil mi?" diye sordu.

"Gerekli değil. Benim için, komşular için olduğu kadar senin bakımından da durum açıklandı."

"Ben daha da açıklansın istiyorum."

İrina, ucu yaldızlı dış pazar sigarasıyla dolu bir tabaka uzattı, genç adama; Dinko, yakutlar gömülü küçük gümüş tabakayı, çok şeyler anlatan bir bakışla süzdükten sonra, geri çevirdi.

İrina, "Evet," dedi öfkeyle, "onun armağanı. Güzel değil mi?"

Dinko, "Güzel ve pahalı," derken, kendi paketinden bir sigara yaktı.

İkisi de susuyordu. İrina, onun hemen konuya geçeceğini seziyordu.

Genç adam, İrina'yı şaşkın bırakan sakin bir sesle, "Bak," dedi, "Akrabalar arasında seni anlayan tek insan benim. Amcam Çakır bile seni anlayamamıştı."

"Doğru."

"Seni anlayabileceğime inancın var mı?"

"Pek yok."

"Öyleyse hiç değilse bu iyi niyeti gösterdiğimi kabul et."

"Öyle olsun!"

Dinko, İrina'nın altın kol saatli, tırnakları koyu kırmızı cilalı, hafif güneş yanığı küçük ellerine baktı, üzüntüyle. Sigarasının yaldızına dudak boyası çıkmıştı. İrina'nın iyice değiştiğini bu bakımlı eller kadar başka hiçbir şey gösteremezdi. Yine de bir şey

kalmıştı ellerinde. Köyden bir kız olduğunu yansıtan. Bilekler adaleli ve eller yuvarlakçaydı.

Genç adam, acı acı gülümserken, "Şu halde sana bazı sorular yöneltebilirim," dedi. "Özel hayatına karışmış ya da koruyucu rolü oynamış olmadan."

Bir yankı gibi duygusuz, "Ne gibi koruyuculuk?" dedi, İrina. "Hayır, buna hakkın yok."

"Elbette! Seninle bir 'dost' gibi, ya da bu söze kızarsan, aileden biri gibi, konuşuyorum."

İrina sigarasını söndürdü. "Hayır, kızmam," dedi. "Ne öğrenmek istiyorsun?"

"Sandığın şeyler değil. Dış görünüşler beni ilgilendirmez."

İrina karşısındakine değer veren saygılı bir sesle "Peki," dedi. "Borisle şu sıra evlenemem."

"Onunla evlenmenin ya da evlenmiş olmanın hiç önemi yok."

İrina, şaşkınlıkla baktı genç adamın yüzüne. Dinko'nun açık yeşil ışıltılı zeki bakışları üzerine çevrilmişti. Bu bakışlardaki aydınlık ve sakin parıltı, yüreklendiriyordu İrina'yı, her şeyi olduğu gibi anlatsın diye. Yumuşak bir sesle, "Peki neyi öğrenmek istiyorsun?" diye sordu. "Boris'ten büyük paralar aldığımı sanıyorsan yanılıyorsun. Onun çevresine uyabilmek için gerekli olanı alıyorum yalnızca."

Dinko, "Bunun da önemi yok," dedi.

İrina'nın şaşkınlığı gittikçe artıyordu.

"Önemli olan, gerçekten neyi sevdiğin? Boris'i mi, onun dünyasını mı?"

"Yanıtını hemen vereyim: Yalnızca Boris'i."

"Bana kalırsa onu eskisi kadar sevmiyorsun. Nikotiana'yı ele geçirmek için Maria ile evlenen ve bu uğurda seni bir paçavra gibi atan bir erkeği sevemezsin de. O sırada ne durumda olduğunu hatırlıyor musun? Ya da bunu unutmak mı istiyorsun?"

"Onu sevdiğim için acı çektim. Şimdi de seviyorum. Bu bakımdan hiçbir değişiklik olmayacak. Onun uğrunda her şeye hazırım." Sesine bir alaycılık gelivermişti. "Var mı daha soracağın?"

Genç adam hüzünlü bir gülümseyişle; "Hayır, hepsi bu kadar," dedi. "Kendini böylece haklı çıkarmış oluyorsun."

"Dilediğini düşünebilirsin."

İrina, yine sakinleşti, ciddileşti.

Dinko bir sigara yaktı. "Sen aslında onun dünyasını seviyorsun. Şimdi Boris'i sevmen, o dünyadan vazgeçmemenden ve herkesi titreten bir erkeğin sevgilisi olmak istediğinden geliyor."

"Orospunun birisin demediğin kaldı. Ama bu da vız gelir."

"Korkarım, günün birinde bu duygu kendiliğinden gelecek sana."

"Onunla evlenirsem de mi?"

"Yürümek istediğin yolda, senin için başarı olurdu yalnızca."

"Bu muydu bana söyleyeceğin?"

"Evet bu! Bir de şunu söyleyecektim: Babanın gerçek katili Boris'tir."

İrina, şaşkınlıkla, "Katil mi?" diye sordu. Ne korkunçtu bu sözler! Dinko'nun kendisi değil de, Boris'e kin duyan bir güç ona bu sözleri söyletiyor gibiydi.

Dinko, onun düşünmesine vakit bırakmadan, "Bu konuda hiç kafa yormadın mı?" diye sürdürdü. "Babanı grevcilerin öldürdüğüne iyice inanıyorsun, değil mi? Ama aç işçilerin böylesine ileri gitmesine kim sebep oldu? Babanı onlara karşı kim gönderdi? İşbaşındakilerin, bakanların, kaymakamın grevi bastırma emri vermesini isteyen kim? Gerçekten kim yönetiyor şu ülkeyi? Yalnızca Boris ve onun gibi aşırı varlıklı kişiler! Baban da bu çarkın uysal bir tekerleğiydi. Dün işçi mahallesindeydim. Analar çocuklarına ne yedireceklerini bilmiyorlardı. Küflenmiş bir ekmek parçası için iki oğlan döğüşüyordu. Şu sıra tüm Bulgar halkını yönetenler yol açıyor bütün bu kötülüklere. Senin Boris de onlardan biri. Sana armağan ettiği altın kol saati ve gümüş tabaka, halktan çalınıyor aslında."

İrina, "Yeter!" diye haykırdı.

"Ne o, kızıyor musun? Kime?"

"Sana! Gerçeklerin böylesine değiştirildiği görülmemiştir. Buna çekememek derler, kin derler! Sen iğrenç bir solcusun!"

"Öyle. Ama solcu olmayan on binlerce kişi de görüyor aynı şeyleri."

"Yeter! Kes ve çık!"

İrina'nın sesi sinirden titriyordu. Yüzünde, o güne kadar düşünmeyi göze alamadığı korkunç gerçeklerin ürküntüsü vardı.

Dinko, sakin, "Hayır, gitmeyeceğim," dedi. "Bir kere başladım. Kişiliğin varsa beni sonuna kadar dinle. Sonra, sen konuşursun. Grevin neden patlak verdiğinin, Boris'in neden onu bastırmak istediğinin farkında bile değilsin. İnsanların karınlarının doymasına ve yaşamasına kadar her şeye karışıyor. İşçiler bundan böyle toplantı bile yapamayacaklar. Dün baban ve arkada iki çocuk bırakan zavallı bir dul kadın öldürüldü. İki gün önce kaymakamlıkta bir adama ölesiye işkence edildi. Adamcağıza bir iğne yapıp da kendine getirsin diye çağrılan askeri sağlık çavuşu, durumu protesto edince yürekliliğinden ötürü işinden atıldı, mahkemeye çıkarılacaksın diye gözdağı verildi. Grevcilerin önderliğini yapan Simeon, hiçbir iz bırakmadan ortadan kayboldu. Öteki işçilerin de ne olduğu bilinmiyor. Biraz zorla kendini, imrendiğin şu dünyanın nasıl da kan, zorbalık ve soygunculuk üzerine kurulmuş olduğunu kavrarsın. Boris'in güçlü kişi değil, kurnaz tilkinin biri olduğunu anlarsın! Boris'in böyle bir dünyası var işte. Bu muydu ülkün? Sevebilir misin bu dünyayı? Böylesine bir dünya yüzünden sana orospu denilmesine katlanabilir misin?"

İrina, "Sus, sus diyorum!" diye haykırdı. "Aşırı gidiyorsun!"

"Ama kentte herkes böyle diyor senin için! Biz kendi halinde köylü akrabalarına da utanmak düşüyor."

"Bana hepiniz vız gelirsiniz. Bu kentten nefret ediyorum. Bir daha gelmemek üzere buradan ayrılacağım."

"Ya anan?"

"Anamın paraca sıkıntı çekmemesi sağlandı."

"Yoo, bunu demek istemedim. Kadıncağız böylesine bir utanca dayanabilecek mi?"

İrina, sonuna kadar açtığı kızgın ve bomboş gözlerle bakarak, "Ne utancı?" dedi, sonra, Dinko'nun ne demek istediğini kavrayarak, kendini kaybetti, "Git, buradan!" diye haykırdı. "Odamdan hemen çık! Defol!"

Dinko soğukkanlılıkla yerinden doğruldu. Çıkarken, "Yarın

sabah dokuzda gelip seni alacağım," diye hatırlattı.

İrina o gece çok geç uyuyabildi. Koridorda yatan köylü akrabaların horultusu, sert tahta karyola ve nehrin çağıltısı yüzünden çileden çıkmıştı. Eski çevresinden bütün bütün kopmuş olduğunu o gece anlamıştı. Babasının ölümü bile onu evinin rahatsızlıklarıyla bağdaştırmıyordu. Başka insan olmuştu. Bu değişme epeyce önce başlamıştı ama, İrina şimdi seziyordu.

Gecenin ıssızlığında farkına vardığı bu gerçek, ürkünçtü. İçinde yaşadığı yeni çevrenin yüreğine sert ve buz gibi bir şeyler yerleştirdiğini biliyordu. Kafasını başka ve daha müthiş şeylerle oyalamak istedi. Dinko'nun ileri sürdüğü korkunç ilişkiler ve bağlantılar vardı gerçekten. Babasını, kızgın Spassuana, gözü dönmüş yığın ya da korkak kaymakam değil, para babaları öldürmüştü ve Boris onların başıydı. İki gün önce Kostov'un, Almanlara, hükümet grevi çabucak bastıracak, dediğini hatırladı. Boris'in kaymakamı yerinden attıracağını, öldürülen polislerin ailelerine para vereceğini, kentteki insanlara karşı İrina'nın onurunu korumak için cenaze törenine geldiğini ve şu anda her şeyi yapmaya hazır olduğunu biliyordu. Ama babasının ve öldürülen polislerin canını geri verebilir miydi?

Seviyor muydu Boris'i gerçekten? Yoksa duygusu bir hırs, bir öç alma mıydı? Hayır, seviyordu onu. Boris'le tanıştığı bağbozumu anını hatırladı. O tarihte Boris yoksul bir küçük kentliydi; giysileri eski, kunduraları yamuk yumuktu. Ne bir yarını, ne de tek meteliği vardı. Tütün dünyasının altınlarına götürecek yolda daha başka hayaller peşinde ters oğlanın biriydi. İrina o delikanlıyı sevmişti.

İrina yorganı üzerinden attı hızla, yataktan fırlayıp lambayı yaktı ve çabuk çabuk giyinmeye başladı. Giyinirken, babasının gömüldüğünün ertesi günü gecenin bu saatinde Boris'i görmeye gitmesine herkesin kızacağını düşündü. Ama daha fazla yalnız kalmaya, gittikçe acı veren düşüncelere karşı koymaya gücü yetmeyecekti artık. Bu arada tek başına kalırsa geceyi iç tedirginlikleriyle uykusuz geçireceğini, ertesi sabah çöküntüyü karşılamakta güçlük çekeceğini seziyordu. Hemen Boris'e gitmeliydi. Bugü-

ne kadar başına gelmemiş derecede ağır bir yalnızlık duygusundan, korkulardan ve iç çöküntülerinden kurtulabilmek için Boris'e, sevdiği erkeğe hemen gitmeliydi. Lambayı söndürdü ve sessizce koridora çıktı. Boğucu bir ter kokusu çarptı burnuna. Ağır havadan ve akrabalarının horlayışından gönlü bulandı. Bir yandan da davranışından ötürü haklı buldu kendini. Evet, köylülerin ve zanaatkârların bu kaba dünyasından kaçıyordu. Şu anda müthiş yabancılık duyduğu bu insanlar onun hayatına karışma hakkına kendilerinde nasıl buluyorlardı? Az önce gitmiş olan Dinko katlanılır şey değildi.

Bahçeye çıkınca rahat bir soluk aldı. Hiç gören olmamıştı. Uyuyan küçük kentin üzerinde dolunay vardı. Komşu evler karanlığa gömülmüştü. Arada sırada uzaklarda acı acı bir baykuş ötüyordu.

İrina, sokaklarda hızlı hızlı yürüdü, otlar bürümüş alandan geçip nehre giden yokuşu indi. Küçük tahta köprüyü geçti, Makedonya göçmenleriyle küçük esnafın oturduğu mahallede hızlı hızlı yürüyerek, Nikotiana tütün deposuna doğru ilerledi. Depoya yaklaşınca, çelik miğferli bir müfrezeye rastladı. Depoyu polis ve askerin grevcilerden korumakta olduğunu ancak şimdi hatırlamıştı. Deponun arkasındaki villada kalan Boris'in yanına gidebilmek için, önce bekçilerle görüşmesi ve muhasebeciyi uyandırması gerekiyordu. Bunu da istemiyordu. Ne yapacağını kestiremeden bir süre olduğu yerde kaldı. Boris'i görmeden dönmeyi düşünmek bile istemiyordu. Müthiş bir korku içindeydi. Daha çabuk, daha hızlı gitmeliydi Boris'e!

İrina depoya varınca dehşetle irkildi. Dikenli tellerle sarılı demir parmaklıkların önüne insanlar toplanmıştı. Boris'in de onların arasında olduğunu fark etti, az sonra. Omzuna bir yağmurluk atmış, ötekilerle birlikte kaldırımdaki bir şeye bakıyordu. İrina, rahat bir soluk aldı. Depoya kolayca girebilecekti. Yeter ki, Boris'in gözüne çarpsındı. Boris'in yanında duranlar –yoksul giysili semt kişileri, bir iki polis ve çelik miğferli bir asker– onu tanımazlardı. Az sonra, Batakçiya ile muhasebeci de gözüne ilişti. Neydi böyle heyecanla baktıkları?

İrina, yaklaştı. Benzin kokusu çarptı burnuna. Korkuya kapıldı, titremeye başladı. Önce ne olduğunu anlayamadığı kaldırımdaki karanlık şey, insan olmalıydı; ve kımıldamadığına göre acıklı bir şeyler geçmişti besbelli.

İrina, boğuk bir sesle, "Ne bu?" diye sordu.

Adam, sert sert, "Görmüyor musunuz?" dedi. "Bir ölü."

"Kim öldürdü?"

"Bekçiler."

"Neden?"

Çalı gibi kırçıl bıyıklı adam, küçümseyen bir el işareti yaptı ve karşılık vermedi.

Onun yerine bir başkası, iyi giyimli ve çiçekbozuğu suratlı bir genç, "Bozguncunun biri!" diye açıkladı durumu.

"Neden bozguncu?"

Kendine güvenmek isteyen bir liselinin aşırı keskin sesiyle, "Grevcilerden biri!" diye yanıtladı. "Tanırım onu. Daha lisedeyken anarşistin biriydi. Çiti aşıp depoyu yakmak istemiş. Benzın tenekesi işte şurada." Sonra, "Kurşun boynunu delip geçmiş," dedi ve İrina'yı dirseğinden tutup "Yakından görmek ister misiniz?" diye sordu.

İrina, "Hayır!" deyip oğlanın elini itti. Titriyordu. Yine de, "Bay Boris'i çağırın lütfen!" diyebildi.

Delikanlı hayal kırıklığıyla bir baktı ona, dileğini yerine getirdi yine de.

Boris, İrina'yı karşısında görünce, "Sen nereden çıktın?" diye sordu. "Burada ne arıyorsun?"

İrina bir robot gibi, "Sana geliyordum," dedi.

Boris, sakin bir tavırla, "Şimdi geldin, bereket," dedi. "Az önce bir olay geçtiydi burada."

Tuttu onu kolundan, deponun iyice aydınlatılmış bahçesine götürdü. Bunu yüzü çiçekbozuğu oğlan gördü yalnızca, gülümsedi alaylı alaylı.

Boris, Makedonyalı bekçilere bir işaret vererek, "Gir içeriye!" dedi. "Konyak vardır. Bir kadeh iç de, biraz yatış. Hemen gelirim ben. Şu sersemlerle işi yoluna koyayım önce."

"Hangi sersemlerle?"

"Polislerle. Cinayet kurulunu bekliyorlar; gelmeden cesedi kaldırtmak istemiyorlar. Burada bıraktırıp yarın sabah bütün kentin görmesini istemem elbette."

"Peki, gidiyorum."

İrina, kimsenin görmediğinden hoşnut, villaya doğru yürüdü. Ay ışığında tütün deposu, küçük ve dört köşe pencereleriyle cezaevine benziyordu. İrina, yaprak tütün salonunun dış merdivenlerine oturmuş Makedonyalı iki nöbetçinin önünden hızla geçti. Tüfekleri dizleri arasında, çubuklarını tüttürüyorlardı. Bir adam öldürmüşlerdi. Polisin formalitesi onları ilgilendirmiyordu. Kuru yüzlerini İrina'ya çevirip bomboş bakışlarla bir süzdüler. Kadınlara boş veriyorlardı.

İrina iç bahçeye girdi, kimsenin görmediğine iyice inanmak için ıhlamurun altında durdu. İkinci kat pencereleri karanlıktı. Muhasebecinin karısı ve çocukları uykudaydı. Silah seslerini duymamışlardı. Ay ışığı pırıl pırıldı ve ıhlamur çiçekleri mis gibi kokuyordu. Çakıllı yolun kenarındaki bir sıranın üstünde çocuk oyuncakları vardı: Küçük bir tahta bisiklet, tenekeden bir kova ve küçük bir kürek.

İşçilerin dünyasından yüksek bir tuğla duvarla ayrılmış olan bu villada güzel yaşanılırdı. Muhasebecinin firmaya bağlılığı ve baştakilerin özel hayatına saygısı bundan ötürüydü belki de. Karısı da çok iyi yemek pişiriyor ve eve bakıyordu. Boris'le İrina'nın buluşmalarında tedirginlik yaratmamak için, yazları çocuklarını alıp kaplıcalara gitmesi gerekiyordu.

İrina ağacın altında bir süre kaldıktan sonra eve girdi.

Bahçeye bakan odada, Maria'nın bir zamanlar yatak odası olan yerde ışık yanıyordu yalnızca. İrina ayaklarının ucuna basarak holü geçti, odaya girdi. Yazları en serin oda burasıydı. Boris, eşyaların Maria'nın anılarını dile getirmesini umursamadan bu odada kalıyordu. Maria'dan beri bu odada hiçbir değişiklik olmamıştı. İrina odanın yabancısı değildi. Ama girerken yine de suç işliyormuş gibi bir tedirginlik duydu. Ruh hastası Maria odanın bir köşesinden çıkıverecek, kemikli parmaklarıyla üzeri-

ne atılacakmış gibi gelmişti ona.

Divana uzandı ve bir sürü düşünceye daldı. Kendini toplamak için buraya gelmiş ve Dinko'nun sözlerini doğrulayan korkunç bir şeyle karşılaşmıştı. Yine bir ceset görmüştü! Yine bir insanın canına kıymışlardı! Şimdi olaylar gözünün önünden bir bir geçiyor, kafasının içinde sorular birbirini kovalıyordu. Nikotiana ve öteki tütün kumpanyaları gündelikleri artırsaydı, babası öldürülür müydü, şu bahtsız kişi tüfekle öldürülmüş bir köpek gibi kaldırımlara serilir miydi? Gündeliklerin artırılması olmayacak bir şey miydi? Olmaz derlerse, ortaklarının kârı neden artıyordu her yıl? Kostov aylıklarından başka yıllık kârdan ne diye bir milyon leva alıyordu? Boris, daha geçen hafta övünmemiş miydi, Bulgaristan'ın en zengin adamı benim, diye? Bütün bu saçmalıklar, tedirginlik ve güvensizlik veren bir siste kayboluyor, çöküntü ve yıkıntıların korkunçluğu kendini belli ediyordu.

İrina, olduğu gibi korumak istediği kendi küçük dünyasının da, Nikotiana'nın da bu çöküntüye doğru gittiğini sezer gibiydi. Boris, Dinko'nun anlattığının tıpkısıydı. Kendisi de onun metresiydi, ama sevgilisiyim diye avunuyordu.

Boris'ten yardım umması boşunaydı. Ondan bunu beklememeliydi. İrina'nın ve Nikotiana'nın dünyaları, varlıklarını sürdürebilmek için çok belirli bir yolda birlikte yürümelerini gerektiriyordu. İrina'nın da bu yolda sonuna kadar yürümesi gerekliydi. Geriye dönüş düşünülemezdi. Orta halli baba evinde, okuması yazması kıt anasından ve bön köylü yakınlarından derin bir uçurum ayırıyordu onu. Kültürünün ve Boris'in yardımıyla ulaştığı yüksek tepeden, eski dümdüz, ama sağlıklı yaşayışına, güçsüzlüğün derin çukuruna dönemezdi bir daha. Ayların yıl kadar sürdüğü, ıssız köylerden birinde doktorluk yapıp öldürücü can sıkıntısına teslim olamazdı. Sofya'da sürdüğü hayatı asla unutamazdı ve Boris'siz, Kostov'suz, von Geier'siz edemeyecekti. Dinko'nun yolunda da yürüyemezdi. İçinde bir direnç vardı o gibi şeylere karşı.

Hüzünlü bir rahatlık sarıverdi, her yanını.

Az sonra Boris göründü, gelip yanı başına oturdu.

İrina, "Ne haber?" diye sordı.

Boris, bir soluk alarak, "Kaldırdılar oradan," dedi ve olup bitenleri anlattı.

İrina, "Bundan söz açma!" diye sözünü ağzına tıkadı.

Boris suçlu suçlu, "Peki," dedi ve bir sigara yaktı. "Benim de burama geldi bu işler. Olaylar sinir bırakmıyor insanda. Tütün depolarının er geç rahata kavuşması için şu komünist çetesini kökünden kazımak gerek."

"Kardeşin de o çetede."

"Biliyorum. Polis de sonunda onu tutukladı. Kostov'a kesin emir verdim, Stephan'ın bıraktırılması için hiçbir yere başvurmasın diye. Aklını başına toplaması için bir iki tokat yemesi gerekli."

İrina, gittikçe yüzü asılarak "Stephan'a kötü davranır, eziyet edebilirler," dedi.

"Bunu göze alamazlar. O benim adımdan yararlanmayı becerir."

İrina onun buz gibi gülen gözlerine bakışlarını dikerek, "Mariça firmasının tütününü geçenlerde almadın!" diye hatırlattı. "Stephan yönünden bunun etkisi hayırlı olmayabilir."

"Belki biraz sert davranırlar, ama pek ileri gitmezler. Düşüncesiz bir delikanlıyı yola getirmek için gerektiği kadarını uygularlar. Mariça firmasının kızması ve İçişleri Bakanının keyfinin kaçması beni pek az ilgilendirir. Stephan'm hatırına süprüntüyü alacak değilim. Hem dahası var. Krzivanek, hemen Trendelenburg'a koşup, erkek kardeşlerimin komünist olduğunu bildirmiş. Alman elçiliğinden biri de, acaba Komintern ajanı mıyım, diye sormuş Lichtenfeld'e. Hoş değil mi? Yeni bir firma kurmuş olan Krzivanek'in Berlin'i ve Alman sigara tröstlerini Nikotiana'ya karşı kışkırttığı bir sırada, İçişleri Bakanından hiçbir şey isteyemem. Ne diye öyle süzüyorsun beni?"

İrina, dehşetle, "Boris!" diye fısıldadı.

Boris'in sesinde, ona ruh hastası Maria'yı göstermeye götürdüğü gece yüzünü kaplayan buz gibi anlatım, ya da az önce cesedin önündeki korkunçluk var gibiydi şu anda.

O ise, alaylı, alaylı "Bırakalım bu saçmaları!" dedi ve İrina'yı kendine çekti. Keskin keskin konyak kokuyordu. Yemekten sonra tek başına ve hiç nedensiz içmişti. Sinirleri harap eden yorgunluktan kurtulmak istercesine.

İrina, bir yıldır Boris'in her akşam içtiğini hatırladı. Gizliden gizliye bunaltan bir şeyden kurtulmak isteyen bir hali vardı.

Boris, alaylı alaylı, "Bırakalım bu saçmaları!" dedi yine. Sonra sesinin alaycılığı yorgun bir ciddilik oldu. "Sen de benim gibi güçlü olasın istiyorum. Bu aşırı duygululuktan bir kurtulsan!"

İrina, yavan bir sesle, "Sen güçlü müsün?" diye sordu.

"Hayatım ve başarıların bunun böyle olduğunu doğruluyor."

İrina, birden öfkeyle, "Ne diye içiyorsun öyleyse her akşam?" diye sordu. "Ne diye içmeden uyuyamıyorsun? Vicdanının sesinden ne diye kaçıyorsun?"

Boris güldü ve hafif bir ıslık çalarak, "Son olaylar sana çok ağır geldi. Gerçekten de ağır ve çetindi," dedi. "Ama, bütün bunları niye söylüyorsun bana?" Suçlar gibi bir hali vardı. Kalkıp bardağına konyak doldururken "İster misin?" diye sordu.

İrina başını hayır anlamına iki yana salladı. Konyak dolduran Boris'in solgun yüzünde şeytanlıkla karışık bir yapayalnızlık var gibiydi. Belki de her akşam böyleydi, yalnızken.

Boris suçlamaktan çok, kızgın bir sesle: "Ne diye söylüyorsun bana bunları?" diye üsteledi.

İrina, "Bütün yaptıkların çok korkunç da!" diye haykırdı. Öfkesinden kendini kaybetmişti. "İstesen gündelikleri yükseltir, grevi önler, babamın ve ötekilerin canını kurtarabilirdin! Zenginliğin biter tükenir gibi değil!"

Konyağı bir dikişte bitirip kadehi yuvarlak masaya bırakırken, "Babanın hayatını mı kurtarırdım?" diye sordu. Kaşlarını kaldırdı, bir şeyler düşünüyor ve şaşırıyor gibi, "Öyle, haklısın!" dedi. "Grev patlak vermeseydi baban şimdi hayatta olacaktı." Mendilini çıkarıp dudaklarını kuruladı. "Çok üzgünüm. Bağışla beni. Büyük bir yanlışlık yaptım. Babanın bir polis olduğunu ve hayatının tehlikeye düşeceğini düşünseydim, bu bölgede günde-

likleri yükseltirdim ya da onu karakol dışında bir göreve göndertmezdim."

Kötü şakalar yapan bir canavar gibiydi, her haliyle. Ne var ki, sarhoştu, İrina bunun farkındaydı. Yarıya inmiş konyak şişesi ve İrina'nın gözüne batacak kadar aşırı gevezeliği bunun böyle olduğunu gösteriyordu. İrina gelmeden çok önce başlamış ve bu akşam her zamankinden çok içmişe benziyordu.

Boris birden, "Bana bak!" diye bağırdı, birden ve bütün kabalığıyla: "Bütün bunları kim soktu kafana?" diye sordu.

"Ne dedin?"

"Grev patlak vermesiydi baban şimdi hayatta olacaktı ha?"

İrina, bir baktı yüzüne; kabalaşmasına rağmen yüzünde bir suçluluk vardı Boris'in. Alçak sesle, "Git de uyu!" dedi.

Boris, "Söylesene!" diye haykırdı yeniden.

İrina, Boris'in bakışlarından kaçınmak için önüne baktı. Kadehine yine konyak boşaltıyordu. Onun da bu akşam olağanüstü bir durumda olduğu belliydi. Kardeşinin tutuklanması ve buna karşı bir şeyler yapamamasından bunalıyordu belki de. Öldürülen işçi yüzünden de vicdanı tedirgin olabilirdi. Ama bütün bunlar onu iyice sarsmaya yetmiyordu yine de. Başarılarından ötürü kendini çok güçlü biri saymaktaydı hâlâ. Gerçekteyse zayıftı, korkaktı ve alkolün uyuşturuculuğuna sığınıyordu. İrina'nın gözünde o bu akşam her zamankinden daha kirli, daha zavallı biriydi. Yedi yıl önce altın sarısı bir ekim akşamında bağdan eve dönerken rastladığı Boris, şu sarhoş adam mıydı?

Kavga çıkarmak isteyen sarhoşlar gibi, "Niye susuyorsun?" dedi.

İrina, asık yüzle şöyle bir baktı. Onu ilk kez böyle bir durumda görüyordu.

Boris, sesini gittikçe yükselterek, nerdeyse haykırarak, "Bütün bunları kim soktu kafana?" diye sordu.

"Bunları düşünmek pek mi zor?"

Boris, sorduğunun saçmalığını anlamış gibi önüne baktı, sonra yatışmış bir sesle, "Bana karşı davranışın değişiyor," dedi.

"Öyle. Pek mi şaştın?"

Boris, düşüncelerini toplamak ister gibi, "Biliyorum," diye başladı, "akrabalarının etkisinde kaldın. Şu köyden gelen yeğeninin adı neydi? Onu liseden tanırım. Yamalı ve alacalı bulacalı bir çantayla gelirdi okula. Bu karşılaşmamızda yiyecek gibi baktı bana."

"Ne ilgisi var onun bizimle?"

"Seni kışkırttı."

"Ben çocuk değilim. Kendim de düşünmesini bilirim."

Boris, elini konyak şişesine yine uzatınca, İrina karşı koydu. "Hayır, yeter artık!"

"Sarhoş mu oldum sanıyorsun?"

"Evet. Hem de aşırı. Bu halin beni rahatsız ediyor."

Boris, tiz bir sesle güldü ve umulmadık bir incelikle elini okşadı. "Olabilir... Çok yorgunum da."

İrina, yavaşça, "Bir kadeh de bana ver," dedi.

Boris, hiçbir şey söylemeden uzattı kadehi.

"Bir kadeh daha ver. Senin gibi olayım istiyorum, hiçbir şey duymak istemiyorum."

İrina, divandaki yastıkların arasına toparlanıp oturdu ve bomboş bakışlarını yere dikti. Boris de yanına oturup elini omzuna koydu genç kadının. İrina ağır konyak kokusunu falan duymuyordu şimdi; ama bundan böyle daha derine düşmeyeceğini de biliyordu. İçinde bir yanının artık yerine konulmayacak biçimde çöktüğünü sezmekteydi. Yaşama sevinci, doğruluk, sevişmelerinden duygulanmak ve sıcaklık duymak yoktu bundan böyle.

18

İrina, yatağa bir baktı ve alçı için gerekli öteberiyi ve ilaçlarla dolu çantayı masaya bıraktı. Yorganın altında yatan Lila, başına duvardan yana çevirdi ağır ağır.

Küçücük köylü odası sıcaktı, leş gibi de kokuyordu. Islak ıslak yerden küf kokusu yükseliyordu. Ambalaj kâğıdı yayılı masada ciltli bir 'Anna Karenina' romanı duruyordu. Yatağın yanındaki duvarda, burma bıyıklı bir topçu subayının fotoğrafı asılıydı. Birinci Dünya Savaşında, cephede ölmüştü. Dinko'nun babasıydı.

İrina, tozlanmış mantosunu çıkardı, kısa kollu ince bir ipek bluzla kaldı. Dinko'nun anası ve kız kardeşi, onun her hareketini derin bir saygıyla izliyorlardı. Onların gözünde İrina yalnızca bir doktor, yükseköğrenimli bir kişi değildi, o bambaşka bir dünyanın da kişisiydi. Kısa bir süre önce köy arabasına binip onları görmeye gelenin bu İrina olduğunu, karşılarında öz yeğenlerinin bulunduğunu akılları alımıyordu.

İrina, Dinko'ya, "Aç şu pencereyi de temiz hava gelsin!" dedi. "Hala, sen de su getir, elimi yıkamaya. Elka, ne bakıyorsun yüzüme öyle aptal aptal? Seni kentte ilk kez sinemaya götürdüğümde ne kadar korktuğunu hatırlıyor musun?"

Kız çekine çekine, "Evet hatırlıyorum," dedi.

Elka on ikisindeydi ve Dinko gibi kumraldı. Anası, İrina gelecek diye, yeni etekliğini giydirmişti.

İrina, kızın saçlarını okşayarak, "Haydi şimdi dışarıya çık da bekle!" dedi. "Akrabalardan beni soran olursa, biraz dinlendiğimi söyle. Anladın mı... Sonra hepsini görmeye gideceğim."

Dinko'nun anasıyla kız kardeşi, İrina'nın isteğine uyarak dışarıya çıktılar.

İrina, Dinko'ya "Sen de çık!" dedi.

Sonra geçip yatağın kenarına oturdu. Odada çıt çıkmıyordu. Bahçeden ördek vakvakları geliyor, bir yerlerde bir inek böğürüyordu. İrina, öne doğru eğildi ve serin elini Lila'nın alnına değdirdi, yumuşacık.

Lila, kirpiklerini kaldırıp baktı. İrina onun ısırır gibi bakan çelik mavisi gözlerini liseden tanırdı. Ama hasta kızın bakışlarına çok geçmeden bir tedirginlik ve kuşku geldi. Üzerine eğilen güzel İrina'yı görmek istemezcesine, başını duvara çevirdi yine.

İrina, Lila'nm alnını sevgiyle okşayarak, "Olup bitenlerin hiç önemi yok," dedi. "Ha ben gelmişim, ha da bir başka doktor; önemi yok."

Lila, dalgın bakışlarını ondan yana çevirmeden; "Beni ele verecek misin?" diye sordu.

"Okulda sizin solcu çevrenize katılmadım, ama hiçbirinizi ele verdim mi?" İrina, termometreyi yaralının koltuğuna koyarken, "Konuşmak yeter!" dedi. "Şimdi dinlen!"

"Bugün ateşim yok. Termometreyi al."

İrina, doğrulup bir sigara yaktı.

Lila, yavaş sesle, "Ne güzelsin!" dedi. "Her şeyler de senin isteğine uygun."

İrina, "Bırak şakayı," diye güldü. "Şişmanlamaya başladım. Böyle giderse jimnastik yapmam gerekecek."

Kırık kolun durumu oldukça ciddiydi. Ama ötekiler sıyrık ve çizikti yalnızca. Lila da tentürdiyot sürmüştü. Omuzun oynak yeri şişmişti. İrina kaşlarını kaldırdı, tasayla.

Lila, "Kol çarpık mı kalacak?" diye sordu.

"Hayır. Bir çaresine bakarız. Önce şu oynak yerini iyi edelim. Sonra şiş iner. Kolu da alçıya koyarız."

"Sen gitmeyecek misin?"

İrina gülümsedi. "Gerekli olanları bitirinceye kadar birkaç gün burada kalırım."

Lila karşılık vermedi. Gözleri ıslanmıştı.

İrina üç gün sonra kentten getirttiği bir otomobille köyden ayrıldı. Dinko da onunla gitti ve bir hafta sonra döndü. Onu Sofya'da bıraktıktan sonra gizli bir toplantıya katılmıştı. Dinko, saçı sakalı birbirine karışmış, toz içinde çıkageldiğinde Lila kolu alçıda, pencerenin önüne oturmuş, Anna Karenina'yı ikinci

kez okumaktaydı.

Güneş batmaktaydı. Otlaktan dönen ineklerin uyumlu çan sesleriyle böğürtüleri duyuluyordu uzaktan uzağa. Sessiz ve sakindi her yan.

Dinko, gülümseyerek, "Kolun nasıl oldu?" diye sordu.

"Çok iyi. Ağrısı geçti."

Lila onun toplantıdan hoşnut döndüğünü gülümseyişinden anlamıştı. Sabırsızlıkla, "Ne haberler var?" diye sordu.

Dinko, Sofya'dan aldığı pek güzel bir valizi masaya bırakarak, "Yığınla haber var," dedi.

Lila bir süre sonra ve üzüntüyle, "Anamla babam için bir şey duyabildin mi?" diye sordu.

Dinko'nun yüzü karardı ve alçak bir sesle, "İkisi de tutuklanmış," dedi.

Lila'nın başı önüne düştü. "Belki de ölesiye işkence gördüler," derken ağlıyordu.

Dinko, genç kızı umutsuzluktan kurtarmak için, "Grev umulmayacak çapta büyüyor," dedi. "İşbaşındakiler ne yapacaklarını şaşırdılar, işverenler mallarının kaygısında. Tütünler küflenmeye başladı."

Lila, gözyaşlarını kurulayarak, "Tütünler küflenmeyecek," dedi. "Yaprak tütünde çalışanların gündelikleri bir kat artırıldı."

"Birçok depodaki yaprak tütüncüler de greve katıldı. Polis, resmi grev komitesinin tutuklu üyelerini bıraktı. Blaşe de, Boris Morev'le yeniden başladı görüşmelere. Nikotiana'nın başuzmanı iznini yarıda bıraktığına göre, işverenler uzlaşmaya yanaşacak gibi. Bütün bunlar görüşmeleri uzatmak için birer manevra değilse, grev, başarıya ulaşacaktır derim."

"Lukan'dan ne haber?"

"Grev patlak verdiği gece onu öldüresiye dövdüler. Yanlışları olduydu Lukan'ın, yürekli ve dosdoğru bir arkadaştı da. Hiçbir şeyi ele vermedi."

"Ona karşı her zaman büyük bir saygı beslemişimdir."

"Ben de, ama pek o kadar büyük değil. Partiden arkadaşları attırmasını bağışlayamam. Taş gibiydi, bir mumyadan farksızdı.

Ona rastladığımda sorardım kendi kendime, bu adam hayatta neyi sever, ne uğruna savaşır acaba, diye." Sonra, gülümseyerek sordu: "Benim için neler düşünüyorsun?"

"İrina'ya karşı olan davranışlarını birkaç gün izledim. Ona karşı neden pek yumuşadın yine?"

"Kim yumuşadı?"

"Kim olacak, sen! Niye öyle kızardın pancar gibi? Beden güzelliği, tatlı yüzü ve küçük burjuva kadınlarına özgü zarifliğiyle onu seviyorsun. Can düşmanımızın sevgilisi olduğunu da unutuyorsun? Anna Karenina'yı ve Kreutzer Sonat'ı belki onuncu kere okuyorsun, İrina'nın lisedeyken bu romanlardan hoşlandığını bildiğin için."

Dinko, sert sert, "Ona karşı büyük haksızlık ediyorsun," dedi, "Senin bir türlü vazgeçemediğin dar görüşlülüğün işte bu. Açık söyle, ne demek istiyorsun?" Sofya'dan getirdiği valizi gösterdi. "Şunu açıp bir baksan daha iyi edersin."

"Ne var içinde?"

"Çok değerli bir şey. İrina giysiler gönderdi sana."

Lila başını önüne eğdi ve bir süre düşündü.

"Ne? İstemiyor musun yoksa? Kaçarken giydiğin yamalı giysileri tanımayan polis yok."

Lila hâlâ susuyordu.

Dinko gülerek, "Elka'ya mı vereyim onları?" diye sordu.

Genç kız, "İrina içini rahatlatmak için çok akıllıca bir yol bulmuşa benzer," deyiverdi öfkeyle.

"Sorunun bu yanı seni ilgilendirmez, her insanın bir davranışı vardır."

"Sersem! Benim her şeyden önce bir insan olduğumdan kuşkun mu var. İnsanım ama, sersemlik etmek de istemem."

19

Bataklıkların ortasında bu cezaevi, kimseciklerin ulaşamayacağı korkunç bir yerdi. Nöbetçileri de, gardiyanları da vahşi hayvanlardan beterdi. Bazen tutuklunun birinde yasak bir kitap ya da gazete buldular mı zavallıyı hemen zindana atarlardı. Kimi zaman, ölüm hükmü giymiş bir siyasal suçlunun hücresine koşup zavallıyı sürükleye sürükleye darağacına götürürlerdi. Direnecek diye atılırlardı kurbanlarının üzerine. Ama hükümlü, çoğu, gardiyanları hor gören bir bakışla ellerini kendiliğinden uzatırdı bağlasınlar diye. Koridordan geçerken kısık sesle bir dövüş türküsü tuttururlardı. Sonra siyasal tutukluların hücreleri derin bir sessizliğe gömülürdü; ama az sonra bir canlılık başlardı. Tahta kunduralar, arkadaşlarının başına geleni protesto için, aralıklı, öfke dolu bambaşka bir tempoyla takırdardı. Sert sert çalınan trampetleri hatırlatan bu gürültü, gittikçe artar, bütün hücrelere yayılır ve bataklıkların durgun sessizliğinde dağılır, kaybolurdu. Kimin kışkırttığı anlaşılmayan bu toplu protesto, bir tür öç almaydı ve nöbetçilerin sinirlerini bozardı. Hükümlüyü asmakta acele davranırlar, cellatların eski bir geleneğine uyarak, arkada bıraktığı öteberiyi aralarında bölüşürlerdi.

Stephan'ın arkadaşları akşam yemeğine gitmişlerdi. O ise, bir sıtma nöbetine tutulduğundan ranzalardan birinde ter içinde yatmaktaydı. Bedence de, kafaca da bitkindi. Tropikal sıtmadan iskelete dönmüştü. Düşünceleri gittikçe daha tedirginleştirici, aralıksız ve bunaltıcı olmaktaydı. Günlerdir ne partiyi, ne parti arkadaşlarını, ne de grevi düşündüğü vardı. Gece gündüz tek bir düşünce yakasını bırakmıyordu: Kostov'la elden geldiğince çabuk bir ilişki kurabilmek. Onu Kostov kurtarabilirdi bu cehennemden ve cellatların elinden.

Bir türlü bitmeyen soruşturmaları, sözüm ona duruşmanın gülünçlüğünü, kapalı oturumda sonu gelmeyen sorguları, yüzleştirmeleri, gözdağı verip sonra da suçunu bağışlayacağız diye umutlandırmaları hatırlıyordu. İşkenceden sinirleri bozulan zayıf karakterli bazı arkadaşlar, hiçbir zaman ve hiçbir yerde geç-

memiş saçma sapan olaylar üzerine açıklamalarda bulunurlardı. Partili arkadaşlarının kimi asılıvermiş, kimi cezaevine atılmış, kimi de salıverilmişti. Simeon, soruşturma sırasında eziyetlere ve işkencelere dayanamayıp ölmüştü. İşkencelere dayanıp ağızlarından hiçbir şey kaçırmamış olan Şişko, Blaşe ve Lukan, yedişer yıla hüküm giymişlerdi. Stephan ne işkence görmüş, ne de itiraf tutanakları imzalanmaya zorlanmıştı. Adı, onu cellatlardan korumuştu.

Onu, devlete karşı düşünceleri açıkça yaymakla suçlamışlardı yalnızca ve bir buçuk yıl vermişlerdi. Bir polis, bağışlanabileceğini de dokundurmuştu. Ama, buraya gönderilmişti yine de. Burada ölüme bırakıldığını sanıyordu.

Stephan, kerevetinde azıcık doğruldu ve pis yorganları, terden sırılsıklam olmuş, içi ot, saman dolu yastıkları, şu anda yemekte bulunan arkadaşlarının pek zavallı öteberisini, yirmi kadar politika suçlusunun tıka basa doldurduğu bu korkunç yeri tiksintiyle bir bir gözden geçirdi. Demir parmaklıklı küçük iki pencereden aydınlık geliyordu. Pencerelerden birinde avucu kadar ve masmavi bir gökyüzü vardı. Ötekinin camı çıkarılmış, sivrisineklere karşı cibinlik tülü konmuştu. Ama cibinlik çoktan yırtıldığından sivrisinekler rahatça doluyorlardı içeriye. Tutukluların yarısı sıtmalıydı. Duvarlara açık saçık yazılar, resimler çiziktirilmişti. Daha önce aynı hücreye adi suçlular kapatılırdı.

Stephan titriyordu. Bağırmak istiyor, ama sesi çıkmıyor, dişleri birbirine vuruyordu yalnızca. Hücre arkadaşları arasında aydın olmayan işçiler çoktu. Hepsi de kaya gibiydi ve bütün acılara çok daha iyi dayanıyorlardı. Aydın değillerdi ama, kaya gibi sert, gerçek işçi önderleriydiler. Oysa, kendini büyük görevlerden sorumlu sanan Stephan, cellatlar kılına bile dokunmadıkları halde, yürekliliğini yitirmiş ve düşman kamptaki koruyucusuyla en çabuk nasıl ilişki kurulabileceğini tasarlıyordu.

Evet, zayıf düşmüştü ve kendine olan güvenini yitirmişti. Çetin sınavlar kolunu kanadını kırmıştı. Gençlik hareketlerinde gösterdiği yürekliliken hiçbir şey kalmamıştı.

Avuç içi kadar mavi gökyüzüne dalgın dalgın bakarken bü-

tün bunları düşünüyordu. Stephan, iç dünyasındaki çelişmelere bir çözüm yolu bulamamaktan tedirgindi; bunu iyice anlamıştı. Maks'ın elini kolunu bağlayıveren o gizli bunalıma kapılmıştı. Yahudi, haklıydı. Kopmak istediği bir başka dünyanın kalıntıları, çarpışma gücünü tüketmişti.

Kendine yakışmayacak bir davranıştan kaçınmak ister gibi, yumruklarını sıktı. Arkadaşları aşağıda yemekteyken nöbetçiyle konuşmasının tam sırasıydı. Kaybedecek vakti yoktu. Gittikçe çöküyordu. Oysa yaşamak, kıyasıya yaşamak istiyordu... Bütün gücünü topladı ve: "Nöbetçi, hey!" diye bağırdı kısık bir sesle.

Nöbetçi öksürdü ve hiç karşılık vermedi. Tutukluların bitmez tükenmez yalvarmalarından usanmıştı; hiçbirine kulak asmıyordu.

Stephan, boğuk bir sesle: "Nöbetçi!" diye seslendi yine. "Çok hastayım, kalkacak halim yok."

Nöbetçi, "Burası sanatoryum değil!" diye homurdandı.

"Gelin buraya. Yararınıza olur!"

Demir parmaklıklı küçük deliğin arkasında, cezaevi görevlisinin sakallı suratı belirdi.

"Ne istiyorsun, yalancı herif? Bu durumunda ne hayrın dokunur? Kelin merhemi olsa kendi başına sürer."

Stephan susuyordu, nöbetçiye seslenmekle bile yoruluvermişti.

Nöbetçi, kaba kaba; "Sigara mı istiyorsun?" diye sordu. "Paketi yirmi leva! Dün akşam getirdim."

"Benim için bir mektup yazmanızı rica ediyorum."

"Hele şuna bak! Ayaklarını da yıkatmak ister misin?"

"Bay nöbetçi, kızmayın lütfen. Size Sofya'da çok önemli birinin adresini vereceğim, beni buradan kurtarması için. Adı, Kostov'dur. Bir tütün kumpanyasından yılda bir milyon leva alır. Bakanlarla içki sofrasında arkadaşlık eder. İmzasız bir mektupla benim burada olduğumu ve ölmek üzere bulunduğumu ona yazın. Mektup imzasız olunca size bir kötülük gelmez."

Nöbetçi, demir parmaklığın arkasından kuşkuyla süzüyordu onu. Sonunda, "Hepiniz böyle konuşuyorsunuz!" diye homurdandı. "Adi suçlulara benziyorsun. Hepinizin tanıdığı önemli ki-

şiler vardır."

Stephan, "Hayır, yalan söylemiyorum," dedi. "Yanımda iki yüz leva ile saatim var! Girin içeriye de bunları alın! Mektubu yazarsanız daha fazlasını da alırsınız. Para... Çok para geçer elinize. Bir şişe de Yunan konyağı, ancak büyük adamların içtiği cinsten."

Nöbetçi, öfkeyle, "Yalan söyleme, alçak herif!" dedi.

"Adımı biliyor musunuz?"

"Yalnızca numaranı..."

"Numaraya bakıp adımı, kim olduğumu öğrenin. Nikotiana'yı duydunuz mu hiç?"

"Evet. Ne olmuş?"

"Kardeşim oranın genel müdürüdür."

Nöbetçi, kötü kötü homurdandı: "Cehennemlik herif!" diye. "Masallara inanacak kadar yitirmedim daha aklımı. Sıtma nöbetiyle sen oynatmışsın."

"Böyle olsaydım sizinle konuşmak için ötekilerin aşağıda bulunduğu bir saati seçmeyi düşünmedim. İnanın sözlerime! Kardeşim zengin, hem de çok zengin! Nikotiana, düzinelerle tütün deposu, milyonlarca kilo tütün hep onun malı. Bakanlar önünde saygıyla eğiliyor. Yakınlarını işe yerleştirmek için generaller ricaya geliyorlar. Günümüzde para yönetiyor işleri, siz de bilirsiniz ya bunları."

"Yavaş konuş, delikanlı!"

"Ağabeyim istediğini herkese yaptırabilir."

"Buraya nasıl girdin öyleyse?"

"Solcuyum diye."

"Sen solcusun, ağabeyin de Nikotiana Genel Müdürü, ha? Olur mu böyle şey?"

"Oluyor işte. Dünyayı dolduran melek ve şeytanların bazılarını aynı ana doğurmuştur. Ağabeyim soyguncunun, sömürücünün biridir. Ben ise, ezilenlerden yana dövüşüyorum."

"Sus ulan! Başımı belaya sokacaksın! Peki ama, kardeşin neden bir şey yapmadı senin için?"

"Kediyle köpek gibidir aramız."

Nöbetçi başını salladı, doğru gibilerden. Çetin görevinde insanları yakından tanımıştı. Stephan yalan söylemiyordu. Böyle olmasa saatini ve parasını ona vermez, böyle konuşmazdı. Hem yalan söylüyorsa zararı kendineydi. Yavaş sesle: "Anlıyorum," dedi. "Ağabeyin aklını başına toplamanı istiyor belki de! Yazayım mı ona?"

"Hayır, ona güvenim yok. Onun temsilcisine, başuzmanına yazın, daha iyi. Rüşvet dağıtmakta pek beceriklidir."

"Kıs çeneni, tüysüz! Bu işler böyle konuşulmaz!" Sonra çevresine bakınıp açtı, hücreye girdi. "Ver saatle adresi. Buradan kurtulursan beni de unutma. Bu meslekten usanç geldi. Uykularımda asılmış insan görmekten bıktım artık."

Stephan saatini ona uzattı. Çok yorulmuştu. Gözleri kararıyor, göğsüne bir ağırlık çöküyor, soluk almasını güçleştiriyordu. Müthiş bir korkuya kapıldı. Gözleri büyüdü ve hırıltılı bir sesle, "Ölüyorum ben," dedi.

Nöbetçi yatıştırıcı bir sesle; "Korkma öyle!"dedi. "Seni hastaneye kaldırmak gerektiğini müdüre iyice anlatacağım. Kibar aile çocuğu olduğunu söyleyeceğim. Önünde sonunda o da memurdur ve büyüklerden korkar."

Bir süre sonra Stephan yine kendini topladı. Hayat kıvılcımı parladı yine. Serinliği, taze havayı ve başıboşluğu öylesine özlemişti ki! Doğup büyüdüğü küçük kent, anası, sessizlik, kitapları, bir bir gözünde canlandı. Boris'ten eskisi kadar tiksinmiyordu. Gizli politika çalışmalarını büsbütün bırakmaya kararlıydı. Bu gibi işlerin gerektirdiği demir gibi istekten ve kendini hiçe saymak gücünden yoksundu, artık. Oysa gençlik hareketlerinde çalışırken bunların hepsi vardı; Boris'in koruyuculuğundan ötürü bütün bu güçleri yitirdiğini seziyordu.

Kostov, saat on bire doğru ayrıldı bayan Spiridinova'dan; cuma akşamları 'Union Clube'e giden İrina ile Boris'i arayacaktı. Arabasına bindi. Gecenin tatlı bir serinliği vardı. Sinagog'un yanındaki küçük bahçeden doğru hoş çiçek kokuları geliyordu. Karanlık gökyüzünde yıldızlar ışıldıyordu. Ancak, ne böylesine güzel bir gece, ne de tam bir ay hiç tasasız bir dinlenme iznine

çıkacağını düşünmek, Kostov'un keyfini yerine getiremedi. Başuzman, kadınların gönül işlerindeki yalan dolanlarını ve bağlı kalmayışlarını düşünmekteydi, canı sıkılarak. Sevgilisi olan opera artisti bayan, birkaç gün önce, arkasından ayrılmayan genç mimarı da yanına alarak, iki aylık yurtdışı turnesine çıkmıştı.

Kulüp tenhaydı. Fiş ve banknot yığınları arasında sabahlayacağa benzeyen bazı pokerciler vardı; bir de, dışişleri bakanlığı'ndan bir sekreterle, güzel eşi, bir İspanyol diplomatıyla birkaç kişi daha. Hemen hepsi de Kostov'u dostça selamladılar. Nikotiana başuzmanı, sosyetenin ileri gelenlerinden değildi ama, gene de şık ve hoş bir erkek sayılırdı. Bir sinema aktörü gibiydi ve bundan ötürü de kulübün süsüydü.

Kostov, açık pencerenin önündeki koltuğa oturup bir vermut ısmarladı. Garson, İrina ile Boris'in yarım saat önce gittiğini ve kendisine hiçbir haber bırakmadıklarını söylüyordu. Kostov'un keyfi büsbütün kaçtı. Bir sigara yaktı ve primadonna ile genç mimarın kendisine ne yaman bir oyun ettiklerini yeniden düşündü. Yan masada oturan İspanyol elçiliği işgüderi, bir Bulgar gazetecisiyle gevezelik ediyordu. Bulgar, Çarlık Rusyası'nın göz kamaştırıcı parıltısını öve öve bitiremiyordu. Yazar olarak ününü bu yoldan sağlamıştı. Çarlar, Kazaklar ve grandüklerin o romantik dünyasını yıkmış olan Bolşeviklerin düşmanıydı. İspanyol diplomat, bir ara sözü uluslararası politikaya getirdi ve Fransızca olarak, "Durum çok kötü," dedi.

Bulgar, en yeni totaliter devlet temsilcisinin verdiği Havana purosunu derin derin çekerek, "Neden?" diye sordu. "Vicdanlar, rahat olmayan ve azınlıkları ezenler için kötü olabilir. Ama Hitler'in attığı her adım, biz Bulgarlara yeni umutlar getiriyor."

İspanyol, kötümser kötümser; "Ama," dedi, "savaş patlak verirse Sovyetler Birliği de işe karışacaktır."

Bulgar gazeteci, Çarlar, Kazaklar ve grandüklerin ününe gölge düşürmemek ister gibi, "Ruslar büyük bir ulustur," diye atıldı. "Ama ulusla yönetimi birbirinden ayırmak gerekir. Almanya, Sovyetler Birliği'ne saldırdığı gün bütün Rus ulusunu yanında bulacaktır."

Kostov, herif hepten çıldırmış, diye düşündü ve başını başka yana çevirdi. Dışişleri sekreteri ve güzel eşiyle, saçları kırlaşmış şişman bir bayın konuşmalarını duyuyordu şimdi. Şişman bay, bir Amerikalı için kulüpte verdiği yemeği anlatıyordu. Bütün konuklarını bir bir anlatıyordu. Bay, büyük sigorta kumpanyalarından birinin genel müdürüydü. Hiçbir işte tehlikeye düşmeyen insanların rahatlığı vardı müdürün davranışlarında. Bay müdürün parmağındaki yüzükte parıldayan mücevheri, yıllarca önce otuz bin altın levaya satın aldığını kulübün yaşlı üyeleri söylüyordu.

O geceki ziyafete kendilerinin de çağrılmış olduğunu öğrenen güzel eşi, "Bubiciğim," diye sordu, "ne diye gitmedik biz?"

Bubi, "O gece bakanlıkta işim vardı," dedi ters bir suratla.

Kadın, iş yüzünden bundan yoksun kaldıklarını düşününce içini çekti ve dudaklarını hüzünle büzerek; "keşişler gibi yaşıyoruz," dedi.

Bubi. mesleğin gerektirdiği sıkıntılı hayatı protesto eden karısını duymazlıktan geldi.

Şişman bay, genç çiftin durumuna acıyarak, "Şefinizle bir görüşeyim ben," dedi. "Bir yerlere gönderilme sıranız yakın mı?"

Bubi, alaycı alaycı, "Evet," dedi, "Tiran'a."

Kocaman elmas yüzüklü bay, kıkır kıkır güldü. Bubi'nin yanıtını zekice bulmuştu. Kadını mutlu kılmak için; "Roma'yı ileri sürersem şefine ne diyecek pek merak ediyorum," diye konuştu.

Bubi, kuşkuyla başını salladı. Saraydan başka yerlerin salık vermeleri işe yaramazdı.

Sekreter, kapkara saçlı, gözleri zeytin renginde, yakışıklı bir erkekti; kadınları baştan çıkarmakta pek ustaydı. Dobruca'lı bir Bulgar toprak ağasının kızıyla evlenebilmesi de bunu göstermişti. Ama yastık örtüleri işlemek, ipekli uzun çoraplar giymek gibi garip eğilimleri vardı. Doğu halılarından iyi anlardı. Gene de garip ve olağanüstü tavırlarıyla üstlerinin kuşkusunu uyandırmaktaydı bir bakıma.

Yaşlıca ve şişman bay bir şeyler söyledi ama, Kostov anlayamadı. Pokerciler, gürültüyle salondan geçiyorlardı. Dazlak kafa-

lı ve çok canlı bir doktor da vardı aralarında. Sabahları dersini verir, öğleden sonraları hastalara bakar, geceleri de poker oynardı. Hastalığın adını koymakta ün salmıştı. Pokerciler oyun odasına geçince salon yeniden sessizleşti. İspanyol diplomat ve Bulgar gazeteci, Hitler'in eşsiz dehasında anlaştıktan sonra, gitmişlerdi. Onlardan az sonra da sekreter, eşi ve şişman bay çıktılar.

Salona hoş bir sessizlik çökmüştü. Kostov, kristal avizeleri söndürttü. Şimdi yalnızca duvar lambaları yanıyordu, sigara masalarının yakınında. Solgun ışıklar, Acem seccadelerinin ve kadife koltukların rengini olduğundan açık gösteriyordu. Oyun odasından doğru alçak sesle konuşmalar duyuluyordu. Kahkahayla gülen olmadığına göre yüksek paralar dönmekteydi ortada. Bir oyuncu üç misli para koymuştu.

Doktor, "Kabul!" dedi.

Bir sessizlik oldu. Gerilimle dolu birkaç saniyecik. Sonra doktor, "Full!" diye bağırdı.

Kimin olduğu anlaşılamayan ses, "İyi" dedi umursamazca. Sonra el değiştiren fişlerin gürültüsü duyuldu.

Garson, Kostov'un vermutunu bıraktı sessizce. Başuzman bardağı bir yuvarlayışta boşalttı. Yorgun ve bomboş bakışlarını sarı ışıklara bürünmüş salonda dolaştırdı. Gece yarısının sinir bozan saatleri gelip çatmıştı. Bu saatlerde hiçbir yere gidilemez, hiçbir şey yapılamazdı artık; yalnızlık, bunaltı ve can sıkıntısıyla doluydu bu saatler.

Kostov, sabahın beşine doğru döndü evine; pokerde doktorun yerine geçmiş ve otuz bin levayı gözünü kırpmadan kaybetmişti. Otomobili garaja bırakırken, yürek çevresinde ve sol kolunda bir süredir var olan o ağır sancıyı duydu. Küçük bir göğüs rahatsızlığı geçirmişti. Hafif hafif, acı veren sızıya canı sıkıldı. Doktorların öğütlerine kulak asmadığından hastalık birden yere vurabilirdi. Boşuna geçirilmiş gece, oyunda kayıp ve bu ağrı, yaşlılığın ölümün uyarıcısıydı; ayrıca sürdüğü hayatın anlamsızlığını gösteriyordu. Derin derin içini çekti ve kapının zilini çaldı.

Kapıyı Viktor Efimiç açtı. Beyaz Rus muhafız alayı subaylarından eski bir mülteciydi; varlıklı ve yaşlı bir bekâra oda hizme

ti görmenin bütün inceliklerini ustaca bilirdi. Wrangel ordusunun Kazak teğmenlerindendi. O günlerden kalma alışkanlıkla iki günde bir içer ve büyüklere karşı sarsılmaz bir saygı gösterirdi.

Kostov, pijamasını giyerken Efimiç de efendisinin giysilerini özenle dolaba yerleştirdi. Sonra başuzmanın ertesi sabah giyeceği bir başkasını çıkardı. Kostov'un on beş kadar giysisi vardı ve gösteriş yapmak için her gün bir başkasını giyerdi.

Viktor Efimiç, dolaptan aldığı kostümün yanına birkaç çift ayakkabı, bir gömlek ve uygun düşecek bir boyunbağı bıraktıktan sonra, büyük bir incelikle, iyi geceler dileyip kapıya doğru yürüdü. Kapıya yaklaşırken de adımlarını ağırlaştırdı; efendisi biraz konuşmak için onu her akşam birkaç dakika alıkoyardı.

Başuzman, "Viktor, İtalyan poplinini gömlekçiye götürdün mü?" diye sordu ve gürültüyle yatağa bıraktı kendini.

Viktor Efimiç, "Evet efendim," dedi. "Gömlekler yarın akşam hazır olacak."

"Söyle ona, yakalara dikkat etsin. Telayı az koyduğundan yakaların kenarları kırışıveriyor."

Bu sözlerinin öneminin iyi bilen Viktor Efimiç, "Söylerim efendim," dedi.

"Unutma!"

Kostov yatakta gerildi. Gömlek yakası için gösterdiği tasa, aşırı bir sersemlik gibi görünüyordu gözüne. Birden, "Hayat biraz kirlice bir şey, Viktor," dedi.

Rus, "Gece yarısından sonra hep böyle görünür," diye gülümsedi.

Biraz yatışmışa benzeyen Kostov, "Haklısın," dedi. "İyi geceler."

Viktor Efimiç derin bir saygıyla odadan çıktı. Kostov, gece lambasını söndürmek için elini uzatınca parmakları bir mektuba değdi. Zarf iki haftadır orada duruyordu, okuması için. Öfkeyle "Bu mektubu artık okumalı!" diye homurdandı. Zarfı açmadan yırtıp sepete atmayı düşünmüştü. Ama haksız yere işinden atılmış bir küçük memurdan gelmiş olabilir düşüncesiyle vazgeçmişti. Mektup iki haftadır komodinin üstünde bekliyordu. Üze-

rinde acemi bir yazı okunan sıradan mavi bir zarftı. Kostov mektubu eline alınca yine bir durakladı. Gecenin bu geç saatinde. Ama çabucak yarın on bire doğru uyanacağını ve hiç vakti olmayacağını düşündü; onur başkanı bulunduğu bir spor kulübünün toplantısına katılacaktı. Şimdi okuması daha iyiydi. Kostov kararsızlığını yenerek zarfı yırttı ve şaşkın şaşkın okumaya başladı. Birden yüzünün rengi attı. Yazılanları birkaç kez okuduktan sonra zile bastı ve koşup gelen Viktor Efimiç'e, sabahın yedisinde uyandırılmasını emretti.

Kostov bütün bir öğleden önceyi, bir bakandan ötekine, bir devlet memurundan öbürüne koşmakla geçirdi. Öğleye doğru başarmıştı, Stephan'ın salıverilmesi işini. Liman kentine götürecek trene akşam üzeri bindi. Yataklı vagondaki kompartımanına girince, bütün gün koşuşmaların verdiği yorgunluğa karşın, sevinçli bir iç rahatlığı duydu. Yepyeni, o güne kadar hiç bilmediği bir duyguyu, yetimlerevindeki çocuklara hediyeler dağıttığı bir Noel akşamında da hissetmişti. Stephan'ı tepeden tırnağa giydirip iyi bir lokantaya götürecek, sonra da temiz bir otele yatıracaktı. Batık bir gemiden kurtulan kişiye nasıl davranılırsa ona da öyle davranacaktı.

Yataklı vagon memuru, ertesi sabah onu uyandırdığında trenin istasyona varmasına yarım saat kalmıştı. Başuzman trenden inince, yosun kokan taze bir rüzgâr çarptı yüzüne. Görevle buraya gelmiş bir demiryolu memuru onu selamladı ve nöbetçi polis esas vaziyeti aldı onu görünce. Onu bir Bakan, ya da yüksek bir devlet memuru, hiç değilse daha saygılı selamlanması gereken önemli kişilerden saymışlardı. Buna benzer derin bir saygıyla otelde de karşılaştı. Viktor Efimiç'in bir gün önceden telefonla oda ayırttığı otel, yazık ki pek parlak değildi. Hemen dışarı çıktı. Valiyi görmek için saat daha çok erkendi. Ona bir mektup getiriyordu, Başbakandan. Vakit geçirmek için bir pastaneye girip kahve içti, kentin iklim üstünlüklerini öven yalanlar ve ilanlarla dolu il gazetesine bir göz attı. Sonra çıktı, denize uzanan çınarlı bulvarda dolaştı. Yüzleri güneşten yanmış insanlar kumsa-

la gidiyorlardı. Gökyüzü pırıl pırıl maviydi ve körfezin suları, dalgacıklarla kırışıyordu.

Kostov, saatine baktı. Stephan'ın bir an önce salıverilmesini sağlamak için Valiye gidip o karmaşık hükümet mekanizmasını bir an önce harekete geçirmeliydi. Kente doğru yürüdü. Güneş iyice yükselmiş, yakmaya başlamıştı. Kentin çevresini saran bataklıklardan yükselen kokular, havanın bunaltıcılığını daha da artırıyordu. Kurutulan uskumruların ve yemişlerin kokuları geliyordu limandan. İstasyondan kentin ortalık yerine giden ana yol, bu saatlerde hemen hemen bomboştu.

Hükümet konağına vardığında iş saati olmamıştı daha. Koridorda iki odacı tembel tembel çene çalıyordu. Görünüşü hiç de güven vermeyen bir kadın, Valinin kapısında bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

'Lütfen sekreterliğe başvurun' yazılı bir tabela asılıydı. Kostov, dalgın dalgın okuduktan sonra şöyle bir vurdu ve yanıt beklemeden açtı odayı. Odacılar, bu pişkin ziyaretçinin üzerine atıldılar hemen. Ama onun gösterişli ve güvenli hali karşısında, ellerinde olmadan geriliediler.

Vali, saçlarını tarıyor, aynada kendini süzüyordu. Başuzman, öfkesini zor tutarak adını söyledi.

Vali, "Nedir isteğiniz?" diye sordu. Bu bölgede tütün ekilmediğinden, tütün kumpanyalarının önemini bilemiyordu.

Kostov, geliş nedenini açıklayarak, "Size bir karar ve Başbakanın bir mektubunu getirdim," dedi ve iki yazıyı uzattıktan sonra, "Aşırı formalitelerle beni pek fazla alıkoymayacağınızı umarım," diye de ekledi.

Vali, gösterişli ve al yanaklı bir adamdı ve kendisine karşı saygıyla davranılmasına pek önem verirdi. Tütün kumpanyalarının önemini bilmiş olsaydı bile, odasına pastaneye girer gibi dalan kim olursa olsun, haddini bildirirdi. Ama Sayın Başbakanın bir yazısı söz konusu olunca durum değişirdi! Kısacık mektubu okuduktan sonra, "Evet," diye mırıldandı. "Evet, suç bağışlanmış bulunuyor! Yolunu şaşırmış bir delikanlı olmalı! Evet, gerekli olan şeyleri hemen yaptıracağım." Sonra, elinde olmadan, "Sayın Başbakan nasıllardır?" diye soruverdi.

"Her zamanki gibiler. Gerektiğinden çok çalışıyorlar."

İkisi bir süre konuştular. Başbakanın yakın birer dostu olarak ellerinden gelen hiçbir yardımı birbirlerinden esirgemeyeceklerine söz verdiler. Bunun üzerinedir ki, Kostov, salıverilecek hükümlüyü almak için cezaevine gitmek istediğini söyledi.

Vali, bir an durakladıktan sonra, "Cezaevi, kentin dışında," dedi. "Birlikte gideriz. Bir dakika!" Zili çalıp odacıyı çağırdı ve resmi arabayı hemen hazırlatmasını emretti. Sonra, başuzmana dönerek, "Sizinle birlikte geleceğim," dedi. "Rica ederim, hiç de önemli değil. Sizinle yolculuk benim için büyük bir onurdur."

Sonra, cezaevi müdürünü arattırdı telefonla. Vali telefonla görüşürken, Kostov da Stephan'ın mutlu gülümseyişini gözünün önüne getiriyordu. Ama birden ürktü.

Valinin yüzü buruşmuş, sesi yükselmiş, kısıklaşmış ve tedirginleşmişti. "Ne?" diye bağırdı. "Dün akşam mı? O mu acaba? Başkası olmasın? Sorumluluğunuz büyük! Soruşturma açtıracağım. Geliyorum hemen!"

Telefonun kulaklığını yerine bıraktı ve dehşet içinde kekeleyerek "Almaya geldiğiniz delikanlı dün gece sıtmadan ölmüş," diyebildi.

20

Blaşe, ceza süresini dolduruyordu. Şişko, özgürlüğüne kavuşmuştu yine, Lukan cezaevinden kaçmıştı. Simeon'un dul karısı bir terzinin yanında çalışıyordu ve Nikotiana'da çalışan partili arkadaşları, hiç de çok tutmayan haftalıklarından birazını Spassuana'nın yetimlerine veriyordu. Grevde öldürülen polis komiseri için yakınları mermerden bir anıtmezar yaptırmıştı, ama parasını Nikotiana Genel Müdürünün ödediğini bilmeyen yoktu. Stephan'dan yalnızca bir anı kaldı ana yüreğinde ve gençlik hareketlerinde onunla birlikte çalışmış partililerin belleğinde. Neyse ki bedence ölümünden önce yürekçe ölmüş bulunduğunu bilen yoktu. Grevin acı olayları, katılmamış olanlarca unutuluverdi.

Bu son barış yılının ağustos aylarına doğru Varna yakınlarında saray çevreleri, partisiz politikacılar, büyük sanayiciler ve büyük işadamları toplandılar. Güneş yumuşacık, deniz, baş dinlendirici bir mavilikti. Yemiş ağaçları ve asma kütükleri olgunlaşmış ürünlerin yükü altında bel vermişti. Kumsal, renk renk mayolarla göz alıcıydı. Gençler köşklerin teraslarında gece geç vakitlere kadar rumba ve tango yapıyordu. Eğlenceler, sevişmeler gelişiyor, yayılıyordu, ama havada bir tedirginlik vardı yine de. Her yerde hep Polonya koridoru sözü ediliyordu. Union Club'un bol gelirli, kozmopolit üyeleri, rahatları bozulacak diye kaşlarını çatarken, sanayiciler ve işadamları yine bir çıkar kaynağı umuyorlardı savaştan. Gazetelerde uzun yazılar yayınlayan emekli generaller, Birinci Dünya Savaşından beri süren Alman-Bulgar dostluğunu övüyorlardı.

Nikotiana ve öteki tütün firmaları, Alman sigara tröstlerine karşı yükümlülüklerini yerine getirmişlerdi. Otuz milyon kilo tütün, büyük miktarda yün, yağ, kuru yemiş gönderilmişti Almanya'ya. Bu malları götüren gemiler ve trenler, toplar, tanklar ve makineli tüfeklerle dolu dönmekteydi. Generaller ve albaylar apartmanlar satın alıyordu.

Boris kaçınılmayacak her şeyi kabullenmiş, duruma ayak uydurmaya çalışıyordu. Amerika ve Hollanda'ya büyük partiler

halinde mal satmak olanağı ortadan kalkmıştı. Devletin çıkardığı döviz yasası yüzünden Nikotiana yurtdışındaki dolar ve guldenleri dilediği gibi kullanamıyordu. Almanlar, hükümetin gücünü yavaşça alıvermişlerdi elinden; Bugaristan, güdümlü Alman ekonomisinin söz dinler bir aracı, bir sömürge oluvermişti.

Von Geier, fiyatları her yıl biraz daha düşürüyor, ama alım miktarını da artırdığından Nikotiana'nın kârı hemen hemen değişmiyordu. Ancak günün birinde Boris ve Kostov, Bulgar köylüsünün tütün ekmeyi bırakacağını söyleyince, von Geier fiyatları daha çok düşürmekten vazgeçti.

İrina, okumasını bitirdiğinde, batıya yönelmiş gölgeler uzamaya başlamıştı. Deniz, batan güneşin ışınlarını geriye fırlatan gümüşten bir ayna gibiydi. Hava sıcaktı. Gökte martılar uçuşuyordu. Bağların kükürtle renk değiştirmiş yeşilinin şurasına burasına, alacalı bulacalı villalar sokulmuştu. Olgun şeftali kokuları, ağustosböceklerinin cırıltıları ve hastabakıcının kolunda gezintiye çıkmış Maria'nın ipsiz sapsız gevezelikleri geliyordu bahçeden.

İrina, Maria'nın kara alınyazısım düşündü tasayla. Hastalık son dönemindeydi. Maria, her şeyi saçma bir gülümseyişle karşılayan beyin yoksunu bir yaratık oluvermişti. Donuk gözleri, rengini yitirmiş karmakarışık saçlarıyla balmumu sarısı bir mumya gibiydi; onu buraya İrina'nın isteği üzerine deniz banyosu için getirmişlerdi. Bunun bir yararı olacak mıydı? Belki manen, biraz! İrina, sekiz yıl önce bir gece barda görmüş olduğu solgun sarışın genç kadının mat parıltısını hatırladı.

El çantasına uzanıp tabakasını aldı, canı sigara istemişti. Tam bu sırada, Viktor Efimiç göründü terasta; elindeki tepside bir şişe konyak ve üç kadeh vardı. Yaklaşınca büyük bir saygıyla, "Sayın baylar okumanız bitti mi acaba diye soruyorlar?" dedi. "Yanınıza gelmek istiyorlar da..."

Olduğu yerde durup bekledi.

Hiç de böyle değildi. Baylar, sormuş falan değil, emretmişlerdi, konyakla kadehleri İrina'nın yanına götürsün diye. Boris iç-

mek isteyince, başkalarını da zorlardı buna. Ama Viktor Efimiç, eski zaman insanıydı; yoksulluk sonucu oda hizmetçisi olmuş eski bir Kazak teğmeniydi. Kadınlara karşı davranışlarına bir kibarlık vermesini iyi bilirdi.

İrina, hiç ilgilenmeden, "Gelsinler!" dedi.

Viktor Efimiç tepsiyi hemen masaya bırakıp İrina'nın sigarasını yakmaya davrandı. Bunu biraz beceriksizce yaptı. Kostov, günaşırı içerse işten atacağını söylemişti; çünkü ayıkken elleri titriyordu. Ama bu masmavi göklerden, villadan ve güzel kadınları hayranlıkla seyredebildiğinden ötürü mutluydu. Her şey, ona gençliğini ve Kırım'da Wrangel ordusuyla geçirdiği son günleri hatırlatıyordu. İrina'nın sigarasını yakmış olmanın hafif sarhoşluğu içinde iki sandalye çekti genç kadının yanına.

Kostov görünmüştü terasta. Tütün rengi fanila, pantolon ve akşam serinliğinden korunmak için, açık gri bir kazak giymişti.

Başuzman "Bir telgraf aldım," dedi.

"Nasıl bir telgraf?"

"İyi haberler veren bir telgraf. Yarın Almanlar geliyor. Sara da yanlarında. Lichtenfeld onu yanı sıra sürüklemekten vazgeçmedi gitti. Onunla bir dans lokalinde görülmekten çekinir miydiniz?"

İrina, yavaşça, "Sara'yı küçümsemeye hakkım yok," dedi.

"Neden?"

"Onunla eşit konumdayım da ondan."

Başuzman, "Hiç de değil," derken, İrina'nın güzel yüzüne ve tıp dergilerine bir göz attı. "Boris çağırdı onu, küçük firmaları tedirgin etmek için."

Oturdu ve bir sigara yaktı.

"Sara ile küçük firmalar arasında nasıl bir bağlantı olacağını anlamıyorum."

Başuzman, "Benim gerçekten çok ilginç bir patronum vardır," dedi. "Onu seveni hiç görmedim. Almanları büyük bir sabırsızlıkla beklediğine bakarak sizden yardım umduğu kanısını veriyor bana."

İrina, sert sert, "Ne demek istiyorsunuz bu sözlerinizle?" diye sordu.

Kostov da, kaba bir tavırla, "Von Geier hoşunuza gidiyor..."dedi.

"Olabilir. Daha başka?"

"O da iyi duygular besliyor size karşı,"

"Gözlemciliğe oldukça zaman ayırmışa benziyorsunuz!"

"Nikotiana ile ilgili bütün gelişmeleri izledim. Şu sıra durum hiç de parlak değil. Lichtenfeld'in Sara'ya söylediğine göre, von Geier, Nikotiana'nın kontenjanını üçte bir azaltmak niyetindeymiş. Politik alanda pek işe yarayan küçük firmalara, Sara'yla ilgili kişilerin firmalarına biraz iş çıksın diye. Siz söylerseniz bundan vazgeçer. Yani..."

Başuzman, sustu birden.

İrina kıpkırmızı olmuştu. Ellerini koltuğun yanlarına yapıştırdı, sımsıkı.

Kostov ondan önce davranarak, "Bana kızmayın sakın," dedi. "İlk bakışta sanıldığı gibi değil bu iş. Çok olağan bir söyleyişle yoluna girebilir her şey. Von Geier çok garip bir insandır. Demek isterim ki, ucuz serüvenlerden hiç hoşlanmaz, hem size karşı da oldukça saygısı vardır."

İrina hiçbir şey demedi. Batan güneşin parıltısı kaybolmuş, alacakaranlık çökmüştü; ama İrina hâlâ aydınlıktaydı. Kısa kollu şantuk bir giysi vardı sırtında. Teni güneşten bakırlaşmış, altın parıltısı bir renk almıştı. Yuvarlak omuz başlarında ve dimdik göğüslerinden sağlık fışkırıyordu. Başuzmana birden, "Bitirdiniz mi?" diye sordu.

Kostov, "Hayır," yanıtını verdi, dudaklarına bir sigara yerleştirdi; yine başlarken kızgınlıkla sözü değiştirdi: "Yavaş söyleyin, patron geliyor..."

Boris, ağzında bir sigara, gevşek ve yorgun bir tavırla, terasta göründü. Günlük giysilerinin pantolonunu, açık yakalı ve alacalı bir gömlek giymişti. Gömleğin kollarını sıvamıştı. Gözleri yorgun ve bakışları üzgündü. Bir zamanlar İrina'yı büyülemiş olan bakışlarda kuşku ve kavgacılık vardı. Nikotiana'nın başına geçeli sekiz yıldır böylesine değişmişti.

Boris, İrina'nın yanına oturdu ve bir kadeh konyağı aceleyle

içerken, "Yine mi flört?" diye takıldı.

"Buna sinirleniyor musun?"

Kostov, İrina'ya göz ediyordu, sakin davranması için.

Boris, başuzmanın kadehini göstererek, "Bu adam tehlikelidir." dedi. "Hem her şeye boş verir, hem de her şeyin peşinde koşar; kadınlar böylelerinden hoşlanırlar."

"Beni iyi anlamışsınız, patron."

Boris, gözlerini Kostov'a dikti ve kavga aranır gibi: "Hiç değilse şu saçlarınızı kıskanıyorum," dedi.

"Perukam var da..."

Boris, seyrekleşmiş saçlarında elini dolaştırarak, "Saçlarım peruka gibi güzel demek istiyorsunuz," dedi. "Kullandığınız bir sürü saç suyundan birini olsun bana da söyleyin!"

"Size gerekli değil böyle şeyler. Çünkü Nikotiana, kadınlarla ve dış görünüşünüzle ilgilenmeniz için size vakit bırakmıyor."

Boris, İrina'ya alaycı alaycı bakarak, "Demek, yine benden yakınmalar var," dedi. "Ama bensiz ne olurdu Nikotiana'nın durumu?"

"Siz onu ne yaptınızsa, tıpkısı olurdu. Alman sigara tröstlerinin küçük bir şubesi."

"Bizim kaçınmak istediğimiz de bu durum değil mi?"

"Kaçınmak ve çabalamakla başarıya ulaşmak ayrı ayrı şeylerdir."

Boris, İrina'ya döndü,

"Bu hafta karar verilecek. Yarın geliyor von Geier'le Lichtenfeld!"

İrina, hiç beklenmeyen bir karşılık verdi: "Yarın gidiyorum buradan."

"Bu da ne demek?"

Boris'in yüzü gerilivermiş, bakışlarına bir kızgınlık gelmişti.

İrina, büyük bir soğukkanlılıkla, "Sofya'ya gideceğim," dedi. "Profesöre yardım etmem gerekiyor klinikte."

Boris'in suratı allak bullak oldu öfkeden, "Yerin dibine batsın profesör!" derken. "Hiçbir yere gidemezsin."

"Neden gidemezmişim?"

"Çok ayıp olur da ondan. Senin burada olacağını söyledim onlara."

"Von Geier'e demek istiyorsun?"

"Evet! Tam da yeni dışsatım kontenjanını kararlaştıracağımız bir sırada böyle ayıp şeyler yapmaya kalkışıyorsun. Ben budala da senin yardımına güvenmiştim."

Sonra sustular bir süre. Uzaktan doğru caz müziği duyuluyordu. Bahçe daha da karanlıklaşmıştı. Kırlardan doğru ılık bir rüzgâr esiyor, yabançiçeklerinin kokularını getiriyordu.

İrina, birden, "Bay Kostov," dedi, "bizi biraz yalnız bırakın lütfen!"

Başuzman, bu işe karışmış olmanın verdiği suçluluk duygusuyla doğruldu yerinden. Sonra, "Umarım ki tartışmazsınız," deyip terastan çıktı. Portakal rengi bir ay ağır ağır yükseldi. Fosforlu ışınları sularda hafifçe kayıyor ve dalgalarda sallanıyordu. Bahçede yarasalar kanat çırpıyordu. Boris bir kadeh konyağı sonuna kadar içti. Şimdi her akşam içiyordu. Ne İrina'nın öğütlerine, ne Kostov'un uyarılarına, ne de kendi sağduyusunun sesine kulak veriyordu.

Alkolün uyuşturuculuğuyla rahatlayınca, "Bu komedi de ne demek?" diye sordu. "Sara'nın da gelmesinden alındın, değil mi? Lichtenfeld yüzünden onu da çağırmak zorundayım. Politika yapacağız."

Anlamlı anlamlı sırıttı.

"Ya! Sara, Lichtenfeld'i eğlendirecek, ben de von Geier'i... Önemli olan Almanların hoşnut kalması."

"Bunda olağanüstü ne var?"

"Sende ahlaka hiç saygı kalmayışı..."

"Kostov senin aklını karıştırdı. Bu ihtiyar züppe senin yüzünden herkesi kıskanır oldu! Neler aklına getiriyorsun sen? Seni de Sara gibi kullanacağımı mı sanıyorsun?"

"Benim de bulunmamda ne diye direniyorsun öyleyse?"

"Sana ihtiyacım var da ondan. Aklınla işe yarayacaksın."

"Sara'nın, bedeniyle yararlı olduğu gibi!"

"İki durum arasında büyük fark var."

"Ama amaç hep bir: Senin çıkarın için erkeklerin aklını çelmek."

"Öyle mi? Oysa senden istediğim, çok dürüst bir hoşgörü, Herr von Geier'e karşı dostluk göstermen yalnızca. Görüşmeler böylece daha kolay geçer. Adam ne sersem, ne de adi. Onun romantik ve karanlık halinden hoşlandığını söylemedin miydi bana? Senden biraz hoşlanır ve sohbetini ararsa ne var bunda? Daha ileri gitmesine göz yumacağımı mı sanıyorsun?"

İrina, öfkesiz, şakasız, acı bile duymadan ve alınganlaşmadan güldü. Boris'in bu hali nasıl da Bimbi'yi hatırlatıyordu. Sonra, "Sus!" dedi. "Öyle şeyler vardır ki, sen kavrayamazsın."

Boris'in gerçek kişiliğini anlamak yolunda bir adım daha atmıştı; şimdi onu, maskesiz, ahlak ve küçük bir insanlık duygusundan bile yoksun, iyiyle kötüyü ve adilikle saygınlığı birbirinden ayırt edemez bir kişi olarak görmekteydi. Para için her şeyi göze alan Batakçiya'nın bile böyle işlerde karısını kullanmayacağını, öfkeyle direneceğini düşündü. Ama Boris'ten, Almanlara karı bulan bu adamdan, hayatta Nikotiana'dan başka şey bilmeyen, ne kitap okuyan, ne konsere, tiyatroya ve sergiye giden bir kişiden daha başka bir davranış beklenir miydi? İçinde sessiz bir üzüntü ve tasa vardı. Bu iç haliyle daha sakin düşünmeye başladı. Şu anda her şey sona ermekteydi; hem de heyecansız, acısız ve pişmanlıksız. İrina şimdi daha sağlam basıyordu yere. Akıllıydı, hayatı iyi tanımıştı ve insanları tanımasını biliyordu. Boris'in isteklerini yerine getirebilirdi, ama bundan böyle yalnızca belirli koşullar altında ve onurunu yitirmeden.

Ay ışığı altında ağaçlar ve bağlar tuhaf bir loşluğa bürünmüştü. Bir ateşböceği, terasın kenarında yürüyordu ağır ağır. Yemek odasının açık penceresinden tabak ve çatal-bıçak sesleri geliyordu. Viktor Efimiç, akşam sofrasını hazırlıyordu.

İrina, derin derin ve rahat bir soluk aldı. Üzüntü vermiş olan çelişkiler ortadan kalkmıştı. Şimdi kendini özgür, güçlü ve bilinçli buluyordu. Geçip giden son beş yılda hayatın kötü yanlarını tanıdığına hiç de pişman değildi.

Hiç tanımadığı bir erkek sesi, kısık kısık konuşuyordu yanı

başında. Ses, şaşkın şaşkın belgeler, yalanlar, haklı olmak iddiaları ileri sürüyordu, ama İrina'nın kılı bile kıpırdamıyordu. Kuru bir el, kolunu tutup okşuyor, sevgiyle sokulmayı deniyordu. Ses, yaltaklanmayı deniyor ve "Saçma sapan konuşma böyle!" diye yalvarıyordu. "Biz sandığından daha çok birbirimize... İster git, ister kal! Dilediğini yap! Alman tröstlerinin kontenjanı artırması ya da azaltması bana vız gelir."

İrina, kuru bir sesle, "Kalıyorum!" dedi.

Boris'in ağzından, can yanmasıyla karışık bir "Yaaa..." sesi çıktı. "Demek beni anladın sonunda."

"Evet, hem de çok iyi anladım. Nikotiana'nın kontenjanını eksiltmemesini rica edeceğim Herr von Geier'den. Ama bunu nasıl yapacağım, nasıl davranacağım, kendi bileceğim bir iş. Nasıl hoşuma giderse öyle davranacağım. İlerde de böyle yapacağım. Her zaman böyle davranacağım."

"Ne demek istiyorsun?"

İrina, yorgun ve boş veren bir tavırla, "İyi bulacağım her şeyi yapacağım," dedikten sonra kalktı, eve açılan aydınlık balkon kapısına yürüdü.

Başuzman, yemek odasında bekliyordu can sıkıntısıyla; dirseklerini masaya dayamış, güzel ve bakımlı ellerini süzüyordu. İrina odaya girince rahat bir soluk aldı; yüzü az önce terasta onu okurken gördüğü kadar sakindi. Boris'in solgun ve perişan yüzünü fark etmedi. Gülümseyerek, "Kalıyorsunuz, demek?" diye sordu.

İrina, olağanüstü bir durum yokmuş gibi, "Evet," demekle yetindi.

Viktor Efimiç, akşam yemeğini hazırlamaya başlamıştı.

Kostov, "Evliliğiniz bakımından iyi bir deneme oldu," diye şakalaştı. "Ama pek sessizdiniz. Aile arası çekişmelerde eşlerden birinin sessiz davranması, çoğu zaman ötekini öfkelendirir."

İrina güldü. "Böyle bir tehlike söz konusu değil!"

"Ne gibi tehlike?"

"Evlenmemiz tehlikesi."

Kostov, Boris'in yüzüne baktı tedirginlikle ve başını önüne eğdi. Konuşma yarıda kaldı.

İrina, sinir bozucu sessizliği gidermek ister gibi, "Sofya'dan haberler var mı?" diye sordu.

"Batakçiya bizden ayrılıyor."

"Üzüldünüz mü buna?"

"Elbette. Batakçiya'nın yeri kolay doldurulamaz. Rüşvet alır, çalar, dünyayı kafese koyardı, ama firmaya yine de yararlı olurdu."

İrina, Viktor Efimiç'in derin bir saygıyla sunduğu büyük bir parça dana etini aldı tabağına. Boris, konuşmaya katılmıyordu.

İrina, dalgın dalgın, "Böyle bir herif neden gerekli size?" diye sordu.

"Firmamız için sessiz bir adamdı da ondan."

İrina, güldü. Başuzman da güldü. Yanlarında oturan üçüncü insanın karanlık iç dünyasına boş veren iki kişinin neşeli kahkahasıyla güldüler.

Boris, "Yeter!" diye bağırdı birden. "Burama geldi yaptıklarınız! İleri gidiyorsunuz!"

Ayağa kalktı, elindeki çatal bıçağı masaya fırlattı ve arkasında bunaltıcı, kasvetli bir boşluk bırakarak odadan çıktı. Kostov, çatal bıçağını bıraktı. İrina ise, hiç istifini bozmadan yemeğini yedi.

Başuzman "Şimdi ne olacak?" diye sordu.

İrina, "Her şeyin sonu geldi," dedi. "Ama bana şimdilik hiçbir şey sormamanızı ve akıl vermemenizi rica ederim."

Kostov, başını önüne eğdi, hayat ve aşk üzerine kara kara düşüncelere daldı. İrina, tatlısını yiyordu.

Az sonra kalktı ve "İyi geceler!" dedi.

Japongülleri, yabanasmaları ve sarmaşıklarla gölgeli villaların pencereleri birbiri arkasından söndü. Eğlenceden, sonunda yorgun düşmüş komşu köşklerin insanları da yavaş yavaş yatmaya çekildiler. Kostov, gece yarısından sonra Lambeth Walk ezgisini hafifçe mırıldanarak canı sıkkın ve hafifçe sarhoş döndü. Bağlar, villalar ve deniz, ay ışığı içinde yüzüyordu. Kumsaldan doğru dalgaların yumuşacık şıpırtıları geliyor ve uzaklarda biri, akordeonla bir türkü söylüyordu. Denizde bir

geminin ışıkları göz kırpıyordu.

Boris, odasında oturuyordu; taşlaşmış gibiydi ve suratı asıktı. Çevrede sesler kesilince, kalktı ve İrina'nın oda kapısının tokmağını çevirdi. Kapı kilitliydi. Vurdu.

İrina, "Olmaz!" diye yanıtladı.

"Seninle bir daha görüşmek istiyorum, baş başa."

"Şimdi olmaz." Sesi kesin ve kararlıydı.

Boris bir süre bekledikten sonra, kapıyı yumruklamaya başladı. Sessizlikte İrina'nın sesi yükseldi; bu kere kızgın ve küçümserdi: "Bu halleri sürdürürsen, telefonla otomobil çağırıp hemen giderim!"

Boris, umutsuzlukla yumruklarını sıktı. Odasında konyak vardı. Birkaç kadeh içti arka arkaya ve yatağa attı kendini. Açık pencereden gecenin içinde parlak ayın yıkadığı deniz görünüyordu. Dalgaların şıpırtısı, rüzgârın soluğu ve ağaçların hışırtısı geceyi hafiften gürültülerle dolduruyordu.

Boris ertesi gün hastabakıcıya, Maria'yı Sofya'ya götürmesini emretti. Viktor Efimiç, şoför ve hemşire aptal aptal gülümseyen zavallı yaratığı, önce Çam-Koruya'ya götürmek için ite kaka otomobile koydular. Villanın gerçek sahibi kadın, konukların keyfini kaçırmasın diye apar topar uzaklaştırıldı.

Almanların gelmesinden az önce, Kostov, bütün hazırlıklarını bitirdi. Sabah, öğle, akşam programlarını bütün ayrıntılarıyla hazırlamıştı. Komşulardan kimlerin von Geier'i ilgilendireceğini düşünmüş, Maria'nın kuyruklu piyanosunu akort ettirip Alman konuğun odasına taşıtmıştı. Von Geier, müzikten anlardı. Beethoven ve Wagner'i çalmaktan hoşlanırdı ve bunu gören Boris, Alman'ın pek ciddiye alınmayacak, kolay kandırılacak bir kişi olduğuna inanmıştı. Von Geier'e villanın en güzel odası ayrılmıştı.

Ne var ki Alman konuklar, Kostov'un bu aşırı hazırlıklarının farkında olmayacak kadar keyifsiz geldiler. Uzun gece yolculuğundan yorgun düşmüşlerdi ve gelir gelmez yatıp uzun süre uyudular. Öğleden sonrayı da Alman radyolarını dinlemekle geçirdiler. Bütün ilgilerini uluslararası olaylar çekmekteydi. Lichtenfeld bile, her zamanki gevezeliğini bırakmıştı. Savaşın patlak vermesi bir gün işiydi.

İrina; kıyıdaki kabinlere o sabah, her zamankinden daha erken gitti. Von Geier denizde yüzüyordu. Havada serin bir tazelik vardı. Yaprakların solmaya başlaması, denizin tuzlu esintisi ve mavimsi sisi, güzün ilk belirtileriydi. Güneş parıltısını oldukça yitirmiş, donuk donuk aydınlatıyordu.

Kumsal henüz bomboştu. İrina, kabinlerden birine girip soyunmaya başladı. Tutukluğundan ve kararsızlığından ötürü suçluyordu kendini. Günler geçip gitmiş, ama von Geier'le ilişki kurma yolunda hiçbir adım atamamıştı.

Kiremit kırmızısı ipek mayosunu giymişti. Gerçi Sara gibi incecik değildi; ama sağlık ve güzellik taşıyordu bedeninden. Kalçaları geniş, omuzları yuvarlaktı. Teninin altın kızıl rengi bedenini bronz bir heykele benzetiyordu.

Kumlara oturdu, güneş gözlüğünü taktı ve hayatını düşündü. Boris'le terastaki konuşma ve ona karşı davranışını saçma buluyordu şu anda. Boris'i kızdırmamalıydı. Ondan nasıl yararlanabileceğini iyice düşünmek daha akıllıca olurdu. Şu anda her şey çok eskiden okunan romanlar gibiydi, kişileri silinmiş, unutulmuştu; çocukluk anıları gibi. Gizlice buluşmalardan ürken genç kız çoktan kaybolmuştu ortadan. Şimdi önünde bütün bir yarın vardı ve bundan böyle, hayat bahçesinin yemişlerini toplayarak dolaşacaktı.

İrina, dirseklerine dayanıp denize baktı. Villadan çıkarken gördüğü karanlık bir nokta, kıyıya yaklaşmaktaydı. Alman, az sonra kumsala varacaktı. İrina kumsala uzanıp bekledi.

Geriye dönmeyecekti; küçümsenip bir kenara itilivermek, çiğnenmek istemiyordu. Gerçek kişiliği ve varlığı asıl şimdi başlıyordu. Bundan sonraki hayatı ateşli ve heyecanlı geçmeliydi, poker gibi von Geier'den hoşlanıyordu epeydir. Flörtleri iki yıl önce başlamıştı, ama her keresinde yarıda kalmış, ikisini biraz daha birbirine itmişti. Buna sevgi değil, dayanışma ve hayranlık duygularıyla karışmış fizik bir itiliş demek daha doğruydu. Boris'e karşı duyduğu son bağlantıları koparmak için bu eğilimini başıboş bırakmanın tam zamanı değil miydi?

Hayır, çekingen durmak, aslında hor gördüğü Boris'i sever

görünmek daha iyi olacaktı. Böyle yaparsa banka hesabı da elden gitmeyecek, üstelik biraz daha kabaracaktı. Açık davranacaktı. Tutumlu ve kendi halinde sevgili gibi para harcayan bir kapatma olacaktı bundan böyle.

Alman, kıyıya ayak bastı. Üstündeki suları akıttı, biraz durakladı ve İrina'ya doğru yürüdü. Yalnız başına olan İrina'nın yanına oturmayı doğru bulmamışa benziyordu; ama genç kadının dostça gülümseyişinden yüreklendi. Zekiydi bu genç kadın ve birçok konuda konuşabiliyordu onunla. Von Geier'in şimdiye kadar rastladığı bu gibi kadınlar arasında böylesi parmakla sayılacak kadar azdı. "Yüzmeyecek misiniz?" diye sordu.

Genç kadın, "Yüzme bilmem ki!" dedi.

Almanca konuşuyordu ağır ağır ve düşüne düşüne. Yabancı dil öğrenmek için çok çaba göstermiş biri gibiydi. Onun bu hali hoşuna gidiyordu von Geier'in. Bu kadın düzenli, yöntemli çalışıyordu, Alman da bundan hoşlanırdı. Von Geier, doktorluk onun kişiliğine çok uygun bir meslek, diye aklından geçirdi. Sonra iyice topallayarak kabine gitti ve giyinip döndü, sigara tabakası ve çakmağıyla. Oturunca, "Sigara içmeme izin var mı?" dedi.

İrina, onun bu eski biçim inceliğini yadırgamadan, "Rica ederim," dedi.

Von Geier'in Sofya'da bazı kadınlarla ilişkileri bulunduğu söylentileri doğru çıkmamıştı şimdiye kadar. Herkesten uzak ve biraz çekingen yaşardı. Gençliğinde de böyleydi; işinde çok ciddiydi, kadınlara da uzak dururdu.

"Bir sigara rica edebilir miyim?"

Von Geier, tabakasını uzattı; monogramsız, süssüz, nikel, bir tabakaydı. Kendi kişiliği de tıpkı böyleydi; günün modasını umursamayan değişmez bir kişiliği vardı.

İrina sigarasını yakıp kuma uzandı. Alman da yanına. Deniz hâlâ dümdüzdü. Koyun kıyılarını kaplayan mavimsi sisler yavaş yavaş dağılıyordu.

İrina, "İyi dinlenebiliyor musunuz?" diye sordu.

Von Geier gülümsedi. "Dinleniyorum, diyemiyeceğim."

"Neden?"

"İnsanın başı dinç olunca dinlenir. Bizlerse savaşı beklemenin heyecanı içindeyiz."

"Savaş belki de önlenecek."

Alman, sigarasını kuma bastırıp söndürdü. "Hayır. Bugün yarın patlar."

"Hiç de heyacanlı görünmüyorsunuz."

"Oysa, heyecanlıyım." Von Geier gülümsedi; Almanların iç dünyalarında kopan fırtınalar, başka uluslarınkinden daha başka belli eder kendini demek ister gibi, "Kazanacağımıza güvenimiz var," dedi.

"Öyleyse nedcn heyecanlanıyorsunuz?"

Von Geier hâlâ gülümsüyordu. "Savaş olacak diye. Hagen von Tronje, Krimhild'in kocasını öldürdüğünde, Nibelungen'ler de böylesine heyecanlıydı. Düşünen, yetiştiren ve yöneten Almanlar hep böylesine heyecanlıdır. Dünyadaki bütün insanlar savaşı korkunç bulurlar; biz Almanlar içinse savaş gerçekleşmesi uğrunda çarpıştığımız bir ülküyü dile getirir. Almanlardan nefret ediyor musunuz?"

"Bunu hiç düşünmedim."

"Şu sıra hep bu konuşuluyor."

"Ben de sizin gibi modaya pek ayak uyduramıyorum. Ne var ki, Almanları sevmek için ya filozof olmalı ya da tütün tüccarı."

"Öyleyse siz filozofsunuz yüzde yüz!"

"Pek değilim. Tütünün sarı dünyasında yaşadığımı unutmayın."

Alman, gülümsedi. "Bu görüşünüz hoşuma gitti. Dünyanın bu durumu bana da usanç veriyor. Peki, şu sıra olup bitenlere ne diyorsunuz? Sofya'da üniversiteliler bizim elçiliğin camlarını kırmaya kalkıştılar. Bir Bulgar, Alman'ın birini kasapta tokatladı. Alman okulunda bir öğrenci öğretmenini ihbar etti."

"Sıradan kişilerin işi bunlar."

"Beğeniyor musunuz bu yapılanları?"

"Hayır," Sonra güldü. "Filozofça sonuçlara varmaya çalışıyorum."

"İğnelemeye başladınız."

"Hiç de değil." İrina yine güldü. "Sizin gibi düşünmeyi deniyorum. İç dünyanız allak bullak şu sıralar. Alman düşüncesini gerçekleştirmek istiyorsunuz. Birkaç bin kişi bundan maddi çıkar sağlayacak, geri kalanlar da toplara yem olacak. Pazarları bandonun marşlarını dinleyip sosis yiyen, biralarını içenler, öteki dünyayı boylayacak."

Alman, alnını kırıştırdı. "Açık yürekliliğiniz hoşuma gidiyor. Ama en ünlü filozofumuzu yanlış yorumluyorsunuz."

"Ben onun felsefesinin varacağı sonuçları hiç yan tutmadan tekrarlıyorum yalnızca."

"İşte tam da bu konuda yanılıyorsunuz. Nietzsche, ayak- takımını küçük görmekle ona en büyük iyiliği eder. Filozof, onların sosis, bira ve bando müziğinden vazgeçmesini ister. Alman tarihinin temeli felsefe ve müziktir. Almanlığın büyük görevi işte budur."

"Gerçekleri romantik bir havaya bürümesinden korkarım. Sizlerin felsefenizin en rahat yanı, her şeye bir neden buluvermesi. Bunlara pek inanmıyorum. Almanlar büyük görevlerini gerçekleştirinceye kadar ben sıradan bir insan kalıp, aydınlık kafayla ve dolambaçlı yollar aramadan, kendi yargımı kendim vereyim isterim, Bundan sonraki görüşmelerimizde yine bunu savunacağım."

Alman, şaşkınca, çelik mavisi gözlerini İrina'nın üzerinde dolaştırdı. Bir şey söylemek istiyordu, ama sustu. Kostov geliyordu yanlarına.

Nikotiana başuzmanı, Alman radyolarının haberlerini dinlemişti. İnsanlığın yarınını düşünmek, bir de kumsalda gördüğü şu görüntü iyice kolunu kanadını kırmıştı. Giydiği beyaz pantolon ve kısa kollu gömlek yaşına uygun düşmemişti, ama yakışmıştı. Ayaklarına kum dolmasın diye ağır ve dikkatli yürüyordu. Dalgın dalgın selamladıktan sonra bir kabine girdi. Az sonra, şarap kırmızısı, koyu mavi desenli bir mayoyla çıktı. Güneşte yanmış bedenine pek yakışmıştı mayo. Kalbinden hasta olduğu halde, mayosunun renkleriyle teni arasında göz alıcı bir uyum sağlamak için, bol bol güneş banyosu yapmıştı.

Başuzman kabinden çıkarken, villalardan kumsala inen yolda Sara ile Lichtenfeld göründüler. Yanlarında daha başkaları da vardı. Yeni gelenlerin süngüsü düşüktü. Belki son siyasal haberlerden, belki flört yorgunluğundan, belki de yaklaşan güzün ilk serinliklerinden böyleydiler.

Az ısıtan bir güneş ve sakin bir deniz, bu yaz sonunda çok değerli bir şeyleri de büsbütün götürmekteymiş gibi hüzün vericiydi.

Başuzman, İrina'yla von Geier'in yakınına oturdu. Bezgindi. Her şeyin sonu gelmişti. Dünya yıkıma sürükleniyordu. Lüks, sükûn ve keyfince yaşayış, korkunç bir savaşın kargaşalığı içinde batıp gidecekti; bundan yana hiç kuşkusu yoktu. Kostov, dalgın dalgın, çevresindeki insanları sözdü. Yeni yeni insanlar geliyor, kumsal gittikçe kalabalıklaşıyordu.

Yardım aranır gibi İrina ve von Geier'e baktı. İki metre kadar ötelerine oturmuş olduğundan, konuşmalarına hemen katılamadı. Bu kadın da, kurtulmak istediği bir dünyanın batağına saplanıyordu gittikçe. Kostov, onların pek heyecanlı bir söyleşiye dalmış olmalarına kızdı. İş mi, yoksa parayla ilgisi olmayan duygusal bir konuyu mu tartışıyorlardı, kestiremedi. Çok yavaş sesle konuşuyorlardı.

İrina, yüksek sesle, "Ne haberler var?" diye seslendi.

"Alman radyoları marşlar çalıyor, sık sık önemli bir haber vereceklerini bildiriyorlar."

"Ne zaman vereceklermiş haberi?"

"Belki öğle üzeri. Tam zamanını söylemiyorlar."

Von Geier, isteksiz isteksiz, "Polonya'ya ültimatom verilecektir," dedi.

"Belki kabul eder Polonyalılar."

"Hiç sanmam."

Kostov, İrina ile von Geier arasındaki ilişkinin nereye kadar ilerlediğini anlamaya çalışıyordu. Polonya'ya verilecek bir ültimatomun büyük önemi yokmuş gibi, "Senfoni orkestrasının konseri var bu akşam," dedi. "Öğleden sonra biletleri aldıracağım."

Alman, "Ben gitmeyeceğim,"dedi.

Kostov, İrina'ya döndü, "Ya siz?"

"Ben de gidemeyeceğim. Tropikal bir hastalık üzerine yazımı bu akşam bitirmeliyim."

Kostov bu yazının çoktan bittiğini biliyordu. Bulgarca, "Bu yanıtı beklemiştim," dedi.

İrina, kızdı. Alaylı alaylı, "Üç gündür hep bu konsere hazırlanıyorsunuz," dedi. "Yoksa Çar'ın da mı geleceğini haber aldınız?"

"Bundan haberim yok. Ama bu konseri düzenleyen küçük kent züppelerine teşekkür etmelisiniz. Yoksa evde kalacak ve rahatınızı bozacaktım."

"Sizden tehlike gelmez."

"Demek işler yolunda."

"Hem de umulmayacak kadar yolunda."

Dünyadan tiksinivermiş olan Kostov, bir sigara yaktı, sonra kuma bastırıp hemen söndürdü. Sabahtan beri onuncu sigarayı, oysa doktorlar yasaklamıştı. Von Geier, Bulgarca bilmediği halde, sert sözleri ilgiyle izliyordu. Yavan Alman şakasıyla, "Her yerde savaş!" diye takıldı.

İrina, "Öyle," diye doğruladı. "Tütün her şeyi zehirliyor,"

Kostov, şaşkınlıkla baktı. İrina'nın kışkırtıcı hali onu yeni bir saldırıya hazırlıyordu ki Sara ile Lichtenfeld çıkageldiler. İrina, gitmeye karar verdi. Sara, göz alıcı renkler ve biçimlerle süslü mayosuyla, yeterince ayakta durduktan sonra, von Geier'le Lichtenfeld'in arasına oturdu. Genç kızlık çağının tazeliği kalmamıştı. Yalnızca endamını korumuştu, gözleri, hem yaşlanmaktan, hem de erkeklere duyduğu kinden, değişmişti.

Von Geier'in gözünde bu kadın, rahatsızlık veren bir sinekti. Güzel kadınlara yanaşmadan edemeyen Lichtenfeld, Kostov'la İrina'nın arasında bir yere oturuvermişti. Belki yirminci keredir yüzme öğretmeyi öneriyordu İrina'ya. Genç kadın bu öneriyi yine geri çevirdi. Baron'a göre bu kadın, bol para dökülse de, ele geçirilmez bir kaleydi.

Lichtenfeld, kadınları oyalama sanatındaki ustalığını İrina'ya kanıtlamaya çalışıyordu. Sara, bir çöl kızını andıran kıvrak başını von Geier'in kulağına eğdi ve İngiliz dostu bilinen komşu

villada konuşulanları fısıldadı. Alman, can sıkıntısını gösteren bir el hareketi yaptı ve kadını susturdu. Sara'mn Alman casusluk örgütü adına çalışmasını onur kırıcı buluyordu, ama elinden de bir şey gelmiyordu.

Alman, İrina gittikten sonra, "Bu kadının gerçek rolü nedir?" diye sordu. Kostov, can sıkıntısıyla,

"Bir kapatma!" karşılığını verdi.

"Aşağılık anlamda değil elbette, değil mi?"

"Elbette değil. Kadınlara karşı pek aşırı davranan Bay Morev tarafından bir iki kere aldatıldı ve hayal kırıklığına uğratıldı. İlişkileri yakında büsbütün kesilebilir de..."

Alman "Yaa!" diye sözünü ağzından aldı, alaycı alaycı, "Bundan acı duyuyor olmalı?" dedi.

"Evet. Size yakındı mı?"

"Bana kalırsa bütün bunlar poz."

"Onuru kurtarmak için poz takınmak gerekir bazı bazı."

"Yazık. Demek birbirlerinden ayrılacaklar."

"Kesin bilmem. Çünkü pek çok açıdan birbirlerine bağlılar."

"Birbirlerinden ayrılırlarsa zeki bir briç arkadaşı bayandan yoksun kalırız."

Alman, bir şeyler düşünüyormuş gibi denize baktı. Kısa bir aradan sonra, aşırı bir gülümseyişle, "Kadınlara çok önem vermiyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır."

Alman, kısa bir süre sonra, İrina üzerine hiç konuşulmamış gibi, "Bazı durumların bizi Nikotiana'nın kontenjanını azaltmaya zorladığını patronunuza söyledim dün akşam," dedi.

"Patronumu dün akşamdan beri hiç görmedim."

"Bulgaristan'ın ekonomik çıkarı, küçük firmalardan da biraz tütün satın almamızı gerektiriyor."

Başuzman, "Öyle," dedi ve Bulgaristan'ın ekonomisiyle de ilgilenmeye başladınız demek, diye aklından geçirdi.

"Avrupa'da yeni bir toplumsal düzen kurma planımız da bunu gerektiriyor." Sonra, "Bu tuhaf geliyor size belki," diye ekledi.

"Nesnel bir gözle bakarsak, hiç değil." Bizi bu kadar sersem sanıyor, diye geçirdi içinden.

"Bugüne kadar ilişkilerimiz çok iyiydi," dedi Alman. Almanya'ya tütün satma tekelini tröst size verdi; siz de bundan yığınla para kazandınız, diye geçirdi içinden.

Başuzman, "Doğru bütün bunlar,"dedi. Ama siz de iyi kazandınız bundan, diye içinden geçirdi.

"Umarım ki bundan böyle ilişkilerimiz bozulmaz," dedi Alman ve bundan böyle kayışlarınızı daha bir daraltacağız, diye söyledi.

"Ben de! Fakat kayışlar kopabilir de."

"Güzel!" derken Alman'ın sesinde istekli bir alaycılık var gibiydi. "Patronunuzun bu konuda çok yurtsever davrandığına gerçekten sevindim." (Bizim tröst Bulgaristan'da hiçbir alanda tekelciliğe göz yummaz, Nikotiana'nın yavaş yavaş yola getirilmesi gerekiyor.)

"Patronumuz çok zekidir." (Ama sizin tröst, Nikotiana'yı yola getiremeden, büyük Führer'iniz Almanya'yı uçuruma sürükleyecek.)

"Bunun böyle olduğuna ben de inandım. Bulgar ulusunun alınyazısının bizim silahlarımıza bağlı olduğunu kavramış bulunuyor patronunuz." (Çetin bir savaşa başlıyoruz. Antlaşmamıza rağmen doğudaki duruma güvenilemez.)

"Elbette!" (Budalalar! Ne diye başlıyorsunuz savaşa?)

İkisi de sustular ve gizli bir kinle birbirlerini süzdüler. Birbirlerine saygı duyar, birbirlerini sevimli bulurlardı. Ama şimdi tütün söz konusuydu. Bu sorun, insanla ilgili her şeyin üstündeydi, önemliydi. İkiyüzlü konuşma bitmişti. Düşünceleri yine de sürdü. Düşünceler, tedirginlikler ve güvensizlikler getirdi.

Von Geier, yavaşça doğruldu yerinden "Eve gitmeli," dedi. "Bugün çok kaldım."

Başuzman, kumlara uzandı, gözlerini yumdu, İçinde yaşamakta olduğu dünya, kendi dünyası, batmaya hükümlüydü, kurtarılmayacak kadar da çürümüştü. İrina'yı düşünmek bile onu heyecanlandırmıyordu. Güzel, ama kirli bir güle benziyordu o. Kostov, sessiz bir tasayla kendini dalgaların çağıltılı ninnisine bırakıverdi.

Von Geier bu arada villaya yaklaştı. Yalnız olduğu her zaman yaptığı gibi, Almanların yüceliği konusundaki düşlerine ve özlemlerine kaptırmıştı kendini iyice.

Filozofların iç dünyalarının karmaşıklığını anlatan şiirleri aşırı davranışlarla okuyor, Wagner'in insanüstü ezgileri, söz dizilerine eşlik ediyor, onları zamanın ve mekânın ötelerine, sonsuzluğa taşıyordu. Filozoflar korosu zaferi bildirirken, düşüncelerden de daha zorlu ve maddeye daha uzak ezgiler, çirkin alınyazısının korkunçluğunu dile getirircesine gürültülü sesler bırakarak uçup gidiyordu.

Von Geier, nedenini bilmeden sinirli sinirli ve hızlı hızlı yürüdü. Birden olduğu yerde kaldı. Güneşli günün derin sessizliğinde, denizin dümdüzlüğünde, kurumuş otlardan kayalarda hareketsiz duran kertenkelelerden bile korkunç bir şeyle karşılaşmış gibiydi. Madde direniyordu düşmanca, ruhun yücelişini izlemiyordu. Hızlı yürümekten yorgun düşmüş, ter içinde kalmış kendi bedeni bile sözünü dinlemiyordu. Von Geier, yine de bir zorladı kendini ve yürümesini sürdürdü. Madde onu kendi varlığının engelinden kurtarmıştı.

Von Geier'in iç dünyasından, yine filozoflar korosu yükseldi, Wagner müziğinin eşliğinde; alınyazısının öfkesini bildiren gürültülü sesler kesilmişti şimdi. Alman, bu anda savaşı istedi özlemle; gençliğinde olduğu gibi; yirmi beş yıl önce yine böylesine sessiz bir yaz günü düşmana karşı av uçağıyla havalanırken olduğu gibi. Yaklaşmakta olan savaşın gümbürtüleri, bilincinde yankılar yapıyor, dünya kurulduğundan bu yana her zaman var olmuş, atalarından kalma eski Cermen heyecanlarını dile getiriyordu.

Savaşın patlamasına yalnızca birkaç gün kalmıştı, belki de birkaç saat...

Villadakiler, ikindi üzeri beşe doğru, yemek odasındaki masanın çevresinde, hoparlörün başında toplandılar yine. Alman radyolarının sabahın erken saatlerinde açıklayacağını bildirdiği haberi bekliyorlardı.

Kostov radyo başında oturmuş, dünyanın her yerinden verilen haberleri yakalamak için radyonun düğmesini çeviriyordu

heyecanla. Fırtına bulutları gittikçe kalınlaşıyor, haberler gittikçe kötüleşiyordu. Olaylar, hiçbir şeyin durduramayacağı kocaman bir çığ gibi yuvarlanmaya başlamıştı. Fransız ve İngiliz radyoları, genel seferberlik haberleri vermekteydi. Moskova radyosu savaşı yeriyor ve Alman-Sovyet Antlaşmasını renksiz bir dille yorumluyordu. Papa, katıldığı korkunç cinayetle ellerini kana bulamış Pilatus'un kendini temize çıkarmak istemesi gibi, gösterişli barış genelgeleri yayınlıyordu. Amerikan hükümeti, Almanya'da bulunan uyruklarını ülkeden hemen ayrılmaya çağırıyordu. Berlin ve Hamburg radyoları, gümbürtülü marşlar çalıyor, Polonyalıların Alman azınlığına yaptığı işkenceleri anlatıyorlardı. Von Geier ve Lichtenfeld bile inanmıyordu bunlara. Haberler birbirini kovalıyor, gittikçe devleşen bir fırtına oluyor, milyonlarca tedirgin insanın bilincini allak bullak ediyordu.

Nikotiana başuzmanı, sonunda düğmeyi Sofya Radyosuna çevirdi ve bitkin bir halde kalktı ayağa; Sofya Radyosunda dans müziği vardı. Kostov'dan boşalan yere Lichtenfeld oturuverdi.

Sara, "Eberhard, bırak da dans müziği dinleyerek biraz soluk alalım," diye rica etti.

Baron, yan yan baktıktan sonra, Alman istasyonlarını aramaya başladı yine. Tam bu sırada Berlin bomba gibi bir haber verdi: İngiliz Büyükelçisi Henderson, Hitler tarafından askeri törenle kabul edilmişti. Yemek odasında toplanmış olanlar, kulak kabarttılar. Kalın bulutlarda incecik bir barış ışığı, bir umutçuk belirir gibi olmuştu. Radyo başındakilerin uyuşukluğu gider gibi oldu. Spiker az sonra, önemli haberin yarın açıklanacağını bildirdi.

Yemek odasında keyifli bir hava esti. Kostov bile iyimserliğe kaptırıverdi kendini ve: "Konsere gidiyor musunuz?" diye sorduktan sonra, Viktor Efimiç'in getirdiği biletleri masaya koydu.

Sara, kendi ve Lichtenfeld adlarına, "Elbette!" diye bağırdı. Boris de, "Evet" dedi. İrina ve von Geier, yine istemediler.

Kostov, "Öyleyse akşam yemeğini erken yiyelim," dedi. "Konser dokuzda başlıyor."

Sara, koyu renkli gözlerini İrina'ya çevirdi. "Yalnızlıktan sıkılmayacak mısınız?"

"Hayır. Von Geier de kalıyor."

İrina, yemekten sonra odasına gitti, açık pencererinin önüne geçip bir sigara yaktı. Akşamın mavimsi alacakaranlığı koyulaştı ve kıyının, bağların, komşu villaların çizgilerini sildi. Bahçede ağustosböcekleri ötüyordu, ama bu yaz sonunda onların cırcırlarına bile bir hüzün gelmişti. Kırlardan doğru tatlı, serin bir rüzgâr esiyor, denizin üstünde fosforlu ışıklar parlıyordu. Lichtenfeld'in kulübeye bağlanmış av köpeği, acı acı uluyordu; uğursuzluk habercisi gibi. Boş şeylere pek inanan Baron, korkuyla köpeğin yanına koşmuş, okşayıp diller dökerek hayvanı yatıştırmaya çalışıyordu. Alman'ın cırlak ve tasalı sesi öyle tuhaftı ki, İrina gülmekten kendini alamadı.

Kostov, Viktor Efimiç'le tartıştıktan sonra garajdan çıkardı otomobili ve korna çaldı hızlı hızlı. Köpeği yatıştırabilmiş olan Baron, arabaya bindi. Başuzman, sabırsızlıkla yine korna çaldı ama, Boris'le Sara hâlâ görünürlerde yoktu. Sonunda, suçlarını bilen bir halde göründüler. Kostov gaza bastı ve otomobil karanlıkta gözden kayboldu.

Viktor Efimiç büyük dış kapıyı kapattı. Çıt çıkmıyordu. İrina'ya bir bomboşluk ve yalnızlık duygusu çöküverdi; sanki Boris'le uzunca sürmüş serüveni bu akşam bitmiş gibi. Kapıya hafifçe vuruluyordu. Ürktü. Viktor Efimiç, saygılı bir sesle, "Herr von Geier, terasa buyurmanızı diliyor," dedi.

"Peki."

Işığı açıp saçlarını düzeltti, dudaklarını boyadı. Biraz da utanarak yapıyordu bunları ve içinde bir sıkıntı vardı. Kadınların yaradılış gereği dişilik refleksi, hoşa gitmek zorunda bir kadının hesaplı davranışı olmuştu şimdi onda. Kendini zayıf ve güçsüz buluyordu. Yaşamı boyunca lekesini silemeyeceği aşağılık ve kirli bir işe girişmek üzere olduğunu hissediyordu. Bunu yapması gerekir miydi gerçekten? Pazarlık saati gelmişti, ama kumsalda kesinlikle verdiği kararın yerini utanç ve tiksinti alıyordu, şimdi. Lüks düşkünlüğüne son verip bedenini satmadan yaşayamaz mıydı? Bulgaristan'da yüzlerce doktor orta halli bir hayat sürüyorlardı; hem de emeklerinin karşılığını alarak ve namusla-

rıyla. Flört duygusunu neden bir alışveriş yapacak, von Geier'e karşı duyduğu temiz duygulardan niçin maddi çıkar bekleyecekti? Hayır, Nikotiana'nın bir şeyleri zehirleyen, yok eden tütünleri konusunda tek söz etmeyecekti!

Von Geier, Viktor Efimiç'in her akşam masaya koyduğu lambayı söndürmüştü.

İrina, karanlıkta sigarasının ateşini görebildi ancak ve el yordamıyla yaklaştı yanına.

Alman, "Işığı yakayım mı?" diye sordu.

"Nasıl isterseniz."

"Öyleyse karanlıkta oturalım. Burada sivrisinek pek bol!"

İrina'nın gözleri karanlığa alıştı yavaş yavaş. Alman'ın yanındaki kamış bir koltuğa oturdu. Akşam serinliğine karşı Alman uzun kollu bir kazak giymişti. Hafif ve hoş bir sabun kokusu yayılıyordu bedeninden. İrina onu akşam yemeğinden sonra radyo başında görmüş olduğundan, yeni haberleri sordu.

Von Geier, sakin bir sesle. "Alman tümenleri Polonya'da ilerlemeye başladı," dedi. "Az önce elçiliği telefonla arayıp görüştüm."

"Savaş başladı, şu halde?"

"Evet."

"Nasıl sonuçlanacak, dersiniz?"

Herr von Geier, yanıtını geciktirdi. Yükselen ayın soluk ışığı altında yüzü sinirli ve düşünceli görünüyordu. Sonunda, "Almanya kazanacak zaferi," derken sesi güvensizdi. Birden, "Bundan kuşkunuz mu var?" diye sordu.

"Ben de kendi ülkemi düşünüyorum yalnızca."

Von Geier, Almanya'nın müttefiki sayılan bir küçük ülke bulunduğunu hatırlamış gibi, "Ah, tabii," dedi. "Bulgaristan'dan yalnızca besin maddeleri, tütün ve işgücü isteyeceğiz. Ülkeniz savaş yükünün çok azını üzerine alacak." Söyleyeceği sözleri bir türlü bulamıyormuş gibi durakladı, sonra çekingen bir sinirlilikle, "söz gelişi," diye sürdürdü, "tütün fiyatlarının indirilmesi de söz konusu. Nikotiana'ya ayrılan kontenjanı azaltmak istediğimizi Bay Morev'e de söyledim dün akşam. Bu kararı ben aldım.

Bütün Bulgar firmalarına kazançtan pay vermek yerinde olacak, sanırım. Bundan haberiniz var mıydı?"

"Evet. Ama çok rica ederim, bu akşam tütün sözü etmeyelim."

Von Geier biraz şaşkınlıkla, biraz da alayla, "Neden?" diye sordu.

"Bu konuda konuşmak hiç hoşuma gitmiyor da."

Eski havacı, sessiz ve sevimsiz bir kahkahayla güldü, "Ben hoşlanmanızı sağlarım," dedi. "Hem kararımı da değiştirebilirim."

Gerilim yüklü kısa bir sessizlik oldu. Bahçede bir cırcır böceği öttü. Denizden iyice yükselen ay, terası solgun ve kasvetli ışıklarıyla yıkadı. İrina, von Geier'i süzüyordu gözlerini ayırmadan. Yaşadığı sürece çok kadın elde etmiş, bir tanesine daha sahip olmakta bir sakınca görmeyen doymuş bir erkek yüzüydü. Nikotiana'nın ve Alman sigara tröstünün dünyasındaki bütün yüzler de böyleydi. Bıkkındılar ve tütünle zehirlenmiştiler. Terastan uzaklaşması gerektiğini hatırladı birden; yapacağı bir şey kalmamıştı burada.

İrina, çabucak yerinden kalkarken, "İyi geceler yüzbaşım!" dedi. "Kararınızı değiştirmeniz gerekmiyor."

Pek şaşırmış ve bundan hiç hoşlanmamış olan von Geier, "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu.

"Uyumaya."

"Biraz kalın da sözlerimizi bitirelim."

"Hayır. Daha fazla kalırsam bu akşam ikimizin de burnundan gelir."

Alman, acı acı ve buz gibi güldü yine. Sonra kalktı, İrina'yı omuzlarından tuttu. "Oturun!"

İrina, güçlü ellerin dokunmasından ürperdi, ama direndi yine de. Bu ellerin bir kıskaç gibi yakaladığını ve kurtulmanın olmazlığını seziyordu. Hoş bir sabun kokusu ve sağlıklı bir erkek bedeninin kokusu burnuna çarptı. Kendini bırakıvermek ve onu kucaklayıvermek isteği geldi içinden. Ama kendini tuttu ve güldü:

"Bırakın beni Bay Genel Müdür!"

Von Geier, birden gevşetti ellerini ve sert sert, "Neden bana Bay Genel Müdür diyorsunuz?" diye sordu.

"Yüzbaşım dememek için!"

Alman, kısık bir sesle, "Öyle mi?" dedi; az önceki güvenli halini yitirmişe benziyordu. "Bu ikisi arasında ne gibi fark var?"

"Sizden beklediğim fark."

Eski havacı, ağır ve acıtan bir vuruş yemiş gibi bir ses çıkardı. İrina'yı bırakıp sandalyeye çöktü. "Doğru söylediniz," diye inledi. "Yaman vurdunuz. Sizden beklenirdi de." Sinirli ve acı acı güldü; sonra başını ellerinin arasına aldı. Bu davranışında ne bir aşırılık vardı, ne de gülünçlük. Kestane rengi ve hafifçe ağarmış saçlarını düzeltti eliyle.

Ay iyice yükselmişti. İrina, şimdi von Geier'in yüzünü de, bedenini de iyice seçebiliyordu.

Alman,-hep o kısık sesle, "Bir genel müdür..." dedi. "Varlıklı, atılgan, yağlı ve iğrenç değil mi?"

İrina, "Hayır. Hiç de değil. Ne yağlısınız, ne de iğrenç." diye gülümsedi ve çabucak ekledi: "İyi geceler!"

"İyi geceler!"

Ertesi gün İrina, Sofya'ya gitmeye hazırlandı. Odasında çalışan Boris'le vedalaştı yalnızca, öpmesine izin verdi ve gevşek gevşek elini sıktı. Sara ve Almanlar daha uyanmamışlardı. Kostov otomobiliyle bahçede bekliyordu.

Otomobil istasyona doğru yol alırken, başuzman, "Bu kararınızdan pek hoşnut olduğunuzu sanmıyorum," dedi, asık suratla.

"Hangi karar?"

"Dün akşam konserden dönünce Herr von Geier'le gecenin geç saatlerine kadar konuştuk."

İrina, "Ya!" dedi. "Merakınızı yenemediniz demek?"

Başuzman, alaycı bir gülümseyişle, "Meraklandırdığınız falan yok," dedi. "Herr von Geier beni terasa, yanına çağırdı. Ya uykusu yoktu, ya da çeşitli heyecanlar yüzünden uykusu kaçmıştı. Nikotiana'nın kontenjanını gelecek yıl indirmeyeceğini söyledi."

"Siz de bundan kendinizce bazı sonuçlar çıkardınız değil mi?"

İrina, alayla bakıyordu. Davranışlarıyla bu adamı çok üzdüğünün farkındaydı. Yaşlılık izleri okunan güzel yüzü sevimliydi, ama yaşayışı ve isteklerine kendini bırakıverişiyle gülünçleşiyordu. İrina tütünün onu daha çok zehirlemiş olduğunu sanıyordu.

Başuzman, "Benim için önemli olan ne olduğu değil, neden olduğu," dedi.

"Bu sorunuzu pek yanıtlayamam. Pek çok şey olabilirdi. Ama hiçbir olay geçmedi. Eğer herhangi bir şey olsaydı, bunun da çeşitli nedenleri bulunacaktı benim için. 'Hoşnut kalmak.' Bundan böyle benim için tedirginleşmenin bir anlamı var mı?"

Karanlık düşüncelere saplanmış olan Kostov, sustu. İrina bir akıntıya kapılmış da karşı duramıyor gibiydi.

İrina şimdi Sara'yı andırıyordu. Tütünün sarı dünyası, İrina'yı da, Sara'ya benzetmişti. Sıcak ve sevimli yanı bir daha gelmemek üzere silinmişti. Kostov onun bundan böyle de Boris'in sevgilisi kalacağını biliyordu; ne var ki daha hesaplı, her bakımdan başına buyruk, üstelik, kendini satan her kadın gibi aşağılık biri olacaktı.

Otomobil kente varmıştı. Sabah serin ve tazeydi; ıslak, mavimsi bir sis vardı. Yazın tadını çıkarmış beyaz giysili insanlar, geceden özenle temizlenmiş aydınlık yollarda ağır ağır dolaşıyorlardı. Yüzleri tunçlaşmıştı. Çocuk güneş gözlüğü takmıştı. Ne var ki insan seli eskisi kadar gürültücü ve neşeli değildi. İnsanlar ikide birde durup gazete alıyor, çabuk çabuk karıştırıyor, son haberleri bildiren koca koca başlıkları okuyorlardı. Sonra, düşünceli düşünceli kumsala yöneliyorlardı; kalan haberleri de orada okumak için. Küçük gazete satıcıları Varşova'ya ilk uçak saldırılarını açıklıyordu.

Kostov, istasyonun önünde otomobili durdurdu ve İrina'yla yürüdü perona kadar. Kompartımanlar yazlık izinden Sofya'ya dönenlerle doluydu. Başuzman, birinci mevkii kompartımanlardan birinde İrina'ya güçlükle bir yer bulabildi.

Trenin kalkmasına daha on bir dakika vardı. İrina Kostov'la perona indi; biraz konuşmak için. İsteksiz konuşuyordu. Eski içtenlikli hali gitmişti. İrina, yine öyle olmayı denedi:

"Bağışlayın beni. Son zamanlarda size karşı bazı bazı pek kaba davrandım. Nedenlerini biliyorsunuz."

Başuzman ilgisiz, "Bundan böyle işlerinize burnumu sokmayacağım," dedi.

"Siz bunu kötülük için yapmıyordunuz. Hayatıma nasıl yön

verirnem gerektiğini de biliyorum artık. Biraz soğukkanlı olacağım."

Başuzman, "Sevindim buna!" derken, iş çevirmek yolunda attığın adımları başarıyla sürdüreceksin, diye aklından geçirdi. Sonra, o gün saçlarını kestirmesi gerektiğini düşündü dalgın dalgın, tenis oynadığı dolgunca bir bayana çağrılmıştı öğleden sonra da.

Tren memuru, yolcuları binmeleri için uyarıyordu. Tren hareket etmişti. Kostov istasyonun çıkış yerine doğru yürüdü ağır ağır. Otomobile bindiğinde müthiş içi sıkılıyordu. Çılgınca sürmek ve yolun kayalık yerinden denize otomobille uçuvermek geldi içinden. Ancak, bu isteğinin de öteki istekleri gibi az sonra geçivereceğini biliyordu. Berbere gitti ve saçlarını kestirdi.

Olaylar önüne geçilmez akışıyla birbirini kovaladı. Alman uçakları Varşova'yı bombaladılar, tank dizileri atlılara saldırdı, bataryalar uçakları düşürdü, kentler, kasabalar yandı, kulakları sağır edercesine patlamalar oldu, korkudan akıllarını yitirmiş kadınlarla çocukların binlercesi bir anda can verdi.

Yazı Bulgaristan'da geçiren genç Polonyalılar, o gece geç saatlerde Sofya sokaklarında bir yürüyüş yaptılar; asker olmak için yurtlarına dönüyorlardı. Gençler türküler söylüyor, gelip geçenler onları alkışlıyordu.

İrina, Boris'le bozuşup armağan ettiği apartmanla küçük spor arabayı geri vermenin pek budalaca olacağını düşünüyordu, Tren yol alırken.

Sara ile Lichtenfeld, kıyı gazinosunda rumba yapıyorlardı.

Çalışma odasına kapanmış olan Boris Morev, yeni yeni iş anlaşmaları düşünüyordu.

Kostov, gündüz tenis oynadığı tombul bayana isteksizce kur yapıyordu.

Herr von Geier, terasta oturmuş, Dürer'in ünlü bakır gravürü "Şövalye, Ölüm ve Şeytan"ı hayal ediyor, Şeytanın Alman tröstleri, Şövalyenin kötülük, köpeğin de budalalık anlamına geldiği düşüncesinden kurtulmak ve başını dinleyebilmek için çabalıyordu boşuna.

–BİRİNCİ KİTABIN SONU–

Dimitır Dimov Çağdaş Bulgar edebiyatının ünlü ustası. 1909 yılında Loveç'te doğdu. Çocukluk yaşlarında Fransızca ve İspanyolca öğrendi. Liseyi bitirdikten sonra Veterinerlik Fakültesine girdi. 1934'te fakülteyi bitirip bir köyde veteriner olarak çalışmaya başladı. 1939'da tekrar üniversiteye dönerek asistan oldu. 1940'tan 43'e kadar Madrid'te kaldı. 1946'da doçent, 1953'te profesör oldu. Dimov'un ilk yapıtı 1938'de yazdığı "Teğmen Bends"dir. Asıl ününü 1945'te yayınladığı "Mahkûm Ruhlar-Tutku" ile yaptı. Bir tütün şirketinde memur olarak çalışan üvey babası sayesinde, tütün işçilerinin yaşamını ve onların mücadelesini yakından tanıdı. Sosyalist Gerçekçiliğin en önemli yapıtlarından olan "Tütün"ün oluşmasında bu dönemin önemli bir payı vardır. 1966'da Bükreş'te öldüğünde, ardında üç roman, üç oyun, dört büyük öykü ve gezi notları bırakmıştır. Dimitır Dimov, az yapıtla da olsa, adını büyük ustalar arasına yazdırmayı başarmış yazarlardan biridir.

Tütün, Bulgaristan'da Nazilerle işbirliği yaparak büyük bir ekonomik ve siyasal odak haline gelen tütün tröstünün ve bu fabrikadaki direnişçi işçilerin birbirlerinden derin bir uçurumla ayrışan çıkarlarının çatıştığı noktada sergilenen bir ülke haritasıdır. Sosyalist Gerçekçi akımın ustalarından Dimitır Dimov, faşizmin ekonomik ve siyasal yayılmacılıkla başlayıp açık işgale dönüşen egemenliğine karşı, Bulgar işçi ve emekçilerinin verdiği partizan mücadelesinin bir destanını yazıyor.

Elinizdeki cilt, İkinci Dünya Savaşı öncesinde hızla yükselen ve dünya için ciddi bir tehdit haline gelmekte olan Nazizmin Bulgar işbirlikçileri aracılığıyla ülkeye hakim olma sürecinde kurduğu ikiyüzlü ilişkileri, öldürücü rekabeti, entrikaları ve dolapları gözler önüne seriyor. Bunun yanı sıra işçi hareketindeki tartışmalar, partizan mücadelesinin örgütlenmesi sırasında yaşananlar da bu ülkeyi bütün o dönem boyunca alt üst eden çalkantılarıyla anlatılıyor. Çelişkilerin bunca keskinleştiği bir zaman diliminde sınıf çatışmasında yer aldıkları konuma göre ayrı kamplara düşen kardeşlerin, aşıkların, kararsızlık içindeki orta sınıf aydınlarının düşünsel çalkantıları ustaca sergileniyor. Tütün; insanı hiçe sayan eski bir dünyanın çatlaklarından doğarak serpilen yeni ve insani bir dünyanın öyküsü, yüzyılımız ortasında yeşeren umudun aynası.

EVRENSEL BASIM YAYIN

ISBN 975-6865-00-8
ISBN 975-6865-00-8
9 789756 865002